113

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GERARDI IOANNIS VOSSI

COMMENTARIORUM

RHETORICORUM,

SIVE

ORATORIARVM

INSTITUTIONUM,

PARS ALTERA.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Marij LUGDUNI BATAVORUM, Albertij

Ex Officinâ IOANNIS MAIRE.

CIↄ Iↄ C XLIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Nobiliſſimis, & Ampliſſimis Dominis,

CVRATORIBVS

ACADEMIÆ

LVGDVNO-BATAVÆ,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FRANCISCO AB AERSSEN, Equiti, Domino Sommelſdicenſi, & Platenſi, Status Conſiliario;

NICOLAO CROMHOUTIO, Domino in Vrihoven, Curiæ Hollandicæ & Zelandicæ Præſidi;

ÆGIDIO DE GLARGES, Domino in Eleſmes, Reipublicæ Harlemenſis Syndico.

Et Ampliſſimis, ac Prudentiſſimis Viris,

GERARDO LEONARTIO;

HUGONI COEDICIO;

DANIELI AB ALPHEN, Illuſtr. Ord Quæſtori in urbe Leidenſi, & agro Rhinlandico;

GERARDO LANSCHOT, M. D., Conſiliario in Collegio rebus maritimis præfecto;

Reip. Lugdunenſis Conſulibus, Curatorum collegis.

ITEM

JOANNI WEVELINCHOVIO, I. C., Reipubl. ejuſdem Syndico, & Curatoribus à Secretis,

GERARDVS JOANNES VOSSIVS

dedicat, conſecrátque.

Digitized by Google

NOBILISSIMI, AMPLISSIMI VIRI,

CVm à mundi incunabulis hanc naturæ legem fixerit opifex ejus ſapientiſſimus, ut, qui homo fuerit, idem animal ſit; quod verò animal eſt, carere affectu non poſſit: hominem ipſum exuere non poſtulat, qui, cum Zenone, & porticu, exſcindi affectus jubet. Sed cum cæteris quidem animantibus communes ſunt affectus nobis: ratione autem, & ſermone, ſecernimur. quorum illa imperium obtinet, cùm bene vivimus; hic, cùm bene dicimus: illa dominatur affectui proprio; hic etiam alieno. Vtroque horum nihil melius eſſe, ac præſtantius, conſtat. At non æquè convenit, quæ via ad bene dicendi vim faciliùs ac certiùs ducat. Plurimi enim contendunt, ad parandam eloquentiam, ſufficere ingenium non infelix, modò dicendi uſu roboretur. Quorum judicio operam luſerimus ſignandis iſtis de arte Oratoriâ. Sed damnari ab iis non poſſumus, niſi priùs culpæ ejuſdem ream peragant totam penè antiquitatem: præ cæteris Ariſtotelem, & Tullium; acris ingenii, exacti judicii, ſummæque auctoritatis viros; qui, de facultate hac, pulcherrima ingenii monumenta poſteris reliquerunt. Nec veriſimile eſt, infimis quoque artibus ſua eſſe præcepta; ſublimi verò eloquentiæ proprias eſſe obſervationes nullas. Siqua etiam facultas, ſolius naturæ beneficio nixa, nullo artis auxilio vigeret: poëſis ſibi illud ſuo quaſi jure depoſceret. Atqui, ut taceam de vetuſtis, quantis ingenii doctrinæque viribus, quàm copioſè etiam parentum

tum

Digitized by Google

tum noſtrorum ævo, de re poëticâ egit Cæſar Scaliger, vir veteribus par, major fortaſſe novis! Quare ſi non de nihilo dici ſolet, poëtas naſci, fieri oratores: multo ſanè juſtiùs hic labor apud Rhetorem inſumitur. Solùm cauto opus eſt, ut ne pueriles tantùm præceptiunculæ coacerventur: ſed ea afferantur inprimis, quæ placere etiam nec ſtupidis, nec indoctis poſſint. Vtrùm hoc, quod ab aliis nunc requiro, præſtiterim ipſe in Inſtitutionibus noſtris: penes vos, Nobiliſſimi, & Ampliſſimi Viri, judicium erit. Opus ipſum eſt καινοπάλαιον [a], *ac in ſex libros jam olim à me diſtributum: quorum tres agunt de Inventione, & Diſpoſitione: ac totidem de Elocutione & Pronunciatione tractant. Priores illos L. M. Q. conſecravi Illuſtribus Hollandiæ & Weſt-Friſiæ Ordinibus: hos poſteriores votivum animi mei ſpecimen jure Vobis inſcribo, qui eorundem nomine Lugdunenſi Academiæ præeſtis. Nimirum ſtudeo eos imitari, qui ædes exſtruunt magnificas. Solent hi columnis Tuſcanici, Dorici, Ionici, aut Corinthii operis exornare earum fores, ut continuò aliquid occurrat, quod oculos in ſe convertat; non eorum modò, qui domum ſubire parant; ſed illorum quoque, qui tranſeunt duntaxat. Similiter volui ego in frontiſpicio utroque tanta comparere nomina, ut decus illa adferant Commentariis noſtris; etiam apud eos, qui, obiter adſpicere contenti, fortaſſe legent nunquam. Et ſanè, ſi eloquentia viris principibus maximè ornamento eſt, ut ait Tullius* [b]; *imò Rhetorice, pars ſit ſcientiæ civilis, ut ab antiquis* [c] *accepimus: ad quos potiùs itum oportuit, quàm eos, qui tot jam annos præ-*

a novum pariter & vetus.

b lib. 4. de Fin.

c Ariſtot. Cic. Fab.

ſitis Reipublicæ, atque iis honoribus fungamini, ubi potiſſimùm regnare eloquentia ſolet? Siquidem partim in magnis Bataviæ civitatibus vel Senatui eſtis à conſiliis, conſiliorumque interpretes; vel ſummum etiam tenetis conſularis dignitatis gradum: partim in ſupremis Bataviæ univerſæ Collegiis conſpicui eſtis, vel præſidendo inclytæ Curiæ, vel conſidendo inter ſplendidiſſimos Ordinis equeſtris viros, ac Status conſiliarios: ut taceam (ſi tacere liceat, quod inprimis huc facere videtur) de obitis toties legationibus ad Reſpublicas, Principes, Reges; tot etiã annis ad Henricum, Galliarum Regem, nomine & re Magnũ. Ita ut, cùm multùm debeatis prudentiæ; grande tamen aliquid ſibi flexanima illa vindicet Regina. Atque hanc quidem laudum veſtrarum nunc ſolam excerpſi: quia eam cùm celebro, non minùs prædicem artem noſtram, quàm vos ipſos. Et Homerus quoque Deos ac heroas ſuos extollere ſolet à parte aliquâ: quomodo Iunonem ab ulnis, Auroram à digitis, Thetidem à pedibus, Achillem ab eorum celeritate commendat. Nec ſolùm tamen operis me argumentum compulit, ut hæc vobis dicarem: ſed eodem me hortabatur vitę meæ conditio, ac munus quod obirem. Quemadmodum enim eloquentia, nec non tutela artis oratoriæ, maximè convenit iis, qui civibus præſunt: ita qui ſuſtinet aliquas in Academia partes, optimè Curatoribus ejus, non publicæ modò, ſed privatæ etiam, induſtriæ ſuæ rationem reddit. Id nunc tacitus quodammodo præſto, loquente pro me operâ hâc meâ: ac verbis etiam idem hoc loco facerem lubens, niſi ſatis vobis conſtare arbitrarer, quomodo triginta hos annos

decur-

decurrerim, publicè docendo, ſcribendo, privatim plurimos juvando, idque in muneribus variis, & difficillimis, & quæ ſingula totum penè hominem requirerent. Quamquam verò ſatis videam, paullatim ſic atteri vires, ac fortaſſe fraudi etiam fuerim meis; cùm non magis operoſum ſit, pariter ſorbere & flare, quàm totum ſe Muſis dare, & privata ſectari commoda: me tamen vitæ ſic actæ per tot annos, nondum pœnitet. Quippe præterquam quòd animo ſic magis ſatisfeci meo; cui nihil unquam jucundius fuit, quàm in ſtudiis proficere, & ore, calamo, operâ prodeſſe quamplurimis: Deo etiam, qui per Reip. & Academiæ præfectos tam variam mihi provinciam mandârat, conſcientiam meam meliùs probavi. Præterea tot bonorum mihi conciliavi amorem, etiam illorum, quos Deus in illuſtri loco collocâſſet: ante omnes ipſius, quem debitæ venerationis cauſſâ nomino, magni magnæ Britanniæ regis KAROLI: à quo inſperatò mihi, homini extero, collatum tam grande beneficium, per quod reverendo Cantuarienſium Canonicorum Collegio ſum inſertus, quieſcere me neutiquam ſinit; ſed aſſiduè ſtimulat ad porrò etiam de doctrinarum ſtudiis bene merendum; ne unquam gratiâ hac Sereniſſimi Regis, & inclytæ Britannorum gentis, videar indignus. Veſter etiam affectus tam benevolus erga me, Nobiliſſimi & Ampliſſimi viri, faces ad hoc ipſum animo meo mirificè ſubdit: eoque dulcius mihi fuerit placere vobis hac parte, quo dulcius eſt vobis, bene mereri de Academia univerſa. Quod, ut nunc fere hominum ſunt mores, verè eſt ſeculum corrigere. Ne-

que

Digitized by Google

que deerunt, qui animum hunc veſtrum ſeris pandant nepotibus: quæ poſt conſcientiam optima eſt benefactorum merces. Laudi dabitur ordini noſtro, ſcripſiſſe quæ legerentur. Sed magis erit laudi vobis, egiſſe, quæ ſcriberentur. Quantoque majora erga literas, & Academiam, merita erunt veſtra: tanto etiam magis in ſecula veſtrum ibit nomen: ſuumque ei decus conſtabit, quamdiu uſpiam ſtudiis honos erit. Votum ſupereſt, Nobiliſſimi & Ampliſſimi Viri, ut vos Deus Reip. pariter atque Academiæ incolumes diutiſſimè præſtet, ac meliùs meliúſque de utrâque merendi & animum vobis ſuppeditet, & vires. Lugduni Bat. Anno CIϽ IϽC XXX. *Prid. Kal. Apriles.*

GERARDI

GERARDI JOANNIS VOSSII COMMENTARIORVM RHETORICORVM, *SIVE* ORATORIARVM INSTITUTIONUM LIBER IV.

QVAE EST

DE ELOCUTIONE.

CAP. I.

De Elocutionis definitione, & diſtributione, ac ſpeciatim de Elegantia.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ELocutio *eſt idoneorum verborum, & ſententiarum, ad res inventas accommodatio.*

Dividitur hæc in partem communem, & propriam.

Communis eſt, quæ de elocutione generatim tractat, neque ejus doctrinam ad certam reſtringit materiam.

Conſtat autem tribus; ELEGANTIA, *quæ oratorii ædificii quaſi fundamentum eſt;* COMPOSITIONE, *quæ verba ita conſtruit, ut æquabiliter ſurgat oratio;* DIGNITATE, *quæ verborum immutatione, & artificioſis loquendi formis, orationem quaſi picturis variis exornat.*

Elegantia comprehendit Latinitatem, & explanationem: Illa facit, ut purè; hæc, ut perſpicuè dicamus. Adhæc non ſatis eſt, ut vocibus utamur Latinis, propriis, aptèque connexis; ſed in his ipſis quoque de-

Digitized by Google

lectu opus eſt: idque non modò, quia alia aliis plus lepôris habent, aut ponderis: verùm etiam, quia diſtinguendum eſt inter voces omnino Latinas, peregrinas in Latinorum coloniam adſcitas, & peregrinas non receptas: inter vulgares, nitidas, & poëticas: inter omnino obſoletas, veteres jam raras, adhuc uſitatas, novas aliorum, & à nobis novatas.

Ad perſpicuitatem quoque orationis facit, ut non niſi ſuo loco utamur involutione; neque temere adhibeamus ſermonem ambiguum, vel nimiam orationis brevitatem, vel magnitudinem tantam ut vix aſſequi dicentem poſſit auditoris intentio, vel vocabulorum trajectionem.

Comparatur elegantia, tum conſuetudine audiendi purè loquentes, (quod tamen florente Româ magis habuit locum, quàm ſeculo noſtro) tum legendo optimos ſcriptores, tum imitando, ſcribendoque: quia omni in re uſus eſt optimus magiſter.

I. UTRUM ELOCUTIO, AN INVENTIO, PRIUS DEBEAT DOCERI: ET QUID PER ELOCUTIONEM INTELLIGATUR.

DEVENIMUS ad eam Oratoriæ facultatis partem, quæ facit, ut non tantùm fortibus, ſed etiam fulgentibus prœliemur armis. Ariſtoteles λέξιν vocat, Demetrius ἑρμηνείαν, alii, Fabio *a* teſte, φράσιν nominant. Latinis dicitur elocutio: quamquam id nomen, ſi originem magis ſpectes, quàm uſum, propriè conveniat pronunciationi: ut omnino præſtare videatur exornationis appellatio.

a lib. 8. cap. 2.

Meritò autem hâc de parte quidam præcipiendum exiſtimant ante inventionem. Nam verborum delectus origo eſt eloquentiæ. Is autem elocutionis pars eſt. Deinde verborum cura (quæ, licet non ſola, ad ſolam tamen pertinet elocutionem) longè facilior eſt, quàm cura rerum: faciliora autem priora ſunt ordine doctrinę, etiam cùm poſteriora ſunt ordine naturæ. Inventio certè requirit experientiam, & multijugam lectionem, quæ in pueris eſſe nequit. Quare quiſquis teneram ætatem docet ac ducit; utiliùs hâc in parte eam exercebit, priuſquam de inventione tractet. Neque obſtat, quòd tum Tullius lib. 1. de Orat., tum Fabius in octavi libri proœmio, hanc difficillimam vocent operis Rhetorici partē. Quippe loquuntur hi ratione ætatis adultæ, quæ prudentiâ ſæpe, atque uſu, ea citra artis operam, ac levi negotio exſequitur, quæ de inventione, ac diſpoſitione, operosè præcipiuntur à dicendi magiſtris. At longè ſecus

ſecus cum pueritiâ comparatum eſt; in quam non cadit prudentia civilis, aut cognitio rerum graviſſimarum, adeóque latè diffuſarum, quàm ipſa patet vita humana. Adde quòd nobis ſermo eſt de elocutionis præceptis, quæ facilè intelliguntur, & in optimis auctoribus obſervantur. At Cicero, ac Fabius, reſpexere exercitationem atque imitationem: cui difficultate tantum cedit nuda præceptorum intelligentia, quanto majus operoſiuſque eſt, aliquid Tullio aut Marone dignum condere, quàm fungi interpretis munere artificium in alterutrius ſcriptis enarrantis.

Quanto apud antiquos elocutio fuerit in honore, tum argumento eſt, quòd Iſocrates minimùm Panegyrico impenderit decennium, ac Plato uſque ad octogeſimum ætatis annum dialogos ſuos pectere & calamiſtrare non deſierit; ut de utroque ſcribit Halicarnaſſenſis *a*: tum quòd ab hâc ſolâ oratores dixerint eloquentes; etſi aliud longè ſit eloquentia, aliud elocutio. Nam illa eſt tota oratoris virtus; hæc tantùm pars eſt officii oratorii, quæ idonea verba & ſententias ad inventionem accommodat; quemadmodum cognoſcere eſt ex definitione autoris ad Herennium *b*: niſi quis apud eum legere malit, *Elocutio eſt idoneorum verborum ad ſententiarum inventionem accommodatio;* quomodo è MS. codice reſtituit Franciſcus Luiſinus lib. III. παρέργων cap. XXIII. Sed vulgatam ſcripturam planè retineo. Illa verò, quam Luiſinus probat, ab eorum errore profecta mihi videtur, qui, elocutionem tantùm eſſe verborum, putarunt. Atqui aliud ſenſiſſe hunc ſcriptorem, vel illud ſatis arguit, quòd figurarum alias verborum eſſe dicat *c*, alias ſententiarum.

a lib. περὶ συνθέσεως ὀνομάτων.

b *lib.* I.

c *lib.* 4.

II. VARIA ELOCUTIONIS GENERA, AC ORATORIÆ ELOCUTIONIS PARTITIO IN ELEGANTIAM, COMPOSITIONEM, ET DIGNITATEM.

ELOCUTIO alia eſt naturalis, quæ non recedit à vulgari loquendi conſuetudine: alia artificioſa, quæ à priori abit. Hæc vel philoſophica eſt, vel oratoria, vel hiſtorica, vel poëtica. Ex his philoſophica propior eſt naturali. Interim etſi omnes non paucis differant, multo tamen pluribus conveniunt. Quæ & ratio eſt, cur pleraque omnia elocutionis præcepta à rhetoribus non oratorum modò, ſed hiſtoricorum etiam, atque adeo poëtarum exemplis illuſtrentur.

Digitized by Google

Partes Oratoriæ elocutionis ſunt duæ. Prior, quam univerſalem & communem vocamus, generatim pertractat de iis, quæ orationem ornant. Altera, quam ſpecialem ac propriam appellamus, elocutionis diverſitatem aperit pro diverſâ materiâ. De priori agemus hocce libro & ſequenti: de alterâ dicemus libro ſexto.

Quemadmodum autem ædificia, ita elocutio univerſa duobus conſtat; fundamento, & exædificatione ſive ſtructurâ; ſub quâ, ut inferiùs dicemus, compoſitionem, & dignitatem comprehendimus. Sanè tria hæc in elocutione ſpectari, ſenſit & Theophraſtus, eumque ſecutus Dionyſius Halicarnaſſenſis; quorum uterque magnificum ſtylum conſiſtere voluit in verbis deligendis, quod fundamentum facimus; iiſdem collocandis, quæ prior iis eſt ſtructuræ cura; atque his ipſis ſchematum pigmento exornandis, quæ res ad dignitatem pertinet. Verba Dionyſii *a* viſum apponere, quibus & id quod dixi, & ſuum de Iſocrate judicium complectitur: Καθόλου δὲ τριῶν ὄντων, ὥς φησι Θεόφραστος, ἐξ ὧν γίνεται τὸ μέγα, καὶ σεμνὸν, καὶ περιττὸν ἐν λέξει, τῆς τε ἐκλογῆς τῶν ὀνομάτων, καὶ τῆς ἐκ τούτων ἁρμονίας, καὶ τῶν περιλαμβανόντων αὐτὰ σχημάτων· ἐκλέγει μὲν εὖ πάνυ, καὶ τὰ κράτιστα ὀνόματα τίθησιν· ἁρμόττει δὲ αὐτὰ περιέργως, τὴν δι᾽ εὐφωνίαν ἐντείνων μουσικήν· σχηματίζει τε φορτικῶς, καὶ τὰ πολλὰ γίνεται ψυχρὸς, &c. *Cùm autem tria omnino ſint, ut ait Theophraſtus, ex quibus dictionis granditas, & ſplendor, ac magnificentia oriatur; verborum delectus, univerſa ex iis concinnitas, & figuræ, quibus hæc concluduntur: optimum quidem Iſocrates habet delectum, valdeque commoda verba ponit: affectatè autem hæc conjungit, muſicum quendam captans concentum; ac figuras uſurpat tumidas, unde ſæpe fit frigidus, &c.* Nunc de ſingulis ſingillatim agamus.

a in Iſocrate.

III. IN QUIBUS ELEGANTIA CONSISTAT: ET AN, LATINITATIS STUDIO, SIT ABSTINENDUM A PEREGRINIS OMNIBUS, AUT VOCIBUS DISCIPLINARUM PROPRIIS, VEL VOCABULIS ECCLESIASTICIS.

FUNDAMENTUM elocutionis, ac veluti ſolum quoddam, facimus elegantiam. Sub hâc autem complectimur puritatem, & perſpicuitatem. Puritas ad Grammaticum pertinet: quamquam, ut pura Latinaque ſit oratio, non tantùm Grammaticis præceptis, ſed etiam conſuetudini bonorum ſcriptorum, conformis eſſe debet.

Quippe

Digitized by Google

Quippe Latinitas nihil aliud eſt, quàm obſervatio incorruptè loquendi ſecundùm Romanam linguam: ut eſt apud Diomedem *a*, & Maximum Victorinum *b*. a *lib. 2. cap. de Latinitate.*

Quò autem pura, h. e. Latinis Latina, Græcis Græca ſit oratio; primò & inprimis illam curabimus curam, ut verba noſtra ſint cognita iis, qui è veteribus probo ſunt caſtoque ſermone uſi. Latinorum autem Græcorumque verborum numero adſcribenda etiam ſunt, quæ peregrinitatem Latio, aut Græciæ, infudiſſe videri poſſent, niſi ea Romani, aut Græciæ terræ homines, ſuâ donaſſent civitate. Iſtiuſmodi ſunt, *gaza*, *mapalia*, aliaque hujus monetæ; quæ in Marone tanquam barbara ſugillat Claudius Verderius, vir eruditus, ſed malus bonorum ſcriptorum cenſor. Non tamen his utendum confertim; ſed quoties alia, quibus ea exprimamus, haut ſuppetunt: eaque cautio potiſſimùm in pedeſtri oratione locum habet. Nam & Hermogenes περὶ μεθ'. δειν. ſcripſit, τὰ ἐθνικὰ, ſive gentilia ac peregrina, quæ Ariſtoteli γλῶτται dicuntur, item τεχνικὰ, ſive artium propria, & νομικὰ, i. quæ ad leges ac jus pertinent, ignorari, ac obſcuritatem afferre in oratione ſolutâ. Icçirco veteres Romani, ſi vocem uſurparent Græcanicam, ejus ſubjicere ſolent explicationem. Afranius in togata, cui Sellæ nomen *c*: b *lib. de re Grammatica.*

Vſus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Graii, vos Sapientiam. c *apud Gelliū lib. 13. cap. 8.*

Ennius in Annalium ſeu primo, ſeu ſeptimo *d*: d *apud Feſtum in* Sas, *ex Scaligeri correctione.*

Nec quiſquam ſophiam, ſapientia quæ perhibetur.

Nec tamen id perpetuum eſt, cùm & ſine ἐξηγήσει utantur. Ut factum quoque eſſe in antiquis togatis, innuit Seneca *e*: qui & titulum hunc adducit inſcriptum tumulo Fabii Doſſenni, Atellanarum ſcriptoris: e *epiſt. 89.*

Hoſpes, reſiſte, & ſophiam Doſſenni lege.

Sic Juvenalis *orexin* non refugit ſat. VI:

--- rabidam facturus orexim.

Atque iterum ſat. X:

--- Hinc ſurgit orexis,
Hinc ſtomacho bilis.

At minimè imitanda eſt Plauti licentia, qui *poterium* uſurpat Sticho: ubi & bis *prothymi* dixit, ut & *prothymè* in Pſeudolo.

Interdum tamen uſu venit, ut eleganter Græca Latinis interſerantur: quod inprimis in epiſtolis locum habet, ac potiſſimùm, ſi is, ad quem ſcribimus, magnopere hâc afficiatur linguâ; aut ſiquid ſcribamus, quod occultum eſſe velimus; aut denique, ſiquid ele-

gantiùs Græcè ſonet, quàm Latinè, aut ſi vox Græca habeat ἔμφασιν, aut ſi verba Græci ſcriptoris adferamus, aut ad ea alludamus. In orationibus verò parcè omnino utendum Græcis: quippe quæ coram multis habeantur, quorum bona fortaſſe pars Græcè neſcit. Vide omnino Alberici Gentilis diſputationem παρέργως inſtitutam de linguarum mixtura *a*.

Quod ſi judicio iſtoc opus eſt in peregrinis Latio receptis, & Græcis bonis: quantâ religione ab iis abſtinendum, quæ labente, vel collapſo jam imperio Romano, barbaries induxit! Jubemus igitur in ultimas deportati terras inquinatam illam ſcribendi rationem, quæ ſuperioribus ſeculis in Philoſophis pro ſubtilitate, in Medicis pro utilitate, in Juriſconſultis pro prudentiâ, in Theologis pro pietate habebatur: de cujuſmodi ſcriptoribus, aut ſaltem de quorum plurimis, eleganter dicebat Hermolaus, nomine, non re Barbarus, ne viventes quidem vixiſſe, nedum exſtincti vivant; vel, ſi vivant, vivere in pœnam, aut contumeliam.

a Subjicitur notis Druſii, & diſputationi Alberici Gentilis in lib. 1. Machab.

Non tamen eorum ſententiam probamus, qui vocabula diſciplinarum quarumque propria exterminant, & Philoſophorum ſermonem ad lancem claſſicorum ſcriptorum expendunt. Ita iniquè Petrum Victorium, ſummum virum, ſugillat Majoragius *b*, quòd uſus eſſet vocabulo *contrarietatis*. At rectè Scaliger Exerc. 1. ad Card. *Non verſamur in foro, aut in Romano comitio; ſed in communi theatro ſapientum, ſub oculis veritatis; cujus ſupellectilem, atque apparatum, non tam nitidum, quàm opulentum eſſe decet.* Adde quòd Victorius *contrarietatis* vocem non uſurpârit primus, cùm & legere eam ſit apud Arnobium lib. 11: *Et rerum*, inquit, *contrarietatibus diſſonare.*

b cōment. in cap. 1. lib. 1. Rhet. Ariſt.

Multo minùs probatur nobis eorum diligentia, qui in ſacrarum literarum tranſlatione, ut præter cæteros puritati ſtuduiſſe videantur, viris equiſque fugiunt voces Eccleſiæ priſcæ uſurpatiſſimas, & idiotiſmos linguæ ſanctæ ab verſionibus ſuis, quaſi furcillis, arcent. Non ſatisfacit illis Hebraiſmus hic, *Sermo caro factus eſt*; ſed malunt, quod tamen minùs exinanitionem Chriſti declarat, *Sermo fuit corporatus.* Itidem eos videre eſt pro baptiſmo ſubſtituere lotionem, pro angelo genium, pro fide confidentiam, pro eccleſiâ rempub., pro ſynagogâ collegium; neque minùs ineptè in aliis multis, quę jure in Caſtalione culpant intelligentiores. Si enim Apoſtoli Hebraiſmos iſtos in Græco ſermone reſervant; ſi doctiſſimi Græci Latinique Patres formis illis loquendi à Spiritu S. adhibitis orationem ſuam tanquam gemmis exornarunt; ſi huc uſque Eccleſia Græcani-

cas

cas iſtas voces N. T. retinuit; ſi denique inuſitatâ ignotâque hactenus loquendi ratione, Eccleſiæ glaucoma ob oculos objicitur: quid virum illum, quamquam eruditiſſimum, ita tranſverſum egit, ut, contra Apoſtoli mandatum *a*, iſtam, ſive κενοφωνίας *b*, ut legére Græca ſcholia, ſive καινοφωνίας *c*, quomodo legit Auguſtinus, Ambroſius, & vetus interpres, cum ſcandalo in Eccleſiam introductam velit? Præſertim quando Hebraiſmi illi, ac voces Græcanicæ ἐμφατικώτεραι ſint, & vim ac majeſtatem quandam habeant; quam amittant, cùm ad phraſin aliarum linguarum recuduntur. Mero enim meridie clarius eſt, quod ſcribit Jul. Scaliger, *Vénere propriâ, quaſique nativo cujuſque linguæ decôre, foveri ſententias quaſdam; ſubnixaſque certis idiotiſmi fulturis ſuſtineri: quas in aliam quaſi coloniam ſi deducas, iidem ſanè ſint cives; gratiam priſtinæ commendationis non retinebunt*. Inſignis quoque hác de re locus eſt apud Iamblichum, quem apud eum reperies in Theologiâ Phœnicum: aut cui inquirendi non eſt otium, ex Jamblicho adductum videat apud Hadr. Junium lib. IV. Animadv. cap. XXV.

a ad Tim. I. cap. 6. verſ. 20.
b *vocũ inanitatem.*
c *vocũ novitatem.*

IV. De proprietate sermonis.

NEc ſatis eſt, ſi optimorum utamur ſcriptorum verbis: ſed in his ipſis non exiguo opus eſt delectu. Quippe & puræ putæ Latinorum voces multimodis differunt. Ac primò diſtinguuntur ratione ſignificationis; cùm aliæ aliis magis ſint propriæ ac ſignificantes: quò refer, quòd quædam ſint ſublimes, quædam humiles; quædam graves, quædam leves; quædam honeſtæ, quædam obſcænæ. Differunt præterea ratione conſuetudinis: cùm aliæ ſint uſitatę, alię rarę: ac quędam ſint novę, aut pridem novatæ, quædam antiquæ nondum deſitæ, vel jam antiquatæ. Item ratione ſermonis, cùm quædam ligatæ, quædam pedeſtri conveniant orationi. Ac denique (quod ad Compoſitionem pertinet) ratione ſoni, cùm vocabulorum quædam ſint ſonantia, quædam exilia; quædam lenia, quędam aſpera; quędam tarda, quędam volubilia, &c. Itaque jure optimo monent, verbum quodque quaſi ſtaterâ aurariâ pendi oportere. Eadem ſententia Dionyſii Halicarnaſſenſis, cùm ſcribit, ἡ ἐκλογὴ τῶν ὀνομάτων μέγα τι δύναται *d*. Idem & de eâ Echecrati librum promittit; quem tamen num ſcripſerit, divulgaritque, planè ſub ancipiti hęret.

d *delectus verborum magnum quid poteſt.*

Verùm totum hoc, quod de ejuſmodi delectu propoſuimus, ac in-

ac inprimis, quod primo loco de vocabulis propriis ac ſignificantibus dicebamus, fruſtra monemus, niſi quis apprimè fuerit volutatus in eorum lectione, qui propriè ſignatéque ſunt locuti. Ex his enim ſolis, non ex ſeculi noſtri ſermone, quo vel duo Latinè loquuntur, vel nemo, proprietas illa haurienda eſt. E. G. ex Tullii Philipp. VIII. & Feſto Pompeio, diſcimus, nullum à veteribus *tumultum* vocari ſolitum, præterquam Italicum, & Gallicum: & ratio eſt, quòd ut animantia gravida tument, itemque arbores folia edituræ; ſic cùm à domeſticis, aut vicinis, bellum imminet, negotia, ſive res, tumeant, (ut loquitur Cicero *a*) h. e. perturbationem aut bellum parituræ videantur. Eò reſpexit Plautus Patruo ſive Pœnulo, cùm ait *b*:

a *epiſt.* 4. & 5. *lib.* 14. *ad Att.*

b *Act.* 3. *ſc.* 1.

--- Servile eſſe duco feſtinantem currere.
Præſertim in re populi placidâ, atque interfectis hoſtibus,
Non decet tumultuari.

Itidem Dictatorem propriè *dictum*, ac Flaminem dicebant *proditum*. Sed & virginem Veſtalem, quia, quæ primùm Veſtalis facta, capta fuit in bello, (hanc enim rationem afferunt Grammatici: veriùs, ſcio, eâ de re Joſeph. Scaliger in Culicem Maronianum) *captam* propriè dicebant. Atque hoc diſcrimen (quod tamen perpetuum non eſt, quia & flamen Dialis *captus* dicebatur, ut ex Agellio *c* cognoſcimus, &, *dictatores proditi ſunt*, legimus apud Pomponium IC.) aſſignat quoque Chirius Fortunatianus; vel potiùs Curius Fortunatianus, cùm Chirii nomen, quod & in Aldina eſt, Romanis ſit ignotum; vel, quomodo è veteribus codd. Parrhaſius in epiſtolis legit, Fortunatianus in Chriis; quæ inſcriptio ſi cui fortè arridet, dicendum erit, latiùs Fortunatianum uti vocabulo Chrię, quàm Fabium, Theonem, & Aphthonium; cùm ea quoque Rhetor ille tradat, quæ propriè ad Chrias non pertinent.

c *lib.* 1. *cap.* 11.

Porrò cùm proprietatem ſermonis commendamus, non excludimus voces tranſlatas: verùm cum Fabio *d* propriorum quoque loco habemus modificata illa, quibus nihil inveniri poteſt ſignificantius: ut cùm Cato dicebat, *Cæſarem ad evertendam Remp. ſobrium acceſſiſſe*: aut cùm apud Maronem legimus, *deductum carmen*; apud Horat. *acrem tibiam*. Scio, adverſus hanc Fabii ſententiam acriter diſputari à multis: verùm abunde eum defendimus in Grammaticis noſtris commentationibus. Ac facit in hoc nobiſcum etiam Cæſar Scaliger lib. IV Rei Poëticæ cap. V *e*.

d *lib.* 8. *cap.* 3. *quod eſt de perſpicuitate.*

e *p.* 460. *edit. Commel.*

V. DE

Digitized by Google

V. DE VERBIS SORDIDIS.

DE proprietate diximus. Quemadmodum autem cognoſcere fuit ex variis vocabulorum formis, quas paullo antè adſignavi: non conſiſtit delectus in ſolâ proprietate verborum: ſed inſuper aliæ ſunt ſermonis puri caſtique virtutes. Ac primò requirimus in eo nitorem: cui repugnant voces vulgares ac plebeiæ, utpote ſordidæ; itemque poëticæ & affectatæ, utpote nimis ſplendidæ, neque ſermonis generi accommodatæ. Præterea neceſſe eſt, adhibeamus λόγον λευκὸν, ut eleganter loquuntur Græci, h.e. orationem claram ac perſpicuam: cui adverſantur vocabula tum obſoleta, tum novata, cùm utraque ſint ignota. De ſingulis pleniùs dicamus.

Sordidas voces appellarunt, quæ ſordidiori vulgo, non autem hominibus elegantioribus, in uſu eſſent. Nec tamen doctiſſimi etiam homines commercio vulgi non aliquid ſordium ab ejus ſermone acceperunt. Sanè *ſculna*, quo utitur Varro pro ſequeſtre, inter ſordida repoſuit P. Lavinius, teſte Agellio cap. ult. lib. ult. Noct. Att. In Laberio item ſordida pluſcula notavit idem Gellius lib. XVI. cap. VII. Sordidum apud Senecam, Eraſmi *a* quidem judicio, eſt *panſarius*, à pauſa: quamquam hæc lectio diſplicet Jacobo Durantio *b*; ſed immeritò, cùm optimè ea vox conveniat illi, quem Græci κελευστὴν, Latini portiſculum appellant. Etiam, ex ejuſdem Eraſmi ſententia, ſimile eſt *pilicrepus*. qua de voce Cœlius Rhodiginus lib. XXX. cap. XIX. Ant. Lect. Turnebus lib. VII. cap. IV, Scaliger in Manilium, & Savaro in Sidonii lib. II. epiſt. II.

a lib. de copia verborum.
b lib. 2. cap. 12.

Imò in propriis quoque nominibus ſordes locum capiunt. Ut Horatii illo *c*, *Viſne tegam ſpurco Damæ latus?* Sordidum enim eſt *Dama*, ſive Δῆμας. Quippe nomen ſervile eâ diminutionis formâ factum è Demetrio, quâ, Varrone *d* teſte, ex Artemidoro fit *Artemas*; quâ item è Poſidonio *Poſis e*; ex Amphiarao, *Amphis*; ex Menelao, vel Menodoro, *Menas*; ex Arceſilao, *Arceſilas*; ex Theodoro, *Theudas*; ex Pterclao, *Ptercla*, vel *Pterclas f*; ex Apollodoro, vel Apollonio, Ἀπολλᾶς, Latinis *Apella*, non quaſi *ſine pelle*, ut nugantur; ex Antipatro, *Antipas*; ex Cleophilo, Cleophas; ex Ἐπαφρόδιτος, Ἐπαφρᾶς; ex Ἀρποκράτης Ἀρποκρᾶς; ex Alexandro, Ἀλεξᾶς, quomodo Ptolomæus, (qui & Alexander) Epiphanio dicitur: imò ex iis etiam, quæ Græci accepere à Romanis: ut ex Rufinus, Ῥουφᾶς; ex Lucilius, Λουκᾶς. Quin & multa communia, quæ Grammatici parùm commodè appellativa vocant,

c Sat. 5. lib. 2.
d lib. 7. de L. L.
e Athenæus lib. 7. Sed corruptè apud eum Πόσις editũ pro Πόσης.
f Plautus Amphitr.

Digitized by Google

ſimiliter truncāt. Quippe ἀδάμας dicunt pro ἀδάμαστος, μίκας pro μικρολόγος, ἀκάμας pro ἀκάματος, αὐτοκέρας vel αὐτόκρας pro αὐτόκρατος, &c. *Demam* autem potiùs, quàm *Demetrium*, vocaban: ſervum; ac contrà regem *Demetrium* appellant, non *Demam*; quia facilitati in ſervis ſtudetur, in aliis honori. Hinc vetus parœmia: Πᾶς δοῦλος δεσπότῃ μονοσύλλαβος *a*. Certè herorum nomina ferè erant polyſyllaba, ut Agamemnon, Menelaus, &c. At ſervorum nomina, etiam cùm integra efferebantur, ferè vel unius erant ſyllabæ, ut Mus, ſervus Epicuri: vel duarum ut Syrus, Geta, Dromo, Stichus, Manes &c. Itaque Simon quidam, dives factus, Simonides vocari voluit; ut ait Lucianus in Somnio, ſive Gallo. Ἀντὶ *b* δισυλλάβου, inquit, τετρασύλλαβος ἤδη πλουτήσας εἶναι ἀξιοῖ. Vide & aliqua, quę in hanc ſententiam ſcripſit ὁ πολυμαθέστατος Caſaubonus Animadverſionibus in Athenæum.

a *Servus omnis domino unius eſt ſyllaba.*

b *pro diſyllabo poſtquam dives factus eſt, tetraſyllabus eſſe affectat.*

Pluribus hæc de vocabulis ſordidis proſequi viſum fuit; quia non deſunt, qui, ſpiſſo errore, albâ quadam lineâ ſignent, quæcumque apud veteres reperiunt; cum, uti vidimus, compluria apud hos ipſos invenire ſit hauſta è fece vulgi: cujuſmodi omnia pro ſordidis habemus, latiùs aliquanto hâc voce utentes, quàm qui ſordida eo diſtinguunt ab obſcænis, quòd hæc τὰ ἀφροδίσια *c* planè, Latineque, (ut Ithyphallicus loquitur poëta) exprimant: ſordida verò propriè, & abſque circuitione, notent res immundas; ut corporis excrementa.

c *quæ ad Venerem pertinent.*

VI. DE POETICIS.

NEQUE minùs peccant, qui miſcent verba ac phraſes oratorum, hiſtoricorum, & poëtarum. Nam quemadmodum Poëta in verſu Heroico nunquam diceret *triticum*, aut *panem*, (Virgilius certè *Cererem*, aut *cruſtum*, perpetuò appellat) ita viciſſim, ſi voces Poëticæ in oratione proſâ adhibeantur, præſtigioſam ac inſubidam reddant orationem. Ut, ſi quis in ea *ſquammigeri* dicat pro piſcibus, quia ſic locutus Lucretius *d*: aut *certum facere* pro certiorem, quia Virgilii *e* ſit, *Anchiſen facio certum:* aut *tueri longa* pro adſpicere, quia Statius *f* ait, *Non unquam longa tuendo Expedias, cui major honos.* Itaque meritò deriſus à Caſſio Severo orator ille, qui, ut Fabius *g* refert, pro ſparto dixerat *herbas Ibericas*; idque, ut Turnebus *h* obſervavit, Horatii imitatione, cujus illud lib. Epodon,

Ibericis peruſte funibus latus.

d *lib.* 1.
e 3. *Æn.*
f *lib.* 2. *Thebaid.*
g *lib.* 8. *cap.* 2.
h *lib* 14. *Adverſ. cap.* 9.

Quin, ut de Appuleio nihil dicam, Platonis quoque ſtylus reprehenditur à multis, quòd poëtico ſit ſimilior: quâ de re ita Tullius

Digitized by Google

lius in Oratore: *Itaque video, viſum eſſe nonnullis, Platonis & Democriti locutionem, etſi abſit à verſu, tamen, quòd incitatiùs feratur, & clariſſimis verborum luminibus utatur, potiùs poëma putandum, quàm Comicorum poëtarum*. Certè Dionyſius quoque Halicarnaſſ. epiſt. ad Ammæum, & περὶ τῆς Δημοσθ. δεινότ. reprehendit in eâ ſchemata poëtica; quódque uſurpet crebras, longas, & intempeſtivas allegorias: atque adeò, quòd idem poëtas è ſuâ exterminet Rep. id factum ait διὰ τῆς πρὸς Ὅμηρον ζηλοτυπίας *a*.

a ambitioſa quadam erga Homerũ æmulatione.

VII. De obsoletis.

Oratorum quoque eſt, verba togæ ſequi, quod Cornutus in Perſio *b* laudat; ac fugere hirtam obſoleti ſermonis togam, nec ſe Acciĩ & Paccuvii veterno inquinare, ut loquitur auctor dialogi de cauſſis corruptæ eloquentiæ. Obſoleta autem dicuntur, quæ nitorem amiſerunt: cujuſmodi pleraque omnia erant in Ianualiis, Junoniis, ac Minerviis, Saliaribus Numæ Pompilii hymnis; qui, eo quòd axibus, ſive tabulis, eſſent inſcripti, ut apud Græcos leges, *axamenta* dicebantur. Citat ex iis Varro *c*, prout quidem è veteris codicis veſtigiis reſtituit Joſephus Scaliger: *Omnia dapatilia comiſſe Iani cuſiones. Duonus Ceruſes deivos Ianos venet.* Quo in loco ingenioſè & doctè ab viro illuſtri emendato (nam mihi quidem conjectura ejus propiùs à veritate abeſſe videtur, quàm aut Turnebi ſententia, quem vide lib. XXIII. Adverſ. cap. XIV, aut aliorum, qui poſt Turnebum, & Scaligerum, medicam ei loco manum afferre ſunt conati) *dapatilia comiſſe* ſignificat opipara comediſſe: *cuſiones* ſunt curiones, quos Varro *d* ita dictos ait, quia in curiis ſacra faciunt: *duonos ceruſes* eſt bonus creator: *venet*, quomodo & editum in antiquâ Mediolanenſi *e*, poſitum pro *venit*. Nam veteres E pro I uſurpabant, Fabio *f* teſte Denique *deivos Ianos*, ſive *Divianus*, idem eſt, qui Sol: qui *divus Ianus* vocatus, ut Luna, (quam *Ianam* nuncupatam, ex Varronis lib. I. de re Ruſt. *g* cognoſcimus) appellata eſt *dea Iana*, aut *diva Iana*, vel unâ voce *Deiana*, aut *Deiviana*. Non enim *Diana* vocata eſt, quòd noctem quaſi diem efficeret, ut ſcribit Cicero in ſecundo de Nat. Deorum, & Jul. Firmicus lib. de errore profanarum religionum: neque, quod vult Varro, *Diviana* dicta, quia divia ſit, in altitudinem, & longitudinem: ſed facta vox ex *diva*, & *Iana*: ut obſervat Scaliger lib. II. de emend. Temp. Quamquam, ſi propriæ quoque indulgere liceat conjecturæ, fortaſſe non *Ianos* apud

b apud Perſium ſat. 5.

c *lib. 5. de L. L.*

d *lib. 4. & 5. de L. L.*

e *anni* 1500.

f *lib. 1. cap. 4.*

g *cap. 37.*

Varronem, ſed *Ianes* legendum. Nam *Ianes*, non *Ianos*, dixiſſe Salios, auctor eſt Tertullianus in Apologetico, cùm ait: *Saturnus exceptus ab Iano, vel Iane, ut Salii volunt.* Quomodo non in Aldina modò, ſed & Pamelianâ, ac Junianâ editione, legimus. Vel potiùs apud Varronem ſcribendum *Eano:* quando ab eundo *Eanos* veteres dixiſſe, ex Macrobio diſcimus lib. III. Saturn. cap. IX. Doctiorum eſto arbitratus.

Scripſit Varronis tempore Aelius Stilo explanationem carminum Saliarium; è quâ Grammatici veteres quædam adducunt gloſſemata, ut appellat Varro, h. e. voces minùs uſitatas, ut interpretatur Quinctilianus lib. I. cap. XIV. Poſſis & dicere λέξεις καταγλωττισμένας. Ita enim abſque augmento, (quod & aliàs eo in tempore crebrò omittitur) Eunapius in Libanio nominat voces omnes ob peregrinitatem aut raritatem interpretationis indigas: cujuſmodi fuere Ἀττικαὶ λέξεις Philemonis, γλῶσσαι Λακωνικαὶ Ariſtophanis, γλῶσσαι Κρητικαὶ Hermonis, qui aliis Hermonax: item eorum, qui non unius, ſed variarum gentium vocabula, fuere interpretati; uti Nicander Colophonius, Pamphilus, Amerias Macedo, Seleucus, Philemon, Timachidas, Philetas, aliique.

Multa autem deſita ranoidaque ſunt in laceris illis reliquiis Lucillii, Ennii, aliorum. Nec apud Comicos, quos habemus, ab iis ſolitudo eſt, Plautum inprimis. Ut *perbitere* pro *perire.* Quo uſus videtur Captivis [a]: ſi rectè reſcribunt viri eruditi; *Qui per virtutem perbitat, non interit.* In libb. MSSis eſt *peritat:* quomodo & Nonius [b] legit; ſed metro invito, niſi *Qui* κατὰ διαίρεσιν jambus fiat. Quod non diſplicet. Utcumque de eo eſt, *perbitere* dixit Rudente [c], & Pſeudolo [d]: ſimileque eſt *imbitere* pro *inire* in Epidico, & *combito* pro *comeo*, apud Varr. in IV. de L. L. Sunt autem ea à ſimplici *betere*, quo non modò idem uſus in Aſtrabâ; ſed & Varro, cujus locum apud Nonium [e] ita emendabat Cario [f]: *Annos multos, quòd ea parere non poterat, mulierem foras betere juſſit.* Sed & *bitire* dicebant, unde *Bitienſes* Feſto ſunt, qui aſſiduè peregrinantur. Niſi *betienſes* malis cum Giffanio. *Nenum, nenu*, vel *neno*, pro *non* eſt apud Lucillium, Lucretium, & fortean Terentium [g]. *Topper* pro *citò* dixit Ennius: item *ſos* [h] pro *eos*, aut *ſuos*, ac *ſam* pro *eam:*

Nec quiſquam Sophiam, ſapientia quæ perhibetur,
In ſomnis vidit priu', quàm ſam diſcere cœpit.

Cui geminum illud carmine ad Sancum Semipatrem: *Viſum animo ſe, perfecit ſá pace, rogans te.* Innumera iſtiuſmodi olim quidem haurire

a Sc. Injicite huic.
b in Perire.
c Act. 2. Sc. Qui homo.
d Act. 3. ſc. 1.
e in voce betere.
f lib. 2. Emend. cap. 9.
g Vide Scalig. in Varr. de R. R. lib. 2.
h Feſtus.

rire erat è commentariis Pontificum, & vetuſtiſſimis fœderibus, & opicis exoletorum auctorum chartis: at nunc vix aliunde, quàm è veteribus Grammaticis, petere eſt. Auguſtus *a* quidem Cæſar maximo ſtudio hos verborum fœtores, ut loquebatur, vitare ſolitus, atque adeò nec Tiberio pepercit voces ejuſmodi aucupanti. Ὀψιμαθεῖς *b* ea undequavorſum congeſta orationi ſuæ ambitiosè inferci-re ſolent, non verba rebus aptantes, ſed res extrinſecus arceſſentes, quibus hæc verba conveniunt; contrà quàm præcipit Fabius lib. IX. cap. III, & Dionyſius Halicarn. tractatu de Iſocrate, cùm ait, βούλεται γὰρ ἡ φύσις τοῖς νοήμασιν ἕπεσθαι τὴν λέξιν, οὐ τῇ λέξει τὰ νοήματα *c*. Peccat hác in parte præter cæteros Joh. Bapt Pius, cujus phraſis doctè in-epta eſt, ut & Appuleii. Nos obſoleta hautquaquam affectabimus; quin ea vivere valereque jubebimus, ne, in Græco ſermone, cum Agamemnone credamur colloquia habere, ut Demonax apud Lucianum ait: in Latino autem, jus Aborigenum vel Faunorum didiciſ-ſe, vel cum Carmenta Euandri matre, ac priſcis Italis, quos caſcos appellat Ennius, velle ſermonem ſerere videamur. Sanè cùm omnis anxietas ſtyli moleſta ſit, imò & minuti animi, ut optimè ait Seneca epiſt. cxv: tum inprimis affectatio illa obſoleti ſermonis o-dioſa eſt: quâ de re locum illuſtrem apud Gellium vide lib. I. cap. X. Sed inprimis adeundus Luciani Lexiphanes. Etiam proavo-rum noſtrorum ætate à Mariangelo Accurſio conſcriptus eſt dia-logus Oſcorum & Volſcorum, quo egregiè hæc κακοζηλία exagita-tur.

a *Sueton. in Aug. cap.* 86.

b *illi qui ſero didicerunt.*

c *Vult enim natura, verba ſententiis, non ſententias verbis obſequi.*

Interim non illi ſumus, qui indoctè iccirco putemus ſcribendum eſſe. Vulgi hæc ſententia, ut non modò φιλαρχαίους, & antiquarios, appellet; ſed etiam affectatè ſcribere dicat, quicunque uſurpant ver-bum minùs vulgare, quamvis probum, & medio illo ævo à Cicerone, Varrone, Salluſtio, aliiſque uſurpatum. At diſtinguendum erat inter antiqua, quæ uſurpare licet, & antiquata ſeu priſca. Nam & Plinius lib. I. epiſt. XVI. commendat in Pompeio Saturnino *verba ſonantia & antiqua.* At priſca non amplius ſunt in uſu, ſed perie-re. unde & ex mente Rodolphi Agricolæ, nomen ipſum, quaſi *peri-ſca,* accepere: vel à πρὶν, ſive antiquo *pris*, h. e. præ: unde & *priſtinus*, & *privignus* quaſi *prigenus*. Eadem verò *antiquata* dicuntur, quia *antiquari* eſt obſoleſcere, & è memoria tolli, ut ſcribit Nonius. Di-ſtinguendum etiam inter ea, quæ revera obſoleta ſunt, & ea, quæ creduntur iſtiuſmodi ex ſententiâ eorum, qui ubi ſex ſeptem in Cicerone paginas legerunt, videntur ſibi eſſe idonei linguæ Latinæ

 Ariſtarchi:

Digitized by Google

Ariſtarchi: contra quos invehitur Politianus epiſtolâ ad Corteſium *a*, Franciſcus Picus Mirandulanus in diſputatione contra Bembum, Eraſmus in Ciceroniano, Budæus digreſſione quâdam in Comment. linguæ Græcæ, Lud. Vives lib. IV. de corruptis diſcipl. Franciſcus Floridus Sabinus lib. I. Lect. Subſ. cap. II. Muretus lib. XV. Var. Lect. cap. I. Ubertus Folieta lib. II. de linguæ Latinæ præſtantiâ, Nicolaus Beraldus dialogo de paranda facultate ex tempore dicendi, Nicolaus Suſius in lima Ciceronianâ, &c. Et optimo profectò jure optimus ferè ac doctiſſimus quiſque iſtiuſmodi ineptos Ciceroniaſtros, ſive, ſi malis, Ciceronianos, (quandoquidem eo nomine, parum licet Ciceroniano, ſe jactant) perpetuò culparunt, damnaruntque. Neque enim omnibus de rebus ſcripſit Tullius; ideoque nec omnium rerum vocabula peti poſſunt è ſummo quidem illo, attamen non ſolo Latinæ linguæ autore. Deinde multa à Cicerone dicta, quæ non ſcripta; ac multa ejus interciderunt, in quibus, quæ nunc reformidant, legerentur: quod magis pareret, ſi exſtarent Statilii Maximi libri *De ſingularibus Ciceronis* b. Multa quoque ſcripturus fuerat, ſi diutiùs fuiſſet ſuperſtes. Denique in iis ipſis, quæ ſuperſunt, innumera iſtis hominibus ignota inviſaque inventa & eruta ſunt à præſtantiſſimis ingeniis; quæ ſi uſurpemus, quid flagitii committatur? neque enim ita ſcribere neceſſe eſt, ut omnes omnia intelligant; ſed potiùs, ut quædam ſint, quæ rudiores inveſtigare ac diſcere cogantur.

a *lib. 8.*

b *Meminit hu Chariſius lib. 2.*

Quemadmodum autem ſcioli iſti malè obſoleta appellant, quæ rariùs fortaſſe occurrunt, attamen optimo ævo ab optimis ſcriptoribus uſurpata ſunt: ita in illo quoque errarunt, quòd parem noſtri veterumq; rationem eſſe crediderunt: cùm nulli quidem nationi ſermo Latinus hodie proprius ſit; olim verò Latinè ſint locuti, eóque iis tum fuerit vocabulis utendum, quibus ſua cujuſque uteretur ætas. Lapſi in eo quoque, quòd nuſquam putarunt obſoletis locum eſſe; cùm quædam ex iis in carmine decorè nonnunquam adhibeantur; ut videre eſt ex Varrone, Catullo, aliiſque iſtius ævi Poëtis. Ovidii quoque eſt *c*,

--- mortemque timens, cupiduſque mori.

c 14. *Met. fab 5.*

Ne ipſe quidem Maro in divinis Aeneidos libris reformidat *olli*, & *ollis*; idque non iis tantùm in locis, ubi ſic legitur vulgò, ſed etiam aliis aliquammultis; ut Pierii docent Caſtigationes. *Quianam* etiam pro *cur* dixiſſe, indicant vetuſti codd. ac teſtantur Quinctilianus, Valerius Probus, Servius, Chariſius, Priſcianus. Initio undecimi

Digitized by Google

decimi libri codd. quidam habent, *Forſit a votafacit*: ac agnovit hanc quoque lectionem Servius. Ejuſdem eſt *aulai, pictai*, ac fortaſſe *aurai*, & *aquai*: de quibus in commentariis noſtris linguæ Latinæ dictum. Item *quoi* b, & *fuat*, & illud,

--- *liquidove poteſtur electro.*

quamquam mihi quidem vulgata magis arridet: ſed *poteſtur* eſt in codd. aliquot antiquis, ac placuit id magis Bartholomæo Marantę c, & aliis, ut pro dactylo creticus ſit; quod alibi etiam à Marone fieri, ex vett. libris probatum it Giffanius. Utcumque de iſto eſt, liquet de cæteris. Nec tamen caſu in talia incidit poëta: ſed judicio ſic maluit, quoties gratia ex iis accederet carmini: ut ſi vel Dii loquantur, vel veteres Latii incolæ, maximè ſenes, qui retinentiores eſſe ſolent ſermonis antiqui.

a *pro* forſitan.
b *Vide Giffanii indicem Lucretianum in* Quoi.
c *lib.* 5. *Lucullianarum quaeſt.*

Nec talia aliena planè ſunt ab hiſtoria; ut ex Salluſtio conſtat. Imò & Tacitus in IV. Annalium ait: *Intelligentem humani divinique juris mentem duint.* Nempe in perſona Tiberii, qui antiquarius erat.

Præterea in auſtera oratione locum habet archaiſmus; ut monet Dionyſius Halicarn. lib. περὶ συνθέσεως ὀνομάτων.

Imò & aliàs interdum, ſi orationi inde accedat majeſtas, vel aliquid extorqueat neceſſitas, vel utilitas etiam jubeat. Unde nec Tullius reformidat *rauduſculum, averruncare, muginari, tricari, noctuabundus* d, & alia quædam.

d *ad Att. lib.* 12. *epiſt.* 1.

Quod ſi duriora videantur, utemur iis προεπιπλήττοντες e. E.G. ut Plautinam vocem uſurpem, ut veteres loquebantur, ut ita dicam, &c. Quod maximè locum habet in iis, quæ non vulgo, ſed eruditis dicimus, aut ſcribimus. Ita oſtendimus, veteres à nobis ſcriptores lectos, & intellectos. Tantùm bono id judicio fiat, & modicè, non ſartim. Nam iſtæ penè exculcatæ voces manu, non ſacco, ſunt ferendæ: ut de inſpergendis fabulis Poëticis Corinna dicebat Pindaro f. Fabium hâc de re audiamus, cujus iſtud lib. I. cap. VI: *Verba à vetuſtate repetita non ſolùm magnos aſſertores habent; ſed etiam afferunt orationi majeſtatem aliquam, non ſine delectatione. Nam & autoritatem antiquitatis habent: & quia prætermiſſa ſunt, gratiam novitati ſimilem parant. Sed opus modo, ut neque crebra ſint hæc, neque manifeſta, quia nihil eſt odioſius affectatione: nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetita temporibus; qualia ſunt* TOPPER, & ANTIGERIO, & EXANTLARE, & PROSAPIA, & *Saliorum carmina vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta.* Huc pertinet illud ejuſdem lib. VIII. cap. III: *Propriis dignitatem dat antiquitas: namque & ſanctiorem, & magis admirabilem faciunt orationem, quibus non quilibet*

e *prævenientes reprehenſionem.*
f *Plutarch. de gloria Athenienſ.*

fuerat

fuerat uſurus. Et paullo pòſt: *Sed utendum modo, nec ex ultimis tenebris repetenda.* Exemplis hæc deinde illuſtrat: *Satis*, inquit, *eſt vetus* QUÆSO, *quid neceſſe eſt dicere* OPPIDO? *quo ſunt uſi paullùm tempore noſtro ſuperiores. Vereor, ut jam non ferat quiſquam. Certè* ANTIGERIO, *cujus eadem ſignificatio eſt, nemo niſi ambitioſus utetur.* ÆRUMNAS *quid opus eſt? tanquam parum ſit, ſi dicatur* LABOR. *Horridum*, REOR; *tolerabile*, AUTUMO; *tragicum*, PROLEM DUCENDAM; UNIVERSAM EJUS PROSAPIAM, *inſulſum. Quid multa? totus prope mutatus eſt ſermo.* Sed hîc Fabius cenſuram exercet ſeveriorem, quàm oportebat. Ut quando ait, non opus eſſe vocabulo *ærumnæ*. Atqui eo opus ſibi putavit Tullius, qui in Paradoxis, & orat. poſt reditum in Senatum, & aliis aliquot locis, uſurpat: quemadmodum nec uno loco apud eum *ærumnoſus* & *ærumnoſiſſimus* legas. Nec *ærumna* omnino idem eſt, quod *labor*, ſed aliquanto amplius: unde ea *ægritudo laborioſa* à Tullio definitur IV. Tuſc. Quæſt. Triſtius igitur hoc verbum eſt, quàm alterum. Hinc & idem in ſecundo de Fin. *An cum de omnibus gentibus optimè mererere, cùm opem indigentibus ſalutemque ferres, vel Herculis perpeti ærumnas (ſic enim majores noſtri labores non fugiendos, triſtiſſimo tamen verbo*, ÆRUMNAS *etiam in Deo nominaverunt) exigerem ex te?* Addit deinde Fabius, PROSAPIAM, *inſulſum* eſſe. Quod judicium non quidem inſulſum eſſe dixero: ſed ſalſius, quàm palatum ac ſtomachus ferre poſſint. Nam antiquarius ut ſit Salluſtius, qui uſus eâ voce in Jugurtha: non tamen puto, inſulsè eum ſcribere, aliquis dixerit. Uti nec elegantiſſimum ſcriptorem Minucium Felicem, qui in Octavio eam uſurpat. Tullius tamen fateor, non ſic loqueretur, præterquam in re priſca; ut Deorum vel heroum ortu; ac ne ſic quidem, niſi προθεραπεύσας. Ut cùm ait in Timæo, ſeu de Univerſo: *Iovem, Iunonem, reliquos, & eorum, ut utamur veteri verbo, proſapiam.* Nimirum judicio non exiguo in talibus opus eſt: quod non attendunt, qui ſic ea conſectantur, quaſi loquendum eſſet cum Paccuvio, vel Accio: vel ſic refugiunt, quaſi ſermo eſſet cum lixis, & calonibus. Senecam audiamus epiſt. CXIV: *Multi ex alieno ſeculo petunt verba: duodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis, aut Craſſus, nimis culti & recentes ſunt: ad Appium uſque, & ad Coruncanum redeunt. Quidam contra, dum nihil niſi tritum & uſitatum volunt, in ſordes incidunt. Vtrumq; diverſo genere corrumptũ eſt, tam mehercules, quàm ſi vellent ſplendidis uti, ac ſonantibus, & poëticis, neceſſaria, & in uſu poſita vitare: tam hunc dicam peccare, quàm illũ. Alter ſe juſto plus colit: alter ſe juſto plus negligit: ille & crura, hic nec alas quidem vellit.* Si tamen paullùm ſit peccandum, peccandum potiùs in eam partem, quæ oſtentatione eruditionis, quàm deſpectu;

Digitized by Google

ſpectu; cultu ejus nimio, quàm ſordibus peccat. Præſertim hodie, poſtquam tot jam ſeculis deſiit ſermo Romanus: ut nunc vulgi nobis cura ſit nulla; ſed tantummodo eorum, quos eruditio commendatur. Et hæc de archaiſmo, ac vocibus priſcis obliviiſque, ut eas Varro *a* vocatur. *a lib. 4. de L.L.*

VIII. De novatis, ac novis.

Novata quoque, quæ Græci *πεποιημένα*, Cicero *facta* appellatur, non temere ſunt uſurpanda: ut quæ puritati pariter, ac perſpicuitati, repugnent. Vix enim fieri poteſt, ut nota ſint omnibus, quæ à dicente primùm gignuntur. Ejuſdem fere monetæ ſunt voces novæ; hoc eſt, quæ ab omnibus, vel multis, vel ſaltem pleriſque magni nominis, recipiantur; at veteribus tamen incognitæ ſint. Hujuſmodi ſanè, ſi non perſpicuitati (nam ea, fateor, quæ novitatem jam exuêre, ignota eſſe ampliùs non poſſunt) at elegantiæ tamen, quæ antiquitatis eſt ſtudioſa, inimica eſſe ſolent: ideoque rectè Fabius lib. I. cap. VI: *Vt novorum*, inquit, *optima erunt maximè vetera, ita veterum maximè nova.* Propterea Varro lib. II. de L L. ad Marcellum, ut ex Gellio *b* cognoſcimus, *Aeditumum dici oportere cenſet magis, quàm æditum; quod alterum ſit recenti novitate fictum, alterum antiquâ origine incorruptum.* Idem Varro in V. de L.L. *Noviſſimùm*, inquit, *dici cæptum vulgò; quod meâ memoriâ, ut Aelius Gallus, ſic ſenes aliquot, nimiùm novum quòd eſſet, vitabant.* Ubi legendum, *ut Aelius, ſic ſenes aliquot*: vel reſcribendum, *Aelius Stilo*: vel apud Gellium pro Stilone *Gallus* reponendum, lib. X. cap. XXI; ubi de *noviſſimi* voce Varronem laudat. Ait ibidem Gellius, Ciceronem eâ voce, quòd nova nimium foret, nuſquam uſum eſſe. Sed hac quidem in re falſus eſt doctiſſimus Grammaticus, quique eum hac parte ſequi non dubitavit, Laurentius Valla lib. III. Elegant. cap. XXXIII. Nam uſurpat eam Tullius, cùm alibi, tum oratione pro Roſcio Comœdo: *Itaque, qui ne in noviſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos venit comœdos.* Quemadmodum nec refugêre Galba *c*, D. Brutus *d*, & Caſſius *e*, epiſtolis iis, quæ Ciceronianis ſunt admixtæ. Frequentat etiam Jul. Cæſar libris de bello Gallico: ut mittam cæteros. Nempe ubi *noviſſimi* vox novitatem exuere jam cœperat uſu multorum, nec amplius elegantioribus ingeniis eâ uti religio fuit.

b lib. 11. cap. 10.

c lib. 10. epiſt. 30. *d lib. 11. epiſt. 1.* *e lib. 12. epiſt. 13.*

Interdum autem Tullius in talibus mavult ea quaſi remediis quibuſdam præmunire. Ut in Bruto: *Commentabar declamitans. ſic enim nunc loquuntur.* Idem, ut Fabius *f* monet, fecit in novis *favoris* & *urbani* *f lib. 8. cap 3.*

Digitized by Google

vocabulis. Nam epiſt. ad Brutum: *Eum*, inquit, *amorem, & eum, ut hoc verbo utar, favorem in conſilium advocabo.* Et ad Appium Pulchrum: *Te hominem non ſolùm ſapientem, verùm etiam, ut nunc loquuntur, urbanum.*

Nec tamen id ſemper fieri eſt opus. Abſtinere enim iſtis remediis licet, poſtquam, nova quæ fuerant, novitatem perdiderunt. Uti factum in vocabulo *cervicis*. Quomodo primus in ſingulari, Varrone *a* teſte, dixit Hortenſius. Monet idem Fabius *b*: qui & ſimilia commemorat. *Quædam*, inquit, *perdurant. Nam &, quæ vetera nunc ſunt, fuerunt olim nova, & quædam in uſu perquam recentia. Meſſalla primus reatum, munerarium Auguſtus primus, dixerunt. Piraticam quoque, ut muſicam, & fabricam, dici adhuc dubitabant mei præceptores.* Addit deinde, quæ de *favoris*, & *urbani*, & *cervicis* nominibus, ſuperiùs retuli. Item quomodo Tullius ipſe exiſtimet, *à Terentio primùm dictum eſſe obſequium.* Nempe quia Cicero in Lælio Terentianum appellat verbum. Verùm non iccirco inter novata repoſuerim, quia minimè ex eo conſequitur, Tullium ignoráſſe, priores hâc voce uſos Nævium, ac Plautum; ut rectè docet Parrhaſius adverſus, cùm Fabium; tum inprimis Gellium, Donatum, & Politianum. Non tamen improbo ſententiam Georgii Fabricii, qui putabat, Terentianum vocari verbum, quia Comicus hic primus in bonam uſurpâſſet partem, cùm antiquitus tantùm diceretur de gratificandi ſtudio in turpi & flagitioſâ adoleſcentiâ.

a *lib. 7. & 9. de L. L.*
b *lib. 8. cap. 3.*

Sunt & alia aliorum. Ita Cato egregiè calumniatores dicit *vitilitigatores*, ex vitio & litigatoribus, ut Plinius *c* ait: vocemque *vitimagiſtratus* (ſi recta eſt Palmerii emendatio) de Marianis & Cinnanis vitio & per vim magiſtratibus creatis Salluſtius *d* uſurpat. Varro à Muſis dixit *muſmari*; quo poſt eum uſus Plinius Præfat. Nat. Hiſtor. Terentius, juxta aliquos, *funambulum* primus vertit, qui Græcis σχοινοβάτης. Cicero quoque plurima novavit, de quibus vide Ubertum Folietam lib. 11. de uſu & præſtantiâ ſermonis Latini. Inter alia primus dixit *beatitudinem*, & *beatitatem*, primo de nat. Deorum: *mulieroſitatem* idem in IV. Tuſcul. Quæſt. auſus fingere: ab eodem quoque formata ſunt *Syllaturire*, & *proſcripturire*, lib. IX. ad Att. epiſt. X. Idem, ut ſcribit Sidonius Apollinaris *e*, primus dixit *indoloriam*. Neque enim temere lectionem hanc, quę in omnibus prælo excuſis reperitur, rejiciendam arbitror: non quòd neſciã, quàm multi errores ſæpe omnes obſideant codices, quia crebrò ab uno univerſi tanquam à fonte defluxere: ſed quia in gloſſis quoque legere eſt, *indoloria* ἀνάλγητα: ubi ἀναλγησία legendum eſſe, jam diu eſt, cùm monuere alii; ne quis ſibi hinc cum nonnemine laureolam quærat. Nec tamen ita præfractè

c *præfat. in nat. hiſt.*
d *epiſt. Cnei Pōpeii ad Senatum in 3. Hiſtor.*
e *epiſtolâ carmini 14. præmiſſâ.*

hanc

hanc ſententiam probem, ut damnem *indolentia*; quomodo diſertiſſimus Muretus *a* legendum putat; ac in codicibus aliquot inveniri, auctor eſt P. Colvius *b*. Certè quòd *indolentiæ* vox uſurpatur aliquoties à Tullio, id nihil prohibet, quò minùs is primus eâ uſus ſit. Res eò magis anceps, quia optimi quique MSSi codices, nec *indoloriam*, nec *indolentiam* habent, ſed *indoliam*; quemadmodum teſtatur quoque Carrio *c*. Liquidior res de voce *eſſentiæ*, quam non Sidonius modò eâdem epiſtolâ à Cicerone primitus inventam ſcribit; ſed & Seneca alicubi *d*; niſi quis certiſſimam Mureti *e* emendationem in dubium revocet. At à Sergio Fabiano (malè ab Aldo, *Sergio Flavioq́*, editum) hanc vocem novatam eſſe, ſcribit Quinctilianus *f*: credo, quia is primus *eſſentiæ* nomen trivit. & alia plurima novavit. Budæum, cùm id Plauti verbum appellat *g*, planè memoria fefellit.

Nec quocunque alicubi Tullius utitur, id ubivis locum habet. Siquidem diſtinguere oportet inter ea, quæ in epiſtolis, vel in orationibus, quæq; in philoſophicis, uſurpat: ubi major libertas. Uti & aliàs, in rebus amœnis. Velut in Catone majore: *Terra*, inquit, *cum gremio mollito & ſubacto ſparſum ſemen excepit: primùm id occæcatum* (ita potiùs, quàm *occatum*, legendum eſſe, monuit Victorius *h*) *cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt: deinde tepefactum vapore, & compreſſu ſuo diffundit & elicit herbeſcentem ex eo viriditatem: quæ nixa fibris ſtirpium ſenſim adoleſcit, culmoque erecta geniculato vaginis jam quaſi pubeſcens includitur: è quibus cum emerſit, fundit frugem ſpicæ ordine ſtructam, & contra avium minorum morſus munitur vallo ariſtarum.*

Nec tamen omnia illa Ciceronem habent auctorem, quæ huic tribuuntur ab hominibus eruditiſſimis. Quale eſt *floccifacteon*. Quomodo Malaſpina, & alii quidam, legendum putant lib. I. ad Att. epiſt. XIV. At vehementer ea mihi vox ſuſpecta eſt, cùm aliis de cauſſis; tum quia, ſi hac uſus foret, tam inſolentis compoſitionis meminiſſet Fabius, aut Soſipater, aut Diomedes, aut Priſcianus, aliuſve eorum, qui de vocibus novatis egerunt.

Longè autem major poëtis eſt novandi libertas, quàm Oratoribus. Inprimis verò hac ſibi in parte indulgent Græci. Homerum certè plurima novâſſe, auctor eſt Plutarchus in vitâ Poëtæ. Iſtiuſmodi eſt ἀρητὴρ, ut Ariſtoteles quoque in Arte Poët. monet. Vtitur eo Homerus initio Iliados *α*:

Οὕνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμησ' ἀρητῆρα *i*:

quo loco ἀρητὴρ vocatur ὁ ἱερεὺς *k*, ab ἀρὰ *l*, quaſi *precatorem* dicas. Idem Ariſtoteles alterum quoque inibi exemplum ponit; at de cujus

a l. 15. *Var. Lect.* cap. 20.
b notis ad Sidon.
c lib. 1. Emend. cap. 16.
d epiſt. 59.
e lib. 15. *Var. Lect.* cap. ult.
f lib. 8. cap. 3.
g annot. in Pandect.
h lib. 2. *Var. Lect.* cap. 24.
i quia cōtumeliâ affecit Chryſſen ſacerdotē.
k ſacerdos.
l preces.

auctore non conſtet. Id eſt ἔρνυγες, pro *cornibus*, ab ἔρνος. i. *ramus*: ut geminum ſit illi Maroniano *a*:

Et ramoſa Mycon vivacis cornua cervi.

Et hæc quidem derivatione ſunt facta.

Inprimis verò innovare ſolent compoſitione. Cujus generis exempla paſſim ſe offerunt. Sed epico, & lyrico, fugiendæ ſunt compoſitiones dithyrambicæ: quâ parte laſciviunt comici ad riſum captandum. Quomodo, Athenæo teſte *b*, Bryſon ille, de cujus tetragoniſmo Ariſtoteles mentionem facit in Logicis *c*, ab Ephippo Comico *d* dictus eſt θρασυμαχειοληψικερμάτων. Eo ſignificabat, Bryſonem Thraſymacho eſſe in diſputando ſimilem, ac ſordidi lucelli amore vel minutum accipere numulum. Complura hujus generis invenies apud Ariſtophanem. Vti in Fucis:

Ὀρθοφοιτοσυκοφαντοδικοταλαιπώρων τρόπων.

Hieronymus Wolfius reddit:

Rectingredientibuſycophantiiuridicimiſeris moribus.

Sed Joh. Hartungus ſecundâ ſyllabâ poſt θ putat omiſſum ρ, ut ſit ὀρθροφοιτο &c. atque ita vocabulum hoc de iis fuerit confictum, qui diluculo ſurgunt, quò in forum eant ad exercendas ſycophantias, ac proinde miſeram agunt vitam.

Nec Comici modò his gaudent; ſed etiam epigrammatum ſcriptores. Vti Ἀνθολογίας lib. 1. Epigr. εἰς γραμματικούς·

Ἁβροχίτων ἦ φύλαξ θηροζυγοκαμψιμέτωπος.

i. *At molliter veſtitus cuſtos feræ ac flexijugæ frontis:*

Vbi θηροζυγοκαμψιμέτωπος è quatuor vocibus factum eſt: q. d. *feriflexijugifrontis*, ſive, ut Budæus vertit, *feriflectifrontijugus*. Notum quoque illud Hegeſandri epigramma in Sophiſtas: quod feliciter tranſtulit Scaliger Conjectaneis in Varronem. Hujuſmodi verba Ariſtophanes vocat μυριάμφορα. Neque enim hoc vocabulo ſignificantur μυρίων *e* ἀμφορέων ἄξια, prout exponit Suidas: ſed potiùs ἀμφορεῖς *f* πληρῶσαι δυνάμενα. Horatius *g* appellat

--- *ampullas, & ſeſquipedalia verba.*

Quamquam nec de ampullarum voce diſplicet ſententia Yvonis Villiomari *h*, hoc eſt, Joſephi Scaligeri, qui ampullas ad διάνοιαν *i* putat pertinere; unde interpretatur tumida, turgentiaque: *ſeſquipedalia* autem refert ad vocabulorum magnitudinem.

Satis etiam hac parte luxuriant poëtæ Latini, tam tragici, quàm comici. Ac multa quidem derivatione fingunt. Quomodo Paccuvius in Hermionâ *k* ait:

Currum

a *Ecl. 7.*
b *lib. 11.*
c *Analyt. Poſter. lib. 1. cap. 9. & in ſophiſt. elench. cap 11.*
d *in Naufrago.*
e *decies mille amphoras æquantia.*
f *qua totas amphoras implere valeant.*
g *epiſt. ad Piſones.*
h *adverſus Titiũ lib. 2. c. 9.*
i *ſententiam.*
k *apud Noniũ in* Clypeat.

Currum liquit, chlamyde contortâ aſtu clypeat brachium.

Pro quo molliùs dixit Livius in XXV: *Paludamento circa lævum brachium intorto. nam ne ſcuta quidem ſecum extulerant.* Plauti eſt in Trinummo *ipſiſſimus*, in Perſa *geminiſſimus*. Nec poëtarum alii refugiunt; præſertim in conviviis, amoribus, & aliis id genus. Vt Cn. Marius in mimiambis: quibus, ob nova verborum figmenta, delectari mulcerique aures ſuas, dicebat Antonius Julianus. Gellium vide lib. XX. cap. IX. Sed in hoc ejus ſenario,

Columbatimque labra conſerens labris,

ut ſecundâ ſede jambus ſit, *columbulatim*, à *columbulus*, reſcribendum videtur. Horatius etiam, dum conceſſum docet *a*, *Signatum præſente notâ procudere nomen*, ipſe vocem fingit, quæ reſpondeat Græcæ φθονῦμαι. Ait enim:

a *in Arte.*

--- Ego cur, acquirere pauca
Si poſſum, invideor?

Puto, & novè dixiſſe Martialem *b*:

b *lib.* II. *epigr.* 101.

Carnarius ſum, pinguiarius non ſum.

Multa etiam compoſitione innovarunt. Quomodo Lævius in Alceſtide vituperones ſuos vocat *ſubductiſuperciliicarptores*. Ita enim junctim apud Gellium legi debet lib. XIX. cap. VII. Vbi vocem eam refert inter *nimium poëtica, & proſæ orationis uſu alieniora*. Similiter neque orator cum Livio Andronico *c* dicat:

c *apud Non. in* Arméta.

Tu cornifrontes d *paſcere armenta ſoles.*

d *Scal.* curvi-frontes.

Aut cum Paccuvio *e*:

e *apud Varronē lib.* 4. *de L. L. & Fabium lib.* 1. *cap.* 5.

--- Nerei
Repandiroſtrum, incurvicervicum pecus.

Vel cum eodem *f*, *rudentiſibilus*, pro quo Cœlius ad Ciceronem *g* molliùs dixit *rudentum ſibilus*. Neque Plautus hac parte imitandus Oratori. Et tamen Comicus ille ſæpius pro loco, tempore, perſonâ, decenter talia uſurpat. Velut cùm ridiculè in Epidico *h* fingit *perenticida*, quaſi dicas peræ cæſorem (*pericidam* tamen maluiſſem, quod propiùs à *paricida* abit:) aut cùm Curculione *i* quendam, ob marinum ſive nauticum veſtitum, vocat *halophantam:*

f *apud Varronē in* 4 *de L. L.*

Halophantam, inquit, *an ſycophantam hunc magis eſſe dicam, neſcio.*

g *lib.* 8. *epiſt.* 2.
h *act.* 3. *ſc.* 2.

Quamquam aliter hac de re Feſtus, qui *halopantam* legit, ab ἄλη, id eſt, πλάνη, & πάντα, ut omnia mentientem ſignificet. Nec invenuſtè idem Bacch. *k* dentes nominat *nucifrangibula*, quia nuces frangunt: & pugnos ſimili ratione appellat *dentifrangibula*. Idem in

i *act.* 4. *ſc.* 1.
k *act.* 4. *ſc.* 2.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

in Pœnulo Pœnum Hannonem vocat *biſulcilinguam*. Ejuſdem quo-
a *act.1. ſc.2.* que in Trinummo eſt *turpilucricupidus* a, & *latebricolæ* b.
b *act.1. ſc.3.* Sunt & alia id genus apud ſatyricos, & alios. Vti apud Lucilium
ſat. XXX c:

c *citat Nonius in Imberbi.*

Imberbi androgyni barbato mæchocinædo.

Idem poëta cochleam vocat d,

Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam.

d *apud Cic 2. de Divin.* Cave enim cum Eraſmo e, aut Petro Crinito f, teſtudinem intelli-
gas: quæ ſanguine caſſa dici nequit, cùm ſanguinem ejus mederi o-
e *Chil. 3. cent. 3.* culorum ſuffuſioni ſcribat Plinius lib. XXXII. cap. II. Nimirum
impoſuit utrique, quòd Tullius duas junxerit ænigmaticas defini-
f *lib. 11. de honeſt. diſcipl. cap. 7.* tiones, cochleæ unam, alteram teſtudinis; quarum utrâque animo
confuſiùs obverſante, alteram pro alterâ poſuêre. Catulli item eſt
herifugus, & *fluctiſonum*. Ejuſdem eſt g:

g *carm. de Attide.*

Vbi cerva ſylvicultrix, ubi ager nemorivagus.

Item:

Vbi capita Mænades vi jaciunt hederigeræ.

Laberii eſt de ariete:

Reciprocicornem, lanicutem, teſtitrabum.

h *cap. 1.* Habes apud Tertullianum in ſcholaſtico ſcripto de Pallio h. *Teſti-
trabum* autem dixit, quia teſtes ſuos trahere videatur, ob eorum ma-
gnitudinem. Eodem Tertulliani libro, ex ſcriptore nunc ignoto,
Hercules dicitur *ſcytaloſagittipelliſer*: quia tria hæc, ſcytalen, ſive cla-
vam, ſagittas, & pellem, ferret. Phædrus quoque, quâ formâ Catul-
i *fab. 35.* lus dixit, *ſylvicultrix*, & *nemorivagus*, eâdem ipſe ait i, *Sus nemoricultrix*:
quamvis vulgò edatur, *nemoris cultrix*. Geminum quoque illud P. Sy-
ri de ciconiâ:

Pietaticultrix, gracilipes, crotaliſtria,
Avis exulbiemis.

k *epiſt. 21.* Eſt & elegans compoſitio, cùm Auſonius fingit *volucripes*, & *len-
tipes* k; item:

l *epig. 38.*

Femina quæ jungat, quod volonolo, vocet l.

Hujuſmodi compoſitionis novitate mirificè delectabatur Angelus
m *lib. 2. de honeſt. diſc. cap. 13.* Politianus; ut quoque ſcribit Crinitus m. Verumtamen vix aliter,
quàm in verſu, iis uti licet. Multa enim horum non ſine flagitio ora-
tioni, vel etiam epiſtolæ, interſeras. Inprimis verò à proſâ ſeque-
ſtrari debent, quæ, ut dixi, plurium ſunt ſyllabarum; ut quæ haud
n *lib. 6. cap. 4.* multùm adhorreant à dithyrambicis: quâ de re aliquid etiam dice-
tur, cùm de verbis agemus n magnifici characteris.

Longè quoque alia ratio eorum, quæ novata ſunt vulgi imperitiâ; ut cùm pro *albore*, aut *nigrore*, dicunt *albedinem*, & *nigredinem*: alia verò eorum, quæ novarunt docti; inprimis, ſi non auctore modò commendentur, ſed etiam neceſſitate, & elegantiâ. Cujus generis plurima jam vidimus.

Nec tamen hoc ita intelligi debet, quaſi noſtri ævi hominibus planè ademta ſit fingendi poteſtas. Rectè Horatius *a*: *a epiſt. ad Piſon.*

--- Licuit, ſemperque licebit,

Signatum præſente notâ procudere nomen.

Scitè ſanè Theodorus Gaza, cùm alia finxit, tum *depedes*, *deplumes*, & *depiles*: quæ planè gemina iſtis Tertulliani, qui *beſtias exungues, & excornes* vocat. Atque hujuſmodi ille imitatione finxit Græcorum: idque in ſerio argumento. Quod magis etiam, ut ſuperiùs monui, conceſſum eſt in amœnis, & ludicris. Philippus quidem Beroaldus non invenuſtè hoc in genere luſit. Nam cùm is Bononiæ, quâ in urbe publicè humanitatis ſtudia docebat, aliquando à contubernalibus ſuis Polonis interrogatus eſſet, quomodo Latinè appellari poſſet edulii genus, quod ipſis appoſuerat, (erat autem, quod vulgò *tartam* vocant, ſive quaſi *tortam*, à torquendo, ſive κατὰ μετάθεσιν, & unius literæ adjectione, à Latino *tracta*, quo uſus Cato) lepidè reſpondit, *berbicaſiovium* vocari, quia ex herbis, caſeo, atque ovis, conficeretur. Ac feſtivum hoc reſponſum ab auditoribus cum riſu exceptum eſt. Nec certè id hilo deterius eſt, quàm veterum *ſuovitaurilia*: quomodo, Fabio teſte, vocabant ſacrificii genus, quia fieret ſue, ove, tauro: niſi potiùs *ſolitaurilia* dixere; quod longè eſt veriſimilius, ob ea, quæ ſcribit de hoc Feſtus, item Chariſius lib. primo.

Quin cùm multa hodie ignorentur vocabula, quæ olim erant nota, major nobis injecta eſt fingendi neceſſitas, quàm veteribus illis: qui tamen ipſi etiam conqueſti fuere de linguæ ſuæ paupertate, vel, quod amplius eſt, egeſtate. Seneca epiſt. LIX: *Quanta verborum nobis paupertas, imò egeſtas ſit, nunquam magis, quàm hodierno die, intellexi.* Plinius lib. IV. epiſt. XVIII: *Inopiâ, ac potiùs, ut Lucretius* b *ait, hâc egeſtate patrii* *b lib. 1. & 3.* *ſermonis.* Eodemque modo, at in re aliâ, hæc diſtinguit vocabula M. Tullius in Paradoxis *c*: *Itaque iſtam paupertatem, vel potiùs egeſtatem ac mendicitatem tuam, nunquam obſcurè tuliſti.* Et Ovidius in primo de Arte: *c paradox. ult.*

--- Alter egens, altera pauper erat.

Ac Martialis quoque *d*, Neſtorem deridens, qui, cùm egens eſſet, pauper dici volebat, hoc pacto claudit epigramma: *d lib. 3. epig. 33.*

Men-

Mentiris, vanoq; tibi blandiris honore.
Non eſt paupertas, Neſtor, habere nihil.

Satis de novatis.

IX. De scriptorum delectu.

QUÆCUMQUE verò hactenus de verborum delectu diximus, ea nullius, vel exigui uſus erunt, niſi delectu etiam utamur in ſcriptoribus legendis, atque imitandis. Sunt autem ſcriptorum quatuor ætates: nempe uti hominum apud poëtas. Sed poëtis, ut verbis ipſorum *a* utar,

a *Ovid. 1. Met.*

Aurea prima ſata eſt ætas.
--- Subiitque argentea proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære.
Tertia poſt illam ſucceſſit aënea proles.
--- De duro eſt ultima ferro.

Aetates verò linguæ Latinæ contrario ordine procedunt. Nam à ferrea, & mox ænea, per argenteam ad auream deventum eſt. Ad ferream ætatem refer hymnos Saliares tandem vix ſacerdotibus ſuis intellectos: item leges XII. Tabb. & columnam roſtratam C. Duillii, quæ hodieque viſitur Romæ.

Aenea ætas incipit à Livio Andronico. Atque eò pertinet *Ennius, ingenio maximus, arte rudis*; ut de illo Naſo *b* ſcribit: Cæcilius, *malus Latinitatis auctor*, ut eum vocat Tullius *c*: Accius & Paccuvius, quos vomere ait Martialis *d*. Nec diſpar aliorum ratio; niſi quòd, jam horum temporibus, quidam cultiores cæteris fuerunt: ut ſermo eorum tanto aliorum exſuperet phraſin, quanto argentum præſtat æri. Talis eſt dictio Plauti, ac Terentii inprimis. Auream voco ætatem, quæ Ciceronis, Cæſaris, Virgilii, Horatii, & æqualium temporibus effulſit. Poſtea verò ſermo Romanus retro fluere, ac quaſi ex aureo in argenteum iterum commutari. Quod jam, Tiberio imperante, contigit: ut ex M. Senecæ *e*, Fabii *f*, & aliorum *g* querimoniis, conſtat. A temporibus autem Severi anſpicari liceat æneam ætatem: quæ tandem in ferream deſiit, poſtquam variarum gentium irruptione Romani ipſi facti ſunt barbari.

b *lib. 2. Triſt.*
c *lib. 7. ad Att. epiſt. 3.*
d *lib. 11. epiſt. 91.*
e *præfat. in Controv.*
f *lib. 2. cap. 6.*
g *auctore dialogi de cauſſis corruptæ eloquentiæ.*

Eos igitur maximè imitari oportet, qui aureâ ætate vixerunt: ac ante omnes M. Tullium, *cæleſtem in dicendo virum*, ut Fabius *h* eum vocat: quique (ut porrò Fabii *i* verbis inſiſtam) *apud poſteros id conſecutus, ut Cicero jam non hominis nomen, ſed eloquentiæ habeatur. Hunc igitur ſpecte-*

h *lib. 10. cap. 2.*
i *libri ejuſdem cap. 1.*

ſpectemus, hoc propoſitum ſit exemplum. Ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit Et quid vetat Plinii etiam elogium adſcribere? Huic dicitur *a* M. Cicero *primus in toga triumphum linguæque lauream meritus, & in facundiæ Latiarumque literarum ſtudio parens.* Neque tantus in dicendo vir, à quo *exiluiſſe Romanam facundiam* etiam L. Seneca *b* ait, in proprietate ſermonis, de qua nunc potiſſimùm agimus, cuiquam ceſſerit. Quàm enim curioſè eam obſervârit; vel illud argumento fuerit, quod dicam. Fuit, cùm exiſtimaret, *inhibere remos* idem eſſe, ac *retinere*; eoque, ut auriga equos inhibet, quò curſum ſiſtat, ita etiam remos inhiberi putaret, cùm ſuſtinentur. Poſtea ex nautis didicit, inhiberi remos, cùm remiges, alio navigantes modo, navim ad puppim convertunt. Quod edoctus, minimè ceſſandum putavit, uſque dum ejus rei, & Atticus, & Varro, monerentur, quo in ſecundo Academicarum Quæſtionum libro, quem jam tranſmiſerat, locus ille emendaretur. Quod ita eſſe, indicant hæc Tullii verba ad Atticum epiſt. XXI. lib. XIII: INHIBERE *illud tuum, quod mihi arriſerat, vehementer diſplicet. Eſt enim verbum totum nauticum: quamquam id quidem ſciebam; ſed arbitrabar, ſuſtineri remos, cùm inhibere eſſent remiges juſſi. Id non eſſe ejuſmodi, didici heri, cùm ad villam noſtram navis appelleretur. Non enim ſuſtinent, ſed alio modo remigant. Id ab ἀνοχῇ remotiſſimum eſt. Quare facies, ut ita ſit in libro, quemadmodum fuit. Dices idem Varroni, niſi fortè mutavit.* Quod ſi de voculâ etiam ita laboravit Tullius; nihil mirum, ſi viro, ut omnium eloquentiſſimo, ita proprietatis adeò amanti, omnium doctiſſimus Varro mitteret libros ſuos de L.L.; ſi item omnium fortiſſimus Julius Cæſar, nec vel eloquentiâ, vel doctrinâ illis minor futurus, ſi totum his ſe ſtudiis dediſſet, eidem dicaret libros ſuos de analogia. Qua de re ſic Tullius in Bruto: *In maximis occupationibus ad me ipſum de ratione Latinè loquendi accuratiſſimè ſcripſit Cæſar; primoque in libro dixit, verborum delectum originem eſſe eloquentiæ.*

a lib. 7. Nat. Hiſt. cap. 30.
b epiſt. 40.

Huic ipſi Cæſari, atque item Terentio, ob proprietatem ac nativam Romani ſermonis elegantiam, proximum poſt Tullium damus locum. Sanè, quàm præclarè de utroque ſenſerit Cicero, cognoſcimus ex iis, quæ de utroque ſcripſit. De Terentio quidem ad Atticum *c* ait hoc pacto: *Secutus ſum, non dico Cæcilium:* Mâne ut ex portu in Piræeum: *malus enim auctor Latinitatis eſt: ſed Terentium, cujus fabellæ propter elegantiam ſermonis, putabantur à C. Lælio ſcribi:* Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræeum. Hactenus Cicero. De Cæſare verò ſic idem in Bruto: *Etiam commentarios quoſdam ſcripſit rerum ſuarum,*

c lib. 7. epiſt. 3.

Digitized by Google

valde quidem probandos: nudi enim ſunt, recti, & venuſti, omni ornatu orationis tanquam veſte detractâ: ſed dum voluit alios habere parata, unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam; ineptis gratum fortaſſe fecit, qui volunt illa calamiſtris inurere; ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit. Eodem libro ait: *Illum fere omnium Oratorum Latinè loqui elegantiſſimè: nec id ſolùm domeſticâ conſuetudine, ut dudum Læliorum & Domitiorum familiæ: ſed, ut perfecta eſſet illa bene loquendi laus, multis literis, & iis quidem reconditis, & exquiſitis, eſſe conſecutum.* Alia etiam ibidem in hanc mentem invenies.

Quod ſiquis quærat, quibus poſt tres hoſce locus debeatur, dicam illud Fabii *a* verbis, *ut quiſque erit Ciceroni ſimillimus.* Quales Nepos, Livius, Velleius, Curtius, Fabius, & alii fere, qui vel Ciceronis ævo vixere, vel non ita magno diſtant intervallo. Ac in orationibus quidem Tullianam inprimis imitabimur dictionem, & eorum, qui proximè ad Ciceronem accedunt. In epiſtolis verò (quæ, ut Artemon apud Demetrium auctor eſt, eodem modo, quo dialogi, ſcribi debent) aliquanto alia ratio eſt. Nam in his optimè Tullio comitē dabimus, non Terentium modò, ſed, ubi firmatius erit judicium, etiam Plautum. Quos cùm dico, Agellium non excludo, cùm nemo feliciùs expreſſerit Comicorum phraſin: ut de eo audiri non debeant doctiſſimi Hiſpani duo, Ludovicus Vives, & Antonius Auguſtinus. Nempe concoquere non poterant, quòd vituperaſſet, vel ſaltem maligniùs laudâſſet L. Senecam, itidem hominem Hiſpanum. Nobis ut de Seneca judicium Agellii diſplicet, ita de Agellii dictione audire malumus Juſtum Lipſium *b*, qui ait, eum *veteres Comicos, & Latii puritatem, ſectari, & exprimere:* item elegantiſſimi ingenii & exquiſitę doctrinæ virum, Florentem Chriſtanum *c*, cui vocatur, *optimus linguæ Latinæ auctor, & ſine adfectatione, aut περιεργίᾳ, antiquarius.* Juvabunt quoque plurimùm, & hîc, & in omni ſermone, fragmenta illa veterum Juriſconſultorum, Juſtiniani juſſu redacta in quinquaginta malè Digeſtorum libros. In quibus tanta eſt ſermonis proprietas ac elegantia, ut optimus linguæ Latinæ cenſor, Laurentius Vallenſis *d*, dicere non dubitârit, ſi lingua Latina periiſſet, ex ſolis eam inſtaurari poſſe Pandectis. Adulta verò ætas hiſce ſuccenturabit Salluſtium, Tacitum, Senecam: quos primæ qui ætati quoque commendatum eunt, nemini ſapienti, ſcio, hoc ſuum conſilium probabunt. Siquidē cùm, firmatâ ætate, ſoleant omnes iudicii falce reſecare luxuriantem juventutis dictionem: aridi profectò fiant neceſſe eſt, qui primâ ætate breves illos ſubtileſque ſcriptores imitandos ſibi proponunt. Quare muſteę quidē ætati commendamus inprimis lacteam copiam ac

a *lib. 2. cap. 6.*

b *Indicio ſuper Seneca, ejuſque ſcriptis.*

c *Notis in εἰρήνην Ariſtophan. p. 19.*

d *in præmio lib. 3. Elegant.*

ac facilitatem Ciceronis; quem & aliquandiu ſolum legi volumus, quo in ſanguinem vertatur, ac ſuccum. At poſtquam habebit oratio lineamenta corporis, ac Romani ſermonis habitum, tum demum legendi breves illi. Atque etiam in deliciis tum fuerit is, quem dixi, Plautus, cujus dictionem tantopere celebrat antiquitas. Audiamus, quæ Tullius ex perſona L. Craſſi refert in III. de Oratore: *Equidem, cùm audio ſocrum meam Læliam, (faciliùs enim mulieres incorruptam antiquitatem ſervant, quòd multorum ſermonis expertes ea tenent ſemper quæ prima didicerunt) eam ſic audio, ut Plautum mihi videar, aut Nævium, audire.* Plinius quoque, cùm laudare ob ſermonis munditiem vellet epiſtolas ab Euricii vel Septitii Clari uxore ſcriptas, *Plautum*, inquit *a*, *vel Terentium, metro ſolutum legi credidi.* Agellio idem nunc *b verborum Latinorum elegantiſſimus* dicitur; ubi *eligentiſſimus* legendum puto: nunc eidem vocatur *c Latinæ linguæ decus:* nunc *linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps.* Imò L. Aelius Stilo Præconinus, Varronis præceptor, atque, ex ejus ſententiâ, Varro ipſe, dixere, *Muſas Plautino ſermone locuturas fuiſſe, ſi Latinè loqui vellent:* quemadmodum Fabius *d* teſtatur. Sed huic Varronis iudicio non uno modo occurri ſolet Nicolaus Loënſis, vir doctiſſimus, in Epiphyllidon libris *e*, arbitratur, eum hoc loco per *ſermonem* intelligere facetias: idque propterea, quia, Plautinos ſales à proavis laudari ſolere, etiam Horatius *f* dicat. Eo autem modo *ſermonem* pro facetiis dicere autumat, quo Græci, & eorum imitatione Plautus, identidem appellant logos. Sed, ut liberè dicam, inficetum hoc, vereque logos arbitror: ac adeo ridiculos, ut ſi *ἀγέλαςος g* ille Craſſus audiſſet, haut aliud fuerit facturus, quàm, quod egit, cùm aſinum vidit comedentem carduos. Faciliùs eidem aſſenſero, cùm *ſermones* ita interpretatur in altero Varronis loco, qui adducitur *h* è Parmenone. Ubi ſic ſcripſerat: *In argumentis Cæcilius palmam poſcit: in ἤθεσιν Terentius: in ſermonibus Plautus.* Quo loco etiam doctiſſimus Andreas Schottus *i* per *ſermones* intelligi ſales putavit. Interim nec hujus loci ſententiam penitùs aſſequuntur: quod, ut pareat, ſcito opus, tria in comœdia ſpectari: primùm argumenti inventionem, ac *οἰκονομίαν*, ſive *ordinem*: deinde τὸ ἠθικὸν, ſive *hominum mores*, qui pro perſona cujuſque, ſi uſpiam, ſanè in comœdia, aptè exprimi debent: tertio autem loco *φράσιν*, ſeu *elocutionem*, quæ non verba modò, ſed etiam διάνοιαν *k*, reſpicit. In primo horum, ait Varro, Cæcilium vincere, in altero Terentium, in tertio Plautum. Ex quo eâdem cognoſcimus, cauſſam non eſſe, cur, cum eodem Loënſi, pro *argumentis* reſcribamus πάθεσι. Quamquam id ali-

a lib. 1. epiſt. 16.
b lib. 1. cap. 7.
c lib. 19. cap. 8.
d lib. 8. cap. 1.
e lib. 8. cap. 9.
f epiſt. ad Piſones.
g riſus expers.
h à Nonio in Poſcere.
i Nodorũ Ciceronis lib. 3. cap. 10.
k ſententiam.

liquando non diſplicuerit mihi: nimirum propter illa ejuſdem Varronis, quæ ex quincto de L.L. Chariſius *a* adducit: *Ἤθη nulli alii ſervare convenit, quàm Titinnio, & Terentio: πάθη verò Trabea, & Attilius, & Cæcilius, facilè moverant.* Nunc non tanti illud videtur, ut iccirco adſenſionem adjungam Loënſi. Nam nihil prohibet, quo minùs idem Cæcilius, & argumentis, & ciendis affectibus, vicerit. Nec ea eſt affinitas inter duo hæc vocabula, *argumenta* & *pathe*, ut veriſimile fiat, errore librarii alterum alterius locum occupaſſe.

a extremo lib.2.

Vidimus de iis, qui, ne Varro præclarè adeò de Plauti ſtylo ſenſiſſe videatur, verba ejus in longè aliam ſententiam deflectunt. Venio nunc ad iſtos, qui illud quidem agnoſcunt, in ſermone ab eo Plautum omnibus præferri: ſed hac parte togatorum doctiſſimum eſſe audiendum negant: quippe hominem antiquarium, qui paſſim penè deſitis uſus ſit, ut inprimis cognoſcimus ex fragmentis ejus, quæ apud veteres grammaticos leguntur. Atque addunt, ideo eum ab auctore dialogi de cauſſis corruptæ eloquentiæ, unà cum Siſenna, annumerari illis, qui cum antiquo, quàm cum ævo ſuo, loqui maluiſſent. Nempe eodem illum morbo laboràſſe volunt, ac principem hiſtoricorum Criſpum Salluſtium; qui & ipſe veteri epigrammate inceſſitur, quòd verba ſua ſublegerit Porcio Catoni; cujus dictio dura ac horrida, Ciceronis *b* etiam judicio, fuit. Atque hunc in modum differunt illi: qui ſi non aliud volunt, quàm aureâ ætate, quam dixi, Oratori magis conveniſſe dictionem Ciceronis, vel Cæſaris, quàm Plauti, & æqualium: equidem lubens iis ſuffragor. Nam Tullii temporibus ſermo vetus multùm erat mutatus: Oratori autem, cui ſæpe in populo orandum erat, non aliâ utendum oratione fuit, quàm populari, atque uſitatâ. Eoque ſic ei Plautus erat lex linguæ Romanæ, ut lima eidem eſſet Terentius, vel ſiquid Terentio tum cultius foret. Quare, ut Plauti ætate, Muſæ (ſic more veterum loqui liceat) ſermone non alio uſuræ erant, quàm Plauti: ita dicere liceat, Terentii temporibus Terentiano more locuturas fuiſſe: ac ætate Ciceronis, & Cæſaris, ſi ſermonem cum Romanis ſerere vellent, Tullii, Cæſaris, & æqualium more, id fuiſſe facturas. Nec enim Dearum (ut ſic dicam) fuiſſet, incultiùs loqui, quàm hominum elegantiorum. At quis neſcit, aureâ horum ætate, magis excultam fuiſſe linguam Romanam, quàm ſecundo bello Punico, cùm Muſæ in rudi illâ & efferâ Romuli gente pedem primùm poſuiſſent? Sed iſta licet fateamur non inviti: non tamen conſequi ex iis putamus, quod colligere hinc conantur. Quod ut liqueat magis,

b in Bruto.

gis, tria hæc tempora diſtinguemus; illud, quo Plautus fuit; alterum, quo Cicero florebat; & præterea tertium, quo nos ſumus. Plauti ætate ne Oratorem quidem dedecebant archaiſmi, & voces illæ antiquæ, quas apud Comicum hunc legimus. Sic enim tum loquebantur. Ciceronis verò ætate ea locum amplius in Oratore non habebant: attamen non uſque adeò conſuetudini adſtringebantur hi, qui non dicerent, ſed ſcriberent; atque eruditis magis ſcriberent, quàm vulgo. Nempe uti neceſſe non eſt, ut vaſa, quibus utimur, formam ſemper habeant uſitatam; ſed etiam vetera delectant, dummodo mundicies adſit: ita, qui ſcriberent hominibus doctiſſimis, non ſemper averſabantur antiqua, modò rem purè ac propriè exprimerent. Noſtro verò ævo, ni fallor, etiam plus aliquanto licet Latinè dicturo: quia non ampliùs in populo, (poſtquam ne in Latio quidem Latinè loquuntur) ſed in conſeſſu fere doctorum dicendum eſt. Quamobrem minimè eos audimus, qui Varronem, Criſpum, atque alios, optimi ævi ſcriptores, eo nomine culpant, quia non planè ſequantur conſuetudinem ſui temporis: multoque minùs eos audimus, qui ad Tullianam phraſin omnia exigunt, quæ hodie ſcribuntur. Nec enim tam inops eſt lingua Latina, ut uno ſolùm modo aliquid Latinè dicatur. Multa bona apud Tullium; ſed & apud Plautum: in quo Romanorum doctiſſimi ſummam agnovere ſermonis caſtimoniam. Eoque perſuaſiſſimum habemus, juventuti, poſtquam nativum illum vultum, veraque Latini ſermonis lineamenta, imbiberit è fonte Tulliano, non modò Terentium, Cæſarem, alios, qui propiùs ad Tullium accedunt; ſed Plautum etiam, multùm diuque eſſe verſandum. Tantùm judicium in delectu deſidero. Primùm in archaiſmis, & penè deſitis; quæ nec ubique, nec ſemper locum habent: ut ſuperiùs ſatis diximus. Deinde in iis, quæ Comicus ille finxit ad riſum captandum. Multa enim apud eum decorè dicuntur à ſervo, aut lenone; quæ ſi orationi noſtræ inſerantur, reddamus eam protritam, ac plebeiam. Quale eſt, cùm ſervus ait *a*, *exſpuere lachrymam*. Suntque apud eum compluria hujus generis: quæ extra ſcenam non habeant locum: niſi fortè cum familiari amico, ſermone, vel epiſtolâ, viſum erit paullùm nugari.

a Pſeud. act. 1. ſc. 1.

Hæc pluribus perſecuti ſumus, quia non cujuſvis eſt, de ſtylo judicium ferre. Nempe, ut optimè ait Longinus: *b* *ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα.*

b *judiciū de ſermone ex multo uſu poſtremò adnaſcitur.*

X. DE PERSPICUITATE GENERATIM, AC PARTICULATIM DE HOMONYMIA.

VIDIMUS de priori Elegantiæ parte, quæ in Latinitate conſiſtit. Accedo nunc ad alteram, quæ eſt perſpicuitas. Hæc cùm ſumma ſit orationis virtus, invenias tamen, qui obſcuritate operum nomen eruditi affectent. Eleganti hos epigrammate ridet Martialis *a.* quod eo libentiùs apponam, quia familiaris ille morbus eſt juventu i:

Scribere te, quæ vix intelligat ipſe Modeſtus,
Et vix Claranus, quid, rogo, Criſpe, juvat?
Non lectore tuis opus eſt, ſed Apolline, libris.
Judice te, major Cinna Marone fuit.
Sic tua laudentur: ſanè mea carmina, Criſpe,
Grammaticis placeant & ſine grammaticis.

Obſcuritatem autem adferunt orationi, non ſolùm verba priſca, ac novata, de quibus, cùm de verborum delectu ageremus, ſatis diximus: ſed etiam ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, παρέλκον, βραχυλογία, ἀπόδοσις omiſſa, vel lõgiùs reddita, βαττολογία, ὑπέρβατον, ἀναστροφὴ, & σύγχυσις.

Ὁμωνυμίας ambiguitas ex eo oritur, quòd aliquid diverſas habeat ſignificationes. Nec ea tantùm in privis eſt vocibus; ſed etiam conjunctis. Sic tamen, ut non ſit hujus loci; quæ ex conſtructione provenit. Ut omnino falſus ſit Petrus Victorius, qui, etſi videat, Ariſtotelem in ſecundo Rhetoricorum diſertim dicere, λόγυ ἄξιος *b*, exemplum eſſe ὁμωνυμίας: eo tamen, quia gemina hîc vox eſt, propriè eſſe ἀμφιβολίαν exiſtimet.

Nec tamen ὁμωνυμία eſt, quoties vox uſurpatur in ſe ὁμώνυμος. Nam etſi *taurus* & animal ſit, & mons, & ſignum in cœlo, & nomen hominis, & radix arboris, teſte Fabio *c*: imò etiam, ut Diomedes *d*, & Suidas *e*, teſtantur, notet τὸ αἰδοῖον τοῦ ἀνδρὸς; unde *laſtauri f* vox de rabidis *g* in Venerem: non tamen ambiguè loquitur aſtrologus, cùm ſidera enumerans, tauri meminit: quemadmodum neque, cùm canem, lyram, aut delphinum nominat: quia ex naturâ materiæ, de quâ agit, manifeſtum eſt, quomodo his vocibus utatur. Quod ſi quandocunque vox πολύσημος *h* fuerit, ambigua ſit futura oratio: vix unquam erit, ut non ambigua ſit. Nam quamvis docet Philoſophus, eſſe alia ὁμώνυμα, alia συνώνυμα: tamen illa, quæ unius ratione συνώνυμα ſunt, ratione alterius ὁμώνυμα eſſe poſſunt: ut, non omnino abſonâ ſententiâ,

a *lib.* 10. *epigr.* 21

b *honore dignus, vel, de quo par eſt haberi ſermonẽ.*

c *lib.* 8 *c.* 2. *quod eſt de perſpicuitate.*

d *lib.* 2. *c. de amphibolia.*

e *in* ταῦρος.

f *apud Sueton. de claris grammaticis in Lenao.*

g *Suidas in* λάσταυρος. *& Heſychius. apud quem perperam legitur* λάσταρνος.

h *plura ſignificans.*

tiâ, *philoſophis quibuſdam* (eoſque inter Diodoro) *nullum videatur eſſe verbum, quod non plura ſignificet;* quemadmodum ſcribit Fabius *a*. Quare tunc tantummodo ὁμωνυμία ſtatuenda eſt, quoties ambigua videri queat loquentis ſententia. Ita ancipiti voce, ac ſententiâ, jactabat Tullius *b*, *Octavium laudandum, & tollendum, cùm aliud diceret, aliud intelligi vellet;* ut inquit Velleius. Et Octavius venienti ad ſe Tullio, ſuaque merita commemoranti, pari ambiguitate dicebat, *quòd poſtremus accederet amicorum*; ut auctor eſt Appianus. Simile eſt illud Juliani rhetoris *c*: *Adoleſcens hic ſine controverſia diſertus eſt.* Videri poterat id velle, abſque dubio eum eſſe diſertum: ſed ſignificabat, utcunque controverſia ipſa, quam tractare debebat, eſſet ἄπορος, &, ut Gellius vertit, *inexplicabilis;* tamen ea, quæ ſubitariâ dictione, & magnâ vocum turbâ fudiſſet, principia neſcio quæ fuiſſe, de quibus ſatis conveniret: ac proinde ea ſolùm dixiſſe, quibus nemo contradiceret: ut diſſeruerit ſine controverſia, quia controverſia non eſt, niſi aliquid in utramque partem agitetur: quod hîc non fiebat, quia non ea tractâſſet, in quibus cardo rei verſaretur; ſed in quibus vidiſſet luxuriare inprimis poſſe orationem ſuam. Hoc paullo pluribus explicandum putavi, quia, ut non penitus mentem Juliani aſſecutus ſit Robertus Titius *d*, cui & Scipio Gentilis *e* ſubſcribit: tamen nec ſatis eam perſpexit Yvo Villiomarus *f*, hoc eſt, Joſephus Scaliger. Neque enim ex eo, quòd controverſia utrimque poſſet diſputari, conſequitur, ſectatorem Juliani alia attuliſſe, quàm aperta certaque. Sed de iſto ſatis. Subdam nunc exemplum non diſſimile hominis Græci. Ageſilai nimirum, qui dicebat, ſe neſcio quot millibus ſagittariorum ex Aſia expelli. De militibus eum loqui crediderit aliquis. Sed innuebat, Græciæ principes à Perſarum rege, atque id ſuaſu Cononis, corruptos eſſe largitione numiſmatum, in quibus ſignum erat ſagittarius. Auctor Plutarchus in Artaxerxe, & Ageſilao, & Laconicis. Ac meminit ejus largitionis etiam Poliænus in primo ſtrategematum. Cùm autem venuſtè hæc ac feſtivè dicta fuerint ab Ageſilao, Juliano, Octavio, Cicerone: manifeſtum eſt, ὁμωνυμίας quandoque locum habere, ſi genio non careant.

Eleganter etiam utimur voce in ſe ambiguâ, cùm ita unâ accipitur ſignificatione, ut ad alteram adludatur. Sic ſcitè Auguſtus *g*, cùm quidam araret paternæ locum ſepulturæ, *Hoc verè*, inquit, *eſt patrem colere.* Etiam M. Tullius non inficetè epiſt. VI. lib. VIII. ad Att. *Piliæ dic, non eſſe æquum, eam diutiùs habere, nec id eſſe veſtræ concordiæ.* Præceſſerat proximè: *Audivi quartanam à te diſceſſiſſe. moriar, ſi magis gauderem, ſi id*

a lib. 7. cap. 10.

b lib. 11. ad Famil. epiſt. 20. & lib. 15. ad Att. epiſt. 5.

c apud Gellium lib. 9. c. 15.

d locorum controverſ. lib. 1. cap. 1.

e comment. in Appuleii apolog. annot. 662.

f Animadverſionibus in Titii lib. 1. cap. 1.

g apud Macrobiũ lib. 2. Saturn. cap. 4.

Digitized by Google

id mihi accidiſſet. Sententia, quam Manutius, & alii, non ſatis vident, ejuſmodi eſt: Iniquum ſit, & injurium concordiæ inter te, & Piliam νεόγαμον *a*, febrim habere te; cum te potius oporteat habere Piliam. Alluſit enim ad notionem illam habendi, quâ Comicus ait *b*, *Quis Chryſidem habuit?* Neque aliter τὸ ἔχειν accipit Ariſtoteles poſtremo habendi modo ex octo illis, quos recenſet ὑποθεωρίᾳ Categoriarum.

a recens nuptam.
b And act.1.ſc.1.

Ex ejuſcemodi ambiguitate captare jocandi materiam ſolent Comici: Plautus inprimis. Ut Milite glorioſo *c*:

--- Sat edepol certò ſcio,
Occiſam ſæpe ſapere plus multo ſuem.

c act.2 ſc. Satin abiit.

Ubi argutiolam quæſivit ὁμωνυμίᾳ vocis *ſapere*. Talium ampla apud eum eſt ſeges.

Nihil etiam crebrius eo genere apud epigrammatum ſcriptores. Ita *ſolvendi* & *expediendi* verbis luſit M. Furius Bibaculus *d* in Valerium Catonem, Syllani temporis grammaticum: cùm ſolvere non poſſet æs alienum:

d apud Suetoniũ de illuſtr. grammat. in Cat.

Mirati ſumus, optimum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Unum difficile expedire nomen.

Simile quoque illud Catulli, ludentis ambiguo *oppoſiti* vocabulo, quia aliter domus oppoſita vento, aliter pignori oppoſita dicitur:

Furi, villula noſtra non ad auſtri
Flatus oppoſita eſt, nec ad favoni,
Nec ſævo boreæ, aut apeliotæ:
Verùm ad millia quindecim, aut ducenta.
O ventum horribilem, atque peſtilentem!

Idem in propriis fieri ſolet. Quale hoc Diphili tragœdi in Pompeium: *Noſtrâ miſeriâ tu es Magnus.* Refert Tullius ad Atticum lib.II. epiſt.XIX. & ex eo Valerius Maximus lib.VI.cap.II. Ipſius autem Ciceronis eſt pro Cluentio: *Atque etiam ipſe conditor totius negotii Guttam adſpergit huic Bulbo.* Idem ad Anſerem, Antonii poëtam, Propertio etiam & Ovidio memoratum, feſtivè alludit, in Philippicis, cùm inquit: *Ex agro Falerno anſeres depellantur.* Nam Anſeri agrum Falernum donârat Antonius; ut Servius monet in Ecl.IX. Quâ ipſâ Maro, ad eundem alluſiſſe putatur, quando ait:

Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinnâ
Digna, ſed argutos interſtrepere anſer olores.

Quid etiam venuſtius iſtis verſibus, quos à populo in Sarmentum quendam

quendam conſcriptos ait vetus Juvenalis ſcholiaſtes *a*: *a in ſat. 5.*

> *Aliud ſcriptum habet Sarmentus, aliud populus voluerat.*
> *Digna dignis. ſic Sarmentus habeat craſſas compedes.*
> *Ruſtici, ne nil agatis, aliquis Sarmentum alliget.*

Ubi loqui videtur de virgâ à vite, vel arbore, reſectâ, (id enim eſt ſarmentum) cùm hominem ejus nominis deſignet.

Quod ſi dictio ambigua nihil elegantiæ adferat orationi: vel eâ abſtinendum omnino erit; vel voci dubiæ ſubjicienda eſt non dubia, ut ita ambiguitas tollatur. Quá de re aliquid etiam Scipio Gentilis lib. 1. Παρέργ. cap. V.

XI. De Amphibolia.

Amphibolia eſt conſtructionis ambiguitas. Eraſmo hæc *b*, & aliis ſummis viris, imò & in pleriſque MSSis, ἀμφιβολογία vocatur: ſed corruptè, ut jamdiu monuere H. Stephanus, libello de abuſu Linguæ Græcæ, & ſocer meus Franciſcus Junius, examine enunciationum Gratiani Proſperi. Nempe ab ἀμφίβολος *c* quidem venit ἀμφιβολία: ab ἀμφίβολος autem, & λόγος, non ἀμφιβολογία eſſet, ſed ἀμφιβολολογία, quam vocem repudiavit Græcia, ut minimè morigerantem aurium voluptati. Ἀμφιβολία eſt in illo Virgilii x. Aen.

b annotat. in c. 1. Matth. item in apopthegmate Auguſti de Vectio. & alibi.
c ambiguum.

> *Aſſaracique duo, & ſenior cum Caſtore Tybris.*

Ad quem locum ita Servius: *Poſſumus & ſolum Tybrim ſenem accipere; poſſumus & Caſtorem, ſi legamus, Et ſenior cum Caſtore.* Quodammodo etiam ἀμφιβολία eſt in illo Terentii *d*: *d Hecyra. act 2 ſc. 1.*

> *Itaque adeò uno animo omnes ſocrus oderunt nurus.*

Nam & *ſocrus* caſus recti eſſe poteſt; *nurus* cauſativi: & contrà. Ac conſultò Poëtam extuliſſe ambiguè, ſcripſit B. Hieronymus adverſus Jovinianum: quia nempe & illæ has, & hæ illas, odio proſequuntur; licet iſtic loci tantùm agatur de odio Soſtratæ erga Philumenam, ſocrus erga nurum.

Mirum, nec Valerium Flaccum eam refugiſſe initio operis ſui. ſic enim orditur Argonautica:

> *Prima Deûm magnis canimus freta pervia nautis.*

Ubi dubium videtur, num *Deûm* cum *nautis* cohæreat, an *freta*; quod magis placet. At Scoppa *e* falſus, qui, dum ad poſteriorem hanc conſecutionem non attendit, *natis* pro *nautis* ſubſtituendum putavit. *e lib. 1. Collectan. cap. 15.*

Dignum autem obſervatione eſt, quod monet Hermogenes

περὶ μεθόδου δεινότητος, licet multi ſtatuant ἀμφιβολίαν in multis Homeri, aliorumque locis, in nullo tamen veteri ſcriptore eam reperiri: cùm, ut ὁμωνυμία non eſt, ubi, quâ ſignificatione autor voce aliquâ utatur, obſcurum non eſt; ita neque poſſit dici ἀμφιβολία, quoties alterutra conſtruendi ratio, aut ſententia, abſurda eſt: quod in illis, quæ adduci ſolent, locis, perpetuum eſſe, exiſtimat. Id utrùm ita ſit, an ſecus, hoc loco non diſputo. Ut plurimùm certè evenire lubens agnoſco. Ut, ſiquis dicat, viſum à ſe hominem librum ſcribentem. Sic Mercatore Act. II. Sc. III:

Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.

Ubi, ni *elogiorum* cum *impleantur* conſtruas, inepta fuerit ſententia. Proximam etiam ſic ſcenam auſpicatur:

Pentheum diripuiſſe aiunt Bacchas.

Ubi Pentheum direptum ait, non Bacchas: cùm poſterius hoc fabulari hiſtoriæ adverſetur.

XII. De ΠΕΡΙΠΛΟΚΗ͂, ΒΡΑΧΥΛΟΓΙ'Αι, Α'ΝΑΝΤΑΠΟΔΟ'ΤΩι, ΜΑΚΡΟΛΟΓΙ'Αι, ΠΛΕΟΝΑΣΜΩ͂, et quibusdam aliis, quæ obſcurant orationem.

ΠΕΡΙΠΛΟΚΗ' ſeu Involutio eſt, cùm quid quibuſdam velut tegumentis occultatur, ſive quia res ſunt turpes, ſive quia triſtes ac moleſtæ auditoribus, ſive quia Orator non audeat id de ſe apertè dicere, quod tamen ad rem facit. Hæc etſi perſpicuitati adverſatur, quę ſumma eſt ſermonis virtus; ſi tamen ſuo loco adhibeatur, commendat & exornat orationem. Vide de hâc plura apud Hermogenem lib. περὶ μεθόδου δεινότητος.

Βραχυλογία eſt ſermonis brevitas. Eam interdum virtutem, non
a lib. 8. vitium eſſe, Fabius a monet. Fit autem bifariam. Nam partim fit
cap. 3. vocis præteritione, partim quia res naturâ difficiles paucis efferantur, aliæque aliis condenſentur. Prioris generis βραχυλογίαν habes in illo Pliniano lib. XVIII. cap. VII: *In Tranſpadanâ Italiâ ſcio vicenas quinas libras farris modios pendere, circa Cluſium & ſenas.* Pro, *vicenas, & ſenas.* De altero βραχυλογίας genere ita Cicero in Bruto: *Huic ætati ſuppares Alcibiades, Critias, Theramenes: quibus temporibus quod dicendi genus viguerit, ex Thucydidis ſcriptis, qui ipſe tum fuit, intelligi maximè poteſt. Grandes erant verbis, crebri ſententiis, compreſſione rerum breves, & ob eam cauſſam interdum ſubobſcuri.* Quamquam hæc in Thucy-

Digitized by Google

Thucydide obſcuritas à verbis quoque provenit. ut vel illa indicant Dionyſii Halicarn. a Εὐαρίθμητοι γάρ τινές εἰσιν, οἱ πάντα τὰ Θουκυδίδου συμβαλεῖν δυνάμενοι, καὶ οὐδ' οὗτοι χωρὶς ἐξηγήσεως γραμματικῆς ἔνια. h. e. *Facilè ob paucitatem fuerit eos numerare, qui conjecturâ omnia aſſequuntur in Thucydide, in quo quædam ſunt, quæ nec illi ipſi intelligunt ſine interpretatione Grammaticâ.* Utrumque βραχυλογίας genus in Perſio habes. Unde obſcuritas ejus; ac præterea à metaphoris, & crebris, & audacioribus.

a περὶ τῶν Θουκυδίδου ἰδιωμάτων.

Eſt genus βραχυλογίας, quòd ἀνανταπόδοτον dicitur, quaſi dicas inredditum, ſive non redditum, aut redditione carens. Sic autem vocatur, cùm præteritur ἀπόδοσις, ſive membrum illud, quod priori reſpondeat. Ita λόγον ἀνανταπόδοτον habes apud Euangeliſtam Lucam cap. XIII. 9. Κἂν μὲν ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν. Vulgatus vertit, *Et ſi quidem fecerit fructum: ſin autem, in futurum ſuccides eam.* Budæus annotat. in Pandectas ſic ſupplet: *Et ſiquidem fecerit fructus, ſinas eam vivere: ſin ſecus* &c. Eſtque loquendi genus Atticis familiare. Quod mirificè amat Aelianus. Uſurpat & Athenæus: cujus illuſtre inprimis exemplum eſt, quod Caſaubonus obſervat lib. VIII. Animadverſionum in Athen. cap. II. Atque ut his antiquiores adducam, Ariſtophanis exemplum videre licet apud Budæum, loco, quo antè dixi: Thucydidis verò, Xenophontis, & aliorum loca ſimilia adducit H. Stephanus animadverſionibus in Corinthi librum de dialectis, artic. ſeu tmem. XV.

Brachylogiæ opponitur πλεοναλογία, ut quidam appellant; ſive, ut aliis dicitur, μακρολογία: quæ longior eſt, quàm oportet, oratio. Fabius hoc exemplum adducit è Livii lib. VIII: *Legati, non impetratâ pace, retro domum, unde venerant, abierunt.* Reddit hæc quoque orationem minùs perſpicuam: quia non tantùm, cùm

--- brevis eſſe laboro,

Obſcurus fio b:

b *Horat. in Arte.*

ſed memoria etiam turbatur invisâ copiâ, multarumque rerum enumeratione. Vnde Tertullianus libro de velandis virginibus ait: *Naturaliter compendium ſermonis, & gratum, & neceſſarium eſt: quoniam ſermo laciniosus, & oneroſus, & vanus eſt,*

Macrologiæ vicinum eſt vitium πλεονασμὸς, cùm ſupervacuis oneratur oratio. Tale eſt hoc Hirtii, cùm, in Panſam declamans, diceret, filium à matre decem menſibus in utero latum eſſe: unde urbanè ei Cicero: *Quid? inquiebat, aliæ in penulâ ſolent ferre* Autor Fabius lib. VIII. qui inibi tum tantùm, quid ſupervacuum, cen-

Digitized by Google

ſeri docet, cùm additum, neque intellectum adjuvat, neque ornatum. Nam Maronis *a* illud, *Vocemque his auribus hauſi*, vitioſum non eſt, quia, quod acceſſit, affirmationis gratiâ adhibetur.

a Æn. 4.

Etiam perſpicuitati repugnant ἀποδόσεις *b* longo redditæ intervallo: quemadmodum optimè monet Dionyſius Halicarnaſſenſis περὶ τοῦ Θουκυδίδου χαρακτῆρος. Idem fit, cùm poſt longum tractum tandem ſequitur verbum, unde priora dependent. Hyperbaton dixere. Item, ſi periodo interſeratur oratio alia. Μεταξυλογίαν vocant; quam, ſi longior ſit, obſcuritatem párere, etiam Theo monet, ubi docet, quæ obſcuram reddant narrationem. Sub μεταξυλογίᾳ verò παρένθεσιν & παρεμβολὴν comprehendo: de quarum utrâque, uti & de hyperbato, in ſchematologiâ pleniùs dicetur.

b redditiones.

XIII. DE ANASTROPHE, ET SYNCHYSI.

PRÆTEREA obſcurant orationem ἀναστροφὴ, & σύγχυσις: quibus vocibus non uno omnes utuntur modo. Nobis ἀναστροφὴ, ſeu *inverſio* eſt, cùm voces in commate, aut colo aliquo, tranſponuntur. Thucydidis enarrator ἀντεμβιβασμὸν vocat. Ennius in Epicharmo apud Ciceronem in Lucullo, ſive IV. Acad. Quæſt.

Nam videbar ſomniare med ego eſſe mortuum.

Neque enim cohærere *ego* cum *mortuum* poſſit: ſed ordo grammaticus eſt: *Nam ego videbar ſomniare, me eſſe mortuum.* Plautus prologo Aululariæ:

Credo aurum inſpicere vult, ne ſurreptum ſiet.

Pro, *ſurreptumne ſiet.* Cui ſimilia & alia Janus Guilielmus adfert in Quæſtionibus Plautinis *c*. Nec diſſimile illud Maronis *d*:

Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Iuſſit adire domos?

pro *quiſnam* e. Eſt & Cornelii Nepotis in Chabria: *Athenienſes diem certum Chabriæ præſtituerunt, quam ante domum niſi rediſſet*, &c. Pro, *ante quam*. Tibullus *f*:

Et quodcunque mihi pomum novus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante Deo:

Pro anteponitur. Nam malè eſt in vulgatis, *ante Deum*: quamvis & ita legerit Turnebus *g*.

c in Aulul. cap 1.
d 4. Georg.
e Servius.
f lib. 1. el. 1.
g lib. 23. cap. 8.

Σύγχυσις eſt vocis unius, aut plurium, è commate, aut colo uno, in alterum trajectio. Virgilius *h*:

h 1. Æn.

Vina, bonus quæ deinde cadis onerârat Aceſtes

Littore

Littore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit.

Nam ad primum comma pertinent, *Deinde Aeneas dividit vina:* ad ſecundum, *Quæ Aceſtes onerârat,* &c.

Gaudet συγχύσει Horatius. Ut lib. II. ſat. I:

Quiſquis erit vitæ, ſcribam, color.

Ac poſt pauca:

--- Sed bona ſiquis
Iudice condiderit laudatur Cæſare.

Et lib. I. ſat. V:

Penè macros arſit dum turdos verſat in igne.

Ubi Acro, ut vulgò quidem legitur: *Ordo: penè arſit macros turdos.* Perperàm: cùm ordo ſit, Penè arſit, dum verſat turdos. Offenſus eâ συγχύσει Lambinus, edidit hoc pacto:

Penè arſit, macros dum turdos verſat in igne.

Etſi aliter in omnibus codd. uno excepto, inveniſſet: quemadmodum & Cruquius aliter reperit in omnibus ſuis, item alii in aliis: atque idem dictum velim de editt. antiquis, ut Venetâ Pincii, quę prodiit anno CIↃCCCC LXXIX. Imò jam olim ſimiliter expreſſit vetus Perſii interpres in ſat. VI. Nec Acronem aliter legiſſe, jam vidimus ex eo, quòd de ordine laborat. Ut mirum ſit, viros eruditos in nuperis editionibus Lambinum potiùs ſequi, quàm veteres tum libros, tum interpretes.

XIV. Interdum convenire orationi obscuritatem, Maronis etiam exemplis comprobatur.

ATque ex his etiam liquet, etſi anaſtrophen, ſynchyſin, ſimiliaque, Grammatici reponant inter vitia orationis; non tamen ſemper vitia eſſe; quia, id ſi foret, optimi auctores ea haut uſurpaſſent; qui magis norant, quid orationem deceret, quàm Grammatici, aut Rhetores. Nemo autem prudentiùs hæc uſurpat, quàm Maro. Quem videas, cùm locus deſcribitur impeditus, impedito carmine uti; & ordinem verborum perturbare, cùm exprimenda eſt animi vel rei cujuſquam perturbatio. Prioris generis eſt illud I. Aen.

Treis notus abreptas in ſaxa latentia torquet:
Saxa, vocant Itali, mediis quæ in fluctibus, Aras.

 Ubi

Ubi Servius, *Ordo eſt*, *Quæ ſaxa latentia in mediis fluctibus*, *Itali aras*
a 1. Æn. *vocant*. Alterius hoc generis eſt *a*:

> *Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,*
> *In parteſque rapit varias.*

Quam trajectionem prætulit, cùm poſſet:

> *Atque animum celerem nunc huc, nunc dividit illuc,*
> *Et rapit in partes varias.*

Sed aliud illuſtrius exemplum dabo.

b 2. Æn.

> --- *Iuvenes,* b *fortiſſima fruſtra*
> *Pectora, ſi vobis audentem extrema cupido*
> *Certa ſequi: quæ ſit rebus fortuna videtis:*
> *Exceſſere omnes, adytis ariſque relictis,*
> *Di, quibus imperium hoc ſteterat: ſuccurritis urbi*
> *Incenſæ: moriamur, & in media arma ruamus.*

c lib. 1. Originum cap. 36. Ordo, ut Servius, & ex eo Iſidorus *c* ait, iſtiuſmodi eſt: *Iuvenes, fortiſſima pectora, fruſtra ſuccurritis urbi incenſæ, quia exceſſerunt omnes Dii. Vnde, ſi vobis cupido certa eſt, me ſequi, audentem extrema, moriamur, & in media arma ruamus.* Servius *ſynchesin* appellat. Ita enim in Petri quoque Danielis Servio editum eſt. Iſidoro appellatur *ſynthesis*, prout legitur in MSSis meis, & Pariſienſi editione recenſitâ à Jacobo du Breul. Sed dubium non eſt, quin in utroque Grammatico *ſynchyſis* ſit ſcribendum. Aliqua de ſynchyſi hac, quæ ob animum ſit affectu æſtuantem, vide & apud Andr. Alciatum lib. x. Παρέργων Juris cap. x1.

Ob eandem cauſſam idem Maro in animis perturbatis adhibet parentheſin; quæ & ipſa rectum orationis curſum interturbat. Ita geminam parentheſin uſurpat in oratione infelicis Didonis *d*:

d 4. Æn.

> *Méne fugis? per ego has lachrymas, dextramque tuam, te*
> *(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)*
> *Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos,*
> *Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam*
> *Dulce meum, miſerere domus labentis, & iſtam,*
> *Oro, (ſi quis adhuc precibus locus) exue mentem.*

e libri hujus cap. 11. ubi de allegoria agetur. Compluria hujuſcemodi obſervavit Bartholomæus Maranta lib. 1. Lucullianarum Quæſt.

Denique non modò hactenus memorata; ſed quidquid tenebras affundere orationi poſſit, oraculis convenit; ut alibi *e* etiam dicetur. Eſtque hæc cauſſa, cur idem Maro Eclogam quartam, quæ Salonini, ſive, ut Pedianus *f* putabat, Aſinii Galli genethliacon eſt, iis ver-

f teſte Servio in Ecl. 4.

Digitized by Google

iis verborum ambagibus claudat, ut ne olim quidem à quibuſdam doctiſſimis viris, ſatis, quid ſibi vellet poëta, intelligeretur. Sic enim ait:

--- Qui non riſere, parentes,
Nec Deus hunc menſâ, Dea nec dignata cubili eſt.

Ubi quod Servius (cui & Jul. Scaliger *a* ſubſcribit) *cui* legit pro *qui*, conſiſtere nequit; quia poëta non parentes, ſed puerum adhortatur ad riſum. Quod verò plerique ajunt, iis verbis ſignari, puerum eſſe defunctum, id æquè falſum eſt. Cui enim veriſimile fiat, Maronem puelli jam mortui genethliacon ceciniſſe? Neque hanc ſententiam juvat, quòd Servius initio Eclogæ annotavit, Saloninum mox ab ortu riſiſſe: idque parentibus omen fuiſſe infelix. Contrà enim, quòd Zoroaſtres die riſerit natalitio, pro lætiſſimo eſt habitum ſigno: ut auctor eſt Plinius *b*. Et quis credat, puerum ad triſte omen invitari? Quare ſic potiùs ſtatuendum: cùm priùs ad riſum invitâſſet puerum, poſtea etiam rationem, cur illud faceret, addere voluiſſe. Optimè igitur Fabius lib. IX. cap. III. ubi ait, figuratè hæc dici, ac poëtam id velle, *Ex illis, qui non riſere, hunc non dignatus Deus, nec dignata Dea.* Quod ſatis etiam oſtendit, Fabii ætate, (quâ, ut ipſe alibi *c* ait, Maronis ac Ciceronis αὐτόγραφα exſtabant) *qui*, non *cui*, legi ſolere: neque *qui* ad parentes, ſed ad pueros pertinere. Itaque Fabio etiam Politianus *d* ſubſcribit; qui & ipſe, *hunc, qui non riſere*, dictum ait, pro eo, quod eſt, *hunc, qui non riſit, vel qui è numero eſt eorum, qui non riſere.* Iccirco ſic enarrat, *O parentes Salonini pueri, de quo nunc agitur, nec Genius, nec Iuno, vitalibus auris dignum putavere hunc ex illis, qui non riſere.* Quod ſi ἀποστροφὴν eſſe ad parentes minùs placet; dici poſſit, parentes eſſe rectum plurativum, ac conjungi cum Deo Deâque; ut intelligantur divini parentes, Genius, & Juno, quos proximo ſignat verſu. Sive autem hanc, ſeu alteram interpretationem ſequi lubet, fateri quidem cogimur, obſcurè locutum poëtam: ſed contendimus, magno id judicio feciſſe, quia ecloga hâc plurimùm oracula exponeret, quibus aliqua convenit obſcuritas.

a *lib.* I. *de cauſſis L. L. cap.* 24.
b *lib.* 7. *cap.* 16. *item Auguſtinus de Civ. Dei lib.* 21. *cap.* 14.
c *lib.* I. *cap.* 13.
d *Miſcella. cap.* 89.

CAP. II.

Digitized by Google

CAPUT II.

DE COMPOSITIONE SCRIPTORIBUS OMNIBUS COMMUNI.

COMPOSITIO *eſt aptus ordo partium interſe cohærentium.*
Ea partim tradit communia oratori, hiſtorico, poëtæ; partim peculiaria oratori.

Prius compoſitionis genus ſpectat, tum literarum conjunctionem, quâ oratio lenis ac ſuavis redditur, aut plena ac ſonora; aut etiam, ſi res ita ferat, contrario modo affecta eſt: tùm ordinem, qui exigit, ut graviora ſubjiciamus humilioribus, atque, quod dignius, aut naturâ prius eſt, præponamus ei, quod poſterius eſt.

I. DE COMPOSITIONE, AC JUNCTURA, GENERATIM.

CUM jecerimus fundamentum officii oratorii, quod eſt verborum delectus: proximum eſt, ut ad ſtructuram ſive exædificationem, h.e. ipſam verborum tractationem, nos accingamus. Ea autem complectitur tum Compoſitionem, tum Dignitatem.

a lib.4. de re poët. cap.1. Compoſitio Cæſari Scaligero *a* definitur, aptus ordo partium inter ſe cohærentium. Partes hæ ſunt triplices; elementa, ſyllabæ, voces.

Quantam verò concinna harum partium collocatio vim habeat; indicio eſt, quòd præſtantiſſimi quique ſcriptores magis ei ſtuduerint, quàm verborum delectui; quem oratorii ædificii fundamentum faciebamus. Certè & Homericæ dictionis elegantiam magis conſiſtere in compoſitione, quàm in delectu, ac Platonem magis in compoſitione excellere, & orationem Demoſthenis non ob delectum, ſed ob orationis *μουσικὴν*, ſive *ἁρμονίαν*, Sirenibus eſſe ab Aeſchine comparatam, ſcribit diſertim Dionyſius Halicarnaſſ. lib. περὶ συνθέσεως ὀνομάτων, &. tractatu περὶ τοῦ Δημοσθένους δεινότητος.

Eſt autem compoſitio duplex; alia ſcriptorum omnium communis, alia oratorum propria. De utrâque dicemus, ſed paucis. Quod ſiquis aliqua hîc deſiderârit, cumprimis adeat Dionyſium Halicarn. lib. περὶ συνθ. ὀνομ. & alios, quos inferiùs laudabimus.

In compoſitione communi prima eſt cura *συζυγίας*, ſive *juncturæ*: altera *τάξεως*, ſive *ordinis*. Jun-

Digitized by Google

Junctura præſtat, ut oratio ſit ſuavis, aut plena ac ſonora; non aſpera, non hiulca. Ita Tullius, cùm orationem poſt reditum ad Quirites hunc in modum ordiri poſſet, *Quod rogavi Deos immortales:* maluit tamen, *Quod precatus ſum à Diis immortalibus.* Nam cùm O, & A, vocales ſint grandes, E exilis; ſonus eſt ſuavior in illo, *Quod precatus ſum:* quàm in illo, *Quod rogavi:* ubi tum tres vocales, tum R, grandiorem efficiunt ſonum.

Quemadmodum autem graviter errant, qui ineptum eſſe ſtatuunt, hodie quicquam præcipere de linguæ Latinæ ſono, quia is amplius nativus non ſit: ita & illi longè extra veritatis feruntur viam, qui in veterum recentiorumque orationibus omnia ex vulgari æſtimant pronunciatione. Neque enim nunc ſyllabas breves, longaſque, ſono diſcernimus: neque diphthongos quaſdam aliter efferimus, quàm ſi nudæ forent vocales: quin adulterinum quendam ſonum nonnullis literis adfingimus: ut omnino nec humanitatis oram adbibiſſe videri poſſit, cui non luce ipſâ clarius ſit, quantùm hâc in parte nobis antiſtet vetuſtas.

II. LITERÆ SINGULÆ CUJUSMODI REBUS EXPRIMENDIS MAXIME INSERVIANT.

INTERIM, ut dixi, non penitùs abolita eſt ἡ ὀρθοέπεια a: præſertim in nationibus nonnullis, quæ à veteri loquendi more minùs receſſerunt. Quare ne in caſſum aliquis hac parte operam requirat noſtram, de utroque horum dicam: quæ literæ ſonum habeant ſuavem, aut grandem, vel his contrarium: & quando ſingulæ habeant maximè locum.

a *recta loquendi ratio.*

A planè ſonorum eſt: ideoque inprimis frequentatur, cùm de rebus horridis ſermo eſt. Hinc vetus poëta apud M. Tullium b crebra uſurpat A in hiſce verſibus, quibus umbram Polyphemi inducit loquentem de aſperis & hiantibus Averni locis:

b *lib.* 1. *Tuſcul. Quæſt.*

Adſum, atque advenio Acheronte, vix, viâ altâ, atque arduâ,
Per ſpeluncas ſaxis ſtructas aſperis, pendentibus,
Maximis: ubi rigida conſtat craſſa caligo inferûm.

Ubi & primo verſu multæ concurrunt vocales. Eſſe verò hæc ex Ennii Hecuba, etſi id non dicat Tullius, inde tamen conjecturam capio, quia expreſſi ſint hi verſus ex Hecuba Euripidis, cujus veſtigia premere ſolet Ennius. Euripidis quidem ſunt iſta c:

c *primis Hecuba verſibus.*

a *Venio mortuorũ latebram, & caliginis portas Relinquens, ubi Pluto ſeorſim habitat à Diis.*

Ἥκω ἀ νεκρῶν κεῦθμῶνα καὶ σκότου πύλας
Λιπὼν, ἵν' ᾅδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν.

Atque ex eâdem tragœdia eſſe putamus illa, quæ paullo pòſt Cicero ſubdit:

Vnde animæ excitantur obſcurâ umbrâ, apertoque oſtio
Alti Acherontis, falſo ſanguine, mortuorum imagines.

Ita enim hæc numeris ſuis reſtitui debent; de quo plura Caſtigationibus noſtris in tragicorum poëtarum fragmenta. Videmus autem hic quoque multa A concurrere ob eandem cauſſam. Uti & ſit in illo Ciceronis Verrinâ ſextâ: *Propter eſt ſpelunca quædam converſa ad Aquilonem, infinitâ altitudine.*

Interdum & literæ A geminatio ſuavitatem oſtendit, aut ſublimitatem: ſuavitatem quidem, cùm ſæpius corripitur: ſublimitatem, cùm producitur. Ita ſuavius eſt, *Phyllida* b *amo ante alias:* elatius verò, *Cocyti* c *ſtagna alta vides:* item,

b *Ecl.* 3.
c *Æn.* 6.
d *Æn.* 7.

Ardet d *inexcitâ Auſoniâ, atque immobilis antè.*

E & I, cùm brevia ſunt, ſonum habent exilem: atque id in cauſsâ eſt, cur Cæſar Scaliger malit apud Horatium e: *Sublimi feriam vertice ſidera*, ut in A verſus deſinat. Verùm prætulit fortean Horatius *ſidera vertice*, quia A quidem ſonorius eſt, at E dulcius; ut Ciceronis loco paullo antè monſtravimus.

e *od.* 1. *lib.* 1.

Convenit quoque E lugentibus. Sanè elegiæ nomen eſt ἀπὸ τοῦ ἒ ἒ λέγειν, quæ flentium vox eſt apud Aeſchylum in Prometheo. Id quidem ἔτυμον magis placet, quàm ut ſit ab ἔλεος f. Quamquam cauſſa utriuſque ἐτυμολογίας eadem futura eſt: quia nempe id carminis genus, ut Proclus περὶ χρηστομαθείας ſcribit, συγκεῖται μὲν ἐξ ἡρώου καὶ πενταμέτρου, ἁρμόζει δὲ κατοιχομένοις· *conſtat quidem heroico, & pentametro; convenit autem mortuis.* Itaque Virgilius quoque hâc uſus eſt literâ, quando Niſus cariſſimum ſibi Euryalum videret hoſtibus cinctum, & in medio mortis periculo verſantem:

f *miſeratio.*

Me, me, adſum, qui feci: in me convertite ferrum.

Item, cùm inducit Sinonem miſerum, aut ſanè miſeriam ſimulantẽ:

--- *Heu quæ nunc tellus, quæ me æquora poſſunt*
Accipere?

Neque enim adſentiri poſſum Bartholomæo Marantæ, qui id à poëtâ factum ſcribit ad exprimendum Sinonis metum: niſi fortè dixeris, timorem quoque miſeriæ ſubjici poſſe, quia ſit dolor ratione mali futuri.

I convenit quibuſvis rebus exilibus, ut ſcribit Plato in Cratylo.

Itaque

Itaque pluviæ penetrationem egregiè exprimit Virgilius in illo *a*: a 1. *Æn.*

Accipiunt inimicum imbrem, rimiſque fatiſcunt.

Eſt & lugentibus aptum; quæ cauſſa eſt, cur id frequentet Maro in oratione Sinonis: ut cùm inter alia inquit *b*: b 2. *Æn.*

Iamque dies infanda aderat: mihi ſacra parari:
Eripui, fateor, leto me, & vincula rupi,
Limoſoque lacu per noctem obſcurus in ulvâ
Delitui.

Item, cùm in eâdem ait:

Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi.

Inepta hujus literæ repetitio vocatur à Capella *c* ἰωτακισμός. At à c *lib. 5. cap. de Elocut.* Fabio *d* ita nominatur, cùm I, vitio oris ac linguæ, plenè nimis pronunciatur. d *lib* 1. *cap. 9.*

O, quando corripitur, rebus in ſubitis maximè locum habet. Iccirco hoc uſus eſt Maro *e* ad ſignandam ſubitam Palinuri mortem: e 5. *Æn.*

O nimiùm cælo, & pelago confiſe ſereno.

At cùm producitur, affectibus indicandis inſervit: ut *f*, f *Cic. Catil. 1. & Verr. 6.*

O tempora, ô mores! Item *g*: *O pater, ô patria, ô Priami domus!*

Etiam ſublimem, ac grandem efficit orationem. Itaque Cicero quartam Catilinariam ita orditur: *Video, P.C., in me omnium veſtrûm ora, atque oculos eſſe converſos. Video vos, non ſolùm de veſtro ac reip., verùm etiam, ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſollicitos.* g *Poëta incertus apud Cic. lib. 3. Tuſc. quæſt.*

Geminatio hujuſce literæ in fine antecedentis, & initio ſequentis verſus, ſublimitatem orationi adfert cum ſuavitate: ut *h*: h *Georg.* 2.

... Et vicina Veſevo
Ora jugo.

Item *i*: i *Æn.* 10.

Iunonem interea compellat Iupiter ultro:
O germana mihi, atque eadem gratiſſima conjux.

V, quemadmodum & Græcorum Y, magis ſonorum eſt, quàm E, & I; minùs, quàm A, & O. Convenit autem rebus occultis, obſcuriſque. Ut *k*: k *Æn.* 9.

Viſus ab aurorâ cælum tranſcurrere nimbus,
Idæique chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum, Rutulorumque agmina complet.

Ac liquidiùs quoque in illo *l*: l *Æn.* 5.

Tum plauſu fremituque virûm, ſtudiiſque faventum,
Conſonat omne nemus, vocemque incluſa volutant
Littora.

Digitized by Google

E conſonantibus B planè inſuave eſt; unde & ſæpe vel omitti, vel commutari ſolet; ut auctor eſt Cicero in orat. ad Brutum. Ei vicinum eſt P. Miſcuit hæc Maro in illo *a*:

a Æn. 4.

--- Dabis, improbe, pœnas.

b Æn.1. Item hoc *b*:

--- Puppeſque tuæ, pubeſque tuorum.

c Æn. 9. Item *c*:

--- Et pube Pelaſgâ.

Convenit utraque flatibus ſignandis, ut paullo pòſt dicemus.

d in 11. Annal. apud Macrob. lib. 6. Sat. cap. 1.

C magis moram ſignificat, ac tenacitatem. Ennius *d*:

Nec cùm capta capi, nec cùm combuſta cremari.

Quod egregiè, ut omnia, imitatus eſt Maro, cùm inquit *e*:

Num capti potuere capi? num incenſa cremavit
Troja viros?

e Æn. 7. Fidem quoque fecerit iſthoc è Tullio paullo antè adductum à nobis, Tullioque ipſi à Nonio *f* tributum:

f in Conſtat. Sed Ennii videri, ſuperiùs dixi.

--- Ubi rigida conſtat craſſa caligo inferûm.

Eadẽ interdũ eſt vis literæ T. quam iccircò cum C miſcet Maro *g*:

Conſtitit heic, arcumque manu, celereſque ſagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates.

g Æn.1.

Aliàs T utitur Maro ad exprimendum eorum crepitum, quæ comburuntur: eademque vis literæ D: quod alioqui validiùs ſonat: unde T vocant D mollitum: eaque ſoni affinitas fecit, ut in vett. libris pro *atque* ſæpe *adque*, & contrà pro *ſed* legatur *ſet*. Et, ne quis nupero id errore factum dicat, Fabii *h* ipſius verba ſunt, *Quid D literæ cum T quædam cognatio? Quare minus mirum, ſi in vetuſtis operibus urbis noſtræ, & celebribus templis, legantur Alexanter, & Caſſantra.* Miſcuit ea Maro *i* in iſtis:

h lib.1. cap. 6.
i Æn.1.

In ſegetem veluti cùm flamma furentibus auſtris
Incidit, aut rapidus montano à flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumq; labores,
Præcipiteſq; trahit ſylvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

k lib.1. F ſoni valentioris eſt, quàm Græcorum φ, ut ait Priſcianus *k*. Convenit autem exprimendis flatibus; unde in proximè adducto Maronis loco:

--- cùm flamma furentibus auſtris.

l 1. Æn. Item alibi *l*:

--- loca fœta furentibus auſtris.

Et

Digitized by Google

Et in illo *a*: *a Æn. 5.*

--- Ferunt ſua flamina claſſem.

Etiam ex Accii Annàlibus citat Priſcianus in VI:

Fraxinu' fiſſa ferox infenſa infinditur oſſis.

Ubi *oſſis* eſt à recto *oſſum*.

G eandem penè vim habet, quàm C; de quo diximus.

L, ϛοιχεῖον ὑγρὸν *b*, quemadmodum Heſychius *c* appellat; τῶν ἡμιφώνων γλυκύτατον, *d* ut Dionyſius Halicarn. vocat; convenit rebus mollibus, ut & Plato teſtatur in Cratylo. Hinc Maro *e*:

b elementum liquidum.
c in λάβδα.
d ſemivocalium ſuaviſſima.
e Ecl. 2.
f Ecl. 6.

Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ.
Ipſe ego cana legam tenerâ lanugine mala.

Par ratio in iſto *f*:

Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigrâ pallentes ruminat herbas.

Item de amore Didonis *g*: *g Æn. 4.*

--- Eſt mollis flamma medullas.

Et de Pallante mortuo *h*: *h Æn. 11.*

Qualem virgineo demeſſum pollice florem,
Seu mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi.

Idem factum in illis *i*: *i Georg. 3.*

--- Quà nulla priorum
Caſtaliam molli divertitur orbita clivo.

Item hoc *k*: *k Æn. 4.*

Quæque lacus latè liquidos.

Hujus literæ odioſa repetitio à Martiano Capella *l* Labdaciſmus dicitur. Sic enim ſcribit: *Labdaciſmus eſt, ubi L plurimùm diſſonat: ut, ſi dicas: Sol, & Luna, luce lucebant albâ levi lacteâ.* Labdaciſmus autem vocatur, quia veteres λάβδα pro λάμβδα dicebant, Heſychio *m* teſte. Atque ita apud Ariſtophanem in Concionatricibus legere eſt:

l lib. 5. cap. de Elocutione.
m in λάβδα.

Δοκεῖς δέ μοι καὶ λάβδα κατὰ τοῦτο Λεσβίας.

Aliis λαβδακισμὸς, ſive λαμβδακισμὸς, eſt vitium oris ac linguæ, uti Fabio lib. 1. cap. IX. item Diomedi *n*, qui & ipſe inter pronunciationis vitia reponit, ac tum committi ait, *ſi Lucem primâ ſyllabâ, vel Alma nimium plenè pronuncietur*. Etiam Iſidorus lib. 1. Orig. cap. XXXI: *Labdaciſmus*, inquit, *eſt, ſi pro uno L duo pronunciemus: ut Afri faciunt; ſicut Colloquium pro Conloquium, vel quoties unum L exiliùs, duo largiùs proferimus*, &c.

n lib. 2. cap. de barbariſmo.

M exprimit murmur, præſertim cùm literæ R miſcetur: ut *o*: *o Æn. 3.*

--- Magno cum murmure montis

 Circum

Digitized by Google

Circùm clauſtra fremunt.

a *Æn.* 3. Convenit & rebus vaſtis, ac inſuavibus: ut *a*;

Vix ea fatus erat, ſummo cùm monte videmus
Ipſum inter pecudes vaſtâſe mole moventem
Paſtorem Polyphemum, & litora nota petentem.
Monſtrum horrendum, informe, &c.

Ac de eodem paullo pòſt:

Clamorem immenſum tollit.

Cùm nimiùm, aut temere repetitur M, dicitur Græcis μυτακισμὸς, teſte Capella *b*. Sic enim ait: *Mytaciſmus eſt, cùm verborum conjunctio M literæ aſſiduitate colliditur: ut ſi dicas, Mammam ipſam amo, quaſi meam animam.* Sed Diomedi vitium eſt pronunciationis, cùm M profertur, ubi debet abſorberi: ut ſi vocem claudat, & ſequens dictio incipiat à vocali. Uterque autem grammaticus corrigendus: cùm apud eos vulgò *metaciſmus* legatur, pro *mytaciſmus*, quia eſt à μῦ. Meminit & Iſidorus lib. 1. Orig. cap. XXXI, ubi itidem in MSSis noſtris eſt *metaciſmus*. In excuſis *motaciſmus* legas. Quod non improbo. Imò poſſis ſimiliter reſcribere apud Capellam, & Diomedem. Nam literam hanc veteres non μῦ tantum, ſed μῶ quoque dixere: ut Euſtathius etiam teſtis eſt *c* ex lexico Rhetorico.

b *lib.* 5.

c *initio commentarii in Iliad.* γ.

N, quia ſonum vocalis additæ intus cohibet, ea exprimit, quæ intus ſunt: ut inquit Plato in Cratylo. Obſervat id Maro in illo *d*:

--- *Hic feſſas non vincula naves*
Ulla tenent, unco non alligat anchora morſu.

d 1. *Æn.*

De P nihil eſt apud Platonem: verùm cùm fiat labiis arctè compreſſis, repetitio ejus compreſſionem aliquam notabit: ac vel temporis continuitatem exprimet: ut in illo Maronis *e*;

e *Æn.* 4.

--- *Ille patris magni parêre parabat Imperio:*

vel ad violentiam referetur: ut in hiſce Statii Cæcilii;

--- *Aut per ſervolum*
Percutias pavidum. poſtremò à parco patre
Quod ſumas, quanto diſſipas libentiùs!

& iſtis incerti poëtæ (Ennii *f*, ut ſuſpicor) apud Ciceronem in tertio de Nat. Deor.

f *in Medea.*

Poſtquam pater appropinquat, jamque penè ut comprehendatur parat:
Puerum interea obtruncat, membraque articulatim dividit,
Perque agros paſſim diſpergit corpus.

Confert quoque exprimendis flatibus; quemadmodum diximus de B, & F, quibus vicinum eſt. Itaque has literas cum R, quam & ipſam

huic

huic rei idoneã eſſe, mox oſtẽdemus, miſcuit Maro primo Aeneidos:

Quà data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque à ſedibus imis
Vnà Eurusq́ue, Notusq́ue, ruunt, creberq́ue procellis
Africus, & vaſtos volvunt ad litora fluctus.

Quibus in verſibus Q quoque ſæpius uſurpatur ad indicandam quaſſationem. At caſu frequentatur P in hoc Juſtini, initio lib. XXXI: *Pupilli poſtremi, patris ſui precibus traditi.* Ut ſæpe aliâs aliis in literis iteratio ejuſmodi ſe offert.

R τῶν ἡμιφώνων γενναιότατον a, ut ait Dionyſius Halicarn. Itaque motum exprimit; unde illud Maronis b: — a *liquidarum maximè generoſa.*

Fronte ferit terram, & craſſum vomit ore cruorem.

Idem eâ ſonum grandinis cadentis exprimit, cùm ait I. Georg. — b *Aen.* 10.

--- *Crepitans ſalit horrida grando.*

Appoſitè quoque idem inibi:

--- *Nemorum increbreſcere murmur.*

Etiã L, & R, conjungi amant ad ſonum exprimendũ: ut VII Aeneid.

Vt pelagi rupes, magno veniente fragore,
Quæ ſeſe multis circumlatrantibus undis
Mole tenet, ſcopuli nequicquam, & ſpumea circum
Saxa fremunt, laterique illiſa refunditur alga.

Inprimis autem R locũ habet, quandocunque exponuntur res acerbæ ac vehementes. Nam, ut aſſerit Fabius lib. VIII. cap. III: *Rebus atrocibus verba, etiam ipſo auditu aſpera, magis convenient.* Ita Horatius indignans, quòd Craſſi milites ſervire mallent uxoribus barbaris, quàm fortiter pugnando occumbere, R amat, & aſperum literarum concurſum. Nam ód. V. lib. III. legere eſt:

Miléſne Craſſi conjuge barbarâ
Turpis maritus vixit: & hoſtium
  (Prô curia, inverſique mores!)
  Conſenuit ſocerorum in armis?

Ante omnes verò Maro id obſervat, ut literam hanc tribuat iratis. Ita, quo loco de iratâ tractat Junone, continuis ſex verſibus quincto pede ſyllabam RE adhibet: bis quoque ſyllabam hanc geminat, ſemel vocem ſubdit ab eâdem litera inchoantem. Ita enim ait c: — c *Aen.* I.

Vela dabant læti, & ſpumas ſalis æRE Ruebant,
Cùm Iuno æternum ſervans ſub pectoRE vulnus
Hæc ſecum: Méne incepto deſiſteRE victam?
Nec poſſe Italiâ Teucrorum averteRE Regem?

Quippe

Quippe vetor fatis. Palláſne exuRERE claſſem
Argivûm, atque ipſos potuit ſubmergeRE ponto? &c.

Sunt & alia hiſce gemina aliis in locis: uti illud;

a *Aen.* 7. *At a trabeRE, atque moram tantis licet addeRE REbus:*
At licet amborum populos exſcindeRE REgum:
Sanguine Troiano, & Rutulo, dotabeRE, virgo.

b *Aen.* 4. Item *b*: --- *Connubia noſtra*
REppulit, ac dominum Aeneam in REgna REcepit.

c *Aen.* 10. Et in iſto *c*: --- *MoRERE, & fratrem ne deſeRE, frater.*

d *Aen.* 2. Item *d*: *Cui Pyrrhus: REfeREs ergo hæc, & nuncius ibis*
Pelidæ genitori: illi mea triſtia facta,
DegeneREmque Neoptolemum narraRE memento.
Nunc moRERE.

Nec tria RE copulare dubitat IV. Aen.
--- *Et nos fas extera quæRERE REgna.*

e *lib.* 1. *el.* 7. Uti neque Ovidius in Triſtibus *e*:
--- *Duritiæque mihi non ageRERE REus.*

f *Aen.* 1. Commiſcetur quoque R cum S, ut in illo *f*:
--- *Furor impius intus*
Sæva ſedens ſuper arma, ac centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Nam R rabiem, S exſibilationem exprimit. Sed de R ſatis. S verò

g *Aen.* 9. fluminibus quoque convenit: ut *g*,
--- *Et plenos ſpumanti ſanguine rivos.*

h *Aen.* 9. Item *h*:
Ceu ſeptum ſurgens ſedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges.

i *Aen.* 1. Item *i*:
Sævus ubi Aeacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simois correpta ſub undis
Scuta virûm, galeaſque, & fortia corpora volvit.

Qui verſus omnes ab S incipiunt: duo quoque priores in id deſinunt: inſuper compluria concurrunt in vocibus interjectis.

Flatibus quoque mirificè convenit, cùm ejus ſonus ſibilo conſtet.

k *Aen.* 1. Hinc illud *k*:
Luctantes ventos, tempeſtateſque ſonoras.

l *Aen.* 4. T moram notat, ut in illo de Didone *l*:
Ter ſeſe attollens.

m *Aen.* 5. Et alibi *m*:

Nec

Nec nos obniti contra, nec tendere tantum.

Plura de eo diximus ſuprà.

V conſonans, (ut nunc quidem corruptè profertur, etſi olim idem valuerit, quod hodie Germanis duplex W) fortiùs ſonat, quàm B; infirmiùs, quàm F. Convenit exprimendis ſonis nec obſcuris, nec occluſis. Indicio eſt iſthoc ſuperiùs quoque adductum à nobis *a*: a ex 5. Aen.

Tum plauſu, fremituque virûm, ſtudiiſque faventum
Conſonat omne nemus: vocemque incluſa volutant
Littora.

X vaſti ſoni eſt. Cicero *b*: *Quomodo veſter Axilla Ala factus eſt, niſi fugâ literæ vaſtioris?* b Orat. ad Brutum.

Z verò ſuavius eſt, ut & ſcribit Dionyſius Halicarnaſſenſis *c*. c lib. περὶ συνθέσ. ὀνομάτ.

III. An vitare semper oporteat frequentiorem ejusdem literæ concursum, præsertim R, et S.

Ex hiſce omnibus perſpicere eſt, quanti faciendum ſit illud Rhetorum præceptum, quo vitare jubent crebriorem ejuſdem literæ concurſum. Neque enim ultrà, puto, inficiabitur quiſquam, rerum naturam ſæpe exigere, ut eandem literam frequentemus. Quamobrem nos quidem cum Criticis iſtis damnare non auſim Homericum iſthoc *d*: d Od. δ.

Μηδὲ γέροντα κακοῦ κεκακωμένον.

Aut hoc Sophoclis in Oedipo Tyranno: e apud Soſipatrū lib. 4. & Donatū de ſchemat.

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματ' εἶ.

Nec dubitamus, quin T affectârit Ennius in illo *e*:

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti.

Itemque Plautus P, cùm inquit *f*: f Menachmis act. 2 ſc. 1.

Non potuit paucis plura planè proloqui.

Ac Nævius L, quando ſcripſit *g*, g apud Feſtum in Liberalia.

Liberâ linguâ loquuntur ludis liberalibus.

Inprimis autem Rhetores interdicunt crebro uſu literæ R, & S: quarum illam caninam vocant Ovidius *h*, Perſiuſque *i*, hanc θηριώδη, i. *ſerpentinam*, appellat Dionyſius Halicarnaſſ. Illius crebram repetitionem vocant ῥωτακισμὸν, ſive ῥωτισμὸν, (quod ipſum quoque in vett. Suidæ codd. invenitur:) hujus frequentatio à Capella nominatur polyſigma, ab aliis σιγμαλισμός. At Maro utramque interdum condenſat, cujus rei multa ſuperiùs attulimus exempla. Nempe, pro diverſâ h Faſt. 5. i ſat. 1.

verſâ rei naturâ, ejuſdem literæ frequentia nunc laudi ducitur, nunc inter culpas orationis cenſetur. Plato, & Eubulus, Comici, cachinnos quoque theatri excitarunt *a* verſu iſthoc Euripideo in Medeâ:

a Auctor Scholiaſtes Euripidis.

Ἔσωσά σ᾽, ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι.

b Aen. 9. At laudamus Maronianum iſthoc *b*, in quo totidem S habemus:

Ceu ſeptem ſurgens ſedatis amnibus altus.

c Aen. 1. Laudamus quoque, & meritò, hoc ejuſdem *c*:

Emiſſamque hyemem ſenſit Neptunus, & imis
Stagna refuſa vadis.

d Aen. 5. Item hoc *d*:

--- Aſſiduo longè ſale ſaxa ſonabant.

Suntque alia id genus plurima apud divinum poëtam; ut qui neque elementum ullum fruſtra poſuiſſe videatur; quemadmodum accuratè in Lucullianis ſuis quæſtionibus oſtendit Bartholomæus Maranta Venuſinus; ad quem lectorem meum remittere malo, quàm ad quoſdam, qui, quicquid boni de compoſitione adferunt, id è Marantâ, tacito auctoris nomine, ſuas in cumeras converterunt. Sed & Jovianum Pontanum adi; qui non quidem copiosè adeò, ac Maranta, qui in hoc argumento penè nimius eſt; ſed tamen fuſiùs, & accuratiùs, quàm ante eum quiſquam, hac de re tractavit in dialogo, qui Actius *e* inſcribitur.

e edit. Ald. pag. 127. & deinceps.

Porrò iis, quæ de S ſuprà diximus, litem intendit vir quidam clariſſimus, qui S ſuaviſſimam eſſe literam cenſet; ut quæ in ſuaviſſimarum quarumque rerum vocabulis inſit, atque adeò ipſum ſuavitatis nomen & ordiatur & terminet. Nos nec antiquos hàc in parte reprehendere audemus, nec viri præſtantiſſimi judicium planè damnamus. Siquidem tum ſonum ejus agnoſcimus in amantium, fluviorum, & arborum ſuſurris; tum in ſerpentum ſibilis, atque hoſtili exſibilatione.

Etſi autem S interdum orationi adferat ſuavitatem: veteres tamen Spartiatæ, qui omnes orationis delicias averſati videntur, caninam illam R huic literæ prętulerunt. Nã Σ tum in mediis, tum extremis dictionibus, mutant in P; ut arguit vetus ψήφισμα ſeu προβούλευμα *f*, quo urbe pulſus Timotheus. Adducit id Boëthius *g*, ſed locum mirificè attaminarunt βιβλιοσρέβλαι: eumpſe emendatum vide, cùm apud Leopardum lib. VIII. cap. XIV, tum inprimis Joſephum Scaligerum notis in Sphæram barbaricam Manilii, & Iſaacum Caſaubonum lib. VIII Animad. in Athen. cap. XI; qui duo penè idem ſcripſere,

f decretũ.
g lib. 1. de Muſica. verba eius ex codice pervetuſto bibliotheca Toletana à ſe cum editis collato adducit Andreas Schottus, Notis in Procli Chreſtomathiã.

ſcripſere, eodem tempore, eâdem de re, alter Lugduni Batavorum, alter Lugduni Seguſianorum. Plurima verò ejuſce Spartanorum dialecti exempla inprimis apud Caſaubonum inibi vide. At planè iniquus eſt ei literæ Pindarus: ut qui Σ κίβδηλον, hoc eſt, adulterinam, nec veram literam vocet: quin eum totas odas ἀσιγμοποιηθέντας *a* ſcripſiſſe, cùm Demetrius teſtatur lib. περὶ ἑρμηνείας, tum ex Clearcho refert Athenæus lib. x. Idem Athenæus eodem libro auctor eſt, ſub nomine Laſi Hermionenſis, poëtæ antiquiſſimi, quem & quidam unum è ſeptem ſapientibus fecerunt, fuiſſe circumlatam odam ſine ſigma, quæ inſcribebatur Centauri. Hymnum quoque ἄσιγμον idem ſcribit à Laſo factum eſſe εἰς τὴν Δήμητρα τὴν ἐν Ἑρμιόνῃ *b*. Nam aſſentior Caſaubono *c* ita emendanti, cùm in vulgatis prætereatur τὸ ἐν. Atque hæc de ejuſdem literæ iteratione.

a in quibus nullum foret Σ.

b in honorē Cereris, quæ Hermionæ colebatur.

c l. 10 Animadv. in Ath. cap. 21.

IV. VETERES NON SEMPER REFUGERE EJUSDEM SYLLABÆ ITERATIONEM, IMO QUANDOQUE EA AD ORNATUM UTI: ITEM DE NON CONTINUANDIS MONOSYLLABIS, VEL VERBIS LONGIS.

QUEMADMODUM autem in eo falſi ſunt multi, quòd quamlibet literæ ejuſdem repetitionem vitioſam eſſe exiſtimarunt: ita immeritò quoque ſyllabæ ejuſdem iterationem ubique reformidant delicatiores quorundam aures, cùm veteres eam non ſemper aſpernentur: imò quandoque τῇ τῶν συλλαβῶν ἀνακλάσει nihil eſſe venuſtius poſſit. Homerus Iliad. β:

--- Πρόθοος θοὸς ἡγεμόνευε.

Idem Il. ζ:

--- τὸ ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο,
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

Et Odyſſ. ω:

--- Εὐπείθει
Πείθοντο.

Thucydidis eſt, Σαμία μία ναῦς. Plato ἐν τῷ συμποσ. Παυσανίου δὲ παυσαμένου (διδάσκουσι γάρ με ἴσα λέγειν ὁυτωσὶ οἱ σοφοὶ) ἔφη ὁ Ἀριστόδημος. *Cùm Pauſanias pauſam loquendi feciſſet (ſic enim vocabulo alludere, docent me ſapientes) Ariſtodemus inquit.* Timonis etiam Phliaſii eſt de Platone *d*:

Ὡς ἀνέπλασσε Πλάτων, πεπλασμένα θαύματα εἰδώς.

Quamquam id ſillographus, more ſuo, ſcripſerit, ut Platonis dictionem

d apud Laërtium in Platone.

nem rideret poëtico ſimiliorem. Demoſthenes quoque, & ante eum Xenophon, ornatū captarunt ex conjunctione harum vocū προσοίκει, & πρόθυμος: quemadmodum Victorius cenſet lib. XXVII. Var. Lect. cap. XI. Oppianum, cujus eſt δόρπα πάσσαιντο [a], & alios juniorum, mitto.

a *lib.* I. Ἁλιευτ.

Ad Latinos venio. E quibus Plautus etiã affectavit. Uti Captivis [b]:

b *act.* 4. *ſc.* 3.

Quanta pernis peſtis veniet! quanta labes larido!
Quanta ſumini abſumedo! quanta callo calamitas!
Quanta laniis laſſitudo! quanta porcinariis!

Ubi, invitis etiam vocibus, hanc ſimilitudinem quæſivit. Ut qui, cùm *abſumtio* Latini dicant, malit *abſumedo*, quod, ni valde fallor, Latinum non eſt, ſed à Plauto confictum. Sed ſunt apud eum alia, de quibus hoc dici non poſſit. Ut Mercatore [c]:

c *act.* 3. *ſc.* 4.

Aedepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.

Item Pſeudoli prologo; modò is genuinus eſt:

--- Et lege, & legionibus,
Hos fugitaſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.

Sed minùs eſt hîc ſimilitudinis ob diſparem quantitatem. Major in hoc ejuſdem [d]:

d *Pſeud. act.* 3. *ſc.* 2.

Vivis convivis inteſtina quæ exedint.

Et prologo Truculenti:

De veſtris magnis atque amœnis mœnibus.

Item Sticho [e]:

e *ſcenâ ultimâ.*

--- Nam ita me Venus amœna amet.

Et Menæchmis [f]:

f *act.* I. *ſc.* I.

Domi domitus fui uſque cum caris meis.

Quod imitatus Lucretius lib. V:

Sic quos antè domi domitos ſatis eſſe putabant.

Ejuſdem Lucretii eſt libro eodem:

--- Aequo certamine bellum
Magnis de rebus interſe cernere certant.

Terentii quoque eſt, *dixiſſe ſeſe*. Horatii, *pares res*. Catulli,

In collo ſibi collocare poſſit.

Quod ſimile iſti Plautino in Aſinaria [g]:

g *act.* 3 *ſc.* 3.

Hîc ponè hîc iſtam colloca crumenam in collo planè.

Similiuſque futurum, ſi cum Duza [h], trajectis vocibus, legas:

h *præcidaneus pro Catullo.*

Hîc ponè hîc iſtam crumenam colloca in collo planè.

Sed nihil mutandum: quia, quod Duza non ſatis attendit, verſus eſt jambicus tetrameter catalecticus: uti & ſequentes. At jambicus nihil æquè refugit, quàm trochæum; qui quinctâ ſede fuerit, ſi Duzam ſequa-

ſequamur. Nec Ovidius ſimiles ſyllabas averſatur. Ut *a*, a *lib.* 3. *Triſt. el.* 11.

Ad te quiſquis is es, noſtra querela redit.

Et manifeſtiùs, cùm ait *b*: --- *Non ſi Venus ipſa veniret.* b *lib.* 6. *Met. fab.* 28.

Tum inprimis in illo *c*: c *libro eodē fab.* 7.

Corpora Cecropidum pennis pendere putares.

Pendebant pennis.

Tibullo etiam, ac Propertio, hæc penè affectata. Tibulli quidem illa, quæ jam olim Muretus obſervavit:

Me mea paupertas vitæ traducat inerti.

Ipſe ſeram teneras maturo tempore vites.

Ruſticus, & facili grandia poma manu.

Multa docet templis picta tabella tuis.

Nudus & æſtivi tempora ſicca canis.

Sed nec ipſe reſpuit Maro: cujus eſt primo Georg. *Huic à ſtirpe pedes.* Et ſecundo: --- *ad ſidera raptim.* Item ſecundo Aen. --- *Dorica caſtra.* Et tertio, *Cæcâ caligine.* Et, *Caſus Caſſandra canebat.* Et quarto, *Multa viri virtus.* Et, *Fama malum.* Et, *Adverſo ſole.* Et in ſexto, *Auri per ramos aura refulſit.*

Denique nec Tullius ipſe hæc refugit. Ut pro Cælio, *unquam quamquam.* Sed hoc minutum. Luculentius illud epiſtolâ ad Brutum: *Res mihi inviſæ viſæ ſunt, Brute.* Quod Ciceroni excidiſſe, ait Fabius *d.* Mihi ſecus videtur. Nec enim dubito, quin placuerit id Tullio ob παρονομασίαν, vel ὀξύμωρον. Fabii judicium ſecutus eſt Eraſmus: quem eo nomine valde exagitat Cæſar Scaliger, oratione illâ, quam adverſus eum doctiùs, quàm modeſtiùs, magiſque ad oſtentationem, & famæ aucupiū, ex magnitudine adverſarii, quàm veritatis ſtudio, ſcripſit. Sed hanc culpam heros ille poſtmodo, pœnitudine ductus, quodammodo eluit divino epigrammate, quo Eraſmum uſque adeò extulit. Etiam Tullii eſt in Catone majore: *Senſim ſine ſenſu ætas ſeneſcit.* Quod cùm obſervâſſet P. Victorius, tanti putavit, ut integrum de eo caput contexeret in Variis ſuis *e*. Qui alibi *f* etiam, eodem opere, Ciceronem captâſſe ejuſmodi ἀνάκλασιν, probat ex eo, quòd orat. pro Milone dicat, *Vi victa vis.* Et poſt multa: *Non unius viri vires atque opes indicantur.* Nec non: *Sin minùs fortiſſimi viri virtus gratiſſima civibus cecidiſſet.* Quibus geminum eſt illud è Marone *g* antea dictum, *Multa viri virtus.* Ejuſdem Ciceronis eſt:

d *lib.* 9. *cap.* 4.

e *lib.* 36. *cap.* 20.

f *lib.* 27. *V. L. cap.* 11.

g 4. *Æn.*

O fortunatam natam me conſule Romam!

Quod & ipſum excidiſſe Tullio, Fabii judicium eſt. Imò ridet etiam Juvenalis ſat. x: *O fortunatam, natam me conſule Romam!*

Anton I gladios potuit contemnere, ſi ſic
Omnia dixiſſet. ridenda poëmata malo,
Quàm te, conſpicuæ divina Philippica famæ,
Volveris à primâ quæ proxima.

Equidem non ignoro, viros eſſe eruditos, qui riſum Ciceronem putent, non ob παρήχησιν, ſed quia ſe tantopere jactaret; quæ res odioſa eſſe apud omnes ſolet. Sed aliud voluiſſe Juvenalem, arguit, quòd ſolùm poëmata ejus rideat: uti & Martialis *a* facit, qui Gaurum commune hoc ait habere cum Cicerone,

a lib. 2. epigr. 89.

Carmina quòd ſcribat Muſis & Apolline nullo.

Nempe hic ſtatuere κακέμφατον, ut facit vetus Juvenalis ſcholiaſtes *b*: ſive, ut alii vocare malunt, κακήφατον, ſeu κακόφατον. Verùm hi κακέμφατον etiam ſtatuunt non in illo Tullii modò, ſed etiam multis Maronis locis. In quo, judicio noſtro, οὐδὲν κακὸν *c*, eoque & κακόφατον nullum. Veteres enim in deliciis habuere, quæ poſterioris ſeculi aures tantopere ſunt averſatæ. Quod Servius agnoſcit in illud Maronis *d*, *Caſus Caſſandra canebat.* Monet enim, hanc compoſitionem ſuâ quidem ætate habitam eſſe vitioſam; at eam majoribus placuiſſe. Quare hujus generis præcepta debent quidem eſſe perpetuò, cùm non temere ſint negligenda, nunquam certè abroganda: attamen non debent eſſe perpetua, quia nec ſuperſtitioſè nimis ſunt obſervanda. Siquidem ut jam vidimus, interdū cum optimis quibuſque ſcriptoribus, dicere nobis liceat illud Poëtæ veteris *e*; *Audio, haut auſculto.*

b in ſat. 10.
c nihil mali.
d 2. Æn.
e apud Varronē lib. 5. de L. L.

Ad juncturam quoque refer, quòd non temere condenſanda ſint monoſyllaba, quia minuta iis ac conciſa redditur oratio: ut; *Cùm hoc ſis in me animo, non jam* &c. Par penè diſſyllaborum ratio eſt: ut in illo Ciceronis lib. II. de Legg. *Ego verò tibi iſtam juſtam cauſſam puto, cur huc* &c. E contrario, ſi longa vocabula continuentur, fit ſermo tumidus: ut *f*, *Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ.*

f Horat. lib. 1. ſat. 2.

V. DE ALTERA COMPOSITIONIS CURA, QUÆ IN ORDINE CONSISTIT.

AD compoſitionem communem ſuperiùs ordinem quoque referebamus. Peccatur contra hunc, ſi gravioribus ſubjiciamus humiliora, quia gliſcere augerique debet oratio. E. g. Venuſtè Tullius *g*; *Tu illis faucibus, iſtis lateribus, iſtâ gladiatoriâ totius corporis firmitate.* At ſi cœpiſſet Orator à toto corpore, non bene ad latera fauceſque deſcendiſſet. Sic longè elegantiſſima compoſitio eſt in illo ejuſdem;

g Philipp. 2.

dem *a*; *Vt tibi neceſſe eſſet in conſpectu Pop. Rom. vomere poſtridie.* Ubi totius ductus veluti mucro eſt, quod nec poſtridie cibum tenere potuerit. Sed hoc Quinctiliani *b* præceptum, ut in amplificationibus veriſſimum eſt, ita locum nullum habet in extenuationibus. Nam cùm contraria ſit contrariorum ratio, decreſcere in his, non creſcere debet oratio. Ut pro L. Muræna: *Sic à me defenditur, ut ejus nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum, in vita proferatur.* Quamquam, ſi animum potiùs dicentis, quàm res ipſas, ſpectemus, hìc etiam creſcit oratio.

a ibidem.
b lib. 8. cap. 4.

Illud quoque ad ordinem pertinet, ut quod vel dignius eſt, vel naturâ prius communiuſque, id ei præponamus quod indignius eſt, vel naturâ poſterius & anguſtius. Itaque, ut idem Fabius *c* monet, viros ac feminas, diem ac noctem, ortum & occaſum, in proſâ oratione potiùs dicemus, quàm retrorſum. Cauſſa iſtius eſt à rebus, quarum verba ſunt σύμβολα *d*.

c ibidem.
d n. 14 ac ſigna.

Interdum tamen, quod magis eſt commune, latiuſque patet, id ſubſequi poſſe, vel unus Livius docebit: cujus hoc lib. 1: *In ore Tiberis Hoſtia urbs condita.* Vides, ut non *urbs Hoſtia*; ſed *Hoſtia urbs*, dicatur. Sic lib. XXI, ſeu primo belli Punici: *Profectus ad Trebiam flumen collegæ conjungitur.* Et lib. XXXV: *Ad Tagum amnem ire pergit.* Et lib. XLII: *Sycurium eſt ſub radicibus Oſſæ montis.* Similiter Cæſar lib. III. de bello Gallico: *Qui proximi Rheno flumini ſunt.* Quin eâdem periodo communius nunc præponit, nunc poſtponit. Nam lib. I. bell. Gall. *Initium*, inquit, *capit à flumine Rhodano, continetur que Garumnâ flumine.*

Ad ordinem quoque refert Fabius *e*, quòd *fratres gemini* dicimus, non *gemini fratres*. *Quædam*, inquit, *ordine permutato fiunt ſupervacua, ut fratres gemini: nam ſi præceſſerit gemini, fratres addere non eſt neceſſe.* Dixit certè Horatius *f* quoque:

e lib. 9. cap. 2.

> *Gratia ſic fratrum geminorum, Amphionis atque*
> *Zethi, diſſiluit.*

f Lib. 1. ep. 18.

Poſſunt tamen & fratres eſſe, qui non ſunt gemini, & gemini eſſe poſſunt, qui fratres non ſunt; ut rectè ait Scaliger lib. II. de cauſſ. L. L. cap. CXVII. Adde quòd Livius lib. I. dixerit *gemini fratres*, *& tergemini fratres*. Imò Cicero quoque lib. II. de Divinat. *Procles*, inquit, *& Euryſthenes, Lacedæmoniorum reges, gemini fratres fuerunt.* Et ante utrumque Plautus Perſa *g*:

> *Geminum autem fratrem ſervire audivi hic meum.*

g Act. 4. ſc. Probati hic argenti.

Porrò interdum quoque poëtæ rerum ordinem invertunt. Grammatici

matici vocant ὕστερον πρότερον, vel unicâ voce ὑστεροπρότερον: quomodo in Servio Danielis editum eſt in iſtud Maronis 11. Aen.

--- Moriamur, & in media arma ruamus.

Idem fieri agnoſcit Servius in illo 1. Georg.

Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & cretâ ſolidanda tenaci.

Hæc, inquit, *per ὕστερον πρότερον poſuit. Prius enim eſt, ut manu terra vertatur: deinde ſolidetur glarea: poſtremò æquetur cylindro.* Ac ſimiliter Donatus *a*. Aliqui itidem ὑστερολογίαν ſtatuunt in illo ejuſdem libri:

a *libello de tropis.*

Nunc torrete igni fruges: nunc frangite ſaxo.

Ubi ſic Servius: *Multi ὑστερολογίαν putant, quia ante eſt molere, quàm coquere. Alii non accipiunt ὑστερολογίαν: ſed modò hoc, modò illud facito.* Atqui *torrere igni* hîc non *coquere* ſignat, quod Servius putavit: ſed *ſiccare*. Far autem primò molitur, ac tum *farinæ* nomen accipit. Hinc torretur, ac, ſi hordeacea ſit, dicitur polenta. Exinde aquâ adſpergitur; quod Græcis παλύνειν, & φυρᾶν. Poſtea ſubigitur, quod eſt μάττειν, unde μάζης nomen. Poſtremò autem coquitur. Aptius exemplum eſt illud eodem libro:

Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur, & ortus.

Uti & hoc Ovidii *b*:

b *lib.* 1. *Faſt.*

Lapſaque ſub terras, ortaque ſigna, canam.

Verum ordinem ponit Catullus carm. de coma Beronices:

Qui ſtellarum ortus comperit, atque obitus.

Etiam Maronis eſt tertio Georg.

--- Lucinam, juſtoſque pati Hymenæos.

Nam nuptiæ ac coïtus antecedunt partum, qui per Lucinam intelligitur μετωνυμικῶς. Idem tertio Aen.

Poſtquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit.

Nec apud poëtas tantùm, ſed alios quoque ſcriptores, rerum ordo invertitur. Tacitus in primo Annaliũ: *Poſt Antonium, Tarentino Brunduſinoque fœdere, & nuptiis ſororis, illectum.* Nam Brunduſinum fœdus aliquot annis prius fuit Tarentino; ut ad eum Taciti locum Juſtus Lipſius oſtendit. Et hæc de compoſitione, ſcriptorum omnium communi.

CAPUT III.

DE PERIODO.

COMPOSITIO *oratoria tum periodos reſpicit, tum numerum.*
Periodus eſt oratio habens ex ſe principium, ac finem, & pulcram ac conſpicuam magnitudinem. Hæc

Hæc minimùm eſt unius coli, ſed habentis reflexionem. Ea ſi abſit, non periodus, ſed colon, aut comma appellatur.

Differunt colon, & comma, magnitudine. Nam quod intra octavam ſyllabam ſe continet, comma dicitur: cola verò extendi poſſunt uſque ad magnitudinem verſus heroici.

At ſummùm periodus eſt quatuor colorum. Is numerus ſi excedatur, attamen in orbem cogatur oratio, Περιοδικὸν *vocatur: ſin ſententiam colis & commatibus dimenſam perficiat,* Πνεῦμα. *vel* Τάσις *dicitur:* Πνεῦμα *quidem, cùm commatis coliſque progredimur, quamdiu ſpiritus ac latera perferunt:* Τάσις *autem, cùm ulteriùs etiam procedimus, quàm ſpiritus ferre poſſit.*

Dicimus inciſim, ac membratim, in narrationibus dolorem concitantibus, vel cùm acriter probamus, aut refellimus, & aliàs in affectibus.

Periodos maximè uſurpamus in genere Demonſtrativo. In Deliberativo autem, ac Iuridiciali, parciùs adhibemus: niſi quòd crebriores ſint in proœmiis magnarum cauſſarum, in narrationibus ad delectandum inſtitutis, in locis communibus, item in amplificationibus, & epilogis.

Πνεῦμα, *&* Τάσις, *conveniunt proœmiis gravium cauſſarum. Tranſitur quoque ad hoc genus in mediâ oratione: quò, tot modis variatâ compoſitione, vitetur faſtidium.*

I. De compositione oratoria generatim: deque vocabulis commatis, coli, periodi, circuitus, et Ambitus.

COMPOSITIO oratoria conſiderat, tum brevitatem, ac longitudinem partium orationis; quæ pars συνθήκη Græcis vocatur: tum ordinem, & qualitatem in ſonis; quæ pars σύνθεσις dicitur. Συνθήκη igitur verſatur circa periodos: σύνθεσις circa numeros. Ac naturæ quidem ordo poſtulat, ut priùs agamus de periodis, quibus accidit numerus.

Alio autem fine tractabimus de periodis, colis, commatis, quàm ſolent Grammaticorum filii. Hi non aliâ de cauſsâ ea conſiderant, quàm ut monſtretur ratio bene interpungendi. At Rhetores, quia orationem ea reddunt ſuavem, ac perſpicuam. Quin aliter multo iis vocibus utuntur Rhetores vetuſti, quàm à Grammaticis definiuntur. His comma eſt ſententia imperfecta: ſive pars periodi compoſita ſine verbo. Colon iiſdem eſt ſententia perfecta, ſed relata: ſive eſt pars periodi ſuo fulta verbo. Itaque non ſibi, ſed periodo

h ſenten-

Digitized by Google

ſententiam perficit. Item periodus illis eſt oratio ſibi perficiens ſententiam: ſive eſt ſententia aliquid perfectè abſoluteque ſigificans. Rhetores verò, quod Grammatici nuncupant periodum, ſæpe non periodum, ſed nunc colon, nunc etiam comma eſſe dicunt. Quare definiendum, quid hoc loco ſit periodus, aut colon; quomodo item Rhetores antiqui colon à commate diſtinguant. Ac primò definiam periodum, licet cola commataque (quorum illa Ariſtoteli μέλη, hæc Julio Scaligero μέρη dicuntur) ſimpliciora ſint. Nam ferè in minutis diſciplinarum partibus ordo eſt arbitrarius. Accedit, quòd è definitione periodi ab Ariſtotele adſignatâ illa lucem accipiant, quæ de commatis coliſque poſteriores Rhetores tradiderunt.

Ut igitur ab ipſo nomine incipiamus: quod Græcis περίοδος, id Latinis eſt *ambitus, circuitus, comprehenſio, continuatio*, aut *circumſcriptio*. Neque enim fides habenda eſt Georgio Trapezuntio, qui comprehenſioni, tanquam generi, ſubjicit circuitum, & ambitum, ceu ſpecies diſtinctas. Profectò juſtam laudem non ibo illi viro ereptum. Attamen nec tanta ejus eſt apud me auctoritas, ut ejus ſententia apud me ſit Minervæ quidam calculus. Minimè profectò conferri meruit cum Theodoro Gazâ, cui cum æquiparavit Angelus Politianus *a*. Itaque jure politiſſimi ingenii virum hoc nomine reprehendit Parrhaſius in epiſtolis. Scio, quantopere Gazæ inſultârit Petrus Alcyonius, qui interpretationem Theodori non Trapezuntianæ modò poſtponebat, ſed etiam ſuæ, ut homo in mediocri doctrinâ planè erat αὐθάδης *b*. Mihi verò judicium placet Pomponii Læti, qui rogatus ab ornatiſſimo Equite, M. Antonio Mauroceno, quem ſui ævi doctiſſimum putaret, Theodorum Gazam reſpondit *c*. Neque ignoro, Trapezuntium errores aliquot obſervâſſe in tranſlationibus Gazæ, quos hic monitus correxit, uti & memoriæ prodidit Eraſmus *d*: verùm & illud ſcio, longè plura eſſe in Trapezuntianis, quæ Gaza potuerit culpare. Nam & in eo deſiderare potuit fidei plus in transferendis è Græco auctoribus, & majorem linguæ Latinæ peritiam. Sanè quòd comprehenſionem diſpeſcit in ambitum & continuationem, id nec ratione, nec auctoritate cuiuſquam, ſubnixum eſt: ſuntque apud eum alia id genus ſexcenta, quæ præterire viſum eſt, ne impingamus in iſthoc Agathonis:

Τὸ μὲν πάρεργον ἔργον ὡς ποιούμενοι,
Τὸ δ' ἔργον ὡς πάρεργον ἐκπονούμενοι.
Opus putantes id, quod acceſſorium eſt;
Inque opere verſantes, ut acceſſorio.

a Miſcell. cap. 90.

b ſibi placens.

c Petrus Crinitus lib. 2 Honeſta Diſcipl. cap. 13.

d catalogo lucubrationũ ſuarum.

II. VARIÆ PERIODI DEFINITIONES EXPENDUNTUR.

DEFINITUR periodus variè. Hermogeni *a* eſt oratio unâ eâdemque verborum circumductione argumentum & concluſionem comprehendens. Ut cui ſolùm definiatur περίοδος ἡ ἀπαρτίζουσα τὸ ἐπιχείρημα καὶ συνάγουσα. Duæ igitur ab eo conditiones requiruntur ad periodum: una eſt, quòd oportet ἀπαρτίζειν τὸ ἐπιχείρημα, *perficere argumentationem:* altera eſt, quòd opus eſt συνάγειν, ſive *in unum locum cogere* argumentum & concluſionem. Unde lucem capit hæc definitio apud eundem *b*: περίοδός ἐστιν ὁ τοῦ ὅλου ἐπιχειρήματος ἀναγκαστικὴ σύνοδος, καὶ κλεὶς τρόπον τινά. h. e. *Periodus eſt totius argumentationis coacta coitio, ac quodammodo clavis.* Nam argumentum cum concluſione ita in orbem cogitur, ut concluſio clavis inſtar argumentationem claudat.

a lib. 4. de Invent. cap. 3.

b *ibidem.*

Verùm latiùs aliquanto Ariſtoteles, quem ſequemur, periodi nomine utitur: ut qui definiat περίοδον, λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν καὶ τελευτὴν καθ' αὑτὴν, καὶ μέγεθος εὐσύνοπτον· *dictionem, ſive compoſitionem, ſive orationem,* (id enim hic λέξις ſignificat) *quæ ipſa per ſe principium habet, ac finem, & magnitudinem, quæ uno facilè intuitu ſpectari poſſit.* Neque aliter Demetrius, cui periodus eſt σύστημα ἐκ κώλων καὶ κομμάτων πρὸς τὴν διάνοιαν τὴν ὑποκειμένην ἀπηρτισμένων. i. *Compoſitio membrorum volubilium, quæ abſolvuntur accommodatè ad ſententiam ſubjectam atque propoſitam.*

Differunt Ariſtotelica, & Demetriana definitio, à duabus Hermogenicis, quòd hæ periodi materiam faciunt argumenta, eorumque concluſiones; Ariſtoteles autem, eumque ſecutus Demetrius, non tam ſtrictè utantur periodi nomine, quia quamlibet ſententiam ei ſubjiciunt. Et certè optimè Semo noſter Ariſtoteles. Nam quamvis maximè volubiles ſint illæ periodi, quæ ratione ſunt concluſæ, ita ut κατ' ἐξοχὴν periodi dici mereantur: tamen etiam, cùm aliæ ſunt ſententiæ, oratio quaſi in orbem volvitur, atque ad principium redit.

Ἀρχὴν *c* verò, ut Trapezuntius, Sturmius, Erythræus, aliique exiſtimarunt, id Ariſtoteles appellat, quod Hermogenes, ac poſteriores Rhetores, dixere πρότασιν *d*: τελευτὴν *e* nominat, quod iidem vocatunt ἀπόδοσιν *f*, & Demetrius appellat καμπὴν καὶ συστροφὴν *g*. Verùm, ſi curatiùs mentem Ariſtotelis intueamur, cognoſcemus, duobus

c principium.
d propoſitionem.
e finem.
f redditionem.
f flexionē & converſionē.

a *notis.* bus eum κεκτημένοις *a* in hâc definitione ſeparare periodū ab εἰρομένῃ, ſive connexâ dictione. Nam, ut ante nos doctiſſimus P. Victorius obſervavit primò requirit Ariſtoteles, ut habeat periodus principium ac finem ex ſeſe, non autem aliunde importatum. Differunt enim periodus, & oratio illa, quæ ſerie quadam continuationeque illigatur; quòd hæc nullum habeat finem, niſi res, quæ narratur, ad finem perducta ſit; at periodus proprio & à reliqua ſententiâ diverſo fine concludatur. Altera nota, quâ Ariſtoteles periodum ab εἰρομένῃ dictione diſtinguit, eſt iſta, quòd periodus debet eſſe εὐσύνοπτος *b.* Nam in periodo ſervatur modus, ne nimis excreſcant membra, atque ita cunctæ partes uno intuitu conſpici nequeant: at dictio continua ſive pendens longo tractu fertur, uſque dum, finitis rebus, & ipſa finem oſtendat.

b *talis, ut uno facilè intuitu ſpectetur.*

III. DE COLI AC COMMATIS NATURA.

ILLUD verò extra omnem controverſiam eſt, in quavis periodo, cum πρότασιν, tum ἀπόδοσιν, ſive καμπὴν ἢ συστροφὴν requiri. Atque hinc cognoſcimus, μέτρον ἄριστον, γνῶθι σεαυτὸν *c*, ac ſimiles ſententias, non ideo Rhetori pro periodis habendas eſſe, quia ſibi perficiant ſententiam. Neque enim habent diviſionem ac reflexionem. Eſt quidem περίοδος quædam μονόκωλος *d*, quam ἀφελῆ *e* vocat Ariſtoteles. Sed cùm duo ſint κώλων *f* genera; unum quidem ſimplex planè, velut *g*, *Trahit ſua quemque voluptas:* alterum flexum habens, ut *h*, *Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt:* poſterius ſolùm colon genus conſtituere poteſt περίοδον ἀφελῆ. At prius illud, utut perfectè abſolutéque aliquid ſignificet, non tamen pluſquam κῶλον cenſeri debet. Membra certè hæc ſunt Ciceroni *i*: *Nonæ ſunt hodie Sextiles: horâ nonâ convenire cœpiſtis: hunc diem jam ne numerant quidem: decem dies ſunt ante ludos votivos: hos Cn. Pompeius facturus eſt: hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuò Romani conſequentur.* Imò perfecta abſolutaque ſententia κόμμα quoque eſſe poteſt. Cicero enim hæc quatuor ex oratione ſua commata appellat *k*: *Domus tibi deerat? At habebas. Pecunia ſuperabat? At egebas.* Nempe, ut Demetrius & Hermogenes docent, colon, & comma, ſolâ differunt magnitudine. Nam quod intra ſeptimam, vel, ut alii malunt, octavam ſe ſyllabam continet, id comma eſt. At quod octo ſyllabarum numerum excedit, eſt colon. Poteſt autem & ſeptendecim eſſe ſyllabarum inſtar verſus Heroici: ut, *Quorum ego de ſententiâ non debeo diſputare.* Quod

c *modus optimus, noſce teipſum.*
d *unius membri.*
e *ſimplicē.*
f *membrorum.*
g *Ec. 2.*
h *Ecl. 1.*
i *ex Act. 1. in Verr.*
k *in Oratore ad Brutum.*

Digitized by Google

Quod verò hunc modum excedit, id κῶλον oblongum nominatur: Hermogeni dicitur χοινοτενές· q. d. in modum funis protenſum. Iſtiuſmodi eſt illud; *Iam verò virtuti Cn. Pompeii quæ poteſt oratio par inveneri?*

Verùm qui hanc de commatis coliſque doctrinam oppugnant, (quos inter Julius Scaliger[a]) negant, in iis longitudinis, aut brevitatis, habendam eſſe rationem. Certè in animantium corpore κῶλον (non jam eo nomine ſolum pedem intelligo, ut exponit Euſtathius, vel τὸ ἐκ μήρου καὶ κνήμης[b], ut explicat Pollux: ſed quamvis è vivi animantis trunco extantem partem, atque, ut ita dicam, ramum, qui in victimis mactatis κωλῆν, κωλεὸς, vel κωλεὰ dicitur) κῶλον, inquam, non tantùm per aliud, h.e. ut pars, ſed per ſe ac proprio quoque motu moveri poteſt: quomodo brachium & moveri poteſt communi corporis motu, ipſum interim per ſe quieſcens; & è contrario, proprio moveri motu, reliquo corpore quieſcente. Itaque volunt, in oratione quoque κῶλον vocari partem periodi habentem verbum, cujus beneficio moveri poſſit. Verùm non eſſe proprium κώλων moveri per ſe, ſatis cognovimus ex iis, quæ de periodis, ac commatis, dicta ſunt. Neque eſt, quòd κώλου vocem urgeant, cùm comma quoque auctori ad Herennium dicatur *articulus*, velut parvus artus, ſive membrum. At ſciunt, articulum in nobis per ſe quoque moveri. Quare jure mihi videtur Ariſtoteles nullam injeciſſe commatis mentionem; quòd nempe nobiſcum exiſtimaret, non aliter hoc differre à colo, quàm à Thrace Pygmæum.

a lib. 4. de re Poëtica cap. 25.

b quod femore tibiaque conſtat.

Interim illud non ignorandum, ſæpe & commata colorum, & cola commatum magnitudinem habere. Ita Hermogenes[c] Demoſthenicum illud pro commate agnoſcit, Ἐν δὲ Ἐρετρίᾳ Κλείταρχον: quod tamen novem ſyllabarum eſt. vel ſi octo hoc ſyllabarum eſt ob apoſtrophon, ut ſit, Ἐν δ᾽ Ἐρετρίᾳ: at novem ſyllabarum illud, quod eidem comma eſt, Καὶ καταλαμβάνων Ὠρεόν. Fit hoc, tum quia Orator non ita eſt ſervili ingenio, ut dicendi libertas numero ſyllabarum tantopere ſit adſtringenda: tum etiam quia Oratoris eſt, non ſolum ſyllabarum attendere numerum, ſed etiam naturam, ac quantitatem: unde & multi commata colaque definiunt non ſyllabarum numero, ſed temporum. Docent itaque Rhetores, ſiquod longius comma pluribus interſeratur colis, & ipſum pro colo habendum eſſe: itidem breviora cola, ſi inciſim dicamus, haberi pro inciſis.

c lib. 4. de Invent. cap. 4. quod de ſpiritu oratorio.

IV. QUOMODO DIFFERANT ORATIO ΕἸΡΟΜΈΝΗ, SIVE TRACTA, ET ΚΑΤΕΣΤΡΑΜΜΈΝΗ, SEU CONTORTA.

PORRO ex commatis ac colis duplex conſtruitur oratio, *εἰρομένη*, ſive *jugis ac pendens*, & *κατεστραμμένη*, ſive *verſa*: illa Ciceroni *tracta*, hæc *contorta* appellatur: ut oſtendit Turnebus commentario in primum Ciceronis de Legg. Κατεστραμμένη dicitur *ἡ ἐν ταῖς περιόδοις*, *quæ in periodis cernitur*. Εἰρομένη, ut Ariſtoteles ait, *οὐδὲν ἔχει τέλος καθ' αὑτὴν, ἂν μὴ τὸ πρᾶγμα λεγόμενον τελειωθῇ*, *nullum habet finem per ſe, niſi res, quæ dicitur, terminetur.* Eſtque, ut idem ait, *συνδέσμῳ μία, ὥσπερ αἱ ἐν τοῖς διθυράμβοις ἀναβολαί*: *vinculo una eſt, ut præludia in Dithyrambis.* Nomen ἀπὸ τοῦ *εἴρειν*, τοῦτ' ἐστι, *συνάπτειν* [a]. Atque hinc liquet, rectè in Pythœanâ editione apud Aquilā Romanum legi, *εἰρομένην λέξιν*, quamvis *ἐπίμονον* emendent. Movet me, quòd non modò ita ab Ariſtotele videam dictionem perpetuam appellari: ſed & in Baſileenſi, omnium antiquiſſimâ, quam B. Rhenano debemus, ſit *ῥομένην λέξιν*: & in Aldinâ itidem, quæ biennio pòſt in lucem prodiit, legere ſit *romenen lexin*; duabus primis literis utrobique truncatis. Quin apud Martianum Capellam, quo loco de duplici elocutione tractat, pro *ἐπίμονον λέξιν*, quod etiam in Baſileenſi eſt, *εἰρομένην* fortaſſe reponi debet.

[a] *a conjungere, ac connectere.*

Differunt autem *εἰρομένη*, & *κατεστραμμένη λέξις*, quòd in illâ naturę ductu varia commata colaque connectantur, ſine artificio, quo fiat jugis ac perpetua oratio: fuitque iſtiuſmodi Herodoti, & aliorum veterum compoſitio: in hâc verò oratio arte oratoris tanquam in orbe incluſa feratur, quoad conſiſtat in ſingulis perfectis abſolutiſque ſententiis. Κατεστραμμένη quoque tum jucunda eſt, quoniam finem habet, quem omnes deſiderant; tum facilè memoriâ retinetur, ob numerum, quo periodum metimur: at *εἰρομένη* injucundior eſt, quia eſt *ἀόριστος & ἀπέραντος*, *infinita ac moderato termino carens*. Neque enim antè deſinit, quàm rebus ipſis finem impoſuerit: nec facilè retinetur memoriâ, quia caret numero; quo memoriam juvari, vel illud oſtendit, quòd carmina citiùs ac firmiùs ediſcimus, quàm orationem proſam.

V. DE

V. DE VARIIS PERIODORUM GENERIBUS.

SED quandoquidem diximus, orationem κατεστραμμένην, ſeu *verſam*, in periodis conſiſtere: ad ejus naturam declarandam, de periodi ſpeciebus dicendum eſt.

Periodus eſt vel ἀφελής, h. e. ἁπλῆ, ſive *ſimplex;* vel πολύκωλος, ſive *compoſita*, quæ Ariſtoteli eſt ἡ ἐν τοῖς κώλοις περίοδος. Simplex eſt, quæ unius eſt membri; unde & μονόκωλον appellarunt, q. d. *unimembrem:* non quaſi poſſit unum idemque & totum eſſe, & membrum, ratione ejuſdem: ſed quia, quod ratione ſui non niſi totum eſt, id ratione alterius, periodi dico πολυκώλου, membrum ſit, non re ipſa, (eſt enim ἀφελής *a*) ſed δυνάμει *b*. Oratio quidem iſtiuſmodi extra pe- a *ſimplex.*
riodum κῶλον eſt, ſed ὁμωνύμως; quomodo Ariſtoteles dicit, caput ac b *poteſtate.*
manus, quæ noſtri corporis ſunt membra, nomen idem obtinere,
cùm jam ſeparata ſunt avulſaque à corpore. Περίοδος eſt ἀφελής *c*; c *ſimplex.*
Gratiâ tantum poſſumus, quantum victi. Habet enim καμπὴν *d*. At illa d *reflexionem.*
non eſt περίοδος, ſed κῶλον; *Gratiâ nihil poſſumus.* e *cōpoſita.*

Periodus πολύκωλος *e* eſt vel δίκωλος *f*, vel τρίκωλος *g*, vel τετράκωλος *h*. Δίκωλος, ſive bimembris, πρότασιν *i* habet unius membri, & ἀπόδοσιν *k* alterius membri. Hæc vel ἰσόκωλος eſt, vel μακρόκωλος, vel βραχύκωλος, ſive μείουρος. Ἰσόκωλος eſt, cùm membra ſunt paria, vel certè eſſe videntur: ut cùm numerus ſyllabarum in uno colo compenſatur tempore ſive quantitate earundem in altero. Μακρόκωλος eſt, in quâ finis longior eſt. Βραχύκωλος eſt, quæ finem habet breviorem. Ἰσόκωλος eſt; *Omnis vitæ ratio in virtute ponenda eſt, quando præter eam vana fluxaque ſunt omnia.* Tum πρότασις, tum ἀπόδοσις, ſyllabarum eſt XV. Μακρόκωλος eſt; *Ille paludes ſiccare voluit: hic totam Italiam moderato homini dividendam dedit.* Πρότασις eſt ſyllabarum XI, ἀπόδοσις ſyllabarum eſt XX. Βραχύκωλος eſt; *Non enim eſt ulla defenſio contra vim unquam optanda: ſed nonnunquam eſt neceſſaria.* Πρότασις ſyllabarum eſt XVIII, ἀπόδοσις verò X.

f *bimembris.* g *trimembris.* h *quadrimembris.* i *propoſitionem.* k *redditionem.*

Περίοδος τρίκωλος, ſive *trimembris*, vel habet πρότασιν duorum membrorum, ἀπόδοσιν unius; vel contrà πρότασιν habet unius membri, ἀπόδοσιν duorum. Prioris modi exemplum eſt in illo pro Milone; *Poſtremò, niſi eum Dii immortales in eam mentem impuliſſent, ut homo effeminatus fortiſſimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberetis.* Poſterioris exemplum eſt in hoc pro Quinctio; *Quæ res in*

Digitized by Google

civitate duæ plurimùm poſſunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia.

Dividitur quoque τρίκωλος in ἰσόπλευρον, cùm membra omnia ſunt paria; ἰσοσκελῆ, quæ duo habet paria, unum verò impar, ſive id primum ſit, ſive medium, ſive poſtremum; & ἄνισον, quæ omnia habet imparia. Ἰσόπλευρος eſt apud Ciceronem de Senectute; *Mihi quidem ita jucunda hujus libri confectio fuit, ut non modò omnes abſterſerit ſenectutis moleſtias, ſed effecerit mollem & jucundam ſenectutem.* Ἰσοσκελὴς eſt in illo pro Archia; *Quæ verò accuratè cogitatéque ſcripſiſſet, ea ſic vidi probari, ut ad veterum ſcriptorum laudem pervenirent.* Nam primum, & poſtremum membrum, pro paribus habentur; medium impar eſt. Ἄνισος eſt in hoc pro Milone; *Quæ ſi oppoſita Miloni putarem, cederem tempori, Iudices; nec inter tantam vim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe.* Primum colum ſyllabarum eſt duodecim; alterum novem; tertium, quod ἐπιζεύξις, ſive adjunctio periodi eſt, ſyllabarum eſt duarum & viginti.

Periodus τετράκωλος vel πρότασιν habet unius membri, ἀπόδοσιν trium, vel πρότασιν trium, ἀπόδοσιν unius membri; vel πρότασιν duorum, & ἀπόδοσιν totidem membrorum. Primi modi exemplum eſt iſtud in Divinatione Verrinâ; *Quare cùm incertum ſit de injuriâ, quemquam eſſe putas, qui non malit te ſine vituperatione, quàm cum ſcelere diſcedere?* Poſterioris eſt exemplum in Cluentianâ; *Eâdem hâc Dineâ teſtamentum faciente, cùm tabulas prehendiſſet Oppianicus, qui gener eius fuiſſet, legata delevit.* Sed longè omnium elegantiſſima eſt illa τετράκωλος, quæ æqualem habet πρότασιν, & ἀπόδοσιν: ut pro Cæcinnâ; *Si quantum in agro locisque deſertis audacia poteſt, tantum in foro atque in judiciis impudentia valeret: non minùs in cauſsâ cedere A. Cæcinna Sex. Ebutii impudentiæ, quàm tum in vi faciendâ ceſſit audaciæ.* Sic pro Quinctio; *Eloquentia Q. Hortenſii ne me in dicendo impediat, nonnihil commoveor: gratia Sex. Nævii ne P. Quinctio noceat, id verò non mediocriter pertimeſco.*

Iſtiuſmodi periodos vocat Hermogenes a χιαζομένας, q. d. decuſſatas, quemadmodum fit in litera χ. Nam ab ejus literæ formâ veniunt χιάζειν, χιασμὸς, χιαστί: ut apud Proclum in Euclidem, χιαστὶ κείμεναι εὐθεῖαι b.

a *l. 4. de Invent. cap. de periodo.*
b *linea recta decuſſatim poſita.*

VI. DE TRIBUS ORATIONIS GENERIBUS, QUÆ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ'Ν, ΠΝΕΥ̃ΜΑ, ET ΤΑ'ΣΙΝ DIXERE.

QUòd ſi oratio ultra *τετρακωλίαν* a extrahatur, non *periodus* dicetur, (quam Græci concluſerunt intra numerum quatuor membrorum) ſed vel *oratio periodica* appellabitur, vel *πνεῦμα*, ſive *ſpiritus*, vel *τάσις*, ſive *extenſio*.. a *numerū quatuor membrorum.*

Ac *περιοδικὴ* quidem vocatur, ſi ita aptè membra ejus connectantur, ut manifeſta ſit *ἀπόδοσις*, ſive *καμπή*. Nam & Hermogenes, quamvis putat, nullam propriè *περίοδον* eſſe, niſi quæ argumentationem perficiat, ac concludat: ſcribit tamen, alii quoque compoſitioni poſſe formam periodi adhiberi, quia aliud ſit *περιόδοις* uti, aliud dicere *περιοδικῶς*.

Sin redditio non ſit, fuerit *πνεῦμα*, vel *τάσις*: quæ & ipſa plurimùm differunt. Nam *πνεῦμα* quidem, ſeu *productio ſpiritus*, ut appellat Trapezuntius *b*, tum dicitur, cùm compoſitione ſententiam perficiente, ac commatis coliſque inter ſe connexis, progredimur, quandiu ſpiritus ac latera perferunt. Id ſignificavit Hermogenes *c*, cùm hoc modo definit: Πνεῦμα σύνθεσίς ἐστι λόγου, διάνοιαν ἀπαρτίζον ἐν κώλοις καὶ κόμμασι μετρούμενον, πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ πνεύματος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ λέγοντος· h. e. *Oratorii ſpiritus productio eſt compoſitio orationis, abſolvens ſententiam membris atque inciſis dimenſam, ad moderationem ſpiritus, & vocis in oratore ſonum.* Τάσις verò, ſeu *continuatio* atque *intentio*, nominatur, cùm etiam ulteriùs protenditur, quàm ſpiritus ferre poſſit. Fient hæc omnia exemplis manifeſtora.

b *lib.* 3.
c *lib.* 4. [illegible]

Περιβολὴν περιοδικὴν, ſive περίοδον περιβολικὴν, quæ & ſimpliciter περιοδικὸν vocatur, habes in primâ periochâ orationis Milonianæ. Ea hujuſcemodi eſt: *Etſi vereor, Iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo viro dicere incipientem, timere; minimèque deceat, cùm T. Annius Milo ipſe magis de Reip. ſalute, quam de ſuâ, perturbetur, me ad ejus cauſſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen hæc novi judicii nova forma terret oculos; qui, quocunque inciderint, veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem judiciorum, minimè vident.* Oratio hæc neque periodus eſt, quia plus eſt, quàm quatuor colorum; neque eſt ſpiritus oratorius, cùm habeat propoſitionem, ac redditionem, ut indicio ſunt particulæ *etſi*, & *tamen*: verùm eſt περιβολὴ περιοδικὴ, quæ intermediam, inter periodum & pneuma, naturam obtinet.

Digitized by Google

Πνεῦμα ſive *ſpiritus* oratorius, eſt in hiſce verbis orat. pro L. Maniliá: *Dico, ejus* (Luculli) *adventu maximas Mithridatis copias, omnibus rebus ornatas atque inſtructas, eſſe deletas, urbemque Aſiæ clariſſimam nobiſque amiciſſimam Cyzicenorum, obſeſſam ab ipſo Rege maximâ multitudine, & oppugnatam vehementiſſimè, L. Luculli virtute, aſſiduitate, conſilio, ſummis obſidionis periculis liberatam: ab eodem imperatore claſſem magnam & ornatam, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam ſtudio inflammato raperetur, ſuperatam eſſe atque depreſſam: magnas hoſtium præterea copias multis prœliis eſſe deletas, patefactumque noſtris legionibus eſſe Pontum, qui antè populo Rom. ex omni aditu clauſus eſſet: Sinopem atque Amiſum, quibus in oppidis erant domicilia regis omnibus rebus ornata atque referta, cæteraſque urbes Ponti & Cappadociæ permultas, uno aditu atque adventu eſſe captas: Regem, ſpoliatum regno patrio atque avito, ad alios ſe Reges, atque alias gentes, ſupplicem contuliſſe: atque hæc omnia ſalvis populi Romani ſociis, atque integris vectigalibus, eſſe geſta.* Oratio hæc nec περίοδος eſt, nec περιοδική, cùm careat καμπῆς: verùm eſt πνευματική, quia in eâ inciſa ac membra, certis vinculis nexa, ſine verborum ſententiarumque orbe, ſententiam perficiunt, & uno quaſi ſpiritu ab oratore pronunciantur.

Τάσεως, ſive tenſionis exemplum illuſtre habemus in peroratione lib. v. actionum in Verrem, quem vulgò ſeptimam Verrinam appellant. Incipit id ab illis verbis: *Nunc te, Iupiter Opt. Maxime, cujus iſte domum, &c.* Extenditur autem uſque ad illa verba: *Vos etiam atque etiam imploro, & appello, ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus &c.* Locum non appono, quia & vulgo notus, & longior eſt, quàm ut integer à nobis adſcribi debeat. Sanè duplo excedit magnitudinem pneumatos, quod paullo antè adferebamus: eſtque nihil aliud, quàm pneuma longiſſimè extentum; ut Hermogenes indicat, cùm ſcribit: τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ τάσις, τὸ ἀποτετάσθαι ἐπὶ μακρότερον, ἢ χρὴ, τὸ πνεῦμα· *id enim τάσις, ſive intentio vocatur, cùm ſpiritus longiùs extenditur, quàm oportet.*

Porrò hîc quæſtio oritur de juſtâ magnitudine tum περιοδικοῦ, tum πνευματικοῦ. Nonnulli ſcribunt, quemadmodum periodus minima eſt μονόκωλος, perfectiſſima τετράκωλος; ita τὸ περιοδικὸν, minimùm eſſe πεντάκωλον, at perfectiſſimum ἑξάκωλον. Verùm quod ἁπλῶς ab iis dicitur, id tantùm locum habet, cùm commata colaque ſunt longiora. Nam cùm brevia ſunt, περιοδικὸν etiam δεκάκωλον eſſe poteſt. Iſtiuſmodi enim eſt iſtud Tullii ipſius in oratore ad Brutum:

I. Nam

I. *Nam & negare ei, quem unicè diligerem,*
II. *cuique me chariſſimum eſſe ſentirem,*
III. *præſertim & juſta petenti,*
IV. *& præclara cupienti,*
V. *durum admodum videbatur,*
VI. *& ſuſcipere tantam rem,*
VII. *quantam non modò facultate conſequi difficile eſſet,*
VIII. *ſed etiam cogitatione complecti*
IX. *vix arbitrabar eſſe ejus,*
X. *qui vereretur reprehenſionem doctorum atque prudentium.*

Et πρότασις, & ἀπόδοσις, eſt quinque membrorum; quæ utriuſque æqualitas παρίσωσιν hanc περιοδικὴν, præter ὁμοιοκατάληκτα, aliaque in ea, non parum commendat. Quare, ſi ἀκριβεστέρως a rem expendamus, negandum, magnitudinem geminæ periodi eſſe periodici menſuram: ſed ſtatuendum, τοῦ περιοδικοῦ non eſſe certum membrorum numerum.

a accuratius.

Idem de pneumate judicandum: ut locuples nobis teſtis eſt Hermogenes hiſce verbis: οὔτε γὰρ ἀριθμῷ, οὔτε ἕξει, ὑποπίπτει τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ παρατυχὸν γίνεται. h. e. *Neque numero, neque habitui, ſive artificioſæ compoſitioni, eſt ſubjectus oratorius ſpiritus; ſed fortuitò libereque fertur ac conficitur.*

Quod ſiqui id de pneumate quidem concedant, quia diſertim ab Hermogene tradatur; at de περιοδικῷ improbent, quia hâc de re apud Hermogenem ſilentium ſit: ii verè *Quærunt in nodo, ſoliti quod dicere, ſcirpum* b. Nam pneumatis, & periodici, planè par ratio eſt. Quamquam nec multùm repugnavero, ſiquis malit, ut juſta quidem coli magnitudo eſt eadem quæ verſus heroici: veruntamen eſt & quoddam colon χοινοτενὲς, ſive *oblongum*: ita licet juſta περιοδικοῦ magnitudo videatur eadem quæ geminatæ periodi, eſſe tamen & quandam periodici τάσιν, ac productionem.

b *Ennius.* c *lib. 4. de Inventione, cap. 5.* d *Cataphora eſt contentio ſpiritus in accuſatione. Qua verò in re differt? Nêpe quòd Taſis etiã eſſe poteſt in defenſione: cataphora verò non poteſt ſumi in defenſione.*

Sunt qui πνεῦμα, & τάσιν, pro eodem accipiant. Rectène, an ſecus, ita ſentiant, cùm ex iis, quæ ſuprà diximus, tum ex quarto Hermogenis de inventione libro, diſcere eſt, ubi utriuſque definitionem adfert.

Idem inibi c eo diſtinguit τάσιν, ac καταφορὰν, quòd illa ubique locum habeat; hæc tantùm in accuſatione; ut differant tanquã genus & ſpecies. Καταφορὰ δ', inquit, ἐστιν ἡ ἐν τῇ κατηγορίᾳ τάσις· τίνι δὲ διαλλάττει; ὅτι ἡ τάσις ἐν ἀπολογίαις εἶναι δύναται, ἡ καταφορὰ δὲ οὐκ ἂν γένοιτο ἐν ἀπολογίᾳ. Quare fortaſſe τάσις, & καταφορὰ, non fuerint ſpecies ἀντιδιῃ-

a *oppoſita.* ἐρημβίαιᾳ *a*, ut putarunt, qui ſcripſere, tantùm vocari τάσιν, ſi ſermo leni quaſi agmine fluat, ut ſit in hiſtoricorum dictione: ſin cum vi & impetu feratur, vocari καταφορὰν. Sed cùm, ut alibi diximus *b*, idem & generis & ſpeciei nomen eſſe poſſit: dicere licebit, τάσιν generatim acceptam, vel concitatiorem eſſe, ac convenire accuſatori; vel ſedatiorem, & ad defenſorem pertinere: illam καταφορὰν dici; hanc generis nomine τάσιν appellari.

b *lib. 1. cap. 4. ſect. 3.*

VII. ἈΝΑΚΕΦΑΛΑΙΏΣΙΣ EORUM, QUÆ DE PERIODO, ET ALIIS ORATIONIS GENERIBUS, DICTA SUNT. ITEM, QUANDO EORUM QUOQUE UTI CONVENIAT.

EX hiſce omnibus dubium non eſt, quin, quotquot in ſtudiis hiſce non invitâ omnino venantur Deliâ, abunde aſſecuti ſint naturam cùm periodi, rum aliorum quoque orationis generum. Verùm, etſi hæc ita ſunt, nihilominus, quo madidæ quorundam memoriæ ſuccurratur, age, veſtigia quoque priora relegamus. Statuimus itaque, duo eſſe orationis genera. Unum eſt, quo commara aur cola ſententiam abſolvunt. Quare huc pertinet ea, quam Rhetores vocant τὴν ἐν κώλοις καὶ κόμμασι λέξιν. Alterum cola commataque vinculo quodam connectit. Atquè hoc vel στρογγυλότητα, h.e. rotunditatem ac volubilitatẽ habet, diciturque λέξις κατεστραμμένη, ſive *verſa*: vel volubile non eſt, ſed pendulum, quod alii εἰρομένην, alii εἰρομένην λέξιν appellant. Κατεστραμμένη λέξις, vel intra τετραπωλίαν ſe continet, ac περίοδος vocatur; vel extra hoc ſeptum vagatur, diciturque περιοδικόν. Ad εἰρομένην verò λέξιν pertinent πνεῦμα καὶ τάσις, quæ ſolâ differunt magnitudine.

Supereſt, ut dicamus, quando unoquoque genere utendum ſit; ſed generatim: nam ſpeciatim, pro triplici characteris ratione, ſuo loco eâ de re acturi ſumus.

Membratim, ac inciſim, dicimus in narrationibus, ad dolorem excitandum magis inſtitutis, quàm ad delectationem. Quòd ſi in iis periodo utamur, ea relaxanda ac diſſolvenda eſt intervallorum magnitudine, ac numeri neglectu. Utimur quoque commatis ac colis, cùm acriter pugnaciterque probamus, aut refellimus, & aliàs in affectibus.

Periodos maximè uſurpamus in hiſtoriis, quas iccirco Theopompi more tractandas eſſe, ſcibit Cicero; itemque in genere Demon-

Demonſtrativo,quia id comparatum eſt ad delectationem auditoris, qui finis eſt generis ἐπιδεικτικοῦ. In cauſſis forenſibus minùs adhibentur, quia, qui in capitis periculo verſantur, parum de ornatu ac fuco ſunt ſolliciti. Itaque Perſius ſatyricè quendam ridet iſtiuſmodi lenocinia conſectantem. Scribit enim *a*: *a ſat.1.*

Fur es, ait Pedio. Pedius quid? crimina raſis
Librat in antithetis. Doctas poſuiſſe figuras
Laudatur: bellum hoc. bellum hoc? an Romule ceves?

Non tamen planè id genus reſpuit periodos. Nam utimur iis (Quinctiliano *b* teſte) in procemiis magnarum cauſſarum, ubi ſollicitudine, miſeratione, aut commendatione res eget. Item in narrationibus, quæ plus habent dignitatis quàm doloris; cujuſmodi eſt illa in Verrem de raptu Proſerpinæ. Inſuper in locis communibus, & amplificationibus; quæ quia judici minùs ſunt ſuſpecta, fit, ut is, dicendi dum vim admiratur, nihil requirat quod reprehendat. Denique in epilogis quoque locum habent. *b lib. 9. cap. 4.*

Neque omnium periodorum par ratio eſt. Ex πολυκώλοις *c* plus gravitatis habent quæ clauduntur colo productiori: at quæ breviori finiuntur, quemadmodum ſunt uſitatiores, ita ſunt majoris quoque efficaciæ. *c compoſitis.*

Πνεῦμα, & τάσιν, adhimemus in exordiis gravium cauſſarum. Ita incipit Cicero Milonianam, orationem poſt reditum ad Quirites, librum primum officiorum. Sed & in mediâ oratione iis utimur, quò varietate hâc fugiatur ſatietas, & magis lateat artificium.

Neutiquam verò iis aſſentimus, qui ἁπλῶς in oratione damnant illud orationis genus, quod Ariſtoteli εἰρόμενον, ſeu *pendulum*, dicitur. Nam non modò Dithyrambici, & hiſtorici, eo ſunt uſi; ſed apud Oratores etiam in exordiis, ac narrationibus, interdum invenitur. In epiſtolis verò crebrum eſt. Aliàs ei præſtat λέξις κατεστραμμένη, ſive *verſa*: quia hæc, ut Demetrius ait, eſt ἀκατάστροφος, ſive *volubilis*: ita ut hæc duo λέξεως genera differant, uti apud Geometras linea recta, & orbicularis.

Illud verò notiſſimum, etiam in ſacris literis orationem ſæpe non pluribus abſolvi periodis; ſed demum, cùm res ac ſententia abſoluta finem imponit orationi. Exempli loco eſto vel initium epiſtolæ Pauli ad Romanos, & inprimis ad Epheſios, & Coloſſenſes. Videre in iis eſt, quomodo ſemper alia, atque alia, eidem annectantur ſententiæ, quod Ariſtoteli εἰρομένην λέξιν vocari diximus. Certè magnâ ex parte ſtylus Paulinus eſt iſtiuſmodi: eaque ratio eſt, cur

i 3 confra-

a *non reddita.* confragoſus ac obſcurus, multaque *ἀνανταπόδοτα* a habere videatur. Habemus de periodo: nunc de numero videamus.

CAP. IV.

DE NUMERO.

NUMERUS *eſt conveniens ſententiæ ſonus, ex compoſitione ac diſpoſitione partium naſcens, ita diſſimulatus ac latens, ut tamen ſentiatur.*

Maximè eum aucupamur in ſententiarum clauſulis, minùs in initiis, minimè in medio. Neque tantùm à Poëtico diverſus eſſe debet, ſed etiam à ſe ipſo: quia agnitus primò faſtidium, deinde contemtum parit.

Etſi autem nullus pes eſt, qui in oratione adhiberi non poſſit; alii tamen aliis ſunt uſitatiores, & elegantiores.

Iſtiuſmodi in initio ſunt creticus, anapæſtus, moloſſus, pæan primus, & dochimus.

In fine commendantur ditrochæus, antiſpaſtus, pæon tertius, ionicus à majori, epitritus quartus.

Media oratio, ſi concitata eſſe debet, pluribus utendum eſt ſyllabis brevibus: ſi gravis, ſpondei utiles erunt: ſi moderata, adhibebimus pedes, qui ex brevibus longiſque temperantur.

I. NUMERUS COMMENDATUR, AC DEFINITUR.

ANimus noſter, ut ſcribit Cicero in Oratore, *aurium nuncio naturalem quandam in ſe continet vocum omnium menſionem. Itaque & longiora, & breviora judicat: & perfecta, ac moderata ſemper exſpectat. Mutila ſentit quædam, & quaſi decurtata; quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur: productiora alia, & quaſi immoderatiùs excurrentia, quæ magis etiam aſpernantur aures.* Quare, cùm Oratoris officium ſit delectare quoque auditorem; omnino, ut juncturæ, ac periodi, ita numeri etiam ratio nobis perſpecta eſſe debet.

Eſt autem Numerus conveniens ſententiæ ſonus, exiſtens ex compoſitione & diſpoſitione partium. Compoſitionem intelligo verborum ex elementis & ſyllabis, & membrorum ex verbis. Diſpoſitionem voco rationem modumque compoſitionis. Ita Julius Scaliger

Digitized by Google

Scaliger cap. 1. lib. IV. de re Poët. Cùm autem dicamus, numerum eſſe ſententiæ ſonum; haut obſcurè innuimus, tantùm nos intelligere numerum, qui in oratione percipitur. Unde ab aliquibus dicitur modulatio ſermonis humani. Alioqui latiùs pateat numeri vox, quàm definitio; cùm & in ſono fabrorum ferrariorum, quando incudem feriunt, ubi nec ſententia, nec ſyllaba eſt, numerum agnoſcant, quibus non fuerint abſurdæ magis aures, quàm erant Midæ. Eò reſpexit poëtices Sirenophœnix octavo divini operis:

Illi inter ſeſe multâ vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe maſſam.

Callimachus quoque hymno in Dianam venuſtâ ἀντιτυπῶσι expreſſit ſonum, quem malleis edebant Cyclopes ἀμβολαδὶς τετυπόντες a. At *a alternè ferientes.* ſi quæras definitionem numeri ἀντιστρέφοντα b: nulla ſententiæ, vel ſermonis humani, mentio fiat; ſed ſimpliciter dicatur, numerum eſſe *b reciprocantem.* ſonum convenientem, ortum ex ordine partium motus. Formam facio, ut ita dicam, ſonoritatem. Materiam verò τῆς κινήσεως τάξιν c: *c motus ordinem.* quomodo ῥυθμὸν Græci definiunt Grammatici.

II. DIVISIO NUMERI, ET QUOMODO ORATORIUS À POETICO DIFFERAT.

NUMERUS alius eſt Poëticus, qui μέτρον dicitur; alius Oratorius, qui ῥυθμὸς vocatur. Indicat hoc Ariſtoteles, cùm ait; Διὸ ῥυθμὸν δεῖ ἔχειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μή· ποίημα γὰρ ἔσται· *Quocirca in oratione prorsâ rhythmum eſſe convenit, non metrum; ſic enim foret poëma.*

Numerum oratorium primus invenit Thraſymachus Chalcedonius; auxit Gorgias Leontinus; perfecit Iſocrates.

Variè autem à variis definitur. Jovita Rapicius, qui doctè & copiosè de numero oratorio ſcribit, colligit ex Cicerone, eum eſſe modum quendam orationis è permiſtis & confuſis pedibus, & temporum, quibus conſtant, aptâ ratione naſcentem.

Idem, ex Ariſtotelis ſententiâ, putat, eum poſſe hunc in modũ definiri: Numerus oratorius eſt Rhythmus quidam non exquiſitus, neque canorus, qualis eſt in poëmatibus, & canticis; ſed ita diſſimulatus, & latens, ut tamen ſentiatur, & orationem jucundo fine concludat.

At Thomas Corræus *d*, atque item alii, dicunt ex Cicerone, *d lib. 4. cap. 95.* numerum eſſe, quicquid ſub aurium menſuram cadit. Sed eos exiſtimo, non de Oratorio tantùm, ſed de quovis numero, ſermonem facere. Quod certè afferunt pro definitione, id Poëtico etiam conve-

convenit, cùm afferenda ſit definitio, quæ differentiam contineat εἰδοποιὸν *a*, quâque rhythmus diſtinguatur à ſpecie ἀντιδιῃρημένῃ *b*.

Differunt autem numerus Oratorius, & Poëticus, multifariam. Poëticus æqualiter ubique ſervatur: at Oratorius minùs curatur in medio, magis in initio, maximè in fine. Item Poëticus ſui ſimilis eſt; Oratorium ſui diſſimilem eſſe convenit: alioqui, ſui ſimilitudine agnitus, faſtidium ac contemtum parit, fidemque abrogat orationi. Verè Homerus *c*:

> Πάντων μὲν κόρος ἐστὶ, καὶ ὕπνου, καὶ φιλότητος *d*.

Alios quoque pedes conſectatur Poëta, alios orator: non quia numerus poëticus ſit deterior; ſed quia nimis ſit manifeſtus. Itaque rectè ſenſit Fabius *e*, ut exemplum differt ab inductione, & enthymema à ſyllogiſmo; ita rhythmum quoque differre à metro. Eſt enim quaſi metrum imperfectum: utpote non adeò conſpicuum, ſed latens; ita tamen, ut ſuavitatem ejus aures percipiant.

a *ſpecificam.* b *oppoſitâ.* c *Iliad. N.* d *omnium rerum eſt ſatietas, etiam ſomni, & rerum Venerearum.* e *lib. 9. cap. 4.*

III. METRUM IN PROSA CULPARI: HISTORICIS TAMEN, IMO ET CICERONI, ET ALIIS, SÆPE HEMISTICHIA, ATQUE ADEO TOTOS VERSUS, EXCIDISSE.

QUEMADMODUM autem in poëmatis meritò reprehenditur, ſi compoſitio ſit ſimilis proſæ, quod vitium Dionyſius Halicarnaſſ. *f* λογοειδεῖαν vocat: ita & nihil in prorsâ oratione vitioſius eſt, quàm ſi periodum à verſu, vel hemiſtichio, ordiamur; aut ſi ea in verſum, vel partem ejus, deſinat: quod præcipuè de illuſtrioribus ac notioribus verſuum generibus accipiendum eſt.

Hâc tamen in re liberiores ſunt hiſtorici. Livius enim, ut Fabius monuit lib. IX, ab hexametri principio hiſtoriam ſuam incipit: *Facturúſne operæpretium*: pro quo ſcioli quidam in editionibus nonnullis olim excudi juſſerant: *Facturúſne ſim operæpretium*. Idem Livius lib. XXX: *Legati ab Carthagine, paucis ante diebus*. Sed hîc minùs ſentitur verſus, quia cæſura deficit. Salluſtius quoque in Jugurthinâ, ut obſervavit Diomedes *g*, à verſu exorſus eſt, hoc pacto: *Bellum ſcripturus ſum, quod populus Romanus*. Ubi eſt id heroici genus, quod vulgò corruptè *ſpondaicum appellant*, cùm *ſpondiacum* dici debeat, vel *ſpondaizon*. Eodem libro ait Criſpus: *Iamque dies conſumtus erat*. Eſt & Cæſaris in primo de bello Gallico: *Paucisque Dejectis reliquos ſeſe convertere cogunt*. Cornelii Nepotis eſt in proœmio

f περὶ συνθέσ. ὀνομάτων. g *lib. 2.*

Digitized by Google

cœmio Vitarum: *Nos in Graiorum virtutibus exponendis.* Tacitus quoque, libro de moribus Germanorum, ſylvam quandam ait, *Religione patrum, ac priſcâ formidine ſacram.* Niſi è veteri poëta verſum hunc adductum malis; quod Juſto Lipſio videbatur: ſed mihi id, ut Tacito inſolens, ita parum ſit veriſimile.

Quin ne putemus, eâ re exemtos eſſe Oratores; Tullio itidem integri interdum verſus in orationibus exciderunt. Cujuſmodi eſt jambicus ille trimeter, libro primo Invectivarũ in Catilinam, quem & Capella *a* obſervat: *Senatus hoc intelligit, Conſul videt.* Et tetrameter hic invectivá tertiâ in eundem: *A principibus acerrimæ ac fortiſſimæ ſententiæ.* Et ille heroicus pro Archia: *In quo me non inficior mediocriter eſſe verſatum.* Imò lib. III. de Oratore, ubi hoc vitium exagitatur, inventum eſt totum diſtichum. Ita enim loquitur Craſſus: *Ac mihi quidem veteres illi majus quiddam animo*

Complexi, plus multò etiam vidiſſe videntur,

Quàm quantum noſtrorum ingeniorum acies

intueri poteſt. Ex eodem Phalæcium iſtum adducit idem Capella *b*: *Succeſſit tibi Lucius Metellus.* Ac ſimilis verſus eſt iſte Catil. I. *Si te Jam, Catilina, comprehendi.* Etiam Fabius lib. IX, & Diomedes lib. II, ſcribunt, Ciceronem orationem in L. Piſonem à trimetro hoc cœpiſſe: *Proh, Dî immortales, quis hic illuxit dies!* Quo loco, ne tertiâ ſede ſtatuatur trochæus, vel legendum, *hic quis illuxit dies;* uti hunc locum adduci video à Mureto *c*. vel dicendum ſit, H non hîc nudam eſſe adſpirationem, ſed veram cenſeri conſonantem: quod aliquando fieri, Pierius, notis in Virgilium *d*, monuit; atque idem Catulli illo *e* comprobant quidam: *Tum Thetis humanos non deſpexit hymenæos:* & hoc Maronis *f*: *Terga fatigamus haſtâ.* Verùm hiſce in locis id cæſuræ potiùs cauſsâ factum arbitror: quemadmodum & in illo poëtæ *g*: *Ille latus niveum molli fultus hyacintho.* Ubi itidem veræ ei literæ vim tribuêre Marius Corradus *h*, & H. Stephanus *i*. Aliis magis accommodatum illud Ennii videtur: *Hannibal audaci dum pectore dehortatur.* Quomodo & Stephanus, tum in fragmentis poëtarum edidit, tum in Gellio ſuo. Sed ex MSSis Gellii, & Nonii *k* codd. conſtat, vel legi debere, *me dehortatur*, ut ſit συνίζησις, vel potiùs κατὰ τμῆσιν, *de me hortatur.*

Inprimis verò integros verſus, atque adeò hexametros quoque, reperias in Tullii epiſtolis. Ut primâ earum, quæ ad Lentulum ſcriptæ: *His ego conſiliis ſi te præſentem habuiſſem.* Et lib. II. epiſt. VIII. ad Cælium Rufum: *Quare da te homini: complectetur, mihi crede.* Et ad

a lib. 5. cap. de Elocutione.
b ibidem.
c comment. in 1. Cat. Cic.
d Ecl. 2.
e carmine de nuptiis Thetidis & Pelei.
f 9. Æn.
g Ecl. 6.
h libr. 1. de L. L.
i in paralipomenis Grammatica Græca.
k in Cor.

Atticum epiſt. XVIII. libri II: *Diſpliceo mihi, nec ſine ſummo ſcribo dolore.* Niſi ex veteri aliquo poëta mutuatum malis. Sanè inter ea, quæ Lucilii videantur, repoſuit *a* & hoc, & quædam alia ejus generis, Franciſcus Duza: idque de conjecturá ſummi viri, Franciſci Junii *b*, ſoceri mei. Itidem Tullii eſt ad eundem Att. libri XV. epiſt. IV: *Ita credo: ſed mihi totum Ejus conſilium ad bellum ſpectare videtur.* Etiam, cùm in ingreſſu epiſtolæ ſecundæ libri VII. ſcripſiſſet, *ita bellè nobis Flavit ab Epiro leniſſimus Onchesmites*: quia ſibi excidiſſe vidit heroicum σπονδειακὸν, ſubjicit hæc verba, *Hunc σπονδειάζοντα, ſi cui voles τῶν νεωτέρων, pro tuo vendito.* Nec id de epiſtolis mirum videri debet, quia in iis negligentia eſt pro cultu, ipſaque curæ eſſe debet incuria.

Sunt & alii Tullii, Livii, aliorumque loci, adducti à Mureto in explicatione primæ Catilinariæ. Ac plurimos quoque è veterum Juriſconſultorum ſcriptis collegit Scipio Gentilis lib. II. Παρέργ. cap. ult. Poſſumus longè etiam plures dare ex Theologis antiquis. Ut Tertulliani hoc lib. IV. adverſus Marcionem cap. XL: *Aut ſi propterea panem corpus ſibi finxit.* Et illud Phœbadii lib. contra Arrianos: *Imperfectius enim ſi capit habere, quod antè Non habuit.* Juliani quoque (ejus, qui Pelagianiſmo infamis fuit) eſt illud epiſtolâ *c*, quæ inter Hieronymianas legitur: *Inſatiabilis eſt, expleri neſcit bonorum.* Legas & apud B. Bernardum ſerm. II. de Reſurr. *Indubitata tenens vitæ illius argumenta.* Et apud Othonem Friſingenſem lib. IV. cap. XVIII: *Qui ejus fautor erat, ſemel mergendo necavit.* Multa hujus generis tam ex antiquis, quàm poſterioris ævi ſcriptoribus, annotavit Caſpar Barthius in Adverſariis ſuis *d*. Sed ſubinde mirificos nobis verſus adfert. Ut è Salluſtiano illo *e*: *Res Romana plurimùm imperio valuit, Servio Sulpicio, & M. Marcello coſſ., omni Galliâ cis Rhenum, atque inter mare noſtrum, & Oceanum, niſi quæ à paludibus fuit invia, perdomitâ.* Unde verſum elicit *f*.

Omnis Gallia cis Rhenum, atque inter mare noſtrum.

Quaſi non Salluſtius in auferendi caſu, *omni Galliâ*, ſcripſerit. Etiam *g* hexametrum conſpicit in hoc Livii lib. XXX: *Gallos integræ oblivioni oppoſuerunt.* Phalæcius illi eſt *h* apud Plinium lib. VI. epiſt. IX. *Commendas mihi Iulium Naſonem.* Cùm non diffiteatur, ultimam in *Naſonem* eſſe porrectam. Et libri XXXII. cap. XVII. ſeriò videtur triumphare, quòd, vix quartâ ex parte orationis Vatinianæ, pluſquam LXX verſus obſervârit: atque interim tales adducit, qui planè in metrum peccent. Ut cùm dimeter ei eſt, *Mirere, quòd interrogem:* item, *Tuos aut quod os afferes.* Ubi ſecundâ ſede nunc pyrrichius foret.

a *proximè antè libri primi fragmenta.*
b *notis in Cic. epiſt. ad Att.*
c *cujus initium,* Si ſummo ingenio.
d *lib. 4. c. 13. l. 8. cap. 21. l. 16. c. 14. l. 41. cap. 22. & alibi.*
e *apud Marium Victorinū in primū Rhetor. Cic pag. 82 editionis Pythœana. Sed perperam in ea poſt* valuit *eſt* τελεία στιγμὴ, *cùm una tantum periodus ſit: ut rectè eſt in Aldina.*
f *lib. 11. Adverſar. c. 16.*
g *ibidem.*
h *lib. 32. Adverſ. cap. 4.*

foret, nunc trochæus. Cujuſmodi mallem non excidiſſent homini adeò diffuſæ lectionis. Neque eundem audio, cùm hoc Livii lib. xxvi, *Ancipiti pugnâ medios circumventuram*, tale eſſe ait *a*, ut, ſi in Virgilio extaret, pro artificioſiſſimo verſu haberetur. Mihi certum eſt, Maronem nunquam fuiſſe ita ſcripturum. Mallem pro Marone Lucretium, vel etiam Ennium, dixiſſet. *a lib. 11. cap. 15.*

Neque Latinis ſolùm excidêre verſus, ſed & Græcis. Quippe auctor eſt Cicero in Oratore ad Brutum, reprehenſum eſſe Iſocratem ab Hieronymo Peripatetico, ob verſuum multitudinem in libris ejus repertam. Imò eundem Hieronymum in id ipſum vitium incidiſſe, ob quod culpabat Iſocratem, ex eodem Cicerone cognoſcimus. *Sed tamen*, inquit, *hic corrector in eo ipſo loco, quo reprehendit, ut à me animadverſum eſt, ſtudioſè inquirente in eum, immittit imprudens ipſe ſenarium.* Id ipſum ſcribit Theon in progymnaſmatis *b* contigiſſe Ephoro Cumano, Iſocratis auditori, qui lib. περὶ λέξεως, quo oratori interdicit, ne utatur oratione metrum habente, in ipſo principio illius præcepti verſum effudit jambicum. Itaque ait Theon, ignoſci debere oratoribus, ſi in eos incidant verſus, qui magnam habent affinitatem cum ſolutâ oratione, cujuſmodi inprimis ſunt jambici: eoque minuta admodum, atque exilis eſt obſervatio iſthæc Tullii, quâ, dum ſedulò inquirit in Hieronymum Peripateticum, ſenarium unum in eo ſe inveniſſe, proditum reliquit. *b cap. 2. quod eſt περὶ τῆς τῶν νέων ἀγωγῆς.*

Etſi autem verſum in proſâ vitare convenit; licitum tamen eſt Oratori, Poëtarum verſus, velut teſtimonio, vel emblemata, adducere, quo iis ſimul auditorem doceat, ac delectet. Ita ſeſquiverſu Attii uſus Cicero in Piſoniana, ut Aſconius obſervat. Quot verò, & quibus modis, inſerantur orationi, videre eſt apud Hermogenem lib. 11. de form. Orat. & περὶ μεθόδου δεινότητος. Eſt & libellus Græcus Romæ in bibliothecâ Vaticanâ de metris in proſâ; quemadmodum ſcribit Geſnerus Tom. 11. bibliothecæ ſuæ. Utrùm autem de alienis verſibus ſit, an ipſius ſcriptoris, meliùs dicent, qui viderint.

IV. De temperandis syllabis brevibus, ac longis: et qui pedes principio, qui medio, qui fini præcipue conveniant.

ADVERSATUR quoque numeroſæ orationi continuatio multarum brevium, aut longarum ſyllabarum; hæc quidem, ut pigra; illa, ut referens ſonitum puerilium crepitaculorum; unde &

a *evirare ſonum.* Dionyſius dicitur ἀπαδονίζειν ἦχον *a*. Argumento ſit illud Severi in poëmatio de leporis morte:

Periit at avipedis animula leporis.

b *lib.5. cap. de elocutione.* Ita eum verſum pravo fultum talo apud Martianum Capellam *b* (ubi vulgo *peritavit* legitur) puto corrigi debere, ut ſit verſus octonarius catalecticus, meris conſtans pyrrichiis; ſive, ſi διποδίαν malis, tetrameter proceleuſmaticis currens, ſed ſyllabâ recisâ: quemadmodum & ille ejuſdem poëmatis: *Animula miſerula properiter obiit:* quem Diomedes adducit lib. III: ubi clarè docet, verſum hunc tres habere proceleuſmaticos, & tribrachyn.

Atque ut iſtis nihil celerius, ita nihil tardius illo veteris poëtæ (Ennii, ut videtur) apud Diomedem eodem libro: *Romani muris Albam cinxerunt Longam.* Aut hoc apud eundem: *Romani victores Germanis devictis.* Moloſſicum verſum appellat. Ex his ſanè perſpicuum cuivis eſſe arbitror, optimos eſſe pedes, qui è brevibus, longiſque ſyllabis, temperantur.

Non tamen iidem pedes cuilibet conveniunt loco, aut characteri. Alios enim ſublimis ſtylus, alios mediocris, alios tenuis poſtulat: quâ de re in doctrinâ characterum ex Græcis Rhetoribus dicturi ſumus. Hoc tantùm loco generatim videamus, qui pedes apud Ciceronem tum in principiis, tum in medio, tum in clauſulis ſint uſitatiores.

Ac in principio quidem etſi omnes reperiuntur pedes, hi tamen frequentiores ſunt, & elegantiores cæteris: è diſyllabis ſpondeus, è triſyllabis creticus, & poſt illum anapæſtus, ac moloſſus: è tetraſyllabis laudatus Ariſtoteli pæon primus, -∪∪∪: è pentaſyllabis optimus dochimus, ∪--∪-, ut *Reipublicæ*. A ſpondeo incipit Cicero Milonianam: *Etſi vereor, Iudices.* A cretico orditur orationem poſt reditum ad Quirites: *Quod precatus à Iove Opt. Max.* Ab anapæſto inchoat orationem pro Cluentio: *Animadverti, Iudices, omnem accuſatoris orationem.* A moloſſo initium cœpit pro Quinctio: *Quæ res in civitate duæ plurimùm poſſunt.* A pæone primo exorſus Catilinariam ſecundam: *Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam.* A dochimo ſumſit initium pro Valerio Flacco: *Cùm in maximis periculis hujus urbis, atque imperii.* Par ratio eſt initiorum in mediæ orationis periodis.

In mediâ autem periodo licet minùs curatur numerus, ac propemodum ſatis eſt, ſi nihil ſit hiulcum, vel aſperum; (quod ex iis conſequemur, quæ de juncturâ diximus) non tamen planè negligitur; quemadmodum currentium pes, etiamſi non moratur, tamen veſtigium

gium

gium facit. Maximè autem in eo commendantur, tum pæon primus, -ᴗᴗᴗ, ut *compulerat*; tum ſecundus, ᴗ-ᴗᴗ, ut *triennium*; tum tertius, ᴗᴗ-ᴗ, ut *videatur*; tum quartus, ᴗᴗᴗ-, ut *redierant*. Item creticus, bacchius, & dochimus, qui ubique laudatur: unde Rufinus; *Principium, finem, ac medium tibi dochimus ornat*. Quanquam dochimus in pedibus numerandus non eſt, cùm veriùs ſit numerus. Imò, ſi Ciceroni credimus, pes omnis ſimplex eſt, eoque nec trium ſyllabarum numerum excedit: ſi quatuor pluréſve ſyllabæ componantur, non tam pes, quàm pedes, dici debeant. Certè Ariſtotelem quoque ipſum reprehendere non dubitat Tullius, quòd inter pedes retulerit pæonas, atque alium quemvis numerum è collocatione quatuor ſyllabarum genitum. Ciceronem etiam ſequitur hàc in parte Grammaticus is, cujus fragmentum Cenſorino olim tributum, at à Carione ab eo ſeparatum, & emendatiùs editum eſt. In eo quippe legere eſt cap. XIII: *Pedes componuntur ex ſyllabis minimùm binis, ut plurimùm ternis. Incipiunt temporibus binis, ad ſex perveniunt: diſyllabi quatuor, triſyllabi octo; plures, quàm duodecim, eſſe non poſſunt.*

In clauſulis (de quibus majori curâ dicendum eſt) Ciceroni, ut omnibus Aſiaticis, uſitatiſſimus eſt ditrochæus -ᴗ-ᴗ, quem crebrò antecedit creticus. Ut pro Milone: *Non ſolùm humanâ, ſed etiam Deæ ſapientiſſimæ ſententiâ liberatum.* Itemque; *Appelletur ita ſanè, dummodo eâ nos utamur pro ſalute bonorum contra amentiam perditorum.* Elegantior quoque ditrochæus, qui unius eſt vocis, quàm is, qui duarum, pluriúmve. Cicero orat. poſt reditum ad Quirites: *A parentibus, id quod neceſſe erat, parvus ſum procreatus: à vobis natus ſum conſularis. Illi mihi fratrem, incognitum qualis futurus eſſet, dederunt: vos ſpectatum, & incredibili pietate cognitum, reddidiſtis.* Ubi pro colis quatuor totidem habes ditrochæos: ac tres quidem unius vocis. Uſitatus etiam admodum antiſpaſtus, ᴗ--ᴗ: quem nunc brevis antecedit ſyllaba, nunc longa. In Milonianâ: *Cùm ſuâ manu ſororem interfectam eſſe fateretur.* Item; *Si id memineritis, quod oblivisci non poteſtis, inſidiatorem jure interfici poſſe.* Item pæon tertius, ᴗᴗ-ᴗ, præcedente ut plurimùm brevi; ne videatur oratio deſinere in finem carminis hexametri. Ibidem; *Silent enim leges inter arma, nec ſe expectari jubent, cùm ei, qui exſpectare velit, antè injuſta pœna luenda ſit, quam juſta repetenda.* Item; *Negant intueri lucem eſſe fas ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur.* Quâ clauſulâ tantopere delectatus eſt Tullius, ut Probus ᵃ quoque ſcripſerit, eam Ciceroni peculiarem fuiſſe ſtructuram. Nonnulli etiam ſeculi iſtius, quod Ciceronis tempora excepit, ſummum

ᵃ lib. 2. Grãmatic. Inſtit. cap. ult.

Oratorem deridere auſi ſunt, quòd, ut aiunt, tertio quoque ſenſu, velut ſententiæ loco, poneret illud ſuum, ESSE VIDEATUR. Cornelius quidem Tacitus, vel quiſquis auctor eſt dialogi de cauſſis corruptæ eloquentiæ, ita de Tullio ſcribit: *Nolo irridere rotam fortunæ, & jus Verrinum, & illud tertio quoque ſenſu in omnibus pro ſententiâ poſitum, Eſſe videatur. Nam & hæc invitus retuli, & plura omiſi.* Ubi de jure Verrino, & rotâ fortunæ, nimis jejunè leviterque reprehendi Ciceronem, comprobat Juſtus Lipſius lib. I I. Var. Lect. cap. XVII. Sed, quòd Tullium valde ait gaviſum illo numero, *eſſe videatur*, id veriſſimum eſt. Sanè amplius octies utitur in Manilianâ. Etiam ſic claudit periodum primam longæ & præſtantiſſimæ illius ad Lentulum epiſtolæ. In Ligariana quoque oratione, periodum eam, cujus initium, *Sed jam hoc &c.* terminat his verbis, *fuiſſe videatur.* Poſt pæonem tertium proximum obtinent locum, tum ionicus à majore, -- ⏑⏑: tum epitritus quartus, --- ⏑, qui plenus gravitatis: eum verò interdum ſpondeus antecedit; ſæpius iambus, aut trochæus. Pro Milone; *Ad ejus non ſalutem modò exſtinguendam, ſed etiam gloriam per tales viros infringendam.* Item; *Eam virtuti Milonis potiùs, quàm Pop. Rom. felicitati aſſignetis.* Item; *Quòd is in monumentis majorum ſuorum ſit interfectus.* Item; *Etenim palàm dictitabat, conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe.* Porrò ſub epitrito quarto complectimur quoque diſpondeum, ----; ſub antiſpaſto epitritum primum, ⏑ ---; ſub ditrochæo epitritum ſecundum, - ⏑ --; ſub ionico à majore epitritum tertium, -- ⏑ -; ſub pæone tertio ionicum à minore, ⏑⏑ --. Ejuſque ratio eſt, quòd, ut in verſu fit, ita hic quoq;, ultima cenſetur communis. Nam Tullius etiam in illo C. Carbonis, *Ab omnibus ei eſſe pœnas perſolutas*, periodum vult dichoreo claudi, cùm tamen *perſolutas* ſit epitritus ſecundus. Et Terentianus Maurus, cùm dixiſſet, non referre in verſu, num ultima ſit longa, an brevis; mox ſubjicit, *Commataque hoc ipſum juris habere volunt.* Cicero ſanè id diſertim ſcribit, Ariſtotelis ſententiam oppugnans, qui pæona quartum clauſulis maximè putabat conducere ob poſtremam ſyllabam productam. Quinctilianus quidem, quod pro Ariſtotelis ſententiâ facit, intelligere ſe ſcribit, quando aurium judicium conſulit, multùm referre, longáne ſyllaba periodum claudat, an verò brevis pro longâ ponatur: quemadmodum & adverſus Ciceronem exemplis probat, rectiùs ſpondeo, quàm trochæo, periodum terminari. Verùm neque id fugit ſummum Oratorem; ſed eò reſpexit, quòd, ſi brevis ſit naturâ, pro longâ tamen haberi debeat, quia duo tempora habere judicetur, ob intervallum ac moram conſequentem: quemad-

quemadmodum, hanc ipſam ob cauſſam, longa quaſi trium temporum judicatur. Hinc Fabius ipſe: *Neque enim ego ignoro, in fine pro longâ accipi brevem, quòd videtur aliquid vacantis temporis ex eo, quod inſequitur, accedere.*

Itaque vix aſſentior Deſ. Eraſmo, qui negat, brevem pro longâ poni poſſe. Nam dialogo de pronunciatione, cùm Leo dixiſſet: *Audivi, veteribus ultimam ſemper habitam pro ancipiti*: reſpondet Urſus: *Verùm ultimam carminis, non cujuſlibet dictionis; & quod veniæ datur in carmine, fortaſſe dabitur & incolis, aut periodis; tametſi ne illic quidem, niſi ut pro brevi ſones longam, non contrà.*

Eſſe verò hos pedes cæteris uſitatiores facilè vel ex unâ quâpiam Ciceronis oratione cognoſcere liceat. Ita videre ſit, pro Archia tantummodo ter uſurpari choriambum, -υυ-, ſepties epitritum quartum, ---υ, ſepties item diiambum, υ-υ-. At decies quinquies ionicum à minore ſive pæona tertium, duodecies quidem præcedente ſyllabæ brevi, ter autem antecedente longâ; in his nimirum, *rejicietur, præconium patiatur, ejiciemus.* Itidem epitritum tertium --υ- adhibet in clauſulâ decies ſepties; antiſpaſtum υ--υ vicies ſexies; dichoreum -υ-υ quadragies. Ariſtoteles quoque in clauſulis præ cæteris commendat pæona quartum, υυυ-: ur, *Etenim ſi tanta illis comitiis religio eſt.* Sed Cicero hâc in re apertè ab eo diſſentit: non tamen planè reſpuit.

V. De numeri oratorii vi, et modo in eo servando.

Atque hæc de pedibus, qui numeroſam efficiunt orationem. Quanta verò ejus rei vis ſit, argumento eſt, quòd refert Tullius, ſæpiùs conciones ſe exclamantes vidiſſe, cùm verba aptè cecidiſſent. Ita admirabilis fuit excitatus *a* populi clamor, cùm C. Carbo, Trib. Pleb., diceret, *Patris dictum ſapiens temeritas filii comprobavit.* (a *Cic. in Orat.*) Ac placuit ſic Tullio numerus ille, ut lib. 1. de Divinat., ubi ſomnium narrat, quod mater Phalaridis habuit, tantùm non ipſa retinuerit verba: *Quod*, inquit, *matris ſomnium immanis filii crudelitas comprobavit.* At ſi vel hic, vel in illo Carbonis, verba invertantur, periit venuſtas, & ἐνέργεια *b*. Sed, ut meliùs id diſcrimen intelligatur, eum operæpretium facturum puto, qui inconditam alicujus orationem in quadrum redigat, ac numerum: quomodo Lazarum, Bonamicum Baſſanenſem, qui magna cum laude humanitatis ſtudia in Gymnaſio (b *efficacia.*)

Patavino

a an.1555. Patavino profeſſus fuit *a*, memoriæ produnt orationem Philelphi, eruditam illam quidem, præclariſque ſententiis refertam, ſed nullâ juncturæ elegantiâ, ac numeri planè expertem, verborum ordine immutato, numeroque addito, talem effeciſſe, ut ab alio quovis, quàm Philelpho, ſcripta videretur.

Neque idcirco exiſtimandum eſt, tempus totum ab oratore conſumendum eſſe dimenſione ſyllabarum: quandoquidem ſatis eſt, ſi, cùm primò nos exercemus, huic rei intenti ſimus: pòſt aurium judicium eo ſtudio ita confirmatum erit, ut labore nullo numeroſam ſcripturi ſimus orationem.

Adde, quòd neque immodicè nos ſtudioſos eſſe numeroſum convenit; quod fecit Gorgias Leontinus. Iſocrates verò in his parcior multo, inprimis ætate ſenectâ. Nam quantum ætate procedebat, tantum relaxabat ſeſe à numerorum neceſſitate; ut ſcribit Cicero in Oratore. Idem teſtatur Dionyſius Halicarnaſſenſis *b*, hiſce verbis: οἱ μὲν τοί γε ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γραφέντες λόγοι ἧττόν εἰσι μειρακιώδεις, ὡς ἂν οἶμαι, τελείαν ἀπειληφότες τὴν φρόνησιν παρὰ τοῦ χρόνου· *Verùm orationes, quas ſub finem vitæ ſcripſit, minùs ſunt juveniles; ut quas ipſa ætas, quemadmodum arbitror, prudentiùs informârit.* Non tamen id judicio fecit, quod tum Cicero, tum Halicarnaſſenſis ſenſere; ſed deſperatione præteriti ornatus, ob virium imbecillitatem; quod ſcribit ipſe, oratione ad Philippum Macedonem. Vide Victorium lib. II. cap. XVII. Var. Lect. Quare minorem eo nomine laudem meretur Iſocrates, quàm oratores illi, quos judicio modum huic rei ſtatuiſſe conſtat.

b *in judicio de Iſocrate.*

CAPUT V.

DE DIGNITATE, AC TROPIS GENERATIM.

DIGNITAS *efficit orationem figuratam. Itaque conſiſtit in Tropis, & Schematibus.*

Tropus eſt, cùm vox à propriâ ſignificatione cum virtute deflectitur ad alienam.

Inter tropos familiam ducunt Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.

I. VARIÆ

Digitized by Google

I. VARIÆ TROPI APPELLATIONES, AC DEFINITIO EJUS, ET QUOMODO À SCHEMATE DIFFERAT.

VIDIMUS de periodis, ac numero: in quibus conſiſtit Compoſitio oratoria. Altera verò exædificationis ſive ſtructuræ pars eſt Dignitas. Hæc, præter vulgarem dicendi modum, orationem inſignit verborum ac ſententiarum luminibus; quæ Tropos appellant, ac Schemata.

Tropi vocem cum Fabio retinemus. Aquila Romanus *mores* vertit. *Illi*, inquit, *mores, quos Græci τρόπους vocant.* Niſi *modos* ſcripſit; quomodo Cicero nuncupat; uti & *verba modificata* a. Appellat quoque *immutationes*, & *verba mutata:* item *inflexa*. Fabio *arceſſita* dicuntur. Ariſtoteli vocantur μεταφοραὶ, ut cap. ſeq. oſtendemus. Hermogeni, quia ſignificationes invertunt, ſunt λέξεις τετραμμέναι. Id ad verbum ſonat *verba inverſa:* quod apud Terentium *b*, Appuleium *c*, alios, legas; ſed aliâ mente.

a de Orat. lib. 3. & in Partit.
b Heaut. act 2. ſc. 3.
c in Apolog.

Opponuntur iis *propria*. Quæ & *recta* dicuntur: niſi quòd hoc latiùs pateat, ut quòd etiam orationem ἀσχημάτιστον comprehendat. Nam recta oratio, nec à tropis, nec à figuris ornatum quærit. Cicero in Bruto, de commentariis Cæſaris: *Atque etiam commentarios quoſdam ſcripſit rerum ſuarum; valde quidem, inquam, probandos: nudi enim ſunt, recti, & venuſti; omni ornatu orationis tanquam veſte detractâ &c.* Et manifeſtiùs apud M. Senecam Rhetorem in prooemio, quo loco hoc Porcii Latronis dictum refert: *Summam quidem eſſe dementiam, detorquere orationem, cui rectam eſſe liceret.* Dixerat paullo antè: *Non placebat illi orationem inflectere, nec unquam rectâ viâ diſcedere.* Arnobius quoque lib. v. opponit ſermonem allegoricum indubitabili rectoque. Aliàs verò recto ſermone notatur ſimplex, ac verus: quomodo & Martialis *d* dixit rectam fidem. Vel ſi non verus, at ſaltem bonus, & ſpecioſus: quomodo uſus Avianus, fab. XXVI:

d lib. 12. epig. 6.

> *Nam quamvis rectis conſtet ſententia verbis,*
> *Suſpectam hanc rabidus conſiliator habet.*

Definitur Tropus à Fabio lib. VIII, *Verbi vel ſermonis à propriâ ſignificatione in aliam cum virtute mutatio.*

Differunt tropi, & ſchemata; quòd illis ſemper invertatur ſignificatio; ſchemata autem, ſive permanente, ſive mutatâ ſignificatione, (nam tam tranſlatis, quàm propriis, figuratur oratio) alio habitu

induant orationem. Atque inde etiam dilucet, unde tum tropis, tum ſchematibus, nomen inditum ſit: ut quæ κατὰ λέξιν, *averſiones*, & *habitus* ſonent. Plerique tamen Rhetorum, ſchematis ſive figuræ voce latiùs utentes, ſub eâ tropos complectuntur: uti cùm Fabius lib. VIII. cap. II. in verbis conjunctis ſpectari ait, ut ſint emendata, quod elegantiæ eſt; collocata, quod compoſitionis eſt; & figurata, quod eſt dignitatis.

II. QUOT SINT PRINCIPES TROPI, ET QUIS ORDO EORUM.

SUNT autem tropi primarii quatuor; Μεταφορὰ, Μετωνυμία, Συνεκδοχὴ, & Εἰρωνεία. Quibus hoc commune eſt, quòd in omnibus vox ab unâ ſignificatione mutetur in aliam, propter mutuam rerum affectionem, ſeu relationem. Verùm hoc diſtinguuntur ac ſeparantur, quòd illa, quæ inter ſe referuntur, vel disiuncta ſunt, ac nullo connexa naturali vinculo; cujuſmodi inter alia ſunt ſimilia, & contraria; ab illis Metaphoræ ducuntur, ab his Ironiæ: vel conjuncta ſunt, ſive connexa vinculo naturali, non tamen ita, ut unum ſit de alterius eſſentiâ; atque iſtiuſmodi ſunt cauſſa, & effectus, ſubjectum, & adjunctum; quæ permutat Metonymia: vel interna ſunt, atque ita ſe habent, ut unum ſit de alterius eſſentiâ; ut totum, & pars; quorum unum pro altero ſubſtituit Synecdoche.

Hinc colligere eſt, ſi ordinem naturæ reſpiciamus, primum deberi locum Synecdochæ, alterum Metonymiæ, tertium Metaphoræ, ultimum Ironiæ. Verùm diſpar fuerit ratio, ſi ſpectemus nobilitatem, atque uſum. Nam è tropis maximè uſurpatur Metaphora; inde Metonymia, hinc Synecdoche, minimè omnium Ironia: quem iccirco ordinem in eorum tractatione ferè obſervant Rhetores.

III. CUR FUSIORES SIMUS IN TROPORUM DOCTRINA: ATQUE UT EA, PRO DIVERSO CONSIDERANDI MODO, TUM AD GRAMMATICUM, TUM AD RHETOREM PERTINEAT.

EST autem doctrina de tropis valde vulgaris. Eoque curandum mihi video, ne delicatior aliquis conqueri poſſit, apponere me crambem à Rhetorum tam multis toties recoctam. Hoc ne uſu veniat,

Digitized by Google

veniat, operam dabo, ut palatum aliquorum excitem promulſide, è penu φιλολογίας: cujus neglectu nunc iterum præcipiti gradu ad barbariem itur. Fortaſſe non deerunt ex adoleſcentia, qui illiciantur horum guſtu ad rectas eorum cœnas, qui ſtudium hoc ſeriò tractant. Itaque & veniam mihi dari poſtulo, ſi alicubi, in congerendis exemplis, penè immodicus videar. Nec movere debet, quòd tropi grammaticæ potiùs conſiderationis eſſe videantur. Nam ut grammatici eſt tradere varia vocum ſignificata, & eorum cauſſas: ita rhetoris eſt docere, quando propriis ſit utendum; quando hoc, quando item illo, vel alio, atque alio improprii genere uti oporteat, & quatenus oporteat. Neque hoc negare potuit Aquila Romanus; etſi contendat, ſchematum magis, quàm troporum doctrinam, ad oratorem pertinere. Nã utcumque dicat, *figurandarum ſententiarum, & elocutionum, proprium oratoris munus eſſe:* tropos tamen agnoſcit, pro diverſo conſiderandi modo, tum à grammatico, tum à rhetore, jure tractari. Ita enim loquitur: *Illi quoque mores, qui τρόποι nominantur, ab eâdem hac arte, id eſt, grammaticâ, non minùs diligenter ſunt cogniti, quàm ab oratore: ſed quatenus cuique generi materiæ adhibere eos debeat, orator meliùs intelligit.* Nunc de tropis ſingulis ordine videamus.

Caput VI.

DE METAPHORA.

Metaphora *eſt, cùm vox à propriâ ſignificatione deflectitur ad alienam, propter ſimilitudinem.*

Sumitur ea vel à ſimplici ſimilitudine, vel à proportione.

Ac quædam tranſlationes ita ſunt affectæ, ut utrinque ſint commutabiles; quædam ita, ut unum tantummodo pro altero ponatur.

Transferuntur autem, à meliori quidem ad ornandum; à peiori verò ad vituperandum.

Neque res illæ certis cancellis circumſcribi poſſunt, à quibus tranſlationes petuntur; ſed, ut nihil in rerum naturâ eſt, quod non alicui ſit ſimile, ita nihil quoque eſt, à quo non deducere liceat metaphoram.

Optimæ interim illæ ſunt, quæ ducuntur à proportione; quæque rebus inanimis actum quendam, ac ſenſum tribuunt.

At vitioſæ ſunt iſtæ, quæ ſumuntur à diſſimili, vel à longè petito, vel à re turpi: item, quæ nimis rem amplificant, vel minores ſunt re ſignificatâ.

I. QUID METAPHORÆ VOCE LAXIUS SUMTA, QUID EADEM PRESSIUS ACCEPTA, INTELLIGATUR: ET DE TRIBUS, QUÆ IN OMNI METAPHORA REQUIRUNTUR.

SCRIBIT Tullius in Oratore, latiùs Ariſtotelem uti metaphoræ nomine, quàm vulgò Græci quoque Rhetores ſolent. *Hanc, inquit, hypallagen Rhetores, quia quaſi ſummutantur verba pro verbis; metonymiam Grammatici vocant, quòd nomina transferuntur. Ariſtoteles autem tranſlationi hæc ipſa ſubjungit, & abuſionem, quam κατάχρησιν vocant.* Et paullo pòſt: *Iam cùm fluxerunt plures continuæ tralationes, alia planè fit oratio. Itaque genus hoc Græci appellant ἀλληγορίαν: nomine rectè, genere meliùs ille, qui iſta omnia tranſlationes vocat.* Fuiſſe verò eam Ariſtotelis ſententiam, vel hic indicat locus lib. de arte poëticâ: Μεταφορὰ δ' ἐστὶν ὀνόματος ἀλλοτρίου ἐπιφορὰ, ἢ ἀπὸ γένους ἐπὶ εἶδος, ἢ ἀπὸ εἴδους ἐπὶ γένος, ἢ ἀπὸ εἴδους ἐπὶ εἶδος, ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον· *Tranſlatio autem eſt nominis illatio, vel à genere ad ſpeciem, vel à ſpecie ad genus, vel à ſpecie ad ſpeciem, vel ex analogiâ.* Neque eſt, quòd homines quidam eruditiſſimi, at interim literas arteſque perversè docti, more ſuo, anſam hîc ſibi datam putent ſugillandi ſummum dicendi magiſtrum, quaſi in troporum doctrinâ parum lynceus fuerit: quippe qui tralationi quatuor ſubjiciat modos, quorum duo priores à Plutarcho *a*, Fabio *b*, aliiſque, ſub Synecdoche collocantur: quique, ſi Ciceronem audimus, Catachreſin quoque, & Allegoriam, & Hypallagen ſub eâ comprehendat. Cùm enim Ariſtotelis ævo necdum tropi ſinguli proprium fuerint adepti nomen: ridiculè ratio quæratur, cur aliter loquatur Ariſtoteles, quàm Rhetores illi, qui pòſt minutè cuncta conciderunt. Et hæc de latâ ejuſce vocabuli acceptione.

a *in vita Homeri.* b *lib. 1. cap. 6.*

Hoc verò loco cum junioribus anguſtiùs metaphoræ nomen uſurpamus pro eâ metaphoræ ſeu tropi ſpecie, quâ, ut primo de Oratore Tullius ſcribit, nulla eſt florentior, nec quæ plus luminis adferat orationi: quæque, teſte Fabio, tum frequentiſſima ſit, tum pulcherrima; ut meritò ſola eo nomine multis retro ſeculis intelligi ſoleat.

Eſt igitur metaphora hoc loco, tropus voces à propriâ ſignificatione ob ſimilitudinem ad alienam deflectens. Sic quia angeli ſunt

λητυρ-

λειτουργικὰ πνεύματα a, ut eos vocat Apoſtolus *b*: *οἱ τοῦ θείου λόγου κήρυκες c*, atq; ut cum Epiphanio *d* loquar, *οἱ τῆς ἀληθείας ἐκκυκλησταὶ e*, ob ſimilitudinem officii, in Apocalypſi aliquoties *f* angeli Eccleſiarum appellantur. Et *Πελοποννήσου πάσης μέσον g* vocarunt *ὀμφαλὸν h*, teſte Pauſaniâ *i*: eodemque modo Ennenſium nemus *k* umbilicus Siciliæ vocabatur: ac Delphi *l* dicebantur orbis umbilicus: & Aetolos umbilicum Græciæ vocat Livius *m*: & in agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuat inſula, Italiæ umbilicum eſſe, dixit Varro *n*: nempe quia Ennenſe quidem nemus in Siciliæ meditullio eſſe credebatur: ac itidem lapis candidus in templo Delphico putaretur eſſe medium mundi: Aetoli autem in medio Græciæ, Reatinus ager in medio Italię foret: haut aliter atque in homine (quem, ne hic fruſtra ſis, brachiis ſurſum porrectis dimetiri convenit) medius eſt locus umbilicus: quod dum inficias it, nimis ſe dat ridiculè doctiſſimus Varro *o*.

In omni igitur metaphorâ tria requiruntur, ſignificatio propria, aliena, & ſimilitudo aut proportio. Quod iſto etiam exemplo dilucet. *Καρκίνωμα*, ſive *cancer*, propriè eſt morbi genus, *καρκίνου* ſive cancri animalis inſtar ſerpens; unde & nomen. Item *vomicæ* ſunt excreſcentes in aliquâ corporis parte. *Quos dira vomit natura, tumores p*. At figuratè Auguſtus Cæſar *q* Agrippam nepotem, & Julias, filiam, ac neptem, *vomicas ac carcinomata ſua* appellabat. Similitudo eſt, quia, ut carcinoma, ac vomica, dolorem corpori adfert maximum: ita Auguſti animus ex hiſce tribus ſummum caperet dolorem.

II. METAPHORAM VEL À SIMPLICI SIMILITUDINE DESÙMI, VEL À PROPORTIONE: ET VARIA UTRIUSQUE GENERIS EXEMPLA.

METAPHORAM variè varii diſpeſcunt. Ariſtoteli, quantum ex eo odorari licet, duûm eſt generum. Nam cùm è quatuor, quos recēſet, modis, ut ſuprà vidimus, duo priores pertineant ad Synecdochen, quartus verò ſit ob proportionem: tertii modi, quo ſpecies pro ſpecie ponitur, illæ Metaphoræ fuerint, in quibus ſimilitudo eſt, aut proportio.

Similitudinem verò, & proportionem, inter ſe plurimùm differre, indicat quoque Ammonius, cùm in protheoriam categoria-

a miniſtrantes ſpiritus. b ad Hebr. c. 1. v. 14. c divini verbi præcones. d in Ancyrato. e qui veritatem tanquam in theatrorum pegmatis ob oculos ponũt auditoribus. f cap. 2. verſ. 20. & cap. 2. & 3. ſæpius. g medium univerſæ Peloponneſi. h umbilicum. i in Corinthiacis. k Callimachus hymno in Cererem. Diodorus Siculus lib. 5. Cicero Verrina 6. l Sophocles in Oedipo tyranno. Eurip. in Med. & alibi. Diodorus Siculus initio libri quincti. Strabo l. 9. Plutar. lib. de oraculorum defectu. Pauſanias in Phocicis. item Pindari ſcholiaſtes. è Latinis Cicero lib. 4. Verr. Act. & auctor obſceni carminis. m l. 35. n apud Plin. l. 3. c. 12. & Solinũ c. 7. o l. 6. de L. L. p Serenus Sāmonicus c. 41. q Sueton. Aug.

a æquivocorum à conſilio, alia dici à ſimilitudine, alia à proportione.

rum ſcribit, τῶν ὁμωνύμων ἀπὸ διανοίας, τὰ μὲν καθ' ὁμοιότητα λέγεσθαι, τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν *a*. Differunt autem hæc, quòd ſimilitudo ſit inter duo. E.G. inter Socratem vivum, & pictum: eaque res facit, ut & picturæ tribuatur nomen Socratis. At in porportione bina binis reſpondent. Ita Ariſtoteles in ſecundo de animâ, radicem eſſe ait ori analogam; quia, ut os ſe habet ad animal, ita radix ad plantam. Eſt quidem & hîc ſimilitudo, ſed geminata. Nam & planta confertur cum animali, & radix cum ore; quia radice quidem plantæ, at animalia ore capiunt nutrimentum. Sed remeliginem nobis hâc in parte injicit Fabius lib. quincto cap. undecimo: *Analogiam*, inquit, *quidam à ſimili ſeparaverunt: nos eam ſubjectam huic generi putamus. Nam ut unum ad decem, ſic decem ad centum, ſimile certè eſt* &c. Verùm, quantum videre poſſum, obſervationem hanc nihil admodum tuetur, præter ſcribentis auctoritatem. Nam rectè quidem aſſerit, analogiam ſimilitudini ſubjici, quia latè utitur ſimilitudinis voce, ut tum ſimplicem, tum geminatam comprehendat: at non iccirco malè alii eam ſepararunt à ſimilitudine, quia oppoſitè hanc vocem uſurpant, ut ſolam ſimplicem ſignent. Nihil enim prohibet, idem eſſe generis & ſpeciei nomen, quemadmodum oſtendimus lib. I. cap. IV.

Atque, ut pleniùs nobis conſtet, quantum duo hæc diſtent tralationum genera, quæ & confudiſſe videri queunt primæ caveæ Rhetores; age aliquammultis utrumque illuſtremus exemplis.

b ſimilitudinem. c proportionem.

Certè ob ὁμοιότητα *b*, non ob ἀναλογίαν *c*, vox bovis tranſlata eſt ad elephantum. Auctor nobis ac fundus hujuſce rei eſt Verginius. è cujus commentario Varro lib. VI. de L.L. ſcribit: *ab eo, quòd noſtri, cùm maximam quadrupedem, quam ipſi haberent, vocarent bovem; & in Lucaneis, Pyrrhi bello, primùm vidiſſent apud hoſteis elephantos, identidem quadrupedes cornutas: (nam, quos dentes multi dicunt, ſunt cornua) lucam bovem appellâſſe.* Hic quidem locus, apertè ſatis iſtorum acumen retundit, qui in omni metaphorâ requirunt analogiam; contra Verginii mentem; qui elephantum ait non aliam ob cauſſam vocatum eſſe *bovem lucam*, quàm quia priſci illi Romuli nepotes opinarentur, bovem proximè accedere ad elephanti magnitudinem: cujus ratione ſimilitudo inter hæc duo eſt, non quidem propriè, quandoquidem κυρίως *d*, ut philoſophus ait, ὅμοια ἢ ἀνόμοια κατὰ μόνας τὰς ποιότητας λέγεται *e*, ſed καταχρηστικῶς *f*: proportio verò, prout hoc loco ea vox ſumitur, inter ea non eſt. Ac ne ſimplici tibicine videamur hanc fulcire ſententiam, addo, ſimilem eſſe rationem in aliorum animantium nominibus, quæ itidem commutatunt. Nam ſtruthiocamelum, teſte Paullo, qui infrunitè

d propriè. e ſimilia, aut diſſimilia, ſecundum ſolas qualitates dicuntur. f abuſivè.

nitè nobis Feſtum mutilavit,dixere *paſſerem;* ſed cum diſcrimine *marinum* a; quia trans mare,puta ex Arabia,vel Lybia,advehebatur.Locuti hoc pacto Plautus Perſâ *b*, & Auſonius epiſt. XI. Aliter, ſcio, Rittershuſius: ſed huic occurrimus lib. III de Origine & Progreſſu Idololatriæ cap. LII. Haut alio,quàm manſuetis moribus, ovem refert camelopardalis: nomen tamen *ovis feræ* invenit, ut apud Plinium Veronenſem *c* quoque in veteri Parmenſi *d* editum eſt: ac meritò, cùm haut aliarum ovium inſtar à paſtoribus cuſtodiatur, *fera* eſt dicta; non *ferox* cujuſmodi ſi ſit,fera quidem ſit, at ovis non ſit. Cave autem Perotto credas,qui cùm *ferè* nudâ legiſſet vocali, ἁπλῶς ovem vocatam cenſuit. In annalibus quoque per *urſum Numidicum* debere leonem intelligi,exiſtimabat Belgarum,dum viveret,doctiſſimus Juſtus Lipſius lib. Elect. II cap. IV. Diuque & ipſi opinionem hanc ſecuti ſumus. Quam poſtea planè nobis exemit ὁ πάνυ Salmaſius, iis, quæ in Plinianis ad Solinum Exercitationibus annotavit *e*. Non repetam,quæ de eo dicta nobis opere antea memorato *f*, quod de Idololatria,vel de Theologia gentili,& Phyſiologia Chriſtiana inſcripſimus. Itidem,quòd idem Lipſius inibi pari ratione opinatur, *variam*,h.e.pantheram,dici murem Africanum, id mihi nec veriſimile videtur,nedum verum. Nam, ut de Herodoto, & Ariſtotele, nihil dicam,qui murium Africanorum meminere; apud Plinium quoque, lib. XXX. cap. VI, eodem modo dici *mures Africanos*, quo alibi nominat *mures Aegyptios*,nemo puto inficias eat,qui locum inſpexerit. Quare, cur ita ſenſerit vir ſummus,vellem nos docuiſſet. Metuo,ne ei impoſuerit,quòd Latini *g* ἁπλῶς interdum *Africanas* pro variis dicant; quia nempe ex Africâ translatæ fuerint in Italiam. Unum præterea iſtiuſmodi metaphoræ exemplum addam,ſed à mutis ad hominē tranſlatum. Nihil certè aliud, quàm ſimplex ſimilitudo, facit, ut ὗς, ſive *porcus*, dicatur de homine corpulentiore habitiòreque: ut cùm Dionyſius,Heracleæ Ponticæ tyrannus,quia habitiſſimus erat,apud Menandrum *h* ab Heracleotis exulibus audivit παχὺς ὗς *i*: cúmque Catullus ſcripſit:

Aut porcus Vmber, aut obeſus Etruſcus.

At longè alia eorum ratio eſt, quæ à proportione ducuntur. Ejuſce rei unum idemque exemplū adfert Ariſtoteles in tertio Rhetor. & lib. de Poët. Id verò eſt, ſi ἀσπίδα vocemus φιάλην Ἄρεως, καὶ φιάλην ἀσπίδα Διονύσου *k*. Nam,ut inibi ait, ὁμοίως ἔχει φιάλη πρὸς Διόνυσον, καὶ ἀσπὶς πρὸς Ἄρην *l*. Quamquam P. Victorius metaphoram hanc im-

a *Vide ſis Turnebū Adverſ. lib. 16. cap. 22. Scaligerum. Auſon. lect. lib. 2. cap. 7. & in Cirin. Lipſium Elect. lib. 2. cap. 4. & nos in libris Originum voce* paſſer.

b *act. 2. ſc. ſatis hac.*

c *anni* 1476.

d *lib. 8. cap. 36.*

e *pag. 311, & 312.*

f *lib. 3 de Origine & Progreſſu Idololatria, cap. 52.*

g *Sueton. in Calig. c. 18. Plin. l. 8. cap. 17.*

h *Athen. lib. 12.*

i *porcus pinguis.*

k *ſcutum phialam Martis, & phialam ſcutum Bacchi.*

l *ſimiliter ſe habet phiala ad Bacchum, atque ſcutum ad Martem.*

improbare videtur;ut qui de eâ hunc in modum commentatus ſit: *Qui clypeum poculum appellabit, contraque poculum clypeum, hic genere hoc tranſlationis uſus fuerit: quamvis fortaſſe hoc nemo acutus vir diceret, quia nimis durum eſſet; ſed in aliâ res procedit.* Mihi verò veriſimile fit, ita aliquem ex antiquis fuiſſe locutum. Videri poſſit Ariſtoteles eò reſpexiſſe, quòd Timotheus, & Antiphanes in Cæneo, φιάλην τὸ ὅπλον Ἄρεως *a* dixerint: ut eſt apud Athenæum in decimo: ubi etiam ſic appellari poſſe cenſet poculum, quicum militiam obibat Neſtor. Sed magis hujus fuerit loci, ſi τὸ ὅπλον φιάλην Ἄρεως *b* vocarint. Nam φιάλη τὸ ὅπλον Διονύσου *c*. Quicquid eſt, Comicis, quales Timotheus & Antiphanes fuere, ſatis convenit, ſpumantem pateram dicere Bacchi arma: etſi aliter Victorio videatur. Verumtamen, quia nihil tam perſpicuum eſt, quod non aliquis in controverſiam rapiat: age alterum, ſed pervulgatius, quodque nemo, ut durum nimis, reſpuere auſit, priori addamus exemplum. Certè auriga eo modo ſe habet ad currum, quo gubernator ad navim. Itaque & gubernator ponitur pro aurigâ: ut, *Cùmque gubernator magnâ contorſit equum* d *vi* e: & auriga viciſſim accipitur pro gubernatore: ut, *Tiphyn aurigam celeris fecere carinæ* f: & apud Naſonem *g*, *Aurigam video vela dediſſe rati.* Quin ob hanc ἀναλογίαν Græci quoque pro navi dixere ἅρμα, & ὄχος, Latini *currum, vehiculum, plauſtrum:* quemadmodum in Curis ſecundis ad Nonni paraphraſin oſtendit præceptor meus, Franciſcus Nanſius, Franconatium priùs in Flandriâ decurio perpetuus; pòſt, turbatis Belgicæ rebus, in gymnaſio Dordrechtano Græcæ linguæ Profeſſor.

a phialam arma Martis.
b ſcutum poculum Martis.
c poculum ſcutum Bacchi.
d nonnulli codd. vett. equos.
e Citant Fabius, Chariſius, & Diomed.
f Citat idē Chariſ. lib. 4. & Diomed l. 2.
g 1. Triſt. Eleg. 3.

III. METAPHORAM VEL RECIPROCAM ESSE, VEL UNIUS PARTIS.

EST & altera metaphoræ diviſio, quia alia eſt ἀκόλουθος, ac utrimque commutabilis, alia ἀνακόλουθος, ſive unius partis.

Ἀκόλουθον cernere fuit in utroq; exemplo tranſlationis à proportione ductæ. Par eſſe ratio videtur in nominibus, *campi*, & *æquoris*. Nam cùm Siculis, auctore Heſychio, hippodromus diceretur καμπὸς, (nēpe ἀπὸ τῆς καμπῆς, i. flexu, qualis fiebat in circis poſt metam fervidis evitatam roris, ut loquitur poëta *h*) Latini quidem, ubicunque eſſet ſoli planicies flectendis equis idonea, id ζωεκδοχῇ generis *campum* appellarunt. At in mari planicies ejus, cùm non turbat, ſed placidum ſtat ventis, ab æquitate dixere *maris æquor* i, vel ſimpliciter *æquor:* quemadmodum & *aqua*, juxta Varronis, Julii Scaligeri, ac aliorum etiam

h Horat. od. 1. lib. 1.
i Virgil. 3. Georg.

Digitized by Google

etiam ſententiam, (ille *a aquam* ab æquore, hic *b æquor.* ab aqua, nos cum Caninio, & *aquam*, & *æquor*, ab Dorico *αἰκὸς*, hoc eſt, *æquus*, ſive *lævis* deducimus) quemadmodum, inquam, *aqua* propriè eſt, cùm æqua: *unda* verò in tempeſtatibus: unde Plautus *c*: *Tam placida eſt, quàm aqua.* Videmus autem, poëtas ſignificationes haſce principes, ac nativas, in *campi*, & *æquoris*, nominibus commutâſſe. Nam & de æquore ait poëta 1. Aen. --- *Campos ſalis ære ruebant:*

a lib. 4. de L. L.
b lib. 2. de L. L. c. 26. & 28.
c Moſtell. act. 1. ſc. 2.

& viciſſim de campis ſive agris idem inquit 1. Georg.

At priùs ignotum ferro quàm ſcindimus æquor.

Quemadmodum de terrâ quoque conjunctim interdum dicitur *æquora campi*. Lucret. lib. III: *Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.* Cicero lib. 1. de Divin. *Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes.* Et apud Sidonium lib. IV epiſt. XXI. eopſe modo legere eſt: *Taceo illud æquor agrorum.*

Similis eſt ratio in eo, quòd & *flores* pro ſtellis, & *ſtellæ ſideraque* pro floribus ponuntur: quia nempe, quod in cœlo ſunt ſtellæ, id in terra ſunt flores. Flores quidem pro ſtellis dixit Manilius lib. V:

Tunc conferta licet cœli fulgentia templa
Cernere ſeminibus denſis, totiſque micare
Floribus, ut ſiccæ curvum per littus arenæ.

Ac ſimili tralatione Plato cœlum vocat *λειμῶνα d*, ut etiam Clemens Alexandrinus obſervat in V. *Στρωματέων*. Atque ejus exemplo Georgius Piſides *e* nuncupat *λειμῶνα πολλῶν ἀστέρων f*. Contrà *ſtellas* pro floribus dixit Columella:

d pratum.
e in Hexametro.
f pratum multarũ ſtellarũ.

Verùm ubi jam puro diſcrimine pectita tellus
Depoſito ſquallore nitens ſua ſemina poſcit,
Pingit & varios terreſtria ſidera flores.

Sillius lib. undecimo: --- *Monſtrant Capitolia celſa,*
Stellanteſque docent campos, Cereremque benignam.

Cui ſimile, quòd Pindarus *g* floribus tribuit *παμπορφύρους ἀκτῖνας h*. Ubi ſcholiaſtem vide.

g od. 6.
h radios omnino purpureos.

Itidem commutantur nomina *alti*, & *profundi*: unde *cœlum profundum* dicitur, & *altum* pro *mari* uſurpatur. Reciprocus etiam eſt uſus *canis*, & *cuſtodis*. Nam Aeſchylus Agamemnone eos, qui rerum cuſtodias agunt, vocat *κύνας*, ſive *canes*. Ac ſimiliter Seneca lib. III. de Ira, janitorem priùs *oſtiarium*, mox *canem* appellat *catenarium:* quia nempe olim cùm canes, tum cuſtodes etiam, ſive janitores, in catenis erant. Viciſſim Virgilius *i* de Cerbero dixit, *cuſtode ſepulto:* quomodo & auctor obſceni carminis loquitur, & Columella lib. VII. cap. XII.

i 6. Æn.

Sed de metaphorâ utrimque commutabili ſatis multa. Accedamus ad ἀνακόλουθον. quam paucis perſtringere viſum. Paſſim enim ſe ejus exempla offerunt.

Ea verò hujuſcemodi tralatio, quòd Homerus inferiorem montis Idæ partem, voce ab animalibus ductâ, vocat πόδα, ſive *pedem*. Nam non viciſſim pedem animalis liceat vocare ὑπωρείαν, quæ vox ſignificat *radices montis*, ut Cæſar *a* vocat. Nec *cœli* nomen accommodetur æquori; licet *æquoris* vox transferatur ad cœlum. Attius in Atreo *b*:

a *lib.1. de bello Gall.*
b *apud Non. in Sonere pro Sonare.*

Sed quid tonitru turbida torvo
Concuſſa repente æquora cœli
Senſimus ſonere?

Hujus diſparilitatis manifeſta eſt ratio. Nam quòd *æquor* ab æquitate diceretur: aliis etiam, ubi in planitie nihil emineret, vox ea accommodari potuit. Niſi quis dicere malit, primò nomen *æquoris* generale fuiſſe, ita ut omnibus, quæ planitiem haberent æquabilem, conveniret: poſtea verò κατ' ἐξοχὴν fuiſſe mari attributum.

IV. TERTIA METAPHORÆ DIVISIO, IN EAM, QUÆ À MELIORI, ET ILLAM, QUÆ PETITUR À DETERIORI.

SUMITUR metaphora vel à meliori ad ornandum, vel à peiori ad vituperandum. Prioris generis exemplum facit Ariſtoteles *c*, ſi dicas, τὸν πτωχεύοντα εὔχεσθαι *d*: poſterioris, cùm dicitur, τὸν εὐχόμενον πτωχεύειν *e*. Nam utrumque eſt αἰτεῖν, ſive *petere*: ſed πτωχεύειν mendicabula; εὔχεσθαι verò honeſtum eſt; ut quod, ſi Euſtathium *f* audimus, dicatur quaſi δεῖ ἴχεσθαι τοῦ θεῖν. Certè, ut è ſexto Platonis de legibus cognoſcère eſt, utimur eo, cùm aliquid à Deo petimus; eoque & templa, quæ Judæi inter gentes habebant, meritò appellarunt *proſeucbas*. Unde Juvenal. ſat. III: *In quâ te quæro proſeucbâ.* Ubi vetus interpres: *Proſeucba locus Iudæorum, ubi orant.* Nec de illâ mendicandi notione Latinorum deficit auctoritas. Nam Plauti *g* eſt: *Quia ſenectâ ætate à me mendicas malum.* Et Prudentii περὶ στεφ. *h* *Dum ſpurca mendicat ſtupra.*

c *3. Rhetor.*
d *mendicantem precari.*
e *precantem mendicare.*
f *in Iliad H. p. 674 edit. Rom.*
g *Amphitr. act. 4. ſc. 2.*
h *hymno 2.*

Geminum huic exemplum ex eodem Ariſtotele adtexam. In ſacris Ideæ matris honeſtius erat eorum munus, qui, quòd lampades geſtarent, δᾳδοῦχοι vocabantur. At illaudatius erat illorum, qui eò quòd pro magna matre æruſcarent, μητραγύρται audiebant. Prioris itaque generis tranſlatio fuerit, ſi metragyrtam daduchi, h.e. tædiferi nomine digneris. At poſterioris exemplum eſt, quòd Iphicrates

Cal-

Calliam, qui daduchus *a* erat, vocabat μητραγύρτην *b*, h.e. *æruſcatorem*, ſive *æſculatorem* magnæ matris. Ita enim ex Feſto, & veteribus gloſſis, vocem hanc interpretandam cenſeo. Nam etſi ii, qui ſtipem cogebant, è famulorum erant numero, ut ſcimus è ſecundo Ciceronis de Legg.: cùm tamen plura eſſe potuerint miniſtrorum genera, quorum aliqua non cogerent ſtipem, minùs ſatisfacit Majoragius, cùm vertit *famulos Ideæ matris*. Eò autem μητραγυρτῶν appellatio erat illaudatior, quia non multùm differre viderentur ab aliis mendicabulis: fortaſſe etiam deteriores forent; quandoquidem religionis prætextu fucum facerent ſimplicioribus. Nam & ſuperſtitione animos implebant, & exhauriebant ædes: unde lege apud Romanos cautum fuit, ut tantummodo *juſtis diebus cogerent ſtipem*; quemadmodum ex Tullio *c* cognoſcimus.

a Xenophon lib. 6. de rebus Græcorũ.
b Ariſt. 3. Rhet.
c lib. 2. de Legg.

V. NIHIL ESSE, A' QUO NON METAPHORA DUCI POSSIT. QUOD PENE OMNIS GENERIS EXEMPLIS COMPROBATUR.

METAPHORÆ ſumuntur à quibuslibet rebus. I. Ac primò à divinis. Ut apud Ciceronem *d*: *Deus ille noſter Plato*. Et illo Cæcilii Comici apud Symmachum *e*:

Homo homini Deus eſt, ſi ſuum officium ſciat.

Item apud Martialem *f* eſt magnificum iſthoc Romæ elogium:

Terrarum Dea gentiumque Roma,
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum.

Niſi malis, Deæ vocem hic propriè accipi, quia ſit, ut apud Poëtam *g* eſt,

Inter ſidereos Roma recepta polos.

Deæ quidem Romæ, ac templi ejus, meminere Livius lib. XLIII. Tacitus lib. IV. Annal. Claudianus lib. II. de laudibus Stiliconis, Prudentius lib. I. adverſus Symmachum, Ammianus Marcellinus lib. XVI, Spartianus in Hadriano, & antiqui cùm nummi, tum lapides. A divinis quoque eſt, cùm Ennius *h*, Græcos ſecutus, quibus, auctore Suidâ, quicquid delicatum eſt, vocatur Διὸς ἐγκέφαλος, ſcarum appellavit *Iovis cerebrum*: ac putavit parœmiographus, Euripidem eodem modo dixiſſe Διὸς γάλα *i*: quomodo in Euripideo verſu legitur apud Athenæum lib. IV. Verùm rectè doctiſſimus Caſaubonus *k*, ex Euripidis Cyclope, legendum monet, βοὸς γάλα *l*, ut nulla hîc ſit vel metaphora, vel parœmia. Magis hujus loci eſt, quòd ἀπτέ-

d epiſt. 16. lib. 4. ad Att.
e lib. 9 ep. 108.
f lib. 11. epig. 8.
g Cl. Rutil. lib. 1. Itinerarii.
h in phagetiorum fragmento, apud Appuleiũ Apol. 1.
i Iovis lac.
k lib. 14. cap. 22.
l bovis lac.

ελον (ita oſtrei genus vocabatur) ab Aeolibus dictum ὖς Ἀφροδίτης *a*, ut ex Antigono Caryſtio docet Athenæus. Ambigi autẽ poſſit, num tranſlationibus iis, quæ ſumuntur à rebus divinis, an poëticis potiùs figmentis, accenſeri debeat, quòd in Matronis parodiâ, ſoleæ, planique omnes piſces, dicuntur *σάνδαλα ἀθανατίων*, *ſandalia immortalium:* Nereidum puta, aliarumque Nympharum marinarum. Non tamen veriſimile ſatis figmentum erit, nymphas pro ſoleis uti planis piſcibus: eoque eſt credibilius, poëtam ſic piſces eos vocâſſe, quia ſoleas nympharum referrent. Itidem ad tralationem referre non dubitem, quòd Eubulus *b*, & Alexis *c*, ſcintillas è ligno ardenti proſilientes, vel, ut Caſaubonus *d* mavult, coqui diſcipulos, vocabant Ἡφαίςυ κύνας *e*.

II. ducuntur metaphoræ à cœleſtibus. Quomodo Periclem Olympium *f* cognominarunt ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς κατορθώμασι μεγαλότητος *g*, ut in progymnaſmatis ſcribit Theon: vel potiùs, quod Plutarchus *h* cenſet, ob eloquentiam; quomodo & Ciceroni *cæleſtiſſimum os* tribuit Paterculus.

III. ab elementis. Vt apud Plautum Pſeudolo *i*, *conſilii gutta:* apud Maronem in II. Georg. *unda ſalutantum*, pro copia. Quæ ab aqua ſunt. Lucretii eſt lib. II:

Quæ placidum degunt ævum, vitamque ſerenam.

Quod ab aëre petitum. Senecæ eſt lib. VII. de beneficiis cap. IX: *Video iſtic cryſtallina, quorum accendit fragilitas pretium.* Cui geminũ apud Quinctilianum declamat. XII, *annonæ incendium:* & apud Varronem lib. III. de R.R. cap. II. *incendere*, vel *excandefacere annonam:* quæ loquendi ratio ſumitur ab igne, quo nihil vehementius, ut nihil annonæ caritate gravius. Non jam diſtinguo ἀκριβῶς *k* inter ignem elementarem, & noſtrum, qui exceſſus eſt caloris in elemento alieno.

Interdum verò etiam ab elemento uno ad aliud ducitur tranſlatio. Ita ſcimus, Græcos poëtas Aetnæum incendium vocare ποταμὸν πυρός *l*. Ac Maro ſimiliter I. Georg.

--- *Vndantem ruptis fornacibus Aetnam.*

Et Cornelius Severus in Aetna: *Ignibus irriguis urat.*

IV. à meteoris, eorumque effectis. Vt cùm Græci νέφος, & ὄμβρος, Latini *nubem*, *imbrem*, *nimbum*, ac *grandinem*, etiam pro copia uſurpant: cùm itẽ illi νέφος ὀφρύων, *hi nubeculam frontis* dicunt. aut cùm illi Ptolemæum, Philadelphi fratrem, Pauſania *m* teſte, κεραυνὸν *n* vocarunt propter audaciã: cui ſimile, quòd Maro Scipiadas appellat *o belli fulmina:* cùm itẽ dicimus *attonitum* pro perculſo, quæ vox propriè ſignat ἐμβροντηθέντα, & vicini fulminis caſu, ac ſonitu tonitruum, ſtupentem.

a *auris Veneris.*
b *apud Athenæum lib.* 3. & 6.
c *apud eundem lib.* 9.
d *lib.* 14. *Animadverſ. in Athen. cap.* 22.
e *Vulcani canes.*
f *Plin. lib.* 34. c. 8. & *in aliis.*
g *ob magnitudinẽ rerum præclare geſtarum.*
h *in Pericle.*
i *Act.* 1. *ſc.* 4.
k *accuratè.*
l *fluvium ignis.*
m *in Phocicis.*
n *fulmen.*
o *Æn.* 6.

V. à

V. à perfectè mixtis inanimis: uti ſunt metalla, & lapides, quæ malè à Cardano *a* in numero animatorum reponi, rectè oſtendit Jul. Scaliger exercitatione CI. & CII. Ducitur autem ab his metaphora, cùm *adamantinus* accipitur pro duro inſtar adamantis: quomodo eam vocem exponunt Heſiodi & Apollonii interpres, itemque Tzetzes comment. in Lycophr. Eâ certe ratione Marti quoque *tunicam adamantinam* tribuit Horat. lib. I. od. VI. Par ratio, cùm λίθος, aut *lapis*, ponitur pro ſtupido. Vt in illo Ariſtophanis in Nubibus: λίθοι, ἀριθμοὶ, πρόβατα *b*. Item apud Plautum *c*: *--- Egomet credidi*

Homini docto rem mandare: is lapidi mando maximo.

Et Terentium *d*: *Quot res dedere, uti poſſem perſentiſcere,*

Ni eſſem lapis.

Neque abhorret ab hâc metaphorâ Græcorum ἠλίθιος. Nam, ut docent Etymologus, & Ariſtophanis interpres *e*, venit à λίθος per πλεονασμὸν τοῦ η, quomodo & à βαιὸς *f* venit ἠβαιὸς, & à θεῖος ἠθεῖος; ut quoque ſcribit Apollonii Scholiaſtes *g*. Sed & λιθοῦσθαι dicunt, quos obſtupefacit atque attonitos reddit admiratio rei: unde ortum eſt commentum de capite Gorgûs.

VI. à plantis. Quomodo Cicero in Miloniana ait, *Delegit à florentiſſimis ordinibus ipſa lumina.* Ubi, elegantiſſimo loquendi genere, *lumina florentiſſimorum ordinum* dixiſſe mihi videtur, quomodo Homerus inquit, ἄνθος πυρὸς *h*, ac Lucretius *i*, *florentia lumina flamis*. Quomodo item Homerus ζώπυρον, ſive πύρδαλον, (hoc eſt, ignem cineribus obrutum; *igniculos* nominat Cicero) σπέρμα πυρὸς *k* vocat: quod imitans Maro *l* *ſemina flamæ* dixit. Excerpta etiam ἄνθη, ac *flores* dixere. Ut Tullius ad Atticum *m*: *Noſtrum opus tibi probari lætor: ex quo ἄνθη ipſa poſuiſti, quæ mihi florentiora ſunt viſa tuo judicio.* Hinc Appuleius operi ſuo Floridorum nomen dedit. Ut quo complexus eſſet excerpta quædam ex ſchedis ſuis, eo fine redacta in libellos quatuor, ut inde venuſtula quædam depromeret, ſi fortè cogeretur dicere imparatior. Atque hæc etiam cauſſa eſt, cur pluribus locis vix cohæreant. A plantis etiam eſt, quòd Græci dicunt ἄωρον θάνατον, & ὀμφακίας νεκρούς, Latini *funera acerba*, aut *immatura*. Nam, ut in primo prognoſticôn ait Julianus, Archiepiſcopus Toletanus, (ex quo idem poſtea deſcripſit Iſidorus *n*) *tria ſunt genera mortis; acerba, immatura, naturalis: acerba infantum, immatura juvenum, naturalis ſenum.* Quod tamen diſcrimen non ſemper obſervatur: quia Latinis *acerba* eorum omnium funera dicuntur, qui ante diem denaſcuntur. Unde Plautus Amphitr. *o*

a *lib. 5. de ſubtilit.*
b *Lapides, numeri, oves.*
c *Mercat. Scen. ſumme ego homo.*
d *Heaut. act. 5. ſc. 1.*
e *in equit.*
f *Hedyli epigr. apud Athen. l. 8.*
g *Ad finē ſecundi* Ἀργοναυ.
h *florem ignis*, ut loquitur & Capella lib. 2.
i *lib. 4.*
k *Odyſſ. E.*
l *initio 6. Æn.*
m *lib. 16. epiſt. 11.*
n *lib. 11. Origin. cap. 2.*
o *act. 1. ſc. 1.*

Digitized by Google

Qui multa Thebano populo acerba objecit funera.

VII. ab animali communiter. Ut cùm Cicero Tuſcul. v. *caput cœnæ* dicit pro primo ferculo cœnæ propriè ita dictæ, quam antecedebat promulſis ſive antecœnium: conſequebantur verò τραγήματα, ſeu bellaria, quæ & menſas ſecundas dicimus. Item cùm *ocellos* vocabant, quæ laudabant. Catullus:

Peninſularum Sirmio, inſularumque Ocelle.

Eodemque modo loquitur Cicero epiſt. VI. lib. XVI: item Pindarus, ut obſervavit Victorius in Variis ſuis *a*. Hujus quoque loci eſt *ventrem facere* de pariete uſurpatum. Alphenus J. C: *Siquando inter ædes binas paries eſſet, qui ita ventrem faceret, ut in vicini domum ſemipedem, aut amplius procumberet.* Quomodo & Galli loqui amant: *Ceſte paroy fuit ventre.* Aut cùm fluvio *pes* tribuitur. Virgil. in Culice:

Caſtalia & reſonans liquido pede labitur unda.

Horat. od. XVI. lib. epod.

Levis crepante limfa deſilit pede.

Item cùm *vulnus* tribuitur navi: ut apud Valerium Flaccum lib. I, ubi ait Argo, id curæ fuiſſe, --- *ne quâ*

Parte trahat tacitum puppis mare: fiſſaque fluctu
Vel pice vel molli concludere vulnera cerâ.

a *lib. 9. cap. 9.*

Unde obiter etiam diſcimus, navium rimas cerâ ſolere obturari: quod paucis obſervatum arbitror. Item ab animali eſt, cùm Plauto *b* dicitur *ignis vivere*: aut Lucretio *c nubes ignem trucidare.* Crebrò etiam legas, *occiſam*, vel *interfectam rem*, quæ periit. Vt apud eundem Comicum Mercatore *d*:

Vſus, fructus, victus, cultus jam mihi harunce ædium
Interemtu'ſt, interfectu'ſt, alienatu'ſt. occidi.

Et Captivis *e*:

Occiſa eſt hæc res, niſi reperio atrocem mihi aliquam aſtutiam.

Eodemque modo loquitur Pſeudolo *f*: nec-non Menæchmis *g*, ut Nonius quoque annotavit. Sed & L. II. C. Theodoſiani, Vnde vi, legimus, *reparationem negotii ſemel interfecti poſtulare.* Eſtque ſimile planè, *interficere virginitatem;* quomodo loquitur Appuleius *h*: & cum Plauto *i virgæ miſeræ* dicuntur *mori in tergo* alicujus: item Ariſtophanicum illud, τὸ τρύβλιον τέθνηκε, pro κέκλασται.

VIII. à mutis, καὶ ἀλόγοις *k*, idque diverſimodè. Eſt cùm eorum nomina commutantur: quomodo bovis nomen elephanto accommodari antè diximus. Locutus hoc pacto Lucretius lib. V:

Inde boves lucas turrito corpore.

b *Aulul.*
c *lib. 6.*
d *act. 5. ſc. 1.*
e *ſcen. Quo illum nunc.*
f *act. 1. ſc. ſi damnoſis.*
g *act. 3. ſc. 2.*
h *lib. 5. Metam.*
i *Captivus. act. 3. ſc. 4.*
k *rationis expertibus.*

Item

Item Seneca Hippolyto *a*, Sillius lib. IX, Auſonius epiſt. XV. a *act.* I. *verſ.* 350.

Eſt itē, cùm eorum nomina attribuuntur inanimis: ut *aries*, machinæ bellicæ: *canis*, vel *catellus*, catenæ: quò pertinet hoc Plauti Curcul. *b* b *act.* 5. *ſc.* 3.

--- Cum catello ut accubes

Ferreo, ego dico.

Eſt etiam, cùm tribuuntur hominibus. Ut leo, vel tigris, pro homine effero. Unde fabula Orphei, & Amphionis, ut Horatius oſtendit epiſt. ad Piſones. Item in illo Stratonici de cithariſtâ, non tam artis peritiâ, quàm mole corporis, commendabili, οὐδεὶς, κακὸς, ἰχθὺς, μέγας. Ita enim, ut ex Athenæo *c* diſcimus, veterem adagionem diviſis c *lib.* 8. efferebat vocibus: pro quo conjunctis dici ſolet, οὐδεὶς κακὸς ἰχθὺς μέγας, *nullus magnus piſcis malus.* Atque hoc ab aquatilibus eſt. A volucribus eſt, quòd Callimachus Apollonium Rhodium, diſcipulum ingratum, maledico ſuo carmine Ibin vocavit, teſte Suida: quódq; ejus exemplo Ovidius, ſive Mæcenatem, ut quorundam opinio eſt, ſive alium, ſic nuncupavit, quia poëtæ uxorem ſollicitaret, atque auctor foret Auguſto, ut ne maritus ejus ab exilio revocaretur. Itē quando Comicis Græcis πέρδιξ vel pro libidinoſo uſurpatur; quomodo Cleombrotum perdicis filium vocabat Phrynichus: vel pro verſuto; quo pacto Ariſtophanes utitur in Avibus. Vtrumque certè in perdicis ingenio; libido, & aſtutia. Ejuſdem generis eſt, quòd *cuculos* vocarent eos, qui, cùm uxorem haberent domi, alias tamen amarent. Ita bis loquitur Plautus Aſinariâ *d*. In cauſſa eſt, quòd avis ea in alieno pariat nido, ac pulli ejus ab aliis educentur avibus: quâ de re Antigonum Caryſtium vide in Narrat. Mirab. tmemat. I, ac inprimis CIX. A quadrupedibus eſt, quòd meretricem dixere *lupam*: unde *lupanar*, & fabula de lupâ Romulo & Remo ubera admovente: quæ Fauſtuli paſtoris uxor erat, femina proſtituti pudoris *e*. Simile eſt, quòd maledicos nominarunt *canes*: quæ res locum præbuit fabulæ de Hecubâ in canem verſâ. Plautus Menæchmis *f*:

d *act.* 5. *ſc.* 2.
e *Dionyſ. Liv. Plut. Eutrop. item Lactant. l.* I. *c.* 20. & *Euſeb. in Chron.*
f *act.* 5. *ſc.* 1.

ME. *Non tu ſcis, mulier, Hecubam quapropter canem*
Graji eſſe prædicabant? MU. *non equidem ſcio.*
ME. *Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis.*
Omnia mala ingerebat, quemquem adſpexerat.
Itaque adeò jure cœpta appellari eſt canis.

Ita Zoilus quoque ob maledicentiam in Homerum, ac Platonem, dictus eſt κύων ῥητορικὸς *g*, teſte Aeliano *h*: quamquam hoc de Zoilo honeſtè ſatis ſenſiſſe videri poteſt ſummi judicii rhetor, Dionyſius Halicarnaſſenſis *i*: quippe qui cum jungat Ariſtoteli, atque aliquam-

g *canis Rhetoricus.*
h *Var. Hiſt. l.* II. *c.* 10.
i *epiſt. ad Cn. Pompeium.*

multis

multis aliis viris magnis; à quibus, ſolo veritatis amore, reprehenſum eſſe Platonem ait; extremùm addens, ſe quoque, tot tantorumque virorum exemplo, in Platonis virtutes vitiaque inquirere. Eſt denique, cùm non quidem mutorum nomina, veruntamen ea, quæ mutis propria ſunt, ad inanima, vel homines, transferuntur. Ut *alæ* de velis.

a 3. *Æn.* Notum Maronis illud *a*: --- *Velorum pandimus alas.*

b *Hecyr. act. 3 ſc.* 4. *Volare*, item pro *celeriter ire:* quomodo Terentius *b* uſurpat. Atque hujuſmodi tralationes præbuere occaſionem fabulæ de Dædalo, & Icaro: uti & de Perſeo advolante ad pugnam cum ceto marino, h.e. quodam maria & terras claſſe ſuâ infeſtante, cui Cepheus Andromedam deſpondere erat coactus. Multo etiam plurima eſſe petita ab ἀλόγων *c* vocibus, docet Varro lib. VI. de L.L. Locus in vulgatis eſt ſoricinâ næniâ confoſſior. Quare eum adſcribam, prout emendavit alter Varro, Joſ. Scaliger: *Multa*, inquit, *ab animalium vocibus tranſlata in homines; partim quæ ſunt aperta, partim obſcura. Perſpicua, ut Ennii, Animuſque in pectore latrat. Plauti, Oggannuit odioſus omni toti familiæ. Cæcilius, Tantam rem dibalare, ut pro nihilo habueris. Lucilii, Hæc inquam rudet è roſtris, atque heiulitabit. Ejuſdem, Quantum hinnitum atque equitatum. Cùm minùs apta: Porcii ab lupo, Volutares ululantes. Ennii à vitulo, Tibicina maximo labore mugit. Ejuſdem à bove, Clamore bovantes. Ejuſdem à leone, Pauſam fecere fremendi. Ejuſdem ab hædo, Clamor it ad cælum, volitatque per æthera vagor. Ejuſdem ab hirundine, Nefrende fritinni ſuaviter. M. Accius in Caſinâ à fringuillâ, Quid fringutis? Quid iſthuc tam cupidè cupis? A ſue, Suboluerat, ita rudebat.* Sed Ennii de vagitu verſus longiùs recedit ab editione Romanâ Antonii Auguſtini, in quâ eſt,

c *rationis expertiū.*

Clamor ad cælum volvendū per æthera vagit.

d *anno* 1500. Atque ita & antiqua Mediolanenſis *d*, & eâ poſterior Aldina, & reliquæ inde conſecutæ. Ut non aliâ ſit immutatione opus, quàm ut, metri cauſsâ, *clamos* pro *clamor* ſcribamus. Vagitum autem, ut Varro hîc ait, hædorū eſſe proprium, etiam ex illo Plauti liquet in Pœnuli prologo: *Neve eſurientes hîc, quaſi hædi, obvagiant.*

e *mortuorum ſacerdotem.*

f *in* Cachinnare.

g *fluctuū marinorum innumerum riſum.*

h *pag.* 10. & 11. *edit. H.St.*

IX. tranſlatio ducitur ab hominibus. Ut cùm Euripides in Alceſtide mortem vocat ἱερῆ θανόντων *e*, quia nempe, ſacerdotis inſtar, homines Diti mactet, atque offerat. Item cùm Attius apud Nonium *f*, & Catullus etiam, mari tribuunt cachinnos: à quo non abludit hoc Aeſchyli in Prometheo δεσμώτῃ: --- Ποντίων τε κυμάτων

Ἀνήριθμον γέλασμα *g*.

Quem in locum ſcholiaſtem *h* vide. Cato de re ruſt. cap. 1: *Oppidum validum prope ſiet, aut mare, aut amnis, quà naves ambulant.* Virgilius *i*:

i *Æn.* 5.

Mene

Digitized by Google

Mene ſalis placidi vultum, fluctuſque quietos,

Ignorare jubes? Nam vultui ex eo nomen, quòd voluntatis ſit index, eoque *in nullo eſſe, præter hominem, poteſt:* ut ſcribit Tullius in primo de Legg. Ab hominibus etiam, niſi univerſè ab animalibus malis, eſt hoc Catullianum *a* de mari: *Ipſius ante pedes ſpumæ ſalis alludebant.* Ubi Bernardinus Realinus *b* legere jubebat *allidebant*. Nempe non attendit, ſimile eſſe iſti Tibulliano *c*: *Ima videbatur talis illudere palla.* Simile etiam, cùm gloria dicitur laboris filia, ſecundùm illud, Πονῦντι δ' ἐκ θεῶν ὀφείλεται τέκνωμα τȣ̃ πόνȣ κλέος *d*.

X. ab artificialibus. Vt cùm quis ingenium *habere in numerato* *e* dicitur. h.e. ingenio eſſe ſollerti ad res omnes ex tempore conficiendas. Tralatio eſt à pecuniis. Item in illo Plauti Perſâ *f*: *Nunquam ego te tam eſſe matulam credidi.* Sic χύτρα pro oſculi genere, quo aures comprehendebant. Vide de eo Pollucem: & quæ de hoc à Joſepho Scaligero, etſi diſſimulet, edoctus, annotavit in Variis Lect. *g* Guilhelmus Canterus. Item *remigium alarum:* quo Maro uſus in Dædalo *h*: non etiam in apibus; quod memoriæ errore Fabius *i* ſcripſit. Appion etiã Plitonices, ſeu πλειςονίκης, contra quẽ Joſephus ſcripſit, à Tiberio Cæſare vocatus eſt *mundi cymbalum*; quamquam, ut Plinius *k* refert, publicæ famæ tympanum potiùs videri poterat. Helvius Pertinax, (qui malè vulgò *Aelius* dicitur) quòd multis fortunę caſibus exercitus foret, *fortunæ pila* *l* pervulgatè vocabatur. Longinus Rhetor, teſte Eunapio, audivit *bibliotheca viva*, & *ambulans muſeum*; quo etiam elogio Phil. Beroaldum dignatus eſt Picus Mirandulanus. Et ut alterũ etiam de junioribus adjungam, Conradus Celtes, primus Germaniæ poëta laureatus, dicebat, quatuor eſſe vitæ vehicula, ſomnum, vinum, amicum, & philoſophiam.

Nihil denique eſt, à quo non ſimilitudo, ac proinde metaphora, duci poſſit; ut fruſtra ſit, qui hanc rem exiguis poſſe cancellis circumſcribi exiſtimet.

XI. Imò videor mihi & novũ obſervâſſe tralationis genus: quod petatur non à rebus, ſed à verbis: ut in illo apud Athenæũ *m*, & alios *n*: Μὴ δεῖν τὸν Οἰνέα Πηλέα ποιεῖν. Quo ſignificatur, pincernam non debere vinum effundere in terram, quomodo lutum fieret. Nempe Οἰνεὺς, & Πηλεὺς, quæ heroum ſunt nomina, ponuntur pro οἶνος *o*, & πηλὸς *p*: idque non aliâ de cauſâ, quàm ob vocum ſimilitudinem; ut hujuſmodi commutatio nonniſi ad metaphoram referri poſſe videatur. Eſt & nominis ſimilitudo, cùm vox una ſignificationes habet diver-

n ſas.

a Carm. de Nuptiis Pelei, & Thetidos.
b cõmentario in Catullum.
c lib. 3. eleg. 4.
d Laborantis debetur divinitus proles laboris gloria.
e Auguſtus de Vinicio, teſte Seneca. & Fabius lib. 6. c. 4.
f act. 4. ſc. cui homini.
g lib. 6. cap. 25.
h Æn. 6.
i lib. 8. cap. 6.
k præfat. in nat. Hiſtor.
l Sex. Aurel. Victor.
m lib. 9.
n Demetrium περὶ ἑρμηνείας. & Euſtathium in Iliad. 1. pag. 772. edit. Rom.

o vinum. p lutum.

ſas. Ut *invocatus* de eo, cujus nomen in talorum jactu, felicis ominis cauſſa, invocaretur: item de eo, qui non vocatus convivium accedit. Ac nugatur paraſitus apud Plautum *a*, quia hoc ſimile habeat cum ſcorto, quòd utrique *invocati* vox conveniat, etſi diſpari ſignificatione; eò & ſibi *ſcorti* nomen tributum eſſe. Sic enim loquitur:

Juventus nomen indidit ſcorto mihi,
Eò quia invocatus ſoleo eſſe in convivio.
Scio, abſurdè dictum hoc, deriſores dicere.
At ego aio, rectè. nam in convivio ſibi
Amator, talos cùm jacit, ſcortum invocat.
Eſtne invocatum, an non? planiſſimè.
Verum hercle. verùm nos paraſiti planiùs,
Quos nunquam quiſquam neque vocat, neque invocat.

Sed hujuſmodi, ut in ſcena habent locũ ad riſum captandum, ita extra eam frigent: quod neque ſe neſciſſe, ſatis indicat Plautus, cùm ait,

Scio, abſurdè dictum hoc, deriſores dicere.

VI. QUÆ METAPHORÆ INPRIMIS COMMENDENTUR.

EX hiſce autem tam variis tralationum generibus, Ariſtoteles, & Dionyſius, optimas eſſe ſtatuunt, quæ ducuntur à proportione. Verùm ex iis ipſis, in quibus analogia illa cernitur, ſubinde aliæ quoque aliis antiſtant. Ariſtoteli, ut & Demetrio, optima videtur eſſe ἡ κατ᾽ ἐνέργειαν καλουμένη, ὅταν τὰ ἄψυχα ἐνεργοῦντα εἰσάγηται καθάπερ ἔμψυχα· *quæ in actu eſt, atque ita vocatur, eò quòd res inanimas aliquid agentes inducat, tanquam animâ ac ſenſu præditas.* Eadem eſt ſententia Fabii lib. VIII. *Præcipuè*, inquit, *ex his oritur mira ſublimitas, quæ audaciæ proxima, periculo tranſlationis attolluntur. Ut* b *cùm rebus ſenſu carentibus actum quendam, & animos, damus: qualis eſt, Pontem indignatus Araxes: & illa Ciceronis, Quid enim tum ille diſtrictus in acie Pharſalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum?* De re ipſâ optimè Quinctilianus, uti & de Maronis exemplo: non item de poſteriori, quòd è Ligarianâ Ciceronis eſt deſumtum. Nam, nulla ubi eſt ſimilitudo, ibi nec tranſlatio ſtatui poteſt. Et ſanè Fabius ipſe agnoſcit poſtea, μετωνυμίαν, ſive ὑπαλλαγὴν, dici, cùm ſubjectum, & obtinens; continens, & contentum; poſſeſſor, & res poſſeſſa; ſimiliaque, commutantur. Atqui, hic *gladius* ponitur pro *gladiato; arma* pro *armato*, *mucro* pro *eo, qui mucrone alterum petit*. Nam ſententia eſt: Quid tu in acie Pharſalicâ gladium ſtringens agebas? cujus latus mucro-

a Capt. 1. 1.

b *Ita locum hunc emendo, inſertâ particulâ* ut. *Erroris occaſionẽ præbuit, quòd in MSo, literarum compendio, exaratum eſſet* attollitur ut. *Hoc eſt,* t *cum lineolâ ſuperimpoſitâ, pro* tur. *In Gryphianâ editione eſt* attollitur tollũtur. *Nẽpe aliquis, τὸ* attollitur *(ut eſt in pluribus libris) emendârat,* tolluntur: *quod librarius, quaſi perperam omiſſum, in contextum mox retulit, priori reſervato.*

Digitized by Google

mucrone tuo petebas? quid ſentiebas armatus? Quare, non μεταφορὰν, ut Fabius putabat; ſed μετωνυμίαν eſſe, ſatis liquet.

VII. De fugiendis metaphoris durioribus, et quomodo earum durities tollatur.

Verùm haut ſufficit cognoviſſe, cujuſmodi tranſlationes maximè probentur, cùm iſtiuſmodi non ſemper ſuppetant; neque omnes, quæ ſeſe offerunt, à vitiis ſint immunes; ut omnino magno in metaphoris delectu opus ſit. Certè vitioſæ ſunt metaphoræ, quæ ducuntur à re diſſimili: vel quæ longè petuntur. Peccant & illæ, quę à ſimili quidem ſumuntur, verùm aut à rebus transferuntur humilioribus, aut turpibus, aut ad rerum tenuium illuſtrationem traducuntur à rebus nimis magnis. De hiſce, & aliis vitiorum generibus, deinceps dicendum eſt.

Ac inprimis quidem obſervandum, ne petantur tranſlationes à re diſſimili: utpote quæ duræ ſint, & *κινδυνώδεις a*, ut loquitur Demetrius. Ita, cùm *στορεῖν b* propriè dicamur corpora, velut linteum, aut torale; duriùs eam vocem ad animum tranſtulit Thucydides lib. VI, cùm ait: Ἵνα Πελοποννησίων στορέσωμεν τὸ φρόνημα *c*. In quem locum ita commentator: Τῶν παρὰ Θουκυδίδῃ τροπικῶν ὀνομάτων τὸ σκληρότατον τοῦτό ἐστι· ἀλλὰ κατ' Ἀλκιβιάδην φησίν *d*. Durè quoque Plautus Curcul. *e dentes* famelicos *lippire* ait: quia humor lentus dentes obſidens quodammodo lippientium oculos imitetur. Nec fortaſſe minùs durè, quàm novè, dixit Horatius *ora navium* lib. Epod. od. IV:

Quid attinet tot ora navium gravi
Roſtrata duci pondere?

Certè Julius Scaliger ambigit in Hypercritico, rectène ſit locutus poëta, quia roſtrum triremibus eſt, os non eſt. At contrà *roſtrum fluvii* pro *ore*, durum ſit: eoque εἰκόνα *f* prætulit Tullius in II. de Legg. *Ut enim hoc quaſi roſtro finditur Fibrenus.* Nam Fibrenus Arpinatium fluvius eſt: ut præter Ciceronem ſcribit Sillius lib. VIII.

Ciceroni quoque in tertio de Oratore παρακεκινδυνευμένον *g* videtur illud veteris poëtæ: -- *Cæli ingentes fornices.*
Damnat autem hoc Cicero, quia fornices non complent integrum circulum, uti cœlum. Ita enim ſcribit: *Quamvis ſphæram in ſcenam, ut dicitur, attulerit Ennius; tamen in ſphærâ fornicis ſimilitudo non poteſt ineſſe.* Verùm non venit in mentem Tullio, poëtas multa afferre ex ſententiâ vulgi: at hoc, ſenſus judicium ſequens, hemiſphærium tantùm

a *periculoſa.*
b *ſternere.*
c *ut animos proſternamus Peloponneſiorum.*
d *modificatarum vocum in Thucydide hæc duriſſima eſt. ſed juxta Alcibiadem id dicit.*
e *act. 2. ſc. 3.*
f *imaginē.*
g *periculosè ac durè dictum.*

n 2 in

in cœlo agnoſcit. Certè Horatius quoque Lunam majorem facit ſideribus lib. 1, od. XII. & od. XV. lib. Epod. nec carmine ſeculari metuit eam vocare ſiderum reginam. At quanto aliter de his docent Mathematici! Quid quod ſimilitudinem iſtam etiam Græci Patres comprobarint? Uti Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi IX: ubi, caput illud fidei de creatione cœli ac terræ explicans, Deum vocat *τὸν στήσαντα ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν, qui cœlum ſtatuit quaſi fornicem.* Itaq; nec poëta elegantiſſimus, Georgius Buchananus, cenſoriam meruit virgulam, quamvis à Ciceronis judicio hac in parte diſcederet: ut qui ſcripſerit Pſalmo XIX:

Qui templa Olympi fornice flammeo Suſpendit.

Ut de Juſto Lipſio nihil dicam, qui, in præclaro opere de Conſtantiâ *a*, hunc in modum loquitur: *An non & illi homines eâdem ſtirpe tecum & ſatu? ſub eodem cœli fornice? in eâdem terræ pilâ?* Quamquam in ſummi illius viri judicio, hac quidem in parte, non ita multum præſidii ponendum: cùm nemo diffiteri poſſit, eum, modum minimè tenuiſſe in vocibus priſcis, poëticis, duris: ut eruditioni ejus non paullo ampliùs debeant literæ, quàm ſtyli exemplo. Redeo igitur ad antiquos. Sanè ſi *fornicis* nomen in cœlo tantopere diſplicuit Tullio, quanto minùs ei arriſiſſe putandum nomen *ſubliminis*, h. e. liminis ſuperioris: quo de cœlo uſus Ennius in Thyeſte; ut qui juxta magni Scaligeri *b* emendationem ſcripſerit:

Aſpice hoc ſublimen candens, quem invocant c *omnes Iovem.* Quamquam mihi quidem dubium non eſt, quin rectum ſit; quod in vulgatis legere eſt: *Sublime candens:* quomodo & Cicero dixit in ſecundo de Nat. Deor. *Vides ſublime fuſum* d, *immoderotum æthera.* Nec puto de veritate hujus lectionis ambiget, qui verſus iſtos Euripideos legerit apud Heraclidem Ponticum *e*, Athenagoram *f*, ac Clementem *g*:

> Ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ, τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα,
> Καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις;
> Τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ' ἡγοῦ θεόν.
> *Vidéſne ſublimem hunc, & immenſum æthera,*
> *Omnem ſuo qui continet terram ſinu?*
> *Hunc tu Iovem putabis, hunc credes Deum.*

Quare nihil mutandum: niſi fortè *ſublimum candens* apud Ennium malis: de quo non contendam. Nam *ſublimus* pro *ſublimis*, dixere Lucretius, ac Salluſtius: ut è Priſciano ac Nonio cognoſcitur.

Sunt verò & alia temerè à veteribus culpata, ut dura. Quinctiliano *b* quidem durior videtur tropus, *capitis nives*, pro canitie. Reſpicit

a *lib.* 1. *c.* 9.
b *Conjectaneis in lib.* 3. *Varr de R. R.*
c *malim* vocant, *ut eſt apud Feſtũ*
d *Ita eſt in MSSis, & editione Ciceronis omnium antiquiſſima. Reponunt alii* ſuſũ, *quod eſt* ſurſum, *ut proſa eſt* prorſa. *Sed cùm* ſublime *præceſſerit,* ſuſum *hic redundabit.*
e *libro de allegoriis Homericis pag.* 318.
f *in apologia pro Chriſtianis.*
g *in protreptico, & inprimis lib.* 5. Στρωματ.
h *lib.* 8.

Reſpicit autem illud Horatii *a*:

--- Te quia rugæ
Turpant, & capitis nives.

Verùm oratori quidem non conveniat hic ſermo. Pro poëta verò nullam hîc video duram tranſlationem, quia cogitandum, ab eo per contemtum ita appellari canitudinem anûs emeritæ. Cæteroqui Fabio aſſentiam, cùm aliàs magis hæc phraſis videatur convenire laborantibus porrigine, quandoquidem talibus caput furfures quaſi farina obſident ; unde Serenus, non Septimius ille, ſed Sammonicus:

Cum caput immensâ pexum porrigine ningit.

Sunt autem quædam remedia à Demetrio præſcripta, quibus emolliantur tranſlationes ἀπηνεῖς ac parum moderatæ. Una eſt ratio, adjectio epitheti. Exemplum ejuſce rei adfert Demetrius ex Theognide, qui τόξον, ſive arcum, appellat φόρμιγγα ἄχορδον *b*. Intelligit autem arcum tenſum, ita ut cornua penè coëant. Talis enim & figura eſt lyræ: cujus duo manubria, cornuum inſtar; vara ſunt & camura; unde ea à Ptolomæo κέρατα *c* vocantur. Homerus πήχεις *d* nominat. Scitè autem Demetrius ait, Ἡ μὲν φόρμιγξ κινδυνῶδες ἐπὶ τοῦ τόξου· τῷ δὲ ἀχόρδῳ ἠσφάλισται. Quorum ſententia eſt, arcum durè, nec ſine periculo, *lyram* poſſe vocari: ſed ſecurè aliquem ſic loqui, ſi epitheto præmuniat; ut ſi addat, *chordarum expers*. Similiter tonitru durè vocaris σάλπιγγα, ſive tubam. Sed mollitur tralatio epitheto, ſi cum Tryphiodoro *e* voces οὐρανίαν σάλπιγγα, hoc eſt, *cæleſtem tubam*. A quo non abludit illud Nonni in ſecundo Dionyſiacôn *f*:

Βροντείοις *g* πατάγοισι, Διὸς μυκήσατο σάλπιγξ.

Idem Latini obſervant. Lucretius lib. IV; & Varro Marcipore, *cæli cavernas* dixere: ſed ille epitheton *magnas*, hic *aureas* adjunxit. Catullus *h* etiam navem non ἁπλῶς *currum* appellat; ſed *volitantem flamine*. Item Virgilius veſtium tincturam vocat *i Aſſyrium venenum*.

Alterum remedium, cujus Tullius meminit in tertio de Oratore, eſt mutatio metaphoræ in imaginem, ſed brevem; quia ſi longiores ſimus, non tam imago fuerit, quàm collatio poëtica. Addit autem Demetrius, periculoſiùs Platonem crebrò uti tranſlationibus, quàm Xenophon imagines potiùs ſectatur. Neque hæc ejus ſententia repugnat Ariſtoteli, qui lib. III. rarum imaginum uſum probat in pedeſtri oratione, Χρήσιμον, inquit, ἡ εἰκὼν καὶ ἐν λόγῳ· ὀλιγάκις δέ· ποιητικὸν γάρ *k*. Non, inquam, præſtantiſſimi hi duo Rhetores diſſident, quandoquidē Demetrius locutus eſt de imagine breviori, nec multùm à metaphorâ diſce-

a lib. 4. od 13.
b lyram nervis carentem.
c cornua.
d brachia.
e verſ. 314.
f verſ. 558.
g Tonitrus ſtrepitu, Iovis mugiebat tuba.
h carm. de nuptiis Pelei & Thetidos.
i 2. Georg.
k In ſoluta quoque oratione utilis eſt imago: ſed rarò tamē. Nam poëtis magis cōvenit.

diſcedenti: at Ariſtoteles intellexit id iconum genus, quod ornatam & copioſam continet ſimilitudinem. Atque hac de re fuſiùs Victorius comment. in lib. III. Rhetor. Ariſtor.

a *imagine.* Huic autem rationi, quâ metaphorę duritiem εἰκασίᾳ a tollimus, confinis eſt ea, quam obſervavit Euſtathius. Monet enim eruditiſſimus ille Epiſcopus Iliad. δ. ad leniendam tranſlationum audaciam interdum comparationem adhiberi. Ita Virgil. lib. XI:

--- Vacuuſque per ora cucurrit
Auſonidûm turbata fremor: ceu, ſaxa morantur
Cùm rapidos amnes, clauſo fit gurgite murmur.

Pro fremore *murmur* dicere debuiſſet. Nunc, quia alterum poſuit, ſubdit comparationem. Similia Homeri loca duo cum verbis Euſtathii, quibus artificium hoc explicat, vide apud Joannem Hartungum Cent. III. cap. VIII. Neque enim viſum nobis aliena cum pulviſculo in cumeras noſtras converrere. Fortaſſe autem & alia ratio eſt, quâ, cùm ob aliquam diſſimilitudinem obſcurior videtur metaphora, huic rei liceat mederi. Nam veteres quidem, quoties metaphora eſſet ignotior, declarationem ejus adjungere ſolent: ut aliquot exemplis oſtendit P. Victorius lib. III. Var. Lect. cap. XI. Horum verò uſus remediorum eſt multo maximus, quia, ut ait Tullius lib. III. de Oratore, *Verecunda eſſe debet tranſlatio, ut deducta eſſe in alienum locum, non irruiſſe, atque ut precariò, non vi veniſſe, videatur.*

b *remediorum.* Eſtque eo diligentiùs iſtorum ἰατρευμάτων b habenda ratio, quia multi, dum ea negligunt, in frigidum incidunt orationis genus. Certè & in ipſo Platone reprehendit Dionyſius Halicarnaſſenſis, quòd utatur duris metaphoris, non habitâ ratione ἀναλογίας. Interim tamen Platoni ignoſcendum putamus, ob difficultatem grandiloqui characteris: eamdemque etiam ob cauſſam ignoſcendum Demoſtheni, quòd duriores interdum adhibeat tranſlationes: unde inimicus ejus Aeſchines dicebat, eum dicere οὐ ῥήματα, ἀλλὰ θαύματα, *non verba, ſed portenta.*

VIII. De metaphoris longe petitis.

ALterum tranſlationis vitium erat, ſi ſimile ſit longè ductum. Itaque Tullius in tertio de Orat. ait, ſe malle *ſcopulum patrimonii*, quàm *Syrtim; voraginem bonorum*, quàm *Charybdim.* Et ratio in mundo eſt, quia notiora ſunt genera, & ſpecies, individuis. Certè ſcopulum & voraginem viderunt multi, pauci Charybdim, & Syr-

& Syrtim. Atqui, ut Tullii verbis utar, *faciliùs ad ea, quæ viſa, quàm ad illa, quæ audita ſunt, mentis oculi feruntur.* Longè etiam ſimile ducitur, cùm Plautus *a* ait, *duo greges virgarum ulmearum*, h. e. faſces. a *Pſeud. act.1.ſc.3.*
Par ratio eſt, cùm Martianus Capella *b* dicit, *aſtrorum populus:* b *initio lib.7.*
ac Sidonius Apollinaris, *c ſcelerum populus*, pro multitudine eorum.
Nam etſi Manilius aves appellet *aërios populos*, & *populos captos* de c *lib.6. epiſt.2.*
piſcibus dixerit; ac Columella itidem lib. IX. cap. XIII. de apibus uſurpet: audaciùs tamen transfertur ad inanima, vel animatorum adjuncta. Verùm Græcorum hi morem ſequuntur. Moſchus Idyll. β.

Εὖτε καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων d.

Itidem, ſi Antonium Majoragium *e* audimus, longè petitæ metaphoræ, frigidamque efficientis compoſitionem, exemplum fuerit Appuleii iſthoc *f*: *Ipſa vocis immutatio deſultoriæ ſcientiæ ſtylo reſpondet.* Cui geminum illud Martiani Capellæ: *Decenter levitate pernix deſultoriâ geſtiebat.* Verùm mihi quidem immeritò & hîc, & alibi ſæpe, flagellari videtur Appuleius. Bella certè tranſlatio eſt ab equis deſultoriis; quòd, ut in Circenſibus ex equo uno in alterum ſubitò deſilirent; ita & Appuleius ſubitò, ac deſultoriè, à ſtudiis philoſophicis ad ludicra ſe receperit.

d *Cum & veracium paſcitur populus, h. e. cœtus, ſeu turba, ſomniorũ.*
e *cõment. 2. Rhet. Ariſt.*
f *l.1. Met.*

IX. De translationibus nimis grandibus, vel humilibus nimis.

TERTIUM vitium eſt, ſi ad rerum humilium illuſtrationem ſumamus tranſlationem à rebus nimis magnis. Itaque Tullius vitioſum eſſe ait, *tempeſtas comiſſationis:* ut quod majus ſit, quàm res exigit.

QUARTUM vitium priori contrarium eſt; ſi nempe à rebus humilioribus ſumatur tranſlatio. Quamobrem, ut ait Tullius, vitioſum quoque fuerit *comiſſatio tempeſtatis*. Eſt enim minus, quàm res poſcit. Hâc ipsâ de re ita Fabius: *Deformitati proximum eſt humilitatis vitium: ταπείνωσιν vocant: quâ rei magnitudo vel dignitas minuitur. ut, Saxea eſt verruca in ſummo montis vertice.* Reſpicere autem ad id videtur, quòd Marcus Cato in libris Originum *verrucam* dixit pro loco edito aſperoque, ut ſcribit Agellius lib. III. cap. VII. Quamquam hæc quidem loquendi ratio, meo judicio, excuſationem meretur, ob ſummam ſimilitudinem: præſertim cùm humilitatis vitium tollatur epitheto *ſaxea*.

Cur

Cur verò nec à rebus humilioribus tranſlatio duci poſſit, in cauſſâ eſt, quòd ea, ut docet Demetrius, voluptatem ac magnitudinem adferre debeat orationi: at ſi à rebus exiguis metaphora petatur, tranſlatum minùs eo valebit quod expellit: ut quod ſit anguſtius proprio. Quemadmodum probat Tullius *a* iſthoc L. Attii in Atreo:

a 3. de Orat.

Quidnam eſt obſecro? quid te adiri abnutas?

Nam, ut inibi Tullius ait, *melius eſſet vetas, prohibes, abſterres: quoniam ille* (Thyeſtes puta) *dixerat*:

--- Illico iſthic, ne contagio
Mea bonis umbrave obſit.

Qui locus pleniùs adducitur in III. Tuſcul. Quæſt.

Nonnihil autem in hujus vitii declaratione à Tullio recedo. Is enim lib. III. de Orat. diſtinctas tranſlationum culpas facit, ſi minores ſint re ſignificatâ, & ſi anguſtiores fuerint proprio. Mihi autem poſterius iſthoc vitium ſub priori omnino comprehendi videtur.

X. DE METAPHORIS À RE FŒDA PETITIS.

QUINCTA tranſlationum culpa eſt, ſi à re turpi & ſordidâ ducantur. Talis eſt (ut M. Tulliii *b* verbis cum Quinctiliano *c* utar) *morte Africani caſtratam Remp. & ſtercus curiæ Glauciam*. Signatur autem C. Servilius Glaucia, qui quæſtor fuit anno Urbis IↃCXL, vel potiùs IↃCXLI, homo improbus, ſed peracutus, & callldus, ac Hyberboli, quem Atticorum comœdia notavit, ſimillimus: ut eſt apud Ciceronem libro de claris Oratoribus. Horatius *d* quoque, ob eandem cauſſam, notavit verſum illum M. Furii Bibaculi *e*:

b *lib. 3. de Orat.*
c *lib. 8.*
d *ſat. 5. lib. 2.*
e *in pragmata belli Gallici, teſte Acrone.*

Iupiter hibernas canâ nive conſpuit Alpes.

Valde fallitur doctiſſimus Giffanius *f*, cùm putat, ſcitum atque elegans eſſe hoc loquendi genus: atque ita Horatium loqui exemplo Lucretii, cujus eſt illud lib. II:

f *ind. Lucr. in* Reſpuo.

Præterea lumen per cornum tranſit, at imber
Reſpuitur.

Neque enim ſi commodè dicatur laterna reſpuere pluviam cornu ſuo: eo decorè à Jove ipſo conſpui dicantur terræ, quoties ningit. Neque Horatius, quod ille putavit, ſic ſeriò loquitur; ſed quod Furius ſordidiùs extulerat de Deo, hoc ille παρῳδιάζων Furio ipſi non ſine ſale tribuit, ut monet Acro: unde vellem, non hoc, & multa alia

alia, reſecuiſſet Cruquius. Meliùs de nobili grammatico meritus foret: etſi ſic quoque eſt, quod ei debeamus.

Addam alterum exemplum. Cùm nervus, ut Græce νεῦρον, etiam ſit τὸ αἰδοῖον: unde Tibullus in Phallicis, *Repente nervus excitet libidinem*: & Juvenalis a, *menſura incognita nervi*: item b, *jacet exiguus cum ramice nervus*: ab eodem tranſlatum videri queat, *nervos intendere*. Sanè, id niſi dicamus, non video, quo jure Rufinum reprehendat B. Hieronymus. Nam cùm Rufinus dixiſſet: *Quid tibi videtur? habéſne ultrà aliquid, quo nervos tuæ loquacitatis intendas?* excipit Hieronymus: *Et indignaris, ſi putidè te loqui arguam, cùm comœdiarum turpitudines, amatorumque ludicra, Eccleſiaſticus ſcriptor aſſumas?* Certè, ab intendo, Catullo c Horatioque d *tentum* in viro vocatur id, quo diſcernitur homo mas, an femina ſit, ut Varronianâ e utar periphraſi. Et deorum vehiculum, *tenſam*, quàm *tentam*, appellare maluerunt, ne turpe verbum ſonaret in ſacris, teſte Diomede. Cùm autem Comicos nominat Hieronymus, Terentianum f iſthoc reſpicit: *Fac ſis nunc promiſſa appareant. Sive adeò digna res eſt, ubi tu nervos intendas tuos.* Quem in locum ita Donatus, Hieronymi ipſius præceptor g; *Vtrùm*, inquit, *obſcænè hoc, ut ſervus? an metaphoricῶs? ubi laborare ac periclitari debeas*, &c. Quamquam nec rationibus deſtituar, quibus ſubnixus, Rufini, ſi libeat, patrocinium ſuſcipere queam. Nam quid ſi dicam, tranſlationem eſſe ab inſtrumentis muſicis, quæ, quia nervis intenduntur, ἐντατὰ, & ἔγχορδα appellantur à Græcis? Vel potiùs quid ſi aſſeram, metaphoram peti ab athletis, ac pugilibus? Vtcumque eſt, cùm in nervis ſit robur, neque ἑνικῶς h dicatur *nervum intendere*, ſed in plurativo *nervos*: videri meritò queat, non magis obſcænum eſſe *nervos intendere*, quàm *contendere*: quo uſus ipſe Tullius Verrinâ ſecundâ: *Magnum*, inquit, *onus*, *& mihi periculoſum, verumtamen dignum, in quo omnes nervos ætatis induſtriæque meæ contenderem*. Eodemque modo *ſe contendere*, & *contendere vires*, legimus apud Lucretium lib. IV. Neque in eo veteres imitari veritus eſt Petrus Bembus epiſtolâ ad Sebaſtianum Corradum, quæ legitur lib. VI: *Quantum*, inquit, *tibi debeam, ſtatues ipſe, qui eâ in re nervos atque ingenium intendiſti tuum*. Hæc eo lubentiùs adduxi, quòd naſutorum quorundam mores non neſciam; qui, quoties hanc loquendi rationem reperiunt in viris ſeculi noſtri ac ſuperioris, iiſque eruditione juxtà ac ſanctimoniâ celebribus, Rhetorum ac Grammaticorum auctoritate moti, neſcio quod κακέμφατον commiſſum ſomniant. Ita enim illi hoc vitium appellant: cùm nempe

a ſat. 9.
b ſat. 10.
c Carm. 81. ad Gellium.
d lib. epod. od. 12.
e lib. 6. de L. L.
f Eunucho act. 2. ſc. 3.
g Hieronymus ipſe in Chronico ad annum 2370. ſive à morte Conſtantini M. 17.
h in numero ſingulari.

a lib. 8. cap. de ornatu orationis.

malâ conſuetudine, ut Fabii *a* verbis utar, *in obſcænum intellectum ſermo detortus eſt; ut ductare exercitus, & patrare bellum, apud Salluſtium.* Sed hæc quidem, ut idem inibi ait, *dicta ſanctè & antiquè ridentur à nobis: quàm culpam non ſcribentium quidem judico, ſed legentium. Tamen vitandam, quatenus verba honeſta moribus perdidimus, & evincentibus etiam vitiis cedendum eſt.* Itidem Martiano Capellæ lib. v. tanquam inhoneſtum improbatur illud Comici *b*: *Arrige aures, Pamphile.* Quaſi non & Maro ipſe de famâ dixerit *c*:

b Andr. act. 5 ſc. 4.
c 4. Æn.

--- Tot ſubrigit aures.

Sed boni illi Grammatici, ac Rhetores, nec huic parcendum putarunt. Nonnullis enim, eoſque inter Iſidoro lib. 1. Orig., *κακέμφατον*, atque à re obſcænâ ductum, videtur illud poëtæ *d*:

d 1. Æn.

--- His animum arrecti dictis.

Verùm hautquaquam iis hâc in parte fidem accommodamus. Siquid fuiſſet iſtiuſmodi, haut uſurpâſſet Maro, qui à virginali pudore *Parthenias* dictus *e* eſt.

e Donatus, ſive quiſquis vitæ Virgilianæ eſt auctor: item inſcriptiones veterum Virgilii codd. ut Pierius in 4. Georg. annotavit.

XI. De metaphoris nimis condensatis.

SExtum vitium eſt, ſi metaphoræ ſint frequentes, ut non illuſtrent orationem, ſed obſcurent; non voluptatem adferant auditori, ſed eum tædio compleant. Nam quemadmodum offendit civem bonum, ſi advenas in urbe ſuâ plures videat, quàm indigenas: ita probo formandæ orationis judici diſplicet, ſi plura tranſlata in oratione cernat, quàm propria. Itaque ne hâc in parte impingamus, tum tantùm uſurpabimus tranſlatum, cùm aut proprium deeſt, vel tranſlatum proprio aut ſignificantius eſt, aut decentius. Nam (ut ſuperiùs dicebamus, Porcium Latronem dicere ſolere) *ſumma eſt dementia detorquere eam orationem, cui rectam eſſe licet.* Quamquam hoc quidem Porcii dictum, locum non habet, cùm tranſlatum proprio eſt uſitatius. Nam & in metaphorâ, & in alio quovis tropo, interdum uſu venit, ut qui propriè loquitur, minùs videri queat loqui propriè, quàm qui impropriè; quia impropria vox eſt magis in vulgus nota, clariúſque rem ob oculos ponit, quàm propria. Ita impropriè, ac partim *μεταφορικῶς*, partim *συνεκδοχικῶς*, *hominum* dicitur *calamitas*, *ſtrages*, aut *clades*; cùm *calamitas* propriè conveniat calamis ſegetis grandine quaſſatis; *ſtrages* ſit arborum cæſarum ſtratarumque; *clades* verò dicatur, cùm tempeſtate fracti ſunt arborum rami, à *κλάδος*. i. *ramus*. Quin Alexander Aphrodiſienſis *f* conſuetudinem

f in 1. τῶν ἀναλυτ. ὑστ.

dinem plenam eſſe ſcribit tranſlationum : ut non immeritò Demetrio videatur πάντων ἡ συνήθεια καὶ μάλιστα μεταφορῶν διδάσκαλος a.

XII. De translationibus poeticis.

Septimum vitium eſt, ſi metaphoris utamur ſoli poëtæ conceſſis. Diligenter enim cavendum, ne omnia, quæ huic permiſſa ſunt, Oratori convenire putemus. Negat Fabius, ſe, auctore Homero, dicturum, *paſtorem populi:* nedum quis Oratorem ferat, qui cum Horatio *b* de Euro dicat: *Per Siculas equitavit undas :* etſi & ſic locutus ſit Euripides Phœniſſis, & ejus exemplo Oppianus in 111. Ἁλιευτ. Neque orator pro bonis poëtis, *aves;* pro malis, *cicadas* uſurpet; quamvis ita loquuntur poëtæ. Nam quemadmodum Maro in Eclogis pro poëtis dixit *cygnos*, & Horatius *c* Pindarum vocat *Dircæum cygnum;* atque idem Varium appellat *Mæonii carminis alitem* d: ita poëtæ Græci γενικῶς *e* ſe vocant θείους ὄρνιχας *f*, ſuaque carmina μέλη πτερόεντα Μουσῶν *g*. Malos verò ab iis *cicadas* dici, argumento eſt iſthoc Simonidis, ut quidem legendum putamus, Theſeium Scaligeri & Caſauboni *h* filum ſecuti:

> Φοῖβος ἰσοχεῦται τοῖς Τυνδαρίδῃσιν ἀοιδάν,
> Τὰν ἀμέτροι τέττιγες ἐπιστέψαντο κορώνᾳ *i*.

Neque obſcura eſt ratio tralationis: cùm poëtæ boni ſuavẽ luſciniarum, vel cygnorum cantum referant: mali autem raucum quiddam, cicadarum inſtar, ſtrideant. Interim, ut dixi, longè hæc remota ſunt ab uſu Oratorum.

XIII. De metaphoris non in eodem genere persistentibus.

Octavum vitium faciunt, cùm non perſiſtitur in eâdem metaphorâ; ſed ab unâ tranſilitur in alteram. Certè vitioſè dixeris, offendiſſe te ſcriptum *in calce capitis :* neque ita loqui debet, niſi qui calcaneum in cerebro habet. Itidem nec rectè dixeris, *fructum haurire*, pro *capere:* neque *illotis manibus aggredi*, pro *attingere;* aut *illotis pedibus attingere*, pro *aggredi*. Hâc de re ita Fabius *k*, quo loco de allegoriâ agit: *Id quoque inprimis eſt cuſtodiendum, ut, quo ex genere cœperis tranſlationis, hoc deſinas. Multi autem, cùm initium à tempeſtate ſumſerunt, incendio aut ruinâ finiunt. quæ eſt inconſequentia rerum fœdiſſima.* Itaque ſcitum iſthoc Plauti Menæchmis *l*:

a *omniũ, & inprimis tranſlationum, conſuetudo magiſtra.*
b *od. 4. lib. 4.*
c *lib 4. od. 2.*
d *lib. 1. od. 6.*
e *generis nomine.*
f *divinas aves.*
g *carmina alata Muſarũ.*
h *lib. 15. Animad. in Athen. c. 8.*
i *Phœbus docuit Tyndaridas cãtionem ſive Muſicã, quam cicada, modorum neſcia, coronarunt coronâ.*
k *lib. 8.*
l *act. 1. ſc. 2.*

 Clam,

*Clam,*inquit,*uxorem,ubi ſepulchrum habeamus,& hunc comburamus diem.*

P E. Age ſanè igitur,quando æquum oras, quàm mox incendo rogum?

Dies quidem jam ad umbilicum eſt dimidiatus mortuus. Nã, ut ſignificet Comicus,probè ac pollucibiliter diem eſſe tranſigendum; perpetuâ utitur tranſlatione à cadaveribus,quæ olim lota unctaque rogo imponebant,ac comburebant. A doliis vinariis ſumtâ perſiſtitur metaphora in illâ Auguſtini interminatione: *Maledictus, qui offert florem juventutis ſuæ diabolo,& fecem ſenectutis Deo reſervat.* Nam & *florem vini* aut *Liberi,* pro vino odorato ac præſtantiſſimo, dixere Ennius, Nævius, Paccuvius,Plautus *a*,& Lucretius *b*. In eàdem etiam metaphorâ perſtitit Eraſmus,cùm libello ſuo nomen fecit *Enchiridion militis Chriſtiani*. Nam ἐγχειρίδιον eſt ξιφίδιον, ſeu *pugio.*

a *Ciſtel. Sc. idem mihi magna. & Curcul. act.1.ſc.2.* b *lib. 3.* c *tertio Sat. apud Non. in* Propinare, *&* Medullitus. d *carm.* 52.

Verùm hoc Rhetorum præceptum de perpetuâ tranſlatione perpetuum non eſt. Scimus enim,elegantiſſimè diverſas ſæpe conjungi metaphoras. Cicero pro Roſcio Amerino: *Nequaquam ſimiliter oratio mea exire, atque in vulgus emanare poterit.* Q. Ennius *c*:

Enni poëta ſalve, qui mortalibus
Verſus propinas flammeos medullitus.

Cui ſimile illud Virgilii in Ciri:

Quæ ſimul ac venis hauſit ſitientibus ignem.

Et hoc Catulli *d*: --- *Tenuis ſub artus*
Flamma dimanant.

Niſi cum aliquibus non tam de aquâ, aut aëre, elementis humidis, putemus *liquidum* propriè dici, & *manare;* quàm de igni, qui videri queat ob raritatem difficillimè ex elementis ſuo contineri termino. de quo anxiè diſquirere minimè hujus eſt loci.

Quin idem Catullus etiam, ut obſervavit diſertiſſimus Muretus, triplicem amat conjungere. Exemplum geminum habes carmine in Phaſelum. Prius eſt;

Nec ullius natantis impetum trabis
Nequiſſe præterire, ſive palmulis
Opus foret volare, ſive linteo.

Natare enim aquatilium eſt,*ire* terreſtrium, *volare* avium. Alterum eſt: --- *Nam Cythorio in jugo*
Loquente ſæpe ſibilum edidit comâ.

Nam & *coma* ponitur pro frondibus, & *coma* dicitur *loquens*, & *ſibili* vox à ſerpentibus ſumta eſt. Sic triplex eſt metaphora in illo Horatii epiſt. 1. lib. 1.

Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,

Si modò

Digitized by Google

Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Prima eſt ab ἀλόγοις iis, quæ fera ſunt, ac propriè manſueſcunt, & curantur, ut loquitur P. Nigidius *a* hiſtoria de animalibus, h.e. cicurantur ac domantur. Altera à fructibus, qui acerbi ſunt, ac propriè miteſcunt. Tertia ab agris, quorum eſt cultura.

a apud Priſcianum cap. de cōmunibus.

XIV. De translationum caussis.

Quemadmodum autem veſtimenta primò uſurpata ſunt, ut corpus muniretur adverſus aëris injurias; eadem tamen pòſt etiam adhibita ſunt ornatus & decoris gratiâ: itidem tranſlatitia primò genuit neceſſitas, pòſt celebravit delectatio. Neceſſitatis fuit *divortium* in uxore, *pes* in navi, ὀφθαλμὸς aut *gemma* in vitibus: quódque *durum* dicimus hominem, aut *aſperum*.

Neque tantùm neceſſitatis eſt, cùm proprium deeſt, ſed & cùm tranſlatum eſt ſignificantius, ut in illo Maronis *b*: *Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam*: quod ſignificantius eſt, quàm *oppreſſam*. Par ratio, cùm dicimus, *incenſum irâ, inflammatum cupiditate, & lapſum errore*. Nam, ut inquit Fabius *c*, *nihil horum ſuis verbis, quàm his arceſſitis, magis proprium erat*.

b 2. *Æn.*

c *lib. 8. cap. 6.*

At ornatûs eſt, quòd ἀνϑ@ & *flos* accipiuntur pro *ornamento*. Ut apud Catullum, *Floſculus Iuventiorum*. Et, *flos olei*, h.e. decus palæſtræ.

Ad ornatum quoque refer, quæ ad variandam orationem adhibentur: ut cùm, quod primò propriè dictum eſt, poſtea dicitur tranſlatè.

Sunt & hujus loci, quæ pudoris gratiâ immutantur. Nam quod turpe eſt, id inornatū eſt. Fallebat autem, & fallebatur Bryſo Sophiſta, quiq́ue eum hâc in re ſoli è philoſophis ſecuti, Stoici *d*, ac Cynici, cùm ita argumentarentur; ſi duo vocabula idem ſignificant, aut ambo pariter obſcæna eſſe, aut neutrum. Siquidem, ut bene reſpondet Philoſophus *e*, aliud alio magis proprium eſt, magiſq́ue rem ob oculos ponit. Deinde res ſunt, quæ & honeſtæ ſimul ſint, & turpes, pro diverſo conſiderandi modo; ac proinde vocabula, quæ rem exprimunt quà honeſta, ipſa etiam honeſta ſunt; ac turpia ſunt, quæ eam ſignificant quà turpis. Cicero lib. 1x. epiſt. ad Pætum; *Liberis dare operam quàm honeſtè dicitur! etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audent dicere.* Rem ſimili illuſtrabo: Muli naſcuntur ex aſino, quod iners eſt animal. Naſcuntur pariter ex equâ, quod animal generoſum eſt. Itaque eos parvi facere videtur, qui aſini progeniem vocet: at qui ſobolem equarum appellet, honorificè de iis loquatur. Scivit id Simonides, qui cùm vituperare vellet mulas, appellavit *f* eas ἡμιόνους *g*.

d *Cic. 1. de Off. & l. 9. epiſt. ad Pætum. item Fabius lib. 9. inſtit. cap. 3.*

e *Ariſt. l. 3. Rhet.*

f *Ariſtoteles lib. 3. Rhetor. cap. 2.*

g *ſemiaſinos.*

At cùm laudare conſtituiſſet, ita eas compellavit: Χαίρετ' ἀελλοπόδων θύγατρες ἵππων *a*. Par ratio eſt in obſcænis; uti & ſordidis: quorum utraque iccirco ſolùm, quatenus honeſtatis partem habent, honeſtè exprimuntur. Atque inde antiquis, ut libro quincto ait Arnobius, *mos fuit, res turpes & fœdas prolatu, honeſtiorum conveſtiriet dignitate.* Multa veterum loca contra Stoicos, negantes ullam verbis ineſſe obſcenitatem, congeſſit Conradus Rittershuſius ad Oppiani primum Ἁλιευτικῶν *b*. Sed & iſtis, & quæ ipſi obſervavimus, ſuperſedere malo: quia in re, ut arbitror, adeò clarâ, haut neceſſum eſt faculam exemplorum prælucere, velut ad ſpiſſas evincendas tenebras.

Porrò ea, quæ voluptatis, atque ornatus gratiâ, uſurpantur, propriè magis dicuntur μεταφορικά: at quæ neceſſitatis cauſsâ celebrantur, ea rectiùs vocantur ὁμώνυμα. Nam in his primi linguæ autores, quamvis proprium ac peculiare nomen imponere poterant; tamen, quo conſilio alteri priùs nomen aliquod fecerant, eodem, ob ſimilitudinem, huic idem nomen communicarunt: unde fit, ut non interdum, aut à quibuſdā, ſed ſemper, atque ab omnibus, voces hæ uſurpentur, haut aliter atque ſi propriæ forent. Atque id, quod dico, præter Porphyrium Tyrium *c*, ſenſit & Demetrius. Nam juxta hunc σφόνδυλος, & κλεὶς, & κτένες, cùm de corpore dicuntur, οὐ κατὰ μεταφορὰν ὠνόμασται, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα διὰ τὸ ἐοικέναι τὸ μὲν κτενὶ μέρος, τὸ δὲ κλειδὶ, τὸ δὲ σφονδύλῳ *d*. Qui profectò locus ſcrupulum injicere poterat, ſi quis exiſtimaret, metaphoram eſſe, quandocunque ob ſimilitudinem quippiam appellatur nomine alteri primùm competente.

Quæritur autem apud Ciceronem de Oratore, cur magis alienis delectemur, quàm propriis. Nam ubi proprio deſtituimur, neceſſitate cogimur uti tranſlato. Verùm etiam in maximâ propriorum verborum copiâ, tranſlatis magis delectamur. Ejus autem rei quatuor ibidem rationes adferuntur. Prima eſt, quia ingenii eſt, tranſilire ante pedes poſita, & alia aliunde petita ſubſtituere. Altera eſt, quòd tum is, qui audit, aliò ducitur cogitatione, neque tamen aberrat; quæ maxima eſt delectatio. Tertia eſt, quòd ſingulis verbis res ac tota ſimilitudo conficitur. Quarta eſt, quia metaphora ferè rem ſenſibus admovet, maximè oculorum; qui ſenſus eſt accerrimus. Eſtque & hæc ratio, cur metaphorica magis ſint perſpicua iis, quæ propriè efferuntur: ut ſcribit Ariſtoteles in tertio Rhet. cap. 11, cùm ait: τὸ σαφὲς, καὶ τὸ ἡδὺ, καὶ τὸ ξενικὸν, ἔχει μάλιστα ἡ μεταφορά *e*. Verùm repugnare hoc videtur ei, quod idem inibi dixerat: σαφῆ μὲν (λέξιν) ποιεῖ τὰ κύρια· μὴ ταπεινὴν δὲ, ἀλλὰ κεκοσμημένην, τἆλλα ὀνόματα *f*. quod ipſum etiam ſcribit

in

a Salvete volucrium equarum ſilia.

b pag 180, & 181.

c in Categor. Ariſtot. c 17.

d non per tranſlationé nominata ſunt, ſed per ſimilitudinem: quia hæc quidē pars pectini, hæc autē clavi, illa verò verticillo ſimilis eſt.

e perſpicuum & ſuave, & peregrinum, maximè habet metaphora.

f perſpicuā quidē dictionem efficiunt propria: non humilem verò, ſed ornatam, alia nomina.

in ſexto Topic.cap.11: *πᾶν ἀσαφὲς τὸ κατὰ μεταφορὰν λεγόμενον a*. Verùm facilè nos hinc expedimus, cùm non uno aliquid modo perſpicuum dicatur. Eſt enim, quod perſpicuum ſit ſecundùm intellectum, ut quod propriè ac preſsè rem ſignat: eſt item, quod perſpicuum ſit ſecundùm ſenſum, ut quod rem ſimilitudine quaſi ob oculos ponit. Certè eſſe aliquid *κατὰ νόησιν b* obſcurum, quod *καθ' αἴσθησιν c* clarum ſit, & contrà; indicat quoque B. Auguſtinus lib. de principiis Dialect. cap. VIII. Quæ intellectui rem meliùs exprimunt, philoſophus ſectatur: quæ ſenſui magis rem proponunt, eligit orator; ut cui ſit cum populo negotium. Atque hinc cognoſcere eſt, cur Ariſtoteles voces *μεταφορικὰς* à definitionibus arceat. Neque enim eæ docent, *ὅπερ τί ἐστι, ἀλλὰ ποῖόν ἐστι*· *non quid ſit, ſed cui ſimile ſit.*

a omnis vox metaphorica ſeu tropica eſt obſcura.
b ſecundùm intellectum.
c ſecundùm ſenſum.

XV. MANTISSA DE TRALATITIA SIGNIFICATIONE, QUAM IPSUM TRALATITII VOCABULUM OBTINET.

ATQUE hæc de vocibus tranſlatitiis ſufficere mihi videntur. Niſi fortaſſe, voce ipsâ invitante, aliquid etiam appingendum de ſignificatione eâ, quâ hoc *tralaticii* vocabulum transfertur ad omnia vulgaria, communiaque. Vt in illo Petronii Arbitri: *Cùm appareret, futurum non tralatitium bellum*. Nam etſi *ſtlatarii* vox proba ſit, & *ἐργόμωνον d* notet, uti in veteribus exponitur gloſſis: tamen nec Petronio, nec loco iſti, ſatis convenit. Alibi etiam ſimiliter dixit: *Intelligebam, me non tralatitiâ deformitate inſignem*. Item, *Nec Giton me aut tralatitiâ propinatione dignum judicabat*. Et, *Præteriens aliquis tralatitiâ humanitate lapidabit*. Phædrus *e* quoque ait, *more tranſlatitio*. Et Suetonius in Nerone *f*, *funere tranſlatitio*. Ubi poterat videri eò reſpexiſſe, quòd propriè *tranſlatitia* ſint *funera*, quando quis peregre, vel in hoſtili ſolo, defunctus eſt, eoque neceſſe eſt corpus domum transferri: in cujuſmodi exſequiis non temere adhibebantur victimæ, epulæ, ludi, & ſimiles funerum honores. Sed potiùs cenſeo, reſpexiſſe communem illam *tralatitii* ſignificationem, quam dixi. Nam & in Auguſto *g* ſimiliter *jus tralatitium* poſuit pro ordinario, & quod vulgò obtineret. Et in Nerone *h* idem *tranſlatitias poſtulationes* vocat eas, quæ ſæpius ſe offerant, & facilè expediantur. Amant ita loqui Juriſconſulti, qui dicunt, aliquid fieri *tranſlatitiè*, pro perfunctoriè, & negligenter. Vt, *Tranſlatitiè defungi munere accuſandi*, l. 1. §. prævaricatorem. D. ad S. C. Turpil. *Injuriam non tralatitiè perſequi*, in lege

d illuſori.
e fab. 88. de procaci tibicine.
f cap. 33.
g cap. 10.
h cap. 7.

lege, Dei, ſive Moſaicarum & Romanarum legum collat. Tit. IV. Et ſimilia id genus alibi. Quæritur, unde hic loquendi modus originem
a annot. in Val. Max. lib. 2. c. 4. traxerit. Vir doctiſſimus, Stephanus Pighius, *a* conjectat, ortum duxiſſe à ludionum infimâ ac vulgari turbâ: ut quam Valerius *b* eò *tranſlati* nomine appellet, quia pro ludorum occaſione ſæpiùs huc illuc
b lib. 2. cap. 4. per ſcenam transferretur. Sed nec Valerius id voluit, quod Pighius putabat: nec à re ſcenicâ vox ea petita eſt: ſed eò ſpectarunt, quòd, quæ aliunde transferuntur, nova eſſe non poſſint. Quod clarè nos docet Aſconius Pedianus, his verbis: *Tranſlatitia veteres dixerunt, non nova, nec nuper inventa, ſed aliunde tranſlata.* Hæc ille ad verba iſta Ciceronis Verrinâ III: *Sed in re tam uſitatâ ſatis eſt, oſtendere, omnes antea jus ita dixiſſe: & hoc vetus edictum tranſlatitiumque eſſe.* At clarè inprimis
c lib. 3. epiſt. 8. hanc ejus vocis proprietatem arguunt illa Tullii ad Appium *c*: *Romæ compoſui edictum. nihil addidi, niſi quod publicani me rogarunt, cùm Samum ad me veniſſent, ut de tuo edicto totidẽ verbis transferrem in meum. diligentiſſimè ſcriptum caput eſt, quod pertinet ad minuendos ſumtus civitatum. quo in capite ſunt quædam nova, ſalutaria civitatibus. quibus ego magnopere delector. Hoc verò, ex quo ſuſpicio nata eſt, me exquiſiviſſe aliquid in quo te offenderem, tranſlatitium eſt.* Vbi *tranſlatitium* vocat illud edicti caput, quod non ipſe compoſuiſſet; ſed ex Appii edicto totidem verbis tranſtuliſſet in ſuum. Vnde colligit, gravem ſibi injuriam fieri, quando dicitur, hoc egiſſe, ut Appium edicto ſuo deformaret. Nam, inquit, caput illud, unde eam ſumunt ſuſpicionem, non tam ipſe ſcripſi, quàm ex tuo, mi Appi, edicto exſcripſi. Similirer loquitur ad Att. lib. III. epiſt. XXIII. *Ea*, inquit, *rogatio tria capita habuit. Vnum de reditu meo. Alterum caput eſt tralatitium, de impunitate, ſiquid contra alias leges, ejus legis ergo, factum ſit.* Sententia eſt, totum illud caput de impunitate eſſe vetus, quia omnibus illud legibus apponi ſoleat: Siquis ejus legis cauſsâ quicquam contra alias leges egerit, id ei impune fore. Cæterùm Ciceronis quoque ævo non de jure ſolùm, ſed aliis etiam rebus, dici ſolere; argumento erit illud Cælii ad Ciceronem ipſum epiſtolâ V: *Tametſi*, inquit, *hac de re puto te conſtitutum quid facturus eſſes, habere: tamen, quo maturiùs conſtitueres, viſum eſt, ut te facerem certiorem. noſti enim, hæc tralatitia.* Quaſi dicat, noſti ſic fieri ſolere. Vt *tralatitia* hic quoque dicantur, quæ ex conſuetudine dicis cauſsâ transferuntur ad omnes epiſtolas. Sed quid vocabulo uni tantopere inſiſtimus?

CAP. VII.

CAPUT VII.

DE METONYMIA.

Metonymia eſt, cùm cauſſa externa ponitur pro effectu, vel ſubjectum pro adjuncto, aut contrà.

Eſt itaque quadruplex; cauſſæ, effecti, ſubjecti, adjuncti.

Metonymia cauſſæ vel efficientem cauſſam ponit pro effecto, vel finem pro eo quod ad finem deſtinatum eſt.

Contrà Metonymia effecti vel effectum propriè dictum uſurpat pro efficiente, vel deſtinatum ad finem pro fine.

Ad Metonymiam ſubjecti pertinent exempla, quibus Deus ponitur pro loco cui præſidet, vel dux pro exercitu, vel poſſeſſor pro re poſſeſſâ, vel pro tempore id quod eſt aut fit in tempore, vel nomen rei ſignatæ pro ſigno, vel objectum pro eo quod circa illud verſatur.

Ad Metonymiam adjuncti refero, cùm continens ponitur pro contento, vel tempus pro re quæ in tempore eſt, vel ſignum pro ſignato, vel pro objecto id quod circa illud occupatur.

I. METONYMIÆ VOX EXPONITUR, AC DEFINITIO, ET DIVISIO EJUSDEM.

METΩNYMI'A, ut Cicero *a*, atque ex eo Fabius *b*, ſcripſit, Rhetoribus ὑπαλλαγὴ appellatur. Malim tamen Metonymiæ nomen retinere, non quia magis tropi hujuſce naturam exprimat; ſed quòd hodie, & multis retro ſeculis, non apud Grammaticos modò, ſed & Rhetores ipſos, ſit pervulgatius. Ac ὑπαλλαγὴ quidem *ſubmutationem*, ſive ***immutationem***, notat: *μετωνυμία* verò κατὰ λέξιν eſt *tranſnomen*, ut *ἀντωνυμία pronomen:* at *μετονομασία* eſſet *tranſnominatio*, ut *ἀντονομασία pronominatio*. Donatus *c* tamen, & Iſidorus *d*, *tranſnominationem* vertunt. Ac Donatus quidem definire auſus non eſt. Iſidoro autem dicitur eſſe *tranſnominatio ab aliâ ſignificatione ad aliam proximitatem tranſlata*: quæ ipſa quoque verba retinuit Beda *e*. Parum exaſciata, inquies, hæc definitio eſt, in quâ definitũ definitionis pars eſt, & quod definitio cum metaphorâ commune eſt, id ejus differentia ſtatuitur. Fateor, ſed ſeculo hoc illi tribuamus; non Iſidoro, aut Bedæ. Et quanto quæſo rectiùs præſtantiſſimus Fabius? cui metonymia definitur *nominis pro nomine poſitio.* Scilicet metaphora quoque, ac ſynecdoche, nomen non ponunt pro nomine! Quare per me licet iſtiuſmodi deſcriptionibus ſeſe oblectent Democriti populares, & Arcades *βαλανοφάγοι f.* Veram autem definitionem nôrit, qui ſciat, metonymiã commutare nomina

- a *in Oratore.*
- b *lib.* 8. *cap.* 6.
- c *lib. de barbariſmo, tropis, & ſchematibus.*
- d *lib.* 1. *Orig.*
- e *lib. de tropis S. Script.*
- f *glandivori.*

mina rerum, quæ conjuncta quidē ſunt naturali vinculo, non tamen ita, ut alterum ſit de alterius eſſentiâ; quemadmodū ſuprà *a* diximus.

Hoc verò qui ſciat, is diſtributionē ignorare vix poſſit. Cùm enim conjunctorum alia ſpectent rem quà fit, ut cauſſa & effectus; alia quà eſt, ut ſubjectum & adjunctum: minimùm quatuor erunt modi primarii; cauſſæ, effecti, ſubjecti, adjuncti. Vel, ſi μετάληψιν, de qua poſtea dicemus, ſubjicere metonymiæ viſum eſt, ſummùm erunt ſex: nempe præter eos, quos diximus, hi duo fuerint modi, antecedentis, & conſequentis. Feſtum Pompeium quadripartita diviſione iſta, continentis, contenti, ſuperioris inferioris, quorum ſingula exemplis uſurpat, limitibus nimis anguſtis metonymiam conſtringere, liquebit ex iis, quæ deinceps dicemus.

II. De metonymia caussæ efficientis.

Metonymiam cauſſæ duplicem faciunt; unam efficientis, alteram materiæ. Quam diviſionem mox ventilabimus. Metonymia cauſſæ efficientis alia eſt cauſſæ primę, ac principalis; alia inſtrumentalis, vel ſecundariæ.

Prioris generis eſt, *Iſraël* pro Iſraëlitis; *Benjamin*, vel alius patriarcharum, pro tribu ejus. *Habent* b *Moſen, & Prophetas*; pro ſcriptis Moſaicis, & Propheticis. *Homerus*, pro ejus poëmatis; *Livius*, pro hiſtoria Livii. Juvenalis ſat. VIII: --- *Raræ ſine Mentore menſæ.* id eſt, toreumate. Huc etiam referenda ſunt ea, in quibus aliquod gentilium numen ponitur pro eo, quod inveniſſe aut efficere putabatur. Maro III. Georg. --- *Lucinam juſtoſque pati Hymenæos.* *Lucina* pro *partu*, quem credebatur faciliorem præſtare. Nimirum, quia, ut Plinius *c* ait, *Lunæ femineum ac molle ſidus, atque nocturnum, ſolvit humorem, & trahit*. Ovid. IV. Met. fab. III:

--- Solæ Meneides intus
Intempeſtivâ turbantes feſta Minervâ.

Minerva pro lanificio, cui præeſt *d*: uti & artibus aliis. Figmenti hujus cauſſam docet Servius in Ecl. II, & exinde Iſidorus lib. XIX. Orig. cap. XIX. Quæ Cereris & Veneris cura credita ſit, Plautus indicat Rudente *e*:

Cererem te meliùs, quàm Venerem ſectarier.
Amori f *hæc curat, tritico curat Ceres.*

Hinc nomina eorum pro rebus, quas curent, & procurent, paſſim invenias. Ut in calcato illo Terentii dicto *g*: *Sine Cerere & Libero friget Venus.*

a cap. 5. hujus lib.

b Luc. 16. 19.

c lib. 2. Hiſt. Nat. cap. 101.

d Servius 7. Æn

e act. 1. ſc. 2.

f ſic rectè corrigunt, quia curo ἀρχαϊκῶς dandi caſum pro accuſativo adſciſcit.

g Eun act. 4. ſc 5.

Digitized by Google

Venus. Ubi ſatis conſtat, per *Cererem* ſignificari fruges, per *Liberum* vinum, per *Venerem* τὰ ἀφροδίσια, ſive ipſam μίξιν, quam *corporale concilium* Arnobius appellat. Ita & Comici locum interpretatur M. Minucius in Octavio. *In eandem*, inquit, *ſententiam & Perſeus philoſophatur, & annectit inventas fruges, & frugum ipſarum repertores, iiſdem nominibus: ut Comicus ſermo eſt, Venerem ſine Libero, & Cerere, frigere.* Arnobius extremo libro quincto: *In uſu ſermonis veſtri Martem pro pugnâ appellatis, pro aquis Neptunum, Liberum patrem pro vino, Cererem pro pane, Minervam pro ſtamine, pro obſcœnis libidinis Venerem.*

Monet Fabius *a*, hæc dici licentiùs, quàm ut fori ſeveritas ferat. Ciceto tamen in Milonianâ ait: *Adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemque communem.* Sed non minùs hîc numen accipere poſſumus, quàm in illo Homerico *b*:

Ξυνὸς ἐ Ἐνυάλιος καί τε κτανέοντα κατέκτα.

Accommodatius illud pro Marcello: *Quos amiſimus cives, eos Martis vis perculit, non ira victoriæ.* Nec enim Deus, ſed prœlium opponitur victoriæ. Apud hiſtoricos verò crebrum eſt, *Vario Marte;* &, *Incerto Marte.* Etiam Valerii eſt in ſecundo Memorabilium cap. 1: *Proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit.* Atque ita ſæpe Veneris vocabulo etiam uſus Cornelius Celſus *d*.

At extra ſcenam nimiæ fuerit licentiæ, *Cererem ſalutare*, pto *guſtare panem: ſalutare Liberum*, pro *guſtare vinum.* Quomodo arbitrantur Comicum loqui in Amphitryone, ſive is Plautus ipſe, ſive alius potiùs, vetus ille, ſed Plauto tamen non paullo junior, qui ea, quæ deeſſe huic comœdiæ putaret, haut illepidè ſupplêrit. Verba ejus ſunt *e*:

Nec Bacchum ſalutem hodie, nec Cererem, ni purgari juſſeras
Vaſa ---.

Ita enim non ineptè emendant *f*: ut ſententia ſit, nec panem, nec potum, hodie ori admoveam meo, niſi tu juſſeras. Quæ ſi vera eſt conjectura, *ſalutare* dixetit Comicus, pro *ori admovere*, quia ἰσοδυναμῶσι *g*, *Deum ſalutare, & adorare;* quod viri eruditi *h* interpretantur, *ad os admovere.* In Deorum enim ſalutatione eminus ſtantes, ne ore profano Deos tangerent, manum ori admovebant, ac ſuaviabantur. Quin multi volunt, id propriè eſſe *adorare.* Nos ſubtili iſti etymologiæ adſenſum accommodare non poſſumus: de ritu tamen adſentimus: ut cujus meminerint Lucianus in Demoſthenis encomio, itē περὶ ὀρχήσεως, Plinius lib. XXVIII. cap. II, & lib. XII. cap. III,

a lib 8. cap. 6.
b Iliad. 2.
c Communis Mars, inq. vicem perimit perimentem.
d lib. 1. c. 3. & alibi.
e Amphitryone Sc. Di voſtrâ fidem.
f praeunte Gaſpare Scoppio l. 1. Veriſimil c. 8. qui tamē ſententiā hanc retracta: lib. 3. ſuſpectarum lectionum epiſt. 19.
g æqualē vim habent.
h Lipſius l. 2. Elect. c. 6. Muretus l. 10. c. 1 Scoppius lib. 1. Veriſ. cap. 8. &c.

Appuleius lib. IV. Metam. Apolog. & Florid. Hieronymus contra Rufinum, & in Oſeam cap. XIII.

Ab metonymiâ cauſſæ principalis venio ad eam, quæ eſt cauſſæ inſtrumentalis. Quam à Peripateticis ad efficientem referri, ſatis conſtat. Ut *lingua* pro ſermone; quomodo linguam Romanam, Græcam, Hebræam dicimus. Vel pro obtrectatione: ut apud Tullium lib. IX. ep. 11. ad Varronem: *Vitemus oculos hominum, ſi linguas minùs facilè poſſumus.* Vel pro eloquentiâ. Vt apud Apoſtolum 1. Cor. 1: *Si linguis angelorum loquar.* *Angelicam* verò metaphoricè dixit pro præſtanti, quia ſumma omnia tribuebant angelis: unde dicebant, *panem Angelorum* a. Niſi malis manna ita vocari, quia etſi ſpecie non differret à vulgari manna; tamen angelorum miniſterio diverſimodè fuerit productum, ac qualitatibus aliis ornatum: uti ex XVI. Exod. cognoſcere eſt. Inſtrumentalis quoque cauſſa ponitur pro effectu, cùm *manus* accipitur pro opere. Propertius lib. III. Eleg. XX:

a *Pſalm.* 78.25.

Aut certè tabulæ capient mea lumina pictæ,
Sive ebore exactæ, ſeu magis ære manus.

Itidem Cic. lib. VII. epiſt. ad Att. & alibi, *manum* dixit pro *ſcriptione:* ac Græci quoque eodem loquuntur modo, teſte Polluce, & Suida: neque aliter Galli, & nos in ſermone vernaculo, ac linguæ item aliæ.

Ad Metonymiam quoque efficientis referenda ſunt ea, in quibus affectus, aliáve qualitas, vel actio, ponitur pro effectu ſuo. Cic. pro Milone: *Principum munus eſſe ducebat, reſiſtere levitati multitudinis.* h.e. tumultui, quem levitas concivit. Inprimis hoc genere gaudent Hebræi. Ut Mich. VII. 9: *Iram Domini portabo:* h.e. pœnam, quæ ab ira proficiſcitur. Sic *eleëmoſyna* (qua propriè miſericordia ſignificatur) pro dono, ſive opere miſericordiæ. ut Mat. VI. 1. & alibi. Simile quoq; hoc Lev. V. 1: *Anima, quæ peccavit, feret inquitatem ſuam,* h.e. pœnã iniquitate promeritam. Levit. XIX. 13: *Opus mercenarii non pernoctabit tecum:* hoc eſt, mercedem opere promeritam non retinebis in diem poſterum. Pſal. CXX. 2: *Laborem manuum tuarum manducabis:* hoc eſt, cibum labore proprio partum. Oſee IV. 8. de Sacerdotibus: *Peccata populi mei comedent:* h. e. hoſtias pro peccato oblatas. Quomodo & 1. Cor. V. 21. de Chriſto legas: *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in ipſo.* Ubi priùs *peccatum* ſumitur propriè, deinde μετωνυμικῶς, pro hoſtia piaculari, cujus peccatum eſt cauſſa. Quamquam hic & metonymiam ſubjecti ſtatuere poſſis: quia victima, quæ mactaretur pro peccatis, peccata in ſe quodammodo reciperet: quò pertinebat, quòd ſacerdos

dos hoſtiæ imponeret manus, atque ei peccata quaſi transſcriberet.

Hujus etiam loci eſt figuratum illud loquendi genus, quod *ἀνθρωποπάθειαν* vocant. Nam ad metaphoram quidem pertinet, quatenus Deus homini aſſimilatur: ut cui nunc membrum humanum tribuatur, etſi ſit ſpiritus: nunc affectus hominis adſcribatur, etſi ſit *ἀπαθής*. Ad *μετωνυμίαν* verò referri debet, quatenus per membrum intelligitur potentia, quæ membro illo exercetur: affectu item deſignatur effectus, qui in homine ab affectu ejuſmodi proficiſcitur. Ut *manus* a, vel *brachium* b Dei, pro potentiâ ejus. *Oculus*, c pro cura & providentia. *Ira*, & *furor* Dei, d pro ultione ac pœna. *Pœnitentia*, pro mutatione vel beneficii in pœnam, vel pœnæ in beneficium; prout Deus nunc boni, nunc mali, dicitur pœnitere. Itidem *oblivio* e vocatur, cùm non opitulatur: *expergeſieri*, ac *vigilare* f dicitur, cùm ſuccurrit. Atque ita in aliis.

III. DE METONYMIA ILLA, QUAM VULGO MATERIÆ VOCANT.

ET hæc de metonymiâ efficientis. Præter quam alteram quoque ſtatuunt *μετωνυμίαν* cauſſæ, quam *materiæ* appellant, quia hęc ponatur pro materiato. Et certè crebrū eſſe hoc loquendi genus, nemo ſanus negaverit. Ita homo dicitur *terra* g, quia è terra ſumtus eſt: *ſemen mulieris* h, pro filio mulieris; *ſemen Davidis* i, pro poſteris; *lignū* k, pro cruce è ligno; *pelles* l, pro tentoriis inde factis. Theophraſtus *m φοίνικιν n* appellat unguentum palmeum: *κύπρινον o*, oleum ex cypro arbore Aegyptiâ: *κρίνον p* item *μύρον κρίνινον q*, ſive *Σούσινον*, prout vocari ſcribit Athenæus *r*: nempe à Susâ; quo Perſis & lilium ſignificatur, & urbs Perſidis, à liliorum copiâ; ut teſtatur Stephanus *περὶ πόλεων*; ac Hebręa quoque lingua confirmat; ut in qua liliū vocent *ſuſan*, quaſi ſenorum foliorum florem. Eadē loquendi ratio eſt, cùm in Plinio legimus *humanas dapes, & humanos potus*, pro eo, quod pari religione vocat *reliquias cibi, & humorem quem profundimus*. Imò quia unum variarū eſſe rerum materies ſolet, eò & metonymica ejuſdē vocabuli ſignificatio variat. Ut cùm *cornu*, pro laternâ corneâ dicit Plautus *ſ*; pro arcu corneo; Maro *t*. Aut cùm idē Maro *u aurum* dicit pro phiala aurea; pro arcu aurato, poëta antiquus apud Varronem *x*. Aut cùm *ferrum* ſumitur nunc pro gladio; ut *interimere ferro:* nunc pro vomere; ut *y*, *At prius ignotum ferro quàm ſcindimus æquor.* Aut cùm *æs* accipitur vel pro pecunia,

a *Num.* 11. 13.
b *Exodi* 15. 16.
c *Pſal.* 33. 18.
d *Exod.* 15. 7. *Ezech.* 7. 19. *Ioann.* 3. 36. *Rom.* 3. 5.
e *Hoſ.* 4. *Eſa.* 49. 14. 15.
f *Pſal.* 7. 6.
g *Geneſ.* 3.
h *ibidem.*
i *Pſal.* 18.
k 1. *Petr.* 2. 24.
l 2. *Sam.* 7. *Hab.* 3. 7.
m *libro de Odoribus.*
n *palmā.*
o *cyprum.*
p *lilium.*
q *unguentū è liliis.*
r *lib.* 12.
ſ *Amphitr.* 1. 1.
t *Ecl.* 10.
u 1. *Æn.*
x *lib.* 6. *de L. L. ex reſtitutione Scaligeri.*
y 1. *Georg.*

a 1. Met. niâ, ut paſſim fit. Vel pro tabulâ ex ære. Vt in illo Naſonis a:

--- *Nec verba minantia fixo*
Aere ligabantur.

i. leges non incidebantur tabulis æneis. Quo de more vide L. Jo. Scoppam lib. I. Collectan. cap. XIV, Paullum Manucium lib. de legg. Rom. Turnebum lib. XXV. Adverſ. cap. XXX. Anton. Auguſtinum lib. de legibus cap. XVI, & Barnabam Briſſonium lib. III. de form. Ac hæc quidem evincere videntur, aliquam eſſe metonymiam materiæ.

Verùm, licet in his, ac ſexcentis aliis id genus, materiam pro materiato poni, lubentes agnoſcimus: neutiquam tamen ex eo conſequi putamus, rectè à Rhetoribus quoque aliquam ſtatui metonymiam materiæ; cùm, quæ hactenus exempla adduximus, & quæcunque alia ejus notæ afferri queunt, rectiùs ad ſynecdochen partis eſſentialis referantur. Non ventilabo diu, aut luſoriis armis hanc cauſſam agam. Certè materia pars eſt eſſentialis effecti ſui, ac magis quidem propriè pars nominatur, quàm ſpecies; quæ Philoſophis dicitur pars ſubjecta generi. Quare, ſi ſynecdoche eſt, cùm pars ſubjecta ponitur pro toto genere; multo magis fuerit ſynecdoche, quandocunque pars eſſentialis, cujuſmodi eſt materia, ponitur pro toto, quod conſtat materiâ & formâ. Quòd ſicui ſtat ſententia, mordicus vulgatam tenere opinionem; is per me licet dicat, eſſe ſimul metonymiam materiæ, & ſynecdochen partis. quia, etſi in exemplis allatis idem ſubjecto ſit materiatum, & compoſitum: fortaſſe tamen aliud fuerit conſiderare materiam, ut ponitur pro materiato ſolo; quia cùm hæc naturali tantùm vinculo conjungantur, eo pacto fuerit metonymia: aliud autem ſit conſiderare materiam, ut ponitur pro compoſito; quia cum materia ſit de eſſentiâ compoſiti, juxta hunc conſiderandi modum futura ſit ſυνεκδοχή. Verùm quid quæſo aliud eſt materiatum, quàm compoſitum? Scilicet vulgus, cùm materiam accipit pro materiato, materiatum philoſophorum more intelligit abſtractè. Quare, niſi Ixioni ſimiles, umbram pro re, errorem pro veritate, amplecti velimus: fateamur neceſſe eſt, longè antiſtare priorem ſententiam, quæ, cùm materia ponitur pro materiato, non minùs facit ſynecdochen partis eſſentialis, quàm cùm forma ponitur pro formato; E. G. anima pro homine; quam ipſimet appellant ſynecdochen partis.

Nec verò hoc ſolum eviciſſe contenti ſumus. Aliud quoque, hoc nobis conceſſo, ſequi putamus. Id verò eſt, μετωνυμίαν laxè nimis definiri

finiri tropum, quo cauſſa ponitur pro effectu, aut ſubjectum pro adjuncto; vel contrà. Nam cùm materia, aut forma, accipiuntur pro materiato formatove, cauſſa profectò ponitur pro cauſſato; nec tamen metonymia eſt, ſed ſynecdoche. Huic definitionis vitio medicinam fecerimus, ſi non *ἁπλῶς cauſſa* dicamus, ſed *cauſſa externa*. Eo enim eſſentiales cauſſæ excluduntur.

IV. De metonymia finis.

Quemadmodum autem nimis metonymiæ pomœria extendunt, cùm ei ſynecdochica adjungunt: ita nimis eadem coarctant, cùm quodammodo ſilentio ſuo damnant metonymiam finis, pro eo quod ad finem deſtinatum eſt. Horatius certè in arte poëticâ dixit,

Dicitur & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti fecibus ora.

Quo loco Franciſcus Luiſinus per *poëmata* intelligit ſcenam, quæ propter poëmata fiebat: ut ſententia ſit, ſcenam à Theſpide plauſtris eſſe circumductam, in quibus ejus canebantur poëmata, & agebantur. Quamquam, ut ingenuè, quod ſentio, dicam, mihi quidem magis veriſimile ſit, *poëmata* hîc propriè accipi: ut ſententia ſit, Theſpidem, quòd ſcena necdum eſſet inventa, poemata ſua plauſtris circumgeſtâſſe, atque ex iis tragœdias docuiſſe. Nec Horatiano hoc defecti, exemplis omnino deſtituimur. Nam dixit Terentius *a*: *Si* a *Aelph.*
meus eſſes, exemplum omnibus curarem ut eſſes. h. e. animadverterem in te *act.5. ſc.1.*
dignis modis, quo alii ex te caperent ſibi exemplum. Crebrum etiam b *in carm.*
eſt *cuſtodia* pro *cuſtodibus*. Ut apud Catullum *b*, *vigilat cuſtodia*. Et *nuptiali.*
Maronem *c*, c *9. Æn.*

--- noctem cuſtodia ducit
Inſomnem.

Et Stoici eam Logicæ partem, quæ docet argumentum in figurâ ac modo diſponere, quo de re totâ meliùs certiùſque judicari queat, *judicium* appellant. Εὐχαριστίαν quoque per metonymiam finis dicimus pro cœnâ Domini. Et hæc de duplici metonymiâ cauſſæ.

V. De metonymia effecti proprie dicti.

Secundum metonymiæ genus priori contrarium eſt. Nam complectitur exempla, in quibus per cauſſatum intelligitur cauſſa.

Hunc

Hunc autem modum in duos vulgò diſpeſcunt. Prior eſt, cùm effectum propriè dictum accipitur pro efficiente: alter, cùm materiatum ponitur pro materiâ.

Metonymia effecti eſt, quando, qui poëtarum mos eſt, epitheton effecti proprium cauſſæ tribuitur efficienti. Vt in illo Virgilii *a*,

a 6. Æn.

Pallenteſque habitant morbi, triſtiſque ſenectus.

Nam morbus eſt efficiens morbo affecti, quà talis; & ſenectus reddit ſenes. Cùm autem palleant, qui morbo affecti ſunt, & ſenes ſint triſtes; effecti utriuſque ἐπίθετον utrique tribuitur efficienti. Quam rem Heraclides optimè in Allegoriis Homericis declarat, ubi ait, Homero Διόνυσον *b*, h.e. τὸν οἶνον *c*, dici furere, quia ebrii ſoleant furere. Atque addit: Ὥσπερ τὸ δέος εἰ τύχοι χλωρὸν λέγει, καὶ πολυκεδανὸν πόλεμον. Ἃ γὰρ ἀπ' αὐτῶν συμβαίνει, ταῦτ' ἐκείνοις περιῆψεν, ὅθεν ἄρχεται τὰ πάθη. *Sicut timorem vocat pallidum, & triſte bellum. Nam affectiones, quæ res comitantur, iis tribuit, unde contingunt.* Similiter Prudentius in Hamartigeniâ, *Nec fluxa voluptas Diffluat.* Sic loquitur, quia homines voluptatibus dediti diffluunt. Nec hujuſce elegantiæ omnino expertes ſunt Oratores: quippe qui, teſte Fabio, dicant, *præcipitem iram, hilarem adoleſcentiam, ſegne otium.*

b Liberū.
c vinum.

Verùm hoc de tropi genere immane quantum diſcrepare videntur Fabius, & Beda presbyter: ille enim effectum pro efficiente, hic efficientem pro effectu poni ait. Fabii ſunt iſta: *Illud quoque, & poëtis, & oratoribus, frequens, quo eum, qui efficit, ex eo, quod efficitur, oſtendimus.* Poſtilla ſubdit iſthæc exempla: *pallida mors, pallentes morbi, triſtis ſenectus.* Longè verò aliter venerabilis Beda *d*: quippe qui intelligi velit *per efficientem, id quod efficitur: ſicut pigrū frigus, quòd pigros homines faciat, & timor pallidus, eò quòd pallidos homines reddat.* Verùm ſi, quod Beda ipſe agnoſcit, *pallida mors* haut aliud eſt, quàm pallorem adferens; ſi rectè *pigrum frigus* interpretatur pigros reddens: per effectum profectò intelligitur efficiens, ut bene Fabius ſenſit. Quamquam nec deerit fortaſſe, qui, ut Bedam de manifeſtario errore purget, unius verbi trajectione apud eum legendum contendat, *Item efficientem, per id quod efficitur* &c. Verùm calidæ iſtiuſmodi conjecturæ frigidam ſuffundit, quòd Beda mox ſubjiciat: *Aut contrà per id, quod efficitur* &c. Sed quid in re leviculâ tricamur? Superſunt alia, quæque magis in ambiguo ſint.

d lib. de tropis ſacræ Scripturæ.

Ac primò quæritur, an, cùm Fabius, Beda, ac fortaſſe, quotquot veterum aliquid de metonymiâ ſcriptis conſignarunt, haut alia hujus generis exempla adferant, quàm in adjectivis & ἐπιθέτοις: icircò

neceſſe

neceſſe habeamus eorum ſubſcribere ſententiæ, qui μετωνυμίαν effecti in iſtis tantummodo locum habere exiſtimarunt. Nobis quidem ἐκτὸς δρόμου φέρεσθαι a videntur. Dixit certè Horatius lib. I. od. IX: a *extra curriculũ ferri.*

Donec virenti canities abeſt
Moroſa.

Ubi *canities* pro ſenectute ponitur. Ovidii eſt XII: Met. fab. V:

--- Nec habebat Pelion umbras.

hoc eſt, arbores. Cicero in Milonianâ: *Si mors P. Clodii ſalus veſtra fuerit.* hoc eſt, ſalutis cauſſa. Multa etiam hujuſmodi ſe offerunt in ſacris literis. Vt Geneſ. XXV: *Duæ gentes ſunt in utero tuo.* hoc eſt, gentium auctores, Eſau, & Jacob. III. Reg. cap. IV: *Mors eſt in olla.* hoc eſt, mortiferum quid. Et Chriſtus ab Apoſtolo *b* dicitur *nobis à Deo factus ſapientia, juſtitia, ſanctificatio, & redemtio.* h. e. ſapientiæ objectum ac doctor, & noſter juſtificator, ſanctificator, & redemtor. Itidem cap. I. Apocalypſ. verſ. IV, etſi Spiritus S. οὐσιωδῶς *c* unicus eſt; ratione tamen virtutis & operationis ſe in Aſiaticas ſeptem Eccleſias exſerentis, Johannes numerum effecti tribuens efficienti, ſeptem nominat ſpiritus coram throno Domini verſantes, à quibus æquè, ac à Patre & Filio, gratiam & pacem Eccleſiis optat: medio autem loco Spiritum S. inter Patrem & Chriſtum interſerit, quia longior de Chriſto inſtituendus erat ſermo.

b I. Cor. I. 30.
c *eſſentialiter.*

Alius iterum ſe offert error vulgi; cujus de commentis propemodum dicere liceat illud Lucillii:

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falſa.

Cujus enim pretii eſt, quod ſuaviludii illi pertendunt, metonymiam effecti non habere locum in verbis? Atqui Perſii eſt ſat. III:

--- & intus
Palleat.

Nam propriè intus pallere qui poteſt? Sed quia timor cauſſa eſt palloris, *palluit* uſurpat pro *timuit*. Eodem modo, ſed paullo molliùs, dixit Horatius *d*:

Dum pueris omnis pater & matercula pallet.

hoc eſt, liberis timet. Et de Titio Septimio, poëtâ lyrico, ac tragico *e*:

Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus.

hoc eſt, extimuit. Simile eſt illud Maronis *f*:

Regina è ſpeculis cùm primùm albeſcere lucem
Vidit.

Albeſcere enim luci tribuit, hoc eſt, ipſi cauſſæ alboris, cùm propriè

d *lib.* I. *epiſt.* 7.
e *lib.* I. *epiſt.* 3.
f 4. *Æn.*

priè competat rebus, quæ luce illuſtrantur. Par ratio, cùm *mirari* dicitur pro *ignorari*. Ut Terent. Eun. a *Miror, quid ex Piræeo abierit.* Vbi ſic, ut dixi, interpretatur Donatus. Sed pleniùs idem in illud Andriæ *b*: *Miror, unde ſit.* Vbi hæc annotavit: MIROR *veteres, cum* UNDE, *pro* NESCIO *ponebant. Nam admiratio ab ignorantia deſcendit.* Addit deinde, ſic etiam accipi in Plautino iſto *c*:

Siquis miretur qui ſim, paucis eloquar.

Vulgò quoque cùm dicimus, *Primus hoc ille obſervavit*; quid aliud volumus, quàm, *obſervando deprehendit?*

At enim, inquiunt, μετωνυμία venit ab ὄνομα *d*, eoque à Fabio definitur, nominis pro nomine poſitio. Homines acutos! quaſi non verba quoque dici poſſint ὀνόματα *e*. Nam id niſi eſſent, non opponerentur ὀνόματα τοῖς πράγμασι *f*; nec definitio ὀνοματώδης *g* eſſet ἀντιδιῃρημένη χρηματώδης *h*; nec verba, cujuſmodi ſunt *mugire, pipire, boare*, rectè vocarentur ὀνοματοπεποιημένα *i*: quæ qui in dubium revocare volet, eàdem intermortuam Pyrrhonis & Arceſilai ἀκαταληψίαν *k* ab Orco in lucem protrahere ſeſe ſtudeat.

Monent præterea Rhetores, cùm effectus ponitur pro cauſsâ, non debere eam obſcurè nimis colligi ex effectu. Bellè quidem; at de exemplo, quo id adſtruunt, hautquaquam adſtipulor. Certè Hieronymus Rhegius *l*, & Ludovicus Carbo *m*, damnant Horatium, quòd dixerit *n*, *Sunt quos curriculo pulverem Olympicum Collegiſſe juvat*: pro, ſunt quos certamen Olympicum delectat. Verùm aut ipſe pluſquam in Cimmeriis tenebris ceſpito; aut, pro poëta quidem, nulla hic eſt vel obſcuritas, vel duricies. Nam Græcos, more ſuo, imitatur Horatius. Ii enim, quia in certaminibus equorum curſu pulvis excitari ſolet, pro ἀγωνίζεσθαι dicunt κονίζεσθαι; quod propriè notat κόνιν ἐγείρεσθαι, atque, ut Horatius loquitur, *pulverem colligi*. Et hæc de metonymia effecti.

a *act. 2. ſc. 2.*
b *act. 4. ſc. 4.*
c *prologo Aulularia.*
d *nomen.*
e *nomina.*
f *nomina rebus.*
g *nominalis.*
h *oppoſita reali.*
i *nominū fictiones.*
k *incomprehenſibilitatē.*
l *lingua Latina commentario 2. præceptione 5.*
m *lib. 1. de Elocutione cap. 12.*
n *lib. 1. od. 1.*

VI. DE IIS, IN QUIBUS METONYMIAM MATERIATI STATUUNT, DEQUE METONYMIA DESTINATI AD FINEM.

QUod verò ad metonymiam materiati attinet; ſunt qui negent, materiatum unquam pro materia poni: ſed, ſiquod ejus exemplum apud idoneum reperiatur ſcriptorem, metonymiam id materiati fore, haut diffitentur. At hac in re bis peccant. Nam materiatum pro materia ſumitur, cùm Deus ſic loquitur apud ſervum ſuum

ſuum Moſem *a*: *Pluam vobis panes de cælo.* hoc eſt, manna, unde fiant panes. Etiam, rogantibus Iſraëlitis, *man hu*, id eſt, *quid eſt hoc?* reſpondit Moſes *b*, *Iſte eſt panis, quem vobis Dominus dedit ad veſcendum.* Ac, ne ſolùm Hebræos ſic loqui putemus, Maro in eclogis ait:

a Exod. 16 5.
b ibid. verſ. 16.

Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.

Serta pro floribus. Nec tamen hæc eſt metonymia materiati, cùm materia ſit materiati cauſſa interna: ad metonymiam autem non alia pertineant, quàm quæ non junguntur vinculo eſſentiali. Vel ſi exemplum hoc ad metonymiam referre lubet; fuerit metonymia finis, quia ſolemus flores legere eo animo, ut inde ſertum fiat. Sin ſertum non ut finem, ſed ut materiatum, conſideremus: erit ſynecdoche totius eſſentialis pro parte. Nimirum quia, quod primum eſt intentione, id ultimum eſt exſecutione: eò unum idemque & finis eſt, quando intenditur, & materiatum ſive effectum, poſtquam animus effecit, quod propoſuerat. Vt nihil impediat, quo minùs aliquid ſit, tum metonymia finis, tum ſynecdoche partis: non item metonymia materiæ, quia matèries minimè pertinet ad metonymiam: ut ſatis apertè mihi videor monſtráſſe. Quare verbum non addo, cùm ne operam abuti dicar in re clarâ firmandâ; tum ne fiat illud, quod Varro vocat, caprinum prœlium.

Quemadmodum autem, cùm de metonymiâ cauſſæ agunt, malè omittunt metonymiam finis: itidem in metonymiâ cauſſati malè prætereunt eam, quæ eſt deſtinati ad finem. Magis fortaſſe nomini ſuo conſuluiſſent, ſi in ſacrâ paginâ adſidui eſſe, quàm dicis cauſâ, verſari maluiſſent. Nam, ut cætera mittam, exemplum iſtiuſmodi μετωνυμίας eſt in illo Abimeleci cap. xx. Geneſ. *Ecce is tibi eſt operimentum oculorum.* Ubi Abrahamus dicitur Saræ eſſe velamen, h.e. is, ob quem ea velari debebat in ſubjectionis ſignum *c*. Nec nationum ſcriptores hoc loquendi genus neſciunt, ut Catulli loco oſtendam, cum ad μετάληψιν perventum erit *d*. Nunc de metonymiâ cauſſati iſta ſufficiant.

c Ad Epheſ. 5. verſ 9.
d cap. 10. hujus lib.

VII. De metonymia subjecti, et adjuncti, generatim.

CÆTEROS μετωνυμίας modos, qui complures ſunt, revocant plerique Rhetores ad μετωνυμίαν ſubjecti, & adjuncti. Sed, etſi Peripateticis accidentium ſubjectum, fundamenti ratione, ſemper eſt

 ſubſtan-

Digitized by Google

ſubſtentia; unde ea *ſubjectum inhæſionis* vocatur; ratione verò attributionis ſubjectum vel ſubſtantia eſt, quomodo homo ſubjectū eſt eruditionis, paries coloris; vel accidens, quomodo linea dicitur longa, tempus breve: tamen ex eorundem ſententiâ neque continens ſubjectum eſt ratione contenti, neque patronus ratione clientis, aut dux ratione exercitus. Quare latiùs multo, quàm ſubjecti & accidentis voces accipit Ariſtoteles, ſubjecti & adjuncti nominibus utuntur illi, qui duplicem faciunt metonymiam ſubjecti, duplicem itē metonymiam adjuncti: ac quidem, cùm continens ponitur pro re contentâ, vocant μετωνυμίαν ſubjecti in ſe recipientis: quoties dux pro exercitu, patronus pro cliente, deus pro loco, aut poſſeſſor pro re poſſeſsâ uſurpatur, metonymiam ſtatuunt ſubjecti ad ſe recipientis: item, ſi virtutes, vitiaque, pro perſonis ipſis uſurpentur, metonymiam eſſe aiunt adjuncti inhærentis: & cùm ſignū ponitur pro ſignato, metonymiam appellant adjuncti adhærentis. Idē judiciū eſto de his, qui adjungunt metonymiam, tum objecti, tum ejus, quod circa illud ſe occupat. Verùm dici poteſt, latiùs naturâ ſuâ patére adjuncti vocem, quàm accidentis: quippe etiam ſubſtantia ſubſtantiæ, ut brachium ſcapulis, virgultum trunco, adjungitur; non autē accidit. Itaque, etſi de nonnullis horum aliter ſtatuam, ut ſuo aperiam loco: tamen ipſa ſubjecti & adjuncti vocabula retinebo; cùm ne madidam memoriā juventutis novis turbem vocibus, tum ne laureolam videar in muſtaciis quærere.

De metonymiâ antecedentis, & conſequentis, hoc quidem loco nihil addere viſum eſt, quia multo rariſſima ſunt ejus exempla, quæ non ad aliquod aliud μετωνυμίας genus referri queant: ut fortaſſe vix eorum nunc habenda eſſe ratio videatur. Verùm hâc de re pluribus in Μεταλήψει. Nunc de ſingulis, quos antè recenſuimus, modis ſingillatim agamus.

VIII. De metonymia subjecti, in se recipientis.

TERTIUS igitur μετωνυμίας modus eſt, quo ſubjectū ponitur pro adjuncto. Subjecti autem voce nunc, aliorum, quos dixi, exemplo, utar admodum laxè, & ex parte etiam valde impropriè: nempe pro eo, cui quid ineſt, vel adeſt, vel circa quod aliquid verſatur. Ut triplex ſit metonymia ſubjecti; una recipientis in ſe, altera ad ſe recipientis, tertia objecti, ſive ſubjecti occupantis.

Metonymia ſubjecti, cui quid ineſt, nunc uſurpat ſubjectum pro quali-

qualitate ſive affectione, quæ ineſt; nunc pro actione, quæ in eo fit; nunc pro corpore ſive ſubſtantiâ, quæ eo continetur.

Primi generis videtur, cùm *jecur*, quod cupiditatis ſedes eſt, juxta Platonem, pro placito ſive libidine accipitur. Pacuvius Chryſeâ *a*:

a apud Cic. lib. 1. Divinat. & ex parte apud Non. in Auſcultare.

--- Nam iſtis, qui linguam avium intelligunt,
Pluſque ex alieno jecore ſapiunt, quàm ſuo,
Magis audiendum, quàm auſcultandum, cenſeo.

Interdum etiam pro ſapientiâ uſurpatur. Vt veteri Epigrammate in Catonem Grammaticum *b*:

En cor Zenodoti, en jecur Cratetis.

b apud Sueton. de illuſt. Grâmat.

Ubi & ſimili μετωνυμίᾳ *cor* pro ſapientiâ ſumitur. Quemadmodum etiam apud Plautum Perſâ *c*:

Di iſtam perdant. Ita cata eſt & callida.
Habet cor. quàm dicit, quod opu'ſt!

c Act 4. ſc Satin Athenæ.

Cæterùm, ut Tullius ait 1. Tuſcul., *Alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi eſſe ſedem & locum.* Eaque eſt cauſſa, cur *cerebrum* ſimiliter ſumatur. Ut cùm Caper grammaticus ait, *Qui cereber dicunt, ſine cerebro vivunt.* hoc eſt, non ſunt ſanæ mentis. Horatii eſt *d*:

--- O te, Bollane, cerebri
Felicem!

d lib. 1. ſat. 9.

hoc eſt, O te beatum, ob mentem adeò præclaram, ac generoſam. Itidem Græci φρόνησιν vocant φρένας. Vt in nobili illo Epicharmi *e* dicto:

Νᾶφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν..

Nam φρένας hic ſapientiam ſignificare, oſtendit illud Q. Ciceronis: *Quamobrem*, inquit, *Epicharmeum illud teneto, Nervos atque artus eſſe ſapientiæ, non temere credere.* At propriè φρένες ſunt membranæ, quibus cerebrum & cor involvuntur; etſi Euſtathius ita vocet τὸ διάφραγμα; nonnulli etiam φρένας propriè mentem, at μετωνυμικῶς diaphragma, ſignificare tradant. Verùm res tanti non eſt, ut ſuper eâ neceſſe ſit haberi doctorum comitia.

e Apud Dionem Chryſoſtomum. l. b. περὶ ἀπιστίας.

Atque ut *jecur, cor, cerebrum*, pro ſapientiâ; ita, quia in vultu pudor relucet, *frons*, & *os*, ſæpe ſumuntur pro pudore. Unde Catullus *f*:

--- Pudorem
Ferreo canis exprimamus ore.

f Carm. 43.

Perſii verò eſt ſat. v:

--- Exclamet Melicerta, periſſe
Frontem de rebus.

De utroque ita Donatus in Eunuch. *g* *Os durum, os impudens: ut contrà*

g act 4. ſc. 7.

contrà mollis frontis dicuntur, qui ſunt reverentes. Atque hinc lucem capit illud Aſinii Galli de M. Pomponio Sabino *a*:

a apud Sueton. de illuſtr. Grámat.

Qui caput ad lævam deicit, gloſſemata nobis
Præcipit. os nullum, vel potiùs pugilis.

Os nullum, hoc eſt, nullius pudoris: *os pugilis*, hoc eſt, durum, quale eſt pugilis, quod cæſtibus crebrò feritur. *Durum* autem *os*, pro impudenti; quomodo Terentium loqui Donatus notavit, ut vidimus.

Metonymiæ ſubjecti ejus, cui qualitas ſive affectio quomodocunque ineſt, vicina eſt illa, in qua per locum, ubi aliquid fieri ſolet, intelligitur actio, quæ in eo fiat. Cic. 1. de Orat. *Age verò, ne ſemper forum, ſubſellia, roſtra, curiamque mediteris.*

Sed longè uſitatiſſima eſt illa, cùm per locum ſignamus ſubſtantiam, quæ locum illum occupat. Ut Geneſ. VI. 11: *Terra corrupta erat.* id eſt, *homines*. Deut. XXXII. 11: *Sicut aquila nidum ſuum excitat ad volandum.* hoc eſt, pullos ſuos. Ita Janus locus erat Romæ in foro *b*, ſic dictus ab duabus *c*, vel, ut Acron *d* putat, tribus Jani ſtatuis. Sed per μετωνυμίαν continentis ponitur pro fœneratoribus, trapezitis, ac mercatoribus; qui eo in loco habitabant, aut verſabantur. Horat. epiſt. 1. lib. 1:

b Seneca in Ἀποκολοκυνθώσει. c P. Victor. in 8. Reg. urbis. d in lib. 2. ſat. 3.

--- Hæc Ianus ſummus ab imo
Prodocet.

Ubi libri plerique *prædocet*: ſed *prodocet* eſt in MSSis, & vett. editt. *e* & ſcripturam hanc agnoſcit quoque Jacobus Magnus Toletanus *f*, qui ante annos vixit ducentos. Maro 1. Georg.

e ut Venetâ anni 1479. f lib. 5. Sophologii cap. 15.

Poculaque inventis Acheloia miſcuit uvis.

Nam aquam intellexit per *pocula Acheloia*, id eſt, aquea. Veteres enim, Euſtatiho *g* teſte, *Acheloum* pro quavis aqua ponebant. *Vvas* itidem pro ipſo accipit vino: ſive metonymiâ continentis, ſive potiùs per metonymiam vel ſynecdochen materiæ pro materiato. Juvenalis ſat. XVI:

g Iliad. c. pag. 353. edit. Rom.

Quàm tu Coryciâ ſemper qui puppe moraris,
Atque habitas, Coro ſemper tollendus, & Auſtro,
Perditus ac vilis ſacci mercator olentis.

Vbi per vilem & olentem ſaccum, intelligit opobalſamum, aliámve mercem fætidam; ut vetus ſcholiaſtes exponit: vel, quod longè verius, crocum ſignat; ut argumento eſt, quòd Coryciæ navis fiat mentio. Coryceus enim croco nobilis. Is Ciliciæ mons eſt: unde, ut Horatius *h Corycium* dixit crocum, ita Lucretius *i Cilicem*, ac *ſpicam*

h lib. 2. ſat. 4. i lib. 2.

Digitized by Google

cam Ciliſſam pro eodem Naſo in Faſtis *a*. a *lib.1.*

Nonnulli in hujuſmodi exemplis metonymiam ſubjecti eſſe negant. Atque hi ad *ζωεκδοχὴν* referunt, ac pro ſe facere arbitrantur nomen *ζωεκδοχῆς*, quod *comprehenſionem* ſonat. Verùm aliter locus comprehendit locatum, aliter totum comprehendit partes: idem numero locus aliud, atque aliud, locatum recipit: at partes ſunt de eſſentiâ totius. Adde quòd nec ſemper ἔπυμα convertantur cum re; cùm non ſit *conſul*, quiſquis conſulit Reip. &, ut tropum opponamus tropo, quamvis *μετωνυμία* ſonet *transnominationem*, non tamen ſemper metonymia eſt; cùm nomen pro nomine ponitur; quandoquidem hoc omnibus tropis commune eſt.

Etſi autem, hęc eſſe *μετωνυμικὰ*, nobis quidem certum ſit, non arbitrarium: minimè tamen iis adſtipulamur, qui hanc vocant *μετωνυμίαν* ſubjecti. Nam quemadmodum *μετωνυμίαν* eſſe agnoſcimus, quia continens, & contentum, naturali quidem vinculo conjunguntur, at non ita, ut alterum ſit de alterius eſſentiâ, uti in ſynecdoche fit: (nam id ſi eſſet, non maneret unum numero continens, mutato ſubinde contento) ita *μετωνυμίαν* quoque adjuncti eſſe arbitramur, quia continens ſit locus, contentum ſit locatum: locus autem corpori locato accidit, cùm commune ſit corporum accidens; uti & tempus; quemadmodum quarto φυσικῆς ἀκροάσεως libro ab Ariſtotele docetur ex tripode, non dico Apollinis, verùm rectæ rationis. Sed exemplis quoque pugnemus. Maronis eſt *b*, b 8. *Æn.*

--- Cœlo gratiſſimus amnis: c 1. *Æn.*

pro cœlitibus. Ejuſdem eſt *c*,

--- Ille impiger hauſit Spumantem pateram:

pro vino. Et *Roma* pro Romanis crebrum eſt. At Dii non ſunt adjunctum cœli, nec vinum pateræ accidens eſt, nec Romani urbis: verùm Diis, vino, civibus, accidit locus, quo continentur. Falſi videntur iſtiuſmodi argumentatione: Subjectum continet: locus continet. Ergo locus eſt ſubjectum. Verùm aliter accidens eſt in ſubjecto, aliter locatum in loco. Deinde nec inveſtes pueri neſciunt, ex puris affirmantibus illegitimè in ſecundâ figurâ contexi *συλλογισμὸν*, quando major non reciprocatur. Et hæc quidem paucis dicta ſunto pro ſententiâ noſtrâ, quam non ponimus nos, ſed proponimus. Quòd ſi veritatem non ſemper ex altiſſimo Democriti puteo extrahere quiti ſumus: at certè hujuſcemodi quæſtionibus exercebimus ingenia juventutis, & eliciemus eruditorum judicium.

Porrò

Digitized by Google

Porrò aliud quoq; hinc colligmus: nempe μετωνυμίαν ſubjecti fore, non cùm tempus pro re, quę in tempore eſt, ſed, quod in tempore eſt, pro tempore uſurpatur. Nam res, ut in loco, ita in tempore eſt; ac tum locus, tum tempus, ut dixi, ſunt rei accidentia, atque, ut vocant, circumſtantiæ. Eſt igitur μετωνυμία ſubjecti, cùm *meſſis* ſumitur pro tempore meſſis. Ut illo Pliniano lib. XXII. cap. XIII: *Semen* (urticæ) *colligi meſſibus oportet.* Et lib. XXIV. cap. XIV: *Flos mori per meſſes colligitur.*

IX. DE METONYMIA SUBJECTI AD SE RECIPIENTIS; ITEM OCCUPANTIS.

VIDIMUS de metonymiâ ſubjecti in ſe recipientis. Nunc expendamus ea, quæ referunt ad metonymiam ſubjecti ad ſe recipientis. Primum eorum genus eſt, cùm poſſeſſor ponitur pro re poſſeſsâ.

a 2. *Æn.* Ut apud Maronem *a*:

--- *Iam proximus ardet*

b *act.* 4. *ſc.* 2. *Vcalegon:* pro domo Vcalegontis.

Item cùm hominem devorari dicimus, cujus conſumuntur opes.

Malus & nequam. Plautus Pſeud. *b.*

c *act.* 2. *ſc.* 2.

SI. *Iamne illum comeſurus es?* BA. *Dum recens eſt,*
Dum datur, dum calet, devorari decet.

Sermo eſt de caculâ, cui nomen Harpax. Idem Aſinariâ *c*, cùm Libanus cognoviſſet ex Leonida, adveniſſe chlamydatum cum pecuniâ pro aſinis: quærit confeſtim, *Vbi is homo eſt?* ac ſubjicit Leonidas: *Iam devorandum cenſes, ſi conſpexeris?* hoc eſt, emungendum argento Nec aliter capiendum illud apud Tranquillum *d*, *Claudium venalem pependiſſe*. Atque ab hac metonymicâ locutione origo eſt fabulæ de Actæone comeſto à canibus ſuis, hoc eſt, adulatoribus, ac paraſitis. Quò pertinet illud Varronis *e*: *Crede mihi, plures dominos cervi comêdere, quàm canes. Quòd ſi Actæon occupâſſet, & priùs ſuos canes comediſſet, non nugâs ſaltatoribus in theatro fieret.*

d *in Claudio cap.* 9.
e *juxta reſtitutionem Carrionis, & Palmerii; ut cervi ſint servi nequam; canes, paraſiti.*

Sunt qui in talibus credant eſſe μετωνυμίαν adjuncti, quia poſſeſſor ſit tanquam contentű: quomodo Vcalegon ædibus, rex arce ſuâ continetur. At, puto, non dicent, etiã bubus eum contineri, cui haut aliæ opes eſſent, quàm ruſticæ: etſi eum vocarint olim ὀκτώποδα *f*, quo ſignificabant, δύο *g* βοῶν δεσπότην εἶναι, καὶ ἁμάξης μιᾶς, teſte Luciano in Scytha. Quanto igitur rectiùs poſſeſſor dicetur eſſe ſubjectű rem poſſeſſam ad ſe recipiens; quia opes, ac omnia fortunæ bona, accidunt homi-

f *octipedem.*
g *aliquem duorum boum, & unius eſſe plauſtri dominum.*

hominibus. Adde quòd litem lite dirimere conatur, cùm incertum ſit, num contentum rectè ſtatuatur adjunctum. Nos quidem, ſubjectum eſſe, ſuprà docebamus; in quo ſi verum vidimus, hæc quoque perorata lis eſt. Pronunciabunt eruditi τὴν ἀρέσκουσαν *a*. *a quæ ſententia placeat.*

Atque ex his etiam liquet, cujuſmodi μετωνυμία ſit, cùm Deus loci ponitur pro loco. Nam quamvis hæc ex vulgi ſententia metonymia adjuncti fuerit, ſi Deum conſideres ut contentum; locum, ut continens: tamen metonymiam ſubjecti eſſe, negari nequit, ſi Deus conſideretur, ut dominus loci; locus autem, ut regnum, quod quaſi ſortitò ei obtigerit. Maro VI. Aen.

--- Primiſque in faucibus Orci.

Quæ ad verba ita Servius: *Deum poſuit pro loco: ut Iovem dicimus, & aërem ſignificamus. Horat.* b *Manet ſub Iove frigido Venator. Orcum autem* *b lib. 1. od. 1.* *Plutonem dicit. Nec enim per Charonta poſſumus intelligere inferos dictos, quia minor poteſtas pro imperio numquam ponitur: ſed illa, quæ tenet imperium.* Nequis mihi hic nebulas aliquas, aut offucias. Diſertim enim confirmant hæc ſententiam noſtram: niſi quis tam ineptè deſipiat, ut nondum videat, eum, qui imperium tenet, ſubjectum quodammmodo eſſe ejus, in quod imperium ſit adeptus. Itidem autem *Neptunus*, ac *Venus*, interdum uſurpantur pro rebus, quibus præſident. Nævius *c*: *c Apud Feſtum in* Coquus.

Coquus edit Neptunum, Venerem, Cererem:

ubi panis ſignificatur per *Cererem*, piſculenta per *Neptunum*, olera per *Venerem:* utpote hortorum præſidem, teſte Plauto, Varrone, Plinio. Ne M. Antonio Delrio credas, qui *d Liberum*, vel *Palladem*, pro *Venere* ſubſtituendum putat, contra omnium veterum & novellorum codd. fidem. *d cõmentario in Oedipum Senecæ.* Nec *Iupiter* tantùm pro aëre, aut cœlo, accipitur; ut fit in Horatii loco à Servio ſuprà adducto, atque alibi ſæpe: ſed & pro vento: ut in illo Catulli *e*: *e Carm. 4.*

--- Sive utrumque Iupiter
Simul ſecundus incidiſſet in pedem.

Porrò totum hoc à poëtis factum ad opinionem vulgi, plures Deos pro variis naturæ partibus ſtatuentis. De quo longè aliter philoſophi: qui unum eſſe Deum credebant: nec Vulcanum igni præeſſe, ſed ipſum eſſe ignem putabant: ac par in cæteris ratio eſt. unde Minucius Felix in Octavio: *Zenon interpretando Iunonem aëra, Iovem cœlum, Neptunum mare, ignem eſſe Vulcanum, & cæteros ſimilter vulgi Deos elementa eſſe monſtrando, publicum arguit graviter & revincit errorem.*

Non deſunt eruditi, qui, uti eſt metonymia cauſſæ efficientis, cùm *Bacchus* pro vino, *Ceres* pro frugibus ſumitur: ita eódem etiam re-

ferunt, cùm *Iupiter* pro aëre, *Neptunus* pro mari accipitur. Sed planè falluntur. Neque enim Jupiter à poëtis æthera, aut Neptunus mare dicitur condidiſſe: imò hæc fuiſſe aiunt, priuſquam illi naſcerentur è Saturno & Rheâ: ſed ſortitò hoc iis imperium obtigiſſe, fabulantur. At Liber vini inventor, Ceres frugum, Minerva lanificii inventrix credebatur.

Etiam ad metonymiam ſubjecti ad ſe recipientis pertinet, cùm dux ponitur pro exercitu. Ut cùm ab Annibale apud Cannas cæſa eſſe dicimus ſexaginta Romanorum millia. Nimirum Hannibali, velut ſubjecto, acceſſit, & quaſi accidit imperium in exercitum; haut aliter ac hominibus contingunt opes; ac gentium Diis poteſtas & jus in portionem aliquam orbis obtigiſſe putabatur.

Nec diſſimilis ratio videtur, cùm *patronus* ſumitur pro cliente, *advocatus* pro reo. Ut pro Roſcio Amerino: *Primùm à Chryſogono peto, ut pecuniâ, fortuniſque noſtris contentus ſit; vitam & ſanguinem ne petat.* Ubi Orator ſibi tribuit Roſcii partes, quia eum receperat defendendum.

Nec ſubjectum ſolam ad ſe recipit perſonam, ſed quandoque & rem: quomodo Deo, vel homini, ſimulachrum accedit, regię conditioni ſceptrum, vino hedera, & ita in aliis: unde nunc res pro ſigno, nunc ſignum pro re ſignatâ uſurpatur. Prius loquendi genus ad metonymiam ſubjecti adhærentis pertinet. Vt 1. Corinth. XI. 10: *Ideo debet mulier habere poteſtatem ſupra caput.* hoc eſt, velamen, ſignum poteſtatis, quam vir in mulierem habet. Vt fallatur vir eruditus *a*, quando negat ſignatum ſubire locum ſigni. Et ſanè quid uſitatius, quàm ut ſigna ac ſtatuę Deorum, vel heroum, vocentur eorum nominibus, quorum ſunt ſigna. Parque ratio in picturis. Macrobius lib. II. Satur. cap. III, quod eſt de jocis M. Ciceronis: *Nec Q. Ciceroni fratri circa ſimilem mordacitatem pepercit. nam cùm in eâ provinciâ, quam ille rexerat, vidiſſet clypeatam imaginem ejus, ingentibus lineamentis uſque ad pectus ex more pictam, (erat autem Quinctus ipſe ſtaturæ parvæ) ait: Frater meus dimidius major eſt, quàm totus.* Jocus eſt ex ambiguo. priùs enim *frater* per μετωνυμίαν ſignati pro ſigno, poſteriùs propriè ſumitur.

a *Maximilianus Sandaeus in Grammatico Profano, cõment. 15. pag. 588.*

Tertium ſubjecti genus ſupereſt, quod aliter *objectum* vocatur, vel *materia, circa quam.* Hoc quoque uſurpatur interdum pro re, quæ circa illud occupatur. Cicero pro Milone: *Inter arma ſilent leges.* hoc eſt, judices, quorum eſt, juxta leges ſententiam ferre. Virgilius Ecl. I:

Formoſam reſonare doces Amaryllida ſylvas.

hoc eſt, carmen de Amaryllide. Lucanus in IX:

--- *Phar-*

- - *Pharſalia noſtra*

Vivet, & à nullo tenebris damnabitur ævo.

hoc eſt, poëma de Pharſalia. Vbi & metonymia eſt continentis, *Pharſalia* pro prœlio in Pharſalicis campis commiſſo. Item Synecdoche; quia poëta à nobiliſſimâ parte eorum, quæ narrat, operi nomen impoſuit; conſilio non tam malo, quàm ſummo viro, Cæſari Scaligero, videbatur *a*. a *lib. 6. de re poët. cap. 6.*

X. DE METONYMIA ADJUNCTI INHÆRENTIS.

SEQUITUR metonymia adjuncti; quæ ſimiliter eſt vel adjuncti inhærentis, vel adhærentis, vel circa objectum ſuum occupati.

Metonymiam adjuncti inhærentis duplicem faciunt. Vna eſt contenti pro continente. Vt illo Catulli *b*: b *carm. 56.*

Oramus, ſi fortè non moleſtum eſt,
Demonſtres, ubi ſint tuæ tenebræ.
Te campo quæſivimus in minore:
Te in circo, te in omnibus libellis.

Libellis (quomodo etiam eſt in principe Catulli editione, quæ Regii Lepidi prodiit *c*) dixit pro tabernis librariis. Et probat id Scaliger quoque: ut geminum ſit illis, quando Attici dicunt, *ἐν ἰχθύσιν d*, pro *ἐν ἰχθυοπωλείοις e*; *ἐν λαχάνοις f* pro *ἐν λαχανοπωλείοις g*. Similis fuerit metonymia, ſi verſu primo rectum eſt *tenebræ*; ut eſt in eâdem Regienſi editione, item MSSis. Sumetur autem pro loco tenebricoſo: quomodo & loquitur Matthæus Euangelii cap. XXII. 13: *Conjicite eum in tenebras exteriores.*

c *lin. 1481.* d *in piſcibus.* e *in foro piſcario.* f *in oleribus.* g *in foro olitorio.*

Altera adjuncti inhærentis metonymia ſtatui ſolet, cùm virtutes, vitiaque, ponuntur pro perſonis ipſis. Vt in his Plauti; *deliciæ pueri, ſcelus viri, flagitium hominis.* Item in illo Maronis *h*; h 2. *Æn.*

Accipe nunc Danaûm inſidias, & crimine ab uno
Diſce omnes.

Vbi *crimen* ponitur pro reo: quia ſententia eſt; Ex uno Sinone diſce, omnes Græcos eſſe inſidiatores. Quamquam, ſi ad vivum omnia, philoſophorum more, reſecemus, non fuerit hæc *μετωνυμία* adjuncti. Quod docebo tam clarè, ut, ſi fallam, vix recuſem, quin fides in talibus parũ mihi propitia ſit in omne ævum. Sumamus hoc Terentii *i*: i *Andr. act. 3. ſc. 5.*

Vbi illic ſcelus eſt, qui me perdidit?

Non hic *ſcelus* pro homine ponitur; ſed pro ſceleſto. At ſcelus adjunctum quidem eſt hominis: verùm ſceleſti non adjunctum eſt, ſed

 forma

forma eſſentialis; haut alirer atq; ſanitas eſt forma eſſentialis hominis ſani, quà ſanus; aut ſapientia ſapiētis, quà talis. Nā ſi ſcelus ſceleſti adjunctum eſſet, aut ſanitas ſani, aut ſapientia ſapientis; ut arbitrantur, qui tantùm dicis cauſsâ philoſophiam deguſtarunt: poſſet ſceleſtus ſine ſcelere, ſanus ſine ſanitate, ſapiens ſine ſapientia eſſe, intelligi, ac definiri: quandoquidem hæc accidentium natura eſt, ut abeſſe poſſint ſine ſubjecti interitu. At homo ſine ſcelere, ſanitate, ac ſapiētiâ, & eſſe, & intelligi, & definiri poteſt; ſceleſtus autem, ſanus, ſapiens, ſine illis non poteſt. Quòd ſiquis contrà pertendat, quæro, quam ſceleſti formam eſſentialem putet, ſi ſcelus non ſit? aut unde quemquam ſanum dici arbitretur, ſi non ob ſanitatem? aut per quid ſapiens ſit talis, ſi per ſapientiam ſapiens non ſit? Quòd ſi alia forma adferri nequit, fateamur neceſſe eſt, cùm hujuſcemodi nomina commutantur, accuratè loquendo, hautquaquam eſſe μετωνυμίαν, ſed ſynecdochen formæ; de quâ capite proximo acturi ſumus.

XI. DE METONYMIA ADJUNCTI ADHÆRENTIS, ET OCCUPATI.

NUNC perſequamur ea, quæ retulere ad metonymiam adjuncti adhærentis. Hujuſmodi eſt, cùm tempus ponitur pro eo, quod eſt in tempore. Plautus Sticho *a*: *Væ ætati tuæ.* id eſt, tibi. Idem Menæchmis *b*: *Sibi inimicus magis, quàm ætati tuæ.* Par ratio videtur *c*, cum *ſeculum* pro genere aut multitudine ponitur. Lucretius lib. II:

--- parit omnia ſecla ferarum.

id eſt, univerſam ferarum propaginem, ſive omnes feras. Et lib. v:

Lanigeræque ſimul pecudes, & bucera ſecla.

id eſt, boves. Nam *bucera* dicuntur, quibus ingentia ſunt cornua: quia ἵππος, & βοῦς, in compoſitione augent: unde κάϐηξ, ſive larus dictus βουφάγος *d*, atque Herculi dicatus eſt ob voracitatem *e*: & equus Alexandri vocatus βουκέφαλος, non à bubuli capitis ſimilitudine, ut putavit Feſtus; & fortaſſe etiam Strabo *f*, (qui ſic dictum ait à latitudine frontis:) ſed vel ab inuſto bubuli capitis ſigno *g*, (quomodo κοππατίαι dicti, quibus inuſtum K *h*, ſeu potiùs Kophe *i*) vel, quod nec minùs placet, à capitis magnitudine.

Præterea huc refer, cùm ſignum ponitur pro ſignato. Ut quando nomen, quod rei ſignum eſt, teſte Ariſtotele *k*, pro re ipsâ accipitur.

a *Act.* 4. *ſc.* 2.
b *Act.* 4. *ſc.* 3.
c *Niſi* ſeculum *κατ' ἐξοχὴν dicitur de ſerie temporis: primò autem animantium, vel cujuſvis rei ſeriem notat: quippe quòd ſit à ſequendo. Ut enim à ſpecio* ſpeculum, *ita à ſequor* ſeculum.
d *Athenæus l.* 10.
e *Ariſtophanis ſcholiaſtes, in Aves.*
f *lib.* 15.
g *Plinius, & Ariſtophanis ſcholiaſtes.*
h *Heſychius, Euſtathius, alii.*
i *Vide Scaligeri digreſſionē de literarum Ionicarum origine, quæſtione Animadverſionibus Euſebianis.*
k *lib.* περὶ ἑρμηνείας.

pitur. Ita Græci, Hebræorum exemplo *καλεῖσθαι a* dicunt pro *εἶναι b*: a *dici.*
& apud Aeſchylum eſt, *τὸ Θηβαῖον ὄνομα*, pro Thebanis: apud Livium, b *eſſe.*
nomen Romanum, pro Romanis: apud Val. Catonem in Diris, *Et felix nomen agelli*, pro agello felici.

Item cùm per *ſceptrum* notatur regnum, per *faſces* conſulatus, per *vitem* munus centurionum. Juvenal. ſat. XIV:

Scribe, puer, vigila, cauſſas age, perlege rubras
Majorum leges, aut vitem poſce libello.

Quem in locum ita vetus ſcholiaſtes: *Vt centurio fias, da libellos, id eſt, milita. Vitis enim inſigne centurionum eſt, à Libero patre inventum; qui primus triumphavit, & inventor vitis eſt.*

Par quoque ratio, cùm per *pubem* ſignatur juventus, per *canitiem* ſenectus. Aut cùm *indumentum* pro ipſâ perſonâ accipitur. Tibullus *c*: c *lib.4. carm. 10.*
Sit tibi cura togæ potior. Nam intelligit meretricem ditiorem, quæ togata, uti diximus alibi *d*. Itidem pauperior *e* accipienda, & quæ in gynæceo concluſa penſum facit, cùm mox ſubjicit: *Preſſumque quaſillo Scortum.* d *lib.1. cap.10.* e *Caſaubon. Animadv. in Athen. lib.1. cap. 19.*

Simili quoque metonymiâ, ſed ſignificatione diſſimili, eandem *togæ* vocem uſurpavit Cicero, cùm dixit:

Cedant arma togæ, concedat laurea laudi; vel, ut alii, *linguæ.*

Nam de eo, itemque armorum vocabulo, ita ipſe Tullius *f*, optimus verborum ſuorum interpres: *Non, inquit, dixi hanc togam, quâ ſum amictus; nec arma, ſcutum aut gladium unius Imperatoris: ſed, quia pacis eſt inſigne, & otii, toga; contrà autem arma tumultus, atque belli; more poëtarum locutus, hoc intelligi volui, bellum, ac tumultum, paci atque otio conceſſurum.* f *orat. in Piſonem.*
Præter verò hanc metonymiam ſigni, eſt & hìc metonymia efficientis, cùm *linguam* dixit pro eloquentiâ. Ita enim legerunt Salluſtius, ſive Porcius Latro, vel quiſquis auctor invectivæ in Ciceronem, Quinctilianus lib. 11. cap. 1, & Plutarchus in Cicerone. Non tamen repugnem, ſiquis *laudi* potiùs, cum Fulvio Vrſino, & Franciſco Polleto, legere malit, quàm *linguæ*, cum Victorio, & Lambino: tum quia elegantior eſt *ἀντίθεσις g*, ut forenſia conferantur cum caſtrenſibus, & g *oppoſitio.*
amborum præmia inter ſeſe: (nam armorum præmium laurea eſt; togæ, ſive forenſium actionum, laus ac gloria:) tum quòd optimi & vetuſtiſſimi codices *laudi* habeant: tum quoniam Cicero ſtuduiſſe videtur ſyllabarum antanaclaſi: unde illud ejuſdem:

O fortunatam natam me conſule Romam!

tum quia id Tullius ipſe comprobare videtur, cùm mox ſubjicit: *Nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipſe furaciſſimis manibus detractam è*

cruentis faſcibus lauream ad portam Eſquilinam abjeciſti; indicaſti, non modò ampliſſimæ, ſed etiam minimæ laudi, lauream conceſſiſſe.

Reſtat metonymia adjuncti occupantis; quâ ponitur aliquid pro
a *fides.* objecto. ut quando πίστις *a* notat τὸ πιστὸν *b*, *ſpes* rem ſperatam, *amor*
b *quod creditur.* quod amamus. Proverb. XIII. 12: *Spes, quæ differtur, affligit animam.* 1. Sam. 1. 27: *Dedit mihi Dominus petitionem meam.* hoc eſt, rem petitam. Cicero lib. XIV. epiſt. XIV: *Hem mea lux, meum deſiderium.* h. e.
c *carm. 39.* Terentia mea, quam ſic deſidero. Catullus *c*, & alii, *amores meos*: h. e. quem, vel quam amo.

XII. EPILOGUS DOCRINAÆ DE METONYMIÆ DIVISIONE, DEQUE TROPI EJUS CAUSSA, ATQUE USU.

ET hæc de ſpeciebus μετωνυμίας. Quòd ſi ſubjecti & adjuncti nominibus vim feciſſe videamur, laxè adeò & impropriè ea uſurpando: equidẽ non refragor, quo minùs appellatione eorum utamur magis propriè; ac ſiqua non ſatis commodè ſub iis comprehendimus, hæc pro diſtinctis habeantur ſpeciebus. Vt ſi ſtatuamus, metonymiã aliam eſſe cauſſæ, vel effecti; aliam ſubjecti, vel adjuncti; aliam relati, & correlati; aliam ſigni, & ſignati; & ita porrò alia etiam ſeorſim memoremus, quę duriùs ad τελεσχοτομίαν illam referantur. Atq; idem dictum puta de diviſione illâ, quâ μετωνυμία quædam dicitur antecedentis, conſequentis, vel connexi: ut in Metalepſi explicabimus.

Porrò tropus hic non tam, uti de metaphorâ dicebamus, neceſſitatis, aut illuſtrandi cauſsâ, inventus eſt, quàm ut pariat copiam. Itaque, quod in aliis quoque tropis locum habet, id hîc præcipuè obſervandum, ne novas fingamus metonymias; ſed claſſicorum ſcriptorum uſum ſpectemus: ut Fabius diſertè hoc de tropo monet lib. VIII. cap. VI. Eandem ob cauſſam parciùs metonymiam uſurpabimus, quàm metaphoram. atque inprimis id de ſolutâ oratione dictum velim. Sanè, cùm tropo hoc intempeſtiviùs utatur Plato, non immeritò eo
d *lib.* περὶ τῆς Δημοσθ. δεινότητος. nomine reprehenditur à Dionyſio Halicarnaſſenſi *d*. Sunt tamen & μετωνυμικὰ non pauca in ſingulis linguis; quorum uſum licet frequentes, nihil à propriâ ſignificatione recedere videaris. Nam quemadmodum innumera ſunt, quæ in metaphoricâ ſignificatione tantopere frequententur, ut propria penè videatur intercidiſſe: ita & nonnulla in metonymicâ uſitatiora ſunt, quàm in propriâ. E. G. *nubere* primò ſignificat operire, aut velare: unde Varroni lib. IV. de L. L. *Neptunus* dictus videtur, quaſi Nuptunus, *quòd mare terras obnubit*, *ut*

nubes

Digitized by Google

nubes cœlum: quam & ipſam ἐτυμολογίαν Arnobius adfert lib. III. Vulgò tamen videre eſt, haut temere *nubendi* vocem aliter accipi, quàm metonymiâ adjuncti, pro *matrimonio jungi*: rariùs quidem de viro; quomodo Pomponium eſſe uſum, Nonius *a* docet; & Tertullianus *b*, atque alii ejus ævi, loqui ſolent: paſſim verò pro *viro jungi*: quia nempe, ut è Feſto, & aliis, notum eſt, ſponſæ, cùm à marito domum deducerentur, caput ſolitæ ſunt obnubere flameo: ſive ob pudorem, quia flamei color luteus *c* eſſet, nec pudoris colori abſimilis *d*: ſive boni ominis gratiâ, quia flameo uteretur Flaminis uxor, cui divortium facere, vel iterum nubere *e*, non liceret: ſive ut eo, velut humilitatis indicio, ſe obnoxias ſemper maritis fore teſtarentur; quemadmodum, præter alios, teſtatur Ambroſius lib. de Patriarchis, & comment. in priorem ad Corinth., vel alius, quando commentariorum in Paulinas epiſtolas, vel Hilarius, diaconus Romanus, vel Remigius Lugdunenſis, potiùs eſſe auctor videtur.

a *in* Nubere.
b *lib.1. ad uxorem cap 7. & lib 2. cap. ult.*
c *Plin. lib.21. cap.8.*
d *Iuvenalis ſcholiaſtes vetus in ſat. 2.*
e *Plutarchus in problematis Romanis, Tertull. lib. de Exhortat. caſt. cap. ult. & lib.1. ad uxorem cap.7. Hieronymus lib 1. adverſus Iovinianum. &c.*

CAPUT VIII.

DE SYNECDOCHE.

SYNECDOCHE *eſt, cùm totum pro parte, aut pars pro toto uſurpatur. Itaque huc pertinent exempla, in quibus genus accipitur pro ſpecie, aut contrà ſpecies pro genere; item integra eſſentia, aut tota materia, pro parte eſſentiali, aut materiali; vel contrà pars eſſentialis, materialiſve, pro totâ eſſentiâ, aut integrâ materiâ.*

I. DE SYNECDOCHES VOCE, DEFINITIONE, ET DIVISIONE.

ΣΥΝΕΚΔΟΧΗ, juxta Fabium, *variat ſermonem, ut ex uno plures intelligamus, parte totum, ſpecie genus, præcedentibus ſequentia, vel contrà*. Itaque Cyprianus Soarez Synecdochen definit, *tropum, in quo ex parte totum, aut contrà, aut ex antecedentibus conſequentia intelliguntur*. Verùm fallit falliturque cum Fabio Cyprianus. Neque enim, cùm ex antecedentibus colligimus ſequentia, ſynecdoche eſt, ſed metonymia; ut fuſiùs oſtendam in tractatione Μεταλήψεως. Hoc loco tantùm utar exemplo à Fabio, & Cypriano etiam, adducto. Id verò eſt iſthoc Maronis *f*:

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci.

f *Ecl. 2.*

Vnde

Vnde apparet, noctem appropinquare. At hæc eſt metonymia ſigni, quia quòd boves diurno functi labore ſtabulum repetunt, id indicium eſt noctis appropinquantis. Quare tum tantum ϛυνεκδοχὴ eſt, cùm totius & partis nomina commutantur; quæ res & huic tropo nomen fecit. Nam ϛυνεκδοχὴ, quam quidam *intellectionem* appellant, κτ̀ λέξιν ab auctore ad Herennium tranſfertur *comprehenſio:* totum autem partes ſuas comprehendit, ac partes comprehenduntur à toto. Et hæc de voce, ac definitione.

Cùm autem, totum, & pars, trifariam accipiantur; tot quoque erunt modi ϛυνεκδοχῆς. Ac primò eſt totum univerſale; ut genus ratione ſpecierum, & ſpecies ratione individuorum: huic autem reſpondet pars ſubjecta; ut ſpecies ratione generis, & individua ratione ſpeciei. Niſi fortaſſe aliquis exiſtimet, genus magis eſſe partem ſpeciei, quàm ſpeciem generis. Nam ab actu potiùs ſumenda eſſe videtur denominatio, quàm à potentiâ. At genus quidem potentiâ continet ſpecies, quia, quod animal eſt, poteſt eſſe homo, poteſt item eſſe beſtia: ſpecies autem actu continet genus, quia ſi genus eſt pars definitionis, erit etiam eſſentiæ, cùm definitio exponat eſſentiam rei. At homo potentiâ eſt pars animalis, quia animal poteſt eſſe homo, & non neceſſariò eſt homo, cùm poſſit eſſe non homo. Sed vis hujus argumenti eo claudicat, quòd aliquid eſſe partem eſſentiæ colligit, quia pars ſit definitionis, cujus eſt eſſentiam explicare. Atqui, ſi genus eſt pars ὐσίας, cujuſmodi pars erit? Materia quidem propriè dici nequit, cùm aliud ſit animal, aliud corpus animatum. Nempe hîc videas totum formale, ſive metaphyſicum, cujuſmodi eſt definitum, confundi cum toto univerſali, cujuſmodi eſt genus ratione ſpecierum, & ſpecies ratione ſingularium. Differunt autem hæ partes plurimùm. Nam genus eſt ens completum, e.g. animal. At materia, e.g. corpus animatum, eſt pars ſubſtantiæ. Forma autem reſtringit univerſalitatem materiæ, ut differentia univerſalitatem generis. Quare ἀναλογία quidem eſt inter ea: at idem non ſunt. Fortaſſe autem hæc, & fuſiùs, & ſubtiliùs, tractare videmur, quàm huic conveniat loco, aut facultati. Verùm, cum Varrone dicam,

Si diſplicebit tam tibi latum mare,
Tantùm parato ſpongiam deletilem.

Nunc ſingulos ϛυνεκδοχῆς modos lectioribus illuſtremus exemplis.

II. De

II. DE SYNECDOCHE GENERIS.

AC συνεκδοχὴ quidem generis eſt *creatura* pro homine: quæ loquendi ratio, more Hebræo, uſurpatur Marci cap. XVI. 15. & ad Coloſſ. cap. 1. 13. Item Græcis ζῶα, vel ἄλογα, pro equis. Latinis *mortales* pro hominibus. Quomodo, poëtarum exemplo, loqui amat Salluſtius. Ut in Jugurthinâ: *Vbi & incolere, & mercari conſueverant Italici generis multi mortales.* Item: *Sic à multis illi mortalibus honeſtiſſimâ ſuffragatione conſulatus petebatur.* Simile eſt ἄστρον *a*, pro Caniculâ, ſive Sirio, apud Xenophontem, Theopſtraſtum, alios: item pro Sole *ſidus*, Horatio, Plinio, Senecæ. Cujus illud Thyeſte *b*:

Atrum cucurrit limitem ſidus trahens.

Pro quo poſtea *c* ait: *O Phœbe patiens, fugeris retro licet.*

Atque iterum *d*: --- *verterit curſus licet*

Sibi ipſe Titan.

Ejuſdem generis eſt *Pergama*, pro arce Trojanâ. Quamquam Servius *e*, quòd generatim pro arce accipitur, id putet fieri per ſynecdochen ſpeciei. Sed non dubium, quin *Pergama* Ionicâ linguâ primò arcem ſignificent. Ideo fortaſſe nomen *Trojæ* addidit Steſichorus *f*:

Οὐδ' ἵκεο Πέργαμα Τροίης *g*.

Et Euripides Helenâ *h*:

Ὤλεσεν, ὤλεσεν

Πέργαμα Δαρδανίας *i*.

Item Lucretius lib. 1:

Nec clam durateus Trojaï Pergama partu

Inflammâſſet equus.

Par etiam ratio eſt, cùm Græcis ὄρνις κατ' ἐξοχὴν ponitur pro gallina: aut cùm Latinis *olus* uſurpatur pro braſſica, aut *piſcis* pro lupo: de quo Scaliger Conjectaneis in Varronem. Aut cùm τὰ ἀνόητα Ariſtophanes poſuit pro libidine illicitâ ἐν ἀφροδισίοις: ut in Nebulis: Οἴνου τ' ἀπέχῃ, καὶ γυμνασίων, καὶ τῶν ἄλλων ἀνοήτων *l*. Ubi vide, quæ in hanc mentem ſcribit Græcus interpres. Eademque loquendi ratio apud Hebræos locum habet: quibus *nebalà*, quod propriè *ſtultitiam* notat, ſæpe de ſtupris uſurpatur. Ut Deuter. XXII. 21: *Morietur, quia ſtultitiam fecit in Iſraële, fornicando in domo patris.* Et Thamar Amnoni ait II. Sam. XIII. 12. *Ne facias ſtultitiam hanc.* h. e. flagitium hoc. In Hebræo eſt, *Altaaſeh hannebalà hazót.* In Græco, Μὴ ποιήσῃς τὴν ἀφροσύνην ταύτην. Latini quoque ita locuti. Vnde apud Plautum Bacch. *m*

a *ſidus.*
b *verſ.* 695.
c *verſ.* 775.
d *verſ.* 783.
e *in* 2. *Æn.*
f *in palinodia ſua, teſte Platone in Phædro.*
g *Neque iviſti ad Pergama Trojæ.*
h *verſ.* 390.
i *Perdidit, perdidit Pergama Trojana.*
k *avis.*
l *Et vino abſtinet, & exercitiis, & reliquâ omni ſtultitiâ.*
m *act.* 1. *ſc.* 1.

Huic

Huic ætati non conducit, mulier, latebroſus locus.

BA. *Egomet apud me, ſiquid ſtultè facere cupias, probibeam.*

a libidinoſè patrare. Nam *ſtultè facere* uſurpat pro *ἀνοηταίνειν*, hoc eſt, *ἀφροδισιάζειν* *a*. Menæchmus quoque apud eundem *b* à Meſſenione monitus, ut ſibi ab Erotio meretriculâ caveret, reſpondet ſervo:

b *Menachmis act. 2. ſc. 2.*

Mihi dolebit, non tibi, ſiquid ego ſtultè fecero.

Et Lyconides adoleſcens, qui Euclioni ſe purgitare conabatur de ſtupratâ filiâ, ſimiliter ait *c*:

c *ſcen. penult. Anlul.*

Quin tibi ultro ſupplicatum advenio ob ſtultitiam meam.

Imò, ſi Heraclidem Ponticũ audimus in Allegoriis Homericis, quando Homerus ait, Paridi Venerem fuiſſe auctorem, ut Helenam raperet, non illud voluit, numen aliquod tam ſtultum conſilium dediſſe: ſed per Ἀφροδίτην *d* intellexit *ἀφροσύνην* *e*. Similis ſynecdoche eſt, quando *alloqui*, quod generatim notat *προσφωνεῖν*, ſive *affari*, *ἰδικῶς* ſumitur pro *παραμυθεῖσθαι*, ſive alloqui cum affectu, & ſolatii ergo. Varro lib. V. de L. L. prout Ant. Auguſtinus emendavit: *Hinc adlocutum mulieres ire aiunt, cùm eunt aliquem locutum conſolandi cauſsâ.* Catullus *f*:

d *Venerē.*
e *ſtultitiam.*
f *epig. 39.*

Quâ ſolatus es allocutione? Et mox:
Paullum quidlibet allocutionis
Mæſtius lacbrymis Simonidis.

Nec aliter Valerius Max. lib. II. cap. VII: *Incerta, gratulandi priùs, an alloquendi officio, fungeretur.* Ut optimè ex MSSis ſex reſtituit Pighius.

III. DE SYNECDOCHE SPECIEI.

SYNECDOCHE SPECIEI eſt, cùm loca omnia amœna *Tempe* vocant, quamvis ea propriè in Theſſaliâ ſint. Ita apud Pauſaniam legimus, *τέμπεα Σικελίας, καὶ Βοιωτίας* &c. & Dionyſius in *περιηγήσει*, *Μηδικαὶ τέμπη* nominat. Eadem Synecdoche in nominibus *ſtupri, inceſtus, & flagitii*, frequens occurrit. Nam ſtuprũ committitur cum non nuptâ, h.e. virgine, aut viduâ; ut teſtantur juris civilis interpretes: qui eo ab adulterio diſtinguunt. At nonnunquam generaliùs accipitur, ut quoque comprehendat adulterium: velut cùm Cicero *g* vocat *ſtuprum*, quod Clodius commiſerat cum Cæſaris conjuge. Nonnunquam etiam ita latè uſurpatur, ut pro quolibet ponatur dedecore; velut cùm Nævius ait apud Feſtum *h*, Saturniis iſtis verſibus:

g in *Piſon.*
h *in* Stuprum.

Seſeque ei perire mavolunt ibidem,
Quàm cum ſtupro redire ad ſuos populares.

Item: *Magnum inde ſtuprum poplo fieri pergetis.*

Et

Et *inceſtus* propriè committitur cum conſanguineis, aut affinibus, aut mulieribus ſacris: unde idem Cicero *a inceſtum* vocat adulterium Clodii cum Pompeiâ, uxore Cæſaris, qui tum temporis Pontifex Maximus erat. At interdum latè ponitur pro qualibet pollutione. Ita Maro VI. Aen.

--- Totamque inceſtat funere claſſem.

Itidem *flagitium* pro quovis accipitur probro, ac dedecore: quomodo homines eruditiſſimi interpretantur illud Plauti *b*:

Majore cum flagitio reddes poſtea.

Sed hîc commodiùs pro efflagitatione, ſive pipulo accipiatur. Eâ verò, quâ dixi, ſignificatione clarè uſurpat Tullius in Milonianâ: *Diviſa eſt ſententia, poſtulante neſcio quo. Nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre.* Atque eodem modo in ſeptimo ad Atticum dixit, *flagitiosè imparatus.* At, teſte Nonio & Iſidoro, propriè eſt in libidine; quomodo etiam uſurpat Scipio Africanus apud Gellium lib. VII. cap. XI. Hinc *flagitare*, pro *ſtuprare* c: ut cùm, *ſtupris intercutibus flagitatus*, dixit Cato, teſte Feſto, i. ſtruprum paſſus: ne cum Budæo *d*, aliiſque, exiſtimes, *flagitare* hîc eſſe, ad ſtuprum ſollicitare. Par fuerit ratio vocis *luxuriæ*, ſi rectè ſcribit Thomas Aquinas in epiſt. ad Epheſios, eâ voce propriè ſignari libidinem. Sed tum Latinæ, tum Græcæ linguæ imperitia, in præcipitium abduxit magnum doctorem. Nam & *ἀσωτία*, quo Paulus utitur, & *luxuria*, quod apud inrerpretem eſt, generatim locum habent in iis qui omnia abliguriunt. Gloſſæ vett. *Ἀσωτεύομαι, luxurior, prodigo, belluor.* Atque id ipſum ἐτυμολογία quoque confirmat, cùm *ἄσωτοι* dicantur à *σώζω*, quòd eos ſervare nemo poſſit, quia, decoquendo omnia, ſemet ipſos perditum eant: quâ de re illuſtris exſtat locus apud Ariſtotelem libro Nicomachiorum quarto. Addam aliud quoque hujuſce ſynecdoches exemplum. *Sacer* propriè à Feſto is eſſe dicitur, quem populus judicavit peccaſſe contra leges ſacratas, cujuſmodi hominem qui occiderit, non ſit paricida: ſed per *συνεκδοχὴν* ſpeciei ſumitur generatim pro quovis improbo ac malo. Turpilius *e*:

Etiamne irrides, peſſume ac ſacerrime?

Item pro re execrabili. Quomodo & Plinius *f* hanc vocem accipit, idque exemplo Maronis, qui *ſacram auri famem* dixit *g*: etſi haut deſint, qui cum Codro Vrceo *ſacrum* hîc pro magno poni exiſtiment, Græcorum imitatione; qui eâ ratione *ἱερὰς νόσους* *h* vocant, quæ Plutarcho *i* *ἀπεγνωσμένας* *k*; quique eodem modo dicunt *ἱερὸν ὀστοῦν* *l*, *ἱερὰν ἄγκυραν* *m*; quâ de ſignificatione videſis Cœlium Aure-

a *pro Domo ſua, & de Haruſpicum reſponſis.*

b *Epid. act. 3. ſc. 4.*

c *Vide Guil. Fornerium lib. 2. Select. c. 11.*

d *initio annotat. poſter. in Pãdectas.*

e *Demetrio, apud Noniũ in* Sacrum.

f *l. 33. c. 1.*

g *3. Æn.*

h *ſacros morbos.*

i *in vita Ageſilai, itemque in Apophthegmatis.*

k *deſperati.*

l *os ſacrũ.*

m *ſacram anchorã.*

 lianum

lianum lib. I. Χρονίων cap. IV. Quòd ſi tanti id eſſet, contenderem, etiam *abiegnum* per ſynecdochen ſpeciei pro ligneo ſumi, cùm equus Trojanus Propertio *a* dicitur *abiegnus*, aut aliis *b* Argo navis vocatur *abiegna*. Etſi non ignorem, velle aliquos, & equum verè ex abiete fuiſſe, quia Maro *c* dicat, *Sectâque intexunt abiete coſtas:* & ex eâdem fuiſſe materie Argo navem, quia abies ſit apta fretis, ut idem Maro *d* ait, & Claudianus *e*, atque alii. Et hæc de primo ſynecdoches genere.

a lib. 4. el. 1.
b Ennio in Medea, & Catullo de nuptiis Pelei & Thetidos.
c 2. Æn.
d 2. Georg.
e lib. 2. de raptu Proſerpinæ.

IV. DE SYNECDOCHE TOTIUS ESSENTIALIS.

EST verò & totum eſſentiale, quod conſtat materiâ, & formâ: quomodo homo conſtat animâ ac corpore, ædificium materiâ & ſtructurâ. Huic toti reſpondet pars eſſentialis. E. G. anima ratione hominis. Totum verò eſſentiale crebrò poni pro parte, ac partem item eſſentialem non rarò accipi pro totâ eſſentiâ; indicium faciunt exempla, quæ ſubjiciam. Siquidem Synecdoche totius eſſentialis eſt in illo Mariæ apud Johannem *f*, ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν· *ſuſtulerunt dominum meum, nec ſcio ubi poſuerint eum.* Nam κύριον ſeu dominum vocat corpus Domini, nomine totius intelligens partem. Id enim magis placet, quàm quod ſcripſit Gregorius Nyſſenus, epiſtolâ ad Euſtathiam, Ambroſiam, & Baſiliſſam, ubi id factum ait, διὰ τὴν ἐγκειμένην θεότητα *g*. Nempe ſimile eſt iſti Aeneæ ad Deiphobum *h*:

f cap. 20. verſ. 13.
g propter inhærentẽ ei Deitatem.
h 6. Æn.

Nomen & arma locum ſervant; te, amice, nequivi
Conſpicere.

Ubi Servius: *TE, pro, tuum corpus: ut, Nunc me fluctus habet.*

Quemadmodum verò *homo* hic nominatur pro corpore: ita aliàs pro anima accipitur. Vt in illo Lucæ cap. XVI. 23: *Et (dives) apud inferos vidit Abraham procul, & Lazarum in ſinu ejus.* Vbi *dives, Abraham, Lazarus,* ſumuntur, pro animabus eorum. Quòd ſi flamma nihil aliud eſt, quàm aër, vel fumus, accenſus: etiam ratione ſolius aëris aut fumi intelligi debebit, quòd *flamma* dicitur *uri*: quomodo, ſed κατὰ μεταφορὰν, loquitur Catullus *i*:

i epithalamio Iuliæ & Mallii.

--- At tibi
Pectore uritur intimo
Flamma.

Sanè flamma non uritur, ſed urit. Toti igitur tribuitur, quod in proprio ſermone convenit materiæ.

V. DE

V. DE SYNECDOCHE PARTIS ESSENTIALIS.

SYNECDOCHE verò partis eſſentialis eſt, quâ (ut inquit Epiphanius in Ancyroto) εἰώθεν ἡ ἀνθρωπότης καλεῖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὀνόματος· *vulgò ſolent hominem vocare de nomine alterius partium, ex quibus conſtat.* Ita à materiâ quis nominetur, ſi dicatur δεσπότης ὀγδοήκοντα σωμάτων *a*, ut apud eundem Epiphanium eſt. Locuti autem hoc pacto Ariſtoteles, Demoſthenes, alii: ut inter alios oſtendunt Magius lib. I. Miſcellan. cap. XII, & Radulphus Fornerius lib. II. Rerum Quotidianarum cap. XXVI. Ac Latini quoque itidem *corpora* dicunt pro ſervis: ut è Digeſtis ſcimus. At è formâ intelligitur totum in illo Heracliti; Αὔη ψυχὴ σοφωτάτη· *anima ſicca ſapientiſſima*, h. e. homo ſobrius. Item cùm Polybius lib. XVI. inquit, ἀπηλγηκυίας ἐστὶ ψυχῆς· *deploratæ eſt animæ*. h. e. hominis deplorati. Sic Horat. lib. I. Sat. V:

a hermo-ctoginta corporũ.

> --- *Namque*
> *Plotius, & Varius, Sinueſſæ, Virgiliuſque,*
> *Occurrunt; animæ, quales neque candidiores*
> *Terra tulit, neque queis me ſit devinctior alter.*

Nec ſolùm ſic loquuntur οἱ ἔξωθεν *b*: ſed videas etiam in S. Literis (ut B. Fulgentii *c* verbis utar) *& carnis ſolius, & animæ nomine, plerumque naturæ humanæ plenitudinem nuncupari.* Tantùm poſterioris nunc generis exempla adferam. Ita Jonas cap. IV. ait: *Poſtulavit animam ſuam mori.* hoc eſt, ſemet ipſum. Et Lucæ XII, fatuus adhortatur animam ſuam, ut edat ac bibat: quem locum cum quodam Platonis, ac duobus Xenophontis locis, confert H. Stephanus lib. I. cap. I. Schediaſm. Sed & Geneſ. XLVI. 27. dicitur, cum Jacobo in Aegyptum deſcendiſſe ſeptuaginta animas, i. homines: & Stephanus Act. VII, 14, ait, non quidem numerum proficiſcentium; ſed familiam Jacobi, (quæ diſtinguenda ſunt) cùm in Aegyptum deſcenderet, fuiſſe animarum ſeptuaginta quinque: nempe præter Jacobum, & annumeratis etiam in familiâ quatuor uxoribus Jacobi, & duobus filiis Judæ jam antè defunctis: quomodo Moſis, & Stephani verba, optimè reconciliat Clariſſimus ſocer meus, Franciſcus Junius. Et hæc de ſynecdoche totius eſſentiæ, ac partis eſſentialis.

b externi, ſeu gentiles.

c lib. de incarnatione, & gratiâ Ieſu Chriſti, cap. 9.

Digitized by Google

VI. De synecdoche totius integralis.

DENIQUE eſt & totum quantitativum ſive integrale; quod conſtat membris, quorum alia ab aliis diſtinctam diverſamque habent quantitatem, & extenſionem. Iſtiuſmodi eſt materia ratione partium, à quibus conſtituitur. E. G. corpus humanum ratione ſpirituum, humorum, & partium ſive membrorum, h. e. capitis, colli, pectoris, ventris, & artuum. Huic toti reſpondet pars integralis, quæ & *materialis* dicitur: velut caput in humano corpore, aut tectum in ædificio. Iſtiuſmodi totius partiſque commutatio conſtituit tertium ſynecdoches modum; de quo deinceps agendum.

Synecdoche totius integralis ſeu materialis eſt, *Fontemque ignemque ferebant* a, pro parte fontis. Item, cùm Plauto *b* dicitur *ulmorum Acherons*, cujus in tergo, non integræ ulmi, ſed decerptæ ex ulmo virgæ (unde & alibi *uberem ulmeam virgidemiam* c pro eodem dixit) conſumerentur, ac quaſi morerentur; ut loquitur apud eundem *d* tribunus ille vapularis, ac ulmitriba:

Væ illis virgis miſeris, quæ hodie in tergo morientur meo.

Terentius Phorm. *e*

Sed quis hic eſt ſenex, quem video in ultimâ plateâ?

Ubi Donatus: *Sic dixit, ultimâ plateâ, quemadmodum Maro: Imas obſedere fores.* Nempe, *ultimâ plateâ*, pro ultima plateæ parte: *imæ fores*, pro imâ earum parte. Sic Cic. pro Muræna: *Ex ultimâ urbe deductum.* Propertius lib. 11. eleg. XXVI:

At tu vix primas extollens gurgite palmas.

Appuleius libro 111: *Pili mei craſſantur in ſetas, & cutis tenella duratur in corium, & in extimis palmulis perdito numero toti digiti coguntur in ſingulas ungulas.* Pertinet huc etiam Homericum illud Iliad. B.

Ἄλλοι f μέν ῥα θεοί τε, καὶ ἀνέρες ἱπποκορυσταὶ,
Εὗδον παννύχιοι.

Scio, olim reprehenſum fuiſſe Homerum, quòd finxerit, Deos, ac bellaces viros, totam dormire noctem. Sed pro poëtarum principe cauſſam dicit philoſophorum princeps, Ariſtoteles, libro περὶ ποιητικῆς: ubi ait, vocem παννύχιοι μεταφορικῶς (tropum omnem ab Ariſtotele *metaphoram* vocari, alibi g diximus) accipi oportere. Sic enim loquitur: Τὸ γὰρ h πάντες, ἀντὶ τοῦ πολλοί, κατὰ μεταφορὰν εἴρηται· τὸ γὰρ πᾶν πολύ τι. Quorum ſententia eſt, cum Homerus ait, dormiſſe

cos

a 12. Æn.
b Amphitr. act. 4. ſcen. Quis ad fores eſt.
c Rudēte act. 3. ſc. 2.
d Captivis, ſc. Quo illunc nūc.
e act. 1. ſc. 4.
f Cæteri quidem Diique, & equites galeati, Dormiebant totā noctē.
g libri hujus cap. 6. ſect. 1.
h illud enim omnes pro multis per tranſlationem dictum eſt: quippe omne eſt multum.

eos *omnem* ſive totam noctem, *συνεκδοχικῶς* intelligi debere *multam* ſive magnam noctis partem. Fortaſſe tamen non minùs excuſare poſſis Homerum, ſi dicas, aliud eſſe *καθεύδειν*, aliud *τὸ ὑπνοῦν*: illud *ἁπλῶς* notare *ἀναπίπτειν ὡς ἐπὶ ὕπνῳ* *a*: hoc verò *τὸ ἐκλελύσθαι καὶ ἀπεργηκεῖν ταῖς αἰσθήσεσι* *b*: ut Euſtathius *c* annotavit. *a decumbere ad capiendũ ſomnum.* *b eſſe ſopitũ ſomno, & ſẽſibus quieſcere.* *c in Il. C. verſ. 2.*

Eſt idem ſynecdoches genus apud Maronem III. Georg.

In foribus pugnam ex auro, ſolidoq́ elephanto.

Vti & III. Aen. *Dona dehinc auro gravia, ſectoque elephanto.*

Vbi Servius, *Elephanto pro ebore*. Nempe *elephantus* pro elephanti dente, ſive, ut Pauſanias *d* dicere jubet, cornu: quam opinionem eſſe magis veriſimilem, oſtendimus in tertio de Theologia Gentili & Phyſiologia Chriſtiana lib. III cap. LI. Ovid. I. Met. *d priori Eliacôn libro.*

Eurus ad Auroram, Nabathæaque regna, receſſit.

Atqui Eurus etiam ab Indis ſpirat ad Nabathæos, Arabiæ populum. Sed *Nabathæos* dixit poëta pro toto Oriente.

Huc etiam refer, quando *æternum* dicitur, non quod ſemper fuit, atque erit: vel quod non fuit quidem ſemper, ſed perpetuò tamen futurum: verùm illud etiam, quod non deſinet, dum ipſi erimus vitales. Terent. Eunucho *e*: *e act. 5. ſc. 2.*

At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam

Fore. hoc eſt, duraturã, quamdiu ſuperſtites erimus. Horatius *f*: *f lib. I. epiſt. 10. ad Fuſcum.*

Serviet æternùm, qui parvo neſciet uti.

hoc eſt, dum vivet. Qui *æternum* pro diuturno hîc accipi dixere, non ſatis vim ejus vocis expreſſerunt.

VII. DE SYNECDOCHE EA INTEGRI, QUA PERSONÆ CHRISTI TRIBUITUR, QUOD UNIUS PROPRIUM EST NATURÆ.

QUÆRITUR, quid ſtatui debeat de iis, ubi de Chriſti perſonâ dicuntur, quæ ei tantùm ratione unius competunt naturæ. Puto, propriè quidem ſynecdochen totius vocari non poſſe: attamen poſſe, ob qualemcunque ſimilitudinem, eò reduci: & potiùs quidem ad ſynecdochen totius integralis, quàm eſſentialis: quia totum eſſentiale eſt natura alia à partibus componentibus: quomodo nos propriè nec animæ, nec corporis appellationem ſortimur; ſed hominis, qui tertia quædam natura eſt, ex animæ corporiſque naturis compoſita. In Chriſto verò ita coaleſcunt natura divina, & humana, ut maneat Deus, quod erat, & fiat, quod non erat, eoque Deus

pariter

pariter atque homo ſit, ac nuncupetur. Qualis unio hoc præſtat, ut & de Deo dicantur, quæ humanæ ſunt propria naturæ: & de homine, quæ non competant, niſi naturæ divinæ. Tale eſt illud Chriſti apud Matthæum *a*: Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· *Ecce, ego ſum vobiſcum omnibus diebus uſque ad finem ſeculi.* Quod de humanâ naturâ intelligi nequit. Quemadmodũ neque hoc Joan. VIII. 58: *Antequam Abraham foret, ego ſum.* Item, quòd *Filius hominis deſcendiſſe de cœlo* dicitur Joan. III. 13. & VI. 62. Contrà de divinâ accipi non poteſt hoc Actor. XX. 28: *Deus eccleſiam acquiſivit proprio ſanguine.* Item quòd B. Virgo dicitur θεοτόκος *b*. In hujuſmodi igitur exemplis, quod perſonæ tribuitur, intelligi debet ratione alterutrius naturæ. Quam locutionem eò ad ſynecdochen referimus, quia perſona quodammodo eſt totum quid: naturæ duæ, ſunt quaſi partes. Hoc enim commune habet hîc perſona cum toto phyſico, quòd utrobique ſit compoſitũ quid: hoc commune habent duæ naturæ cum partibus phyſicis, quòd utrobique ſint componentia. Sanè & Origenes contra Celſum, aliique Patres, dicunt, naturam humanam eſſe compoſitam cum Verbo; ſic tamen, ut compoſitio hæc non ſit aggregatio, ſed unio perſonalis. Quâ de re fusè Damaſcenus lib. III. Orthodoxæ Fidei cap. III, & aliquot ſeqq. Videtur autem perſona commodiùs *compoſitum* dici, quàm *totum:* quia divinitas admodum durè & impropriè dicatur pars, cùm hoc nomen vi ſuâ ſignet aliquid incompletum, & toto imperfectius. Quod acutè vidit Thomas, cùm moneret *c*, compoſitionem Chriſti ex naturis, non eſſe ratione partium, ſed potiùs ratione numeri. Nempe id voluit, non requiri ad compoſitionem partes; ſed numerum duorum, vel plurium, unde aliquid componatur. Atque idem Scholaſtici illi innuunt, qui triplicem ſtatuunt compoſitionem, *ex his, cum his, & hujus ad hoc.* Primi generis eſt, ex materia, & forma. Alterius eſt, animæ, & corporis; ſubjecti, & accidentis. Ubi unum, vel informat alterum, vel illi inhæret, ut ſubjecto. Tertii generis eſt, quæ Durando dicitur *compoſitio ſecundùm dependentiam inexiſtentis*, vel etiã *compoſitio ſecundum ſubſiſtentiam.* Quali humanitas Chriſti componitur cũ perſona Verbi: quia perſona etiam ante incarnationem ſubſtitit, ſed in natura divina; poſt incarnationem verò etiam in humana, quę ſuſtentatur à Λόγῳ: unde à ſcholaſticis dicitur, in unione hâc duas naturas ſe habere ſicut terminativum & terminatũ, ſuſtentans & ſuſtentatum, vel, ut eorum voces, barbaras licet, reſervem, velut ſuſtentificans, & ſuſtentificatum.

a cap. 20. verſ ult.

b Deipara.

c part. 3. quæſt 2. art. 4.

VIII. DE

VIII. DE SYNECDOCHE PARTIS INTEGRALIS.

HUIC modo ex adverſo reſpondet ſynecdoche partis materialis ſive integralis: ut cùm Cicero non ſemel *Achaiam* ponit pro totâ Græciâ: cujus ratio eſt, quòd, cùm Romani Græciam ſubegerunt, Achæi Græciæ obtinerent principatum. Item cùm *apicem*, quod propriè ſignificat virgam ex modicâ lanâ in ſummo Flaminis pileo *a*, uſurpat idem pro pileo Flaminis 1. de Leg. *Nec dubito, quin iidem & cum Egeriâ collocutum Numam, & ab aquilâ Tarquinio apicem impoſitum putent.* Et Lucanus lib. 1:

Attollenſque apicem generoſo vertice Flamen.

Aut cùm Perſius ſat. v. *umbonem* pro togâ poſuit:

- - - Totâque impunè Suburrâ

Permiſit ſparſiſſe oculos jam candidus umbo.

Nam umbo (quem & in togâ Tertullianus *b* agnoſcit) in ditiorum togis propriè vocabatur pars ea, quæ ob rugas concurrentes, nodoq; artifice conſtrictas *c*, protuberabat, umbonis ſive clypei inſtar. Candidum verò umbonem vocat, quia intelligit togam virilem, quæ alba erat tota; non purpureo prætexta limbo, ut illa puerorum, qui ex eo dicti *prætextati*. Similis quoque eſt συνεκδοχῇ, in illo Martialis *d*:

Sic forſan tener auſus eſt Catullus,

Magno mittere paſſerem Maroni.

Nam non tantùm μετωνυμικῶς per *paſſerem* intelligit carmen de paſſere; ſed & συνεκδοχῇ partis per poëmatum initium intelligit univerſa poëmata. Quod & Carrionis judicium eſt lib. 1 Emendationum cap. VIII. Nam votivum illud ad Cornelium Nepotem extra ordinē eſt: ut meritò epigramma de paſſere cenſeatur primum. Nec injuriâ addit *forſan*, cùm Catullus Maronem ætate anteceſſerit. Quòd igitur Catullum ait Maroni (*Marino* enim, quod in veteri reperitur codice, planè eſt explodendum) ſua miſiſſe ἐρωτικά, id poëticè ab eo confictum videri poſſit. Niſi magis placet, etſi pleraque Ciceronis, ac Julii Cæſaris temporibus, ſcripſerit, multo tamē pòſt ſuperfuiſſe. Quod ſi eſt, nullum hic poëticum erit figmentum; ſed veriſimilis ſolùm cōjectura. Et meritò ſanè hoc Joſepho Scaligero magis probatur: qui fusè de eo diſſerit in Animadverſionibus Euſebianis ad an. MDCCCCLX, atque iterum ad annum MDCCCCLXXVII.

Eſt autem & maximus hujuſmodi ſynecdoches uſus in ſacris Literis. Sic Iſraël paſſim in libris Regū, accipitur pro X tribubus: imò & pro ſolo Iuda ſumitur 1 Maccab. 1. 21. & alibi eopſe cap. ac ſeqq.

a Servius in 2. Æn.

b lib. de Pallio cap. 5.

c Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 9.

d lib. 4. epig. 14.

Torquent ſeſe ineruditi in his Chriſti verbis apud Matthæum XII. 40: *Sicut Ionas fuit in ventre ceti tres dies, & tres noctes; ita erit filius hominis in corpore terræ tres dies, & tres noctes.* Atqui manifeſtum eſt, eſſe *συνεκδοχὴν*. Faſtidit ſynecdochen hanc Faber Stapulenſis libro de triduo Chriſti. Sed, ſi de eo Eraſmi *a* judicio ſtandum, *id odio factum grammatices, cum quâ illi parum convênit, ut ipſa indicat res, ne cui parùm philoſophus videatur.* Sanè & Hebræis, & Græcis, & Latinis, vox *diei* ambigua eſt; ac nunc naturalem, nunc artificialem diem ſignat. Hujuſce ambiguitatis tollendæ cauſsâ, ſolent Hebræi, (quorũ loquendi formam Apoſtoli, ac Euangeliſtæ, retinent crebrò, quamvis Græcè ſcribant) cùm intelligunt diem naturalem ſive civilem, h.e. τὸ νυχθήμερον, ponere diei partes, licet res toto die geſta non ſit. Statuendum igitur, & partes integrantes περιφερητικῶς hic poni pro toto, & per totum ςυνεκδοχικῶς partem ejus intelligi. Nempe quemadmodum Apocal. VII. 15. dicitur *ſanctos ante thronum Dei eſſe die & nocte*, cùm in cœlis non ſit nox; ſed diu noctuque, id eſt, ſemper: ſic hoc loco, *tres dies, & tres noctes*, ponuntur pro triduo: triduum autem Chriſtus in ſepulchro fuit ςυνεκδοχικῶς. Imò haut aliter intelligendum videtur, cùm Jonas in ceto fuiſſe dicitur tribus diebus & noctibus. Nam nec Jonas quidem triduum fuerit in ceto, ſi ea omnia, quæ cap. I. Jonæ narrantur de die geſta ſunt, ac pars illa diurni ſpatii, quæ ſupererat ad uſque veſperum, (à quo Hebræi auſpicantur diem naturalem) pro integrâ die naturali accipienda eſt: quæ virorum doctiſſimorum ſententia eſt. Eamque etiam Juſtinus Martyr probâſſe videtur: ut qui dialogo cum Tryphone Judæo, hoc pacto de Jona ſcribat: Μετὰ τὸ ἐκβρασθῆναι αὐτὸν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς κοιλίας τοῦ ἁδροῦ ἰχθύος. *Cùm tertio die ex alvo grandis piſcis ejectus fuiſſet.* Par fortaſſe ratio eſt, cùm cap. VII. Geneſ. dicitur, *pluiſſe diebus & noctibus quadraginta.* Neque enim neceſſe eſt, intelligi parem dierum noctiumque numerum.

a in 12. c. Matth.

IX. DE SYNECDOCHE SPECIEI PRO INDIVIDUO, ET INDIVIDUI PRO SPECIE.

PORRÒ ad Synecdochen generis non tantùm referimus, cùm genus accipitur pro ſpecie; ſed etiam, cùm ſpecies pro individuo uſurpatur: ſive, ut Fabii *b* verbis utar, *cùm res communis pluribus in uno aliquo habet nomen eximium.* Exemplo nunc unico contentus ero: quia pleniùs de eo cap. X. agam. Hujuſmodi eſt, ὁ Θεολόγος pro Joanne Euangeliſta. Ita enim antiqui cum Patres appellant, ac in vetuſtis etiam

b lib. 9. cap. 3. de perſpicuitate.

etiam codd. multis Apocalypſis ἁπλῶς inſcribitur, Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· pro quo in Complutenſi eſt, τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ, Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· nequis iccirco Apocalypſin alterius, Joannis preſbyteri, opus autumet cum quibuſdam.

Similiter ad Synecdochen ſpeciei refero, non tantùm, cùm, ſpecies accipitur pro genere; ſed etiam, quando ſingulare ſive individuum pro ſpecie ſumitur. Ut in illo Martialis *a*: a *lib.* 4. *epigr* 60.

Nullo fata loco poſſis excludere: cùm mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt.

Ubi *Sardinia* ponitur pro quovis loco inſalubri, ac peſtilenti; cujuſmodi fuiſſe Sardiniam, præter alios Mela *b*, Tacitus *c*, Claudianus *d*, & Sext. Aurelius Victor *e*, auctores ſunt nobis. b *lib.* 2. c 2. *Annali.*

Itaque antonomaſia (quam diſtinctum quidam faciunt tropum, & in modos duos proximè allatos diſpeſcunt) Synecdoches eſt ſpecies: quâ de re fuſiùs, ut jam dixi, infrà acturi ſumus. d *lib. de bello Gildonico extremo.* e *in Graccho.*

X. De synecdoche numeri.

Cum autem unitas ſit principium numeri; ac numerus Euclidi ſit totum quoddam ex unitatibus collectum: ad tertium quoque Synecdoches modum (qui eſt totius, ac partis materialis) pertinebit Synecdoche numeri; quâ vel numero ſingulo utimur pro plurativo; vel plurativo pro ſingulo; vel numero certo pro incerto; vel rotundo pro majori minorive; vel innumeros dicimus pro longè plurimis. Quibus quinque modis aliquid lucis exemplis affundamus. Singularis pro plurativo ſumitur, cùm Maro *f* ait: f *Ecl.*1.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Parthus pro Parthis. Item proverbio apud Varronem *g*: *Romanus ſedendo vincit.* Sententia eſt, Romanos conſultando debellare hoſtem: quomodo inprimis Fabius Maximus Cunctator rem reſtituit Romanam. De hujuſmodi ſermone ita B. Auguſtinus lib. 11. Locutionum S. Scripturæ, qui de Exodo eſt: *Et extendit Aaron manum ſuper aquam Aegypti, & eduxit ranas, & educta eſt rana, & operuit terram. Repetitio à plurali ad ſingularem numerum trajecta eſt. Nam utique rana pro multitudine ranarum poſitum eſt. Neſcio quo autem modo per loquendi conſuetudinem imbutis ſenſibus hominum, ſæpe plus videtur, quod ſingulariter, quàm quod pluraliter dicitur. Nam plus accipitur, cùm dicitur, verbi cauſâ, Eſt illic miles, quàm, Sunt illic milites; Eſt illic piſcis, quàm, Sunt illic piſces.* g *lib.*1.*de R.R. cap.* 2.

Pluralis pro ſingulari accipitur in hoc Tibulli lib. III. El. v:

Nec nos ſacrilegos templis admovimus ignes:
Nec cor ſollicitant facta nefanda meum.

De ſeſe priùs in plurativo; mox, quaſi ſe corrigens, ſingulo loquitur numero. Sic *ora* poëtæ pro *os* dicunt: & *colla* pro *collum* ait Statius I. Silv. de equo Domitiani:

Dextra vetat pugnas, levam Tritonia virgo
Non gravat, & ſectæ prætendens colla Meduſæ
Ceu ſtimulis accendit equum.

Ita legendum ex optimo manuſcripto illo Senenſi; cujus variantes lectiones codici noſtro à magno Scaligero adſcriptas, V. Cl. Janus Gevartius, quicum eas communicarâmus, doctiſſimis ſuis in eum poëtam animadverſionibus bono publico intexuit.

Ad hanc quoque numeri ſynecdochen pertinet, quòd Hebræi plurali utuntur, cùm incertũ ſignificant individuum. Ion. I. 5: *Deſcendit in latera navis*, h. e. in alterutrum latus. Cui ſimile illud Matth. XXVII. 44: *Latrones exprobraverunt ei*. h. e. alteruter latronum: ut interpretatur Epiphanius in Panario, ubi de Manichęis tractat. Niſi cui magis placeat ſententia B. Hieronymi, ſcribentis *a*, quamvis Lucas referat, uno blaſphemante, alterum confeſſum; non tamen diſcrepare Euangelia: primùm enim utrumque blaſphemâſſe; verùm paullo pòſt alterum, cùm vidiſſet ſolem fugientem, terram commotam, ſaxa diſrupta, ingruentes tenebras, ductum pœnitudine, increpuiſſe alterum. Joh. VI. 45: *Eſt ſcriptum in Prophetis*, i. ab aliquo Prophetarum. Nam ſolum Jeſaïam intelligit. Simile eſt Judic. XII: *Sepultus eſt in urbibus Gilead.* i. in unâ civitatum.

Numerus certus ponitur pro incerto, cùm Horatius *b tergeminos honores* ait pro plurimis, maximiſque. Fruſtra enim hic diſſertant, qui fuerint tres illi maximi honores. Sed ſi eos omnino intelligere viſum, non alii profectò fuerint, quàm ædilitas, prætura, & conſulatus: utut Porphyrio quæſturam pro ædilitate inter eos reponat. Item in Maronis *c* illo,

--- *O terque quaterque beati!*

h. e. ſæpius, vel multùm beati. Nugatur enim Macrobius *d*, cùm ad laudem ſeptenarii hæc refert. Apertiùs idem fit in Terentii illo *e*, *Millies audivi*. Item huc refer, cùm dicitur Apocalypſ. v. 11, Angelorum in circuitu throni fuiſſe millies centena milliã, & decies centena millia: quo ſignificatur numerus eorum penè infinitus. Nam re ipſâ in creatis infinitum nihil eſt. Unus immenſus reapſe; ille

a *in Matth. c. 27.*

b *lib. 1. od. 1.*

c *Æn. 1.*

d *lib. 1. in Somnium Scipionis cap. 6.*

e *Eun. act. 3. ſc. 1.*

ille qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt, ut appellat Joannes *a*; cujus centrum eſt ubique, peripheria nuſquam, ut loquebantur philoſophi. *a Apocal. 1.4.*

Adhæc & numerus rotundus accipitur pro majori, aut minori. Ut cùm mille dicuntur Græcorum naves ad Trojam fuiſſe. Euripides Oreſte:

> Ὦ *b* χιλιόναυν στρατὸν ὁρμίσας
> Εἰς γῆν Ἀσίαν
> Χαῖρε.

b O qui mille navium exercitum applicuiſti In Aſiam.

Maro II. Aen.

> *Non anni domuere decem, non mille carinæ.*

Similiter Latinorum alii. Ut Plautus Bacchidibus *c*: *c act. 4. ſc.*

> *Cùm Priami patriam Pergamum, divinâ mœnitum manu,*
> *Millenûm numero navium, decumo anno pôſt ſubegerunt.* *Atridæ duo.*

Item Ovid. XIII. Met. fab. 1:

> *Nempe ego mille meo protexi pectore puppes.*

Et aliquanto pôſt:

> *Aulidaque Euboicam complerunt mille carinæ.*

Ac ſimiliter aliquoties Seneca in tragœdiis. Imò Livius quoque lib. XLV: *A Chalcide trajicit trium millium ſpatio diſtantem portum, inclytum ſtatione quondam mille navium Agamemnoniæ claſſis*. Scipio Gentilis *d* auctoritate Livii refelli eos putabat, qui, cùm poëtæ *mille* *d lib. 1. Παρέργων* *naves* dicunt, finitum numerum pro infinito poni exiſtimant. Mihi *cap. 35.* verò videtur, Livium ipſum rotundo uti numero, poëtarum exemplo. Nam fuere mille centum & octoginta ſex: quemadmodum comperiet, cui tanti hæc res eſt, ut numerum inire velit navium recenſitarum in Bœotia Homeri. Pauxillùm abit ſcholiaſtes Euripidis *e*, ſi locus is ſanus, quo, ſupra mille, *ρνε*, hoc eſt, centum & *e in Oreſtem.* quinquaginta quinque fuiſſe dicitur. Dio quoque Chryſoſtomus rotundo uti amat: ſed qui ad Homericum, atque eum, quem habet Euripidis ſcholiaſtes, propè accedat. Nam fuiſſe tradit mille, & ducentas. Imò & Thucydides *f* ipſe tot ait ab Homero referri. Sunt *f lib. 1.* ſimilia multa, ubi vulgò rotundus numerus præferatur. Ut cùm vocamus LXX. interpretes, qui erant LXXII: cùm item *centumviri* apud Romanos dicerentur, qui erant centum, & quinque. Cicero etiam in Piſonianâ *quadraginta annos* dicit, qui erant triginta ſex:. & primâ Catilinariâ *vigeſimum diem* nominat pro duodevigeſimo, ut Muretus *g* obſervat. *g cõment. in 1. Catil.*

Longè plurima ſe hujus generis offerunt in ſacris Literis. Ut

Gen. XVII. 17. Abraham dicitur Iſaacum geniturus centenarius, cùm, nato demum filio, eum numerum implérit. Geneſ. XXXV. verſ. 26. refertur, ut Jacob in Padane Syriæ, hoc eſt, Meſopotamiâ, XII. genuerit filios, inque iis diſertè etiam Benjamini nomen reponitur. At eodem capite paullo antà dixerat Moſes, Benjaminum natum eſſe, cùm parentes è Bethel proficiſcerentur Ephratam. Jud. IX. de Abimelecho narratur, ut occiderit LXX. filios Ierobaal. Atqui non ipſe modò Abimelech excipi debet; ſed etiam Joatham, qui cædi ſe ſubduxerat: ut ibidem legas. I. Cor. XV. ait Apoſtolus, Chriſtum poſt reſurrectionem apparuiſſe XII. Apoſtolis, quia numerus is notior eſſet. Inde autem Judam excipi debere, ſatis eſt apertum. Nempe Scriptura ſolet omnibus tribuere, quod penè omnibus competit. Qua de re pleniùs, *σὺν Θεῷ*, in opere noſtro Chronologico dicemus.

Denique & *innumeros* dicimus pro multo plurimis. Cujus rei paſſim ſe offerunt exempla. Sed nihil apertius illo Appuleii in Apologiâ: *Innumerabilia* (de Ennio eſt ſermo) *piſcium genera enumerat.* Vbi, ut benemonitum Scipioni Gentili, ſic dicit *innumerabilia enumerari;* quomodo *incredibilia credi*, ait Paullus L. antiqui. D. ſi pars hæred. pet. Vt enim non innumera, ſed planè numerabilia, ſint piſcium genera, arguit illud, quòd B. Hieronymus in Ezechielem *a* tradit, ex Oppiano, aliiſque *ἁλιευτικῶν* ſcriptoribus, colligi, haut plura eſſe cognita piſcium genera, quàm centum quinquaginta tria.

a lib. 14. in cap. 46.

XI. VTRUM ETIAM SIT SYNECDOCHE SPECIEI PRO SPECIE.

CÆTERÙM ambigunt quidam, an quatuor ſynecdoches modis ſuprà aſſignatis non debeat adjici quinctus, quo ſpecies ponatur pro ſpecie. Siquidem id interdum fieri, argumento eſt, quòd Homerus arma ſemper vocet *χάλκεα*, quod interpretes ſemper transferunt *ferrea*, quorum ſententiam adprobat Cœlius Rodiginus lib. XIX. cap. X. Sunt qui, ut hanc rem excuſent, cum Tzetze *b* dicāt, *χαλκὸν* dici ἐπιθετικῶς παρὰ τὸ χέειν τὴν ἀλκήν *c*. Sed hæc quidem ſunt Tzetze digna. Vera autem ſententia eſt, quia arma primò ærea fuere: etiam poſtquam ferrum inventum, ærea fuiſſe vocata *καταχρηστικῶς*, haut aliter atque *auream* atque *argenteam pyxidem* legimus, cùm *pyxis* propriè ſit è buxo, quæ Græcis *πύξος*: idemque in ſexcentis aliis factum. Aerea verò arma ferreis antiquiora eſſe, extra controver-

b in Heſiod ἔργ. verſ. 143.
c quòd robur affundat.

troverſiam poni debet, vel propter illud Heſiodeum *a*:

Χαλκῷ δ' ἐργάζοντο· μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος *b*.

Sed & Pauſanias *c* ex Homero colligit, veteribus non fuiſſe in uſu ferramenta, verùm æramenta ſolùm: unde & Il. ι legimus: χαλκείῳ ἐν κεράμῳ *d*. Idem tradunt Heraclides Ponticus in Allegoriis Homericis *e*, Euſtathius in Il. γ. *f* Lucretius lib. v. atque alii, quos ſciens prætereo. Sed ex his quidem neutiquam conſequitur, quod putarunt. Neque enim ſpecies pro ſpecie, ſed pro genere uſurpatur; æs pro metallo. Idem judicii eſto de aliis id genus, quæ afferre ſolent.

a ἔργ. *verſ. 150.*
b *Æreo-perabantur: non enim nigrum erat ferrum.*
c *in Laconicis.*
d *olla in abenea.*
e *pag. 327.*
f *pag 241. edit. Rom.*

XII. QUÆDAM SYNECDOCHICA SIGNIFICATIONE MAGIS IN USU ESSE, QUAM PROPRIA.

QUOD autem de metonymiâ dicebamus, multa in modificatâ ſignificatione eſſe uſitatiora, quàm propria, id & in ſynecdoche locum habet. Ejuſmodi apud Græcos ſunt ἀρνύσθαι, πωλεῖν, & ὠνεῖσθαι, quæ generatim paſſim uſurpantur pro *capere*, *vendere*, *emere*, cùm propriè, teſte Euſtathio *g*, ſignent, conſequi quippiam dando ἄρνας, πώλους, ὄνους *h*; uti & ἐτυμολογία indicat. Cauſſam huic locutioni dedit, quòd veterum ſubſtantia conſiſteret in pecudibus: unde & apud Latinos ſimili συνεκδοχῇ in uſu remanſerunt, *pecunia*, *peculium*, ac *peculiaris*: quo poſtremo propriè uſus Plautus, cùm ſcripſit *i*:

Etiam opilio, qui paſcit, mater, alienas oveis,
Aliquam habet peculiarem, quî ſpem ſoletur ſuam.

Impropriè quidem, attamen ita, ut alludat ad oves, idem uſurpat Mercatore *k*:

Quin etiam tibi ancillam dabo natam annos ſexaginta
Peculiarem. PA. *Mi ſenex, tam vetulam?* LY. *Generis Græci eſt.*
Eam ſi curabis, perbona eſt. tondetur nimium ſcitè.

Etiam *familiæ* nomen, cùm propriè de famulorum cœtu dicatur, longè tamen uſitatius eſt in ſignificatione ſynecdochicâ; quâ tam liberos, quàm ſervos, comprehendit: quomodo *patrem familias*, & *filiumfamilias* dicimus.

g *In Odyſſ. pag. 1383.*
h *agnos, equuleos, aſinos.*
i *Aſinaria act. 3. ſc. 1.*
k *Sc. Amici amico.*

CAPUT IX.

DE IRONIA.

IRONIA *eſt, cùm per id, quod dicitur, intelligitur contrarium. Cognoſcitur autem pronunciatione, vel è rei naturâ.*

I. DE VOCABULO IRONIÆ, ET QUOMODO LATINIS DICATUR.

DE tribus primariis tropis vidimus; ſupereſt *εἰρωνεία*. Quâ voce aliter uti videntur Rhetores, quàm alii ſcriptores. Nam his *εἰρωνεία* eſt *diſſimulatio*, ſive *diſſimulantia*. Utroque enim modo transfert Tullius *a*: qui & autor eſt *b*, Socratem appellatum eſſe *εἴρωνα*, quòd, in diſſimulando, is lepôre humanitateque longè cæteris antiſtaret. Minucius Felix in Octavio *ſcurram Atticum* appellat, ſecutus in eo Zenonem; à quo ſic vocatum eſſe Socratem, à Cicerone *c* proditum eſt. Rhetoribus verò *εἰρωνεία* eſt, cùm per id, quod dicimus, contrarium ſignamus. Atque id origo quoque indicat. Eſt enim ἀπὸ τοῦ *εἴρειν*, ut κατὰ τὸ *λέξιν dictum*, aut *dicterium*, ſonet. Quippe dicimus hâc, verùm nihil ejus ſignificamus, quod propriè dicimus. At Latinis aliud eſſe *dictum*, aut *dicterium*, aliud ironiam; ſoli neſciunt, qui nihil ſciunt. Quare non incommodè fortaſſe *irriſionem* vertas, ut eſt apud Julium Rufinianum: vel *illuſionem* potiùs, quomodo nominari Fabius *d* ait: *In eo*, inquit, *genere, quo contraria oſtenduntur, ironia eſt: illuſionem vocant.* Itaque & Eraſmus *εἴρωνας* tranſtulit *illuſores* apud Lucianum libro *περὶ γυμνασίων*. Nam ubi Anacharſis ait, Athenienſes omnes eſſe *εἴρωνας ἐν τοῖς λόγοις*: apud Eraſmum eſt, *naſutos in ſermonibus illuſores.* Nec ſanè melius habet Latium, quàm *illuſionem*. Nam *ſimulatio*, quomodo vertit Aquila Romanus, vel *diſſimulatio*, ut Latinis etiam vocari ait Julius Rufinianus; multùm ab ironia diſſident, cùm in hac contrarium intelligatur; in illis non contrarium, ſed id ipſum, quod verbis, aut geſtu, innui videtur. Nec ſatisfacit *cavillatio*, aut *blanditiæ*, nedum *pellicatio*: etſi in Philoxeni gloſſis ſit; *Cavillatio, κακοήθεια, εἰρωνεία*: item, *Pælicatio*, (leg. *pellicatio*) *εἰρωνεία, ζηλοτυπία*: in gloſſis autem Latino-græcis, *εἰρωνεύομαι, pellico, cavillor: εἰρωνεία, pellicatio, cavillatio: εἰρωνεῖαι, blanditiæ. Blanditiæ* enim partim latiùs patent, partim anguſtiùs. *Pellicatio* verò, ſeu *pellicatio*, vel dicitur de vita pelli-

a 4. *Acad. Quæſt.* & 2. *de Orat.*
b 1. *Offic.* & 2. *de Orat.*
c *lib.* 1. *de Nat. Deor.*
d *lib.* 8. *cap.* 6.

pellicum: unde gloſſæ Græcolatinæ, *ζηλόω, pellico: ζῆλος, pellicatus: ζηλοτυπία pellicatio:* vel notat fraudes ac dolos, ſive à pellicularum, hoc eſt, pellicum moribus, ſive à pelliciendo: quomodo in laceris Feſti ſchedis legas: *Pelliculationem, pro inductionem, à pelliciendo, quod eſt inducendo, dixit Cato. Cavillatio* autem propriè eſt Juriſconſultorum ejuſmodi, qui, cùm cavere neſciant ſuis, aliquid confingunt, quo ſe iis cavere ſimulent. Unde in Onomaſtico veteri, *Cavillo*, σοφίζομαι. Quia autem tales ſuorum ſimplicitati illudunt: inde eſt, quòd etiam ad ſcommata & jocos, extenſa ſit ſignificatio: unde idem Onomaſticon, *Cavilla*, σκῶμμα. Quare, hæc quidem quàm non ſatis exprimant vim vocabuli Græci Εἰρωνεία, ſatis liquet.

II. Quid sit ironia, et quibus modis cognoscatur, aliquid per ironiam debere intelligi.

AB hoc tropo orditur Rufinianus librum ſuum de figuris ſententiarum, & elocutionis. Sic verò eam deſcribit: *Ironia elocutiunculâ Salluſtianâ commodiſſimè exprimitur, cùm aliud in pectore recluſum, aliud in linguâ promtum habemus, & ſententia enunciationis in contrarium à verbis excipitur.* Breviùs Fabius, ut paullo antè vidimus. Item Donatus *a*, *Ironia eſt tropus per contrarium, quod conatur, oſtendens.* Subjungit deinde: *Hanc niſi gravitas pronunciationis adjuvet, confiteri videtur, quod negare contendit.* Sed pleniùs Fabius, poſt verba allata: *Ironia aut pronunciatione intelligitur, aut perſonâ, aut rei naturâ. Nam ſiqua earum verbis diſſentit, apparet, diverſam eſſe orationi voluntatem.* Ita è rei ipſius naturâ, ac circumſtantiis, ſcimus, Platonem ab Athenæo εἰρωνικῶς vocari τῇ Μνημοσύνῃ φίλον· *charum Divæ Monetæ.* Nam obliviosum dicere voluit, quia eum ſugillat, quòd ἀσυμφώνως *b* ſcripſiſſet de Socrate. Par ratio, cùm Cato apud Salluſtium *c* ita verba facit: *Vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid intra mœnia deprehẽſis hoſtibus faciatis? Miſeremini, cenſeo. Deliquere homines adoleſcentuli per ambitionem. Atq; etiam armatos dimittatis. Nec iſta vobis manſuetudo, & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertet.* Etiam περιστάσεις ſatis indicant, εἰρωνικῶς accipi debere illa Ciceronis priori Invectivâ in Catilinam: *Ad ſodalem tuum, virum optimum, M. Marcellum, demigravit.* Nam quomodo vir bonus eſſe potuit, qui ſodalis eſſet Catilinæ? Ut omnino alius hic ſit ab illo M. Marcello, quem paullo pòſt vocat virum fortiſſimum, pro quo & orationem habuit. Divina etiam, ut vocat Fabius *d*, ironia eſt in initio Ligarianæ; *Novum crimen, C. Cæſar, & ante hunc diem inauditum &c.* Scio, Trapezuntium

a *libello de barbariſmo, tropis, & ſchematibus.*

b *diſſona pugnantiaque.*

c bello Catilin.

d lib. 4. cap. 1.

tium in Rhetoricis, Brodæum in Miſcell., Ludovicum Carbonem lib. 1. de elocutione cap. XIV, atque alios item, negare, hîc ullam eſſe ironiam. Sed pro Fabio eſt, ex antiquis Aquila Romanus; ex junioribus, Marinus Becichemus Scodrenſis epiſtolicarum quæſtionum cap. XLII, Franciſcus Luiſinus lib. III. Παρέργων cap. XXV, Julius Scaliger in ſuis de re Poëtica libris, & Franciſcus Fabricius commentario in Ligarianam. Ac valida ratio pro his facit. Nam neutiquam novum crimen erat, vel inauditum; quandoquidem omnibus conſtabat, tam multos contra Cæſarem in Africa pugnâſſe, quibus jam ipſe ignoverat.

Quod ſi obſcurius futurum, utrùm ironicè loquamur, an propriè; utile ſit particulam hujuſmodi addere: *Scilicet, verò, quaſi, ſanè, profectò, nimirum*, aut ſimilem. Vt apud Maronem, *Egregiam* a *verò laudem*. *Scilicet* b *is ſuperis labor eſt*. Ac ſimiliter Tullius Catil. 1: *Neque hi ſolùm ſenatores, quorum tibi auctoritas eſt videlicet cara, vita utiliſſima*. Et Catil. II: *Videlicet timidus vocem conſulis ferre non potuit*. Vel contrariũ ipſum ſubdemus. Vt, *Docebit literas, quas non didicit*. Ita ironicè loqui Catonem in verbis allatis, ſatis arguit, quòd ſubjungit, ſi judices miſereantur, fore ut, poſtquam arma conjurati ceperint, res ea judicibus ipſis in miſeriã vertat. Nonnunquam verò ironia ipſo vocum ſitu cognoſcitur. Nam ferè *vir bonus*, propriè; *bonus vir*, εἰρωνικῶς dicitur. Ferè, inquam. Nam non tantùm, *virum optimum*, εἰρωνικῶς vocat Cicero, ut antè vidimus: ſed &, *bonus vir*, extra ironiam dixit Plautus Curcul. c

a 1. Æn.
b 4. Æn.
c act. 4. ſc. 1.

Sedulò autem περιστάσεις, & cætera, attendi oportere, ne ironiam putemus, ubi nulla eſt, vel ubi eſt, propriè verba capiamus; argumento illud eſt, quòd hâc parte ſummos etiam viros decipi videamus. Ita, ut alios nunc mittam, Servius propriè accipit illa Junonis apud Maronem Aen. I:

Quippe vetor fatis.

In quo eum falli, nemo negârit, qui naturam Junonis, & Virgiliani loci, conſideret. Ac contrà εἰρωνικὸν eſſe, idem putat illud Ecl. II:

O formoſe puer, nimium ne crede colori.

Vbi nulla profectò eſt ironia.

III. IRONIAM LOCUM HABERE IN QUATUOR OPPOSITORUM GENERIBUS.

VERùm interdũ uſu venire videtur, ut in Ironiâ non intelligatur contrariũ, quod tanquam οὐσιῶδες d in definitione poſueramus.

d eſſentiale.

Cur

Cur enim ei, qui genere cæteraque par ſit, at nos, ut multis partibus inferiores, inſuper habeat, haut liceat dicere: *Scilicet tu genere, eruditione, aut fortunis antiſtas.* Nec tamen eo nos alteri præferemus, ut ſuperiores; ſed unum hoc ſpectabimus, ut is, cùm ſuperior non ſit, nec ſeſe, ut nobis ſuperiorem, gerat. At hoc ei quidem, quod dicimus, contradicit; verùm contrarium non eſt: cùm ſuperiorem quidem, atque inferiorem eſſe, contraria ſint; at ſuperiorem, ac non ſuperiorem eſſe, contradicant. Neque hæc loquendi ratio caret exemplo. Juvenalis eſt iſtud Sat. XV:

O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis Numina!

Deridet autem Satyricus ſtolidam Aegyptiorum ſuperſtitionem: qui non ſolùm colebant quadrupedes, uti ſimiam *a*, & ælurum ſive felem *b*; aves, ut ibim *c*, ac corvum *d*, unde Coracina ſacra, quæ apud Coptum fiebant *e*; ac piſces, ut oxyrynchum *f*, & anguillam *g*: verùm neque plantas, uti porrum ac cepe, divinis afficere honoribus dubitabant: unde Minucius in Octavio, *Aegyptii*, inquit, *cum pleriſque vobis non magis Iſidem, quàm ceparum acrimonias, metuunt.* Eſtque hanc ipſam rem apud Sextum Philoſophum legere Hypotypoſeon lib. VI. Sed de totâ hâc eorum ſtultiſſimâ religione inprimis Strabonem adi lib. ult. & è junioribus Floridum Sabinum Subſecivarum Lect. lib. III. cap. I. Cùm verò poëta *ſanctas* vocat *gentes*, quarũ in hortis iſtiuſmodi ſuccreſcunt Dii, ut indicare noluit, eas iccirco revera ſanctas eſſe; ita neque, ob id irreligioſas atque impias eſſe, ſignificare voluit: ſed cùm abſurdo conſequenti abſurdum innuat eſſe antecedens, ſenſit, non ideo ſanctas eſſe: quod priori non contrarium, ſed contradictorium eſt. Quare fortaſſe dicendum, hic contrarii nomen latiùs accipi, ut contradictorium quoque complectatur. Nam & Ariſtoteles ſæpe eo modo loquitur; ut cùm, primo φυσικῆς ἀκροάσεως, principia docet eſſe contraria, atque omnes veteres philoſophos contraria ſtatuiſſe principia aſſerit.

Verùm fortaſſe nec hoc pacto ſcrupulus planè fuerit exemtus. Cur enim de cœco, aut luſcitioſo, haut dicere liceat, eum tam cernere acutum, quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? At hæc repugnant, ut habitus, & privatio. Cur item parens filio, leges præſcribere volenti, dicere non poſſit, *Nempe tu parens es, ego filius.* Aut princeps ſubditis, *Scilicet ſubditi imperium habent in principem.* At hic relatum ſumitur pro correlato.

Quare, ut rem in pauca conferam, ſic ſtatuendum videtur, contrari

a Lucianus in Deorum concilio. b Herodotus in Euterpe. Diodorus Siculus lib. 1. Cicero lib. 1. de Legg. & 1. de Nat. Deor. itē lib. 5. Tuſcul. Quæſt. & Iuvenalis ſat. 15. ſi recta eſt emendatio Brodæi lib. 7. Miſcell. c. 2. Vide &, ſi voles Calcagninum epiſtolicarũ quæſt. l. 1. epiſt. 38. quæ incipit, Sint aliis, &c. c Lucianus in Deorum concilio. d Ælianus in hiſtor. animal. l. 7 c. 18. e Ambroſius in epiſt. ad Rom. c. 1. f Strabo lib. ult. & alii. de quo vide Brodæũ l. 7. Miſcell. c. 2. g Herodotus in Euterpe, & Antiphanes apud Athenæũ.

tium in Rhetoricis, Brodæum in Miſcell., Ludovicum Carbonem lib. 1. de elocutione cap. XIV, atque alios item, negare, hîc ullam eſſe ironiam. Sed pro Fabio eſt, ex antiquis Aquila Romanus; ex junioribus, Marinus Becichemus Scodrenſis epiſtolicarum quæſtionum cap. XLII, Franciſcus Luiſinus lib. III. Παρέργων cap. XXV, Julius Scaliger in ſuis de re Poëtica libris, & Franciſcus Fabricius commentario in Ligarianam. Ac valida ratio pro his facit. Nam neutiquam novum crimen erat, vel inauditum; quandoquidem omnibus conſtabat, tam multos contra Cæſarem in Africa pugnâſſe, quibus jam ipſe ignoverat.

Quod ſi obſcurius futurum, utrùm ironicè loquamur, an propriè; utile ſit particulam hujuſmodi addere: *Scilicet, verò, quaſi, ſanè, profectò, nimirum*, aut ſimilem. Vt apud Maronem, *Egregiam* a *verò laudem*. *Scilicet* b *is ſuperis labor eſt*. Ac ſimiliter Tullius Catil. 1: *Neque hi ſolùm ſenatores, quorum tibi auctoritas eſt videlicet cara, vita utiliſſima*. Et Catil. II: *Videlicet timidus vocem conſulis ferre non potuit*. Vel contrariũ ipſum ſubdemus. Vt, *Docebit literas, quas non didicit*. Ita ironicè loqui Catonem in verbis allatis, ſatis arguit, quòd ſubjungit, ſi judices miſereantur, fore ut, poſtquam arma conjurati ceperint, res ea judicibus ipſis in miſeriã vertat. Nonnunquam verò ironia ipſo vocum ſitu cognoſcitur. Nam ferè *vir bonus*, propriè; *bonus vir*, *εἰρωνικῶς* dicitur. Ferè, inquam. Nam non tantùm, *virum optimum*, *εἰρωνικῶς* vocat Cicero, ut antè vidimus: ſed &, *bonus vir*, extra ironiam dixit Plautus Curcul. c

a 1. Æn.
b 4. Æn.
c act. 4. ſc. 1.

Sedulò autem *προσώποις*, & cætera, attendi oportere, ne ironiam putemus, ubi nulla eſt, vel ubi eſt, propriè verba capiamus; argumento illud eſt, quòd hâc parte ſummos etiam viros decipi videamus. Ita, ut alios nunc mittam, Servius propriè accipit illa Junonis apud Maronem Aen. 1:

Quippe vetor fatis.

In quo eum falli, nemo negârit, qui naturam Junonis, & Virgiliani loci, conſideret. Ac contrà *εἰρωνικὸν* eſſe, idem putat illud Ecl. II:

O formoſe puer, nimium ne crede colori.

Vbi nulla profectò eſt ironia.

III. IRONIAM LOCUM HABERE IN QUATUOR OPPOSITORUM GENERIBUS.

VERÙM interdũ uſu venire videtur, ut in Ironiâ non intelligatur contrariũ, quod tanquam *οὐσιῶδες* d in definitione poſueramus.

d eſſentiale.

Cur

Cur enim ei, qui genere cæteraque par ſit, at nos, ut multis partibus inferiores, inſuper habeat, haut liceat dicere: *Scilicet tu genere, eruditione, aut fortunis antiſtas.* Nec tamen eo nos alteri præferemus, ut ſuperiores; ſed unum hoc ſpectabimus, ut is, cùm ſuperior non ſit, nec ſe ſe, ut nobis ſuperiorem, gerat. At hoc ei quidem, quod dicimus, contradicit; verùm contrarium non eſt: cùm ſuperiorem quidem, atque inferiorem eſſe, contraria ſint; at ſuperiorem, ac non ſuperiorem eſſe, contradicant. Neque hæc loquendi ratio caret exemplo. Juvenalis eſt iſtud Sat. xv:

O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis Numina!

Deridet autem Satyricus ſtolidam Aegyptiorum ſuperſtitionem: qui non ſolùm colebant quadrupedes, uti ſimiam *a*, & ælurum ſive felem *b*; aves, ut ibim *c*, ac corvum *d*, unde Cotacina ſacra, quæ apud Coptum fiebant *e*; ac piſces, ut oxyrynchum *f*, & anguillam *g*: verùm neque plantas, uti porrum ac cepe, divinis afficere honoribus dubitabant: unde Minucius in Octavio, *Aegyptii*, inquit, *cum pleriſque vobis non magis Iſidem, quàm ceparum acrimonias, metuunt*. Eſtque hanc ipſam rem apud Sextum Philoſophum legere Hypotypoſeon lib. VI. Sed de totâ hâc eorum ſtultiſſimâ religione inprimis Strabonem adi lib. ult. & è junioribus Floridum Sabinum Subſecivarum Lect. lib. III. cap. I. Cùm verò poëta *ſanctas* vocat *gentes*, quarũ in hortis iſtiuſmodi ſuccreſcunt Dii, ut indicare noluit, eas iccirco revera ſanctas eſſe; ita neque, ob id irreligioſas atque impias eſſe, ſignificare voluit: ſed cùm abſurdo conſequenti abſurdum innuat eſſe antecedens, ſenſit, non ideo ſanctas eſſe: quod priori non contrarium, ſed contradictorium eſt. Quare fortaſſe dicendum, hic contrarii nomen latiùs accipi, ut contradictorium quoque complectatur. Nam & Ariſtoteles ſæpe eo modo loquitur; ut cùm, primo φυσικῆς ἀκροάσεως, principia docet eſſe contraria, atque omnes veteres philoſophos contraria ſtatuiſſe principia aſſerit.

Verùm fortaſſe nec hoc pacto ſcrupulus planè fuerit exemtus. Cur enim de cœco, aut luſcitioſo, haut dicere liceat, eum tam cernere acutum, quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? At hæc repugnant, ut habitus, & privatio. Cur item parens filio, leges præſcribere volenti, dicere non poſſit, *Nempe tu parens es, ego filius.* Aut princeps ſubditis, *Scilicet ſubditi imperium habent in principem.* At hic relatum ſumitur pro correlato.

Quare, ut rem in pauca conferam, ſic ſtatuendum videtur, contrari-

a *Lucianus in Deorum concilio.* b *Herodotus in Euterpe. Diodorus Siculus lib. 1. Cicero lib. 1. de Legg. & 1. de Nat. Deor. itẽ lib. 5. Tuſcul. Quæſt. & Iuvenalis ſat. 15. ſi recta eſt emendatio Brodæi lib. 7. Miſcell. c. 2. Vide &, ſi voles Calcagninum epiſtolicarũ quæſt. l. 1. epiſt. 38. quæ incipit, Sint alius, &c.* c *Lucianus in Deorum concilio.* d *Ælianus in hiſtor. animal. l. 7 c. 18.* e *Ambroſius in epiſt. ad Rom. c. 1.* f *Strabo lib. ult. & alii. de quo vide Brodæũ l. 7. Miſcell. c. 2.* g *Herodotus in Euterpe, & Antiphanes apud Athenaũ.*

trarii nomen in definitione Ironiæ Ciceroniano more accipi. *Is* enim, uti & Stoici, contraria nominat, quæ Peripateticis *ἀντικείμενα*, ſive *oppoſita*: quæque his ſtrictè appellantur *contraria*, ipſe vocat *adverſa*. Itaque definitio minùs fuerit cavillationi obnoxia, ſi dicamus, *Εἰρωνείαν* eſſe, quâ per id, quod dicitur, intelligitur oppoſitum.

IV. REFELLUNTUR, QUI NEGANT, OMNEM IRONIAM ESSE TROPUM: ITEM, QUI EAM CENSENT ESSE MENDACII GENUS.

AMBIGUNT quidam, num omnis Ironia hujus ſit loci. Fabium *a* ſi audimus, *Ironia alia ſit tropi, alia ſchematis.* Idem *b* Ironiam allegoriæ ſpeciem facit. Nos ſchema eſſe negamus, quia ſemper eâ aliud dicitur, aliud intelligitur. At ſchemata tam propriis, quàm figuratis, inſtituuntur verbis. Ironiam autem non eſſe allegoriæ ſpeciem, cap. XI. oſtendemus.

a l.9 c.1.
b l.8. c.6.

Sunt & homines ineptè religioſi, qui ironiã aſpernentur, ut mendacii genus. Ac ſubſidium etiam à magno viro petunt, qui ironiam *falſam eſſe orationem* dicat. At ſciant, *εἰρωνικὸν* eſſe hoc Dei ipſius Geneſ. III. 22: *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum.* Cui interpretationi adſtipulatur quoque tranſlatio Græca: Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. Etiam *εἰρωνικῶς* accepere Theodoretus, Gennadius *c*, atq; alii. Jud. x. 14: *Ite, & invocate Deos, quos elegiſtis: ipſi vos liberent in tempore anguſtiæ.* Illuſtre etiam eſt hoc III. Reg. XVIII. 27: *Illudebat illis Elias, dicens, Clamate voce majore. Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diverſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur.* Etiam ſic idololatras ridet Deus apud Prophetam Amos IV. 4: *Venite ad Bethel, & impiè agite ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem, & offerte manè victimas veſtras, tribus diebus decimas veſtras. Et ſacrificate de fermentato laudem, & vocate voluntarias oblationes, & annunciate. Sic enim voluiſtis, filii Iſraël: dicit Dominus Deus.* Eſt & *εἰρωνικὸν* illud Chriſti ad diſcipulos Matth. XXVI. 45: *Dormite quod ſupereſt, & requieſcite: ecce appropinquavit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum.* Gr. Καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε. Niſi potiùs hæc *κατ' ἐρώτησιν d* dicta ſint, eoque verti debeant, *Dormitis quod ſupereſt, & requieſcitis?* I. ad Corinth. IV. 8: *Iam ſaturati eſtis, jam divites facti eſtis, ſine nobis regnatis.* Quæ quia *εἰρωνικῶς* dixerat Apoſtolus, eo continuò ſubjungit: *Et utinam regnetis, ut & nos vobiſcum regnemus.* Neque magis in his falſa eſt oratio, quàm in metaphoris: ut cùm Chriſtus vocatur vir-

c in Catenâ Græcorũ Pentateuchi interpretum.
d per interrogationem.

virga a *de radice Ieſſe* b, *panis vitæ* c, *vitis vera*, *lapis* d *reprobatus ab ædificantibus, & factus caput anguli*: aut cùm Apoſtoli dicuntur e *piſcatores hominum*, Phariſæi *viperarum progenies* f, & in trecentis id genus. Dicent, eo ſermonem eſſe verum, quia impropriè hîc voces ſumantur. Quaſi non idem fiat in ironia. Quare vel fallitur, vel valde ἀκύρως locutus eſt Cæſar Scaliger *g*, cùm in ironia ait *è re notâ falſam intelligi orationem*. Neque enim falſa eſt oratio, ubi animus fallendi eſt nullus, neque vel is fallitur, qui dicit, vel ille, cui dicitur.

a Eſa. 11. b Ioan. 6. c Ioan. 15. d Act. 4. e Mat. 4. f Mat. 3. & Luc. 3. g lib. 3. de re poët. cap. 85.

V. ERRARE EOS, QUI IRONIAM NUNQUAM NON IN VERBIS CONJUNCTIS; TROPOS CÆTEROS, SEMPER IN SINGULIS ESSE VERBIS PUTARUNT.

ET hęc de quatuor primariis tropis ſufficiant: in quibus non pauca fortaſſe, ut nova, ita abſona iis videbuntur, qui innutriti ſint vulgaribus præceptis. Sed liberalibus hæc ingeniis ſcripſimus: quibus placere debet illud Venuſini vatis *h*:

Odi profanum vulgus, & arceo.

Quare quid illis cum vulgo? cujus commentis jure occentent Salluſtianum illud, ***Sit fides penes auctorem***. Atque ut magis pareat, ſimiliter nos animatos eſſe, hîc quoque antequam ad primariorum troporum ſpecies accedam, aliquid adtexere eſt viſum contra vulgarem illam troporum diſtributionem, quâ alios privorum eſſe verborũ dicunt, alios orationis. Certè & illi, quos orationis faciunt tropos, in ſimplicibus reperiuntur verbis; & quos ſimplicium eſſe verborum judicant, hi etiam totius eſſe orationis poſſunt. Itaque cùm apud Sophoclem Oedipus τὸν κακόμαντιν *i* vocat σεμνόμαντιν *k*, rectè εἰρωνείαν eſſe dicit Scholiaſtes. Eſt & εἰρωνεία, quòd Ptolemæus, qui octavus fuit ἀπόγονος *l* Ptolemæi Lagi, habuit φιλομήτορος ἐπίκλησιν, ἐπὶ χλευασμῷ *m*; ut tradit Pauſanias in Atticis; qui inibi addit, οὐ γάρ τινα τῶν βασιλέων μισηθέντα ἴσμεν ἐς τοσόνδε ὑπὸ τῆς μητρός *n*. Ac pari χλευασμῷ *o* quidam arbitrantur alios Ptolemæos dictos φιλαδέλφους, & εὐεργέτας: ſed diſſentiente Plutarcho, quem vide lib. de propriâ laude. Εἰρωνικὸν quoque eſt illud Plauti Rudente *p*, cùm Trachalioni dicenti, *Ita enimvero ſtultus es?* reſpondet Gripus, *Salve, Thales*. Item ſi pumilus ſive nanus appelletur Atlas, juxta illud Juvenalis *q*:

--- Nanum cujuſdam Atlanta vocamus.

Quomodo & Martialis *r* ait:

Haut aliter ridetur Atlas cum compare ginno.

h lib. 3. od. 1. i malum vatem. k vatẽ venerabilẽ. l è poſteris. m Philometoris appellationẽ per irriſionẽ. n haut quemquã ſcimus ex regibus tantopere fuiſſe matri inviſum. o irriſione. p Act. 4. ſc. Heu mane. q lib. 3. ſat. 2. r lib. 6. epiſt. 77.

a cap. 13. Quo de verſu diſſertantem adi Politianum in Miſcellaneis *a*: ac inprimis, quæ in hunc poëtæ locum annotavit vir idem, atque amicus ſummus, Petrus Scriverius: qui ſagaciſſimè eſt odoratus pro *gibbo* (ut eſt in MSSis aliquot, & editt. antiquis) legi debere *ginno:* qui non aliter differt à mulo, quàm quòd mulus ex equo & aſinâ; ginnus ſive hinnus (qui & Græcis *ἱννὸς*, & *γιννὸς*) ex aſino, & equâ, naſcatur: ut pluribus oſtendimus in Originum libris.

Eſt in hiſce exemplis ſimplicis verbi ironia, quam orationis faciunt tropum. Et contrà *μεταφορὰ* quoque plurium eſſe verborum poteſt. Ut, *emunctæ naris, jugulum petere, in arenam deſcendere,* & id genus innumera. Ac ſimiliter *μετωνυμία*, & *συνεκδοχὴ*, quas ſemper unius eſſe verbi, etiam Cyprianus Soarez cum multis putavit, ſæpe in pluribus conſiſtunt vocibus. Ita ſynecdoche eſt, cùm II, ſive IV Reg. cap. III Joſaphato Regi unus è Jorami ſervis ait, *Eſſe iſtic Eliſæum, qui fundebat aquam ſuper manus Eliæ:* hoc eſt, qui illi miniſtraret. Similiter quando

b Mat. 3. 11. Joannes Baptiſta Chriſto ait *b*, *Cujus non ſum dignus qui ſoleas portem.* Sive, ut eſt apud Euangeliſtas alios, *Non ſum dignus, ut ſolvam corrigias calceamentorum ejus.* hoc eſt, ut vel viliſſimam ei ſervilem operam ullam præſtem. Itidem ſynecdoche eſt in illâ ſpectri *μεταφορᾷ* apud

c lib. 1. ſat. 5. Juvenalem *c*:

Et cui per mediam nolis occurrere noctem.

Nam quemadmodum, *εἴδωλον*, ſive ſpectrum, hoc loco ſignari, ex eo planum fit, quòd mediæ meminerit noctis; ſpectra autem, prout ab

d in Apologia. Appuleio *d* quoque appellantur, ſint *noctium occurſacula:* ita & ſynecdochen eſſe, ex eo paret, quòd & alia ſint plurima, quorum occurſus diu noctuque fuerit ominoſus: ut inter cætera Aethiopis, qui iccirco, ſi Romano exercitui è caſtris prodeunti occurriſſet, tāquam *οἰώνισμα*

e malum omen. *φαῦλον e*, confeſtim occidebatur; quemadmodum Appianus auctor eſt lib. V; ac Plutarchus indicat in Bruto. Item occurſus eunuchi; quẽ & ipſum, tanquam malum omen, deteſtabantur; ut ſcribit Lucianus *περὶ ἀποφράδος*. Nec ratio de eunuchis obſcura eſt, quandoquidem eos, *quaſi à conſortio humani generis extorres, ab utroque ſexu, aut naturæ origo, aut clades corporis, ſeparavit:* ut ſcribit Mamertinus, oratione eâ, quâ pro conſulatu gratias egit Juliano Aug. Imò claudorum quoque, ob im-

f lib. 7. epigr. 86. perfectionem, ac ſimiæ, aut felis, ob deformitatem, itidem infauſtus habebatur occurſus. Quâ de re vide, quæ Heraldus ad Martialem *f*

g lib. 13. epiſt. 6. ad Q. Valerium. annotavit.

Denique & *μετωνυμία* plurium eſſe verborum poteſt: ut cùm Cicero *g* urbanè ait, *Gratias tibi agam propediem.* Pro eo, quod eſt, non dubito,

bito, quin præſtitutus ſis, quod peto. Nam beneficium, ſive opera præſtita, cauſſa eſt efficiens gratiarum actionis: ut manifeſtum ſit, effectum poni pro efficiente. Similiter, cùm Pomponius Atticus, teſte Cornelio Nepote *a*, diceret, *ſe nunquam cum matre in gratiam rediiſſe. Quod eſt ſignum, nullam unquam inter eos querimoniam interceſſiſſe.* Item in illo Luciani *b*: Ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ τὴν κεφαλὴν κνώμενον *c*. Et hoc Juvenalis *d*:

Qui digito ſcalpunt uno caput. ---

Quibus verbis per metonymiam adjuncti περιφραστικῶς mollicelli & impudici ſignificantur: ut argumento eſt illud Clodii de Pompeio apud Plutarchum *e*, Τίς ἑνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλήν *f*; Et hoc Ammiani Marcellini lib. XVII: *Duo hæc obſervaverunt* (obtrectatores Pompeii) *ludibrioſa & irrita: quòd, genuino quodam more, caput digito uno ſcalpebat: quodque aliquamdiu, tegendi ulceris cauſſâ deformis, faſciolâ candidâ crus colligabat: quorum alterum factitare, ut diſſolutum; alterum, ut novarum rerum cupidum, aſſerebant.* Unde Senatus Critici princeps, Joſephus Scaliger, epigramma illud Calvi (non Cinnæ, ut errore memorię vocat) ſupplevit, & edidit *g*, hoc pacto:

Faſciolâ qui crura ligat ---

Quod quamquam placuit aliquando, tamen nunc potiùs aſſentio Pythœo: qui exiſtimabat, verba illa malè appingi huic carmini: quòd non competant molli, ſed imperiũ affectanti, ac quaſi diadema in cruribus geſtanti. Scio, diſtingui illa oportere, quòd faſcias geſtaret Pompeius, & quidem cretatas: illud laſciviç fuiſſe, hoc tyrannidẽ affectantis; ut eruditè oſtendit πολυμαθέστατος Caſaubonus *h*. Sed Ammianus, unde ſe priorem verſum ſupplêſſe, Scaliger *i* agnoſcit, clarè loquitur de faſciis cretatis, atque hoc ad regni ſuſpicionem refert. Epigrammate autem hoc non regnum, ſed, quod molles ſolent, virum *k* quærere dicitur Pompeius: ut, quæ ad molitiẽ non pertinent, minimè hîc habeant locum. Et ſanè fatetur *l* Scaliger, ſe in veteri quadam ſchedâ diſtichon hoc integrè legiſſe, hunc in modum:

Magnus, quem metuunt homines m, *digito caput uno*
Scalpit. Quid credas hunc ſibi velle virum?

Intellige autẽ per veterem ſchedam ineditum Lucani interpretem: cujus verba vide ſis apud V. Cl. Petrũ Seriverium eruditiſſimis illis animadverſionibus in Martialẽ *n*. Sed ſive Scaligeri conjectura, ſive, quod apud Lucani interpretẽ eſt, magis placet; paret, metonymiam non ſemper eſſe ſingulorum verborum; atque, ne ſolum Rhetorum vulgus nominemus, errare etiã Alexandrum Rhetorem, juxta quem lib. I. ὁ τρόπος περὶ ἓν ὄνομα γίγνεται ἀρετή *o*. CAP. X.

a in vita Attici.
b ἐν τῷ μισ- θωτῷ διδασκάλῳ.
c Extremo digito ſcalpentẽ caput.
d lib. 3. ſat. 3.
e in Pompeio.
f Quis digito uno caput ſcalpit?
g in Catalectis.
h in Sueton. Aug. cap. 82.
i in Auſonianis lectionibus lib. I. cap. 27.
k Ut Calvus hic viri, ita voce ambiguâ ἀνδρὸς luſit Demonax apud Lucianum.
l ibidem.
m in MSs omnes.
n notis in fragmentum Spectaculorum libello ſubjectum.
o tropus eſt virtus in una dictione conſiſtens.

Digitized by Google

CAPUT X.

DE PRIMARIORUM TROPORUM SPECIEBUS.

QVATUOR *primariis tropis ſubjiciuntur complures alii, partim ut ſpecies eorum, partim ut affectiones.*

Species ſunt ſex: quarum prima ad μετωνυμίαν *pertinet, nempe* μετάληψις*; quatuor proximæ ad* συνεκδοχὴν*, puta* ἀντονομασία, κοινότης, σύλληψις, *&* λιτότης*; ultima denique ad* εἰρωνείαν*, videlicet* εὐφημισμός.

Metalepſis vocatur, tum quando ex antecedente intelligitur conſequens, aut ex conſequente antecedens: tum etiam, cùm gradatim ex unâ ſignificatione proceditur in aliam. Hîc verò eam ſub ambiguo nomine collocamus: quamvis priori quidem modo ſit ſpecies primarii tropi, poſteriori verò troporum affectio.

Ἀντονομασία *vel ex proprio colligit commune, vel ex commune proprium.*

Κοινότης *eſt, quâ proprias laudes aliis etiam communicamus, aut aliorum peccatum communicamus nobiſcum, aut quorundam benefacta ac virtutes communicamus omnibus.*

Σύλληψις *voce ambiguâ res unâ plures comprehendit.*

Λιτότης *negatione contrarii plus ſignificat, quàm dicit.*

Εὐφημισμός *res ingratas, boni ominis cauſſâ, gratis effert nominibus.*

I. DE METALEPSI ANTECEDENTIS ET CONSEQUENTIS.

DEINCEPS conſiderandę ſunt Troporum ſuperiorũ ſpecies. Quas, ut vulgus mittam, jam olim præſtantiſſimi rhetores diſtinctos eſſe tropos credidere, ac porrò aliis perſuaſum eſſe cupiverunt: cùm tamen non diſconveniat iis primarii alicujus tropi definitio, eoque ſpecie differrę non poſſint. Species iſtiuſmodi ſunt ſex: Μετάληψις, Ἀντονομασία. Κοινότης λόγου, Σύλληψις, Λιτότης, & Εὐφημισμός. De ſingulis videamus, &, ut Salluſtius loquitur, cum curâ diſſeramus.

Μετάληψις, quam Latinè *tranſſumtionem* cum Fabio *a* dixeris, quandoque laxè adeò ſumitur, ut planè idem ſit, ac μετωνυμία. Quomodo libro de Allegoriis Homericis Heraclides Ponticus (ſi vera inſcriptio, de quo diſſerimus alibi *b*) Homerum per Ἥφαιστον *c* ait intelligere πῦρ, μεταληπτικῶς *d*. Verùm nobis nunc multo ſumitur anguſtiùs: nempe pro ea metonymiæ ſpecie, qua ex conſequentibus intelligitur

a *lib.8.*
b *opere de Hiſtoricis Græcis.*
c *Vulcanum.*
d *ignem, per metalepſin.*

ligitur antecedens. Ac fundus mihi, ſubſcriptorque ejus ſententię, eſt
Donatus, qui hunc in modum de illa ſcribit in Andr. Act. III. ſc. II:
*Dicas, pro credas. Non enim dicimus, niſi quod credimus: ab eo quod ſequitur, id
quod præcedit. Figura μετάληψις, à poſterioribus ad priora. Idem alibi; Audacter
dicito. Et alibi; Fœneratum iſtud beneficium pulchrè tibi dices.* i. *credes, dices,
ſenties.* Hæc Donatus. Atque eo pacto μετάληψιν pertinere ad μετω-
νυμίαν, eo ſtatuimus, quia id quod dicimus, ſignum eſt ejus, quod ſen-
timus; ut ſciunt, qui ex Philoſopho *a* didicerunt, ſcripturam eſſe ſi- a *initio*
gnum orationis, orationem conceptuum, conceptus rerum. Idem *lib.* περὶ
Donatus in Andr. act. III. ſc. III. ſcribit, *jubeo* μεταληπτικῶς poni pro ἑρμηνείας.
volo, cùm Simo jubet Chremetem ſalvere. Atque in hoc mutili quo-
que doctiſſimi hujus Grammatici commentarii à me faciunt. Nam,
ut idem inibi ait, *volumus animo, jubemus verbis.* At verba ſunt ſymbola
animi, quemadmodum antè dicebamus. Par ratio eſt, cùm Græci
κλαίειν, aut οἰμώζειν, ac Latini *plorare* dicunt, pro δυσυχεῖν *b*. b *miſe-*

Interdum autem non ex poſterioribus priora, ſed contrà ex prio- *rum eſſe.*
ribus poſteriora intelliguntur. Quare, ſi prius illud genus fuerit
μεταληπτικὸν, μετάληψις quoque erit, cùm ex antecedente intelligimus
conſequens. Et certè Iſidoro lib. I. Originum μετάληψις definitur
tropus à præcedente indicans quod ſequitur. Itaque ut μετάληψις
conſequentis eſt, cùm *dicere* ponitur pro *ſentire*: ita fuerit μετάληψις
antecedentis, cùm *facere* ponitur pro *dicere*, aut *narrare*. Vt fit
Ecl. VI:

> *Tum Phaëtontiadas muſco circumdat amaræ*
> *Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.*

Ad quem locum ita Servius: *Mira eſt canentis laus, ut quaſi non factam
rem cantare, ſed ipſe eam cantando facere videatur.* Ac alibi *c* monet idem, c *in Ecl.*
ſimile eſſe hoc Ecl. IX: *9.*

> --- *Quis humum florentibus umbris*
> *Spargeret, aut viridi fontes induceret umbrâ?*

Vbi, *ſpargeret*, exponit, *adſperſam floribus caneret.* Μετάληψις quoque
conſequentis eſt, cùm Maro *d* ait: d *Ecl. 2.*

> *Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci.*

Quod ſignum eſt noctis imminentis, ut diximus, cùm definitionem
ſynecdoches è Fabio petitam convelleremus. Par ratio eſt, cùm
Catullus *e* ait, nec Atalantæ fuiſſe gratius aureolum illud malum, e *Carm.* 2.

> *Quod zonam ſolvit diu ligatam:*

h. e. per quod factum, ut poſtilla haut diu eſſet ἄχαρις ſeu ἀναφρόδι- f *illibatæ*
τος *f*. Quamquam hoc exemplum non tantùm pertinet ad meto- *virginitatis.*

nymiam deſtinati ad finem. Nam cum vulgo velle hoc *μετωνυμίας* genus furcillare, id quidem, ut Lucretius concludere ſolet, deſipere eſt.

Videtur hujus etiam loci eſſe, *recordari fœderis*, pro ſervare fœdus; *recordari peccatorum*, pro punire delicta. Nam memoria ſive recordatio initi fœderis antecedit, ut cauſſa, ob quam aliquis ſtet promiſſis. Recordatio etiam peccatorum præcedit, ut cauſſa, cur aliquis puniatur. Eadem ratio eſt, cùm *ignoro* ponitur pro negligo, aut diffiteor. Ut, *ignorare hominem*, pro aſpernari velut ignotum; *ignorare benefacta alterius*, aut *facinora ſua*, pro diſſimulare, aut diffiteri, quaſi nihil tale contigerit. Plautus Amphitr. *a*

a act. 4. ſc. 3.

Quem omnes mortales ignorant, & ludificant, ut lubet.

b act. 2. ſc. 3.

Terentius Phorm. *b*

Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens.

Cicero pro Roſcio Amer. *Quorum ego neque benevolentiam erga me ignorare, neque auctoritatem aſpernari debeam.* Similiter accipi putant in illo Propertii lib. 1. el. 11:

Cur hæc in terris facies humana moratur?
Iupiter, ignoro priſtina furta tua.

c notis in Propertium.

Ubi Janus Duza F. *c ignorare* interpretatur, *aſpernari & cognoſcere nolle, quaſique mentione indignum negligere.* Atque hanc ejus ſententiam & alii ſequuntur. Mihi magis placet, *ignoro* hic ſumi, pro non credo, ſive non agnoſco. Quaſi dicat: Non poſſum, ô Jupiter, in animum inducere, ut fidem iis habeam, quæ de veteribus furtis tuis canunt poëtæ. Nam ſi tantus eſſes formarum auceps, adeoque in Venerem proclivis, profectò non adhuc in terris ageret Cynthia mea, divinæ formæ puella. Scaliger pro *ignoro* ſubſtituit *ignoſco*. Sed prius eſt in editione principe *d*, atque adeò omnibus libris: nec ſanè ullâ mutatione opus.

d qua Regis Lepidi prodiit an. 1481.

Quòd ſi antecedentis & conſequentis *μετάληψιν* agnoſcimus: cauſſam non video, cur non item ſtatui debeat *μετάληψις* connexi. Ut apud Hebræos, *tegere pedes*, Jud. III. 24, de Eglone, Moabitarum rege, & I. Reg. ſeu Samuelis, XXIV. 4, de Saule. Quibus in locis vulgatus vertit, *purgare alvum*, aut *ventrem*: Chaldæus autem, *facere neceſſitatem ſuam*. Nempe quia Hebræi, uti & Orientales alii, longis uterentur veſtibus, eò in *κοιλιολυσίᾳ*, ac universè in conquiniſcendo, pedes ſuos tegebant. Simile exemplum eſt, cùm *χειροτονία* ponitur pro ſuffragio. Propriè enim *χειροτονία* eſt manus in ſublime porrectio: ſed quia hoc pacto ſuffragium ferrent, eò & pro ſuffragio.

Digitized by Google

fragio accipi cœpit. Meminit ritus ejus etiam Tullius pro Flacco: *Si ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitantur pſephiſmata, non ſententiis, neque auctoritatibus declarata, nec jurejurando conſtricta; ſed porrigendâ manu, profundendoque clamore multitudinis concitatæ.* De utrâque verò illâ, & propriâ, & metalepticâ ſignificatione χειροτονίας, vide, quæ Joannes Zonaras annotavit initio commentarii ſui in Canones SS. Apoſtolorum.

Quæcunque autem hactenus μεταλήψεως exempla adduximus, ea liquet ad μετωνυμίαν cauſſæ, vel effecti, ſubjecti vel adjuncti, pertinere. Sed quædam, pauca tamen, ſunt, quæ ad nullam ex quatuor hiſce ſpeciebus referri poſſint. Ut, cùm *fuit*, aut *vixit*, dixere, pro, eſſe aut vivere deſiit. Vbi μετάληψιν eſſe antecedentis, negare non poſſumus. Quare cùm, quod eſſentiale eſt, id perpetuò ineſſe debeat; erit fortaſſe, qui μετάληψιν, non quidem tropi ſpeciem dicat, ſed tropi genus à quatuor primariis diſtinctum. Mihi nihil in quadripartitâ illâ diviſione innovare viſum, tum quia hæc κατ' εὐφημισμὸν dicuntur; qui quomodo ad εἰρωνείαν pertineat, hoc ipſo capite commonſtrabimus: tum inprimis, quia ſatius ſit, μετωνυμίας modos augere, ut ſex ſint in univerſum ejus ſpecies; cauſſæ, effecti, ſubjecti, adjuncti, antecedentis, & conſequentis. Scio, non vulgus modò, cujus fortaſſe ῥαψῳδίας Aelii ac Perſii non curant legere; verùm etiam eximium Quinctilianum, ſynecdochen id appellare, cùm antecedens pro conſequente ponitur, aut contrá. Verùm nunquam hoc concoquere poterit, qui legitimam potiùs ſententiam, quàm volgivagam, &, ut Tertullianus loquitur, paſſivam conſectari malit. Certè ut ſuperiùs a etiam dicebamus, tot ſunt primarii tropi, quot ſunt rerum mutuæ affectiones. At res vel conjunctæ ſunt, vel disjunctæ. Conjunctæ vel eſſentialiter cohærent, vel accidentaliter. Eſſentialiter, ut totum & pars: accidentaliter, ut cauſſa externa & effectum, ſubjectum & adjunctum. Diſjunctæ vel amicè conſpirant, ut ſimilia; vel repugnant, ut contraria. A primo genere eſt ſynecdoche, ab altero metonymia, à tertio metaphora, à quarto ironia. Atqui antecedens, & conſequens, conjunguntur quidem; verùm non eſſentiali nexu. Neque enim, quòd boves ſtabulum repetunt imminente nocte, id de noctis eſſentiâ eſt, etſi eam antecedat. Quare cùm antecedens ponitur pro conſequente, aut contrà, non συνεκδοχὴ, ſed μετωνυμία dici debet. Hâc ſi ſententiâ dejiciar, ſapiunt alii: ego, ut poëta vetus ait, fatuus ſim, non modò ſtultus.

a cap. 5.

Porrò ut in metaphora ob ſimilitudinem, ita hic ob rerum con-

junctionem, reciprocus eſſe tropus poteſt. Quemadmodum iccirco, quòd ex frequenti acceſſu templa, aliaque, celebratius nomen conſequantur; eò & *frequentare* accipitur pro celebrare, & *celebrare* pro frequentare. Nam Juvenalis ait *a celebrare* (malè in quibuſdam libb. eſt *ſcelerare*) --- *fanum Iſidis*, *& Ganymedis*, *Et Cererem:* ubi *celebrare* eſt frequentare. Atque eodem modo Lucretius, initio operis ſui, dixit *concelebrare*. At è contrario *frequentare* pro concelebrare uſurpat Sulpitia in Satyrâ, cùm ait:

a lib. 3. ſat. 3.

Diva, quibus numeris heroas & arma frequentas!

Itaque ut metaphoram, ita & metalepſin, dividere poſſis in reciprocam, & non reciprocam. Et hæc de eâ μεταλήψεως acceptione, quæ apud Donatum eſt.

II. De metalepsi gradationis, seu plurium troporum.

ALiis verò μετάληψις vocatur, cùm gradatim ex unâ ſignificatione proceditur ad aliam. Ita enim de eâ Fabius *b*: *Supereſt ex iis, quæ aliter ſignificant, μετάληψις, id eſt, tranſſumtio, quæ ex alio in aliud velut viam præſtat.* Et clariùs aliquanto pòſt: *Eſt enim hæc in metalepſi natura, ut inter id, quod transfertur, ſit medius quidam gradus, nihil ipſe ſignificans, ſed præbens tranſitum.* Eodem planè modo μεταλήψεως nomine utitur Euſtathius *c*; qui fusè de eâ ſcripſit in illum Homeri verſ. Il. α:

b lib. 8. cap. 6.

c pag. 79. edit. Rom.

Στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριξεν.

Secundùm hanc acceptionem μετάληψις non tam tropi alicujus primarii ſpecies eſt, quàm troporum accidens. Nam ut in allegoriâ, ita & hic, quamvis diverſimodè, eſt troporum continuatio; quam accidens eſſe, negari nequit. Exemplis res dilucidior fiet. Μετωνυμίαν cum μεταφορᾷ habes in illo Virgilii IV. Georg.

Sæpe etiam, effoſſis, ſi vera eſt fama, latebris,
Sub terrâ fodêre larem.

Ubi *larem*, quia Deus erat domeſticus, pro domo ipsâ poſuit μετωνυμικῶς: *domilicium* autem μεταφορικῶς dicitur de cavernis apum. Gemina ac ſimilis μετωνυμία eſt in hoc Ovidii *d*:

d lib. 1. Amor. Eleg. 9.

Ipſe ego ſegnis eram, diſcinctaque in otia natus.

Otium per μετωνυμίαν effecti dicitur *diſcinctum*, h. e, diſcinctos faciens: *diſcinctus* autem ponitur pro negligenti, quæ metonymia adjuncti eſt. Item in illo Maronis I. Aen.

--- *Tum*

--- Tum ſylvis ſcena coruſcis

Deſuper, horrentiq́ atrum nemus imminet umbrâ.

Nemus dicitur *atrum* pro tenebricoſo, *tenebricoſum* verò ponitur pro denſo: denſitas autem cauſſa eſt, cur nemus ſit opacum, eoq́ue atrum. Par ratio in illo ejuſdem *a*: a Ecl.6.

Ilice ſub nigrâ pallentes ruminat herbas.

Item hoc *b*: b Æn.1.

--- Speluncis abdidit atris.

Nam profunditas cauſſa eſt, cur ſint obſcuræ: obſcuritas autem efficit, ut atrum aliquid videatur. Συνεκδοχὴν quoque geminam cum μετωνυμίᾳ habes Ecl.1:

Poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas.

Nam ex ariſtis per ſυνεκδοχὴν partis ſignificantur ſegetes, per ſegetes μετωνυμίᾳ ſubjecti (res enim, quæ in tempore eſt, temporis eſt ſubjectum) ſignificantur æſtates, per æſtatem ſυνεκδοχικῶς anni intelliguntur.

Hoc μεταλήψεως genus magis convenit poëtis, quàm oratoribus: quin rarior quoque ejus uſus occurrit apud ipſos poëtas; quia, ſi condenſetur, aut longè nimis ducatur, obſcuritatem orationi adfert. Sin nec crebra fuerit, nec dura, laudi dabitur, quia ob gradationem iſthanc quandam habet ingenii commendationem.

III. ANTONOMASIÆ VOX, DEFINITIO, ET ALLATÆ A FABIO, ET ROBORTELIO, DIVISIONES EXPENDUNTUR.

ANTONOMASIA Latinè eſt *pronominatio*. Sunt, qui, puerili errore, per ω, ἀντωνομασίαν ſcribant. Atqui ea, quæ ab ὀνομάζω veniunt, utrumque ο retinent; unde & παρονομασία dicendum liquet, non, ut quidam putant, παρωνομασία. In errorem eos impulit, quòd deducta ab ὄνομα, prius ο mutent in ω, poſterius in υ: unde μετωνυμία, ἀντωνυμία, ἱερώνυμος, πατρωνυμικά, ὁμώνυμα, ſυνώνυμα &c.

Antonomaſia Fabio eſſe dicitur, *quæ aliquid pro nomine ponit*. Eadem ſententia Iſidori lib. 1. Originum. At definitionem hanc damnant alii, quòd omnes tropi nomen ponant pro nomine. Subterfugit eos, veteres *nomina* vocâſſe, quæ nos propria dicimus: *vocabula* autem nominâſſe, quæ nobis communia, ſive, ut cum vulgo loquar, appellativa. Hâc quidem in re præſtò nobis adeſt patrocinium

Varronis primo de analogiâ: *Sequitur*, inquit, *de nominibus, quæ differunt à vocabulis, ideo quòd ſunt finita, ac ſignificant rès proprias, ut Paris, Helena: cùm vocabula ſint infinita, ac res communes deſignent, ut vir, mulier.* Neque ſolus Varro hoc modo loquebatur, ſed & alii ſimiliter inter *nomina*, & *vocabula*, itemque *pronomina*, & *provocabula*, diſtinxe-
a eodē lib. re. quâ quidem in re cauſſam pro nobis dicit idem Varro *a*: *Appellandi*, inquit, *partes ſunt quatuor: è queis dicta* A' QUIBUSDAM *Provocabula, quæ ſunt, ut Quis, Quæ; Vocabula, ut ſcutum, gladius; Nomina, ut Romulus, Remus; Pronomina, ut hic, hæc, hoc.* Verùm metuo, ne lectori meo in hiſce leviculis operam videar perdere. Quare ad alia tranſeo.

Triplicem tum Fabius, tum Iſidorus, ſtatuunt ἀντονομασίαν, ſed diverſimodè. Iſidoro lib. 1. Originum eo triplex eſt: quia vel ab animo ſumitur, ut,

--- *Magnanimuſque Anchiſiades* b:

b Æn. 5. vel à corpore, ut, --- *Ipſe*

c Æn. 8. *Arduus* c:

vel extrinſecus, ut,

d Æn. 1. *Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli* d.

Fabius verò primum genus fieri vult per epithetum: alterum per ea, quæ in quoque præcipua ſunt: tertium ex factis, quibus perſona ſignatur. Primi generis eſſe ait, *Tydides, Pelides*: alterius exemplum
e Æn. 1. facit,
f Æn. 4.
--- *Divûm pater atque hominum rex* e:

g Catul. de nupt. tertii exemplum apud eum eſt.
Pel. & --- *Thalamo quæ fixa reliquit Impius* f.

Thet. Virgil. ſexto Æn. Claudian. de raptu Proſ. l. 1. Hæc ne temere aut admiſiſſe, aut repudiâſſe, dicamur, paucis expendemus ad rectæ rationis trutinam.

h Catull. de coma Beronices, & de nupt. Pilei & Thetidos.
i convertuntur.

Ac primò, quod ad antonomaſiam refertur, cùm patronymicum loco proprii uſurpatur, id nequaquam tam abſurdum eſt, quàm quidam judicant. Nam etſi crebrò fit, ut habitâ ratione actus ſive conſummationis, patronymicum non ſit communius proprio; quod ſemper evenire nececeſſe eſt, cùm quis eſt μονογενής, atque, ut cum poëtis loquar, conſanguineos *g* & unigenas *h* non habet: tamen tunc quoque communius eſt ratione potentiæ, quia plures liberi eſſe poterant. Atque hinc obſcurum non eſt, quomodo & ἀντονομασία vocari poſſit, cùm *Anchiſiades* ponitur pro Aeneâ, quamvis hæc duo ἀντιστρέφουσι *i*. Imò fortaſſe & altero nomine: quia patronymica quoque conveniant poſteris, qui plures eſſe ſolent. Nec enim Peleus ſolus

vocatur

vocatur *Aeacides;* ſed & Achilles; imò & Pyrrhus, Epirotarum rex. Nec Aſcanius tantùm dictus eſt *Aeneades;* ſed etiam Romulus, ac Romani univerſi. Ergò ſi, quid fieri potuerit, ſpectemus, fortaſſe & omnes Anchiſæ poſteri *Anchiſiadæ* dici potuiſſent. Sed ut ab Aenea potiùs nomen ſortirentur, tum magnitudo geſtorum ejus fecit: tum quòd non Anchiſes, ſed Aeneas, in Italiam venerit, ac filius ejus gentem condiderit Albanam, unde origo Romanis.

Interim lubentes agnoſcimus, quamvis hæc non abſurdè pro Fabio dici queant, magis tamen placere, ut actus habeatur ratio: quod ſi fiat, iſtiuſmodi, quæ cum proprio convertuntur, ab antonomaſiâ excludi debebunt, tanquam nativa, nec ad ullum primarium tropum pertinentia: ut aliquanto pòſt quoque oſtenſuri ſumus, cùm expendemus ſententiam, quam de ἀντονομασίᾳ Robortelius architectatus eſt nobis. Nunc unum id ſolum, ad fulciendam opinionem noſtram, adjicere viſum eſt; aliud nihil in cauſsâ eſſe, cur agnoſcamus, patronymica, cùm proprii loco ponuntur, eſſe modificata, quàm quòd συνεκδοχὴ ſit, cùm commune, quod totum quoddam univerſale eſt, accipitur pro proprio: id autem non fit, cùm patronymicum & proprium convertuntur. Certè ſiquam aliam alius rationem perſpiciat, quâ ad troporum quemquam referri queat, eam ſemper à quolibet diſcere parati ſumus.

Gentilium verò longè alia, quàm patronymicorum, ratio eſt: quia gentilia ſemper latiùs patent proprio. Ut ὁ Παιανιεὺς *a* pro Demoſthene, apud Lucianum in Bis accuſato. Nam plurimi ejus erant δημόται ſeu populares è Pæaniæa, quæ fuit in tribu Pandionia: ut Harpocration *b* teſtatur. Gentile hoc reſtrinxit Agathias *c*, cùm ei dicitur ὁ ῥήτωρ ὁ Παιανιεὺς *d*. Quàm multi etiam fuere ex Theſſalia duces! Seneca *e* tamen de Achille dixit:

Emicuit ingens umbra Theſſalici ducis.

Quàm multi item ex Tyrintho, & Abydo oppidis! Et tamen *Tyrinthium* pro Hercule legas apud Maronem *f*, & alios: ac *Abydenus Juvenis* pro Leandro, apud Statium epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Vidi & Abydeni Juvenis certantia remis
Brachia, laudavique manus, & ſæpe natanti
Præluſi.

Sive, ut in MSo Senenſi eſt, *præluxi*. Sed priùs malim.

Optimè autem monet Iſidorus in primo Originum, in gentilibus, & patroymicis, & aliis id genus, ἀντονομασίαν, & ἐπίθετον, differre

a *Paaniensis.*
b *in Παιανιεῖς.*
c *lib.* 2. *pag.* 62. *edit. Lugdun.*
d *orator Paaniensis.*
e *in Troad.*
f 7. *Æn.*

ferre ſitu: ac vocari ἐπίθετον, ſive appoſitum, quando conjungitur proprio: at eſſe ἀντονομασίαν, cùm proprium abeſt. Neque aliud Fabius voluit, cùm ſcripſit, antonomaſiam fieri *per epitheton, quia, detracto eo, cui apponitur, valet pro nomine.* Quomodo epitheton erit, *Telamonius Aiax:* quia additur, ut diſtinguatur ab Aiace, Oilei filio. At ἀντονομασία eſt, cùm Maro in Culice ait:

Hinc erat oppoſitus contrà Telamonius heros.

Et Ovidius XIII. Met.

Finierat Telamone ſatus.

Quippe hic συνεκδοχή eſt, quia & alter erat Telamonis filius, Teucer, qui Salamina condidit in Cypro *a*. Itidem *Tritonia* ἐπίθετον eſt, cùm Maro II. Aen. ait,

a Iuſtin. lib. 44. Horat. l. 1. od. 9.

Iam ſummas arces Tritonia reſpice Pallas.

Neque hîc ullus eſt tropus, quia ſive communior, ſive anguſtior ſit *Tritoniæ* vox, non hìc pro alio ponitur; ſed ſolùm ornandi cauſsâ apponitur. At ἀντονομασία eſt, cùm *Tritoniam* dicimus pro Pallade, & ad συνεκδοχὴν rectè refertur, quia *Tritonia* naturâ ſuâ latiùs patet. Nam Palladis nomen non potuit aliis tribui, niſi ὁμωνύμως: at *Tritoniæ* vox aliis eâdem poterat ratione convenire, cùm propriè proprium non ſit, ſed commune; ut quod ſumatur à natali loco, qui pluribus communis eſſe poterat. Sequor enim nunc eorum opinionem, qui Pallada Τριτογένειαν, ac *Tritoniam* ſive *Tritonida* appellatam putant: non quidem, quia nata ſit è capite Jovis, ac τριτὼ ſit κεφαλή, teſte Heſychio, & Ariſtophanis ſcholiaſte: verùm quia nata vel educata ſit juxta Tritonem, Bœotiæ fluvium, Stephano *b* etiam memoratum: ubi eam ab Alalcomene, quodam indigena, vel Alalcomeniâ, Ogygi regis filiâ, fuiſſe nutritam, perhibent antiqui, teſte Pauſaniâ *c*. Sanè à Bœotiâ (in quam Cadmus Phœnix primus literas, & ſcientias, intulit) mythica hiſtoria penè tota in reliquam profluxit Græciam. Ut nihil opus ſit recurrere ad Tritonem, Africæ paludem. Quod facit Apollonii interpres *d*. Τρίτωνες *e*, inquit, τρεῖς· Βοιωτίας, Θεσσαλίας, Λιβύης· ἐν ᾗ τῷ κατὰ Λιβύην ἐτέχθη ἡ Ἀθηνᾶ. Nempe quia, ut obiter illud addam, celebratior hæc ſententia erat: quam & Lucanus ſequitur lib. IX, & Sillius lib. II. Indeque Pallas Latinis *Paluda*, ut Græcis Τριτογένεια. Ennius apud Varronem *f*, & Probum:

b in [illegible]

c in Bœoticis.

d in lib. 1. Ἀργον.

e Tritones ſunt tres, Bœotiæ, Theſſaliæ, & Libyæ: in Libyco autem nata eſt Minerva.

Corpore tartarino pregnata Paluda virago,

Cui par imber, & ignis ſpiritus, & gravi terra.

A' palude certè eſt *Paludæ* nomen, quamvis Varro ita dictam putet à paludamentis, quia eadem ſit Paluda, & Bellona: alii etiam, eoſ-

f lib. 6. de L. L.

que

que inter Franciſcus Sanctius Brocenſis, non *Paluda*, ſed *palude*, cenſeant legendum.

Alterum ἀντονομασίας genus Fabio erat, cùm ponitur, *quod in quocunque præcipuum eſt*. Tale eſſe dicit,

--- Divûm pater, atque hominum rex.

Mox etiam duo hæc exempla ſubjungit: *everſor Carthaginis, & Numantiæ*, pro Scipione: *Romanæ eloquentiæ princeps*, pro Cicerone. Nempe Fabio tertiũ conſtituit ἀντονομασίας genus periphraſis omnis, modò ea ſit nominis proprii. Quales illę Jovis, Scipionis, Ciceronis, quas vidimus. Item iſthæc circumlocutio Nævii apud Plautum *a*: a *Milite glorioſo act.2.ſc.2.*

Nam os columnatum poëtæ ineſſe audivi barbaro,
Cui bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.

Siquidem Nævius, ob maledicentiam in primores, à triumviris conjectus fuerat in carcerẽ; unde pòſt per tribunos plebis liberatus fuit. Is igitur os columnatum habuiſſe dicitur, quia mentum crebrò cubito, velut columnâ, inter ſcribendum ſuffulciret. Nam Ariolum, & Leontẽ, in carcere ſcripſiſſe, ex Gellio *b* cognoſcimus. Idem judicium eſto de ſcitâ iſthac periphraſi Socratis apud Manilium lib. 1: b *lib.3. cap.3.*

Aetherenſque Platon, & qui fabricaverat illum,
Damnatuſque ſuas meliùs damnavit Athenas.

Et illâ ejuſdem apud Perſium *c*: c *ſat.4.*

--- barbatum hoc crede magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicutæ.

Cujuſmodi periphraſes eò pro ἀντονομασία habet Fabius, quia, (quod Græcâ appellatione exigitur, & ipsâ exprimitur definitione) aliquid in iis pro nomine, hoc eſt, loco proprii, ponitur. Verùm, ut ingenuè, quod ſentio, dicam, Fabio hîc aſſenſum commodare non poſſum: quia hautquaquam antonomaſia eſt, quandocunque aliquid pro nomine ſumitur, ut ille putabat; ſed tum tantùm, quando id, quod pro nomine ponitur, univerſalius eſt. At ſi æquè latè patent, quemadmodum fit in exemplis à Fabio ipſo illatis, ut Synecdoche non erit, ita neque ἀντονομασία. Iccirco ἀντονομασία quidem ſit, ſi dixeris, *Dei ſoror & conjux*, pro Junone. Nec enim ſoli id Junoni contigit: quia Tethys etiam Oceani & ſoror, & conjux fuit: ut ſcribunt Heſiodus, Orpheus ſive Onomacritus potiùs, & alii. Quamquam Naſo Titani facere eam filiam videatur quincto Faſtorum:

Duxerat Oceanus quondam Titanida Thetyn.

At planè ſynecdoche, atque ἀντονομασία fuerit, ſi è Marone *d* dicas, d *1.Æn.*

--- Divûm regina, Ioviſque

Et ſoror, & conjux.

Nulli enim hæc, præterquam Junoni, conveniunt.

Tertium ἀντονομασίας genus Fabio eſt ex factis, quibus perſona ſignificatur. Ut cùm apud poëtam Dido ait *a*:

a 4. Æn.

--- Thalamo quæ fixa reliquit

Impius.

Per *impium* intelligitur Aeneas. Succidaneus Maroni eſto Tullius, cujus iſthoc pro Muræna: *Non multa peccas, inquit ille fortiſſimo viro ſenior magiſter: ſed, ſi peccas, te regere poſſum.* Per *virum fortiſſimum*, Achillem; per *ſeniorem magiſtrum*, Chironem, præceptorem ejus, intelligit. Meliùs autem dixiſſet Fabius, tertium genus eſſe, cùm qualitas ponitur pro nomine. Nam *impius, fortiſſimus, ſenior*, ſunt qualitates, ſive affectiones perſonæ: atque, ut dicas, priora duo deſumi à factis impiis & fortibus; at ſaltem *ſenior* ad facta referri nullo modo poſſit: nec tamen rationem exterebrare eſt, cur Fabius magis ἀντονομασίαν eſſe dicat, cùm *impius*, quàm cùm *ſenex* pro nomine ponitur.

Atque hæc de tribus ἀντονομασίας generibus à Fabio recenſitis: ex quibus judicium fieri poterit, quàm pingui Minervâ pleraque, ut nihil gravius, hoc eſt, verius dicam, ab tanto Rhetore conſcribantur. Quid quòd vix altera eorum pars, in quibus ἀντονομασία eſt, ad hos tres modos referri queat? Nam quemadmodum non tantùm μετωνυμία eſt, cùm cauſſa pro effectu, aut ſubjectum pro adjuncto ponitur; verùm etiam, cùm fit contrarium: neque tantùm συνεκδοχὴ eſt, cùm totum pro parte accipitur; ſed & cùm pars uſurpatur pro toto: itidẽ neque ἀντονομασία ſolùm erit, cùm commune ſumitur pro proprio, quod Fabius, & Iſidorus, exiſtimarunt; verùm etiã, cùm proprio utimur pro communi. Hujuſcemodi enim exemplorum non minorem eſſe copiam, quàm eorum, in quibus contrà fit, teſtes πολλοί τ' ἀγαθοί τε πάρεισιν *b*, ut in ſacris loquebantur. Quos magno mox numero producam, cùm propriam de antonomaſia opinionem afferam.

b *multiq; bonique adſunt.*

Nunc quia, quid de Fabii judicio nobis videatur, abunde diximus; proximum eſt, ut haut ſomniculoſè diſcutiamus ſententiam Franciſci Robortelii, mirificè de antonomaſiâ argumentantis, an argutantis dicam? Is enim, libro de artificio dicendi, docet, ſermonem conſtare partim vetuſtis, partim peregrinis, partim novis & fictis; atque ad poſtremum hoc genus pertinere tum ὀνοματοποιΐαν, ut *clangor*; tum ἀντονομασίαν, ut *Pelides*. Inibi ſcire ſe addit, utramque ab aliis inter tropos referri; at parum valido tibicine opinionem hanc ſuffultam eſſe, eò quòd horum ſignificatio extra orationem conſpicua ſit, contrà quàm

Digitized by Google

quàm in modificatis uſu venire ſolet. Verùm hoc Robortelii argumentum haut aliud evincit, quàm ea patronymica, quæ cum nomine convertuntur, non eſſe modificata. Atque id quidem haut invitus conceſſero; tum eâ ratione compulſus, quam ſuprà adducebam; tum quia hujuſcemodi unam ſolùm habent ſignificationē; uti argumento eſt, quòd quicunque audit vocem *Anchiſiadæ*, is Aeneam intelligit; tropi autem in pluribus dignoſcuntur vocibus; quomodo *florem* accipi μεταφορικῶς, *Cererem* μετωνυμικῶς, *tectum* συνεκδοχικῶς, ſolùm cognoſcitur ex totâ ſententiâ. Hinc Fabius lib. VIII: *Tranſlata probari, niſi in contextu orationis, non poſſunt; quamvis Ariſtoteles in ſingulis dictionibus aſſignet metaphoram à genere, & à ſpecie.*

At de cæteris patronymicis ut Robortelii ſententiam calculo meo adprobem, hactenus à me impetrare non quivi: & cauſſam facilè odorantur, quibus pituita non eſt moleſta. Nam *Atrida* latiùs patet, quàm Agamemnon, cùm & Menelao conveniat: *Iliades* communius eſt, quàm Romulus, cùm & de Remo dicatur. Itaque, quomodo ea, ſexcentaque id genus, accipi debeant, ex ſolo ſermonis contextu cognoſci poteſt.

Denique, non ſi patronymica propria ſint, nulla iccirco ſit ἀντονομασία, cùm ſuperſint alia multo plurima, in quibus ἀντονομασία eſſe poſſit. Quod ut perſpicuè diluceat, age, quæ noſtra ſit de ἀντονομασία ſententia, peniſſimè, imò pleniſſimè aperiamus.

IV. QUID ANTONOMASIA, ET QUOTUPLEX SIT, VARIAQUE EJUS ANTOMASIÆ EXEMPLA, UBI PROPRIO UTIMUR PRO COMMUNI.

ANTONOMASIA duûm eſt generum. Nam vel proprium ponitur pro communi: vel commune uſurpatur loco proprii. Utrumque hoc genus ad ſynecdochen pertinet: prius illud ad ſynecdochen ſpeciei; poſterius verò ad ſynecdochen generis. Nam generis nomine intelligitur, quicquid generalius eſt: ſpeciei item, quicquid ſpecialius altero. Eoque non tantùm generis ſynecdoche eſt, cùm genus accipitur pro ſpecie: ſed etiam, cùm ſpecies pro individuo ſumitur. Item ſpeciei ſynecdoche fuerit, non modò ſi ſpecies pro genere, ſed etiam ſi individuum loco ſpeciei ſpecialiſſimæ collocetur. Et ſanè Ariſtoteles ipſe aliquando laxè adeò generis *a* & ſpeciei *b* appellationem uſurpat. Sed ſi id diſpliceat, poſſis ſpecies ſynecdoches augere hoc pacto, ut præter ſynecdochen generis pro ſpecie, & ſpeciei pro

a lib. 5. Metaphyſ. c. 28.
b 1 Poſter. Analyt. cap. 19.

genere, quædam etiam ſit ſpeciei pro individuo, & individui pro ſpecie. Ex iis duo ſolùm poſteriores modi hujus ſunt loci. Quibus ut lucem addam, ſimul ut literarum amantibus gratum faciam, propè per omne me exemplorum genus diffundam. Initium ſumam à gentium Diis.

Ita proprium uſurpatur pro communi, cùm Clodius ob flagitiũ *a* cum ſororibus duabus, aut, ut alibi legas, tribus *b* commiſſum, *Romanus Iupiter* vocatur à Cicerone *c*: quoniam Jupiter, ut fabulantur, ſororem habeat conjugem. Eodemque modo vocari poſſit Caius Caligula, quia, ut in vita ejus auctor eſt Tranquillus, *cum omnibus ſororibus ſuis ſtupri conſuetudinem fecit, plenoque convivio ſingulas infra ſe* (hoc eſt, in ſinu, tanquam juſtas uxores) *viciſſim collocabat, uxore ſuprà cubante.* Nec me clam eſt, metaphoram hic eſſe, quia *Iupiter* ſumitur pro eo, qui Jovis ſimilis ſit. Verùm hoc non impedit, quo minùs ibidem etiam ἀντονομασία ſit, ſive ζυνεκδοχὴ, quia *Iupiter* ponatur pro quovis, qui ſororis quoque habeat notitiam. Itidem tum metaphora, tum antonomaſia eſt, cùm quibuſvis maritis *Iovis* nomen tribuerunt, blandimenti cauſsa: uti &, cùm uxores ſimiliter dixere *Iunones*: quemadmodum vel Plauti *d* illud indicium facit:

Eia mea Iuno, non decet te eſſe tam triſtem tuo Iovi.

Nec abludit, quòd apud eundem *e* Syra anus Dorippam, Demiphonis uxorem, Junonem appellat, ac Paſicompſam meretriculam, quam Demipho amabat, Alcumenam nominat. Sic enim loquitur:

--- I hâc mecum, ut videas ſimul
Tuam Alcumenam pellicem, Iuno mea.

a Cic. pro domo, pro Sextio, in Piſonẽ, pro Cælio, & Milone.
b Vide hac de controverſiola, ſi tanti, Paullum Manutiũ in epiſt. 9. lib 9.
c Orat. pro domo.
d Caſinâ act. 1. ſc. Omnibus rebus.
e Mercat. act. 4. ſc. 1.

Simile etiam eſt *Venus* pro quavis amica. Maro Ecl. III:

Parta meæ Veneri ſunt munera.

At μετωνυμία eſt *Venus* pro olere, vel libidine, uti dictum: item pro venuſtate. Sed etiã ἀντονομασία ſit *Venus* pro quovis, pleno Veneris, h. e. venuſtatis ac gratiarum: quomodo Plutarchus Eunapio dicitur ἡ φιλοσοφίας ἁπάσης Α'φροδίτη *f*. Item antonomaſia, cum metaphora ſit *Venus* pro quovis, qui domi ſuæ ſic habitaret, uti Venus Romæ: quomodo L. Craſſus Orator à M. Bruto in jurgio dictus *Venus Palatina*: *Venus* quidẽ, quia, inſtar Veneris, haberet in atrio ſuo columnas peregrini marmoris: *Palatina* autem, quia in Palatio habitaret. Auctor Plinius lib. XXXVI. cap. III. Quod ſi *Muſæ* etiam nomen, licet novenæ ſint, propriis nihilominùs eſt accenſendum: hujus etiam loci erit, quòd Palamedes, ob ingenii ſolertiam, ab Euripide *Muſa* appellatur. Item quòd Xenophon à ſermonis dulcedine dictus eſt *Muſa Attica* g. Imò, ut

f philoſophiæ univerſa Venus.
g Laërt. in Xenophonte.

ut in vita Oribaſii Eunapius refert, nomen hoc tribuebatur omnibus, qui, Athenis nati, eloquentiâ præcellerent. Unde Anatolius, præfectus prætorio Illyrici, cognomine hoc etiam Mileſium Smyrnæum donavit: ut apud eundem legas in Proæreſii vita.

A divinis (ſic vocare ea nunc cum gentilibus liceat) venio ad humana. In quibus ordior à regibus Iſraëliticis. Prophetæ quemque proborum regum appellabant David; ut Chryſoſtomus refert in Matthæi cap. XXVII *a*. In gentilibus principem ſibi locum tempora vindicant heroica. Ab his petitum, quòd Athenienſes πηλουργοὺς, ſive *figulos* omnes, Προμηθέας ἀπεκάλουν, ἐπισκώπτοντες ἐς τὸν πηλὸν *b*, ut ſcribit Lucianus *c*. Atque imitatus eos Juvenalis ſat. IV:

Debetur magnus patinæ ſubitusque Prometheus.

Nam ſententia eſt, alicunde figulum eſſe arceſſendum, qui ſubitò patinam conficiat tanti rhombi capacem.

Similiter idem *Tireſiam* pro cæco dixit ſat. XIII:

--- pœnâ gaudebis amarâ
Numinis invisi, tandemque fatebere lætus,
Nec ſurdum, nec Tireſiam quemquam eſſe Deorum.

Orphea quoque eum dixeris, qui in θηροτροφείῳ ſeu leporario cervos, apros, capreas, cęteraſq; quadrupedes convocet. Sanè ſervo ſuo, qui id faceret, Q. Hortenſius *Orphei* nomen dederat: ut videre eſt apud Varronem lib. III. de R. R. cap. XIII. Sed iſtic, ut proprium ſumitur, non ut cõmune. Huc etiam pertinet, quòd (ut ſcribit Fortunatianus Conſultus *d*) *Atratinus e Cælium, pulchellum Iaſonem appellat, & Cicero Clodiam f, Palatinam Medeam.* Nempe quia, ut Jaſon formâ ſibi Medeam conciliârat; ita Cælius Clodiam: atque ut Medea, domo profuga, Jaſonē ſecuta eſt; ita Clodia in regionem Palatinã commigrârat, quo, in vicinia habitans, quotidie aſpectu Cælii frui poſſet. Etiam, ob Atrei & Thyeſtæ ſcelera, *Pelopidas* dicimus pro quibusvis tyrannis: ut cùm Cicero è veteri poëta epiſt. XI. lib. XV. ad Att. ait,

Nec Pelopidarum facta, neque famam audiam.

Quem etiam verſum reſpexit epiſt. XII. lib. XIV. ad Att. & in illis ad familiares lib. VII. epiſt. XXVIII, & XXX, utrâque ad Curionem. Sed multis inprimis occaſionem Homerus dedit. Ut *Achilles* pro forti, quomodo Lucius Sicinius Dentatus dictus *Achilles Romanus* g. Itidem *Neſtor* pro prudenti & diſerto, *Vlyſſes* pro vafro, *Therſites* pro deformi, *Irus* pro egenti, ac ſimilia.

A tẽpore heroico, ſive, ut Varro vocat, mythico, venio ad hiſtoricũ. In quo ab Oriente per meridiẽ in Græciã, & inde Italiam, iter eſto.

a *Tom. 2. homil. 58.*
b *Prometheos appellabãt, ad lutum alludẽtes.*
c *libello* πρὸς τὸν εἰπόντα, Προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις.
d *lib. 3. artis Retor.*
e *ita rectè editum in Pythœanâ, pro quo in Aldinâ eſt* Attacinus. Atratinus *Semproniorum cognomẽ. Dio l. 44. Vett. nummi &c.*
f *ita rectè emendat Nicolaus Loënſis Epiphyll. lib. 9. cap. 21. pro quo in vulgatis omnibus eſt* Clodium.
g *Gellius lib. 2. cap. 11.*

Digitized by Google

Molles dixere *Sardanapalos*, quia talis fuerit ultimus Aſſyriorum rex, cognomento *κονοσκογκόλερος* *a*: ut quem ex Cteſia, aliiſque, conſtet nihil non effeminatum tota feciſſe vita, niſi quòd eam ſpontaneo finierit vivicomburio: quod mortis genus, ſi non τῶν κολαστηρίων ἐστὶ μέγιστον *b*, ut ait Clemens Alexandrinus; at meritò ſaltem inter ſupplicia ſumma reponitur à Calliſtrato *c*, & Paullo *d* Juriſconſultis: quibus adſentit Tertullianus, cùm libro ad martyres vivi cremationem vocat *ſummam ignium pœnam*. Ut mirandum ſit non Empedoclem modò, de quo res nota ex Horatio *e*, Luciano *f*, Laërtio *g*, aliis *h*; ac Protea, de quo nobis auctores Tertullianus *i*, Euſebius *k*, Ammianus Marcellinus *l*: verùm & alios quamplurimos, quibus liberum erat mortis arbitrium, hanc inprimis moriendi rationẽ comprobâſſe: uti exemplis aliquammultis oſtendit Caſaubonus lib. XII. Animadverſ. in Athen. cap. VII.

Xerxes quoque nomen aliis accommodatum. Sanè L. Lucullus à Cn. Pompeio dictus eſt *Xerxes togatus*: idque, ut Velleius lib. II ait, *ob objectas moles mari, & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare*. Quam rem ſic enarrat Plinius lib. IX cap. LIV: *Lucullus, exciſo etiam monte, juxta Neapolim, majore impendio, quàm villam ædificaverat, euripum & maria admiſit. Quâ de cauſſâ Magnus Pompeius Xerxem togatum eum appellabat.* Ab aliis ſic vocâſſe dicitur Tubero Stoicus. Sed potuit à Tuberone id hauſiſſe Põpeius; cui potiùs tribueretur ob ſummã viri dignitatẽ.

Molles Orientis Reges ſequatur ex Afris ſtrenuus *Annibal*: quod nomen Romanis in uſu pro gravi & terribili hoſte. Petronius: *Quæ autem hîc inſidiæ ſunt, inquit, aut quis nobis Hannibal navigat?*

Fortẽ Afrum hîc excipiant è Græcis eruditione inclyti, Homerus, & Plato: quorum nominibus ſimiliter uſi veteres. Ita Virgilius eſt *Plato poëtarum*, ut eum appellavit Alexander Severus *m*: Plato verò eſt *Homerus philoſophorum*, ut quidem eum à Panætio vocatum ſcribit Cicero Tuſcul. I. Nempe quia Homerus *præcipus poëtarum*, ut eum laudabat Claudius Juriſconſultus: ὁ ἄριστος καὶ ὁ θειότατος τῶν ποιητῶν *n*, ut inquit Socrates in Platonis Ione: Plato verò ſit *ſublimis apex philoſophorum & columen*: ut quidem appellatur ab Arnobio lib. I. Nos juſtiùs eo elogio Platonis diſcipulum inſigniti putamus, quia Plato, ut omnes ſcire ait Dionyſius Halicarnaſſenſis *o*, πλείονι κέχρηται φιλοτιμίᾳ περὶ τὴν ἑρμηνείαν, ἢ περὶ τὰ πράγματα *p*. Itidem omnes σοφοὶ καὶ ἐλλόγιμοι *q* ab Antiphonte Rhamnuſio, nobili oratore, dicti Ῥαμνούσιοι, teſte Suida: cujus hac de re locum emendant Yvo Villiomarus lib. IV. adverſus Tirium cap. XXXIX, & Iſaacus Caſaubonus lib. XV. Animadverſ. in

a Euſeb. Thonos Cõcoleros.
b pœnarũ maxima eſt.
c l 28. capitalium in pr. ff de pœn.
d lib. 5. ſentent. tit. 17.
e in Arte.
f in Icaromenippo.
g in Empedocle.
h Tertull. ad martyres &c.
i ibidem.
k in Chronicis.
l lib. 29.
m Lãpridius.
n poëtarũ optimus & diviniſſimus.
o libri περὶ τῦ Δημοσθ. δεινότητος.
p artificiosè magis conſectatus eſt elocutionẽ, quàm res.
q ſapientes, eloquenteſq; viri.

in Athenæum cap. V. Planeque huic exemplo geminum eſt; quòd oratoris Pæanienſis nomen attributum eloquentibus: ut cùm Cato, poſteaque, ac juſtiùs, Tullius dictus eſt *Romanorum Demoſthenes*.

Ex Romanis primas obtinet gentis conditor. Cujus nomine Julium Cæſarem, propterea quòd Romuli inſtar dominaretur, Catullus compellat in epigrammatis *a*. Tullium item ſic nominat auctor declamationis in eum Salluſtio tributæ: *Oro te*, inquit, *Romule Arpinas*. Nempe quia, ſe conſule, natam eſſe Romam jactaret. Sic *Tarquinius* pro quovis, qui vim afferat invitæ. Cujus rei exemplum inferiùs adducam. *Curius*, pro homine frugi: ut apud Juvenalem in notiſſimo verſu *b Roſcii*, ut Tullius *c* refert, vocari ſolent, qui in arte ſuâ perfecti forent, quia Roſcio comœdo nihil ſuâ in arte defuerit ad perfectionem. Catonum nobiliſſima virtus fecit, ut Sentius Augurinus epigrammate in Plinium *d* dicat:

Ille Plinius, ille, quod Catones.

Hoc eſt, qui eo mihi loco, quo ſuis temporibus fuere Catones. Quomodo antea dixit, *Vnus Plinius eſt mihi priores*. h. e. inſtar priorum. Non audiendus Barthius in Adverſariis *e*, ubi legit, *quot Catones!* Sed in illo Sentii *Cato* propriè ſumitur. At per antonomaſian aſſignatum id nomen bonis ac prudentibus omnibus: ut in illo, Auguſto Cæſari perfamiliari: *Contentiſſimus hoc Catone f*. Et cùm B. Hieronymus *g* ait, quendam, ſeu vero, ſeu ficto nomine Grunnium Corocottam, intus fuiſſe Neronem, foris Catonem: quo ſignificat, Grunnium habitudine Catonem quempiam retuliſſe; at fuiſſe reapſe flagitioſum, & Neronis inſtar intercutibus madentem vitiis; cujuſmodi homines etiam inverſos dicimus Silenos, & comparamus cum Aegyptiorum templis *h*. *Mæcenates* vocat Martialis *i* eos, qui doctis favent, ac eoſdem fovent. Nota Cilnii Mæcenatis in eruditos liberalitas. Sed & pro mollibus ac effeminatis *Mæcenates* dixit Juvenalis *k*. Quippe & diſcinctus ipſe erat, & ſoluta ejus oratio; qua de re Paterculus *l*, Seneca *m*, Suetonius *n*, & Macrobius *o*. *Neronis* quoque nomen aliis aptari ſolere, indicio eſt locus ex Hieronymo antè allatus. Qui & ad Furiam de viduitate ſcribens ait: *Exquiſitæ epulæ, regius apparatus Neronis & Sardanapali, nuptias loquebantur*. Domitianus etiam, ob crudelitatem, *Nero* vocabatur; ſed, diſcriminis cauſſá, *calvus*. Juvenal. ſat. IV:

--- Et calvo ſerviret Roma Neroni.

Auſonius de XII. Cæſ.

Et Titus imperii felix brevitate: ſecutus

a *epig* 30.
b *ſat*. 2.
c 1. *de Orat*.
d *apud Plin. l* 4. *epiſt*. 27.
e *lib*. 25. *cap*. 21.
f *Suetonius in Auguſto*.
g *ad Ruſticum de vivendi forma*.
h *Origenes adverſus Celſum lib*. 3. *pag*. 124. *edit. Gr. Hœſchel*.
i *lib*. 8. *ad Flaccum*.
k *ſat*. 12.
l *lib*. 2.
m *epiſt*. 92. 101. 114. & 120.
n *in Auguſto cap* 66.
o *lib*. 2. *Saturn. cap*. 4.

Frater,

Digitized by Google

Frater, quem calvum dixit ſua Roma Neronem.

Nec virorum duntaxat nomina, ſed etiam feminarum, ſic accipi videas. Continebo me intra hiſtoriam Romanam, quia jamdudum metuo, ne ſatias exemplorum obrepat. Ita *Tanaquil* uſurpatur, pro uxore, quæ marito imperat: ut apud Auſonium epiſt. XXIII: *Tanaquil tua neſciat iſtum.* Loquitur de Paullini, Nolæ epiſcopi, uxore; quæ marito auctor fuiſſe videtur, ut ex Aquitaniâ, in quâ minùs Chriſtianæ religioni vacare poterat, Nolam ſe conferret. Itaque reſpondet Paullinus epiſt. ad Auſon. III: *Nec Tanaquil mihi, ſed Lucretia conjux.* Eodemque modo dixit Juvenalis lib. II:

Conſulit ictericæ lento de funere matris,
Antè tamen de te, Tanaquil tua.

Quamquam hîc pro quavis uxore ponitur, ut quidem exponit ſcholiaſtes. Sed liquidius de illo Sidonii lib. V. epiſt. VII: *Temperat Lucumonem Tanaquil ſua.* Ubi *Tanaquil* eſt Agrippina; *Lucumo*, Chilpericus. At propriè *Tanaquil*, uxor Tarquinii Priſci; *Lucumo* autem, Tarquinius ipſe, quem Lucumonem fuiſſe dictum, autor eſt is, ſeu Victor, ſeu alius, qui de viris illuſtribus ſcripſit: item Macrobius lib. I. Sat. cap. VI. Sic *Lucretia* pro pudicâ, & unius mariti amante. Ut in Paullini loco, quem antè vidimus: item hoc Petronii Arbitri; *Cùm ego proclamarem, gladium ſtrinxit, &, Si Lucretia es, inquit, Tarquinium inveniſti.* E Valerii quoque Maximi lib. VIII. cap. III. diſcimus, pro crimine improbis feminarum moribus *Afraniæ* nomen objici ſolere, ab Afraniâ, Licinii Buccionis Senatoris conjuge: quæ ipſa *inverecundè poſtulans, & magiſtratum inquietans, cauſſam dedit edicto*, quod feminas prohibet pro aliis poſtulare: ut auctor eſt Ulpianus lib. III. Dig. l. I. de poſtulando: ubi & ea *improbiſſima femina* appellatur. Sed corruptè pro *C. Afrania* editum *Carfania.*

V. QUOD ALTERUM SIT ANTONOMASIÆ GENUS, ILLUSTRIAQUE EJUS EXEMPLA.

ALTERUM ἀντονομασίας genus erat, cùm commune accipitur pro proprio: atque hunc ſolum ἀντονομασίας modum non tantùm agnovit Fabius, quemadmodum antè vidimus; ſed & Plutarchus *a*; ut cui ea definiatur λέξις δι' ἐπιθέτων ἢ συνωνύμων ὄνομα ἴδιον σημαίνουσα *b*. Quamquam cujuſmodi hâc de definitione judicium fieri debeat, ex iis perſpicuum eſt, quæ de Fabii diſtributione ſuprà dicebamus. Neque eſt, quòd ipſam ἀντονομασίας, ſeu *pronominationis*, urgeant

a *in vita Homeri.*
b *dictio, quæ per epitheton, aut conſignificativum, nomen proprium ſignificat.*

Digitized by Google

urgeant vocem. Nam, ut ſuprà quoque monitum nobis, multa nomina non convertuntur cum re, ſi originem ſpectes, & quid propriè ſignent.

Pertinent autem ad hunc ἀντονομασίας modum, quæ κατ' ἐξοχὴν intelliguntur. Qualium ingens quidem copia eſt: ſed, laſſatus prioris generis exemplis, nunc brevior ero, meque continebo intra ea, quæ vel hominum erunt, vel locorum. Ex illis hominum duo nunc iſta potiſſimùm occurrunt, poëtæ, & regis; fortaſſe propter verſiculos veteres;

Conſules fiant quotannis, & novi proconſules.
Solus aut rex, aut poëta, non quotannis naſcitur.

Ita Græci Homerum, Latini Virgilium, *poëtam* vocant; ut cum faventiâ lectitamus apud Juſtinianum lib. 1. Inſtitutionum. Ita etiam iidem Græci Perſarum regem vocant βασιλέα: atque eos, ut puto, imitatus Terentius, cùm in Heautont. *a* ait: *In Aſiam ad regem militatum abiit, Chreme.* Nam Perſarum rex ſæpe ἁπλῶς vocatus *rex*: qui aliàs cum additione *rex regum* *b*, & *rex magnus*: quomodo inter alios *c* & Lucianus appellat oratione περὶ τῆ ἐπὶ μισθῷ ζυνόντων, item in Toxaride. Non tamen ſolus Perſarum rex eo ſe, quod jactent, habeat: ſed Agamemnonem etiam *regem regum.* nuncupat Cicero in epiſtolis *d*: uti & Seneca in Agamemnone, & Auſonius in Heroum epitaph.

Duobus hiſce exemplis ſubdam aliud, quod perſonæ quidem ſit; ſed ubi pariter in conſiderationem veniat locus. Nimirum, quòd Latini *barbarum* ponunt pro Phrygio. Ut apud Virgilium 11. Aen. *barbarico auro*: & in Ciri, *buxus babara*: item apud Catullum *e*, *tibia barbara.* Apud veterem poëtam; cujus verba adducit Tullius 1. Tuſcul. quæſt. *Adſtante ope barbaricâ.* Factum illud, *& propter inclytam Ilienſium nobilitatem, & propter conjunctionem originis Romanæ*: ut Calliſtrati *f* verbis utar: qui hiſce de cauſſis ait, iis, *jam antiquitus, & ſenatuſconſultis, & conſtitutionibus principum, pleniſſimam immunitatem tributam, ut etiam tutelæ excuſationem haberent.*

Nunc videamus de illis, quæ tantummodo locum ſignent. Ita Roma dicebatur *urbs*: quod multis teſtibus probat vir variæ admodum lectionis, Savaro, ad Sidonii lib. 1. epiſt. 6. Metuo, nequis dicat, rem eſſe vulgatiſſimam. Quare tantùm ponam illud è gloſſis vett. à Savarone neglectum: *Vrbs*, μόνη Ῥώμη. Interdum autem apponebatur epitheton *magnæ*. Ut apud Tibullum *g*:

Te canit agricola è magnâ cùm venerit urbe.

a act. 1. ſc. 1.
b 1. Eſdr. 7. Strabo l 15. Ammianus lib. 17.
c Iſocrates in Panegyrico. Dio de Regno, Plutarch. in Apophth. Suidas in Βασιλεύς.
d ad familiares epiſt. 14. lib 9.
e carmine de nuptiis Pelei & Thet.
f l. 17. Parag. 1. D. de excuſationibus.
g lib. 1. el. 7.

a lib. 2. el 5.

Item *a*,

--- Hic magnæ jam locus urbis erit.

At vetus oppidum Palatinum, quam *Romam quadratam* appellat Ennius *b*, *κατ' ἐξοχὴν oppidum* vocabatur. Quomodo Varronem eo eſſe nomine uſum, oſtendit Joſephus Scaliger in Conjectaneis. Poſtquam autem Conſtantinopolis *nova Roma* dici cœpta (*νέαν Ῥώμην, καὶ βασιλίδα πόλιν* etiam appellat Zonoras) Vrbis nomine Conſtantinopolis quoque *ἁπλῶς* cœpit vocari: quod ex multis imperatorum conſtitutionibus, tam in Theodoſiano, quàm Juſtinianæo codice, perſpicuum eſt. Eodem modo Alexandria nominata *πόλις*, & cives ejus *πολῖται*, teſte Stephano de urbibus, vel potiùs Hermolao Byzantino, cujus *παραβολάς*, ſive excerpta, è Stephani *ἐθνικοῖς* ſolùm habemus. Sed & Troia Homero ſimpliciter *πόλις* dicitur, unde eidem Ulyſſes *πολίπορθος* vocatur, *οὐχ ὡς πολλῶν πόλεων πορθητὴς (τοῦτο γὰρ μᾶλλον τῷ Ἀχιλεῖ ἔπρεπεν) ἀλλ' ὡς πορθητὴς διὰ τοῦ δουρείου ἵππου τῆς ἰδίως οὕτω λεγομένης πόλεως, ἤτοι τῆς Τροίας*: quemadmodum ſcribit Euſtathius in Iliad. β. Itaque, ut ante nos Victorius *d*, ac Brodæus *e*, obſervarunt; non Cicero, ſed Budæus fallitur, cui Cicero *f* ineptè ad Plancum viſus ſcribere, ſolum Vlyſſem ab Homero vocari *πτολίπορθον*, quòd eo elogio (niſi omnes nos libri fallunt) Achilles quoque ornetur Iliad. ο, φ, ω: unde Silliuse *Priami regnorum everſor Achilles.* Verùm hæc quidem Budæi cauſſam non juvant; quia, ut ex Euſtathio cognoſcimus, aliâ longè ratione Achilles, aliâ verò Vlyſſes, appellatus fuit urbicapus, ut cum Plauto *g* loquar. Et certè id niſi eſſet, cum Tullio etiam Strabo erráſſe videri poſſet, qui lib. 1. ait, Vlyſſem ab Homero *ἀεὶ λέγεσθαι πτολίπορθον*. Hoc fuſiùs explicare viſum, quia & in eo nonnihil ſe torſit Ptolomæus Flavius cap. XLIII: neque nunc deſunt, qui id putent *μνημονικὸν* eſſe Ciceronis *ἁμάρτημα*: cujuſmodi quędam Politianus profert Miſcell. cap. LIII. Athenæ quoque, ex multorum ſententia, eodem modo dictæ *ἄστυ*, ac cives ejus *ἀστοὶ*, & *ἀστικοί*: ut cùm in palliatâ Terentius comœdiâ *h* ait, *An in aſtu venit?* Ac ſimiliter loquuntur poëta vetus apud Ciceronem, Nepos in Themiſtocle, & alii. Verùm id non tam *κατ' ἐξοχὴν*, ſive per ſynecdochen ſpeciei, fieri videtur; quàm per ſynecdochen partis materialis. Siquidem, ut Germanus Valens liquidò tribus evincit Ariſtotelis, ac uno item Homeri loco *i*: Athenæ in duas diviſæ erant partes; urbem, quæ dicta *ἄστυ*, & portum, qui *πειραιεὺς* vocatus: eas autem unus complectebatur ambitus; ſed ita, ut plebei & *δημοκρατίας* fautores, in regione Pyræei agerent; elegantiores nobilioreſque aſtu incolerent; quod *τὴν ἄνω πόλιν* *k* nuncupat Thu-

b *Annal. l. 2 apud Feſtum in Quadrata.*
c *novam Romam, & urbem regiam.*
d lib. 26. *Var. Lect. cap. 22.*
e *annotat. in Calstrum.*
f lib. 10. *epiſt. ad famil.*
g *Milite glorioſo, act 4 ſc. 2.*
h *Eunuch. act. 5. ſc 6.*
i *comm in Eclog. 1. & in Paralipomenis.*
k *ſuperiorem urbis partem.*

Thucydides lib. II; ubi deſcribit peſtilentiam. A potiori igitur parte, & ad portus diſcrimen, ἄϛυ, & ἀϛικὸς nominabant.

Κατ' ἐξοχὴν quoque apud Græcos πρυτανεῖον vocatur, quod Athenis erat, quamvis propriè πρυτανεῖον ſit, ubicunque Veſta colebatur. Dicebatur enim quaſi πυρὸς ταμεῖον, quia ignis Veſtæ, qui nihil aliud erat, quàm lucerna ſemper ardens, in ejus templo cuſtodiebatur, ne ſcilicet defectu olei exſtingueretur. At in omnibus Græciæ civitatibus Veſta culta; unde & legimus prytaneum Tarentinorum, Corinthiorum, Rhodiorum, Mytilenæorum, Eleorum, aliorumque multorum; uti oſtendit Caſaubonus lib. XV. Animadv. in Athenæum cap. XIX. Et hæc de antonomaſiâ.

VI. QUID RHETORES ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΛΟΓΟΥ APPELLENT, ET QUOMODO QUIS SE CITRA INVIDIAM LAUDAVERIT; ITEM, AN CICERO, ITA UTI SCRIPSIT, HABUERIT ORATIONES SUAS.

SEQUITUR *κοινότης λόγȣ a*, quâ, ut ex Hermogene *b* diſcimus, propriàs laudes cum aliis communicamus, aut peccatum aliorum communicamus nobiſcū, aut virtutem quorundam communicamus cum omnibus. Primum illud facit, ne ingrata & odioſa ſit rerum à nobis geſtarum commemoratio. Alterum efficit, ne animus auditorum abalienetur, cùm reprehendi ſe audiunt. Tertium conciliat auditores, ſi ſe quoque in gloriæ ſocietatem venire illi intelligant, qui tum fortaſſe nondum erant. Itaque, ſi quid malè factum ab iis, apud quos dicimus, non dicemus, *vos feciſtis*; at, *nos fecimus*. Cui vicinus & alter modus, ut, ad offenſionem vitandam, aliis loquendo, alios culpemus, mutatis ſcilicet perſonis; idque Homerici Vlyſſis exemplo, qui, ſiquid in rege reprehendendum, id culpat in populo; ſi in populo, id reprehendit in rege: quo de artificio pretium operæ eſt adire Dionyſium Halicarnaſſ. tractatu ſecundo περὶ ἐσχηματισμένων. At quod ipſe quis bene fecit, non ſe feciſſe dicet; ſed vel inquiet, *vos feciſtis*, vel, *nos fecimus*. Siquid etiam à majoribus eorum factum ſit, apud quos dicitur, aut quibuſdam eorum, qui adſunt; tum, *vos feciſtis*, dicendum. Et hæc de tribus κοινότητος modis. Quorum primus aurem mihi vellit, ut nonnulla ſubdam eis gemina, ac ejuſdem planè monetæ.

a ſermonum communicatio

b περὶ μεθόδου δεινότητος.

Siquidem, apud eundem Hermogenem, ſunt & duo alii modi,

quibus docet oratorem, non minùs, quàm primo *κοινότητος* modo, uti,ad laudandũ ſe citra jactantiæ ſuſpicionem. Vnus eſt *προσποίησις τῆς ἀνάγκης*, *ſimulatio neceſſitatis;* ut,cùm Demoſthenes pro coronâ petit veniã,quòd ab adverſario coactus toties de ſe ipſo dicat. Alter eſt *ὑπαλλαγὴ τοῦ προσώπου*, *perſonæ commutatio;* velut cùm idem ad Aeſchinem convertir orationem,ut vexare velle inimicum,non exprobrare merita ſua Athenienſibus, videatur. Plura vide apud ipſum Hermogenem lib. *περὶ μεθόδου δεινότητος*.

Imò & quartus eſt modus apud Ariſtotelem. Is enim III. Rhet. docet,oratorem ſine auditorum moleſtiâ ſemet laudare poſſe,ſi ea,quæ commemorat,non ab ipſo,ſed ab alio,dici videantur.

Quin neque me pertinacem habiturus eſt obſtrigilatorem , qui quinctum ſextumque modum, atque adeò plures etiam , ſuperioribus ſubdat. Siquidem Tullius facta ſua relaturus , nunc gratias agit ſenatui pro diligenti corporis ſui cuſtodiâ , nunc conqueritur de malevolorum invidiâ, nunc aliis quoque, atque aliis modis, offenſionem vitat. Nam nulla penè Tullii oratio eſt , in quâ non meminerit geſtorum à ſe in conſulatu ſuo ; adeò ut ſummus vir etiam ab hominibus modeſtis leniter leviterque culpetur , tanquam nimius laudum ſuarum buccinator. Verùm etſi non ignota eſt mihi Ciceronis ambitio ; non tamen veriſimile fit , toties virum prudentiſſimum eadem apud eoſdem, quæque neminem laterent,jactare ſolitum eſſe. Neque enim ignorabat id, quod veriſſimè à Plinio *a* ſcriptum eſt , *ſi alienæ quoque laudes parùm æquis auribus accipi ſolent , quàm difficile ſit obtinere , ne moleſta videatur oratio de ſe , aut de ſuis , diſſerentis.* Quare potiùs arbitror, hæc ſæpe prætermitta fuiſſe à Cicerone, cùm cauſſam ageret;poſtea autem adjecta eſſe ab eo,quo ad poſterorum memoriam pervenirent. Siquidem Ciceroni moris fuit,primò commentarios cauſſarum ſuarum conficere, inde cauſſam agere , ac poſtremò orationes diligentiùs ſcribere. Certè orationes pro Scauro, ac Plancio, alio tempore à Cicerone habitas eſſe , alio autem abſolutas, cognoſcimus ex ultimâ libri ſecundi , & primâ libri tertii epiſtolâ. Notum quoque, aliam fuiſſe orationem, quam pro Milone dixit , quæ Quinctiliani & Aſconii tempore etiamnum extabat; aliam, quam poſtea ſcripſit, ac quam nunc habemus. Quòd ſi oratio ejus aliqua ſimiliter fere prodiret , ac habita eſſet , id tanquam rarum ac inſolens planè , dignum videbatur , quod literis traderetur. Uti factum à Nepote,qui operæ putavit, illud poſteris referre, ut pro C. Cornelio vix quicquam aliter edidiſſet Tullius , quàm dixiſſet.

a *lib.* 1. *epiſt.*8.

xiſſet. Teſtis hujuſce rei B. Hieronymus, epiſtolâ *a* ad Pamma- a *epiſt.61.*
chium, quâ adverſus Joannem Hieroſolymitanum diſſerit. *Fruſtra,* inquit, *ſuſpicimus Tullium. Refert enim Cornelius Nepos, ſe præſente, iiſdem penè verbis, quibus edita eſt, eam pro Cornelio, ſeditioſo tribuno, defenſionem peroratam.*

Verùm κοινότητος occaſione ad ea quoque me progreſſum ſentio, quæ propriè alius ſunt loci. Quare à diverticulo hoc ad ſynecdoches ſpecies verſoriam capiamus, pauciſque agamus de ſyllepſi.

VII. De syllepsi oratoria.

Est autem rhetoribus σύλληψις, cùm vox anceps uſurpatur communiter; ſive, cùm verbo ambiguo res unâ plures ſignificantur. Quod inprimis in compatativis fieri ſolet. Vt in illo Homeri de ira *b*, b *Il.* σ.
ac alibi *c* de Neſtoris oratione, γλυκίων δ' μέλιτος. Nec non hoc Maronis Ecl. VII: c *Il.* α. d *melle dulcior.*

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ.

Nam γλυκίων, & *dulcior*, de melle propriè; de ira, & oratione, & Galateâ, impropriè ſumuntur. Sic eâdem eclogâ:

Imò ego Sardois videar tibi amarior herbis.

Ac mox,

--- *Et ſomno mollior herba.*

Simile etiam eſt illud Plauti Epidico *e*: *Verſutior es, quàm rota figularis.* e *act.3.ſc.2.*
Vbi *verſutus* tum propriè de rotâ, tum metaphoricè de Epidico ſervo accipitur. Quamquam vix puto *verſutus* de rotâ dici poſſe. Interim negari nequit, propriè rotam *verti:* à vertendo autem *verſutus.* Atque hoc ſuffecit Comico, ut voce eâ luderet.

Sæpe verò σύλληψις etiam extra comparativos invenitur. Vt apud eundem *f* Moſtellariâ, tum ludificantium, tum funebres ludi, unâ f *act.2.ſc.1.*
intelliguntur voce:

Ludos ego hodie vivo præſenti hic ſeni
Faciam, quod g credo mortuo nunquam fore. g *Ianus Guiliel-mius quos legit.*

Neque enim in mediocrium, ſed tantùm illuſtrium virorum funeribus, ludi exhibebantur gladiatorii. Geminum planè illud Soſiæ Amphitryone *b*:

Nam hic quidem omnem imaginem meam, quæ antehac fuerat, poſſidet. h *act.1.ſc.1.*
Vivo fit, quod numquam quiſquam mortuo faciet mihi.

Alia enim ratio eſt Mercurii, qui, quòd ſe Soſiæ in vultum con-

Digitized by Google

verterat, ejus imago dicitur: alia item ratio eſt imaginum, quæ in claroruın virorum funeribus præferebantur. Quâ de conſuetudine multa cùm Sigonius *a*, & Lipſius *b*, tum duo clariſſimi, ac doctiſſimi amici mei, Meurſius *c*, & Kirchmannus *d*. Lucretius lib. v:

Nam fuveâ atque igni prius eſt venarier ortum,
Quàm ſepire plagis ſaltum, canibuſque ciere.

Siquidem propriè ſumitur *ſaltus*, cùm dicit, eum plagis ſepiri ſeu cingi: μετωνυμικῶς autem pro feris eo contentis accipitur, cùm ait, *ſaltum cieri*, ſive commoveri canibus. Leve hoc. Quis neget? Attamen id ſi obſervâſſet Rob. Titius, numquam locum hunc ſollicitare aggreſſus eſſet. Nunc ſcholiis in duodecimum Syriados Petri Angelii Bargæi legendum contendit, *canibuſque viere:* quam lectionem non modò ſpernunt codices omnes tum calamo exarati, tum prælo excuſi; verùm neque admittunt ſepta ac pomœria ſermonis Latini. Nam *viere*, unde *vimina*, non *cingere* eſt, quod Titius ſcribit; qui geminum huic Lucretiano eſſe putat illud Maronis, --- *Saltuſque indagine cingunt:* verùm *alligare*, ut interpretatur Feſtus, ſeu *vincire* & *inflectere*, ut explicat Nonius. Quomodo vetus ſcriptor *e* ait, *Viere Veneream coronam.* Similis quoque ſyllepſis eſt in hoc Ciceronis pro Roſcio Amerino: *Eoſdem ferè ſectores fuiſſe collorum, & bonorum;* ubi *ſectores* ſunt tum illi, qui ſecant, tum qui bona emtitia ſectantur, οἱ ἀγοράζοντες τὴν οὐσίαν, ut exponunt Gloſſæ. Monent idem Feſtus, & Aſconius. Petronius Arbiter: *Vides illum, qui obſonium carpit? Carpus vocatur. Itaque, quotieſcumque dicit, Carpe, eodem verbo, & vocat, & imperat.* Auſonius in profeſſ. Burdigal. de Attio Paterâ Rhetore: *Vini cibique abſtemius.* Neque ſacra pagina σύλληψιν neſcit: inprimis in comparatione. Proverb. cap. v. verſ. 3. 4: *Favus enim ſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus. Noviſſima autem illius amara, quaſi abſinthium, & acuta, quaſi gladius anceps.* Interdum verò & extra comparationem. Quomodo Joh XII. 32. legimus: *Si ſublatus fuero è terra, omnes traham ad me ipſum.* Quo loco Chriſtus planè videtur linguâ Syriacâ uſurpâſſe vocem homonymam *rom*, quæ utrumque ſignificat, & tolli in ſublime, h. e. in crucem, & tolli è medio, non pe ex hominibus in cœlos. Nam de mortis genere locutum eſſe Chriſtum, clarè ait Euangeliſta: aliter verò accepiſſe Judæos, ſatis liquet ex iis, quæ idem mox ſubjungit. Atque hæc de Syllepſi. Quam Synecdochę ſubjecimus, nomine quidem moniti, (nam tam σύλληψις, quàm ζυνεκδοχὴ ſignificat *comprehenſionem*) ſed inprimis eo compulſi, quòd ut in ſynecdoche nomine unius partis, puta capitis,

a *de antiquo jure Italiæ l. 2. cap. 20.*
b *Elect. l. 1. cap. 20.*
c *de Funere c. 20.*
d *de Funer. Rom. lib. 2. cap. 7.*
e *apud auctorem incertum Cenſorino adnexũ, cap. 14. ex recenſione Carrionis.*

tis, vel animæ, partes alias complectimur: ita hîc voce ad unum notandum inſtitutâ plures ejus ſignificationes comprehendimus. Sunt enim plura ſignificata, quaſi partes formales vocis: quia vox, quà ſenſu percipitur, hoc eſt, quatenus auditur, vel ſcribitur, ſit totum materiale; id verò, quod intelligitur, hoc eſt, ſignificatio, ſit vocis forma, & quaſi anima. Nec negare poſſumus, cùm loquamur, ut intelligamur, ſermonis hunc finem propriè eſſe, ut unum ac certum quid deſignet. Nam, ut philoſophus *a* ait, πᾶν πολλαχῶς λεγόμενον ἀσαφὲς *b*: &, ut idē inquit *c*, τὸ μὴ ἓν σημαίνειν οὐδὲν σημαίνειν ἐστὶν *d*. Atqui in ſyllepſi non unum ſignificamus, ſed vocem ambiguam utrâque ſignificatione accipimus: quod non fit ex uſu communi, ſed luſu ingenii; ut non tam vocis ſit uſio, quàm abuſio: quo reſpectu fortaſſe ad κατάχρησιν etiam referre poſſis, ſignificatione ejus vocis paullùm extenſâ.

VIII. De iis, quæ κατὰ λιτότητα efferuntur.

PRÆTEREA ad ſynecdochen partis etiam pertinet, quæ à rhetorum vulgo vocatur *liptotes*, quaſi ubi aliquid ἐλλειπτικῶς dicatur. Sed λειπτότης Græcum non eſt: eoque vel *leptotes* dicendum, quomodo Athenæo λεπτότης τοῦ σώματος, eſt *corporis exilitas*: vel potiùs λιτότης, quod *tenuitatem* notat. Quæ appellatio ſatis idonea videtur, quia in tropo hoc res magna extenuatur verbis. Fit enim λιτότης, cùm negatione contrarii plus ſignificamus, quàm dicimus. Ut in Eclogis:

Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta?

hoc eſt, amore complecteris. II. Georg.

Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.

id eſt, ſtrenuiſſima. III. Georg.

Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo.

hoc eſt, valde placeat, ut & Servius enarrat. Horatius I. Epiſtol.

Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.

hoc eſt, acceptiſſima. Eidem in odis *e* Pythagoras dicitur

--- non ſordidus auctor

Naturæ, verique:

idque exemplo Herodoti in Melpomene, ubi idem vocatur ὁ οὐκ ἀσθενέστατος σοφιστὴς *f*. Atqui (ut aliorum nunc elogia omittam) Flavio

a *lib. I. de cælo cap. II. cont. IIO. & l. 6. Top. cap. 2.*

b *quicquid variè ſumitur, obſcurū eſt.*

c *3. Met. cap. 4.*

d *non ſignificare unū quid, certū eſt, nihil ſignificare.*

e *lib. I. od. 28.*

f *non infimus ex ſapietia doctoribus.*

Digitized by Google

Flavio Joſepho *a* dicitur Pythagoras, *σοφίᾳ b, ϗ περὶ τὸ θεῖον εὐσεβείᾳ, πάντων ὑπειλημμένος διενεγκεῖν τῶν φιλοσοφησάντων.* Ciceroni, in Bruto, Cotta priùs dicitur *ſummus orator*, poſtea *orator minimè ineptus*. Eidem Varro, epiſtolâ ad Brutum, *ſummæ induſtriæ vir* vocatur, quem antea dixerat, *non ſine induſtriâ verſari in ſtudiis*. Talium ingentem ſylvam ex optimis ſcriptoribus collegere, Iſaacus Caſaubonus notis in fragmenta Polybii, & Joannes Rualdus commentarii de vitâ Plutarchi capite ultimo. Ac Caſaubono quidem propoſitum eſt, illud docere, cùm Livius *c* Polybium vocat *auctorem non ſpernendum*, dicere voluiſſe *planè præſtantem*. Rualdus autem in eo eſt, ut oſtendat, cùm Plutarchus ab Euſebio *d* accenſetur philoſophis *κλέος οὐ μικρὸν φιλοσοφίας παρ' Ἕλλησιν ἀπενηνεγμένοις e*, id ita accipi debere, quaſi dixiſſet, maximam apud Græcos fuiſſe gloriam adeptum. Quæ ſi in mentem veniſſent aut Achilli Statio, aut Fulvio Urſino, non putaſſent, vel Pythagoram ab Horatio malignè laudari, vel à Livio Polybium, quem paſſim ad verbum expreſſiſſet. Valde etiam hac in re offendit Caſpar Barthius, cui non ſatisfacit Ovidii illud lib. v. Met.

a lib. 1. cõtra Apionem.
b ſapientiâ & erga numen pietate, quotquot philoſophati ſũt, antecellere exiſtimatur.
c lib. 30.
d initio lib. 3. Præparationis Euangel.
e non exiguam in philoſophiâ gloriã apud Græcos cõſecutis.

> *--- De mille ſagittis*
> *Vnam ſepoſuit: ſed quâ nec acutior ulla,*
> *Nec minùs incerta eſt, nec quæ magis audiat arcum.*

Audiamus, quomodo hîc, adverſus ingenioſiſſimum poëtam diſſerendo *f*, planè ingenio ſuo abutatur: *Sanè*, inquit, *incautè videtur certiſſimam rem minùs incertam aliis nuncupâſſe, cùm hoc ipſo etiam eidem aliquam certitudinem demat, incertitudinem contrà affingat. Non enim poteſt fieri per rerum naturam, ut res minùs aliis talis, ſit tamen talis, quoniam cæteræ dicantur magis tales eſſe. Neque demit vitium rei, minùs vitioſam eſſe cæteris, quin vitioſarum numero & ipſa jure optimo adſcribatur. Iam quanti putas, mille cæteras ſepoſitas fuiſſe hâc vitioſiores, quæ certiſſima eſſe dici debebat, & tamen incerta perhibetur?* Satis liquet, qui ſic ſcribit, (atque idem multa alia in hanc mentem ſubdit, quæ ſine tædio legi non poſſunt) eum Ovidii verba propriè accepiſſe; cùm λιτότης eſſe ſatis arguat, quòd poëta ipſe continuò addit, nullam eſſe ſagittam, quæ magis arcum audiat; quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, nullam eſſe certiorem. Proinde cùm ait, nullã eſſe minùs incertam, idem eſt, ac, eſſe eam certiſſimam: quomodo ocellus ille urbium Græcarũ Sparta (cujus de laudibus penè ſatius ſit tacere, quàm nimis pauca dicere) Herodoto ipſi libro VII. vocatur *πόλις g οὔτ' ἐλαχίστη, οὔτ' ἀσθενεστάτη.* Scilicet dicere illud Herodotus voluit, fuiſſe quidem Spartam oppidum nec magnitudine inſigne,

f lib. 58. Adverſar cap. 9.
g urbs nec minima, nec præ ceteris infirmiſſima.

nec

nec viribus pollens: attamen hoc commune habuiſſe cum pluribus oppidis, quia non defuerint alia, quæ præferre neutiquam poſſes. Et ut de ſacro etiam fonte exemplum adferam, ſcilicet Euangeliſta, *a* cùm Bethlehem vocat *οὐδαμῶς b ἐλαχίστην*, idque præcipuè quoniam τὸν θεάνθρωπον *c* produxiſſet: non aliud dicere in animo habuit, quàm ſonare videntur verba. Quæ profectò longè aliter accepit Prudentius, ut qui ſic hanc rem expreſſerit *d*:

a Matth. 2.6.
b neutiquã minimam.
c hominẽ-deum.
d in hymno Epiphaniæ.

O ſola magnarum urbium
Major Bethlem: cui contigit
Ducem ſalutis cælitus
Incorporatum gignere.

Vulgò in definitione λιτότητος adjungunt, fieri eam *modeſtiæ gratiâ*, ſive *arrogantiæ vitandæ cauſſâ*. Sed id perpetuum non eſt: aut certè locum non habet in multis exemplis, in quibus λιτότητα Servius agnoſcit. Uti neque in illo Juvenalis ſat. XV, de Pythagora:

--- cunctis animalibus abſtinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non omne legumen.

Ubi vetus interpres monet, *non indulſit*, *κατ' ἀντιστροφὴν* (ita vocat, eam, quæ aliis eſt λιτότης) accipi pro *abſtinuit*: quippe *qui & legumina timeret edere*. Quod ſanè aliquanto gravius eſt, quàm *non indulgere ventri*.

Neque ſemper λιτότης eſt, quoties per negationem ſignificatur contrarium; ſed neceſſe eſt, ut plus ſignificet negatio, quàm affirmatio. Nam, ut rectè docet Hermogenes lib. *περὶ μεθόδου δεινότητος e*, negatio contrarii interdum æquè, interdum minùs, interdum plus valet. e cap. ult.

Ἰσοδυναμεῖ *f*, cùm Xenophon *g* inquit, Θύων τε γὰρ φανερὸς ἦν, καὶ μαντικῇ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν· *Quòd enim ſacra faceret, perſpicuum erat: & quòd uteretur divinatione, non erat obſcurum.*

f tantumdẽ valet.
g in primo ἀπομνημονευμάτων.

Minùs ea ſignificat, cùm Nauſicaa apud Homerum *h* Ulyſſi ait: h Odyſſ. ζ.

Ξεῖν', ἐπεὶ οὔτε κακῷ, οὔτ' ἄφρονι φωτὶ ἔοικας.
O hoſpes, quoniam haut ignavo, aut deſipienti
Es ſimilis. Nam quia Vlyſſem haut nôrat, ſatis viſum ſapienti feminæ, ſi ab eo removeret vitium, etſi prudentiam, aut probitatem, non tribueret.

Plùs valet in illo Homeri Iliad. ο *i*: i verſ. 11.

--- Ἐπεὶ οὔ μιν ἀφαυρότατος βάλ' Ἀχαιῶν·
--- Haut Grajûm minimus quia læſerat illum.

Sermo enim eſt de Ajace, quem inducit Martis inſtar inceden-

tem, totique Troianorum exercitui formidabilem, ipſi etiam Hectori, quem & ab eo vulneratum eſſe refert. Vt omnino, *οὐκ ἀφαυρότατος a*, æquè valeat, ac *b* *Ἀχαιῶν φέρτατος c*, quomodo idem alibi vocatur: nempe *d μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα*, ut ipſe reſtringit *e* poëta.

Etiam tribus hiſce modis Latini negatione utuntur: ut oſtendit Alciatus lib. v. *Παρέργων* Juris cap. XVII.

Tantundem valet negatio in illo Ovidii 1. Met.

Omnia pontus erant, deerant quoque litora Ponto.

Minùs, ex Alciati mente, ſignat in illo Plauti Epidico *f*:

Neque malo homini, neque benigno, tuo dedit Stratippocli,

Vbi ſatis viſum, ſi removeret à Stratippocle, tum malitiam, tum prodigalitatem; etſi virtutem, & frugalitatem, non tribueret. Nam *benignus*, & *frugi*, opponuntur. Vt in Truculento *g*.

--- Benignuſne, an bonæ frugi ſies.

Minùs etiam ſignat in Vlpiani *h* illo: *Scientiam hîc accipimus, quæ habet & voluntatem.* Nec enim neceſſe eſt aliquem velle: ſed ſatis eſt non nolle.

Ampliùs notat in hoc Maronis *i*:

Nec ſum adeò informis.

Vbi ſic Servius: *Verecundè ſuam commemorat pulchritudinem. Sic Cicero in Cæliana: Vt eum pœniteat non deformem eſſe natum. Nam pulcherrimum voluit dicere.* Longeque idem apertiùs, cùm Servius Sulpicius, certiorem facturus Tullium de interfecto M. Marcello, his verbis epiſtolam ſuam orditur *k*: *Etſi ſcio non jucundiſſimum me nuncium vobis allaturum.* Hic aliquis cum Barthio colligat, fuiſſe eum nuncium Ciceroni ſanè jucundum, utcunque alii eſſe poſſint jucundiores. At quàm hæc inepta ſint, atque abſurda, nemo non videt, qui ſciat, Marcellum fuiſſe optimarum partium, Ciceroni unicè carum, qui ei à Cæſare reditum impetrârat: ut non potuerit non Tullius magnopere ob amici tanti caſum animo excruciari.

Ex hiſce autem tribus modis poſtremus tantùm conſtituit *λιτότητα*: de quâ hæc fuſiùs proſequi viſum fuit, nequid hominibus etiam eruditiſſimis porrò ſub ancipiti hærere poſſit.

IX. DE IIS, QUÆ PER ΕΥ'ΦΗΜΙΣΜΟ'Ν DICUNTUR.

NVNC quò tandem ad exordium caput hoc adducamus, accedendum ad *εὐφημισμὸν*: quæ poſtrema erat inter memoratas ſuperiùs

a non infirmiſſimus. b *Il.* ?. c *Græcorum fortiſſimus.* d *poſt inculpatum Achillê.* e *Il.* ?. f *act.* 5. *ſc.* 2. g *act.* 1 *ſc.* 1. h *l.* 1. §. *ſcientiã. De trib.* i *Ecl.* 2. k *epiſt.* 12. *lib.* 4. *inter Ciceronianas.*

ſuperiùs troporum primariorum ſpecies. Eſt autem εὐφημισμὸς, figura res odioſas ingrataſque deſignans nominibus non ingratis. Eam non malè referas ad Εἰρωνείαν. Si tamen vocum ipſarum ſignificarionem potiùs, quàm qualitatem, ſpectemus; non omnis εὐφημισμὸς contineat ironiam. Nam interdum per εὐφημισμὸν contrarium intelligitur; interdum verò res ingrata non contrario, ſed ſolùm diverſo ſignificatur nomine. Utriuſque generis dabo exemplum. Prioris notæ εὐφημισμὸς eſt, cùm Pontus, qui ob accolarum ſævitiã ἄξενος *a*, a Ovid. l. 4. Triſt. eleg. 4
h. c. *inhoſpitalis*, ab antiquis vocabatur, εὔξεινος nominatur; quod per εὐφημισμὸν factum eſſe, ſcribit Euſtathius comment. in Dionyſii περιήγησιν, ac Lucianus quoque innuit in Toxaride. Ammianus Marcellinus *b* de eodem: *A contrario*, inquit, *per cavillationem Pontus Euxinus appellatur*. Hinc lucem fœnerat illud Naſonis *c*: b lib. 22. c lib. 3. Triſt. el. 13.

Dum me terrarum pars penè noviſſima ponti
Euxinus falſo nomine dictus habet.

Et hoc ejuſdem *d*: d lib. 5. Triſt. el. 10.

Quem tenet Euxini mendax cognomine litus.

Hujuſcemodi εὐφημισμὸν nemo eſſe εἰρωνικὸν negârit, niſi ſimul convellere velit definitionem ironiæ ſuprà adductam.

Alterius verò generis eſt, cùm is, qui ex Victoriis aureis pecuniam in uſum belli conflari volebat, quia & contumelioſum erga Deam, & mali apud populum ominis fuiſſet, ſi petiiſſet, ut ipſius Victoriæ confringerentur ſimulachra, atque ex iis cuderetur pecunia in uſum bellicum: non quidem hoc dixit, ſed aliud, ex quo, per μετωνυμίαν finis, id quod ad finem deſtinatum erat, intelligi poterat. Quippe, ut Demetrius, & Fabius *e* ſcribunt, *utendum* dixit *Victoriis*; quaſi eas putaret belli ſocias adſciſci oportere. Inter proprium hic, & improprium, non contrarietas eſt, verùm conjunctio: ſed impropriũ proprio præfertur, quia illud rem exprimit, quatenus eſt grata, hoc, quatenus ingrata. Hujuſmodi igitur εὐφημισμοὶ nullam habent ironiam, ſi ſpectemus ſolam vocum earum ſignificationem, quæ commutantur. Poſſumus tamen talia quoque ad ironiam referre, ſi qualitatem conſideremus, quatenus unum auditu gratum & jucundum eſt, alterum ingratum atque odioſum: quæ pugnantia ſunt. Atque hoc magis liquebit, ſi diſtinctè videamus, quibus in rebus εὐφημισμῷ veteres uti conſueverint. e lib. 9. cap. 2.

Sunt autem ea quatuor inprimis generum. In quibus ipſis princeps locus ſacris debetur: ubi religio planè erat, verbis uti malè nominatis, ut loquitur Horatius *f*, hoc eſt, ut Græci dicerent, ὀνόμα- f lib. 3. od. 14.

σιν δυσωνύμοις. Quibus prolatis, vitiari ſacra credebant: unde Tibullus *a*:

a lib. 2. eleg. 2.

> *Dicamus bona verba (venit natalis) ad aras:*
> *Quiſquis ades, linguâ, vir, mulierque, fave.*

Et Ovidius 1. Faſt.

> *Proſpera lux oritur: linguiſque, animiſque favete.*
> *Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.*

Itaque cùm augurium aliquod felix fuiſſet, ſed alterum priori vitium faceret; illud quidem, quod proſperum foret, ita uti erat, appellabant; poſterius verò, *alterum* potiùs, quàm *infelix*, dixere; quæ μετωνυμία eſt ſubjecti, quia alteri illi augurio accidit, ut ſit infelix. Feſtus: *Alter & pro non bono ponitur: ut in auguriis altera cùm appellatur avis, quæ utique proſpera non eſt. Sic alter nonnunquam pro adverſo dicitur, & malo.* Sanè & Pindaro *b* dicitur δαίμων ἕτερος, qui Catullo *c Deus non bene advocatus.* Ad ſacra etiam pertinent voces hæ, *magmentum, mactus, mactare, adolere:* in quibus itidem per metonymiam fit εὐφημισμός. Quod manifeſtius erit, ſi priùs nativam eorum ſignificationem conſideraverimus. Propriè enim *magmentum* (quod in Arnobio, & vett. inſcript. legitur) eſt majus augmentum, unde *magmentaria* dicebantur *vaſa*, quibus magmenta, & exta ſacra impoſita, aræ inferebantur. Gloſſ. *magmentariam*, ἐφ' οὗ τὰ σπλάγχνα ἀνατιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρεται. Arnobium hàc voce uſum, exiſtimat Turnebus Adverſariorum lib. XXII. cap. VI. Itidem *mactus* eſt magis auctus, ac *mactare* item eſt magis auctare; unde idem Arnobius, Eccleſiaſticorum ſcriptorum Varro, lib. VII. adverſus gentes: *Etenim*, inquit, *ſi bonos auget, ejuſque accumulat dignitatem, cui fuerit attributus; ſequitur, ut auctior Deus fiat ab homine, à quo fuerit munere & honoris collatione donatus: atque ita perducitur res eò, ut inferior Deus ſit, qui honoribus mactatur humanis: homo verò ſublimior, qui auget potentiam numinis.* Atque iſtiuſmodi quidem propria eſt ejuſce vocis acceptio: ſed κατ' εὐφημισμὸν *mactare* accipi cœptum pro *interficere*, ut docent Servius *d*, & Porphyrio *e*: in cujus veteri quodam codice, ut Carrio teſtatur *f*, exiat illuſtris hic Varronis de eapſe re locus è ſecundo de moribus pop. Rom. *Mactare*, inquit, *verbum eſt ſacrorum* κατ' εὐφημισμὸν *dictum, quaſi magis augere, ut adolere: unde & magmentum, quaſi majus augmentum. Nam hoſtiæ tanguntur molâ ſalſâ, & tum immolatæ dicuntur: cùm verò iſtæ ſunt, & aliquid ex illis in aram datum eſt, mactatæ dicuntur per laudationem, itemque boni ominis ſignificationem: eo, cùm illis mola ſalſa imponitur, dicitur, Macte eſto.* E quibus Varronis verbis,

b od. 3. Pyth.
c epigr. 4.
d in illud Virgilii 4. Æn. Mactant lectas de more bidentes.
e in illud Horat. Sat. 2. l. 1. macte virtute eſto.
f lib. 2. Emend. cap. 3.

verbis, præter cætera, condiſcere eſt, diſcrimen inter *immolare*, & *mactare*.

Nec abs re eſt, quod inibi Varro, ut *mactare*, ita & *adolere*, dici ait per laudationem, ſive boni ominis ſignificationem. Siquidem *adolere*, & *adoleſcere*, propriè eſt *creſcere* a: ſed quia malè nominatis vocibus in ſacris abſtinebant; uſurpati cœpit pro *cremari*, idque per μετωνυμίαν; quia nempe victimæ, & altare, verbenis, vino, & extis creſcerent atque augerentur; unde Plautus Mercatore b:

a *Servius in Ecl.* 8.

b *Act.* 4. *ſc.* 1.

> --- *Aliquid cedo,*
> *Qui hanc vicini noſtri aram augeam, Syra.*
> *Da ſanè hanc virgam lauri.*

Vide Feſtum, Nonium, & Servium in illud Maronis quarto Georg.

> --- *Panchæis adoleſcunt ignibus aræ.*

Neque hoc εὐφημισμοῦ genus in ſacris neglexere Hebræi. Nam quia nihil æquè horribile eſt, ac auditu grave, quàm ut homo dicatur Deo ipſi maledixiſſe; eò εὐφημισμῷ κατ' εἰρωνείαν *benedicere* uſurpabant pro *maledicere*. Ut 1. Reg. XXI. 10: *Benedixiſti Deo, & regi*. Et Jobi 1. 5: *Fortaſſe peccaverunt filii mei, & benedixerunt Deo in cordibus ſuis*.

Poſt ſacra vix aliud erat, in quo æquè gauderent εὐφημισμῷ, quàm ſi mentio eſſet facienda mortis, quâ nihil hominibus triſtius accidere ſolet. Itaque nunc per metaphoram id declinabant, nunc per ſynecdochen, nunc per metonymiam.

Μεταφορὰ certè eſt, cùm pro morte dicebant *abitionem*, & *abiiſſe* pro mortuum eſſe; ut & Feſtus teſtatum facit, & liquidò indicat ille Tertulliani locus lib. de teſtimonio animæ cap. IV, quem & antea c adduximus: *Atquin hoc quoque* (reſurrectionem intelligit) *ab animâ prædicatur. Nam ſi de aliquo jampridem defuncto, tanquam vivo, quis requirat; præ manu occurrit dicere*, ABIIT JAM, & REVERTI DEBET. Sanè ſic eundi, & abeundi verbo utitur Lucretius, ut oſtendit Palmerius in Spicilegio. Item Plinii eſt lib. II. epiſt. 1: *Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam, quos recuſavit*. Simileque eſt *receſſit*, pro eodem, in veteri inſcriptione: d RECESSIT SUB VIIII KAL. AUGUSTAS P. C. LAMPADI ET ORESTIS VV. CC. IND. VIIII.

c *lib.* 2. *c.* 2 *ſect.* 5.

d *in Collectione Inſcriptionum Gruteriana p.* CIↃLX. *num.* 7.

Εὐφημισμὸς κατὰ συνεκδοχὴν eſt in illo Ciceronis Philippicâ 1: *Ut ſiquid mihi humanitus accidiſſet, hujus diei vocem teſtem relinquerem meæ voluntatis*. Nam & præter mortem alia humanitus homini contingunt.

gunt. Genus igitur pro ſpecie accipitur: uti & in illo Plauti Ciſtell. *a*. *Hau, voluiſti iſtuc ſeverum facere?* hoc eſt, temet interimere.

Εὐφημισμὸς κατὰ μετωνυμίαν eſt, quòd Græci τοὺς νεκροὺς *b* appellant μακαρίτας *c*, vel πλείονας *d*: quia mortuis beata obtingit vita, majorque mortuorum eſt numerus, quàm viventium. Imò & Plautus *e*, Græcorum imitatione, dixit, *ſe ad plures penetrare*. Vide, quæ de hoc loquendi genere poſt Alciatum *f*, Victorium *g*, & Canterum *h*, Leopardus annotavit lib. XVI. cap. XVII.

Quod ſi μετάληψις quoque μετωνυμίας ſpecies eſt, ut ſuperiùs diximus; etiam huc pertinet, quòd fuiſſe dicebant, qui mortui eſſent. Plautus Truculento *i*:

Ita penè tibi fuit Phroneſium.

Tibullus lib. III. Eleg. IV:

Vivite felices, memores & vivite noſtri,
Sive erimus, ſeu nos fata fuiſſe velint.

Itidem *vixiſſe* dicebant pro *mortuum eſſe*. Unde Plautus Bacchid. *k*.

Vixiſſe nimio ſatius eſt, quàm vivere.

Et Tullius *l*, ſublatis iis, qui cum Catilina conjurarant, ad vitandam nominis invidiam, Senatui dixit, *vixerunt*. Senecæ etiam eſt epiſt. XII: *Pacuvius, qui Syriam uſu ſuam fecit, cùm vino, & funereis illis epulis, ſe ſepeliſſet, quaſi ſibi parentaverit, ſic in cubiculum ferebatur à cœnâ, ut inter plauſus exoletorum hoc ad ſymphoniam caneretur*, βεβίωκε, βεβίωκε *m*.

Tertium locum obtinent ea, quibus turpis, aut triſtis vitæ conditio exprobrari videtur. Ita, quia probroſum erat, meretrices, quas amarent, vocare πόρνας *n*, eò appellabant illas ἑταίρας *o*, quod valet ἐρωμένας *p*. Atqui amari accidit meretrici, ut hæc ſit metonymia adjuncti. Hodieque etiam Belgæ in ſermone vernaculo famulas, in quas ipſi imperium non habent, ſi nomen neſciant, aut illud non ſuccurrat, *amicas*, vel *virgines*, vel alîus affectionis nomine vocare malunt, quàm *ancillas*: quod nomen amarius eſt, & tacita quædam ſortis exprobatio. Neque hàc in parte eos deficit veterum exemplum. Nam, ut ex Athenæo *q* diſcimus, Mariandyni, quò minuerent acerbitatem nominis, ſervos, non οἰκέτας *r*, ſed δωροφόρους *ſ* nominabant: ac Cretenſes ſimiliter urbanos ſervos χρυσωνήτους *t* dixere; eos verò, qui in agris degerent, κλαρώτας: nempe, ut ibidem dicitur, διὰ τὸ κληρωθῆναι *u*. Quo pacto ἀφαιρεῖται *x* τὸ πικρὸν τῆς ἀπὸ τῶν οἰκετῶν προσηγορίας.

Quar-

a Act. 3.
b mortuos.
c beatos.
d plures.
e Trinummo act. 2. ſc. 2.
f lib. 10. Παρέργων. cap. 13.
g l. 2. Var. Lect. c. 7.
h lib. 4. cap. 18.
i Act 1. ſc. 2.
k act. 1. ſc. 2.
l Plutarchus in Cicerone.
m vixit, vixit.
n meretrices.
o ſocias, amicas.
p amatas.
q lib. 6.
r ſervos domeſticos.
ſ doniferos.
t quaſi dicas, auro emtos.
u quia ſors ſuper iis miſſa eſſet, cùm divideretur præda.
x minuitur acerbitas appellationis, quâ ſervi vocantur.

Quartum genus eſt in imprecationibus, & ſimilibus. Ut cùm *vivere*, aut *valere* jubent, quos in malam crucem abire expetunt, vel ſaltem, quibuſcum nihil ſibi negotii eſſe in poſterum velint. Vt in pervulgato iſtoc Comici *a*: --- *Valeant,* a *Andr. act 4 ſc. 2.*

Qui inter nos diſſidium volunt.

Itidem Tibulli eſt *b*: b *l. 2. el. 7.*

Caſtra peto, valeatque Venus, valeantque puellæ.

Vivere verò ſic dixit Maro *c*: c *Ecl. 8.*

Omnia vel medium fiant mare, vivite ſylvæ.

Quem in locum ita Servius: *Vivite, valete. Non enim bene optantis eſt, ſed renunciantis.* Catullus *d* utrumque conjunxit: d *carm. 11.*

Cum ſuis vivat valeatque mœchis.

Græci ſimiliter ſuum χαίρειν uſurpant: unde Thomas Magiſter: Χαίρε οὐ μόνον ἐπὶ ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ φθείρεσθαι. Ἀριστοτέλης· Τὰ γὰρ εἴδη χαιρέτω· τερετίσματα γάρ εἰσι. Eodemque modo, cùm ab Euripide, Luciano, atque aliis, uſurpatur: tum in ſcito iſthoc epigrammate *f*: e Vale *nō ſolùm in jucundis, ſed etiam in exitio. Ariſtoteles:* Valeant ideæ. Sūt enim inania oblementa.

Αἱ βόες αἱ λευκαὶ Μάρκῳ τῷ Καίσαρι χαίρειν.

Ἢν δὲ σὺ νικήσῃς, ἄμμες ἀπολλύμεθα.

Cui facetiſſimo voto geminum planè eſt apud Senecam lib. III. de Benef. *Rufus, vir ordinis ſenatorii, inter cœnam optaverat, ne Cæſar rediret ex ea peregrinatione quam parabat, & adjecerat, idem omnes & tauros, & vitulos, optare.* f *apud Ammian. lib. 25.* g *Albi boves Marco Cæſari valere. Si enim tu viceris, nos perimus.*

Quæ hactenus εὐφημισμοῦ exempla adduximus, ea in nominibus, aut verbis, conſiſtunt. Sed eſt etiam, cùm fit in adverbiis: ut *rectè*, pro *nihil*. Quod clarè videas in iſtoc Comici, Heautont. *b*

Tum quod ei dem, rectè eſt.

Nam nihil eſſe, religio eſt dicere.

Idem Eun. *i*

--- *rogo, numquid velit.*

Rectè, inquit. Abeo.

Vbi Donatus: *Rectè, pro eo, quod eſt, nihil: & moraliter,* τῷ Ἀττικισμῷ.

Item Hecyrâ *k*: h *act. 2. ſc. 1.*

S. *Quid tu igitur lachrymas, aut quid es tam triſtis?* PAM. i *act. 2. ſc. 3.*

Rectè, mater.

Quem in locum ſic idem grammaticus: *Rectè dicimus, cum ſine injuriâ interrogantis aliquid reticemus.* k *act. 3. ſc. 2.*

Simileque hoc Adelphis:

Æ. *Perii.* M. *Quid eſt?*

Æ. *Nihil. rectè. perge.*

Plautus

Digitized by Google

Plautus quoque eodem modo Bacchidum initio: ubi Piſtoclerus ſic meretrices compellat: *Quid in conſilio conſuluiſtis?*

Reſpondent illæ, *bene.* Tum adoleſcens, *Haut meretricium eſt.*

Nempe Piſtoclerus ſic interpretabatur, quaſi dixiſſent, ſe boni aliquid conſilii cepiſſe: ſed illæ formulâ iſtâc, *bene,* honeſtè rejiciebant adoleſcentem, ne porrò quæreret, quod reticere mallent. Sic Mercatore Act. II. ſc. III:

DE. *Vnde incedis? quid feſtinas, gnate mi?* CH. *rectè, pater.*

Et hæc de ſex primariorum troporum ſpeciebus, vel, ſi malis, formis: in quibus utinam aliquid ſit non publici ſaporis, neque ad guſtum vulgi; quod ego in hiſce rebus tantundem ad veritatis genium ſapere exiſtimo, quantum grundile illud animal ad amaracinum, omneque unguentum; quod, ut ait Lucretius [a],

a lib. 6.

--- ſetigeris ſubus acre venenum eſt.

CAPUT XI.

DE ALLEGORIA.

AFFECTIONES *primariorum troporum ſunt quatuor:* ἀλληγορία, κατάχρησις, ὑπερβολή, & ἔμφασις.

Allegoria eſt continuatio eorum, quæ per metaphoram, metonymiam, aut ſynecdochen dicuntur. Eſtque vel pura, vel mixta.

Comprehendit autem apologos, fabulas poëticas, ænigmata, & parœmias.

I. AFFECTIONES TROPORUM NON ESSE NOVOS TROPOS. ALLEGORIA UNDE DICATUR. NEC ALLEGORIAM MODO ESSE, SI METAPHORA, SED ETIAM SI METONYMIA, AUT SYNECDOCHE, NON ITEM SI IRONIA, CONTINUETUR.

PRÆTER metalepſin, de quâ ſuperiùs actum nobis, quatuor aut præterpropter, ſunt primariorum troporum affectiones. Una quidem qualitatem tropi ſpectat; κατάχρησις nempe, quæ tropi eſt durities: cæteræ reſpiciunt quantitatem; puta ἀλληγορία, ὑπερβολή, & ἔμφασις. Nam ἀλληγορία, uti & μετάληψις, oritur ex plurium troporum conjunctione: at continuatio ac numerus ad quantitatem pertinent. Ὑπερβολή verò, & ἔμφασις, reſpiciunt magnitudinẽ; quia utrâque exprimitur rei exceſſus: at magnitudo rei quantitas eſt. Itaq; nihil cauſ-

ſæ eſt,

Digitized by Google

ſæ eſt, cur ambigat quiſquã, recténe hæc affectiones dicantur; cùm, quicquid non eſt de tropi eſſentiã, id ejus ſit accidens; ſive proprietas ſit ejus, ſive accidens commune, quod ἁπλῶς accidens vocatur.

Inter affectiones haſce familiã ducit, quæ Græco nomine ἀλληγορία dicitur, quia ἄλλο μὲν ἀγορεύει, ἄλλο δὲ νοεῖ *a*. Heraclides Ponticus in Allegoriis Homericis *b*: Ὁ γὰρ ἄλλα μὲν ἀγορεύων τρόπος, ἕτερα δὲ ὧν λέγει σημαίνων, ἐπωνύμως ἀλληγορία καλεῖται *c*. Quaſi *inverſionē* cum Fabio, vel, cum aliis, *diverſiloquium* reddat. Inde eſt, quòd Arnobius lib. v, cùm priùs dixiſſet, ex nationum opinione, fabulas *allegoricis ſenſibus* ſignificare aliquid; paullo pòſt ſeſe explicans ait, in iis *aliud quidem dici, ſed intelligi aliud*. Etiam apud B. Hieronymum legas in epiſt. ad Gal. iv. 24, allegoriam eſſe, cùm *alia ex aliis figurantur*. Itaque allegoriam haut abſurdè *diverſiloquium* vertas. Ac vox quidē ἀλληγορίας vetus non eſt, ut ex Plutarcho *d* cognoſcimus, qui auctor eſt, ea, quæ ſuo tempore ἀλληγορίαι dicebantur, veteres appellâſſe ὑπονοίας. Ariſtoteles quidē nuſquam ἀλληγορίαν nominat. Utitur ἀλληγορίας voce Apoſtolus Paulus ad Galatas cap. iv. verſ. 24: ubi duabus Abrahami uxoribus, Sarâ & Agar, ἀλληγορικῶς dicit ſignificari Teſtamentum V. & N. Ait enim, Ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα, &c. Sed hîc καταχρηστικῶς *allegoria* pro typo accipitur: quia res veteris Teſtamenti myſticè exponuntur, ſalvâ hiſtoriæ veritate. At Rhetoribus ἀλληγορία nihil aliud eſt, quàm modificatarum vocum continuatio. Nam quemadmodum μετάληψις eſt, cùm plures concurrunt tropi in voce unâ; (quam ob cauſſam ſuprà dicebamus, eam ad troporum quoque affectiones referri poſſe) ita in allegoriâ eſt plurium vocum tropicarum continuatio. At falluntur, qui ἁπλῶς ſcribunt, allegoriam eſſe troporum continuationem. Nam hæc, uti dixi, definitio metalepſi quoque convenit. Quid quod nec in pluribus vocibus quorumvis troporum continuatio allegoriam conſtituit; ſed ſolùm metaphoræ, metonymiæ, ac ſynecdoches? Sanè continua eſt ironia in illo Maronis iv. Aen.

Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla refertis,
Tuque, puerque tuus, magnum & memorabile nomen,
Una dolo Divûm ſi femina victa duorum eſt.

Item in iſtis Ciceronis pro Milone: *Luget Senatus, mæret equeſter ordo, tota civitas ſenio confecta eſt.* Sed luculentè inprimis continuatur ironia in hiſce adverſus Piſonem, qui triumphum contemneret: *Non eſt integrum Cn. Pompeio, conſilio jam uti tuo. Erravit enim, non guſtârat iſtam tuam philoſophiam. ter jam homo ſtultus triumphavit. Craſſe, pudet me tui. quid eſt, quòd, confecto formidoloſiſſimo bello, coronam illam lauream*

a aliud dicit, aliud verò intelligit.
b pag. 92. edit. Oporini, anno 1544.
c Nã immutatio locutionis, qua aliud verbis dicitur, aliud vero ſignificatur, conflato hinc nomine, allegoria nuncupatur.
d lib. de audiendis poetis.

Digitized by Google

lauream tibi tantopere decerni voluerit à ſenatu? P. Servili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, priuſquam in illum errorem induceremini? C. ipſi Pontino, neceſſario meo, jam non eſt integrum. religionibus enim ſuſceptis impeditur. O ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! ô amentem Paullum, ruſticum Marium, nullius conſilii patres iſtorum amborum conſulum, qui triumpharunt! Nihil hâc ironiâ magnificentius: quæ tamen allegoria dicenda non eſt; non quia natura vocis per ſe repugnet, (nam vel maxime *aliud* dicitur, cùm contrarium intelligitur) ſed quia, ſi laxè adeò illud ἄλλο *a* in ἀλληγορίας voce ſumatur, omnis ironia, etiam quę continuata non eſt, allegoria erit, quod ſuperiùs refellebamus. Quare illud ἄλλο reſtringi debet ad *aliud* ſimile, vel ſaltem conjunctum, aut amicè conſpirans cum eo, quod dicitur, ut in tribus primis tropis fit; non item ad quiddam inimicum ac repugnans, qualia commutat ironia. Vidimus, in quibus non ſit allegoria. At contrà allegoria eſt, cùm Catilina diceret, ſe incendium ſuum non aquâ, ſed ruinâ exſtincturum, teſte Salluſtio. Nempe hîc continuatur metaphora. Idem fit in illo, *Anus ad armillum*, de eo, qui redit ad ingenium, apud Lucillium, & Appuleium. Eſt autem *armillum* crater ſeu vas vinarium, ut exponitur in gloſſis Iſidori. Itaque adſidet hæc ἀλληγορία ſenario iſti veteris poëtę: Ποτιεῖ ἡ γραῦς, ἄλλο δ' οὐδὲν βλέπει: & huic Græcorum; Γυναιξὶν ὁ νοῦς ἐν καπηλείῳ *b*, niſi malis, ἐν τῷ καπήλου, ſc. οἴκῳ. Elegans quoque allegoria eſt in iſthoc Plautino *c*, *Albo rete aliena bona oppugnare;* quod nihil aliud eſt, quàm fraudibus ſuis leges, jura, aliúdve prætendere. Nam *reti* leges notantur: *album* verò ſignat εὐπρόσωπον *d*; quomodo alibi homines ſe ait *cretâ occultare;* & Ennius Medeam *gypſatis* facit *manibus*. Ita loca illa de confragoſis plana nobis reddidit Semo ille maximus, qui adverſus Titium ſcripſit. Quamquam & elegans fuerit allegoria, ſi cum Valente Acidalio legas, *albod ariete*, quod vicinum eſt veterum aliquot codicum lectioni, ubi eſt, *albo pariete:* & convenit oppugnandi verbo, cùm *aries* ſit inter machinas bellicas. *Albus* verò *aries* ſimiliter ſignabit ſpecioſum æquitatis prætextum. Ab eâdem machinâ eſt allegoria illa B. Hieronymi ad Heliodorum: *Aries iſte pietatis, quo fides quatitur, Euangelii retundendus eſt muro.*

a aliud.

b mulieribus mēs eſt in caupona.

c Perſa act. 1. ſc. 2.

d honeſti ſpeciem præferens.

Quòd ſi allegoria, nihil aliud eſt, quàm troporum (trium nempe priorum, ut dixi) continuatio: haut rectè ſcribit Fabius *e*, allegoriam proprio quoque ſermone conſtare poſſe. Adducit ille pro ſeſe illud Eclog. IX:

e lib. 8. cap. 6.

Certè

Certè equidem audieram, quâ ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Vſque ad aquam & veteris jam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrum ſervâſſe Menalcam.

Verùm cùm tantùm per *Menalcam* Virgilius debeat intelligi; cætera autem omnia proprio conſtent ſermone, quemadmodum ipſe Fabius agnoſcit: nulla hîc erit tropi continuatio, eoque nec ἀλληγορία futura eſt.

Spiſsè idem *a* errat, cùm ironiam inter allegoriæ ſpecies reponit. Ironia enim eſt tropus primarius: allegoria nec tropus primarius eſt, nec ejuſce ſpecies, ſed tantùm affectio; quippe tropi continuatio, ut tropũ primariũ non contineat, ſed ab tropis primariis contineatur.

a *ibidem.*

Poteſt tamen & ironia eſſe allegorica, ut in illo Plauti Epidico *b*:

Is etiam ſeſe ſapere memorat, malleum
Sapientiorem ſcilicet *c manubrio.*

Nec res ea pro Fabio quicquam facit. Nam hoc in exemplo tralationum eſſe continuationem, quivis videt. At nihil iſtiuſmodi fit, cùm in Clodium dicitur: *Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta ſervavit:* quod Fabius exemplum facit allegoriæ ironicæ: quemadmodum & allegoriam definire non dubitat, orationem, *quæ aliud verbis, aliud ſenſu oſtendit, ac interim etiam contrarium.* At nos quidem agnoſcimus, allegoriam quoque εἰρωνικῶς interdum intelligi debere: verùm negamus, ironiam eo modo accidere allegoriæ, quo animali accidit ut ſit homo, eò quia & beſtia eſſe poſſit. Atqui ſi dici nequit, ironiam eo modo accidere allegoriæ, quo generi accidit, ut hæc potiùs ſpecies ſit, quàm altera; neutiquam vel in allegoriæ definitione, quæ eſſentialia ſolùm complecti debet, vel ejus in diviſione, quæ per ſpecies oppoſitas inſtituenda eſt, ironiæ ullus eſt relictus locus.

b *Act* 5. *ſc.* Cave præterbitas.

c Scilicet *in uno MSo reperit Lambinus: ſed deeſt in cæteris, ut gloſſema videatur.*

Quemadmodum autem Fabius nimis extendit pomœria allegoriæ, cùm & in proprio ſermone, & in ironiâ quâvis, eam locum habere cenſet: ita alii contrà nimis ejus limites coarctant, cùm allegoriam tantùm conſtitui putant tranſlationum continuatione. Atque hoc lubentes mihi conceſſerint, ex quorum ſententia ἀντονομασία continuatur Eclog. IV:

Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Quo loco & Servius ſcribit, *ſpecialia pro generalibus poni: per Tiphyn,* quem-

quemcunque gubernatorem accipi; per Argo, quamcunque navem; per Troiam, quamcunque civitatem; per Achillem, quemcunque virum fortem. Quæ ſi vera ſunt, fuerit hic ἀλληγορία extra metaphoram. Verumtamen ut, quod res eſt, dicam, magis hoc loco altera mihi ſententia placet, ut alludatur ad magnum Platonis annum, & ἀποκατάστασιν, h. e. rerum omnium revolutionem, ex ſiderum in locum priſtinum reſtitutione ſive reditu ortam; quæ & ipſa interpretatio apud Servium exſtat. Atque, ut hoc non eſſet; tamen hujuſcemodi videri poterant ad metaphorarum continuationem pertinere; cùm antonomaſia, quâ proprium ponitur pro communi, metaphoræ quoque ſubjici poſſit, ut cap. X. oſtendebamus. Manifeſtius exemplum, minuſque cavillationi expoſitum, videre eſt in illo Comici [a]: *Sine Cerere, & Libero, friget Venus.* Ubi egregiè triplex conjungitur metonymia cauſſæ. Periit venuſtas, ſi pro *Cerere, Libero,* aut *Venere,* ſubſtituas proprium. At enim dicas, hujuſcemodi quidem compluria inveniri; verùm haut eſſe ἀλληγορικά. Equidem ſcio, multis, ut novum, ita abſonum viſum iri, quòd in talibus ſtatuamus ἀλληγορίαν: verùm cùm non minùs metonymiæ ac ſynecdochæ accidat continuatio, quàm metaphoræ; nec nomina habeamus idonea, quibus hæc genera diſtinguantur: omnino ſatiùs fore arbitror, ut utrumque genus allegoriæ nomine comprehendamus, quàm unum quidem continuationis genus inter troporum affectiones conſtituamus, alterû verò ſilentio noſtro damnemus. Adde quòd ænigmata, quæ nihil aliud eſſe volunt, quàm allegorias obſcuriores, interdum puris putis conſtant metonymiis, aut ſynecdochis, ut infrà oſtendemus. Interim non negamus, ſi veterum attendamus uſum, allegoriæ nomen potiſſimùm convenire tranſlationum continuationi. Quid mirum? cùm metaphora principem inter tropos obtineat locum; ejuſque continuatio non uſitatior tantùm ſit alterâ, ſed plus quoque habeat venuſtatis; quia perſiſtitur in ſimilitudine, quæ rem maximè ob oculos ponit. Plurimùm ſanè allegoria eſt prior comparationis pars; quamquam non ut eam componit, verùm ſeparatim, & extra eam poſita. E.G. Comparatio eſt; Quemadmodum mali corvi malum eſt ovum, ita vafri præceptoris vafros eſſe diſcipulos. At allegoria fuit, cùm judices de Corace & Tyſiâ dixerunt, Κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν [b]; ubi & ſimul alluſere ad Coracis nomen.

a *Eun. act. 4 sc. 5.*

b *mali corvi malum ovum.*

II. AL-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

II. ALLEGORIA DIVIDITUR IN PURAM, ET MIXTAM.

ALLEGORIA eſt duplex; pura, quæ merè allegorica eſt, & mixta, quæ proprium adjungit ad majorem claritatem. Pura eſt in illo Plauti Epid. a *Vtcumque in alto ventus eſt, ex imo velum vortitur.* i. prout tempora mutantur, animi quoque & cupiditates hominum variant. Ac poſtea b, *Guttulâ pectus ardens mihi adſperſiſti.* i. animum mœrore confectum verbis tuis conſolatus es. Et in illo Tullii pro Quinctio de criminum illatione, & propulſatione: *Ita ſit, ut ego, qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cùm etiam telum adverſarius nullum jecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cùm & vitandi illorum impetus poteſtas adempta nobis erit; & ſiquâ in re, quod parati ſunt facere, venenatum aliquod telum jecerint, medicinæ faciendæ locus non erit.* Ut quidem legit Lambinus, pro quo in vulgatis eſt: *Quod parati ſunt facere, falſum crimen, quaſi venenatum aliquod telum, &c.* Verùm vix exiſtimo, hæc verba, nullâ aliâ de cauſsâ, quàm eâ, quam Lambinus affert, cancellanda & furcillis eiicienda eſſe, tanquam gloſſema. Siquidem ſæpe allegoria degenerat, cùm id, quod proprium eſt, ad majorem lucem admiſcetur. Ita Cicero in Exordio Milonianæ; *Equidem cæteras tempeſtates, & procellas, in illis duntaxat fluctibus concionum, ſemper putavi eſſe Miloni ſubeundas.* Vides, ut non *fluctibus*, ſed *fluctibus concionum*, dicat. Atque hoc illud eſt quòd ſuperiùs allegoriam mixtam appellabamus. Geminum omnino, ac ſimillimum eſt hoc in oratione illâ Philippi, Macedoniæ regis, ad Græcos, quam apud Juſtinum legas lib. XXIX: *Videre ſe ait conſurgentem in Italia nubem illam trucis & cruenti belli: videre tonantem ac fulminantem ab occaſu procellam; quam in quaſcunque terrarum partes victoriæ tempeſtas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam.* Pura foret allegoria, ſi ſimpliciter diceret *nubes, tempeſtas, imber:* ſed mixta fit, cùm ait, *nubes cruenti belli, victoriæ tempeſtas, cruoris imber.* Tertium quoque mixtæ allegoriæ exemplum adtexam è venuſtiſſimo poſt homines natos Decimi Laberii carmine c, quod fecit à Cæſare quingentis milibus invitatus, ut jam ſenex, & eques Romanus, in ſcenam prodiret mimus:

a *Act.* 1. *ſc.* 1.
b *Act.* 4. *ſc.* 1.
c *apud Macrob. lib.* 2. *Saturn. c.* 7.

Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere:
Cur, cùm vigebam membris præviridantibus,

Satiſfacere populo, ac tali cùm poteram viro,
Non flexibilem me concurvaſti, ut carperes?

Niſi malis cum Jano Guilielmio, *ut paceres*, i. pangeres. Sed ex verſu, quem ſecundo loco memoravimus, liquet, verbo uſum eſſe, quod idem valeat ac *frangeres*. Quare *pangendi* vocem ſententia reſpuere videtur: nec, ſi ferret, cauſſæ fuerit quicquam, cur *pacere*, quàm *pangere*, mallet elegantiſſimus ſcriptor. Etiam duos primos verſus fruſtra ſollicitabat Lucas Fruterius *a*, qui malebat: *Si tibi erat libitum ludiorum luſibus Florens cacumen:* vel *florum cacumen*; quod antiquū eſt, pro *florens*.

a epiſt. ad Muretū.

Α᾽λληγορίαις poëtæ involverunt naturæ ac moralis philoſophię myſteria; quæ omnia cùm ſimpliciter intelligeret Eratoſthenes, imperitè, vel potiùs malignè, poëticen appellavit γραώδη μυθολογίαν *b*. Meliùs Dionyſius Halicarnaſſenſis, qui ἐν Τέχνῃ ſcribit, comœdiā (eadem autem fabularum omnium ratio eſt) ſub ludicrâ larvâ philoſophari: ἡ γάρ τοι κωμῳδία αὐτὴ, τὸ γελοῖον προσεσχηματισμένη, φιλοσοφεῖ. Scripſere è Græcis de poëticarum fabularū ſenſibus Phurnutus ſive Cornutus, & Palæphatus, non Parius ille ſive Prienenſis, cujus inter alios Virgilius meminit in Ciri: verùm alius, ut ſuſpicor, eo junior. Barbarè egit eâpſe de re Fulgentius, non quidem fulgentiſſimus ille Epiſcopus Carthaginenſis, cui in antiquioribus editionibus tribuitur, ac à Florido quoque Sabino *c* adſcribitur; ſed Grammaticus, qui & Fabius Planciades; cujus de continentiâ Virgilianâ libellum habemus, & alterum de antiquarum aliquot vocum interpretatione. Quatenus autem in poëtis allegorias quærere oporteat, vide apud eundem Floridum Subſecivarum Lect. lib. 1. cap. XXIV.

b anile fabulamentum.

c lib. 1. ſubſec. Lect. cap. 24.

Itidē ἀλληγορικῶς, καὶ συμβολικῶς, intelligenda ſunt pleraque Pythagoræ dogmata, atque etiam Platonis: ideoque Ariſtoteles, ut & Thomas ſenſit Aquinas, in iis, quæ adverſus Platonem commentatus eſt, crebrò non refutat, quod ſenſit Plato, ſed quod ejus ſignificatur verbis propriè acceptis.

Neque iccirco extra culpam fuerit Plato. Nam & Dionyſius Halicarnaſſenſis *d* damnat in eo allegorias μακρὰς, καὶ πολλὰς, οὔτε μέτρον ἐχούσας, οὔτε καιρόν *e*.

d epiſt. ad Cn. Pompeium.

e crebras, longas, intempeſtivas.

III. De apologo.

SPecies Allegoriæ ſunt; Α᾽πόλογος, μῦθος, αἴνιγμα, & παροιμία. Α᾽πόλογος ita dictus eſt, quia ſit λόγος ἀπὸ λόγου. Nam aliud apertè dicit, aliud innuit. Itaque Julio Scaligero, viro ad unguem facto, defini-

Digitized by Google

definitur *a*, narratio ficta de re quapiam cum attributione πάθους, aut ἤθους, vel cum oratione, vel ſine eâ, ut ad humana commoda aliquid ex eâ deſignetur. Iſtiuſmodi ſunt apologi Aeſopici, quos quidam à Socrate ſcriptos volunt. Fabius tamen lib. v. cap. xi. ait, Heſiodum primum eorum autorem videri; Aeſopicos autem vocatos eſſe, quoniam eos Aeſopus excoluerit. Theon quoque in progymnaſmatis docet, Aeſopum non eſſe, qui illos invenerit, cùm eos Homerus, Heſiodus, Archilochus, aliique Aeſopo antiquiores, uſurparint; quin etiam quidam Connis Cilix *b*, & Thurus Sybarita, & Cybiſſus Libys, apologorum dicantur eſſe auctores. Itaque meritò ſubdit, fabulas dici Aeſopicas, quomodo dicimus metrum Ariſtophaneum, Alcaicum, aut Sapphicum, non quia ab his primùm, aut ſolùm, ſed quia inprimis id carminis genus ſit uſurpatum.

a de re poët. lib. 3. cap. 84.

b Perperàm in utraque Theonis editione legitur, Κόννις, καὶ Κίλιξ, *pro* Κόννις ὁ Κίλιξ.

Quantum autem oratori apologorum notitia conducat, vel inde cognoſcere licet, quòd Jotham apologo ſit uſus in reprehendendis Sichemitis; ut eſt Jud. ix: quòd item Nathan propheta Davidem ſit apologo aggreſſus, eum caſtigaturus ob adulterium ac homicidium patratum: ut eſt lib. ii. Reg. ſeu Samuelis cap. xii.

Uſurpant etiam Eccleſiaſtici ſcriptores. Ita Nazianzenus primâ epiſtolâ ſuâ refert apologum de cygnis & hirundine, ut eo Celeuſium præſidem à vanâ abſterreat gloriâ. Gerſon, Cancellarius Pariſienſis, commentario in Canticum B. Virginis, apologum commemorat de fele, & vulpe: atque item alterum de palumbe, & paſſere.

Sed inprimis iis in civilibus utimur negotiis. Ita Themiſtocles Athenienſibus, ne magiſtratus mutaretur, perſuaſit fabellâ de vulpe muſcis obſitâ; quâ ipsâ Flavius Joſephus lib. xviii. antiq. Judaic. autor eſt Tiberium Neronem uſum, ut oſtenderet, haut facilè eſſe mutandos provinciarũ præſides, Cæſariſque procuratores. Demoſthenes quoque, Alexandro poſt devictas Thebas ab Athenienſibus poſtulante, ut ſibi dederent oratores octo, ut Idomeneus, & Duris, apud Plutarchum *c* volunt; ſive decem, ſicut eſt apud Suicam *d*; (apud quem tamen undecim oratores in vulgatis codicibus enumerantur, ſi Chares, & Charidemus diverſi ſunt) populum dehortatus eſt apologo de ovibus lupo canes tradentibus, ac fatuè ſpoliantibus ſe iis, qui unicum labotantibus præſidium futuri erant. Itidem Menenius Agrippa *e* (quẽ Valerius Max. *f* Valerium vocat) plebem Romanam, cùm in montẽ Aventinum ſeceſſerat, in urbem revocavit narratione apologi de membris humanis adverſus ſtomachum conſpirantibus. Ita quod nec legum, nec magiſtratus effecit auctori-

c in Demoſth.

d in Antipatro.

e Livius lib. 2.

f lib. 8. cap. 9.

auctoritas, id fictitiæ potuit narrationis blandimentum. Placuit eadem fabella Hadriano Papæ: qui eâ ſatis appoſitè pro ſe, cæteriſque cùm Eccleſiæ, tum Reip. præfectis, uſus eſt in familiari ſermone, apud Joannem Sareſberienſem: ut videre eſt Policratici lib. VI. cap. XXIV. Nec apologorum vim ignorarunt illi, quos Græci pariter, ac Romani, barbaros dixere. Ut veteres Galli. Cujus rei illuſtre nobis exemplum è Trogo Juſtinus refert libro XLIII: *Mortuo*, inquit, *rege Nanno Segobrigiorum, à quo locus acceptus condendæ urbis* (Maſſiliæ) *fuerat, cùm regno filius ejus Comanus ſucceſſiſſet, affirmante regulo quodam, quandoque Maſſiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamque in ipſo ortu, ne mox validior ipſum obrueret, ſubnectit & illam fabulam: Canem aliquando partu gravidam locum à paſtore precariò petiiſſe, in quo pareret: quo obtento, iteratò petiiſſe, ut ſibi educare eodem in loco catulos liceret: ad poſtremum, adultis catulis, fultam domeſtico præſidio, proprietatem loci ſibi vindicâſſe. Non aliter Maſſilienſes, qui nunc inquilini videantur, quandoque dominos regionum futuros.* Quantum potuerit ejuſmodi oratio, continuò ſubjungit: *His*, inquit, *incitatus rex, inſidias Maſſilienſibus exſtruit.* Et hæc de Apologo.

IV. De fabulis poeticis.

Altera ἀλληγορίας ſpecies erat μῦθος, ſive fabula; quæ Julio Scaligero definitur oratio falſa, repræſentans veritatem; ſive oratio ficta relata ad veritatem. Alio nomine λόγος dicitur, ut teſtatur Alexander Aphrodiſienſis in I. Top. Uſus hoc pacto Ariſtoteles lib. II. Rhetoric. & Plutarchus in Phocione; qui & in Paulli Aemylii vitâ λογοποιεῖν dixit pro *falſos rumores ſpargere*, &c. in Solone Aeſopum vocat λογοποιόν: ut, quamvis hiſtoricos ſciam ſua quoque monumenta vocare λόγους, iis tamen aſſentiar, qui Herodotum apud Suidam putant à Juliano deſertore vocatum λογοποιόν, quaſi fabulas fecerit, non hiſtoriam condiderit; quâ ratione & ab Agellio lib. III. cap. X. audit *homo fabulator*.

Accipitur autem vox μύθου nunc latiùs, nunc preſſiùs. Latiùs ſumitur, cùm exempli duæ ſtatuuntur ſpecies oppoſitæ, παραβολή, ſive collatio, & μῦθος, ſive fabula. Ita accepere Theo, ac Aphthonius; quibus, ut diximus lib. II. cap. XV, μῦθος definitur oratio falſa, imaginem ſeu ſimilitudinem veritatis repræſentans. Neque me fugit, Scaligerũ cap. LXXXIV Ideæ ſuæ, definitionem hanc, ut falſam, reprehendere, quia, ut inquit, veritatis imago non eſt, cùm lupus & agnus

Digitized by Google

agnus dicuntur iniiſſe ſocietatem, & vitæ uterque putâſſe rationes. Verùm non quia in eo ſimilitudo non eſt, quòd hæc tribuantur animantibus ratione orationeque deſtitutis, & quicquid iſtiuſmodi poteſt afferri, iccircò veritatis ſimilitudinem illi ineſſe apologo negandum eſt: verùm quia ratione ejus, quod ſignificat ac monet, ſimilitudo eſt, veritatis eſſe imaginem ſtatui debet. Latè μύθου nomine utuntur, qui logos Aeſopicos vocant μύθους: explicationem verò eorũ, ſi proponatur, προμύθιον; ſin poſtponatur, ἐπιμύθιον appellant. Certè Jul. Scaliger, quamvis de προμυθίου, & ἐπιμυθίου vocibus aliter aliquanto ſentiat: tamen in eo facit cum veteribus, quòd apologos μύθους vocat. Nam utramque declarationis partem comprehendit ἐπιμυθίου nomine; quia προμύθιον, & ἐπιμύθιον, non differunt aliter, quàm Lucifer ab Heſpero, h. e. à ſe ipſo, cùm idem ſit ſidus: unde poëtæ Luciferum dicunt manè albo, veſperi fuſco oriri equo; ut ſcribit Lactantius, ſeu Lutatius in illud Statii: *Novies Lunæ prævenerat ignes Mutato Nocturnus equo.* Quòd ſi tantopere ſe diffundat μῦθος, ſeu fabula, ut fabellas etiam Aeſopicas comprehendat; quemadmodum ea oſtendunt, quæ diximus: non video, cur non μῦθος potiùs ſit apologi genus, quàm apologus μύθου, quod Scaliger exiſtimabat. Certè apologi definitio, quam antè ex eo adduximus, latè adeò patet, ut præter logos Aeſopicos complectatur fabulas poëticas. Sed & μύθου definitio ita ampla eſt, ut quoque apologis competat. Quare aut μῦθος apologi, aut neutrum eorum alterius genus fuerit.

Sed neque μῦθος genus eſt αἴνου, neque αἶνος, & μῦθος, ſpecies ſunt oppoſitæ; quamvis ea diſtinguat Ariſtophanis interpres *a*, his verbis: Αἶνος ἢ μύθου διαφέρει τῷ τὸν αἶνον μὴ πρὸς παῖδας, ἀλλὰ πρὸς ἄνδρας πεποιῆσθαι, καὶ μὴ πρὸς ψυχαγωγίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ παραίνεσιν ἔχειν τινά. Βούλεται γὰρ ἐπικρυπτόμενος παραινεῖν τι καὶ διδάσκειν. h. e. *Differt ænus à mutho, quòd ænus non puerorum, ſed virorum cauſsâ conficitur: neque ſolùm fit ad animum oblectandum, ſed quandam habet admonitionem. Vult enim clàm monere, & docere.* Quod diſcrimen jure profectò repudiat ac refutat Jul. Scaliger lib. III. de re poët. cap. LXXXIV. quo loco etiam ſtatuit, non differre has voces, niſi quòd αἶνος obſcurius ſit, μῦθος notius. Certè Joannes Philoponus quoque αἶνον interpretatur μυθικὴν παραίνεσιν *b*, & apud Ammonium ſtatuitur eſſe λόγος μυθικός *c*. Atque id in cauſsâ eſt, cur ſpecies ἀλληγορίας enumerantes non αἶνον, ſed αἴνιγμα, à μύθῳ ſeparaverimus.

a in Veſpas.

b admonitionem per fabulas.

c oratio fabularis.

De amplâ μύθου acceptione abunde diximus. Videamus, quomodo

cùm preſsè eâ voce utimur, ab apologo differat. Ac tergeminũ quidem diſcrimen mihi odorari videor. Nam apologus plurimùm eſt τῶν ἀδυνάτων a. Eſt enim λόγος μυθικὸς ἐκφερόμενος ἀπὸ ἀλόγων ζώων ἢ φυτῶν πρὸς ἀνθρώπων παραίνεσιν b, ut apologo accommodemus definitionem αἴνου, quæ in hanc mentem apud Ammonium eſt, & alios. In quâ tamen jure aliquid deſideres, cùm & apologi ſermonem inter homines fingant; ut notum ex eo, qui eſt de fullone, & carbonario. Deinde apologi, ut ipſe Ariſtoteles ſcribit lib. II. Rhet. ſunt apti δημηγορίαις, ſive concionibus quæ ad populum habentur. Denique apologi ſemper inſtruunt mores. At contià μῦθοι tantùm ſunt eorũ, quæ poſſunt fieri; cùm poëticæ objectum ſint res neceſſariæ, aut veriſimiles, ut lib. de Poëticæ naturâ oſtendimus. Præterea μῦθοι inprimis conficiuntur, ut in ſcenis homines doceant, ac delectent. Denique μῦθοι etiam naturæ myſteria involvunt: ut fabula Martis in adulterio deprehenſi vinctique, quæ ad Aſtrologiam pertinet. Et hæc quidem περὶ μύθου εἰς μέσον κείσθω.

a *eorum quæ fieri nequeunt.*
b *ſermo fabularis prolatus de animalibus rationis expertibus, aut plantis, ad hominũ admonitionem.*

V. DE ÆNIGMATE.

SEQUITUR ΑΙ'ΝΙΓΜΑ. Cui nomen eſt ab αἰνίσσεσθαι, quod eſt obſcurè innuere, ac rem involucris regere. Id verò eſt ab αἶνος. Multimodis autem vox αἶνου accipitur; ut ex Euſtathio, & aliis, cognoſcimus. Inter alia notat non tantùm laudem, ſed & dictum laude atque admiratione dignum: nec id quodvis, verùm quod rem effert ſymbolicè & ſinuosè: unde proverbium ἀλληγορικὸν ſic vocat Theocritus Idyllio XIV:

Αἶνος θην λέγεται τις, ἔβα καὶ ταῦρος ἀν᾽ ὕλαν.
Eſt verbum vetus, in ſylvam quoquo taurus abivit.

Sæpe etiam αἶνος idẽ eſt, ac apologus; quomodo uſi eo Heſiodus, Archilochus, Callimachus: quemadmodum oſtendit Ammonius, ſive Herennius Philo, libello de ſimilibus & differentibus vocabulis. Callimachi verba ſic vulgò apud eum leguntur:

Ἄκουε δὴ τὸν αἶνον· ἔν κοτε Τμώλῳ
Δάφνην ἐλαίην εἰκὸς οἱ παλαιοὶ Λυδοὶ
Λέγουσι θέσθαι.

Atque ita etiam H. Stephanus expreſſit. Sed planè ſic corrigi is locus debet:

--- Ἔν κοτε Τμώλῳ,
Δάφνην ἐλαίη νεῖκος οἱ πάλαι Λυδοὶ

Λέ-

λέγουσι θεᾶς.

Nempe ut ſententia ſit̃,

Apologon audi: prædicatur à priſcis
Lydis, olivam litigâſſe cum lauro
In monte Tmoli.

Hanc αἴνου ſignificationem etiã agnoſcit Theo in progymnaſmatis. Sed ibidem addit, αἶνον interdum etiam pro ænigmate accipi. Quo abunde firmatur ἔτυμον ænigmatis antè allatum. Imò neque ænigmatis nomen eodem ſemper accipitur modo. Nam κατὰ μεταφορὰν Thebani inſidias, & incurſus hoſtiles, αἰνίγματα vocant: quod occaſionem præbuit fabulæ de Sphinge; ut refert Palæphatus ἀπίστων libro, qui ex quinque ab eo ſcriptis ſolus ſupereſt. Etiam *ænigma* de numis μεταφορικῶς dicitur: credo, quia typorum ſeu figurarum, quibus inſigniri ſolent, ut plurimùm difficilior eſt explicatio. Prudentius certè numos imagine Auguſti ſignatos intelligit, cùm lib. περὶ στεφάνων hymno 11. ait:

Is ipſe tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Auguſtus arcem poſſidens,
Cui numus omnis ſcribitur.

Lubens quoque iis adſentio, qui eodem in hymno ſcribendum putant̃:

En Cæſar agnoſcit ſuum
Aenigma numis inditum:

Quamvis in vulgatis pro *ænigma* ſit *nomiſma*.

Nec ænigmata αἴνους ſolùm, ſed aliis etiam nominibus appellant. Quippe Heſychius, Suidas, & Euſtathius, auctores ſunt, *ænigmata* aliter vocitari γρίφους: nempe à reti piſcatorio, quod Græcis eſt γρῖφος, unde & γριπεῖς dicuntur *piſcatores*. Vocantur eadem quoque *ſcrupi*, ſi Alciatum ſequimur; qui ita apud Gellium legendum putat lib. IV. cap. XIX. Parergôn Juris; ut & Cœlius Rhodiginus lib. XXIII. cap. XI; & ante hos Crinitus lib. IX. cap. XIV. *Scirpus* autem rejiciunt̃, a apud
quòd is ſit enodis, unde Ennius *a*; *Quærunt in ſcirpo, ſoliti quod dicere,* Feſtum. b lib.3.E-
nodum. Verùm ignorarunt, quod Cœlius Calcagninus *b*, & Joſe- piſt.quæſt.
phus Scaliger *c* monuerunt, tranſlationem eſſe à naſſis; quæ *ſcirpi*, c conject.
ſive *ſirpi* vocatæ, quia è ſirpis, h. e. juncis fiebant; unde & verbum in Varr.
ſirpare. i. alligare, itemque *ſirpea*, *ſirpiculæ*, & *dolia ſirpata*; de quibus dealicibus
Varronem vide lib. IV. de L. L. Adhæc, ut Julius Pollux teſtatur, æni- conveniē-
gmata dicta ſunt κυλίκεια ζητήματα *d*, eo quòd inter pocula propone- tes quæ-
rentur. ſtiones.

rentur. Conditio quæ tum ænigmatum fuerit, cognoſcere eſt ex eodem Polluce. Is enim autor eſt, eum, qui ſolviſſet, abſtuliſſe carnis portionem; at illum, qui ignoráſſet, exhaurire coactum potionem muriâ mixtam: idemque ex Antiphanis Gânymede (id comœdiæ nomen erat) oſtendit Athenæus lib. x. Euſtathius tamen in Odyſſ. *a p. 1926. edit. Rom.* lib. XXII. *a* refert, illum, qui ſolviſſet, pateram ebibiſſe: ſi ſolvere non poſſet, bibiſſe τῷ ἀπορήσαντι, h. e. eum, qui propoſuiſſet. Itaque exiſtimo, nunc hanc, nunc illam conditionem fuiſſe; præſertim quando & Heſychius, Grammaticus doctiſſimus, in voce γρῖφος, ſcribit, ei, qui non ſolviſſet, hanc irrogari mulctam ſolere, ut ebiberet vel vinum meracum, vel aquæ κάδον, hoc eſt, ſcyphum.

b Apud Athenæū lib. 10. Clearchus Solenſis, Peripateticus, ænigma definit *b*, πρόβλημα παιστικὸν, προβλητικὸν τοῦ διὰ ζητήσεως εὑρεῖν τῇ διανοίᾳ τὸ προβληθὲν, τιμῆς ἢ ἐπιζημίου χάριν εἰρημένον· *quæſtionem ludicram, jubentem, ut per inquiſitionem acie mentis inveniatur, quod propoſitum, ac honorarii aut mulctæ gratiâ adductum eſt.* Quâ ex definitione patet, cur nihil in ænigmate vitioſius ſit, quàm perſpicuitas. Non tamen quævis oratio obſcura ænigma eſt, cùm ſæpe obſcuritas oriatur ex ordinis perturbatione; ut in ſynchyſi fit, quam nemo inter ænigmata reponat. Quare diſpiciendum, cujuſmodi obſcuritas ænigma conſtituat. Et ſanè dubitandum non eſt, quin id inprimis præſtet metaphorarum continuatio, quâ fit, ut aliud dici videatur, quam dicitur. Itaque Fabio, Diomedi, Donato, Tryphoni Grammatico, Julio Scaligero, atque aliis, ænigma nihil eſt aliud, quàm allegoria obſcurior: ut allegoria, & ænigma, juxta hos differant, tanquam genus, & ſpecies. Cicero tamen videri queat diſcrimen hoc neglexiſſe. Nam in epiſtolâ quâdam ad *c epiſt. 20. lib. 2.* Atticum *c* ſcribit: *De republicâ breviter ad te ſcribam: jam enim charta* *d epiſt. 19. lib. 2.* *ipſa ne nos prodat pertimeſco. Itaque poſthac, ſi erunt mihi plura ad te ſcribenda, ἀλληγορίαις obſcurabo.* Idem verò in iiſdem epiſtolis *d*, ſe obſcuraturum ſermonem ſignificans, *Cætera*, inquit, *erunt ἐν αἰνιγμοῖς*: eodemque modo antè locutus erat Euripides in Rheſo, ut oſtendit Muretus lib. VII. Var. cap. XIV. Verùm ficulno nitatur argumento, qui hinc effici putet, Ciceroni idem eſſe ænigma, & allegoriam. Nam cùm is ἀλληγορίας nominat, haut quaſvis intelligit, ſed αἰνιγματώδεις. Quàm multæ enim ſunt parœmiæ, quæ & ipſæ allegoriæ ſint, at ita in vulgus notæ, ut neutiquam tenebras offundant orationi? Et certè nunquam ſenſiſſe Tullium, idem eſſe allegoriam, atque ænigma; vel argumento eſt, quòd ipſe, cùm vim naturamque *e lib. 3. de Oratore.* omnem allegoriarum expoſuiſſet, ſubjecerit hæc *e*: *Eſt hoc magnum ornamen-*

ornamentum orationis, in quo obſcuritas fugienda eſt. *Etenim ex hoc genere fiunt ea, quæ dicuntur ænigmata.*

Porrò, cùm ænigma omne allegoriâ ſive metaphoris pluribus conſtare dicimus: metaphoræ voce cum Ariſtotele latiùs utimur, ut alios quoque tropos comprehendat; & allegoriæ nomine comprehendimus metonymiç, ac ſynecdoches continuationem; quam ipſam ſub allegoriâ contineri, ſuprà diximus. Sanè in illo,

Ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα: *a virum*

per æs μετωνυμικῶς, vel συνεκδοχικῶς potiùs, intelliguntur æreæ cucur- *vidi igne*
bitulæ. Nam, ut è Cornelio Celſo *b* diſcimus, duplici cucurbitula- *æs homini*
rum genere uſi fuere veteres, æreis, & corneis. Nec metaphoram *conglutinantem.*
propriè, ſed metonymiam, ac ſynecdochen habes in illo Samſonis b *lib.* 2.
ænigmate, quod eſt Judicum cap. XIV: *De comedente exivit cibus, & de* *cap.* 11.
forti egreſſa eſt dulcedo. Quamquam, ut ingenuè, quod res eſt, dicam, ſi preſsè ſumamus ænigmatis vocem, id quod Samſon propoſuerat, ænigma non erat, quia ignotum erat Philiſtæis, leonem â Samſone interemtum eſſe, aut mel exceptum eſſe è leonis cadavere: ut quorum neutrum ulli mortalium, atque adeò ne parentibus quidem ſuis, indicârat; ut cognoſcere eſt è capitis ejuſdem verſ. 7. 10. & 17. Sed ne Philiſtæis quidem Chriſti reſurrectio nota erat, quam Auguſtinus ſerm. CVII. de Temp. hoc ænigmate ſignari docet. Verba ejus adponam: *De comedente exivit cibus, quid aliud ſignificat, quàm Chriſtum à mortuis reſurgentem? De edente utique, id eſt de morte, quæ cuncta devorat, atque conſumit, exivit cibus ille qui dixit, Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi.* Et mox: *Ab eo plebs gentium vitæ dulcedinem converſa ſuſcepit: ac ſic de mortui leonis ore, id eſt, de Chriſti morte, apum, id eſt, Chriſtianorum, proceſſit examen.* Aenigmate autem propriè rem notam ſignificari, indicat quoque Irenæus lib. II. adverſus hæreſes cap. X: *Omnis,* inquit, *quæſtio non per aliud, quod quæritur, habebit reſolutionem; nec ambiguitas per aliam ambiguitatem ſolvetur apud eos, qui ſenſum habent: aut ænigma per aliud magis ænigma: ſed ea, quæ ſunt talia, ex manifeſtis, & conſonantibus, & claris accipiunt ſolutionem.* Quare propriè ænigma eſſe videtur, oratio obſcuritate allegoriæ rem notam ſignificans.

Porrò quæcunque hactenus diximus, ea intelligi debent de ænigmate preſsè accepto. Nam, ſi generatim hâc voce utamur, ne id quidem verum erit, quod paullo antè à multis adſertum diximus, ænigma eſſe ſpeciem allegoriæ latè acceptæ, h. e. quatenus ea trium primariorum troporum affectio eſt. Quippe id ſi eſt, ænigma omne

Digitized by Google

pluribus conſtabit tropis. Atqui petitur id ſæpe ab hiſtoriâ, aut fabulâ; ut, cùm per aviam liberorum ſignatur Jocaſta, mater & uxor Oedipi. Hinc Oedipus ipſe apud Senecam in Thebaide:

--- Sæva Thebarum lues
Quid ſimile poſuit? quid tam inextricabile?
Avi gener, patriſque rivalis ſui,
Frater ſuorum liberûm, & fratrum parens:
Uno avia partu liberos peperit viro,
Ac ſibi nepotes. Monſtra quis tanta explicet?
Ego ipſe, victæ ſpolia qui Sphingis tuli,
Hærebo, fati tardus interpres tui.

Par ratio iſtius, *avus liberorum:* quo ſignatur Thyeſtes, qui Aegiſthum genuit ex Pelopeiâ filiâ: unde & de ſe apud eundem poëtam initio Agamemnonis ait:

Avo parentem, (pro nefas!) patri virum,
Natis nepotes miſcui.

Nec propriè eſt tropus, cùm ænigma petitur ab homonymia: ut in
a in Αἶνος. vulgato iſthoc apud Suidam *a*: Ἀνήρ τε κ᾽ οὐκ ἀνὴρ, ὄρνιθα κοὐκ ὄρνιθα δ᾽ ὅμως, ἐπὶ ξύλου κοὐ ξύλου καθημένην, λίθῳ τε κοὐ λίθῳ βαλὼν διώλεσεν. *Vir non vir, avem nec avem tamen, in arbore non arbore ſedentem, lapide non lapide feriens interemit.* hoc eſt, eunuchus, vel, ſi malis, hermaphroditus, veſpertilionem ſuper ferula aut ſambuco ſedentem pumice percuſſum in-
b Ecl. 3. terfecit. Neque tropus eſt ullus in Virgiliano iſthoc gripho *b*:

Dic quibus in terris, (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat cœli ſpatium non amplius ulnas.

c Il. σ. vers. 484. Poſterior verſus, qui ænigmaticus eſt, propriis rem vocibus ſignat;
d lib. 1. modò capiamus vel de Cœlii Mantuani ſepulchro, vel de puteo pro-
Παρέργ. Juris c. 18. fundo: quorum utrumque eſt apud Servium, & Philargyrium. Nam
e Philarg. ſi clypeum Achillis intelligamus, in quo cœlum Vulcanus effinxerat,
& Serv. ut Homerus *c* canit: erit metonymia ſigni. Sin Alciatum *d* audimus,
f Herodot. qui furnum deſignari putat: μεταφορὰ fuerit. quia *cœlum* intelligi de-
& Plutar. uter- bebit de cœlo clibani ſive furni; quod Græci οὐρανίσκον, Ariſtoteles
que in vi- etiam οὐρανὸν ſimpliciter vocat. Sed ea, quæ Cornificius, & Aſconius,
ta Home- ex Marone ipſo audiere, ut apud Philargyrium & Servium legere
ri. Vide & eſt, faciunt, ut non dubitem, quin poëta Mantuanus Mantuanum
Io. Tzet- Cœlium ſignârit, qui *conſumtis e omnibus nihil ſibi reliquit, niſi locum*
zē in fine *trium ulnarum ad ſepulturam.* Abſque illo eſſet, alteram de puteo eno-
libri, qui Alpha in- dationem approbarem ob ea, quæ Brodæus adfert Miſcell. lib. VII.
ſcribitur. cap. I. Neque tropus eſt in ænigmate, quod *f* Homero à nautis in litore

Digitized by Google

litore Ienſi propoſitum, nec ab eo ſolvi quitum, fabulantur:

Ὅσ᾽ ἕλομεν λιπόμεσθ᾽, ὅσ᾽ οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα,
Non a capta adferimus, cunctis quæ capta relictis. a *interprete Xylandro.*

Quamquam alii aliter id extulere; quemadmodum neque unius generis ſolutio affertur.

Supereſt, ut adferamus cauſſam adæquatam obſcuritatis ejus, quæ cuivis ineſt ænigmati, ſive id quidem allegoricum ſit, ſive non ſit. Ea verò eſt, connexio illorum, quæ impoſſibilia videntur. Sanè Averroï *b* quoque definitur ænigma, oratio comprehendens ſententias, quarum connexio impoſſibilis videtur, eóque difficulter redigitur ad certum aliquem ſenſum naturæ conſentaneum. (b *Paraphraſi l. de poet.*) Quin hâc in parte præit magiſter, qui lib. de poëticâ hunc in modum ſcribit: *Ἀλλ᾽ ἄν τις ἅμα ἅπαντα τὰ τοιαῦτα ποιήσῃ, ἢ αἴνιγμα ἔσται, ἢ βαρβαρισμός. Ἂν μὲν οὖν ἐκ μεταφορῶν, αἴνιγμα· ἐὰν δ᾽ ἐκ γλωττῶν, ὁ βαρβαρισμός αἰνίγματος γὰρ ἰδέα αὕτη ἐστί, τὸ λέγοντα τὰ ὑπάρχοντα, ἀδύνατα συνάψαι. At ſi quis ſimul omnia bujuſmodi fecerit, vel ænigma erit, vel barbariſmus. Si igitur è tranſlationibus, ænigma; ſin è linguis, & barbariſmus. Aenigmatis enim forma hæc eſt, dicentem quæ inſunt, impoſſibilia copulare.* Nec obſtat, quòd Ariſtoteles hoc loco è metaphoris ſive tropis ænigma contexi dicat. Neque enim, quod interpretes exiſtimarunt, metaphorarũ continuationem ænigmatis formam eſſentialẽ facit; ſed *τὸ ἀδύνατα συνάψαι c*: metaphorarum autem meminit, quia hæ inprimis efficiant, ut connexio videatur impoſſibilis. (c *connectere impoſſibilia.*)

Et hæc de ænigmatis naturâ: cujus inquiſitio quia fortaſſe tetrica videtur ingeniis iſtis, quæ craſsè philoſophari aut rhetoricari amant: age, hanc iis moleſtiam amœno juxtà atque erudito ænigmate abſtergeamus. Iſtiuſmodi verò eſt Auſonii iſtud epiſt. IV. ad Theonem:

Aut adſit interpres tuus,
Aenigmatum qui cognitor
Fuit meorum, cùm tibi d *in vocibus* Alcedo, Alumento, *atque* Melo.
Cadmi nigellas filias,
Melonis albam paginam,
Notaſque furvæ ſepiæ,
Cnidioſque nodos prodidit.

i. Literas, quas Cadmus intulit Græciæ, papyrum Niloticam, (nam Nilus olim *Melo*, teſte Feſto *d*, ac Servio *e*) atramentum, quod Afri *f* non è fuligine, uti alii, ſed è ſepiæ ſucco conficiebãt, & calamos ſcriptorios, è quibus Cnidii cæteris præſtabant. Hanc quidem Auſonii mentem fuiſſe, indicat ipſe epiſt. VII, quâ Theoni ſic ſcribit: (e *in 4. Georg. & 4. Æn.* f *veteres Gloſſ. in Perſ. ſat. 3.*)

Fac

Fac campum replices Muſa papyrium,
Nec jam fiſſipedis per calami vias
Graſſetur Cnidiæ ſulcus arundinis
Pingens aridulæ ſubdita paginæ
Cadmi filiolis atricoloribus,
Aut cunctis pariter verſibus oblinat
Fulvam lecticolor ſpongia ſepiam.

Sed in ænigmate ipſo, ubi vulgò eſt, *Melonis albam paginam*, planè legendum puto, *Melonis albam filiam:* prout ſe in MSo codice inveniſſe refert Mariangelus Accurſius. Nam *paginam* vocare *paginam* non eſt ænigmaticè loquentis. Et elegantior omnino futura eſt ἀντίθεσις inter nigellas Cadmi filias, & albulam filiam Melonis. Alioqui etiam non tam è tropo fuerit hîc obſcuritas, quàm ex obſoleto vocabulo. Priſcis enim Nilus, ut dixi, vocabatur *Melo:* nempe, ut puto, à μέλας *a*, non quaſi Aegyptii Græcè ſint locuti: ſed quia Græci ſic nomẽ Aegyptium reddiderunt. Sanè Jeremiæ cap. undec. v. 18. Nilus vocatur *ſchichor*, nempe à nigris, hoc eſt, turbidis aquis. Origo enim à *ſchachar*, .i. nigreſcere, ex quo *ſchachor*, i. niger, & Latinũ, ſed obſoletum, *ſcurus*, à quo, & præverbio *ob*, *obſcurus*. Græci igitur, quia Aegyptiis Nilus dictus *ſchihor*, hoc eſt, niger, ſuâ etiam linguâ vocarunt Melonem, à μέλας, hoc eſt, niger. Haut aliter ac mare *Supb*, ſeu ſinum Arabicum, ſuâ linguâ dixere θάλασσαν ἐρυθραίαν, hoc eſt, mare rubrũ, quia ab accolis Idumæis ſeu Edomæis vocaretur Edomæum: quod ſonat ἐρυθραῖον *b*. Nam Eſau pater Edomæorum, ut è Scripturis notum, aliter dictus *Edom*, hoc eſt, ἐρυθρὸς, ſive rufus. Eſau igitur nobis eſt ille rex Erythra ſive Erythrus, unde nomen mari eſſe impoſitum, gentiles tradidere: ut videmus è Strabone in XVI, Curtio in VIII, Plinio lib. VI. cap. XXIII, Arriano in Indice, & Philoſtrato in Apollonii vita lib. III. cap. XV. Idumæorum verò terram ad mare uſque Erythræum ſeſe extendiſſe, cognoſcere eſt ex I ſive III Reg. IX. 26: ubi dicitur Aſiongaber, quæ in litore ejus maris prope Ailath, fuiſſe in terra Idumæorum. Sed de iſto ſatis.

a niger.

b *rubrũ.*

Scitum quoque ænigma illud apud Diomedẽ *c*: *Vidi carnem humanam in campo ligneo oſſibus ludentem, ubi erat mare concretum.* Significatur eo teſſerarius luſor in alveolum cubos ſive teſſeras jaciens, adſtante proxime ſalino. Quo ex ænigmate rectè probat Calcagninus *d*, teſſeras antiquitus oſſeas fuiſſe, vel eburneas.

Quod ſi plura voles ænigmatum exempla, adi Athenæum lib. X. Δειπνοσοφ. Aliquot etiã epigrammata γελοιώδη habes in extremo Ἀνθολογίας

c *lib. 2. c. de allegoria.*

d *in epiſtolicis quæſt. lib. 1. epiſt. 10: item libro de teſſerarum ludo.*

λογίας opere *a*: ſed primum, quartum, & quinctum, legi debent, uti ea in Phędri auctario *b*, in quo Sympoſius additur, Joſephus Scaliger expreſſit. E Latinis adi Cœlii Sympoſii ænigmata, etiam Aldhelmo Scoto laudata in ænigmatum ſuorum præfatione: quemadmodum ex Sigeberti catalogo cognoſcimus. E junioribus, qui ænigmatum reliquerint libellos, præcipua laus antea fuit Cæſaris Scaligeri, & Hadriani Junii. Quibus nunc acceſſit eximius poëta, & philoſophus acutiſſimus, Caſparus Barlæus, collega conjunctiſſimus.

a p. 535. & 536 edit. H. Steph.
b edit. Raphel.

Apud poëtas quoque, ac inprimis epigrammatũ conditores, non pauca legas, quæ ſi abſque lemmate proponantur, habeant obſcuritatem conjectatione dignam; eoque inter ænigmata poſſint referri. Hujuſmodi eſt illud, ſive Agathię Scholaſtici, ut eſt apud Sophoclis ſcholiaſtem *c*, ſive, ut ego cenſeo, alicujus Auſonio antiquioris, ac proinde qui ſeſquiſeculo toto Agathiam præceſſerit;

c in Electrâ.

Ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρόν.
Ὁ νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον·
Ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.

Quod Latinè eodem planè metro apud Auſonium *d* legas:

d epitaphio 29.

Habet ſepulchrum non id intus mortuum:
Habet nec ipſe mortuus buſtum ſuper:
Sibi ſed eſt ipſe hic ſepulchrum, & mortuus.

At non paullo venuſtiùs Cæſar Scaliger expreſſit; licet verſus acatalecticos catalecticis mutârit:

Illud ſepulchrum non habet cadaver:
Illud cadaver non habet ſepulchrum:
Sed eſt ſibi cadaver, & ſepulchrum.

Etſi verò Cicero in III. de Oratore monet, oratoribus fugienda eſſe ænigmata: Fabius tamen in octavo *e* ſui operis docet, eos nonnunquã his uti: ac pro exemplo adducit ænigma Cœlii. Ita enim legi debere, monuit P. Victorius, non prout ab Aldo, aliiſque, editum eſt, *Cæcilii*; qui poëta Comicus, non Orator fuit. Nam Cæcilius, Rhetor Siculus, cujus meminere Halicarnaſſenſis, Fabius, & Longinus, intelligi nequit, cùm hic Cicerone poſterior fuerit; utpote Dionyſii Halicarnaſſenſis æqualis, & amicus. Contrà apud Fabium lib. IX. cap. III. *Cœlii* nomen pro *Cæcilii* irrepſiſſe, obſervavit diſertiſſimus Muretus in Variis ſuis *f*. Eſt verò id Cœlii ænigma, de quo dicebamus: *Quadrantaria Clytæmneſtra*: quo videtur intellexiſſe Clodiam, P. Clodii ſororem, quam Catullus Leſbiam vocat, ut Appuleius *g* ſcripſit, atque hoc Catulli ad ipſum Cœlium confirmat: *Cœli, Leſbia*

e cap. 6.
f lib. 19. cap. 2.
g in Apologia.

noſtra, Lesbia illa &c. Cur verò eam Cœlius *quadrantariam,* cur item *Clytæmneſtram* appellârit, doctè & eleganter declarat idem Victorius in appendice caſtigationum Ciceronianarum ſuper II. epiſt. libri ad Metellum; ex parte etiam Nicolaus Loënſis lib IX. Epiphyllidum cap. XXI. Ibidem quoque, & quidem, ut puto, ejuſdem Cœlii, deque eâdem Clodiâ, ænigma hoc à Fabio adducitur: *In triclinio coa, in cubiculo nola.* Illud, *in triclinio coa,* innuit bibacem, & coam (menſuræ id genus) uno ſpiritu exſiccantem. Ita Cœlius Rhodiginus lib. XXIX. cap. I. *In cubiculo nola,* ſignificat in cubiculo, ubi ſilentii uſus, garrulam ac ſonoram inſtar tintinnabuli. Idem Rhodiginus lib. XIX. cap. XI. Sed jure hæc Cœliana griphi interpretatio doctis improbatur: quemadmodum & illa, quam Lilius Gyraldus affert libello de ænigmatis. Meliùs ejus mentem perſpexit Robortelius libro de nominibus veterum Romanorum, & Brodæus lib. III. Miſcell. cap. XXIV. At examuſſim optimè ſcirpum exſolvunt Andr. Alciatus lib. II. Παρέργ. cap. XII, & Janus Duza epigr. XI. lib. IV. Salinarum. Qui rectè viderunt, alludi ad *nolendi,* & *coëundi* voces: ut *nola* ſit, quæ συνουσιάζειν nolit; *coa,* quæ non abnuat coïre.

Etiam referre huc poſſis oracula; uti illa petita Delphis; ubi Pauſanias *a* ait, primò Tellurē, (quæ commune cum Neptuno oraculum habuit) dediſſe reſponſum; hinc Themidem; tandem Phœbū; quem Conſtantinus Magnus ex adyto ſuo extraxit, tripode Conſtantinopolin lato *b*; ubi eum ſuo ævo fuiſſe, ſcribit Priſcianus *c*. Sanè Apertæ dictio, ſive oracula è tripode edita, haut fuere aperta; ſed intricata; & flexiloqua, ac planè ænigmatica: unde Apollinem dixerunt λοξίαν *d*, quaſi λοξὸν, i. obliquum, ac diſtortum, non quaſi λεξίαν, i. eloquentem. Iccirco & Lucianus in Junonis ac Latonæ dialogo, Apollinis oracula vocat λοξά τε, καὶ ἐπαμφοτερίζοντα πρὸς ἑκάτερον τῆς ἐρωτήσεως. Pacuvius quoque apud Nonium *f* ait:

Flexa, non falſa, autumare dictio Delphis ſolet.

Et Creo apud Senecam in Oedipo *g*:

Ambage nexâ Delphico mos eſt Deo
Arcana tegere.

Exemplorū abunde eſt; ut inter alia, cum Athenienſes bello Perſico reſponſum accepere de muris ligneis *h*, h. e. navibus: aut cùm iidem, exercitum miſſuri in Siciliam, juſſi ſunt adhibere ſacerdotē arceſſitam Erythris, nomine Ἡσυχίαν: quo cùm ſignificetur *quies*, monebantur Athenienſes, ut quieſcerent. Item cùm Philippus Magnus, Alexandri Magni parens, juſſus eſt pugnare argenteis lanceïs, h. e. pecuniâ

a *in Phocicis.*
b *Euſebius, Zoſimus, Sozomenus, Socrates l. 1. cap. 16.*
c *lib. 1.*
d *Scholiaſta Pindari, ac Sophoclis, Servius in 6. Æn. Syneſius l. de ſomniis, Elias Cretenſis cōmentario in orat. 1. quæ eſt adverſus Iulianum Apoſtatā. c obliqua, & in utramque propoſita quæſtionis partē inclinantia.*
f *in* Autumare.
g *act. 2. verſ 214.*
h *Herodotus in Polyhymnia, Ariſtot. 1. Rhet. Corn. Nepos in Themiſtocle, Polianus l. 1. Strateg. Maximus Tyrius orat. 3.*

niâ animos corrumpere. Par ratio ; cùm Crœſus accepit reſponſum, tum ſibi ac regno exitium imminere, cùm mulus in Perſiâ rerum potiretur, h. e. Cyrus, qui ita ab oraculo eſt appellatus, quòd quemadmodum mulus naſcitur patre ignobiliori aſino, matre generoſiori equâ, contrà quàm in hinno fit *a*: ita Cyrus prognatus ſit Cãbyſe, Perſâ obſcuri generis, (ut ait Juſtinus) filio Achæmenis, à quo Perſæ poſtea vocati Achæmenidę, & Mandane, Aſtyagis Medorum regis filiâ. Vide de hiſce oraculis, & aliis id genus, itidem flexiloquis, Herodotum lib. I, item tertio, ac ſexto, Ciceronẽ in II. de Divinatione, Appuleium in IV. de aſino, Macrobium lib. I. in Somniũ Scipionis, Auguſtinum lib. III. de Civit. Dei cap. XVII, & Baſilium, Iſauriæ Epiſcopum, initio libri de miraculis Theclæ. Adi & oracula ἔμμετρα à doctiſſimo Obſopœo collecta, & quos ille auctores allegat in notis. Atq; ex hacce oraculorum naturâ elucet Maronis prudentia, qui oracula Sibyllæ deſcribens, orationem ei tribuit, quæ tota penè metaphoris conſtet. Siquidem ait:

a Varro l. 2. de re R. c. 8. Columella lib. 7. c. 37. & Plinius l. 8. c. 44.

Non Simoïs tibi, nec Xanthus, nec Dorica caſtra
Defuerint: alius Latio jam partus Achilles,
Natus & ipſe Deâ. Et aliquanto pòſt:
Cauſſa mali tanti conjunx iterum hoſpita Teucris,
Externique iterum thalami.

Ob eam oraculorũ obſcuritatem non immeritò de iis olim quoque ex eventibus judicandum ſtatuebant. Heliodorus lib. II. Aethiop. ſub finem: χρησμοὶ γὰρ, καὶ ὄνειροι, τὰ πολλὰ τοῖς τέλεσι κρίνονται· *Oracula enim, & ſomnia, ut plurimùm ex eventibus judicantur.* Et hæc de ænigmatis.

VI. De proverbio.

SUPEREST παροιμία, quæ ita dicta exiſtimatur ἀπὸ τῆς οἴμης, i. à viâ, quòd paſſim per ora hominum feratur. Latinis dicitur *adagium*, nec non *adagio*: quo utitur Auſonius præfatione monoſyllaborum in fine verſus collocatorum, itemque Donatus in Eunuch. Sc. *Magnas verò.* Symmacho quoque id nomen reſtituit Carrio lib. I. Emendat. cap. XII. Imò ante hos omnes eâdem de voce ita Varro lib. VI. de L. L. *Apud Valerium Soranum, vetus adagio eſt, ô P. Scipio. Quod verbum uſque eo evanuit, ut Græcum παροιμία pro eo poſitum magis ſit apertum.* Originem vocis paullo pòſt idem adtexit: *Abagio*, inquit, *& literâ commutatâ adagio, dicta ab eo, quòd ambit orationem, neque in aliquâ unâ re conſiſtit ſolâ.* Itaque ex Varronis ſenten-

tiâ *adagium* dicitur quaſi circumagium. Sed Julius Scaliger potiùs ex eo nomen habere autumat, quòd à primâ & propriâ ſignificatione agatur ad aliud indicandum; ſimiliterque *παροιμίαν* ex eo ait nomen conſecutam, quòd præter primum verbum & ſenſum, alterum notet verbum & ſenſum, à *παρὰ* & *οἴμη*, quæ vox inter alia etiam *λόγον* ſignificat, teſte Heſychio. *Proverbium* item dici vult, quòd verbum accedat verbo, i. ſententia ſententiæ.

Neque minor diſſenſio eſt de verâ *παροιμίας* definitione. Ac Donati quidem & Diomedis definitiones mitto: in quibus ridiculè ſanè parœmia per proverbium definitur, cùm parœmiam haut aliud, quàm proverbium, eſſe conſtet. Nec meliores multo, quas Græci adferunt, ut probat Scaliger. Inſubida quoque definitio, tum Antonii Lulli *a*, tum Ludovici Carbonis *b*, quibus parœmia definitur, generalis ſententia verbis non propriis cum ironiâ prolata. Quis enim non videt, proverbium abſque ironiâ eſſe poſſe? Sanior longè illa Eraſmi, *celebre dictum ſcitâ quâpiam novitate inſigne*. Nam latè utitur parœmiæ voce, ut complectatur quoque *γνώμας* celebres: cujuſmodi ſunt, Similis gaudet ſimili; Odi puerulos præcoci ſapientiâ; Bonæ leges ex malis moribus ortæ ſunt; Non ſunt amici, amici qui degunt procul; Nequicquam ſapit, qui ſibi non ſapit; Conſcientia mille teſtes; Quot homines, tot ſententiæ; Non omnia poſſumus omnes; pluraque id genus, *ὅσα κόνις c*, ut omnes ſciunt, qui Chiliadas ſummi ejus viri inſpexerint.

a lib. 4. de Oratione cap. 11.

b lib. 1. de Elocut orat. c. 15.

c quaſi pulvis.

Iſtiuſmodi autem *γνώμας* proverbii nomine rectè comprehendi, argumento eſt, quod à veteribus quoque hoc nomine appellantur. Agathon in convivio Platonis: *ὁ γὰρ παλαιὸς λόγος εὖ ἔχει, ὅτι ὅμοιον ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει*. i. *ſcitè veteri proverbio fertur, ſimile ſemper hærere ſimili.* Plautus Mercatore *d*:

> *Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus:*
> *Aliquid mali eſſe propter vicinum malum.*

Terent. Adelph. *e*

> --- *Nam vetus verbum hoc quidem eſt:*
> *Communia eſſe amicorum inter ſe omnia.*

d act. 4. ſc. Agite, ite actutum.

e act. 5. ſc. 3.

Cicero lib. 1. de off. *Vt in Græcorum proverbio eſt, Amicorum eſſe omnia communia.* Idem dialogo de amicitiâ: *Scitum eſt enim illud proverbium Catonis, Multo meliùs de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quàm eos amicos, qui dulces videntur.* Atque ex his abunde cognoſcere eſt, falli cùm alios, tum Lud. Carbonem, qui facetè ſcribit, hujuſcemodi non eſſe proverbia, ſed ſententias proverbiales.

Ex

Digitized by Google

Ex iiſdem apparet, non omnem parœmiam eſſe allegoricam: quod ſi eſt, injuriâ, quam afferebamus, viri magni definitionem perſtringit vir magnus. Quemadmodum nec eidem aſſentire poſſumus, cùm reprehendit, quòd Deſiderius in Colloquiis ſuis ſalſamentarium, & lanium, de rebus Theologicis diſſerentes induxerit. Nam, ut Euripides non neglexit decorum, cùm Melanippen induxit de naturâ diſputantem, quandoquidem, ut ſcribit Dionyſius Halicarnaſſenſis *a*, à Neptuno erudita fuit: ita neq; Eraſmus τὸ πρέπον *b* neglexit, qui ad conſuetudinem reſpexit patriæ ſuæ, in quâ ſciebat multos de plebe ſæpe etiam curiosè nimis tractare religionis Chriſtianæ myſteria. Sed idem Euripidi contigit, quod Eraſmo. Nam & illum iccirco reprehendit Ariſtoteles, & hunc Scaliger *c*, uterque in ſuis de re poëticâ libris. *Καὶ τοῦτο ἐκ παρόδου.*

a in τέχνῃ tractatu poſteriore περὶ ἐσχηματισμένων.
b decorū.
c lib. 6. de re Poëtica cap. 7.

Etſi verò in eo cum Eraſmo faciam, quòd proverbium exiſtimem proprio etiam ſermone conſtare poſſe: in eo tamen neutiquam ejus ſententiæ accedo, quòd multa adagiis inſerat, quæ ſolùm ſint *γνῶμαι*: ut Plautinum hoc *d*, *Nihil homini amico opportuno amicius.* Imò & multa, quæ nihil aliud ſint, quàm elegantiores loquendi formæ. E. G. bonis avibus, rude donare, ad amuſſim, nive candidior, abjicere haſtam, ab incunabulis, actum agere, flocci non facio, frigidior ſalamandrâ, aliaque id genus.

d Epid. act. 3. ſc. 3.

Quid quòd obſoletæ etiam voces ei adagionem faciunt? Nam inter parœmias reponit *numero dicere*, pro nimis citò; à quo *Dea Numeria*, & *numerius partus*. Illuſtrem de eâpſe re Varronis locum apud Nonium vide in *Numerum*.

Eraſmi hâc in parte errorem ſequuntur alii multi: qui & ipſi quaſvis ſcitas elocutionum formas proverbiis accudunt. Itaque Hadriano Junio quoque adagia ſunt, *fucus, cuculus, ſomni plenus*, de ſtupidis; *Aſiatici mores*, pro mollibus; *Græca fides*, pro dubiâ; *eodem laborare morbo*, pro vitio; *ſenis ira*, pro languidâ; item *incurvicervicus*, *Siſyphus*, *bilem vomere*, *morderi corde* &c.

Sed neque, *Nihil ad Perſium*, quod idem inter adagiones recenſuit, mihi parœmia eſſe videtur; quamvis παροιμιωδῶς uſurpari poſſe, haut planè inficier. Magna verò eſt ἀνιστορησία *e* Johannis Fungeri Leovardienſis; qui in novâ proverbiorum farragine intelligit nobilem illum ſatyricum à Quinctiliano commendatum, & diſticho iſthoc Martialis *f*;

e in hiſtoria aberratio.
f lib. 4. ep. 29.

Sæpius in libro memoratur Perſius uno,
Quàm levis in totâ Marſus Amazonide.

Nam hic quidem ſub Nerone claruit: at alter vixit tempore C. Lucillii; cujus illud, *Perſium non curo legere, Lælium Decimum volo.* Illuſtrem hâc de re Ciceronis locum vide in ſecundo de Oratore. Illi enim prænomen Aulo, huic Caio, quomodo à Cicerone vocatur; vel Manio, quod ei pronomen in veteribus Plinii codd. tribui, auctor eſt Hermolaus Barbarus initio ſecundarum annotationum in Plinium.

Notæ, quâ proverbia ſæpius ſignari ſolent, ſunt, φασὶ, *ut aiunt, quod dicitur, hoc eſt, quod dicunt,* & ſimilia: de quibus, præter parœmiographos, vide, ſi tanti illud putes, Petrum Victorium Variarũ Lect. lib. XXXIII. cap. IX.

Mirandum verò, eos, qui tam multa inter proverbia referunt, quæ nihil minùs ſunt quàm proverbia, hos tam multa præterire, quæ vera ſint proverbia. De iis tamen ignoſci debet, quæ corruptè legi ſoleant apud auctores: ut inter alia hoc Pomponii, veteris poëtæ, *Vipera* a *eſt in vepreculâ:* de eo, qui poſſit de ſubito adferre damnum. Item, *Sabini, quod volunt, ſomniant:* &, *Anus, quod vult, ſomniat:* quæ adagiones exponuntur à Feſto viri inluſtris caſtigationibus illuſtriore reddito. Item: *Stagna ac ſales emere.* Ariſtot. lib. II. Rhet. τοῦτο δ' ἐϛὶ ταὐτὸ τῷ λεγομένῳ, τὸ ἕλος πρίασθαι καὶ τοὺς ἅλας. *Hoc eſt, quod vulgò dicitur, ſtagna ac ſales emere.* Facilè autem ſubſcripſerim Antonio Majoragio, qui parœmiam de iis dici putat, qui, ut boni aliquid nanciſcantur, neceſſe habent quippiam mali ſubire: ut qui ſalinas emere non poſſunt, niſi cum ſtagnis adjunctis. Itaque contrarium huic fuerit illud Plautinum b, *Sine ſacris hæreditas.* Eo adagio, teſte Feſto, ſignificatur hæreditas, quæ alicui obtigit ſine incommodâ appendice: quo, ut Rævardus quoque monuit in opere poſthumo, intelligitur neceſſaria ſacrorum cura, quandoquidem filiusfamilias, ut pecuniæ, ita ſacrorum hæres dicebatur, quòd huic ſacra domeſtica diligentiſſimè eſſent adminiſtranda. Nec tamen ignoro, in eo, quem modò adducebamus, Ariſtotelis loco, veterem interpretem pro ἕλος legiſſe ἔλαιον c: quæ lectio ſi proba eſt, rejectâ interpretis Græci declaratione, non malè cum Petro Victorio exponas de iis, qui deſipiunt; ut quos oleo & ſale inungi ſolitos, conſtet ex Ariſtophanis ſcholiaſte in Nub. Sed & quàm plurima adagia, noſtris παροιμιογράφοις intacta, ſuppeditant nobis Iſaaci Caſauboni in philologum Naucratitam animadverſiones, quibus nihil hic Sol eo in genere videt eruditius.

a *Ita rectè apud Nonium in* Vepres *emendavit Guilielmius Veriſimiliũ lib. 1. cap. 13.*

b *Capt. act. 4. ſc. Iupiter ſupreme: & Trinummo ſc. Minus quindecim dies ſunt.*

c *oleum.*

Atque ex iis quidem, quæ hactenus diximus, ex parte eſt cognoſcere

ſcere parœmiæ naturam: ut autem penitùs ea nobis perſpecta ſit, diſtinctione opus eſt. Nam Eraſmus latè utitur parœmiæ voce: ut cui parœmia ſit, in quocunque hæ duæ conditiones concurrunt; ut celebre ſit, & ut ſcitâ novitate ſit inſigne. Non tamen adeò ampla hæc definitio eſt, ut cuivis conveniat ſententiæ, quod Cæſar Scaliger *a* ſcripſit, ac poſt eum Lud. Carbo *b*. Nam ſententiæ quoque ſunt, quæ celebres non ſunt; cùm ubi primò conduntur, ſententiæ quidem nomen obtineant, celebres autem dici non poſſint; imò ſæpe etiam celebres nunquam fiant.

a lib. 3. de re poët. cap. 84.
b lib. 1. de elocut. orat. c. 15.

Nicolao Zegero, viro apprimè erudito, ea tantùm ſunt proverbia, quæ hæc tria complectuntur; ut apud complures ſint celebrata jactataque, ut ſcito quopiam figuræ alicujus involucro, aut certè erudito aliquo Laconiſmo ſecernantur à ſermone communi, ac denique ut ſalutarem aliquam contineant ſententiam.

Julius verò Scaliger parœmiam cenſet eſſe orationem vulgatam allegoricam, ſive alludentẽ: atque hanc ejus definitionem Hadrianus quoque Junius ſequitur in doctiſſimo ſuo onomaſtico. Quamquam in Junio quidem hoc mirandum, cùm diſertim ſcribat, parœmiam eſſe *orationem vulgò in uſu habitam, allegoricè aliquid innuentem*, eundem tamen tam multa inter parœmias ſuis in centuriis referre, in quibus nulla ſit allegoria, ut antè vidimus.

Differt autem hæc Scaligeri ſententia ab illâ Eraſmi, quòd huic parœmia propriis quoque verbis conſtare poſſit, Scaligero non poſſit. At cum Zegero partim convenit, partim diſconvenit. Convenit eo, quòd uterque parœmias in arctiores concludat copias, quàm Eraſmus: diſconvenit, quòd Zegero omnis parœmia ſit γνώμη, at quædam ſolùm allegoricæ: Scaligero contrà omnis parœmia ſit allegorica, at quædam ſolùm γνῶμαι ſint tales, illæ puta duntaxat, quæ ſimul alludunt. Sed Zegeri quidem ſententiam planè repudiamus. Nam innumera veteres proverbia appellant, quæ non ſunt γνῶμαι: ut inter alia iſthoc à παροιμιογράφοις noſtris præteritum: *Væ victis*: quod à Brenno, Gallorum rege, in proverbium veniſſe, diſertim ſcribit Feſtus. Utitur eo Plautus Pſeudolo *c*. Nec γνώμη eſt, cùm idem in Ciſtellaria *d* ait:

--- Inter novam rem verbum uſurpabo vetus.
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum, non dabo.

c act. 5. ſc. ultimâ.
d act. 2. ſc. 1.

Sive potiùs, *quod relicuum, non dabo*, ne claudicet verſus, qui eſt trochaicus catalecticus. Atque ex eodem exemplo etiam videmus, proverbia propriis poſſe verbis conſtare, ut ſuperiùs dicebamus.

Quare

Digitized by Google

Quare duæ ſuperſunt ſententiæ; una Eraſmi, qui latè voce hâc uſus, idque veterum exemplo, ut antè vidimus; altera Scaligeri, qui ſtrictè hoc nomen uſurpat, ſed magis propriè, quàm Eraſmus; ut oſtendit ἐτυμολογία parœmiæ, proverbii, & adagii, quam ex eodem Scaligero ſuprà ponebamus.

a in Ioann. cap.16.

Theophylacto *a* παροιμία definitur λόγος πλαγίως, καὶ ἐπικεκρυμμένως, καὶ τὸ ὅλον παραβολικῶς ὑποκείμενόν τι δεικνύων. i. *oratio obliquè, & occultè, atque omnino collatione quadam aliquid, quod propoſuerat, oſtendens.* Sed Theophylactus per παροιμίαν generatim intelligit allegoriam; idque cum Johanne Euangeliſtâ; cui tum παροιμία, tum παραβολὴ, non quidem idem, quod Rhetoribus, ſignificat; ſed ſermonem quemlibet obſcuriorem, & à communi loquendi modo diſcedentem. Johannes Euangel. cap. x. tmemate 6: Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς: tranſtulit vulgatus interpres: *Hoc proverbium dixit eis Ieſus.* Clariùs alii, qui *ſimilitudinem* vertunt. Cap. xvi. verſ. 25: Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκ ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν· *Hæc in proverbiis, ſive per ſimilitudines, locutus ſum vobis; jam veniet tempus, cùm non loquar vobis per ſimilitudines.* Et verſ. 29: Νῦν παῤῥησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις· *Nunc apertè loqueris, nec ſimilitudinem ullam dicis.* Salomonis quoque librum, quem Hebræi *Miſchle* vocant, Græci interpretes inſcripſere παροιμίας, quo intelligi oportet ſententias ac ſimilitudines. Eas Euangeliſtæ omnes, præter Johannem, παραβολὰς appellant; idque penè quadraginta locis. Plurimas enim παραβολὰς adfert Chriſtus in Euangelio, quòd tum vulgò etiam in familiaribus colloquiis eſſent uſitatæ; inprimis verò Palæſtinis, ut monuit Hieronymus *b*. Talis inter alias eſt illa de vulnerato à latronibus, & à Levitâ quidem neglecto, à Samaritano verò curato; à quâ & lib. 1. Codicis *c Parabolanos* putat Turnebus *d* medicos Alexandriæ dictos; præſertim cùm Honorii & Theodoſii conſtitutione ſexcenti parabolani curandis debilium corporibus depurentur, quaſi illius Samaritani æmuli. Verùm hanc, ſcio, opinionem haut defendet quiſquam telo Achaico. Mihi quidem altera ſententia, quam ibidem Turnebus ſubdit, quamquam nec ipſa planè ſatisfacit, magis tamen ſemper arriſit: ut nempe ita dicantur circitores ſive medici, quia ſummis ſe periculis exponunt, inprimis in noſocomiis; unde fit ut, graſſante peſte, eâdem ſæpe ipſi tollantur. Certè παράβολον Græci vocant hominem præcipitis ac projectæ audaciæ: unde & hoc nominis inditum iis, quos Græci aliter vocant θηριομάχους, Latini *beſtiarios*, ac *beſtiis addictos*, vel *ad beſtias datos*, aut

b in Matth. cap.18.
c l.42. & 43. Cod. Theod. de epiſc. & cler. & exinde l. 18. Cod. Iuſtin. Tit. eodē.
d lib.13. Adverſ. cap.23.

aut *damnatos*, vel (ut Tertullianus duriùs *a* appellat) *ad beſtias pronunciatos*, Firmicus *b*, & Juriſconſulti *arenarios*; nempe ab arenâ, quâ cavea amphitheatri ſpargebatur, ne ſanguine redderetur lubrica. Maximè autem adlubeſcit opinio Brodæi, qui *parabolanos* dictos putat, non quidem medicos; ſed homines plebeios, ac paupertinæ ſortis, qui noſocomiis, & xenodochiis, operam ſuam locarent.

a de reſurrect. carnis cap.16.
b lib.8. cap.10.

Hæc de proverbiorum naturâ eo pluribus ſumus proſecuti, quia oratoribus ſit maximus proverbiorum uſus. Nec cauſſa ejus rei obſcura eſt; cùm illa, magnâ ex parte, nihil aliud ſint, quàm veterum ſapientum dicta; ut non modò iis ad ornandum uti liceat oratori; ſed etiam, quo inde pondus accedat orationi. Quod ipſum Ariſtoteles tradidit: ex quo Syneſius *c* refert, ὅτι παλαιᾶς εἴη φιλοσοφίας ἐν ταῖς μεγίσταις ἀνθρώπων φθοραῖς ἀπολομένης ἐγκαταλείμματα περισωθέντα διὰ συντομίαν καὶ δεξιότητα· *eſſe ea veteris philoſophiæ, inter maximas hominum ruinas intercidentis, reliquias quaſdam, ob brevitatem ac dexteritatem conſervatas.* Subjungit deinde Syneſius: Παροιμία δὴ καὶ τοῦτο, καὶ λόγος ἔχων ἀξίωμα τὸ ὅθεν κατηνέχθη φιλοσοφίας τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε βόειον ἐπιβλέπειν αὐτῷ. Πάμπολυ γὰρ οἱ πάλαι εἰς ἀλήθειαν εὐστοχώτεροι. *Proverbium igitur hoc eſt, & ſententia dignitatem habens, ac antiquitatem è philoſophia depromtam. Unde bubulum, hoc eſt, gravem planè obtutum habet. Priſcis enim temporibus multo erant in veritate indagandâ ſollertiores.* Et ſanè ea res in cauſſa eſt, cur jam olim tot præſtantiſſimi viri in explanandis adagiis operam poſuerint: qualis è Latinis Appuleius Madaurenſis, cujus ſecundum de proverbiis librum Chariſius *d* citat: è Græcis autem ipſe Ariſtoteles *e*, & diſcipuli ejus Theophraſtus, ac Clearchus Solenſis *f*: item Chryſippus, Cleanthes, Ariſtarchus, & multi alii, quos Zenobius, Diogenianus, & cæteri laudant parœmiographi.

c in calvitii encomio.
d lib.1.
e Zenobius.
f Athen. lib.4. & 7.

CAPUT XII.

DE CATACHRESI, HYBERBOLE, ET EMPHASI.

CATACHRESIS *eſt tropi duricies, oriens ex voce, quæ in alienum locum quaſi vi devenerit.*

Hyperbole eſt, cùm oratio in re augendâ, aut imminuendâ, fidei limites excedit.

Emphaſis eſt vis vocabuli modificati, repræſentantis rem excellenti modo.

I. UTRUM UT HYPERBOLE ET EMPHASIS, ITIDEM CATACHRESIS, OMNIS SIT IN NIMIO.

SUPERSUNT tres affectiones troporũ. Quas eo convenire quidam autumant, quòd omnibus ſignificetur (ut cum illis loquar) exceſſus: differre autem, quòd exceſſus in emphaſi bonus, ac per ſe laudabilis ſit; in hyperbole verò, & catachreſi, ſolùm laudabilis per accidens. De emphaſi, & hyperbole, adſtipulor: non item de catachreſi. Nã quod aiunt, per catachreſin dici pro Veneri addicto *comem*, quomodo ſæpe loquitur Plautus; pro avaro *parcum*, pro prodigo *liberalem*, & contrà; in his verò eſſe exceſſum per accidens laudabilem; eoq́ue catachreſin rectè ſub exceſſu comprehendi: hæc quidem partim falſa ſunt, partim non efficiunt quod putarunt. Neque enim virtutes pro vitiis vicinis, vitiáve pro virtutibus poni debent; cùm oratorem oporteat eſſe virum bonum, qui mendacium peiùs oderit, quàm fullo ululam. Unde Fabius lib. III. cap. IX: *Hoc quidem Orator, id eſt, vir bonus, nunquam faciet, niſi fortè communi utilitate ducatur.* Atque hac de re etiam dicebamus lib. I. cap. V. ſect. XXVIII. Quare nunc ſolùm addam, adulatoris eſſe, vitia virtutum nominibus inſignire: ut Plutarchus oſtendit libro eo, quo diſcernere docet amicum ab adulatore: ac hominis eſſe maligni, vitiorum nominibus appellare, quæ excuſationem mereantur: ut etiam Lucianus indicat, περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ ζωόντων: ubi illuſtre apponit exemplum de viris eruditis, qui à magnatibus de re quapiam rogati, trepident ac ſudent, & conſternatione quadam ineptè reſpondeant. Atque hoc, inquit, οἱ μὲν χρηστοὶ αἰδῶ ἐκάλεσαν, οἱ δὲ τολμηροὶ δειλίαν, οἱ δὲ κακοήθεις ἀπαιδευσίαν· *homines probi appellant pudorem, immodeſti atque audaculi timorem, improbi autem ac maligni inſcitiam.* Deinde nec ſi alterum pro altero collocetur, κατάχρησις fuerit, quia qui laudat, parcum dicet, ac volet intelligi; qui vituperat, avarum vocabit, atque iſtiuſmodi cenſeri volet: eoq́ue, ſi animum dicentis ſpectes, non ponetur unum pro alio. Denique nec ſi hæc καταχρηστικῶς dicerentur, iccirco omnis κατάχρησις fuerit exceſſus, cùm ſuperſint innumera, in quibus nihil iſtiuſmodi cernere eſt. Quod ut magis pareat, age à catachreſi potiſſimùm auſpicemur.

II. DE ABUSIONIS VOCABULO, ET QUID SIT CATACHRESIS, ATQUE EJUS EXEMPLA.

CATACHRESIS κατὰ λέξιν ſonat *abuſio*, prout Fabius lib. VIII. transfert,& ante eum Cicero oratore ad Brutum : eádem nempe ratione,quâ epiſt.XXII.lib.XI.ad Att.vini *abuſionem* dixit pro abuſu;aut quâ *uſionem* pro uſu uſurpant non Ulpianus *a* ſolùm , & Alphenus *b* J.C.;(fruſtra enim ambigit Haloander,recténe ita legatur) ſed etiam Cato de R.R. & Varro περὶ ταφῆς Μενίππου, atque item Agellius *c*, ſcriptor purus caſtuſque, quamvis V. C. Ant. Auguſtinus lib.II. Emend.cap.II.de hâc ipsâ *uſionis* voce tractans,eum appellet non bonum Latinitatis auctorem.

Eſt autem abuſio,quoties duriùs vocis alicujus ſinificationem deflectimus ad aliam longè à propriâ recedentem. Itaque & ἄκυρον, vel ἀκυρεία,itemque ἀκυρολογία, vel ἀκυριολογία à Grammaticis dicitur, quamvis hanc nonnulli diverſam faciant à catachreſi. Ita *calamus* ſumitur vulgò pro *penna:* cùm illa ex arundine fiat, hæc avium propria ſit: ut bene annotavit Iſidorus Originum lib. VI. cap. XIV. Nec minori catachreſi,jam ætate Martialis, ut ex pluribus ejus locis videre eſt,patres,fratres, ac quoslibet obvios appellarunt *dominos;* quemadmodum & uxores vocabant *dominas.* Diſtinguendus verò hic uſus,qui καταχρηστικὸς,ab eo,quo uxores ſic vocabant tanquã familiæ dominas. Exempla vide apud Guilielmum Forneriũ lib. I Selectionum cap.II. Imò jam Senecæ temporibus morẽ hunc fuiſſe, argumento eſt illud ex epiſtolâ ejus tertiâ: *Obvios, ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus:* quod item epiſt. CIV. Junium Gallionẽ fratrem vocat *dominum ſuum.* Elegans eſt hâc de re Palladæ epigramma in primo Ἀνθολογίας *d:*

> Ἢν ὁ φίλος τι λάβῃ, δόμινε φράτερ, εὐθὺς ἔγραψεν·
> Ἢν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
> Ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. αὐτὰρ ἔγωγε
> Οὐκ ἐθέλω δόμινε· οὐ γὰρ ἔχω δόμιναι.

Quod ex tempore admodum adoleſcens tranſtuli:

> *Mox ſcripſit,* domine frater, *ſi accepit amicus.*
> *Si nihil accepit, nil niſi,* frater, *ait.*
> *Nomina namque iſthæc venalia ſunt. Ego verò*
> *Nolo iſtud,* domine. *Nam dare nil habeo.*

Vel ſi produci ſyllabam ob conſonas vocis ſequentis, aut penthemimerim,dutiuſculum videtur, reſcribe verſu primo, *domine ô frater:* ul-

a l.27.§.4 D de auro, argento, mundo.
b l.60.§.2. de legat.3.
c lib.4. cap.2.
d titulo εἰς κόλακας.

timo autem, *Nolo voces dominum.* Sed utcunque vertas, abeſt Græci epigrammatis venuſtas. Quæ magna ex parte conſiſtit in paronomaſiâ poſterioris pentametri: unde haut rectè ſtabilire conantur corruptã pronunciationẽ diphthongi AI, quaſi elegantia hujus carminis perierit, niſi δόμψαι & δόμψε, ſimiliter omnino ſonuerint. Adhæc, ut Palladæ temporibus ſic fuerint locuti, quod verum puto: non eo, florente Græciâ, AI, & E, ſimiliter ſonuerint.

Tandem non fratres modò, ſed etiam filios dixere *dominos*: ut in inſcriptione antiquâ *a*, ſed hominis tamen Chriſtiani: DOMINO FILIO INNOCENTISS.

Hujuſmodi omnia per abuſionẽ dici, arguit illud, quòd *domini* vox ſit correlatum ſervi. Quam ob cauſſam Auguſtus, & Tiberius, tantopere averſati ſunt illud nomen; ut diſcimus ex Suetonio *b*, Tacito *c*, atque aliis *d*. Imò tribus & ampliùs ſeculis pòſt, cùm jam ubique illud obtineret, Julianus deſertor uſq; adeò hanc appellationẽ refugit, ut cæteris illam ad exemplũ Cæſaris aſpernantibus, penè in deſuetudinem abierit: quemadmodum ipſe refert in Miſopogone. Sed poſt Juliani exceſſum, ut fieri amat, rediit conſuetudo prior. Stante verò Rep. Romanâ, tantum aberat, ut ingenui alii alios *dominos* vocarent, ut ſervi etiam dominos ſuos ſæpe quidem dicerent heros, ſed nec rarò compellarent nomine proprio. Ut Davus in Andriâ *e*:

--- Non ſatis me pernoſti etiam, qualis ſim, Simo.

Syrus in Heautontim. *f*.

--- Cæterùm equidem iſtuc, Chreme,
Aequi bonique facio.

Et mox: *--- Verùm illud, Chreme,*
Dicunt, jus ſummum ſæpe ſumma eſt malitia.

Mercurius quoque apud Plautum Amphitryone *g*, quamvis Soſiæ perſonam induerat, Jovem tamen, qui in Amphitryonis ſe faciem converterat, Amphitryonem, non herum, aut dominum, vocat: imò & heram nomine ſuo Alcmenam appellat. Verus etiam Soſia verum Amphitryonem ſuo ſemper nomine nuncupat *h*.

Ἄκυρον quoque ſive improprium eſt illud Terentii *i*, *Hunc comedendum, & deridendum, vobis propino.* Ac nequis pro *propino* legendum hîc putet *præbeo*, addo, imitatum id eſſe Capitolinum in Marco: *Venenatam, inquit, partem fratri edendam propinans.* Nec multùm abludit illud Auſonii *k*; *--- Vini cibique abſtemius.*

Nec diſſimili admodum καταχρηστικὸν Perſius in anteloquio ſatyrarum ſcribit, *Cantare nectar*; quomodo legit Politianus cap. XLIV. Miſcell. & epiſt.

a *In Collectione Inſcriptionũ Gruterianâ* CIƆLVII *n.* 2.
b *in Auguſto cap.* 53. *& in Tiberio cap.* 27.
c *lib.* 2. *Annal.*
d *Tertull. apolog. cap.* 34.
e *act.* 3. *ſc.* 2.
f *act.* 4. *ſc.* 5.
g *act.* 1. *ſc* 3.
h *act.* 2. *ſc.* 1.
i *Eun. act.* 5. *ſc. ult.*
k *carm.* 5. *in profeſſ. Burdig.*

& epiſt. 1. lib. XII: qui & ſe illud inveniſſe ſcribit in vetuſto quodam codice, atque id ipſum in altero repertum refert à Bernardino *a*, ſive Petro illo Calabro *b*, qui non tam ut natalium probrum tegeret, (nam è nobili familiâ Sanſeverinate, haut legitimè licet, natus fuit *c*) quàm, ut aiunt, quòd palato ejus nihil præter antiquitatem Romanam ſaperet, ac Chriſtiani nominis & Eccleſiaſticæ antiquitatis contemtor eſſet, Junius Pomponius Lætus, & fortaſſe (ſi ejus ſunt illi in Maronē commentarii) Pomponius Sabinus nominari maluit. Aldus quoque Manutius lib. IV. Grammat. Inſtit. ſcribit, Jucundum Veronenſem *cantare nectar* in compluribus reperiſſe exemplaribus, ac ſe quoqueunum eorum inſpexiſſe, in quo *nectar* erat ſcriptum, ſed *vel melos* minoribus erat literis ſuperadditum. *Pegaſeium* autem *nectar* ait, quomodo dicit Martianus Capella lib. IX: *Poſt hos honoratior fontigenarum virginum chorus Pegaſeæ vocis nectare diffluebat.* Quo loco non dubium, quin Martianus reſpexerit illum ipſum Perſii verſum: nequis autoritate moveatur, aut Scoppæ *d* corrigentis, *cernas Pegaſeium melos:* aut Turnebi *e*, & Hadriani Junii, qui emendant, *Pegaſeium melos cretas:* aut Giffanii *f*, qui legit, *credas Pegaſeium melos.*

a *M. Antonius Maioragius orat.* 10.
b *Lud. Vives. l. 2. de fide.*
c *M. Antonius Maurocenus, in vita Pomponii Læti.*
d *Collectan. cap.* 34.
e *lib.* 10. *Adverſ. cap.* 13.
f *indice Lucretiano in* Vacillo.

III. CATACHRESIS ALIA POETARUM PROPRIA, ALIA ORATORI ETIAM CONCESSA.

ΚΑΤΑΧΡΗΣΙΣ eſt duplex. Una ſolutæ convenit orationi; cujuſmodi eſſe ſolet, quâ neceſſitatis cauſsâ utimur. Nec tamen ſola hæc talis putanda eſt: quia quandoque etiam oratores, nullâ adacti neceſſitate, vocabulis abutuntur. Catachreſis verò altera tantùm in ligatâ oratione locum habet: quæ nunquam non citra neceſſitatem uſurpatur. Prioris generis eſt, cùm *ædificare* aliis accommodatur, quàm ædificiis. Nam, ut apud Maronem *g* legimus, *ædificare equum*: ita apud Ciceronem *h* eſt, *ædificare claſſem.* Simile item *defendere* pro arcere: ut apud eundem Tullium *i*: *Siquis non defendit injuriam, neque propulſat à ſuis, tùm poteſt, injuſtè facit.* Et apud Paullum J.C. *k* *Vim enim vi defendere, omnes leges, omniaque jura permittunt.* Ejuſdem generis eſt, quòd *paricida* ponatur, non tantùm pro eo, qui principem, patrem patriæ, occiderit, aut patruum ſuum, vel patronum; (de quibus Marcianus J.C. teſtis in XIV. Inſtitut.) ſed etiam pro eo, qui cognatum, aut propinquum, ſuſtulit; aut pro quocumque, qui capital fecerit, h. e. facinus, quod capitis pœnâ luitur, ut rectè exponit Feſtus; à quo immeritò diſcedit Nonius, cùm capitis periculum eâ voce ſignari tradit.

g 2. *Æn.*
h *pro lege Maniliâ.*
i *lib. 3. off.*
k *l. Scientiam, §. qui cum. D. ad legē Aquiliā.*

Digitized by Google

In proſâ autem oratione *paricidæ* vocem eo, quo dicebamus, modo accipi, tum argumento eſt, quòd Cicero in Milonianâ Clodium vocat *paricidam*, quia M. Papirium, equitem Romanum, interemiſſet. Indicio quoque ſunt leges Numæ; in quibus erat, *Siquis hominem liberum morti duit, paricida eſto:* tum quòd etiam quæſtores, quia conquirerent publica maleficia, (quod primò eorum munus fuit, qui publicas colligerent pecunias; poſtea peculiare factum eſt trium virorum capitalium *a*) ideo dicti ſunt *quæſtores paricidii;* quemadmodum ſcribit Feſtus, & Pomponius in Enchiridio Juris. Eſſe verò hanc κατάχρησιν, negari nequit, cùm *paricida* propriè dicatur quaſi *patricida*, vel potiùs quaſi *parenticida*, κατὰ συγκοπὴν, quomodo & *homicida* factum ex *hominicida*. Quare appellantur ita propriè, non ſoli quidem, qui patrem ſuſtulere, ut vulgò tradunt; quibus & Nero, quem *matricidam* Auſonius novè vocat, καταχρηστικῶς *paricida* dici videtur; ſed quicunque parentem alterutrum interemerint.

a Varro lib. 4. de L.L.

Quidam etiam ejus καταχρήσεως, quæ in proſâ quoque locum habeat, exemplum eſſe putant, quod *merendam* vocamus cibum illum, qui eſt inter prandium, & veſpernam. Movit eos, quòd *merenda* ita dicta videatur, quia meridianis horis ſumeretur, atque ita primò idem fuerit, quod prandium; ut quoque voluit Feſtus Pompeius. Verùm potior eſt eorum ſententia, qui propriè ſic appellatum putant cibum, qui mercenariis dabatur à labore: poſtea verò συνεκδοχικῶς extenſam eſſe ſignificationem. Ita *merenda* ſit non à meridie, ſed à merendo, ut à terendo *turunda;* pro quo Turnebus *b* haut εὐστόχως *c* legendum conjiciebat *rutunda*, vel *rotunda*.

b lib. 17. Adv. cap. 7.
c felici conjectatione.

Alterius verò generis abuſionem, quod citra neceſſitatem fit, ac magis in vinctâ oratione invenitur, exemplum eſt, quòd Martialis *d* vocat *ſine fece diem*, qui eſt ſine nubibus, eoque ſerenus: item quòd *gurgitem*, aut *vadum*, poëtæ dicunt pro mari: in quibus & ταπείνωσιν ſtatuunt, ut ſuo loco dicemus. Quidã etiam ejus generis eſſe autumant, quòd *ſperare* accipitur pro timere. Ita enim vocem hanc, quoties de rebus malis uſurpatur, explicant Chariſius, Donatus, Servius, Diomedes, Iſidorus, atque alii. Nec deſunt, qui hocce exemplo adſtruere conentur, catachreſes quaſdam nulli primario tropo ſubjici poſſe, eoque eam diſtinctum videri tropum. Atqui *ſperare* tum non timere ſignificat, ut putarunt, ſed ſtatuere. Maro 1. Aen.

d lib. 8. ep. 14.

At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi.

i. putate, ſtatuite. Et IV. Aen.

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,

Et

Et perferre, ſoror, potero.

Ubi itidem *ſperare* eſt exiſtimare ſibi impendére.

Neque proſa hoc locutionis genus neſcit. Auctor declamationis in Salluſtium falsò jam olim tributæ M. Ciceroni: *Nam quòd iſtâ inuſitatâ rabie petulanter in uxorem, & in filiam meam, invaſiſti; quæ faciliùs mulieres ſe à viris abſtinuerunt, quàm tu à viris: ſatis doctè ac peritè feciſti. Non enim me ſperaſti mutuam tibi gratiam relaturum, & viciſſim tuas compellaturum.* Niſi hîc εἰρωνικῶς accipere viſum, propter ſequentia de gratiis relatis, quaſi honoris cauſsâ (ſcilicet, uti Salluſtius fecerat) nominare voluerit conjugem, ac filiam Salluſtii. Res apertior eſt in aliis, at poſterioris ævi. Ut Tertulliani hoc, lib. de pœnitentiâ cap. ult. *Quid illum theſaurum ignis æterni æſtimamus, cùm fumariola quædam ejus tales flammarum ictus ſuſcitent, ut proximæ urbes, aut jam nullæ exſtent, aut idem ſibi de die ſperent.* Sententia eſt, putant civitates Veſevo vicinæ, & ſibi ab hoc monte ignivomo exitium impendére; hoc magis, quia ab eo non ita pridem perierant Pompeii; uti legere eſt lib. de Pallio cap. II, & in Apologet. cap. XL. Etiam Sidonii eſt lib. VI. epiſt. VI: *Sperans, ne amor veſter tenuetur.* Quamquam hîc, ob particulam ſequentem, planè, is pro *timere* videtur accipere, fortaſſe Grammaticorum auctoritate impulſus, qui ſic interpretarentur. Sed Sidonii auctoritas non eſt nobis tanti: cujus ævo, ut ipſe non uno agnoſcit loco *a*, penè totus conciderat ſermo Romanus. Molliùs idem Apollinaris lib. VII. epiſt. VII: *Sperat Arvenna ſupplicium.* Etiam ſic verbum hoc uſurpant, auctor panegyrici Conſtantino dicti, Julius Firmicus Matheſ. lib. VIII, Ammianus lib. XIV, & alibi. Veteres etiam Juriſconſulti ita loqui amant: ut oſtendit Radulphus Fornerius lib. III Rerum Quotidianarum cap. XV. Sic verò vocem hanc Latini uſurpant Atticorum exemplo. Nam, ut ſcribit Suidas, ἐλπίσαι οὐ μόνον ἐπ' ἀγαθῷ, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπὶ τῇ τοῦ μέλλοντος ἐκβάσει λέγεται παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς *b*. Adſtipulatur ei Heſychius juxta quem ἔλπεσθαι, & ἐλπίζειν, idē ſunt, quod δοκεῖν *c*. Idem quoque ἐλπίδα exponit προσδοκίαν *d*, ac pro eodem accipit ἐλπωρὴν, ἐλπίδα, & δόκησιν. Certè locutus eo modo Thucydides lib. I, ut & obſervavit ſcholiaſtes: atque Ariſtoteles quoque lib. II. Rhet.; quo loco de miſericordiâ agit: item Sophocles in Oedipode tyranno. Itaque non adſentio Henr. Stephano *e*, qui mavult apud Virgilium legere, *tantum ſpectare dolorem:* quod ſe in exemplari quodā reperiſſe ait, quaſi non innumera peccent ſcioli atque indocti librarii. Equidem non ignoro, apud Martialem quoque lib. II. epigr. LXIV. in multis codd. eſſe, *Quo te ſperabimus uſque?* in aliis verò *ſpectabimus,*

a *lib. 2. epiſt. 10. & lib. 8. epiſt. 2.*

b *non ſolùm de rebus bonis, ſed ſimpliciter de rei futuræ eventu dicitur ab Atticis.*

c *putare.*

d *opinionem.*

e *palaſtrâ de Latinitate Lipſii pag. 24.*

bimus, hoc eſt, *exſpectabimus.* Sed Maronem *ſperabimus* ſcripſiſſe, teſtis
a *cap. 3. ſive, de perſpicuitate.* eſt nobis, exceptione major, Quinctilianus *a* lib. VIII; ubi in eo ἄκυρον ponit.

Multi, eoſque inter Willichius Reſellianus, vir doctiſſimus, eandem ſtatuunt κατάχρησιν in illo Terentii *b*:
b *Andr. act. 2. ſc. 3.*

Nam quod tu ſperes, propulſabo facile. ---

Ubi & Donatus monet, in libris nonnullis *timeas* legi: quod ſine dubio ex gloſſemate alicujus irrepſerat, qui locum non ſatis percepit. Siquidem *ſperare* hic omnino propriè & uſitatâ ſignificatione accipitur: cùm ſententia ſit, longè aliter eveniet, atque in ſpe habes. Fortaſſe nec meliùs interpretantur illud Juvenalis ſat. IV:

--- *Iam quartanam ſperantibus ægris.*

Sani enim quartanam metuunt; at ægri interdum ſperant; præſertim deſinente auctumno; quo tempore febres continuæ ſunt multo periculoſiſſimæ. Proximè enim præceſſerat:

--- *iam letifero cedente pruinis*

Auctumno. Sententia igitur eſt, ſperare ægros, febrim, quâ correpti, non fore ardoris continui, ſed quarto die recurrentis; quia ab eâ non itidem vitæ periculum imminet, atq; ab aliâ febri; quique ab eâ convaleſcunt, poſtilla conſtantiori fruuntur valetudine: quin etiam ea, depaſcendo noxios humores, pleroſque liberat à morbis, quorum curatio penè in deſperatis habebatur; ut de epilepſiâ teſtatur Cous vates lib. I, & VI. Epidem. Itaque nec in argumento planè ἀδόξῳ fortean verſabatur Phavorinus, cùm quartanam laudaret; quâ de re Agellius lib. XVII. cap. XII.

Verùm de poſteriori hoc abuſionum genere; quod à poëtis, ac interdum ab oratoribus, citra neceſſitatem adhibetur, non immeritò ambigi poſſit; cùm plerique veterum tum tantùm κατάχρησιν eſſe dicant, cùm rei carenti nomine alienum nomen inditur: velut cùm *pes* in navi ſumitur pro infima veli parte, aut pro fune, quo velum tenditur, teſte Seneca *c*: unde apud Maronem, *Unà omnes fecere pedem.* h. e.
c *lib. 2. de Beneſ. cap. 34.*
vela tetenderunt. Eſtque ea ſententia Quinctiliani lib. VIII. cap. VI. Plutarcho quoque in vitâ Homeri ſimiliter definitur κατάχρησις, ἥπερ ἀπὸ τοῦ κυρίως δηλουμένου μεταφέρει τὴν χρῆσιν, ἐφ' ἕτερον οὐκ ἔχον ὄνομα κύριον. i. *quæ uſum ex eo, quod propriè ſignificatur, in aliud, proprium non habens, transfert.* Feſtus itidem: *Catachreſin*, inquit, *dicimus, cùm alienis abutimur perinde ac propriis, cùm propria deficiunt.* Idem ſentit Iſidorus lib. I. Originum. Et certè non quidem id eſſe κατάχρησιν, negamus: verùm laxiùs hoc loco eâ voce utimur, ut nihil aliud ſit, quàm tropi duricies.

Digitized by Google

cies. Id cùm dicere vellet, vir cæteroqui doctiſſimus, Georgius Fabricius *a*, mirificè hanc rem expreſſit. *Abuſio*, inquit, *eſt verbi in ſignificatu non proprio uſurpatio*. At hoc quævis facit metaphora, non ſolùm καταχρηστική. Verùm non poſſunt non aſpernanda proferre, qui, ſi non Logices ſtudium aſpernantur, at ſaltem, ut Ennianus ille Neoptolemus *b*, paucis jubent philoſophari. Mihi verò arridet illud Nævianum: *Neminem vidi qui numerò* (h.e. nimium, ut exponit Feſtus) *ſciret, quod ſcito eſt opus*: ſive, ut apud Turpilium erat:

Nunquam quemquam numerò vidi facere, quod facto eſt opus.

a *in Partitionibus Grammaticis.*

b *apud A. gellium lib. 5. cap. 15. & Apuleiũ in Apologia.*

IV. CATACHRESIN PLURIMUM ESSE IN TRANSLATIONE, INTERDUM ETIAM IN METONYMIA, AUT SYNECDOCHE.

QUÆRITUR, num κατάχρησις ſolius metaphoræ, an verò cujuſvis ſit tropi duricies. Sed magis poſterior placet ſententia. Nam cùm *paricidæ* nomen, quod eorum proprium eſſe dicebamus, qui interemere parentem alterutrum, illis tribuitur omnibus, qui capital commiſerunt, eſt ſυνεκδοχικὴ κατάχρησις; aut, ratione obligationis ad pœnam capitis, καταχρηστικὴ μετωνυμία adjuncti. Eſt & κατάχρησις μετωνυμικὴ, cùm καλοῦνται παῖδες οἱ δοῦλοι, κἂν ὦσι πρεσβύτεροι *c*, ut ait Pollux. Atque ita Latini quoque antiquiores dicebant *Marcipor*, *Quinctipor*, *Publipor*, *Caipor*, h.e Marci, Quincti, Publii, aut Caii puer ſive ſervus; ut explicat Priſcianus lib. VI. Eâdem de re ita Fabius lib. I: *In ſervis*, inquit, *jam intercidit genus illud nominis, quod ducebatur à domino; unde Marcipores, Luciporésve. Quinctiporem* dixit Varro Bimarco, *Publiporem* Salluſt. lib. III. Hiſtor. *Marciporem* Plinius lib. XXXIII. cap. I. Ac meminere etiã iſtorum Feſtus, Probus in Catholicis, & Paullus lib. I. Dig. De verborum & rerum ſignificat. Etiam κατάχρησις μετωνυμικὴ eſt, cùm pro perſona ponitur adjunctũ, quod non eſt, ſed fuit. Cujus rei multa habemus in Scripturis exempla. Ut Matth. cap XI. 5: *Cæci vident, claudi ambulant, ſurdi audiunt*. Itẽ Matth. XXVI. 6. *Simon leproſus* dicitur, quia fuerat leproſus. Συνεκδοχικῇ quoq; καταχρήσει dixit Maro *d*:

Ferreique Eumenidum thalami.

Neque enim Eumenides nupſerunt; ſed generatim utitur poëta thalami voce, pro loco, in quo commorantur Eumenides. Nam propriè thalamum dici cubile mariti atque uxoris, vel fidem fecerit illud ejuſdem de Priamo *e*:

Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum.

c *ſervi vocantur pueri, licet ſint ſeniores.*

d Æn 6.

e 2. Æn.

Digitized by Google

Itidem nomen *virginis*, quod earum proprium eſt, quæ à viro integræ ſunt, συνεκδοχικῇ καταχρήσει iis tribuitur, quarum jam libata virginitas: quomodo Græcorum imitatione (nam ita παρθένου voce utitur Euri-
a act. 4. ſc. 5. & 7. pides in Ione) Terentius uſurpat in Hecyra *a*, & Virgilius Eclog VI, ubi Paſiphaën virginem vocat, quæ, ut Servius monet, jam mater erat Phædræ, Ariadnes, & Androgei. Aliquanto aliter, ſed item καταχρηστικῶς, uſus eodem Juvenalis lib. III. ſat. III:

--- Quod ni tibi deditus eſſem,
Devotuſque cliens, uxor tua virgo maneret.

Majori etiã abuſione ea vox accommodatur τοῖς ἠϊθέοις, hoc eſt, viris
b pag. 65. edit. Baſil. non expertis Venerem. Ut apud Marcellum Empiricum cap. VIII *b*: *Collyria multi generis, id eſt, vel decem confectionum, æquali vel numero, vel pondere, infundes in lotium pueri virginis.* Nempe ſic poſterioris ævi ſcriptores loqui amant, inprimis Eccleſiaſtici: ut apud vulgatum interpretem Apocalypſ. cap. XIV, ubi παρθένων vocem de maribus uſurpatam itidem *virgines* transfert. Tertullianus quoque lib. de velandis virginibus cap. V. de Eva ait: *Ex viro ſuo ſumta eſt, & ipſo adhuc virgine.* Et cap. X: *Viri autem tot virgines, tot ſpadones voluntarii.* B. Hieronymus in vita Malchi captivi: *Huccine miſer ſervatus ſum? ad hoc mea ſcelera perduxerunt, ut, incaneſcente jam capite, virgo maritus fierem?* Similiter loquitur epiſtolâ ad Salvianam, Gildonis filiam. Etiam *virgines clericos*
c prope finem. dixit libro contra Vigilantium. Idem apologiâ contra Jovinianũ *c*: *Apoſtoli vel virgines, vel poſt nuptias continentes: epiſcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè poſt ſacerdotium in æternum pudici.* Antea quoque eodem dixerat libro: *A domino virgine mater virgo virgini diſcipulo commendatur.* Cui geminum ac ſimillimum hoc apud Auguſtinum præfat. in Joannem: *Iſte ſiquidem eſt Ioannes, quem Dominus de fluctivagâ nuptiarum tempeſtate vocavit, & cui matrem virginem virgini commendavit.* Etiam B. Paulinus Nolanus ſic orditur epithalamium in Julianum, epiſcopi Memoris, ſeu Memorii, filium, ac Campanum,
d ad Terentii Adelphos. poſtea epiſcopum, & Iam, ut Lindenbrogius *d*, fortaſſe ex libris, nuncupat; vel Ætiam, ut legendum conjectabat Andr. Schottus:

Concordes animæ caſto ſociantur amore,
Virgo puer Chriſti, virgo puella Dei.

Petrus Chryſologus ſerm. CXLVIII. de Eva decipiente Adamum: *Inducta virgo inducit virginem mox Adamum.*

Fortaſſe autem quiſpiam, Nonii autoritate motus, à Varrone
e rebus r.eſandis. quoque exiſtimet eos dici *virgines*. Verùm huic ſententiæ minimè ſubſcribo; neque cauſſam adſcribo, ne has paginas τοῖς ἀῤῥήτοις *e* attaminemus.

minemus. Neque iccirco cenſendum,antiquos voce defectos fuiſſe, quâ in maribus uterentur. Siquidem veteribus, quod in ſequiore ſexu eſt *virgo*, id in maribus erat *inveſtis*: unde hæc vox, ut monuit Caſaubonus *a*, in veteribus gloſſis exponitur ἄφηβος; eique contrarium eſt *veſticeps*, ὁ ἐφθαρμένος, καὶ τῶν ἀφροδισίων πεῖραν ἔχων. Confirmat hanc rem Tertullianus, cujus illud de virgin. velandis *b*: *Materfamiliæ vocatur, licet virgo; & paterfamiliæ, licet inveſtis*. Ibidem: *Si virgo mulier non eſt, nec vir inveſtis eſt*. Verùm hâc de re nimis fortaſſe multa. Reliqua nunc perſequamur.

a caſtigat. in apolog. Appul.

b extremo cap. 11.

V. DE CATACHRESI UTRIMQUE COMMUTABILI.

QUEMADMODUM metaphorarum aliæ à ſimilitudine ſimplici petuntur, aliæ à proportione: ac illæ elegantiſſimæ ſunt, quæ ab ἀναλογίας ducuntur, eoque commutabiles eſſe ſolent: ita & καταχρήσεις aliæ reciprocæ ſunt, aliæ unius partis: tutiſſimæ autem, quę ſunt prioris generis: nempe ἀκόλουθοι, ſive utrimque commutabiles. Quomodo crebrò *omnis* ponitur pro *totus*, & *totus* pro *omnis*: cùm tamen totus propriè reſpiciat corpus, quod quantitas eſt continua, & *omnis* dicatur ratione numeri, qui quantitas eſt diſcreta. Nec abſimilis, ſed ἀνακόλουθος tamen κατάχρησις eſt, cùm *plurimus* dicitur de quantitate continua. Ut I. Georg. --- *Cùm ſe nux plurima ſylvis*

Induet in florem.

hoc eſt, longa. Sic III. Georg. --- *Cui plurima cervix.*

hoc eſt, longa, toroſa. Et I. Aen. de colle:

--- *Qui plurimus imbri*

Imminet.

Addam & alia ἀκολούθου καταχρήσεως exempla. Ita *pretium* pro pœnâ uſurpat Catullus, cùm Rufum cognitum ait amicum

--- *magno cum pretio atque malo:*

item Horat. lib. III. od. XXIV:

Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.

Atque è contrario, ut quidem voluit Janus Duzà *c*, pœnam Græcorum imitatione pro præmio dixit Propertius lib. II. eleg. VIII; cum ſcribit:

At poſtquam ſerâ captiva eſt reddita pœnâ,

Fortem illum Aemoniis Hectora traxit equis.

c lib. 4. Plaut. explic. cap. 14.

Mihi tamen hic *pœna* pro *ſolutione*, ſeu liberatione, accipi videtur,

tur, quomodo & Pindarus locutus od. IV. Pyth.

Δυσθρόου φωνᾶς ἀνακεκλόμενον
Ποινὰ τίς ἔσται πρὸς Θεῶν.

Dum percontareris, quæ à duriſonâ loquelâ, Deorũ auxilio, futura eſſet liberatio. Aliàs eidem Pindaro ποινὰν pro *præmio* quoque uſurpari, agnoſcimus: ut cùm 1. Pyth. carmen in victoriam vocat ποινὰν τεθρίππων, *præmium quadrigarum.*

Ἀκόλουθος quoque κατάχρησις eſt, quòd Virgilius 11. Aen. *promittere* poſuit pro *minari*, & Horatius viciſſim lib. 1. Epiſtol. *minari* dixit pro *promittere;* quomodo & Catullus Epig. penultimo, eum, qui divitiis ſe jactaret, *minacem* vocat; ſicut habet vetus Regienſis editio *a*, atque à Joſepho quoque Scaligero editum eſt: pro quo ineptè Aldus, aliique, *nimis* excuderunt.. Græcos eodē modo ἀπειλὴ dicere pro καύχησις, & ἀπειλεῖν pro αὐχεῖν, ſive καυχᾶσθαι *b*, ex Euſtathio *c* diſcere eſt.

a an. 1481.
b *gloriari, jactare.*
c *Odyſſ.* θ. *pag.* 1602. *edit. Rom.*

VI. De fugienda catachresi nimis dura. Item quæ apud criticos antiquos catachresios fuerit nota.

Etsi autem κατάχρησις ſit tropi duricies, non tamen duricies hæc excedere modum debet. Nimis ſanè dura abuſio eſt, cùm Alexander Myndius apud Athenæū lib. IX. ait: τὸ δὲ πρόσωπον οὔτε λίαν λευκὸν ἰσχνόας, οὔτε μέλαν *d*. Loquitur de paſſeribus, quibus προσώπου nomē nequaquam convenit. Duriùs quoque dicitur πρόσωπον οὐρανοῦ: quomodo Euangeliſta Matthæus loquitur cap. XVI. In carmine tamen κατάχρησις hæc feratur: quomodo Lycophron cœlum vocat πολυπρόσωπον. Nec is tamen hoc nomine effugit cenſuram Ariſtotelis in III. Rhetor. Sed pro Lycophrone eſt, quòd poëtæ gaudeant rebus quibuſvis perſonas inducere. Eſtque ſimile, quòd Ovidius initio Metamorphoſios *naturæ vultum* dixit. Item Virgilius nunc feris *e* tribuit vultū, nunc mari; ut ſuprà vidimus. Quod nihilo mollius, quàm cùm Lycophron cœlo πρόσωπον aſſignat; quandoquidem hæc idē notant. Sanè & Cicero interdum πρόσωπον vertit *vultum*. Quamquam idem in primo de Legibus Græcos carere cenſeat voce, qua *vultum* exprimant: credo, quia *vultus* vox magis apta eſt, ut utriuſque nominis ἔτυμον conſideranti planum fiet.

d *nec facie alba valde, nec nigra.*
e 7. *Æn.*

Quòd ſi durior videatur catachreſis, mollire eam licebit ἰατρεύματι *f* aliquo. Ut ibidem Cicero ait: *Nec arboris, nec equi virtus quæ dicitur, in quo abutimur nomine, in opinione ſita eſt, ſed in natura.* Quamquā Plato in primo de Rep. ἁπλῶς dixerit ἀρετὴν τῶν κυνῶν *g*. Ex-

f *remedio.*
g *virtutē canum.*

Extremo illud loco adjicimus, veteres criticos, (ut ex antiquis ſcholiaſtis cognoſcere eſt) *κατάχρησιν*, omnemque vocum inſolentiam, indicare ſolitos præfigendo verſibus χ. Vide Iſaaci Caſauboni notas in Laërtium, & ejuſdem animadverſiones in Athenæum lib. VI, cap. VIII, item Joannem à Wouweren de *πολυμαθείᾳ* cap. XVII. Et hæc de abuſione.

VII. HYPERBOLE QUOMODO LATINIS DICATUR: ITEM QUID, ET QUOTUPLEX SIT: AC, IN QUOVIS EAM TROPO INVENIRI.

ὙΠΕΡΒΟΛΗ'Ν recentiores Ariſtotelis interpretes *exceſſum* vertunt; uti *ἔλλειψιν defectum*. Sed Latinos veteres aliter his vocibus uſos eſſe, monet Victorius lib. XIX. Var. Lect. cap. IX. Ab auctore ad Herennium dicitur *exſuperatio:* ab eodem, & Cicerone in III. de Orat., tranfertur *ſuperlatio;* quâ voce & Arnobius utitur lib. I: à Fabio lib. VIII. *ſuperjectio* vocatur. Nec eodem omnes modo definiunt. Quibuſdam dicitur eſſe tropi audacia: quæ deſcriptio non minùs catachreſi convenit, quàm hyperbolæ. Siquidem audaciæ eſt, iis uti, quibus duricies ineſt, uti fit in catachreſi. Hyperbole verò aliquid, quod fieri nullo modo poſſit, augendæ rei gratiâ dicit, aut minuendæ: ut Tullius definit in Topicis. Itaque eſt duplex; alia *αὐξητικὴ*, ſive augens, alia *μειωτικὴ*, ſive minuens. Certè non Tullio modò, ſed ipſi etiam Ariſtoteli, comprehendit utrumque exceſſum; tum eum, qui tendit ad exſuperantiam, qui ſolus aliis ὑπερβολὴ vocatur; tum illum, qui vergit ad defectum, qui & ὑποκορισμὸς dicitur. Utroque enim modo exceditur *τὸ μέσον* a.

Exemplum prioris modi eſt in illo Maronis *b* de navibus Cleopatræ: *Credas innare revulſas Cycladas.* Nam etſi magnitudinis erant inuſitatæ, quod Florus *c* abunde teſtatum facit: non tamen ſingulæ inſulis poterant æquiperari.

Poſterioris modi exemplum habes apud Juvenalem ſat. VI. de virgine exiguâ, quæ ob tutulum, ſive comæ ſuggeſtum, (ſic cum Statio *d* appello, quod Nazianzeno *e* eſt *πύργωμα πλοκάμων*, Hieronymo *f* eſt *turritus vertex*) refert à fronte Andromachen:

> *--- pòſt minor eſt, breviorque videtur*
> *Virgine Pygmæâ nullis adjuta* g *cothurnis.*

Cui enim veriſimile fiat, ipſis eam fabuloſis Pygmæis, quorum *tota cohors pede non eſt altior uno*, ut idem ſatyricus ait *h*, breviorem ſemper

a *mediū.*
b *Æn.* 8.
c *lib.* 4. *cap.* 11.
d *epithalamio Stellæ & Violantillæ.*
e *carm.* 63. *pag.* 147. *edit. Morell.*
f *epiſt. ad Demetriadem.*
g *Schoppius* adjuncta. *Sed vetus lectio elegātior eſt.*
h *ſat.* 13.

viſam fuiſſe, niſi quando ſtaturam juvaret induendo cothurnos, genus calceamenti ſubere altiùs elevato, quale in tragœdiis uſurpabant, ut perſonæ heroum, quas inducebant, apparerent grandiores: quemadmodum & è Polluce diſcimus, iccirco in iiſdem uſos ſyrmate, unde hic ipſe ſatyricus alio loco *a* ſcribit:

a *lib.* 2. *ſat.* 2.

--- Longum tu pone Thyeſtæ
Syrma, vel Antigonæ.

Eſſe antē ὑπερβολὴν troporum quorumvis affectionem, argumento eſt, quòd metaphora ὑπερβολικὴ ſit, ſi Ariſtotelē voces *Deum* philoſophorum: metonymia ὑπερβολικὴ ſit, ſi quempiam dicas *nequitiâ* ipsâ *nequiorem*, h. e. nequiſſimis quibuſque: (vulgus nunc ſequor, cui nequitia nequiſſimorum adjunctum potiùs videtur, quàm forma eſſentialis, quâ de re ſuo loco diximus:) ſynecdoche ὑπερβολικὴ ſit, *ſacer* pro quovis improbo: ironia ὑπερβολικὴ ſit, ſi cæcum dicas *Argo* eſſe *oculatiorem*. Imò & cum catachreſi concurrit: ut in illo Gregorii Magni: *O culpa* FELIX, *quæ talem meruiſti habere redemtorem!*

VIII. CUI ÆTATI, ATQUE ARGUMENTO, HYPERBOLÆ INPRIMIS CONVENIANT.

CONGRUUNT Hyperbolæ juvenibus magis, quàm ſenibus: cujus cauſſa eſt, quòd juventus in omnibus modum excedat, contra illud Chilonis præceptum, *Nequid nimis*. Id voluit Ariſtoteles *b*, cùm ſcripſit: εἰσὶ δὲ ὑπερβολαὶ μειρακιώδεις· σφοδρότητα γὰρ δηλοῦσιν *c*. Eandem ob cauſſam iis quoque conveniunt, quibus animus eſt commotus. Illuſtrat id Ariſtoteles exemplo Achillis, qui, Agamemnoni iratus, eoque munera oblata reſpuens, negavit, ab eo animum ſuum placari poſſe, ſi vel donentur quęcumque arenâ maris terræque occuluntur: atque item, cùm pollicerentur oratores, regem ipſum filiam ſuam daturum conjugem, negavit, ſe eam ducturum, quamvis vel formâ contenderet cum Venere, & induſtriâ atque artibus cum Pallade.

b *lib.* 3. *Rhet. cap.* 11.

c *ſunt autem hyperbolæ juveniles: nam vehementiã indicant.*

Hâc ipsâ de cauſsâ creber quoque eſt eorum uſus in conviciis. Ut, *Hic* d *alienus oves cuſtos bis mulget in horâ.* At vix fieri poteſt, ut bis de die mulgeantur, de horâ certè non poteſt. Sed *hora* ponitur pro exiguo tempore, per συνεκδοχὴν ὑπερβολικήν. Etiam hæc profecta ſunt ab animis perturbatis:

d *Ecl.* 3.

Nuſquam tuta fides e.
Nulla fides pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur f.

e 4. *Æn.*

f *Lucanus lib.* 10.

Denique eſt maximus eorum uſus in quibuſvis amplificationibus. Plautus Epidico *g*: *--- Pe-*

g *Act.* 5. *ſc.* 1.

Digitized by Google

--- Pedibus pulmoneis

Qui perhibetur, priùs veniſſet, quàm tu adveniſti mihi.

Ut quidem reſtituit Camerarius: quo pacto *pulmonei* pedes erunt, quos alibi *a* appellat *podagroſos*. a *Mercatore act.* 3. *ſc. Sumne ego homo.*

Quemadmodũ autem eo ingens indicatur tarditas: ita contrà ab eodẽ Comico mira deſignatur velocitas, cùm in Amphitryone ait *b*: b *act.* 1. *ſc.* 1.

--- Quadrigas ſi nunc inſcendas Iovis,

Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.

Vel ſi id eſſe ὑπερβολικὸν vix placet, ob particulam *vix* adjectam: at dubium non eſt, quin ὑπερβολικῶς ab Euripide *c* ſumma indicetur celeritas, cùm Achilles vocatur ἰσάνεμος, h.e. *ventis æqualis*, pro quo Homerus ſimpliciter dixerat πόδας ὠκὺς, h.e. *acupedius*, ut locuti veteres *d*. Maxima quoque velocitas ſignificatur, Antipatri de Aria Epigrammate *e*; cujus hi verſus extremi: c *Aulide.* d *Feſtus.* e *lib.* 1. *c.* 1. Ἀνθολ.

Ἢ γὰρ ἐφ᾽ ὑσπλήγων, ἢ τέρματος εἶδέ τις ἄκρου

Ἤϊθεον μέσσῳ δ᾽ οὔ ποτ᾽ ἐνὶ σταδίῳ.

Ergo in carceribus, metâque, hunc cernere poſſis

Currentem: medio non videas ſtadio.

Item iſthoc Virgilii *f* de Camillâ: f 7. *Æn.*

Illa vel intactæ ſegetis per ſumma volaret

Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:

Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti

Ferret iter, celeres nec tingueret æquore plantas.

Falluntur Critici, qui verſus hos, Maronis gravitate indignos, eoque adulterinos cenſent. Nam in omnibus eos codd. inveniri, auctor eſt Pierius Valerianus: ac ſimiles ſunt Apollonii verſibus, quibus agilitatem Polyphemi deſcribit *g*. Imò nec dubium, quin Apollonium Maro expreſſerit. Simul etiam, ut præter alios Cœlius Calcagninus in epiſtolicis quæſtionibus monet *h*, alluſit ad id, quod poëtæ tradiderunt de Orione, Neptuni, vel, ut alii volunt, Minoïs ex Euryale filio; aut Iphiclo, filio Phylaci: quorum illum aiunt patris beneficio ſuper fluctus ſuſpenſis veſtigiis, haut ſecus atque in terrâ, cucurriſſe: hunc fabulantur ita ſuper ariſtas inceſſiſſe, ut eas non confringeret. Heſiodus, Hyginus, & Apollonii interpres. Nec abludit ab hiſce fabulis, quod de Lada, Alexandri M. curſore, poëtarum multis *i* memorato, refert Julius Solinus *k*. Quippe tantâ celeritate fuiſſe prodit, ut nec veſtigia in pulvere arenâque relinqueret. Hæc vanorum Græculorum ὑπερβολὴ ex eo traxit originem, quòd, Pauſania *l* teſte, omnes ſuæ ætatis velocitate anteceſſerit: unde & ei ſtatuam g *lib.* 1. Ἀργον. *verſ.* 182. h *lib.* 1. *ep.* 8. i *Catul. carm.* 56. *Iuvenal. ſat.* 13. *Martial. lib.* 2. *ep.* 86. & *l.* 10. *epig.* 100. k *cap.* 6. l *in Corinthiacis.*

tuam apud Argos dicarunt in templo Veneris νικηφόρου.

IX. AN HYBERBOLIS UTI LICEAT: UNDE SIT, QUOD EAS AMEMUS: IN SACRIS QUOQUE SCRIPTURIS EAM FREQUENTARI: ET QUOMODO DURIORES HYPERBOLÆ MOLLIANTUR.

OPPONUNTUR, ὑπερβολικῶς, & verè loqui: quia nempe in ὑπερβολῇ veritatis limites excedimus. Cicero epiſt. XXI. lib. V. ad Att. *Cyprii talenta Attica ducenta; quâ ex inſulâ (non ὑπερβολικῶς, ſed veriſſimè loquor) nummus nullus, me obtinente, erogabatur.* Neque iccirco damnari debet hæc ratio loquendi. Nam *in hoc omnis hyperbole extenditur, ut ad verum mendacio veniat:* quemadmodum Seneca *a* ſcripſit. Neque enim adhibetur, ut intelligatur, quod dicitur; ſed ut exceſſus aliquis animo concipiatur, ac per incredibile intelligatur penè incredibile.

a *lib. 7. de beneficiis cap. 23.*

Quid verò in cauſsâ ſit, cur ὑπερβολικῶς homines loqui malint, quàm propriè, non ineleganter docet Joachimus Camerarius probl. II. appendicis. Verùm quod de levitate humanâ ait, non poteſt eſſe ratio perpetua, cùm Sp. S. gaudeat hyperbolis. Ita Auguſtinus lib. XVI. de civit. Dei cap. XXI. ὑπερβολικῶς interpretatur illud cap. XIII. Geneſ. *Ponam ſemen tuum, quaſi pulverem terræ.* Nam *quis*, inquit, *non videat, quàm ſit incomparabiliter* b *amplior pulveris numerus, quàm poteſt eſſe omnium hominum ab ipſo Adam, uſque ad terminum ſeculi?* Sic Exodi cap. III. verſ. 8. 17, & alibi paſſim, *Dabo vobis terram fluentem lacte & melle,* id eſt, admodum fecundam. Exod. cap. X. verſ. 21: *Ut ſint tenebræ ſuper terram Aegyptiorum, & quivis palpet tenebras:* hoc eſt, denſiſſimæ tenebræ. Jud. VII. 12: *Cameli innumerabiles erant, ſicut arena, quæ jacet in litore maris.* Similéque, cùm 1 Sam. XIII. 5. in Philiſtæorú exercitu fuiſſe dicuntur XXX *millia curruum, &* VI *millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena, quæ eſt in litore maris plurima.* Joſephus dicit, fuiſſe trecenta millia. Sed etſi vel duplo fuiſſent plures, quantillum hoc ad arenas maris? Itidem 1. Reg. cap. I. verſ. 40: *Adeò ut finderetur terra, præ voce eorum.* Et cap. X. 27: *Et reddidit rex argentum Hieroſolymis, ut lapides: cedros autem reddidit, ut ſycomoros, quæ creſcunt in loco depreſſo multitudine.* Neque Chriſtus hyperbolen refugit. Nam tale illud Matth. V. 39: *Quiſquis te cædet in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram.* Hoc eſt, potiùs, quàm jure talionis agere cum eo velis, etiam alterum colaphum excipe. Nec enim propriè id ſumi oportere, arguit, quòd Chriſtus,

b *vulg. codd.* comparabiliter.

Digitized by Google

ſtus, cùm cæderetur à ſervo Pontificis M., non alteram ei maxillam feriendam obtulit; ſed hominem reprehendit. Uti & à B. Paulo factum videmus Act. XXIII. 3. Interim ſic quoque Chriſti dictum è diametro adverſatur iſti gentilium ſententiæ:

Veterem ferendo injuriam invitas novam.

Quo multos incendi videas ad vindictam Chriſtiano uſque adeò indignam. Aliæ quoque id genus hyperbolæ multæ ſe in N. T. offerunt. Itaque ſtatuendum, inter alias hyperboles cauſſas, eam quoque eſſe, quòd propria ſæpe deſint, quibus res ſine ὑπερβολῇ æquè efficaciter ſignificentur.

Quemadmodum autem de metaphoris durioribus dicebamus, ita hyperbolæ quoque modum excedentes, quales tumidam reddunt orationem, præmuniendæ ſunt particulis, *inſtar*, *prope*, ac ſimilibus. Atque hoc eſt, quod præcipiunt Græci, προεπιπλήσσειν τῇ ὑπερβολῇ. Cicero in Piſonem, ubi diſſerit de reditu ſuo glorioſo: *Vnus ille dies*, inquit, *mihi quidem inſtar immortalitatis fuit, quo in patriam veni, cùm Senatum egreſſum vidi, populumque univerſum: cùm mihi ipſa Roma prope ſedibus convulſa ad contemplandum conſervatorem ſuum procedere viſa eſt; quem ita accepit, ut etiam mœnia ipſa viderentur, ac tecta urbis, ac templa lætari.* Eſt & altera leniendi ratio, quam ex Sapphone docet Demetrius. Nam cùm divina, ut vocar, mulier dixiſſet, γαμβρὸς εἰσέρχεται ἶσος Ἄρηϊ, *gener ingreditur æqualis Marti:* quaſi reprehendens ſe ipſam, quòd hyberbole uſa eſſet impoſſibili, continuò ſubdit; ἀνδρὸς μεγάλου πολλῷ μείζων, *viro magno multo major.* De Hyperbole ſatis.

X. DE EMPHASI.

EMPHASIS ſive efficacia eſt, cùm vocabulum adhibitum ſingularem habet vim. Sive, eſt vox modificata, vim orationis magis intendens, quàm ſi propriâ uſi fuiſſemus. Eſtque variorum troporum affectio. Itaque metaphora eſt ἐμφατική, *incenſus irâ*, *accenſus cupiditate.* Sic in illo ex legibus XII. tab. apud Ciceronem III. de Orat. *Si telum manu fugit:* quo ſignificatur, telum eſſe imprudentiâ emiſſum: atque, ut Muretus *a* monet, videri queat expreſſum ex illo Homeri *b*, a *lib.* 18. *Var. Lect. cap* 19.

--- τοῦδ' οὐχ' ἅλιον βέλος ἔκφυγε χειρός. b *Iliad.* ε.

Item cùm Maro *c* de haſtâ Aeneæ inquit: c 12. *Æn.*

--- Volat atri turbinis inſtar
Exitium dirum haſta ferens.

 Nam

Nam breviùs, ac planiùs, propriis res exponi non potuit, quàm eſt
a *Æn.2.* uno ſignificata tranſlato. Itidem in illo *a*,

Invadunt urbem ſomno vinoq; ſepultam:

ſignificantius eſt *ſepultam*, quàm *oppreſſam*. Etiam illud Auguſti apud
b *in Aug. cap 71.* Suetonium *b*, *forum aleatorium calefecimus;* majorem habet ἐνέργειαν, quàm, *ſtudioſè multumque luſimus aleâ*. Similiter illa Synecdoche *c*,
c *Matth. 27.4.* *Prodidi ſanguinem innoxium;* ἐμφαντικώτερον eſt, quàm ſi *hominem* dicas.
d *Adel. act.3.ſc.3.* Item illa Terent. *d Tu quantus quantus, nil niſi ſapientia es*: quæ εἰρωνικὴ ſυνεκδοχὴ majorem habet emphaſin, quàm ſi dixiſſet, *tu quidem ſapientiâ ſummâ es ornatus.*

Interdum quoque ἔμφασις propriæ accidit locutioni, quæ iccirco ad Grammaticen pertinet. Ita apud Maronem ἐμφατικῶς, ſive (ut lo-
e *4. Æn.* quitur Thucydidis Scholiaſtes) ἐμφαντικῶς ait Dido de Aeneâ *e*:
f *Phorm. act 2.ſc.1.* *Pro Iuppiter ibit Hic, ait.* Ἐμφατικὸν quoque illud Comici *f*, *Hominem commonſtrarier mihi iſtum volo.* Utrobique enim pronomen odium ſignificat. Similiter apud Hebræos ἔμφασιν habet vox geminata: quæ ferè certum rei ſignificat. Geneſ.cap.11: *De omni ligno horti comedendo comedes.* Item, *Quocumque die comederis ex eâ, morte morieris.* Geneſ.cap.111: *Multiplicando multiplicabo dolorem tuum.* Cùm autem hoc emphaſios genus ipſi ſit Spiritui S. uſitatum: manifeſtarius eſt eorum Rhetorum error, qui ſcribunt, emphaſi propoſitum eſſe, ut res major videatur, quàm revera eſt.

g *lib.de Hom.* Aliquanto aliter emphaſis nomine utitur Plutarchus *g*: ut cui ἔμφασις ſit, ἥπερ δι' ὑπονοίας ἐπίτασιν τοῦ λεγομένου παρίστησι· *quæ occulto ſenſu ejus, quod dicitur, ſignificationem intendit.* Ita elegantiarum pater Odyſſ. λ ait: Αὐτὰρ ὅτ' εἰς ἵππον κατεβαίνομεν. *Verùm poſtquam in equum deſcendimus.* Nam deſcendendi verbo ſignificatur equi magnitudo. Alterum quoque exemplum huic geminum inibi vide. Sed & eodem ſenſu
h *lib.8. cap.3.* emphaſis à Fabio *h* definitur, *virtus altiorem præbens intellectum, quàm quem verba per ſe ipſa declarant.* Itaque emphaſis utrique eſt, cùm ex dicto quopiam latens aliquid eruitur: ut in illo Myrrhæ apud Naſo-
i *8.Metam.* nem *i*, patris amorem nutrici confitentis:

--- O, dixit, felicem conjuge matrem!

k *Æn.3.* Et in illo Virgilii *k* de Cyclope:

--- Iacuitque per antrum
Immenſum:

l *Æn.2.* quo prodigioſa ejus magnitudo ſignificatur. Par ratio in illo *l*:

Demiſſum lapſi per funem:

quo innuitur equi lignei altitudo. Item 1. Georg.

--- Cùm

Digitized by Google

--- *Cùm jam glandes atque arbuta ſacræ*
Deficerent ſylvæ.

h. e. non ſolùm aliis, ſed & ſacræ quoque. Et IV. Aenid.

Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam
Degere more feræ?

Nam conqueri videtur Dido de matrimonio, cùm tamen eo affectu prorumpat, ut vitam abſque connubio, non hominum, ſed ferarum, putet. Et hæc de tropis veris, eorumque ſpeciebus, & affectionibus.

CAPUT XIII.

DE IIS, QUÆ FALSO INTER TROPOS REPONUNTUR.

CUM *in omni tropo requiratur immutatio ſignificationis: neutiquam Sarcaſmus, Diaſyrmus, Charientiſmus, & Aſteiſmus, Ironiæ ſpecies ſtatuendæ ſunt: neque etiam Onomatopœia, Epitheton, Icon, Periphraſis, Antiphraſis, & Hypallage, inter tropos referri poſſunt.*

I. DE SARCASMO.

QUEMADMODUM, ut vidimus, diſtincti à multis conſtituuntur tropi, qui troporum ſunt aliorum vel ſpecies, vel affectiones: itidem & tropos alios aliis ſubjecerunt, qui neque troporum ſunt ſpecies, neque affectiones, neque etiam diſtincti tropi. Hoc pacto quatuor ſtatuunt ironiæ ſpecies; ſarcaſmum, diaſyrmum, charientiſmum, & aſteiſmum. Ratio, quæ eos compulit, eſt iſta, quòd ſint ſpecies irriſionis. At idem, ac eſt irriſio, putârunt eſſe ironiam. Verùm licet ironia ſemper fiat cum irriſione, irriſio tamen ſæpe fit ſine ironiâ. Neque enim ſemper in irriſione ſignificatur contrarium; ſed ſæpe intelligitur, quod verbis primò ſignificatur.

Eſt autem ſarcaſmus, hoſtilis irriſio. De ἐτυμολογίᾳ nominis haut convenit inter eruditos. Mihi veriſimile fit, σαρκάζειν propriè dici de canibus carnes oſſaque adrodentibus; ut propriè ſit σαρκασμὸς irriſio, quæ fit cum rictu, qualis eſt canum, cùm inimicè ſuper oſſe mutiunt hirriuntque. Aliter tamen hâc ſuper re alii ſcribunt. Apud Galenum quidem in Gloſſ. Hippocratis exponitur, διὰ τῆς τῶν χειλῶν δήξεως χλευάζειν· *irridere cum labiorum morſu.* Ita σαρκασμὸς propriè ſit, cùm

quis morſis labris ſubſannat alium. Quamquam nec deſunt, qui pro δήξεως *a* legant δείξεως *b*: ut σαρκασμὸς juxta eos ſit irriſio, quæ fiat diductis labris, oſtenſáque dentium carne. Julio Cæſari Scaligero *c* σαρκασμὸς eſt hoſtilis irriſio ſuper jam mortuo, vel mox certò morituro. Nam putat, σάρκα propriè eſſe *cadaver*; quomodo, ut annotat Euſtathius ad Iliad. γ. σῶμα quoque apud Homerum perpetuò dicitur de inanimis, at δέμας de vivis, puta à δέω *d*, quia ſit quaſi δεσμός *e*. Certè ab eâ σαρκὸς, quam dixi, ſignificatione, *ſarcophago*, (quo ſepulchrum ſignificari, autor eſt Nonius in Capulo) inditum eſt nomen. Idem quoque ſtabiliunt origine Latinæ vocis, ſive ſit à cadendo, ſive à carendo. Quidam enim *carnem* ita dictam volunt, quia cadat, atque ita communem habere originem cum cadavere. Ac de origine quidem *cadaveris* nullus controverſabitur. Quemadmodum enim Græcis πτῶμα eſt ἀπὸ *f* τοῦ πίπτειν, ita & Latinis *cadaver* dictum liquet à cadendo; unde divinus poëta *g*:

--- Belloque caduci
Dardanidæ.

Et Lucanus lib. VI:

Carminibus magicis opus eſt, herbiſque cadaver
Ut cadat.

At de *carnis* ἐτυμολογίᾳ haut immeritò fortaſſe ſcrupulum alicui injiciat; quòd alii à carendo dici aiunt, quia careat vitâ; quo reſpexiſſe videri queat idem Maro, cùm de apibus ait *h*:

--- Tum corpora luce carentum.

Sanè Donato *i* videtur ex eo *carnifex* dictus, quia carnem faciat è vivente. Imò Scaliger quoque ejus vocis ἐτυμολογίᾳ ſuam ſtabilit ſententiam ſuper origine propriáque ſignificatione tum σαρκασμοῦ, tum *carnis*. Verumtamen (liceat nobis porrò Rhetorum areas adſpergere pulvere Grammatico) magis placet, ut *caro* ſit à κρέας, quandoquidem ρ fere in Latinis locum mutat: quomodo à τέρην eſt *tener*, à στρωννύω *ſterno*, à κρίνω *cerno*, à καρκίνος *cancer*: atque eadem eſt ratio in aliis plurimis. Nec diſplicet, ut *facere* in hac carnificis voce ſit *interficere*; tum quia, ut Græcis ῥέζειν, ita Latinis *facere*, quoties de ſacrificando animali ſermo eſt, *mactare* notet, tum quia hæc mactandi ſeu occidendi ſignificatio remanſit in compoſito *interficere*. Nam *inter* non ratò in compoſitione auget, ut innuit Donatus *k*, qui adauctivam particulam vocat, ac *interturbare* explicat non mediocriter turbare; & *intercipere* totum capere; eodemque modo dici vult *interfectus*, & *interemtus*. Siquidem *emere* ſignificabat tollere, ſumere; unde

a *morſu.*
b *monſtratione.*
c *lib 3. de re poët. cap 86.*
d *vincio.*
e *vinculum.*
f *à cadendo.*
g *Æn. 6.*
h *4. Georg.*
i *in Hecyr.*
k *Andr. act. 4 ſc. 1. & Eun. act. 1. ſc. 1.*

Digitized by Google

unde in vett. gloſſ. *Abemit*, ἔλαβεν. Nec in ſolo *interficiendi* verbo primogenii vim cernere eſt. Nam, ut hoc quoque παρὰ τὴν ὁδοιπορείαν a moneamus, *confici*, eodem Donato b teſte, propriè dicuntur gladitores graviſſimis occumbentes vulneribus: eóque modo dixit Seneca lib. III. de irâ cap. ult. *Quos, cùm alter alterum vexârit, ſuus confector exſpectat.* Hinc extenſa ad animantes quoſvis ſignificatio: ut cùm *ſicâ conficere* aliquem legimus apud Tullium, *confectores ferarum* apud Tranquillum, & *confectorium* in veteribus gloſſis, pro loco in quo ſues interimuntur. Exponunt enim χοιροσφαγεῖον. Et hæc hactenus.

a obiter.
b Eun. act. 5. ſc. 2.

Quod ſi placet ea σαρκασμοῦ ἐτυμολογία ac definitio, quam è Scaligero adſignavimus, propriè Sarcaſmus ſit in illo Turni XII. Aen.

En agros, &c, quam bello Troiane petiſti,
Heſperiam metire jacens.

Et hoc X. Aen.

Iſtic nunc, metuende, jace.

Verè quoque ac propriè σαρκαστικὸν fuerit iſthoc Judæorum in Chriſtum Matth. XXVII: *Alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere.* Item: *Si filius Dei eſt, deſcendat nunc de cruce.*

II. De diasyrmo.

ΔΙΑΣΥΡΜΟ'Σ, eidem Scaligero, eſt par acerbitate, ſed extra cædem. Ut IV. Aen.

I, ſequere Italiam ventis.

& apud Comicum in Andriâ act. IV. ſc. III:

Nova nunc religio in te iſthæc inceſſit, cedo.

Ubi tamen Eugraphius Sarcaſmum ſtatuit; latiùs nempe Sarcaſmi voce acceptâ. Illuſtre etiam diaſyrmi exemplum apud Oroſium occurrit in apologetico c de arbitrii libertate: ubi Pelagium deridet, quia putaret, portare ſe poſſe onus legis divinæ, vivereque ſine peccato: *Sed tibi*, inquit, *ſpecialis inde portandi oneris fortaſſe fiducia eſt, quòd, balneis epuliſque nutritus, latos humeros geſtas, robuſtamque cervicem, præferens etiam in fronte pinguedinem.*

c pag. 748. edit. Colon. an. 1582.

Aquilæ Romano diaſyrmus dicitur eſſe elevatio aut illuſio; definiturque figura, quâ ludentes, quæ ab adverſariis dicuntur, ſolvimus: qualis eſt totus ille locus pro Murænâ in Sulpicium de jure civili. Hoc ſchemate ex conſilio Gorgiæ utemur, quoties vix eſt, quod argumentis adverſæ partis reſpondeamus. Gorgiam certe εἰρωνείαν frequentâſſe, ac, cùm diſſimulatione iſthac uteretur, inuſitata etiam, & per-

Digitized by Google

quis morſis labris ſubſannat alium. Quamquam nec deſunt, qui pro
a morſu. δήξεως *a* legant δείξεως *b*: ut σαρκασμὸς juxta eos ſit irriſio, quæ fiat di-
b monſtratione. ductis labiis, oſtenſâque dentium carne. Julio Cæſari Scaligero *c*
c lib 3. de re poët. cap 86. σαρκασμὸς eſt hoſtilis irriſio ſuper jam mortuo, vel mox certò mori-
turo. Nam putat, σάρκα propriè eſſe *cadaver;* quomodo, ut annotat
Euſtathius ad Iliad. γ. ζῶμα quoque apud Homerum perpetuò di-
d vincio. citur de inanimis, at δέμας de vivis, puta à δέω *d*, quia ſit quaſi δε-
e vinculum. σμός *e*. Certè ab eâ σαρκὸς, quam dixi, ſignificatione, *ſarcophago*, (quo
ſepulchrum ſignificari, autor eſt Nonius in Capulo) inditum eſt no-
men. Idem quoque ſtabiliunt origine Latinæ vocis, ſive ſit à caden-
do, ſive à carendo. Quidam enim *carnem* ita dictam volunt, quia ca-
dat, atque ita communem habere originem cum cadavere. Ac de
origine quidem *cadaveris* nullus controverſabitur. Quemadmodum
f à cadendo. enim Græcis πτῶμα eſt ἀπὸ *f* τοῦ πίπτειν, ita & Latinis *cadaver* dictum li-
g Æn.6. quet à cadendo; unde divinus poëta *g*:

--- Belloque caduci
Dardanidæ.

Et Lucanus lib. VI:

Carminibus magicis opus eſt, herbiſque cadaver
Ut cadat.

At de *carnis* ἐτυμολογίᾳ haut immeritò fortaſſe ſcrupulum alicui in-
jiciat; quòd alii à carendo dici aiunt, quia careat vitâ; quo reſpexiſſe
h 4. Georg. videri queat idem Maro, cùm de apibus ait *h*:

--- Tum corpora luce carentum.

i in Hecyr. Sanè Donato *i* videtur ex eo *carnifex* dictus, quia carnem faciat è vi-
vente. Imò Scaliger quoque ejus vocis ἐτυμολογίᾳ ſuam ſtabilit
ſententiam ſuper origine propriâque ſignificatione tum σαρκασμοῦ,
tum *carnis.* Verumtamen (liceat nobis porrò Rhetorum areas ad-
ſpergere pulvere Grammatico) magis placet, ut *caro* ſit à κρέας, quan-
doquidem ρ fere in Latinis locum mutat: quomodo à τέρην eſt *tener*,
à στρωννύω *ſterno*, à κρίνω *cerno*, à καρκίνος *cancer:* atque eadem eſt ratio in
aliis plurimis. Nec diſplicet, ut *facere* in hac carnificis voce ſit *inter-
ficere;* tum quia, ut Græcis ῥέζειν, ita Latinis *facere*, quoties de ſacri-
ficando animali ſermo eſt, *mactare* notet, tum quia hæc mactandi
ſeu occidendi ſignificatio remanſit in compoſito *interficere*. Nam
k Andr. act. 4 ſc. 1. & Eun. act. 1. ſc. 1. *inter* non rarò in compoſitione auget, ut innuit Donatus *k*, qui adau-
ctivam particulam vocat, ac *interturbare* explicat non mediocri-
ter turbare; & *intercipere* totum capere; eodemque modo dici vult
interfectus, & *interemtus*. Siquidem *emere* ſignificabat tollere, ſumere;
unde

Digitized by Google

unde in vett. gloſſ. *Abemit*, ἤλαβεν. Nec in ſolo *interficiendi* verbo primogenii vim cernere eſt. Nam, ut hoc quoque παρὰ τὴν ὁδοιπορείαν a moneamus, *confici*, eodem Donato b teſte, propriè dicuntur gladitores graviſſimis occumbentes vulneribus: eoque modo dixit Seneca lib. III. de irâ cap. ult. *Quos, cùm alter alterum vexârit, ſuus confector expectat.* Hinc extenſa ad animantes quoſvis ſignificatio: ut cùm *ſicâ conficere* aliquem legimus apud Tullium, *confectores ferarum* apud Tranquillum, & *confectorium* in veteribus gloſſis, pro loco in quo ſues interimuntur. Exponunt enim χοιροσφαγεῖον. Et hæc hactenus.

a obiter.
b Eun. act. 5. ſc. 2.

Quod ſi placet ea σαρκασμοῦ ἐτυμολογία ac definitio, quam è Scaligero adſignavimus, propriè Sarcaſmus ſit in illo Turni XII. Aen.

En agros, &, quam bello Troiane petiſti,
Heſperiam metire jacens.

Et hoc X. Aen.

Iſtic nunc, metuende, jace.

Verè quoque ac propriè σαρκαστικὸν fuerit iſthoc Judæorum in Chriſtum Matth. XXVII: *Alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere.* Item: *Si filius Dei eſt, deſcendat nunc de cruce.*

II. DE DIASYRMO.

ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ, eidem Scaligero, eſt par acerbitate, ſed extra cædem. Ut IV. Aen.

I, ſequere Italiam ventis.

& apud Comicum in Andriâ act. IV. ſc. III:

Nova nunc religio in te iſthæc inceſſit, cedo.

Ubi tamen Eugraphius Sarcaſmum ſtatuit; latiùs nempe Sarcaſmi voce acceptâ. Illuſtre etiam diaſyrmi exemplum apud Oroſium occurrit in apologetico c de arbitrii libertate: ubi Pelagium ridet, quia putaret, portare ſe poſſe onus legis divinæ, vivereque ſine peccato: *Sed tibi*, inquit, *ſpecialis inde portandi oneris fortaſſe fiducia eſt, quòd, balneis epuliſque nutritus, latos humeros geſtas, robuſtamque cervicem, præferens etiam in fronte pinguedinem.*

c pag. 748. edit. Colon. an. 1582.

Aquilæ Romano diaſyrmus dicitur eſſe elevatio aut illuſio; definiturque figura, quâ ludentes, quæ ab adverſariis dicuntur, ſolvimus: qualis eſt totus ille locus pro Muræna in Sulpicium de jure civili. Hoc ſchemate ex conſilio Gorgiæ utemur, quoties vix eſt, quod argumentis adverſæ partis reſpondeamus. Gorgiam certe εἰρωνείαν frequentaſſe, ac, cùm diſſimulatione iſthac uteretur, inuſitata etiam, & per-

Digitized by Google

& peregrina verba uſurpare ſolitum, autor nobis Ariſtotel. lib. III. Rhetor. cap. VI. Julius Rufinianus, qui in operis ingreſſu ait, ſe ea perſequi velle, quæ Aquila prætericrat, diaſyrmum vocat figuram, quâ rem aut perſonam elevamus. Sed Aquila quoque elevationem eſſe monuerat. Interim verè uterque. Nam & ipſe Ariſtoteles tertio Rhetor. & Demoſthenes pro Cteſiphonte, διασύρειν uſurpant pro aſtutè extenuare atque elevare adverſarii argumenta.

III. DE CHARIENTISMO.

ΧΑΡΙΕΝΤΙΣΜΟΥ vox eſt à χαριεντίζεσθαι: quod gloſſæ Benedicti exponunt *carinari*. Iſidorus *a* ſimiliter, *Carinantes, includentes*. Nempe velut Græcis γεφυρίζειν *b* eſt à γέφυρα *c*, ut propriè ſignet, è ponte convicia jacere: ita *carinari* propriè eſt, è carina, infimâ navis parte, conviciari. Sed ἀπλῶς ſumitur pro *objectare probra:* ut exponit Feſtus, & Ennius *d* uſurpat. At χαριεντίζεσθαι dicitur ex eo, quia Græcis ſint χαρίεντες, qui Latinis *ſalſi*, ut χάριτες *ſales*. Itaque charientiſmus, juxta Rufinianum, eſt irriſio cum amœnitate mordax. Vt in hoc Ciceronis *e*; *Facite enim, ut vultum ipſius, & illam uſque ad talos demiſſam purpuram cogitetis.* Aliis charientiſmus eſt, cùm dura gratioſis verbis molliuntur; ut in illo *f* Davi ad Simonem: *Bona verba, quæſo.* h. e. Εὔφημα φώνει, meliùs ominare. Geminum huic iſthoc Plauti Perſa *g*: *Bona pax ſit potius.* Item Maro, & Cicero, non uno in loco: *Di meliora.* Quod integrè expreſſit Tibullus *h*: *Di meliora ferant.* Vide de hac loquendi formula Hier. Ferrarium in Philippicam IV. De charientiſmo ita Diomedes *i*: *Charientiſmus eſt, quo dura dictu gratiùs proferuntur. ut cùm interrogamus: Numquis nos quæſierit? & reſpondetur;* BONA SALUS, *vel* FORTUNA; *quo intelligitur, neminem nos quæsiſſe.* Idem iiſdem penè verbis refert Iſidorus lib. I. Originum. Metuo autem, ne hæc conſuetudo poſteriorum tantùm ſeculorum fuerit: quamvis V.N. Janus Duza lib. I. Plautin. explicat. cap. X. ad eumpſe morem reſpexiſſe exiſtimet Plautum, cùm Euclio *k*, abſente ſe, omnibus vult occluſas obſerataſque eſſe fores, uſque adeò, ut ne Bonam quidem Fortunam intromitti velit.

a *in gloſſis.*
b *conviciari.*
c *pons.*
d *apud Feſtum in Carinantes.*
e *Orat. pro Cluent.*
f *Andr. act. 1. ſc. 2.*
g *act. 2. ſc. 2.*
h *lib. 3. el. 4.*
i *lib. 2.*
k *Aul. act. 1. ſc. 2.*

IV. DE ASTEISMO.

ASTEISMOS eſt jocus urbanus; ut apud Athenæum *l*: Εἰ μή τι τούτων ἴδιας ἱστορεῖ,

--- χαι-

l *lib. 3.*

--- χαιρέτω

Λιβυκαῖσι βίβλοις, παισί τ' Ἄννωνος πλάναις *a*.

Sententia eſt, qui tam prodigus eſt honoris ſui, ut iſtiuſmodi res ſcriptis conſignare non pudeat, is per me licet eâdem ſe oblectet futilibus ac mendaciorum manifeſtis (ſic enim vulgò judicabant) Hannonis, Carthaginenſium ducis, commentariis de ſuâ in Atlantico Oceano navigatione, noviſque inibi ab ſe terris inventis. Eſt igitur planè geminum illi Maroniano *b*,

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.

Facetè quoque Cicero *c* parvam Lentuli, generi ſui, ſtaturam irridebat, cùm diceret; *Quis generum meum ad gladium alligavit?* Nec urbanè minùs Philippus Macedo *d*, cùm Perſas cogitaret in ſuam redigere potestatem, eoque in Perſiam miſiſſet exercitum, ſcripſit, milites à ſe miſſos, quòd comperiſſet, eos ſeditione vexari; bonorum autem virorum eſſe, cùm id fit, aliis ſuccurrere.

V. De mycterismo.

SVNT &, qui Ironiæ ſpeciem faciant Mycteriſmum, quo alium quis --- *naſo ſuſpendit adunco* e. Id enim eſt μυκτηρίζειν, à μυκτὴρ, quâ voce nares ſignificantur: unde, quod Græci Ἀττικὸν μυκτῆρα *f*, id M. Seneca *g naſum Atticum* vocat. Nempe διὰ *h* τὴν Ἀττικὴν δριμύτητα τῶν σκωμμάτων *i*, ob quam & εἴρωνες *k* appellantur. Verùm μυκτηρισμὸς non magis Ironia eſt, quàm Sarcaſmus, aliæque irriſionis ſpecies. Pollux quidem ſcribit, ὃ τὸ εἰρωνά τινες μυκτῆρα καλοῦσι. Sed laxè is εἰρωνείας, & μυκτῆρος, utitur vocabulis, pro irriſione eâ, quam homines amant elegantiores. Quomodo & Eunapius in Libanii vita ait, idem eſſe Atticis μυκτῆρα, καὶ ἁλισμὸν, quod Latinè *naſum & ſales* dixeris. Vnde liquet, & εἰρωνείας, & μυκτῆρος, & ἁλισμοῦ, vocabula promiſcuè interdum uſurpari. Sed ſi propriè ſumas, plurimùm diſtant, ut origo etiam teſtatur. Quare ſi non quicquid σκῶμμα, ſive dicterium eſt, id continuò pro Ironiâ haberi debet; verùm tum demum εἰρωνικὸν cenſetur, cùm in eo intelligitur contrarium: quanto minùs μυκτηρισμὸς fuerit Ironia? in quo nec contrarium intelligi unquam poteſt; quandoquidem non verbis fit, ut ſarcaſmus, ſed geſtu; naſo puta, quem ſubdolæ eſſe irriſioni dicatum, ſcribit Plinius lib. XI. cap. XXXVII. unde idem, Præfat. in Nat. hiſt., Lucillium, quia ſatyram invenit, ait ſtyli naſum condidiſſe. Et Martialis *l* ridet Tongilianum, nihil habentem præter naſum, quia pauper erat, acris

a *Si quid horum in libros retulit Iuba, oblectet ſe Libycis libris, & Hannonis erroribus.*
b *Ecl.* 3.
c *apud Macrobium lib. 2. Saturn. cap.* 3.
d *apud Diomedē lib.* 2.
e *Horat.*
f *Lucianus contra eum, qui dixerat, Prometheus es in verbis.*
g *Suaſoriâ* 1.
h *Lucianus ibidē.*
i *Atticam illam mordendi acerbitatem.*
k *Lucianus* περὶ γυμνασίων.
l *lib.* 12. *epig.* 90.

acris aliorum cenſor. Atque inde *naſuti* dicuntur: unde idem Martialis *a*:

a *lib.*13. *ep.*2.

Naſutus ſis uſque licet, ſis denique naſus,
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas,
Et poſſis ipſum tu deridere Latinum:
Non potes in nugas dicere plura meas.

Quin ea pſe de cauſsâ à μυγμῆ, quo tum narium ſonus, tùm χλευασμὸς notatur, ἀμύμονα *b* quaſi ἀμύγμονα dici volunt.

b *inculpatum.*

Latè μυκτηρισμῦ nomine utitur Apoſtolus, cùm cap. VI. ad Galatas inquit, Θεὸς ὐ μυκτηρίζε) *c*. Nam hic συνεκδοχικῶς quævis intelligenda irriſio, ſive ea cum geſtu fiat, ſive ſecus. Sed & Simplicio in Epictetum μῶκος, ſive ſanna, eſt ὁ μυκτηρισμὸς, ὁ διὰ τοῦ σχήματος ἐμπαιγμός. At plura ſunt μώκου ſive ſannæ genera, inter quæ principem hæc tria obtinent locum; ciconia, auriculæ aſini, & lingua canis: de quibus apud Perſiû legere eſt ſat. 1, & B. Hieronymum epiſt. ad Ruſticum Monachum.

c *Non irridetur ac quaſi naſo ſuſpenditur Deus.*

VI. DE MIMESI, APOPHASI, ET CATAPHASI.

NEc rectiùs ad Ironiam referunt μίμησιν, cùm eâ plurimùm intelligi debeat quod verba propriè ſonant. Eſt enim μίμησις, cùm verba aliorum referimus directâ oratione. Nam ſi obliqua fuerit oratio, non eſt μίμησις. Itaque μίμησις non fit, ſi hoc pacto ſermonem feram: Fœneratores ac negotiatores à ſummo Jano ad imum uſque exemplo ſuo docent, primò pecuniæ habendam eſſe rationem, pòſt curandam virtutem. At μίμησις eſt, cùm hæc directâ oratione effert Horatius epiſt. 1. lib. 1:

O cives, cives, quærenda pecunia primùm eſt.
Virtus poſt nummos. Hæc Ianus ſummus ab imo
Prodocet.

Ita legendum eſſe, non *perdocet*, oſtendimus ſuprà *d*. Ut *prodocet* ſit *palàm* docet. Nam id interdum *pro* valere in compoſitione, auctor eſt Feſtus.

d *cap.*7. *hujus lib.*

Similis μίμησις eſt Pſalm. ſecundo verſ. 3: *Dirumpamus vincula, & projiciamus à nobis funes eorum. Habitans in cœlis ridebit, Dominus ſubſannabit eos.* Nam primò David verba adverſariorum recitat: inde reſponſionem ſubjicit.

Nonnulli quoque Ironiæ ſubjiciunt ἀπόφασιν, & κατάφασιν: illâ negamus,

gamus, quod agimus: hâc agimus, quod negamus. ἀπόφαςις ſit, Non dicam hoc loco, quæ libidinosè in legatione patrârit: κατάφαςις ſit, Prætereo, quæ libidinosè egit in legatione. Verùm nullam hic video ironiam. Nam quod diſertim ſcribunt, *non dicam* accipi pro *dicam*, quodque *præterco* interpretantur *minimè prætereo*, id vellem Rhetoribus illis nunquam excidiſſet. Sed hâc de re aliquid quoque dicemus, cùm de Præteritione agemus in σχηματολογίᾳ.

VII. De onomatopoeia.

MULTOS præterea vulgò recenſent tropos, qui troporum numero non ſunt inſerendi: cujuſmodi ſunt, Ὀνοματοποιΐα, Ἐπίθετον, Εἰκὼν, Περίφρασις, Ἀντίφρασις, & Ὑπαλλαγή.

ὈΝΟΜΑΤΟΠΟΙΐΑ Ciceroni in tertio de Orat. vocatur *verbi fabricatio;* quomodo & in Lucullo ait *verba fabricari:* ac III. de Oratore pro eo quoque dixit *verba facere*, & *novare*. Fabius lib. VIII. cap. VI. ὀνοματοποιΐαν interpretatur *fictionem nominis*. Quamvis autem hæc ab Euſtathio vocetur τρόπος ποιητικὸς, propriè tamen tropus non eſt, quia non mutatur hâc propria vocis ſignificatio, ſed rei carenti nomine nomen à ſono inditur. Atque id quoque vidit P. Fonſeca lib. I. Dialecticarum Inſtitutionum cap. IX. Errat tamen, cùm exiſtimat, quia onomatopœia non immutat ſignificationem, non omnem tropum eam immutare; cùm ex eo, quòd tropus omnis ſignificationem invertit, potiùs colligere debuerit, onomatopœiam tropum non eſſe. Eſt autem onomatopœiæ exemplum βομβαλοβόμβαξ apud Ariſtophanem; item ψιθύρισμα apud Theocritum, pro ſuſurro arborum, quem edunt ventulo ſpirante; niſi quis malit, propriè eſſe inſuſurrationem in aures, ut ſit à ψίω τῷ λεπτῷ ὠτί. Sonus quoque, quem buccæ inflatæ colliſæque edunt, Perſio *a* *ſtloppus* dicitur, ſive, ut in veteribus membranis Perſii, ac Priſciani, etiam noſtris, legere eſt, *ſcloppus*, ſive *ſclopus*. *Gannire* vulpium, vel potius canum eſt, voce caudâque heris præ gaudio adulantium; ut cùm origo indicat (eſt enim à γάνυσθαι, h. e. *gaudere*) tum Lucretii illud lib. V. de catulis: *Gannitu vocis adulant*. Itaque rectè in vett. gloſſis, *Gannit*, σκύζει. Nam σκύζειν propriè canum eſt, teſte Heſychio, & Euſtatio in Il. θ. Apud eundem Lucretium *b* invenias *baubari* pro *latrare*, nempe ab αὖ αὖ, quem Ariſtophanes canum latrantium ſonum facit: eaque examuſſim optimè ratio videtur Jano Duzæ, cur in Caſinæ prologo legamus, *Plautus cum latranti nomine:*

a *ſat.* 5.

b *lib.* 5.

quamvis aliter hàc de re Camerarius, Canterus, Scaliger. *Mutire* quoque canum proprium eſt, factum à μυ̃, ut à γρυ̃ eſt *grunnire*, quod proprium eſt animalis iſtius, cui dicebat Chryſippus animam pro ſale datam, ne putiſceret. Græci itidem γρύζειν dicunt, quo uſus Ariſtophanes in Nebul. Act. III. ſc. III: πρῶτον μὲν ἔδει φωνὴν παιδὸς γρύξαντος μηδὲν ἀκοῦσαι· *Primum*, inquit, *nec vocem oportebat audire pueri vel gry dicentis*. Ineptit intepres, cùm vertit: *non oportebat morem gerere*. Sed & volucrium quarundam nomina ſunt à ſonis facta. cujuſmodi ſunt, teſte Varrone lib. IV. de L.L. *Vpupa, Cuculus, Corvus, Hirundo, Vlula, Bubo. item hæ: Pavo, Anſer, Gallina, Columba*. quibus, Fabii judicio, addendum *Graculus*: quem inepiè Varro *a* ita dictum putabat, quòd gregatim volet: quamvis non fugiat me, in veteri verbo eſſe, graculum ſemper adſidere graculo, ac Græcis quoque κολοιὸς ſit à κολλάω, quod eſt, *conglutino*.

Quibuſdam etiam ὀνοματοποιΐα vocatur, quælibet novi nominis effictio: ut cùm Siculus Dionyſius virginem vocaret μέλλανδρον, quia expectat virum, ςῦλον verò ſeu columnam diceret μενεκράτη, quoniam manet continetque; & τὰς τῶν μυῶν διεκδύσεις *b*, rectè dici putaret μυστήρια, quia mures ſervant. Multa iſtiuſmodi finxit Alexarchus rex, qui Uranopolim in Macedoniâ condidit: nonnulla item Atticus Herodes, aliique onomatothetæ. Exempla compluria adfert Athenæus lib. III. Deipnoſ. & ex eo Cœlius Rhodiginus lib. XXIV. cap. V: ſed præterito, ut ſæpe aliàs, auctoris, ex quo transſcripſit, nomine. Ejuſdem generis eſt, quòd Laſcaris bombardam τηλεβόλον *c* vocabat. Ut cùm ait, κάτθανε τηλεβόλῳ *d*. At ipſa *bombardæ* vox partim hujus, partim prioris eſſe generis videtur. Nam nomen hoc ei impoſitum arbitrantur, quòd cum ſonitu & flammâ globos ferreos evomat: nempe à bombo, & ardeo. Juſtus tamen Lipſius alicubi *e* refert, *Lombardam* vocari in ſuperioribus annalibus, quod priori etymo repugnat. Verùm *bombardam* quoque ſcripſit, & à bombo atque arbeo deduxit Laurentius Valla, qui anno CIƆCCCCXX. claruit *f*, h. e. non ita multo poſt bombardam inventam: ut quam anno CIƆCCCLXXX, juxta quoſdam *g*, aut biennio antè, juxta alios *h*, in perniciem generis humani invenerit quidam Conſtantinus Anclitzen Friburgenſis, vel Bartholdus Suarz, profeſſione monachus, at chymiæ ſtudioſus. Nec ineptè bombardæ nomen inditum à bombo, cùm *bombi* vox non tantùm dicatur de apum ſtrepitu, aut ſono poculi bilbientis, de quo mox dicam: ſed etiam, Euſtathio *i* teſte, tonitrui tribuatur, cujus ſonum bombardæ imitantur.

a lib. 4. de L.L.
b *muriũ receptacula.*
c *q d procul jaculantem.*
d *mortuus eſt à bõbardâ.*
e *epiſtolâ præfixâ Poliorceticis.*
f *Ioannes Trittenhemius.*
g *Blondus, & Polydorus Virgil.*
h *B. Platina. Vide & de ejus inventione, ſi voles, Laonicum Chalcondylam in rebus Turcicis lib. 5. & Hieronymum Magium Miſcell. lib. 1. cap 1.*
i *Odyſſ. θ. pag. 1591. edit. Rom.*

Quam-

Quamvis autem ὀνοματοποιΐα Fabio quoque generatim dicatur eſſe nominis fictio: non tamen adſentio Ludovico Carboni, qui lib. 1. de eloc. orat. ſcribit, ὀνοματοποιΐαν ſtrictè nimis definiri, cùm dicitur, hâc nomen à ſono fingi. Sanè exempla etiam à Fabio adducta ſonum exprimunt, ac Euſtathius quoq; diſertim ſcribit, ὀνοματοποιΐαν μιμεῖσθαι τοὺς τῶν σωμάτων ἤχους *a*. Sumitur quidem latè interdum ὀνοματοποιΐας vox: quomodo Alexarchus, aliique, qui derivatione aut compoſitione aptè vocabula fingebant, onomatothetæ dicti ſunt: verumtamen ſatius ſit hæc diſtinguere. Nos quidem diſcrimen ponimus inter tria hæc genera, ὀνοματοποιηθέντα, novata, eaque quæ ſonum quidem exprimunt, verùm nihil ſignificant ex inſtituto. Nam tantummodo ſonum imitatur illud Ariſtophanis in Ranis: βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ: item pleræque interjectiones, ut quæ riſum aut fletum ſignant, cujuſmodi tantùm κατὰ μίμησιν ἐκφέρονται *b*, at nihil ſignificant κατὰ συνθήκην *c*. Quædam autem ita exprimunt ſonum, ut etiam ſignificent ex inſtituto: cujuſmodi inter alia, quæ ſuprà commemorabamus, eſt *bombus*, quo Homerus ſignificat ſonum remorum *d* in aquas de manibus decidentium, aut galeæ *e* de manibus lapſæ: crebrò verò ponitur pro ſtrepitu apum, quæ iccirco Græcis dicuntur βομβεῖν, Latinis *bombilare*, vel, quod malim, *bombitare*, teſte Feſto, & auctore Philomelæ. Poculum quoque oris anguſti & oblongi colli βομβυλιὸν appellarunt à ſono, quem liquor edit per anguſtum tramitem exiens. Latinis id eſt *bilbire*, vel *bilbere*. Nævius: *bilbit amphora*. Gloſſ. Philoxeni: *Billit*, βομβύζει. Iſtiuſmodi propriè facta dicuntur καθ' ὀνοματοποιΐαν: unde Iſidoro *f* ὀνοματοποιΐα definitur, *nomen fictum ad imitandum ſonum vocis confuſæ*. Quædam denique ex inſtituto ſignificant, & novè ſunt conficta, verùm haut referunt ſonum: atque hæc vocamus *novata*. Quæ & ipſa trium ſunt generum. Aliqua enim planè ſunt nova: cujuſmodi Demetrius eſſe docet κιναιδεῖα pro tympanis, ac mollibus quibuſvis inſtrumentis: item ἐλεφαντιστὴς, quo uſus Ariſtoteles *g* pro elephanti rectore. Sed hâc in parte lapſus Demetrius, ut mox dicam. Alia verò à veteri voce facta ſunt παραγωγῇ *h*: quomodo Ariſtoteles ab αὐτὸς, quod eſt μόνος, finxit αὐτότης, quomodo item Plautus finxit *ipſiſſimus*, Varro *muſinari*, Juvenalis *i* *Stoicidas*, quaſi Stoicorum propaginem. Nam errat vetus ejus poëtæ interpres, cùm ait, ſic vocari contemtim, quaſi feminas, non viros. Siquidem *Stoicidæ* dicitur, ut *Æneadæ*. Apud Tertullianum *k* quoque legas *mulieritas*. Quin, quicquid dicat Demetrius, ipſum κιναιδεία quoque, & ἐλεφαντιστὴς, hujus ſunt generis, cùm

a onomatopœiam imitari corporum ſonos.

b *imitatione ſoni efferūtur.*

c *ex inſtituto.*

d *Odyſſ.* μ. 203.

e *Iliad.* ω. 530.

f *lib.* 1. *Orig. c.* 36.

g *lib.* 2. *de natura animantium.*

h *derivatione.*

i *l.* 1. *ſat.* 2.

k *libro de velandis virginibus.*

illud ſit à κίναιδος, hoc ab ἐλέφας. Quamquam mihi quidem, Demetrium in re tam clarâ alucinatum eſſe, vix veriſimile fit: Quare culpam conferre malim in βιβλιοστρέβλας, quos verba iſthæc trajeciſſe arbitror è ſecundo genere in primum, cujus nulla à Demetrio adducta eſſe exempla, ſibi perſuadere non poterant. Nos id facilè concoquimus. Putamus enim, primis tantùm linguę cujuſque auctoribus conceſſum eſſe, ut multa fingant primogenia, quæ aliorum quidem origo ſint, ipſa verò à nullo originem trahant. Et hæc de ſecundo genere. Quædam denique è pluribus vocibus antiquis novè componuntur; ut *pietaticultrix* de ciconiâ, apud P. Syrum: item de Neſtore *triſeclisenex*, apud Levium in Alceſtide, teſte Agellio *a*. Quæ omnino nova ſunt, ea ſimilia ſunt ædificio, cujus & fundamentum, & ſtructura, planè ſunt nova: Quæ derivatione fiunt, ea referunt domum veterem in quâ ad ſtructuram antiquam aliquid ædificatur novi. Quæ facta ſunt compoſitione, ea rectè conferas cum binis ædibus, quæ contiguæ cùm eſſent, muro intermedio diruto, uniqúe ſubjectæ tecto, unum ſunt factæ ædificium. Vide & quædam de ὀνοματοποιΐᾳ apud Euſtathium in Iliad. A, ad vocem ἔκλαγξαν *b*.

a lib. 19. cap. 7.
b pag. 39. edit. Rom.

VIII. De epitheto.

AB ὀνοματοποιΐᾳ tranſeamus ad ἘΠΙΘΕΤΟΝ, quod ipſum quoque inter tropos retulerunt. Er certè ἐπίθετον in quibuſvis tropis locum habet. Ita μεταφορικῶς Maroni *c*, ac Tacito *d*, dicitur *cruda* & *viridis ſenectus*: Ovidio *e*, *diſcordia ſemina rerum*: eidem alibi, tralatione ab humanis factâ ad divina, *Inachis*, h. e. Iſis, *lauta* vocatur, quòd ei ſacrificarent anſerem. Sic enim poëta ille Sulmonenſis *f* ait:

Nec defenſa juvant Capitolia, quo minùs anſer
Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.

Iecur anſeris divitum menſis apponi, ait Juvenalis *g*. Atque erat inter alitum jecora maximè in deliciis *h*; ut jecur ſuis inter quadrupedes *i*, mulli inter piſces *k*. Metaphorâ quoque ab animalibus ſumtâ dixit Plautus Pſeudolo *l*:

Eme die cæcâ hercle olivum, id vendito oculatâ die.

Ubi *dies cæca* dicitur, cùm ſolutio differtur in diem: *oculata*, cùm præſenti pecuniâ, ac Græcâ mercamur fide: prout explicat Feſtus Pompeius. Alteram quoque interpretationem vide apud Alciatum lib. IV. παρέργων Juris cap. XI.

c Æn. 6.
d in vita Agricolæ.
e 1. Met.
f lib. 1. Faſt.
g lib. 1. ſat. 5.
h Plinius lib. 10. cap. 22.
i Idē lib. 2. cap. 51.
k Idē lib. 9. cap. 17.
l act. 1. ſc. Pſeudole, nō audi

Nec ἐπίθετον minùs in cæteris tropis, quàm in metaphorâ, reperire eſt.

Digitized by Google

eſt. Sanè ἐπίθετα μετωνυμικὰ ſunt, *pallida mors* a, *bruma iners* b, *præceps ira* c, aliaq; innumera. Συνεκδοχικὰ ſunt *Chaonia glans* d pro quavis, *Acheloia pocula* e pro aqueis, *Maſſica vina* f pro quibuſvis. Qualia itidem ſe offerunt paſſim. Ironia denique in epithetis eſt, cùm Juno Veneri g ait:

Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla refertis.

Item, cùm apud Plautum h Hegio ita compellat Stalagmum, ſervum fugitivum, qui Hegioni filium quadrimum ſubripuerat:

Age tu, illuc procede, bone vir, lepidum mancipium meum.

Verùm non ſi in omnibus tropis locum habeat ἐπίθετον, id rectè idcirco inter tropos reponatur; cùm nullâ non paginâ ſe offerant ἐπίθετα, in quibus nullus ſit tropus. Velut Ecl. 1. *patula fagus, tenuis avena, formoſa Amaryllis, ſalices amaræ, impius miles, frons viridis*, pluraque alia, & pueris obvia. Propriè quoque *Athenæ* dicuntur *Atticæ*: nempe ad diſcrimen Athenarum Bœoticarum, quæ aliter Ὀρχομενὸς dictæ, & Euboicarũ, quæ vocatæ Διάδες, atque item aliarum, cùm ſex ſeptem urbes fuerint cognomines. Quâ de re vide Stephanum περὶ πόλεων, & locum quendam in vitâ Arati i, quæ Hipparchi & Achillis Statii in eum poëtam commentariis ſubjicitur. Sic verò, ut dixi, loquitur Plautus Rudente k:

Imò Athenis natus, altus, educatuſque Atticis.

Eodemq́ue modo locutus idem Mil. Glor. l Item Macrobius lib. VII. Saturn. cap. I. Symmachus lib. V. epiſt. XXX. Quis etiam, niſi mente oculiſq́ue captus, nivem dixerit impropriè à Poëtis vocari candidam; aut olores ab iis candidos impropriè dici? Nam etſi & Horatius lib. IV. od. I. *olores* dixit *purpureos*, cujus in locum quidam agreſtes *marmoreos* ſubſtituunt; licet quoque Pedo Albinovanus ad Liviam *nivem* appellet *purpuream*, cùm inquit:

Brachia purpureâ candidiora nive:

non tamen Anaxagoræ delirio, qui nivem eſſe atram defendit m, ſimilia ſomniarant: ſed neque ſυνεκδοχικῶς id intelligit Horatius; nempe pedum ratione, quod in prima Novarum Lectionum editione ſcripſit Canterus: neque apud Pedonem pro *purpureâ* eſſe *perpurâ* legendum, fidem mihi fecerit Ptolomæus Flavius n: neque, cùm de brachiorum candore ſermo ſit, Pedo reſpexiſſe potuit ad id, quod in Armeniâ nix rubra eſt, quia partibus aëriis prævalent terreſtres ob minii copiam; uti ſcribit Euſtathius in Iliad. λ o; aut quòd, teſte Ariſtotele p, & Plinio q, nix omnis vetuſtate rubeſcat, partibus aëriis paullatim exhalantibus: verùm, vel apud utrumque poëtam *purpureus* Græcorum more accipitur pro ſplendido ac pul-

a *Horat. l. 1. od. 4.*
b *idem l. 4. od. 7.*
c *Sen. Hipp.*
d *1. Georg.*
e *ibidem.*
f *Horat. l. 1. od. 1.*
g *Virg. 1 Æn.*
h *Captivis act. 5. ſc. 2.*
i *Sed verba ſcriptoris, quæ corrupte vulgo leguntur, emendat Scaliger animadverſ ad Euſeb. an. 386.*
k *act. 3. ſc. 4.*
l *act. 6. ſc. 1.*
m *Galen. l. 2. de facult ſimp.*
n *obſervat. c. 24. op. 830. edit. Rom.*
p *lib. 5. de hiſtor animal. cap. 19, ſive ex diſtinctione Cæſaris Scaligeri cap. 18. ſect. 229.*
q *lib. 11. cap. 35.*

a 1. Æn. chro: quomodo Servius exponit illud Virgilii *a*:

--- Lumenque juventæ Purpureum:

& Valerius Flaccus lib. IV. *ſalem* dixit *purpureum*, cùm non tam album, quàm candidum, ſignificaret: (*florem ſalis* vocat Cato cap. LXXXVIII. cui inibi opponit *ſalem popularem*:) vel potiùs reſpiciunt ad albę purpuræ genus, de quo Plutarchus in Alexandro, & ex eo Hermolaus Barbarus, ac Hieronymus quoque Mercurialis lib. VI. Var. Lect. cap. XXV. Qui, puto, ſcriptores, ſic ſatisfacient, ut non laborandum ſit, quid Nicolaus Erythræus eâ de re ſenſerit in libello de Coloribus: ubi ſe hanc quæſtionem ait *b* explicâſſe. Quem ejus commentariolum non arbitror unquam fuiſſe editum in lucem: uti nec alia multa, quorum in Indice meminit Virgiliano.

b *Indice Virgiliano, voce* Purpura.

Quia verò ſe hoc loco commoda ſuggeſſit occaſio tractandi de epithetis: neque illud prætereundum arbitror, Oratorem, ut ſcripſit Ariſtoteles in tertio Rhet., haut debere ἐπιθέτοις ἢ μακροῖς, ἢ ἀκαίροις, ἢ πυκνοῖς χρῆσθαι *c*. Itaque, ut idem inibi aſſerit, poëtis quidem lac candidum vocare licet: atque, ut ſcribit Fabius lib. VIII, iiſdem conceſſum eſt *vina* appellare *humida*, quod Maro fecit III. Georg. verùm in proſâ epitheta, quæ neceſſaria non ſunt, frigidam reddunt orationē; quemadmodum & grandiora epitheta, & nimius epithetorum uſus. His omnibus modis peccabat Alcidamas; eoque oratio ejus, ut frigida, non ab Ariſtotele modò damnatur, ſed etiam Demetrio. Quin Platonem ipſum, quòd multus ſit in epithetis, reprehendere haut dubitat Dionyſius Halicarnaſſenſis *d*. Appuleium ſanè, ſcriptorem doctiſſimum, ejuſdem culpæ reum eſſe, non vulgus modò, ad cujus palatum is nihil ſapit, ſed eruditi quoque confitentur.

c *epithetis aut longis, aut intempeſtivis, aut crebris uti.*

d περὶ τῆς Δημοσθένους δεινότ.

Etſi autem negari non poſſit, in poëtis etiam aperta ac perpetua epitheta locum habere: plurimùm tamen apud omnes ſcriptores, aut diſtinguunt, aut addunt, aut minuunt. Nam cùm *dolum malum* vocant, diſcriminis gratiâ ſic loquuntur. Scio aliter ipſi quoque Camerario *e* videri, ut qui *malum* vocari velit, quia Latini ſoleant res nocentes eo epitheto infamare. Sed diſtinctionis id cauſsâ fieri, argumento eſt, quòd dolum eſſe bonum negari non poſſit, ſi ſtrategemate circumveniamus hoſtem, aut cùm pueris poculo melle oblito propinamus abſinthia, ut apud Lucretium ac Themiſtium eſt. Sed neque, quod Fabius putabat, otioſo Virgilius epitheto utitur, cùm ſcripſit *f*:

e *Cōment. in Ecl.* 1. *Mar.*

f *Georg.* 3.

--- cæduntque ſecuribus humida vina.

Nam rem magis admirabilem facit, ſi dicatur, in Septentrionali plagâ vinum,

Digitized by Google

vium, quod naturâ humidum eſt, ita congelari, ut ſecuribus cædatur. Eadem prope ratio in illo ejuſdem *a*: *Dulcia mella premes*. Nam Corſicana mella ſunt amara, ut Servius ſcribit. Ac Plinius quoque ejus rei cauſſam adfert lib. XVI. cap. XVI. *a 4. Georg.*

Atque hæc de epithetis, eorumque uſu, dicta ſunto contra quoſdam, qui vulgaribus præceptiunculis ſufflati ac ſuffarcinati, non tam veritatis præſidio, quàm aliorum auctoritate, ſententias ſuas ſuffulcire didicerunt.

IX. De imagine.

SED nec εἰκασία, ſive ΕἸΚΩ'Ν *b*, rectè inter tropos recenſetur. Neque enim invertit ſignificationem, ſed aſſimilatio quædam eſt. Vt in illo Tullii lib. v. de Fin. *Sed animi cultus ei erat quaſi quidam humanitatis cibus.* Neq; obſtat, quòd εἰκὼν ab Ariſtotele vocatur μεταφορά: quia μεταφορικῶς eum uti ipsâ μεταφορᾶς voce, argumento eſt, quòd cùm dixiſſet, Ἔστι δὲ καὶ ἡ εἰκὼν μεταφορά *c*, mox ſubjicit, διαφέρει γὰρ μικρόν *d*: quippe quæ ſolùm differat τῇ προσθέσει *e*, unde & à Demetrio dicitur μεταφορὰ πλεονάζουσα *f*. Itaque metaphora eſt in illo Taciti in quarto Hiſt. *Etiam ſapientibus cupido gloriæ noviſſima exuitur.* At non metaphora, verùm icon eſt, cùm Plato in eandem ſententiam ait, Τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι· *Cupidinem gloriæ, ceu ultimam tunicam, anima ſolet deponere.* Metaphora item eſt, ſi dicas Maximilianum in Germaniâ, Leonem X. in Italiâ, Franciſcum I. in Galliis, primos ad bene ſperandum de re literariâ ſignum ſuſtuliſſe. At imago eſt in illo Ciceronis pro Marcello: *Ad bene ſperandum de omni Rep. quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti.* Metaphora eſt, cùm Catullus *g* ait:

b imago.
c Eſt vero imago quoq; metaphora.
d nam parum ab eo differt.
e additione.
f metaphora redundans.
g carm. 45.

> *Orationem in Attium petitorem*
> *Plenam veneni & peſtilentiæ legit.*

At εἰκασία eſt, cùm Salluſtius *h* ſcripſit de moribus corruptis: *Pòſt, ubi contagio, quaſi peſtilentia invaſit, civitas immutata: imperium ex juſtiſſimo atque optimo crudele intolerandumque factum.* Metaphora denique eſt, ſi Socratem voces Silenos Alcibiadis: quia nimirum, ut Sileni Alcibiadis imagines erant exteriùs ridiculæ, interiùs autem artem repræſentarent divinâ; ita Socrates longè alius eſſet, quàm externa facies præferret. At imago eſt, ſi Socratem dicas ſimilem Silenis Alcibiadis. Satius autem ſit imagine, quàm metaphorâ uti, quando periculum eſt, ne tranſlatio durior videatur: quâ de re pluribus egimus cap. VI. hujuſce libri.

h in præfat. Catilinar.

X. De

X. DE PERIPHRASI.

PERIPHRASIS, quam & ipſam inter tropos recenſitam diximus, rem unam pluribus ambit verbis. Ita veneni periphraſin habes apud Plautum *a*, cùm leno ſic imprecatur convivis:

Dî faciant, ut id bibatis, quod vos numquam transeat.

Itidē pro juventute *annos meliores* dixit Seneca pater lib. I. Controv. atque è contrario pro ſenectute *malam ætatem* dixit Plautus Aulul. Rudent. atque alibi: & ante eum *Afranius*, cujus elegantiſſimi iſti verſus apud Nonium leguntur in Senium:

Si b poſſent homines delinimentis capi,
Omnes haberent nunc amatores anus.
Aetas, & corpus tenerum, & morigeratio,
Hæc ſunt venena formoſarum mulierum.
Mala ætas nulla delinimenta invenit.

Periphraſin quoque habes in illo Livii Andronici:

Tum autem laſcivum Nerei ſimum pecus:

ubi delphinos intelligit, qui naribus deſtituuntur, unde *ſimones* dicti teſte Plinio lib. VIII. Hiſtor. Natur. cap. IX. niſi generatim ſquamoſum pecu, ut Plautus *c* circumloquitur, ſive humidam ponti gentem, ut Maro *d* περιφράζει, intelligi malis, quia piſces omnes ſimis ſint naribus. Quæ ſi ſententia placet, eodem modo Livius piſces dixerit *Nerei pecus*, quo eos *Neptuni pecus* appellat Plautus Pſeudolo *e*. Sed cur priorem magis ſententiam probemus, diximus notis in Tragicorum fragmenta. Ejuſdem Virgilii *f* eſt:

--- *Dant fruges manibus ſalſas*:

quo molam deſcribit, quomodo vocari *far toſtum, & ſale ſparſum, quòd eo molito hoſtiæ adſpergantur*, auctor eſt Feſtus. Imitatus id Arnobius initio libri VI: *Quòd non tura, neque fruges ſalſas inferamus.* Caſei periphraſis eſt in illo Ovidii *g*:

--- *Cum lacte coagula paſſo.*

Judææ eſt periphraſis in hoc Juvenalis lib. II:

Obſervant ubi feſta mero pede ſabbatha reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Idem ſic περιφράζει Philippum Magnum *h*:

--- *Biberat quo pallidus emtor Olynthi.*

Item Catonem Uticenſem *i*:

Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus uſquam.

Pro-

a *Perſa act. 5. ſc. Qui ſunt, qui erunt.*
b *Sic leg. pro quo perperam Scoppius* Ni *repo- nit.* Delimenta *enim hic ſunt philtra, & ſimilia, quæ mox* venena *vocantur.*
c *Rudente act. 4. ſc. Heus mane.*
d 4. *Georg.*
e *act. 3. ſc. Forum coquinū.*
f *Æn.* 12.
g 14. *Met.*
h *ſat.* 12.
i *ſat.* 16.

Propertium ſic περιφράζει Ovidius:

Vel tua, cujus opes Cynthia ſola fuit.

Nam Tibullus quidem libro primo Deliam, ſecundo Nemeſin, tertio celebrat Neæram, quarto autem libro Cerinthi ac Sulpitiæ amores. At Propertius unicâ eſt Cynthiâ contentus. Unde ipſe ait:

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

Quali Nævium Plautus, Socratem Perſius ac Manilius, circuitione expreſſerint, vidimus, cùm de antonomaſia ageremus. Auſonii *a* eſt: a *Idyll.* 26.

Sacra ſigillorum nomine dicta colunt.

Circumloquitur Sigillaria; quam vocem verſus heroicus reſpuit. unde & eadem hoc pacto περιφράζει Lucillius:

--- *Servorum feſta dies eſt,*

Quam planè hexametro verſu non dicere poſſis.

Sed neque ſacræ literæ περίφρασιν aſpernantur. Certè cùm periphraſis adhibeatur, vel ut ſplendidiùs aliquid proferatur, vel ut fœditas evitetur: (utramque cauſſam ponit quoque Iſidorus lib. I. Originum) utriuſque generis exempla in ſacris occurrunt literis. Prioris generis eſt in iſthoc Jud. cap. v. 10: *Equitantes equas nitidas, reſidentes in judicio, & qui proficiſcimini per viam, confabulamini.* i. viri principes, judices, ac mercatores. Alterius generis eſt, cùm in iiſdem μεταληπτικῶς *ingredi ad mulierem* b legimus pro ζωνουσιάζειν *c*: aut cùm *tegere pedes* dicitur in mentione τ̃ περὶ κοιλιολυσίαν ὄντων *d*: quia nempe non, ut nos, braccis utebantur Hebræi, uti nec Romani aut Græci, ſed tunicis, quibus conquiniſcentium pedes contegebantur: ut ſuperiùs *e* diximus. Deque aliâ Hebræorum in eapſe re periphraſi, Druſium, ſi voles, adi in I Sam. cap. v *f*.

b *Gen.* 16. 2. & 29. 11. & *Iud.* 16 2. &c.
c *coire.*
d *eorũ, qui alvũ exonerant.*
e *cap.* 10. *ſect.* 1.
f *pag.* 451. & 452.

Poſſe verò & περίφρασιν propriis conſtare verbis, eoque eam tropum non eſſe, innumeris comprobari exemplis poteſt. Quis enim tropus eſt, cùm Maro Ecl. I. ait, --- *Quo ſæpe ſolemus*

Paſtores ovium teneros depellere fœtus.

At *ovium teneri fœtus* eſt periphraſis agnorum, ut Servius agnoſcit, & cuivis patet. Quis etiam tropus, cùm Athenæus lib. XIV. ſcribit, primum Perſarum regem (τ̃ ἐξ ἀρχῆς βασιλέα) exiſtimare, reges peregrinis cibis veſci non debere? At Cyrum περιφραστικῶς ſignari conſtat. Quis item tropus, cùm pro Thucydide (ſi is quidem μονογενὴς *g* fuerit) ab Agathia *h*, atque aliis, dicitur filius Olori, vel potiùs Oroli, quomodo ſcribendum docet Marcellinus in vitâ Thucydidis. Quis denique tropus eſt, ſi pro Cicerone dicas eloquentiſſimus Romanorum, aut pro Varrone, eorundem doctiſſimus?

g *unigenitus.*
h *lib.* 2.

Illud quoque poſtremo loco monere ex re fuerit, eſſe multo plurima, in quibus periphraſin vulgò ſtatuant, cùm tamen modificata
a apud Feſtum in Suppernati. quidem ſint, at περιφραστικὰ non ſint. Iſtiuſmodi eſt illud Ennii *a*:

His pernas ſuccidit iniqua ſuperbia Pœni:

quo ſignificatur, ab Annibale Pœno quibuſdam eſſe ſucciſos poplites, ut progredi non poſſent. Hîc, ſi multos audimus, *ſuperbia Pœni* per periphraſin pro Pœno uſurpetur. Familiarius exemplum dabo.
b lib. 2. Sat. 1. Horatii *b* eſt:

Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli.

Ubi περιφραστικῶς Scipionem & Lælium ſignari ajunt. Verùm ſatius ſit hæc referre ad μετωνυμίαν adjuncti: ut *ſuperbia Pœni* non ἁπλῶς pro Pœno accipiatur; ſed pro ſuperbo Pœno: nec *virtus Scipiadæ*, ac *ſapientia Lælii*, pro Scipione, & Lælio; ſed pro Scipione inclytæ virtutis,
c 1. Faſt. & ſapiente Lælio, ponantur. Quomodo & Ovidius *c* dixit,

--- *Trabeati cura Quirini:*

d lib. 1. eleg. 13. pro Romulo, curante, & ſollicito. Item apud Propertium *d* legas,

Nec ſic cæleſtem flagrans amor Herculis Heben
Senſit in Oeteis gaudia prima jugis.

Nempe *amor Herculis* non pro Hercule ἁπλῶς, ſed, quod multi non ſatis attendunt, pro Hercule amante.

Eodemque modo apud Maronem IV. Aen. eſt,

--- *& odora canum vis:*

e Georg. 1. pro multitudine canum ſagacium. Et apud eundem *e*, *robur aratri*, pro
f Georg. 1. aratro valido: *ferri rigor* f, pro ferro rigido. Item apud Lucretium *g*,
g lib. 1. *auri rigor*, pro auro rigido: *robur ſaxi* h, pro ſaxo gravi. Qualibus ad-
h lib. 1. dunt nonnulli, *res Veneris*, pro Venere, apud Lucretium *i*: *res volupta-*
i lib. 2. vers. 173. *tum*, pro voluptatibus, apud Plautum *k*, ſimiliaque. Sed hîc μετωνυμία
& 437. & eſſe nequit, cùm res οὐσίαν, ſive ſe ipſam, non rei adjunctum notet.
lib. 5. verſ. 846. Idem judicium eſto de illo Maronis *l*:

--- *Quo pulchrior alter*
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

k Amphitr. act. II. ſc. II. Ubi *corpus Turni* μετωνυμία περιφραστικῇ pro Turno accipi dicunt.
18. Æn. Quomodo & Euripides Phœniſſis, σὸν δέμας *m*, & alibi, σὸν σῶμα *n* ait,
m corpus tuum. pro perſona ipſa: ut Muretus *o* obſervavit. Verùm ſatis liquet, neque
n tuum corpus. hîc μετωνυμίαν ſtatui oportere: ſed vel proprium eſſe ſermonem, vel ſυνεκδοχήν.

o lib. 3. Sanè & alia ſunt συνεκδοχικὰ, quæ periphraſi itidem ſubjiciant.
Var. Lect. Pindarus od. IX. Pyth. verſ. ult. Πολλὰ δὲ πρόσθεν πτερὰ δέξατο νίκας. i.
cap. 4. *multas etiam alas victoriæ prius accepit.* Quem in locū ſcholiaſtes ſcribit, ſenten-

Digitized by Google

ſententiam eſſe, πολλοὺς καὶ ἄλλους ἀγῶνας ἐνίκησε *a*: atque inibi ſubdit; πτε-ρὰ γὰρ κίνης περιφραστικῶς ἡ νίκη *b*. Verùm, ut dixi, hæc ſynecdoche eſt; quia cùm victoria fingatur alata, pars ponetur pro toto. De periphraſi ſatis; quomodo vocatur, quando, ut Fabius *c* inquit, *decorum habet*. Nam, ut idem ait, *cùm in vitium incidit*, περισσολογία *dicitur*.

XI. De antiphrasi.

NEc magis inter tropos referri meruit ἀντίφρασις. Nam ſi cum quibuſdam ita appelles λέξιν τὸ ἐναντίον σημαίνουσαν *d*, jam ab ironia non differt: quæ & cauſſa eſt, cur vetus Juvenalis interpres *e* ἀντίφρασιν appellet, -- *cùm nanum Atlanta vocamus*. At hæc manifeſta eſt ironia. Sin, ut vult Plutarchus *f*, ἀντίφρασις eſt in iſto Homeri *g*,

--- Οὐδ' ἄρα τώγε ἰδὼν γήθησεν Ἀχιλλεύς.

--- *Haut, ut eos vidit, lætatus Achilles*. i. indoluit:

planè fuerit idem, quod Litotes. At ſi per illam intelligas vocis priνę deductionem ab eo, quod nomini ſignificet contrarium; nec tropus, nec ſchema eſt. E.G Erinnyes, ſive Diræ, boni ominis gratiâ dicuntur εὐμενίδες, quæ verè δυσμενεῖς *h*: in cujuſmodi vocibus ἐτυμολογίαι ſunt mendaces; licet ipſum ἐτυμολογίας nomen *veriloquium*, ſeu *veriverbium*, vel potiùs *veram rationem* ſonet. Cælius Aurelianus lib. III. χρονίων cap. I: *Anhelatio ſive ſuſpirium ab accidenti nomen ſumſit. Vocatur præterea ſecundùm aliquos ſpirationis difficultas, quam Græci dyſpnœam vocant, ſive orthopnœam. Siquidem ſeſe præfocari ſentiunt, cùm jacuerint ægrotantes, atque erecti faciliùs ſpirent. At, ut alii dicunt, contrario vocabulo ſuæ virtuti nomen accepit. Nam cùm ſpirationem evertat ac depravet, tanquam corrigat, orthopnœa nuncupatur; quam nos ſpirandi dicere correctionem poterimus. Multa enim contrariæ interpretationis vocabulum ſumſerunt: ut fella, quæ Græci* γλυκέα *vocant, velut dulcia, cùm ſint amariſſima*. Illuſtris etiam eſt locus B. Hieronymi epiſt. c. ad Bonoſum: *An ideo tibi bellus videris, quia fauſto vocaris nomine? quaſi non & lucus ideo dicatur, quòd minimè luceat, & Parcæ, quòd nequaquam parcant, & Eumenides furiæ, quòd non ſint benignæ, & vulgò Aethiopes vocentur argentei*. Quòd verò Aethiopes vulgò *argenteos* vocari aiunt, idem ab Iſidoro traditur lib. I. Originum; ubi & alia quædam ἀντιφράσεως exempla adfert. Antiquiores eos non *argenteos*, ſed *cygnos* vocabant. Unde Juvenalis *i*:

--- *Nanum cujuſdam Atlanta vocamus,*

Aethiopem cygnum.

Veneti hodie ſimiliter eos *blanco* nuncupant.

a multa quoque alia vicit certamina.
b *alæ victoriæ per circumlocutionē ponuntur pro victoria.*
c *lib. 8. cap. 6.*
d *dictionem, quæ contrariū ſignificet.*
e *in ſat. 8.*
f *lib. de Homero.*
g *Il. α.*
h *immites.*
i *lib. 3. ſat. 2.*

Sed profectò omnes grammaticorum antiphraſes planè ſunt nugales: quod & cenſet L. Joannes Scoppas lib. I. Collectaneorum cap. XVIII. De *orthopnœa* ſcrupulum eximunt ipſa Aureliani verba allata. Nã prior tantùm ἐτυμολογία vera eſt, non illa κατ' ἀντίφρασιν. De γλυκέα pro felle quod idem ait, idonei ſcriptoris Græci auctoritatem deſidero. Nec de Eumenidibus ſatisfacit B. Hieronymus, vel alius quiſ-
a *in Oedipum Colon.* quam. Diras certè, auctore Suida, & Sophocli ſcholiaſte *a*, primus Εὐμενίδας dixit Oreſtes, quòd eas, quæ ante latam à ſapientiſſimâ deâ ſententiam, planè fuerant δυσμενεῖς atque infenſæ, poſt factum judi-
b *benevolas, ac propitias.* cium ſenſiſſet εὐμενεῖς *b*; unde & iis, maternæ cædis in Areopago abſolutus, nigram ovem ſacrificavit. Nec rectè *bellum* dictum volunt, quia minimè bellũ; cùm ex eo factum ſit, quòd ſit inter duos. Nam
c *lib. I.* primò fuit *duellum*; à quo apud Arnobium *c duelles*, i. hoſtes; qui & *perduelles* à *perduello*, quo utitur Accius pro bello. Similiterque Cicero in Orat. Varro lib. VI. de L. L. Fabius lib. I. cap. IV, teſtantur, nomen *Bellonæ* factum eſſe ex *Duellona*, *Bellius ex Duellius*, *bis* à *duis*, (quod à δὶς) *bonum* ex *duonum*; unde apud Feſtum, *Simul duona eorum portat ad naves. Duonum* fortaſſe à duobus, quia, ut acutè Camerarius ait in problematis, bonum non conſiſtit in uno ſolo, ſed in participatione & communicatione, quæ duûm mentione indicatur. Quanquam Cicero, in quarto de Finibus, neſcire ſe dicat, *bonum* unde dictum ſit: & Ulpianus in lege XLIX. D. rer. ſignificat. *bona* ex eo dici exiſtimet, quòd beent. h. e. beatos faciant. Nec rectiùs *otium* dictum volunt, quòd non ſit ocius, ſed ſegne. Potiùs eſt ab utendo; ideoque per T. ſcribitur in lib. vett. ut autor eſt Pierius in Virgil. & Aldus in Orthographiâ. *O* verò in *u* crebrò commutatur; ut cùm *indutiæ* dictæ ab hâc ipsâ *otii* voce, & præpoſitione *indu* pro *in*, à quâ & *induperator*, & *induſtrius*, aliaque: ne Varroni credas, aut Aurelio Opilio, quorum ἐτυμολογίας videre eſt apud Agellium lib. I. cap. XXV; aut Donato,
d *in orthographia.* cui *indutiæ* dictæ, quia *inde otium*; aut Aldo Nepoti *d*, cui vocatæ videntur *indutiæ*, quaſi *inductæ*. Idem error, cùm *montem* volunt appellatum, quia minimè movetur. Eſt enim à μένειν, quia perſtat, ac remanet. Nam ut à γένος *gens*, à μένος *mens*, & à μόρος *mors*; ſic à μόνος *mons*. Nec *cælum* à celando, quia minimè celatum, (ut putabat Aelius Stilo, magiſter Varronis:) quandoquidem, ſi noctu apertum, diu tamen celatum eſt. Quare vel ita dictum, quia de die ſit celatum, ut eſt apud Varronem lib. IV. de L. L. vel potiùs, quia ſideribus celatum eſt, ut ibidem docet Varro, & ex eo Plinius lib. II. cap. IV, & Iſidorus lib. XIII cap. IV; aut, quod veriſſimum, à κοῖλον. Sanè à cœlo dicta gens Cœlia:

Digitized by Google

Cœlia: quod nomen per o i ſcribitur in veteri nummo argenteo: at per o e crebrò reperitur in antiquis monumentis. Quin ipſum *cœli* nomen per œ exaratur in Mediolanenſibus inſcriptionibus. Nec rectiùs *ἀντίφρασιν* ſtatuunt in illo *a*, *Auri ſacra fames:* quo loco Rhetores (a Æn. 3.) quidam *ſacram*, exponunt *minimè ſacram;* quæ interpretatio adeò frigida eſt, ut vel Neronianas thermas refrigerare queat. Uti &, quòd *ignem ſacrum*, quaſi minimè ſacrum ſic dici, Erythræus ait in Indice Virgiliano: qui ſententiam ſuam firmatum it illo Callimachi, ſed Latinè loquentis:

Mentimurque ſacrum qui dicimus.

Longè enim veriùs cenſeas, tralationē eſſe ab hominibus ſacris, hoc eſt, Deorum numini ob ſcelus devotis: quam rem pleniùs exponemus, cùm ad *αὔξησιν* deventum erit. Itidem nec *dierectus* dicitur, quaſi *dies minimè rectus*, ut Feſtus annotavit: ſed quaſi ſub *dio erectus*, id eſt, in crucem actus; quomodo & Nonius interpretatur; cujus hac de re locum emendat Jacobus Schegkius in Præmeſſis *b*. (b epiſt. 13.) Nec *Argo*, unde Argonautis nomen, ſic vocata eſt, quia minimè ἀργή, h. e. *tarda*, ſed quia verè ἀργή, h. e. *celer*. Similiter *Damium ſacrificium*, (quod Athenis in ædibus ejus, qui eo ipſe anno rex eſſet, à regis conjuge *c*, (c Demoſth. contra Nearam.) ac Romæ itidem à conſule, aut eo abſente, vel cœlibe, aliâve cauſsâ obſtante, apud prætorem *d*, (d Dio lib. 37.) fiebat) minimè ita mihi dictum videtur, quia nihil minùs ſit, quàm *δημόσιον*, hoc eſt, *publicum*; quod poſt Feſtum magnus etiam Turnebus *e* (e cõment. in Cic. lib. 2. de Legg.) ſcripſit: verùm quòd (ut Cicero teſtatur orat. de Haruſpicum reſponſis) pro populo fieret: unde hoc de ſacrificio Juvenalis *f* (f lib. 3. ſat. 3.) ait:

Pro populo faciens, quantum Laufella g bibebat. (g al. Sauteja.)

Eodemque modo loquitur Cicero ad Atticum lib. 1. epiſt. x. *Feriæ* quoque potiùs ita dictæ à ferendis epulis, quàm quia nihil feratur è foro. Neque *fatum* ex eo nomen accepit, quòd effari non liceat; ſed cùm *fatum* nihil aliud ſit, quàm *ſanctio & velut vox divinæ mentis*, ut rectè ait Auguſtinus *h*, (h lib. 5. de Civit. Dei, c. 19.) eò potiùs reſpexere, quòd id fatus Jupiter Parcis, ſcribis ſuis, quæ illud æneis inſcribunt tabulis. Vel ſic dicitur, quia id Deus fatur per vates ſuos. Ennius Caſſandrâ:

Neque me Apollo fatis fandis dementem invitam ciet.

Similis error Grammaticorum in nomine manium, officii, ludi, mori, militis, ſimultatis, violæ, ægri, Ditis, Plutonis, ponti, pelagi, Charontis, holoſtei, Libitinæ, luci, & Parcarum; de quibus vocibus vide Franciſcum Sanctium in Paradoxis, item Julium Scaligerum lib. III. de re Poët. cap. xc. Quo ipſo capite Scaliger quo-

que orationis ductum ab Ironiâ optimè diſtinguit, ac tres facit *ἀντιφράσεως* modos, quà ironia eſt, vel ironiæ affinis. Mihi ſcrinia ejus compilare animus non eſt.

XII. DE HYPALLAGE.

SUPEREST Hypallage, quæ Grammaticorum potiùs ſchema eſt, quàm tropus. Quippe quæ verborum ordinem ac ſtructuram ita invertat, ut contrario planè modo referri aliquid videatur, quàm res ſe habet. Ac plurimùm quidem nomen, aut verbũ id, quod regit, caſu recti, aut rectum, caſu regentis profertur. Ut apud M. Tullium pro Marcello: *Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* Pro, vaginam gladio vacuam. Maro hoc ſchemate mirum in modum gaudet. Ita dixit ecl. III:

Necdum illis labra admovi:

Ubi hypallagen agnoſcit Servius, quia pocula labris admoventur. Idem II. Georg. (modò, quod non arbitror, ſana ſit lectio vulgata, quam rem alibi, cum Scaligero, excutimus.)

Et ſteriles platani malos geſſere valenteis,
Caſtaneæ fagos.

Nec enim caſtaneæ fertili fagus inſeritur, quæ ſterilis eſt; ſed caſtanea inſeritur fago: ut ſententia ſit, fagi geſſere caſtaneas. Aen. III:

--- Dare claſſibus auſtros.

Pro, auſtris claſſes. IV. Aen.

Et cùm frigida mors animâ ſubduxerit artus.

hoc eſt, ſeparaverit animam artubus. V. Aen.

--- Effractoque illiſit in oſſa cerebro.

Pro, effractis oſſibus illiſit in cerebrum. VI. Aen.

Ibant obſcuri ſolâ ſub nocte.

Pro, ibant ſoli ſub obſcurâ nocte. Aen. VIII:

Et primùm Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat.

Pro, excitat ignes ſopitos in aris Herculi ſacris. Aen. XII:

--- Cui plurimus ignem
Subjecit rubor, & calefacta per oſſa cucurrit.

Pro, cui ignis plurimum ſubjecerit ruborem. Ibidem:

Sin noſtrum annuerit nobis victoria Martem.

Pro, ſin noſter Mars victoriam annuerit nobis. Similiter poëtæ alii. Horat. lib. I. od. XVII:

Velox

Digitized by Google

Velox amœnum ſæpe Lucretilem
Mutat Lyceo Faunus.

Ubi, *mutat Lucretilem Lyceo*, dixit, pro, *mutat Lyceum Lucretili:* ut rectè obſervatum Priſciano lib. XVIII. Nam cùm Pan Deus ſit Arcadiæ, inprimis Lyceum, Arcadiæ montē, incolit: Horatius verò, cùm celebrare vellet Lucretilē, in Sabinis prope Gabios montem, fingit, Pana, relicto Lyceo, crebrò inviſere Lucretilem. Idē in illo lib. II. od. XII.

Num pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Lycimniæ?

Hoc eſt, num crines Lycimniæ, ſive ejus oſcula & complexus, permutare velis Phrygiis opibus? Naſo I. Met.

Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis.

Pro, ſeparat Aonia Actæis Phocida ab arvis. Nam Aonia ſeu Bœotia interjecta eſt inter Atticam & Phocida. Perſius ſat. III:

--- *Et anguſtas extendit lumine rimas.*

Pro, lumen extenditur rimis ſolem tranſmittentibus. Idem ſat. V:

--- *Purgatas inſeris aures*
Fruge Cleantheâ.

Pro, frugem Cleantheam, ſeu Stoicam philoſophiam, inſeris purgatis auribus ſive mentibus. Sillius lib. VIII:

--- *Cœlique arcebant lumine templum.*

Pro, cœli lumen arcebant templo.

Amant etiam Hebræi hujuſmodi hypallagen. Ut Levit. V: *Argento ſiclorum*, pro ſiclis argenti, hoc eſt, argenteis. Item Levit. XVII: *Sanguis ejus in anima ejus.* Hoc eſt, anima ſive vita ejus in ſanguine ipſius. Jud. I: *Miſerunt urbem in ignem.* Et Pſalm. LXXIV, *Miſerunt in ignem ſanctuaria tua.* Pro, miſerunt ignem in urbem, ac ſanctuaria. Nam ſententia eſt, incenderunt ea. Et Jud. XIV: *Mutationes veſtium*, pro, veſtes mutationum, h. e. veſtes mutatoriæ. Quo de ſchemate quædam etiam R. David Kimchi in Michlol annotavit.

Interdum autem in hypallage nulla eſt caſuum commutatio; ſed ſtructuræ fit inverſio, priori caſu reſervato. Ut in locis adductis è Jud. I. & Pſal. LXXIV. Similiter dixit Ovid. I. Met.

In nova fert animus mutatas dicere formas
Corpora.

Pro, corpora mutata in novas formas. Quo loco haut mirum videri debet, quòd nec dubitârit poëta carmen ſuum ab hypallage auſpicari, quæ obſcuritatem aliquam orationi adferre ſoleat. Nam quia de converſione loquitur, eleganter verborum fecit converſionem.

Hypallage

Digitized by Google

Hypallage ſimilis, hoc eſt, ubi caſus prior itidem reſervetur, Glareano ſtatuitur in hoc III. Met.

Spectat humi poſitus geminum, ceu lumina, ſidus:

Nam ſententiam eſſe ait, Spectat lumina, ceu geminum ſidus. Sed pro *ceu* (uti & Raphaël Rhegius legit, qui ἀναστροφὴν, ſive ὑπερβατὸν hîc eſſe cenſet) rectè alii poſtea in editis *ſua* ex codd. melioribus repoſuerunt.

Eſt & tertium ὑπαλλαγῆς genus, cùm participium ponitur pro verbo, & verbum pro participio. Ut 1. Aen.

--- Submerſaſque obrue puppes.

Pro, obrutas ſubmerge. Niſi cum nonnullis interpretari malis *ſubmergendas*. Imò non deſunt, qui legere jubeant *ſubverſaſque*. Sed cauſſa non eſt ſatis gravis, cur hîc aliquid mutemus; præſertim contra omnium & MSSorum & prælo excuſorum fidem.

Atque hæc de iis, quæ falsò referunt inter tropos. Quare cùm per Rhetorica hæc ſpatia τροπολογίαν ad calcem ab ipſis uſque carceribus deduxerimus, proximum eſt, ut ad ſchemata gradum capeſſamus.

FINIS LIBRI QUARTI.

GERAR-

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII COMMENTARIORVM RHETORICORVM,

SIVE

ORATORIARVM INSTITUTIONUM

LIBER V.

QVI EST

DE SCHEMATIBUS.

CAP. I.

DE SCHEMATIBUS GENERATIM.

SCHEMA *eſt orationis forma, quâ ea alio quopiam modo, quàm propriæ ſignificationis in alienam commutatione, à ſimplici ac communi uſu immutatur in elegantiorem.*

Eſtque duplex; dictionis, & ſententiæ: illud vocum immutatione exſtinguitur; hoc manet etiam vocum ordine variato, aut vocibus aliis ſubſtitutis.

I. DE VARIA SCHEMATIS SIGNIFICATIONE APUD SCRIPTORES, ET QUOMODO SCHEMATA ALITER VOCENTUR.

CUM omnis oratio, ut cum Fabio *a* loquar, conſtet, aut ex his, quæ ſignificantur, aut ex his, quæ ſignificant, h. e. rebus, & verbis: utrumque in ſchemate conſiderabimus. Ac primò de voce, *a lib. 3. cap. 5.*

 quando

quando initio ἐπὶ ἁπάντων τῶν ζητουμένων εἰς λόγον χρὴ μεταλαμβάνεσθαι τοὔνομα, ut Galenus quoque ſcripſit lib. I. de methodo medendi cap. V.

Vox ſchematis multifariam ſumitur. Propriè autem veſtem notat exteriorem. Ita paludamentũ, quod Plutarchus ἐφεστρίδα, & φοινικίδα appellat, Dioni nunc eſt σχῆμα στρατηγικὸν *b*, nunc στρατιωτικὴ ἐσθὴς *c*, & Porphyrius περὶ ἀποχῆς ait: Ἀεὶ δ' ἐντὸς τοῦ σχήματος χεῖρες *d*. Nec aliter Plautus Amphitryone *e*:

Quod ego huc proceſſi ſic cum ſervili ſchemâ.

Ubi *ſchema* ἀρχαϊκῶς extulit genere muliebri; quomodo idem in Perſâ dicit, *lepidâ ſchemâ*; Cæcilius in Hippol. *f hilari ſchemâ*; Valerius in Phormione *g*,

Quid hîc cum tragicis verſibus, & ſyrmâ facis?

Quâ item ratione Pomponius in Satyrâ dixit, ***diademam;*** Laberius in Cancro, ***dogmam;*** Plautus Milite glorioſo *h*, ***glaucomam*** ; in Trinummo *i*, ***fulmentas jubeam ſuppingi ſoccis;*** aut quo pacto apud Varronem eſt, ***fulmenta lectum ſcandit***, pro ***fulmentum;*** & in veteribus Vitruvii exemplaribus lib. IX. cap. III. legitur, ***ad ſacomam pendere***, pro ***ad ſacoma***. Certè & in Florentinâ anni CIↃ CCCC XCVI, ***ad ſaconiam*** levi errore invenias, pro quo in Florentinâ CIↃ IↃ XXII, ſubſtituêre *ſacoma*, cùm *ſacomam* debuerint. Quæ omnia apponere viſum, necui pulverem ob oculos ſpargat Alciatus, cùm lib. II. παρέργ. Juris cap. XXX, legendum docet;

Quod ego huc proceſſi cum ſervili ſchemate.

Pace ſummi viri dixerim, quem ſe Plauti locum bellè nobis interpolem dare ſperat, cum fruſtra ſollicitat, & contra codicum tum MSſorum, tum vulgatorum fidem, & contra autoritatem Probi in Catholicis, Soſipatri lib. I, Nonii Marcelli, ac Priſciani lib. VI: qui omnes *ſchema* legêre. Ut de eo nihil dicam, quòd Tranquillus non reformidârit ita loqui cap. XLIII. libri III: ***Ne cui in operâ edendâ exemplar impetratæ ſchemæ deeſſet.*** Ubi tamen in MSSis pleriſque eſt ***impuratæ ſcenæ***. Sed pro ***impuratæ*** omnino malim cum Caſaubono ***imperatæ***. ***Schemæ*** autem retinendum, cum ſermo ſit de obſcenis figuris, non illis in ſcenâ exprimi ſolitis, ſed de quibus ſcripſere Elephantis, Philænis, Aſtyanaſſa, Cyrene, impudiciſſimæ impudicitiæ proſtibula. Nec movet me, quòd priorem in *ſchema* corripiat Plautus; cùm Latini, ut inflexionem mutarunt, ita & variare potuerint modulum ſyllabæ. Adde quòd & in aliis quibuſdam parem Comicorum licentiam videre ſit: & poëta potuerit reſpexiſſe, quod ut à σχέω eſt ἔσχημαι, unde σχῆμα, ita à σχῆμι eſt ἔσχεμαι, unde σχέσις.

Validè

a *in omni diſquiſitione nomẽ ipſum in diſputationem aſſumi oportet.*
b *veſtis imperatoris.*
c *militaris veſtis.*
d *ſemper vero ſubter veſtẽ manus.*
e *in prol.*
f *Apud Priſcianũ initio l. 6.*
g *Ibid. Sed pro* verſibus *vide an nõ præſtet* verſis: *puta veſtibus.*
h *act. 1. ſc. 2.*
i *act. 3. ſc. 2.*

Digitized by Google

Validè hoc firmat Heſychius, cùm ait: Σχῖμα, σχῆμα, Ἀχαιοί. Hæc cui non probantur, is cum Meliſſo, duabus trajectis vocibus, legat:

--- Proceſſi ſic cum ſchema ſervoli.

Quod non longè abit à Camerarii membranis, ubi eſt, *cum ſervoli ſchemâ.* Vtcunque eſt, nullus dubito, quin *ſchema* in auferendi caſu dixerit Comicus. Verùm minutias iſtiuſmodi relinquamus Grammaticorum filiis, hoc magis, ne meritò in ipſo libri hujus ingreſſu dicamur τοῖς ἔξωθεν λόγοις πληρῶσαι τὸν λόγον *a*.

Eſt verò & altera ſchematis acceptio: ut cùm eo nomine intelliguntur corporis geſtus, ac inprimis petauriſtarum ſive ſaltatorum, reſpondentes Muſicorum inſtrumentorum modulis. Vſi hoc pacto Herodotus, Xenophon, Ariſtophanes. Ariſtoteli lib. de poëticâ dicuntur σχηματιζόμενοι ῥυθμοί. Atque hinc *figurandi* verbum apud Lucretium lib. II:

Ac Muſea mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Fortaſſe & *ſchematis* nomine intelligitur ipſa graduum, ut ita dicam, arbor cum imaginibus, quarum ſuis ſingulæ appoſitæ ſint locis. Ita in libello epigrammatum de ſpectaculis (qui Martiali tribuitur vulgò, cum è variis ſit poëtis conſarcinatus) in vetr. codd. exaratum eſt:

Cæſaris atque Iovis confer nunc ſchema, juvencos.

Vbi libri alii, *ſtemma juventus.* Sed *juvencos* etiam in veteri codice reperit Pierius *b*: ac ſententia hoc requirit, quia ſatis liquet, conferri juvencos duos, unum, quo Jupiter, in tauri formam converſus, Europen vexit: alterum, quo Alcides Romanus, hoc eſt, Domitianus, vectus fuit. Quin Alciatus non apud Paullum *c* modò legendum putat; *Schemata cognationum directo limite in duas lineas ſeparantur;* quæ lectio antiquorum aliquot codicum fide defendi ſolet: ſed penè arbitratur, ubi ubi *ſtemma* hoc in ſenſu accipitur, *ſchema* ejus in locum ſubrogandum eſſe. Verùm ſi tot librorum fidei licet derogare, quanto ſit veriſimilius, ubicunque *ſchema* hâc ſignificatione legitur, debere ſubſtitui *ſtemma:* qua voce ſic uſi Martialis *d*, Papinius *e*, Juvenalis *f*, Tertullianus *g*, Auſonius *h*, atque alii magno numero: ex quibus tam multis, Plinii, Perſii, Tranquilli, ac Senecæ auctoritate, Alciati ſententiam Brodæus impugnat annotationibus in Quintum Smyrnæum. Ibidem etiam, quid propriè ſit *ſtemma*, oſtendit ex Iſidoro, & Sophoclis interprete Græco: uti & à Nannio factum lib. VII.

a rebus foris allatis refertis ſermonē.
b *in illud 6. Æn.* Leni crepitabat bractea vento.
c *lib. 6. D. de grad. affin.*
d *lib. 4. epig. 40.*
e *lib. 3. Silv. la. chrymis Hethruſci, lib 4 carm. ad Marcellū. & eodem libro, Carmine, cui lemma, Herculis Epitrapezii. item lib. 5 Proptreptico.*
f *ſat. 8.*
g *de præſcriptionibus adverſus heret. cap. 30.*
h *epigr. 21.*

lib. VII. Συμμίκτων cap. XVII.

Ex hiſce tribus *ſchematis* acceptionibus, quas ſolas è plurimis exponere viſum fuit, tertia nihil planè huc facit. Demus enim, ſcriptores interdum, modò codices non fallant, eo pſe uti modo: tamen duntaxat à primâ ſecundâque ſignificatione ſit, quòd Rhetores μεταφορικῶς hoc nomine intelligant orationis quaſi habitum ac geſtus. Nam ſi σχῆμα tum de veſte, tum de geſtibus uſurpatur, uti vidimus: profectò dubium non eſt, quin, cùm verba ſint quaſi corpus orationis; ſententia velut anima, à quâ inprimis geſtus omnes ac motus proficiſcuntur; verborum quidem ſchemata ſimilia ſint habitui, ac veſtimentis, queis ſine oratio ſit velut nuda; ſchemata autem ſententiarum reſpondeant geſtibus artificioſis; queis ſine oratio ſimilis ſit homini, qui naturali ſolùm motu incedat, moveaturque.

Et hâc quidem de re infrà dicemus commodiùs: nunc, quia adhuc agimus de nomine ipſo, illud potiùs oſtendemus, haſce orationis conformationes, de quibus deinceps σὺν Θεῷ tractabimus, non ſolùm vocari habitus aut geſtus, quod ipſa teſtatur ſchematis vox; verùm etiam orationis formas, & μεταφορικῶς pigmenta, aut lumina; item flores, ſtellas, ac pluribus aliis modis. Vnum alterumque locũ excerpam è Tullio. Is igitur lib. de claris oratoribus, *Erant*, inquit, *& verborum & ſententiarum illa lumina, quæ vocant Græci σχήματα, quibus tanquam inſignibus in ornatu diſtinguebatur omnis oratio.* Item: *Sententiarum orationiſque formis, quæ appellantur σχήματα.* Item: *Σχήματα enim quæ vocant Græci, ea maximè ornant oratorem, eaque non tam in verbis pingendis habent pondus, quàm in illuminandis ſententiis.* Atque hæc è Tulliano fonte eò lubentiùs depromere viſum fuit, quòd ex iis non modò cognoſcere ſit, quid Rhetores σχημάτων nomine intelligant, aut quibus nominibus appellentur; verùm eâdem quoque pareat, Tullium nuſquam *figuræ* nomine uti, prout poſteriores Rhetores ſolent; ſed vel Græcam retinere appellationem, vel vocibus uti tranſlatis. Nunc ad definitionem nos accingamus.

II. De schematis definitione.

SCHEMA nonullis definitur, quædam arte novata, tum dicendi, tum ſcribendi ratio. Aliis figura eſt elocutio, quâ orationis habitus à rectâ & ſimplici conſuetudine mutatur. Verùm, ut de eo nihil dicam, quòd elocutio ſchematum genus eſſe nequit, peccat eo utraque

utraque definitio, quòd & tropis competat. Nam & qui utitur ἀλληγορίαις, recedit à rectâ ac communi loquendi ſcribendique formâ: neque iccirco ἐσχηματισμένη, ſive figurata hujuſmodi fuerit oratio. Quare in definitione addere debuerunt, hanc orationis immutationem ſpectari nullâ habitâ proprietatis ratione. Nam cùm tam propriis, quàm impropriis, figuretur oratio; patet, ſignificationis immutationem, quæ de troporum eſſentiâ eſt, in ſchematibus eſſe accidens; eoque in his aliam quampiam orationis immutationem requiri, quàm in tropis exigimus. Iccirco Alexander Rhetor lib. περὶ σχημάτων hunc in modum definit: σχῆμα a, inquit, ἐστιν ἐξάλλαξις λόγου ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατὰ λέξιν, ἢ κατὰ διάνοιαν, ἄνευ τρόπου. Quæ quidem in definitione duo poſtrema verba intelligi debent non excluſivè, (ita loqui nunc liceat) verùm non requiſitivè. Hoc eſt, non negat Alexander, etiam modificatis figurari orationem, cùm id cæco etiam manifeſtum ſit: verùm quia definitio tantùm ea debet complecti, quæ perpetua ſunt, negat requiri in figuris, ut vox ſit modificata, quia tropus, & ſchema, differant οὐσιωδῶς b. Non deerunt buccones ac blitei homines, qui ob hoc interpretandi genus albis rideant dentibus: verùm rem gratam mihi fecerint, ſi doceant, quomodo aliter, non dico hæc tantùm Alexandri definitio excuſari queat; verùm illa humanæ ſapientiæ promicondi Ariſtotelis, quâ lib. περὶ ἑρμηνείας (quem cùm ſcriberet, calamum ſuum in mentem intingebat, ut ait Iſidorus c) orationem definit vocem ſignificantem ex inſtituto, cujus aliqua pars ſignificat ſeparatim, ut dictio; non autem, ut affirmatio aut negatio. Partes certè orationis compoſitæ, quibus ipſis quoque definitio competere debet, non tantùm ſignificant, ut dicto; verùm etiam, ut affirmatio & negatio. Neque putandum, id ſubterfugiſſe acutiſſimum virum; ſed eò reſpexit, quòd nomen quidem, & verbum, non poſſint habere partes aliquid ſignificantes; oratio verò neceſſariò habeat partes, quæ aliquid ſignificent; quamquam non ut affirmatio, aut negatio, quod cùm tantùm conveniat orationi compoſitæ, de eſſentia orationis eſſe nequit; verùm ut dictio, quod in oratione perpetuum eſt. Atque hoc eſt, quod dicebamus, debere poſtrema verba intelligi, non excludendo, quaſi orationes non ſint quarum partes eo modo ſignificant; ſed non requirendo, quia compoſitio iſtiuſmodi, aliorum accidentium inſtar, ſalvâ rei οὐσίᾳ adeſſe & abeſſe poſſit.

Verùm alium hoc loco ſcrupulum injicit nobis Franciſcus Robortelius. Is enim lib. de artificio dicendi, damnat, quam ex Alexandro

a figura eſt immutatio orationis in melius, ratione verborũ, aut ſententia, abſque tropo.

b *eſſentialiter.*

c *lib. 2. Orig. cap. 27.*

xandro afferebamus ſchematis definitionem; ubi & hanc Fabii, cui figura definitur, *arte aliquâ novata dicendi forma.* Cenſet autem Robortelius, (ut ipſius verbis utar) *figuram nihil aliud eſſe, quam appellationem, & notam quandam à Rhetoribus factam ſermonis naturalis & popularis hominum etiam vulgarium, ſelecti pro ratione morum, & affectuum, hujus vel illius generis, qui faciant, ut hoc vel illo loquamur modo.* Neque hæc ejus ſententia exiguo videtur fulciri tibicine. Nam omnis ſermo proficiſcitur ἐκ διατυπώσεως τῆς ψυχῆς a: quia animus noſter ex ſuâ naturâ ſermonem effingit, adeò ut, quicquid loquimur, figuram ac σχῆμα, h. e. habitum quendam, præ ſe ferat. Quod ſi eſt, quomodo figura erit ἐξάλλαξις τοῦ λόγου, ſive arte novata dicendi forma, quod aſſerit Fabius? Vidit hunc nodum Alexander Rhetor; verùm uti cognominis ille Macedo, Gordium nodum, quem ſolvere non poterat, incîdit; ita hic quoque non tam eum exſolvit, quàm diſſecuit. Ait enim, niſi eſſet animi conceptus, alius quidem ſecundùm naturam, alius autem figuratus; futurum utique, ut neque præſtantes oratores differant à vulgaribus, neque ipſi inter ſe. Sunt & alia hâc ipsâ ſuper re apud Alexandrum, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ, πολλὰ δὲ λυγρά b. Nam cujus quæſo pretii eſt, quod inter alia ſcribit, oratorem ſimulare in ſermone figurato? Simulat ille quidem: (cùm enim dicit, *Quam rationem inibo? Accedamne?* non dubitat, ſed dubitare ſe fingit) verùm id neutiquam perpetuum eſt; nec niſi deliri ſit ſincipitis, velle pertendere, ſimulationem eſſe in omni figurâ. Quare quid hâc in re aſſecutus ſit Alexander, quid non ſit, doctiorum eſto arbitratus. Mihi quidem in ſolvendo ſuperiori ſcirpo locum habere videtur illud philoſophi c, οὐκ ὀκνητέον τοῦ διαιρεῖν d. Nam figuræ vox bifariam ſumitur, latè, & preſsè. Latè accipiendo, omnis ſermo eſt figuratus, quia ſemper eſt quædam animi delineatio. Sin preſsè capiamus, ea tantùm delineatio figurata erit, quæ remota eſt ab uſu communi. Siquidem ſermo noſter non uniuſmodi eſt; verùm alius eſt vulgaris, alius melioris notæ: ille utitur in promptu poſitis dicendi modis, eoque preſsè loquendo figuratus non eſt: hic, quem figuratum vocamus, multa præter conſuetudinem innovat. Exemplum hujuſce rei capere eſt vel ex iis, quæ infrà e de interrogatione dicturi ſumus. At enim, inquit Robortelius, *Etiam rudes homines & vulgares eodem figurato ſermone utuntur, ac planè ſi non uterentur, ne oratoribus quidem, qui populariter loquuntur, ipſo liceret uti.* Verùm non eſt, quòd argumentum hoc cuiquam glaucoma ob oculos objiciat. Nam quamquam ſchemata à naturâ ortum habent, arti tamen perfectio-

a *ex figuratione animi.*

b *multa quidem bona, at multa quoque noxia.*

c 2. *Soph. Elench. cap.* 2.

d *haut ſegnem eſſe convenit in diſtinguendo.*

e *cap.* 5. *hujus l.*

fectionem debent. Sanè, ut eloquentia naturalis haut eadem planè eſt illi, quæ artificioſa eſt: ita nec oratio figurata ἁπλῶς eadem cenſeri debet, quæ naturalis. Quippe animus non uno modo conceptus ſuos exprimit; ſed nunc id vulgari ac ſimplici præſtat modo; nunc populari illo quidem, attamen diverſo ab eo, qui in promptu poſitus eſt. Nam uti formâ, robore, cæteriſque, ita ſermonis concinnitate ac veluti majeſtate quadam, alii ſemper aliis præſtiterunt: ac tardi quidem ingenii homines effectum ejuſce rei viderunt, ad cauſſas verò ſeſe penetrare quiti non ſunt. At ubicunque alius alio meliùs rem exſequitur, ibi ejuſce rei cauſſæ obſervari poſſùnt, quæ animadverſæ artem conſtituant. Artes enim omnes ex conſideratione hominum inventæ ſunt; ut rectè inquit Philoponus in ſecundo poſt. analyt. cap. XI. Neque ars aliud eſt, quàm notatio & obſervatio naturæ; veluti, ut juniores quoque in partes advocemus, ſcitè ſcripſit Daniel Barbarus in 1. Rhet. cap. 11. Itaque & primus, Plutarcho *a* auctore, ſchematis uti cœpit Iſæus, is à quo vim ſuam, tanquam à fonte, hauſit Demoſthenes, quemque in οἰκονομίᾳ tam feliciter ſecutus eſt, ut eum devoráſſe dictus ſit: quemadmodum locuples nobis teſtis eſt Dionyſius Halicarn. Equidem mihi perſuadere non poſſum, tam bardum fuiſſe magnum virum, ut ignoraret, ante Iſæum vulgò quoque in uſu fuiſſe ſchemata; verùm id voluit, primum creditum Iſæum animadvertiſſe in vulgari ſermone certas loquendi formas, quas *ſchemata* appellamus; eaſque illum frequentâſſe, quibus locis dicendi imperiti ſimplici oratione uti ſolent. E. G. ſimili eum ſono cola termináſſe, aut pari illa ſyllabarum numero conſtrinxiſſe, aut ſcitè literæ immutatione totam immutáſſe ſententiam, aut ſermonem convertiſſe ad abſentem, aut crebris interrogationibus uſum, aut patriam induxiſſe loquentem, aliiſque modis orationem cum virtute innováſſe. Quamquam & dicere poſſis, per ſchemata à Plutarcho ſignari τὸ χρῶμα, ſive colorem, quem ſolum interdum ſchematis nomine intelligi, oſtendemus inferiùs cap. VI. Ita ſententia ſit, primum adhibuiſſe in dicendo obliqua ac figurata dicta, ubi apertè rem dicerent dicendi ignari. Sed ſeu hoc, ſeu priori modo, ſchema acceperis, alius fuerit ſermo vulgi; alius eorum, qui bene dicunt. Quare quod Robortelius contendit, omnem ſermonem eſſe figuratum, eoque malè eum à Rhetoribus diſpeſci in vulgarem, & figuratum: equidem, utcunque ſibi hâc in ſententiâ applaudat, ſomnium ejus vigilantibus placere non poſſe arbitror.

a *in vitis 10. Rhet.*

Ac

Ac jam manum nobis de ſchematis definitione tollere poſſe videbamur; verùm remoram iterum faciunt nobis homines quidam penè dixerim infruniti, qui cùm eam parum aſſequerentur, errorem commiſere muræná Tarteſſiâ grandiorem. Siquidem ex eâ conſequi putarunt *a*, non in Poëticâ de numero poëtico, ac variis carminum generibus, ſed in ſchematologiâ Rhetoricâ agendum eſſe. Verùm ſi hæc examinaſſent ad rationis rectæ obruſſam: cogitaſſent, Oratoriam ac Poëticam facultates eſſe diſtinctas, eoque neutram ab alterâ numerum emendicare, cùm utraque conſideret numerum à numero alterius planè diverſum. Quòd ſi alterutra eum ab alterâ haberet, potiùs Oratoria ſumſiſſet à Poëticâ, cùm Ariſtoteles ſcribat, Oratoriam ex Poëticâ originem duxiſſe; quod ratione numeri, atque ornatus, intelligendum eſſe, vident, qui non ſunt de vervecum grege. Neque iccirco putandum, facultatem Oratoriam proprio carere numero; quia nihil prohibet, eſſe aliquid poſterius tempore, ac nihilominus prius naturâ. Scio, urgent illi aſſignatam ſchematum definitionem, quam etiam competere aiunt numero Poëtico, quia eo immutetur oratio à rectâ ac ſimplici formâ ad aliam venuſtiorem. Sed parùm validus eſt hic aries, quem intorquent. Nam totum id, quod aiunt, corruit, ſi definitionem iſtam ita reſtringamus, ut ſchema oratorium, de quo ſolo agitur in Rhetoricis, dicatur eſſe ſermonis à communi uſu ad elegantiorem immutatio in pedeſtri oratione locum habens. Et id certè ſenſerunt Rhetores, licet minimè adjiciendum putarint. Nempe in σχηματολογίᾳ locum habet, quod de numeris Fabius ait lib. IX: *Ego certè, ne in calumniã cadam, quâ ne Marcus quidem Tullius caruit, poſco hoc mihi, ut cùm pro compoſito dixero numerum, & ubicunque jam dixi, oratorium dicere intelligar.* Numerus igitur Poëticus planè è ſchematologiâ Oratoriâ excludendus eſt, quia in oratione pedeſtri non virtus eſt, ſed vitium. Obiter de eo aliquid dici poteſt, ut pleniùs diſcrimen utriuſque numeri intelligatur: at ἀκριβῶς *b* ac prolixè de eo tractatio inſtitui non poteſt. Quin hoc inſuper addimus, ne in Oratoriâ quidem ſchematologiâ omninò requiri doctrinam numeri oratorii. Nam cùm is diverſo reſpectu tum ad compoſitionem pertineat, tum ad dignitatem: alterutro quidem loco tractari debet; at utrobique de eo agere velle, hominis ſit tum ſuo, tum alieno otio invidentis.

a P. Ram. & A. Tal.

b accuratè.

III. De

III. De schematum diviſione.

ET hæc generatim de ſchematibus: deinceps de ſpeciebus tractabimus: quâ quidem in re non ita multùm ſubſidii nobis adferet Ariſtoteles, ut qui in troporum ſchematumque doctrinâ vix ſumma carpat faſtigia. Neque iccirco aut Ariſtotelis Rhetorica mutila eſt, aut juniorum ſuperflua. Nam perutilis quidem hæc tractatio eſt; attamen non eſt artis οὐσία *a*, ſed tantùm artis προσθήκη *b*, ut alibi *c* ex Ariſtotele oſtendimus.

Schematum alia ad materiam ac corpus orationis pertinent; alia ad formam, ac quaſi animam, hoc eſt, ad ſententiam: illa dicuntur σχήματα λέξεως, hæc διανοίας. Prioribus illis magis propriè ſchematis nomen convenit, quatenus habitum notat, qui propriè corporis eſt: at figuris διανοίας magis competit, quà geſtum interdum ſignificant, ut ſuprà oſtendimus. Ac primò quidem agendum videtur de ſchematis λέξεως, utpote facilioribus. Sanè, ut optimè dicitur, verborum prior, rerum potior cognitio eſt. Iccirco Ariſtoteles quoque in Sophiſticis Elenchis priùs de fallaciis dictionis pertractat, quàm agat de iis, quæ ſunt extra dictionem, h. e. in rebus ipſis. Fabius tamen lib. IX. cap. I. de ſchematibus διανοίας agendum eſſe ait ante figuras λέξεως, quia naturâ prius eſt concipere res: & Julius Scaliger *d* in eâdem eſt ſententiâ, quia, ut inquit, *res verbis, quæque in rebus ſunt, iis, quæ verbis inſunt, priora ſunt naturâ, tempore, cognitione, uſu.* Cicero à ſe diſſentit. Nam lib. III. de Oratore priùs egit de figuris ſententiarum, mox de figuris verborum: at ſecùs fecit in Oratore. Puto, utram rationem ineamus, parùm referre: nec operæ pretium eſſe, de eo doctorum ſententiam quaſi per ſaturam inquiri. Interim, quæ noſtra ſit ſententia, non obſcurè ſignificamus.

Differunt ſchemata verborum, & ſententiæ, quòd illa pereant variato verborum ordine, aut voce aliquâ ejuſdem ſignificationis ſubſtitutâ: at hæc non extinguuntur verborum immutatione. Cicero in III. de Orat. *Sed inter conformationem verborum, & ſententiarum, hoc intereſt, quòd verborum tollitur, ſi verba mutâris: ſententiarum permanet, quibuſcunque verbis uti velis.* Idem ſignificavit Alexander his verbis; Τὸ δὲ τῆς λέξεως σχῆμα τοῦ τῆς διανοίας διαφέρει, ὅτι τὸ μὲν τῆς λέξεως, κινηθείσης τῆς λέξεως, ἢ συγχύσεως, τὸ σχῆμα ἀπόλλυται· τοῦ δὲ τῆς διανοίας σχήματος, κἂν τὰ ὀνόματα κινῇ τις κἂν ἑτέροις ὀνόμασιν ἐνέγκῃ, τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μένει. i. *Figura dictionis differt à figurâ ſententiæ, quòd quæ dictionis eſt, ſi voces loco*

a *eſſentia.*
b *appendix.*
c *libro de natura ac conſtit. Rhetor.*
d *lib. 3. de re poët. cap 31.*

moveantur, reſervato ſchemate, pereat: at in eâ, quæ eſt ſententiæ, licet locum vocabula mutent, licet alia vocabula adferas, res eadem maneat. E. G. Epanodi ſchema eſt in iſto: Socrates putabat, vivere eos, qui mortui ſunt; mortuos eſſe, qui vivunt. At periit ſchema, ſi verba hoc pacto immutes: Exiſtimabat Socrates, eos veram vitam vivere, qui naturæ conceſſerunt: eos autem, qui inter homines degunt, mortuorum habebat loco. Hanc verò præceptoris ſui ſententiam ita apud Stobæum *a* expreſſit ſcenicus philoſophus:

Τίς δ' οἶδεν, εἰ ζῆν τοῦθ', ὃ κέκληται θανεῖν,
Τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἐστί *b*;

a loc. de laude mortis.

b *Quis novit, an vivere ſit, quod vocamus mortuum eſſe: Ipſum autem vivere ſit mori?*

In utroque autem ſchematum genere duo ſunt conſideranda. Nam primò cognoſcenda ſunt nomina, definitioneſque eorum; idque eo magis, quòd plerique veterum illa non tradant, ſed ſolùm nominent: uti videre eſt ex Hermogenis lib. περὶ ἰδεῶν, Demetrio περὶ ἑρμηνείας, & Longino περὶ ὕψους. Tum autem videndum, quando iis uti conveniat, ut ſuo ea frequentemus loco, ac tempore. Multi certè ridiculè ſe dant, dũ crebras adhibēt apoſtrophas, ac proſopopœis in re ludicrâ; aut ὁμοιοτέλευτα, ac ſimilia ſcitamenta conſectantur in argumento lugubri. Sed de poſteriori hoc parcè agemus in σχηματολογίᾳ, quia in characterum doctrinâ ſe de eâ proprius offeret tractandi locus.

CAPUT II.

DE SCHEMATIBUS ΛΕΞΕΩΣ, QUÆ VEL SUBTICENTIA FIGURANTUR, VEL EXCESSU, VEL USURPANT VOCEM SOLA APPELLATIONE AUT SOLA SIGNIFICATIONE EANDEM.

SCHEMATA *dictionis figurantur, vel ſecundùm eſſentiam, vel quantitatem, vel qualitatem, vel ſitum.*

Quæ ſecundùm eſſentiam accipiunt figuram, ea vel in defectu conſiſtunt; ut ellipſis & aſyndeton: vel in exceſſu; ut pleonaſmus, & polyſyndeton: vel in reliquo corpore orationis: idque bifariam; in repetitione vocis ejuſdem, & ſimilium verborum uſu.

Eadem vox eſt vel ſolâ ſignificatione, vel ſolâ appellatione, vel & appellatione & ſignificatione.

Eandem vocem appellatione, ſed mutatâ ſignificatione, uſurpant ἀντανακλάσεις, *&*

& πλοκή. Ac πλοκὴ appellatur, cùm vox repetita nunc perſonam, vel quaſi perſonam, nunc qualitatem ſignificat. Ἀνταναάκλασις in cæteris locum habet.

Eandem non appellatione, ſed ſignificatione, ponunt ζυνωνυμία, & ἐξεργασία: illa eſt ſimplicium verborum, hæc eſt totius ſententiæ.

I. QUOTUPLICIA SINT SCHEMATA DICTIONIS. AC PARTICULATIM DE ELLIPSI, ASYNDETO, PLEONASMO, ET POLYSYNDETO.

SCHEMATA à Julio Scaligero, imperatore illo orbis literati, longè accuratiùs digeruntur, quàm fecerant priores. Quem iccirco in multis ſequor. Nec tamen in paucis abeo, non diſſentiendi amore, ſed quia ὅσιον a προτιμᾷν τὴν ἀλήθειαν. Ac ſchemata quidem τῆς λέξεως cum Scaligero ad quatuor revoco claſſes. Nam figurantur verba ratione vel eſſentiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, vel ſitus. Quæ ſecundùm eſſentiam ſive naturam ſuam figuram accipiunt, vel ſubticentiâ figurantur, vel exceſſu, vel repetitione vocis ejuſdem, vel verborum ſimilium uſu. Subticentiâ, ut ἔλλειψις, & ἀσύνδετον: quorum definitiones videre eſt apud Grammaticorum filios.

a pium eſt præferre veritatē.

Neque iccirco exiſtimandum, à Scaligero in Poëticâ, aut à nobis in Oratoriâ, alieno de iis tractari loco; quæ ineptorum hominum calumnia eſt. Nam Grammaticus de iis tractat, ut oſtendat, quomodo in hâc ſubticentiâ à vulgari loquendi uſu (ut in omni fit ſchemate) aliquantùm recedente, orationi conſtet ſua puritas, ac caſtimonia. At in Poëticâ, ac Oratoriâ, de iis agitur, ut cognoſcamus, quando cum fructu, ac laudabiliter, in pedeſtri, aut ligatâ oratione, adhibeantur. Itaque rhetor conſiderat, ut ἔλλειψις ſubinde ad πάθος plurimùm conferat. Quemadmodum cùm Cicero in Verrinis ait: *Hunccine hominem? hanccine impudentiam? hanccine audaciam?* Nempe, *feremus*. Inter affectus etiam pudorem ab Ariſtotele reponi lib. II. vidimus. Itaque venuſtè Maro Eclogâ III:

Novimus & qui te, tranſverſa tuentibus hirquis.

Similiter in aſyndeto ſpectat rhetor geminum ejus uſum. Prior eſt, ut expedita, volubilis, ac concitata oratio indicet rerum celeritatem. Altera, ut aliquid ſignificantiùs exprimatur: quod ἔμφασιν b vocant. Utrumque complectitur Plutarchus, cùm ait: Ἀσύνδετον

b lib. de Homero.

a *Aſyndeton fit non ob celeritatem modò, ſed ad majorem etiã affectus efficaciã.* b *Suetonius in Caſ. c. 37.* c *4. Æn.* d *lib. 7.*

τον ἃ οὐ μόνον τάχους, ἀλλὰ καὶ ἐμφάσεως παθητικῆς χάριν γίνεται. Prioris generis exemplum habemus in illo Cæſaris de victoria ſua Pontica *b*: *Veni, vidi, vici.* Item illo Maronis *c*:

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

Unde illud Sillii *d*, more ſuo Maronem imitantis:

Ire citi, ruite ad portas, propellite vallum
Pectoribus.

De poſteriori aſyndeti uſu ſic idem Plutarchus in Platonicis quæſtionibus: Λόγος δὲ, συνδέσμων ἐξαιρεθέντων, πολλάκις ἐμπαθέστερον καὶ κινητικώτερον ἔχει δύναμιν· *Oratio, conjunctionibus exemtis, ſæpe ad affectus ciendos majorem vim habet.*

Exempla hujus generis, nunc per συνώνυμα inſtituuntur, vel penè συνώνυμα: nunc per ἀπαρίθμησιν, ſive rerum diverſarum enumerationem. Priori fit modo in illo Demoſthenis extremâ Philippicâ III: Χρήματα ἀποστέλλειν φημὶ δεῖν, καὶ τἆλλα ὅσα ἀξιοῦσι ποιεῖν· αὐτοὺς δὲ παρασκευάζεσθαι, καὶ πρώτους ἃ χρὴ ποιοῦντας, τότε καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συγκαλεῖν, διδάσκειν, νουθετεῖν· *Pecuniam dico mitti oportere, atque alia, quæ fieri poſcunt, facienda eſſe: ac debere nos inſtrui, & primos officio fungi, ac tum demum cæteros Græcos convocare, docere, admonere.* Et luculentiùs in hoc Ciceronis Catilinariâ ſecundâ: *Abiit, exceſſit, erupit, evaſit.* Ac ſimile illud Terentii

e *act. 5. ſc. 1.*

Heautont. *e*

--- In me quidvis horum convenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus.

At ἀπαρίθμησιν, ſive enumerationem diverſorum habes in illo Philippicâ IV: Ὑπερίζετε, ἀναλίσκετε· ὅτῳ παραδώσετε τὰ πράγματα, ζητεῖτε· δυσχεραίνετε, ἀλλήλους αἰτιᾶσθε· *Ceſſatis, ſumtus facitis; cui res mandetis, quæritis; ſuccenſetis, & vos mutuò accuſatis.* Et poſt multa: Γεγόνασι καθ' αὑτοὺς ἕκαστοι, Ἀργεῖοι, Θηβαῖοι, Κορίνθιοι, Λακεδαιμόνιοι, Ἀρκάδες, ἡμεῖς. *Ac divulſi ſunt ſinguli, Argivi, Thebani, Corinthii, Lacedæmonii, Arcades, nos.* Item

f *act. 2. ſc. 2.*

apud Terentium Eunucho *f*:

Video ſentum, ſquallidum, ægrum, pannis anniſque obſitum.

g *act. 3. ſc. 4.*

Sic Adelphis *g*:

Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt.

h *act. 5. ſc. 4.*

Et ibidem *h*:

Ego ille agreſtis, ſævus, triſtis, parcus, truculentus, tenax.

Cicero pro lege Maniliâ: *Non enim illæ ſunt ſolæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò exiſtimantur: labor in negotio, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo, conſilium in providendo.* Et eâdem orat. *Quod denique genus belli eſſe poteſt, in quo illum non exercuerit fortuna*

tuna Reipublicæ: civile, Africanum, tranſalpinum, Hiſpanienſe, miſtum ex bellicoſiſſimis nationibus, ſervile, navale &c. Idem pro Archia: *Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, adverſis perfugium & ſolatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.* Ἀσύνδετον autem hoc ſchema voco, non, ut quidam, ἀσύνθετον, cùm ſit à συνδέειν *a*. Neque movet, quòd apud Porphyrionem legimus, ἀσυνθέτως poni ea, quæ conjunctionum deſtituuntur vinculo. Nam ἀσυνδέτως, non ἀσυνθέτως, à Porphyrione ſcriptum fuiſſe, agnovit quoque Henr. Stephanus lib. 11. προσαποδόσεως ad Senecæ lectionem cap. 111. Simili errore in Breuliana Iſidori editione *aſyntheton*, & *polyſyntheton* legere eſt. Rutilio Lupo hoc ſchema dicitur διάλυσις, ſive *diſſolutio*, vel *inconnexio*: Julio Rufiniano διάλυτον, ſeu *diſſolutum*. Poſſimus & *injuge* nuncupare, quomodo Diomedes lib. 111. *b* verſus ἀσυνδέτους *injuges* appellat: uti hunc *c*,

a *colligare.*

b *cap. de pedibus metricis.*

c *Æn. 7.*

Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis.

Sunt etiam ſubticentiæ genera, ζεῦγμα, σύλληψις, πρόληψις: quorum definitiones itidem è Grammaticis notæ eſſe debent. Huc verò pertinent, quatenus orationem ornant.

Ἀποσιώπησιν ſimiliter huc referunt nonnulli, tanquam ἐλλείψεως genus. Sed potiùs ſchema eſt διανοίας, quia ſic abrumpitur oratio, ut nec res ipſa exprimatur; unde, quid aliquis ſenſerit, conjici nequit, niſi cognitus ſit dicentis affectus.

Exceſſu contrà figurantur πλεονασμὸς, & πολυσύνδετον: quorum ille ellipſi, hoc aſyndeto opponitur. Πλεονασμὸς fit ad emphaſin, & evidentiam. Ut illo Terentii Adel. *d*

d *act. 3. ſc. 2.*

--- *Hiſce oculis egomet vidi, Soſtrata.*

Virgil. Aen. 1:

--- *Sic ore locuta eſt.*

Ac ſimiliter alibi *e*, *ore effata*: item *f*,

--- *Finem dedit ore loquendi.*

e *Æn. 2.*

f *6. Æn.*

Julius Rufinianus huc etiam refert, *pugnare pugnam*, *ſervire ſervitutem*, & ſimiles Atticiſmos. Par ratio fuerit in illo Comici, & Ciceronis quoque, *homo nemo*. Et fortaſſe, cùm in Eunucho *g* legimus:

g *act. 4. ſc. 5.*

Iamdudum ætatem lites ſunt inter eos factæ maximæ.

Nam volunt, *ætatem* redundare, quia *jamdudum* præceſſerit. Mihi verò Donati ſententia magis placet, quia minus eſt *jamdudum*, quàm *ætatem*: ut quæ vox propriè ſignificet tempus, quantum eſt tota ho-

minis ætas: etſi hîc ἀπλῶς pro longo admodum tempore ſumatur.

Polyſyndeton, ut orationem, ita & rem ipſam amplificat. Nam facit, ut, cùm idem, aut penè idem dicas, plura tamen diverſaque dicere videaris. Locum etiam habet, cùm diverſa dicuntur, idque ut ea, retardata ſermonis curſu, magis ſingula animum afficiant. Demoſthenes Philippicâ primâ: Ὑπάρχει δ᾽ ὑμῖν χειμαδίῳ μὲν χρῆσθαι τῇ δυνάμει, Λέμνῳ, καὶ Θάσῳ, καὶ Σκιάθῳ, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ νήσοις, ἐν αἷς καὶ λιμένες, καὶ σῖτος, καὶ ἃ χρὴ στρατεύματι, πάνθ᾽ ὑπάρχει. *Licebit autem vobis cum exercitu bibernare Lemni, & Thaſi, & Sciathi, & in aliis illius loci inſulis; in quibus & portus, & frumentum, & omnia ſunt, quæ exercitus exigit.* Idem Philippicâ III: Ἐπεὶ τριήρεις γε, καὶ σωμάτων πλῆθος, καὶ χρημάτων πρόσοδοι, καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς ἀφθονία, καὶ τἄλλα, οἷς ἄν τις ἰσχύειν τὰς πόλεις κρίνοι, νῦν ἅπαντα τὰ πλείω καὶ μείζω ἐστὶ τῶν τότε πολλῷ. *Quandoquidem triremes, & hominum multitudo, & pecuniarum reditus, ac reliqui apparatus abundantia, atque alia, quibus aliquis æſtimet potentiam urbium, nunc cuncta & plura, & majora ſunt, quàm ætate ſuperiori.* Cicero pro lege Manilia: *Aſia verò tam opima eſt, & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.* Virgil. v. Aen.

Aſcaniumque, patremque meum, juxtaque Creuſam,
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam.

a act. 1. ſc. 2. Etiam Plauti eſt Epidico a; ſed quod in proſâ foret aliquanto affectatius:

Ubi fidemque, remque, ſeque, teque properat perdere.

II. DE ANTANACLASI.

SCHEMATA, quæ in reliquo conſiſtunt orationis corpore, vel eandem ponunt vocem, vel diverſam quidem, ſed ſimilem. Addit Cæſar Scaliger, vel diſſimilem ponere vocem, vel contrariam. Quam etiam ſententiam primitus amplexi ſumus. Nunc magis placet διχοτομία: quia quæ ſchemata tertii quartique generis ſtatuuntur, ea vel ad tropos pertinent, ut μετωνυμία, & ἔμφασις: vel non minùs ſunt σχήματα διανοίας, quàm λέξεως, ut περίφρασις: vel propriè magis ad διανοίας figuras pertinent; ut omnia illa, in quibus contrarietas ſpectatur. Quare ea tantùm perſequemur, quæ vel eandem ponunt vocem, vel ſimilem.

Eadem vox eſt, vel ſolâ appellatione, vel ſignificatione ſolâ,

ſolâ, vel & appellatione & ſignificatione.

Si eadem vox ſit, ſed ſignificatio diverſa, ἀνϑανάκλαϲις dicitur. Pedianus hoc ſchema appellat Dilogiam. Nam ad illud Cicer. Verr. II, *Dedit enim prærogativam ſuæ voluntatis ejuſmodi, ut iſti pro prærogativis jam a reddidiſſe videatur:* ſcribit hunc in modum; *Dilogia dicitur figura, cùm ambiguum dictum duas res ſignificat. Nam prærogativa, præter juſtum integrumque beneficium, aut dictum aut factum aliquid ſignificat liberaliùs ab eo, qui facturus eſt: & rurſus, prærogativæ ſunt tribus, quæ primæ ſuffragium ferunt ante jure vocatas.* Eſt igitur mens Ciceronis, Verrem hanc ſuæ voluntatis dediſſe prærogativam atque ſpecimen erga Metellum, quòd largitione apud tribus prerogativas effecerit, ut M. Metellus deſignaretur conſul.

a *al.* cam.

Differt Dilogia à Syllepſi oratoriâ, de qua libro antecedenti dictum, quòd in Dilogia vox repetita aliter priori, quàm poſteriori, accipiatur loco: in Syllepſi autem vox ambigua ſemel poſita utrâque uſurpetur ſignificatione. Itaque ἀνϑανάκλαϲις, ſeu διλογία eſt, cùm vox πιϛεύειν diverſimodè accipitur B. Ioh. cap. II: Πολλοὶ ἐπίϛευϲαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτῦ, θεωρῦντες αὐτῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰηϲῦς οὐκ ἐπίϛευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς *b*. Itidem τὸ διώκειν ad Rom. XII. nunc ſignificat rem perſequi ſtudio obtinendi eam, nunc aliquem perſequi animo lædendi. Nam cùm dixiſſet Apoſtolus, τὴν φιλοξενίαν διώκοντες *c*, mox ſubjicit, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς *d*. Huic verò exemplo geminum quodammodo eſt illud Virgilii in Eclogis *e*:

Torva leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam:
Florentem cithyſum ſequitur laſciva capella.

Nam odii videtur, quòd leæna lupum, aut lupus capellam ſequitur: amoris autem, quòd capella ſequatur cithyſum. In iiſdem *f* eſt:

Vt vidi; ut perii, ut me malus abſtulit error!

Primum *ut* eſt *poſtquam*: ut duobus poſterioribus locis eſt *quantopere*. Eodemque modo ὡς uſurpârat Theocritus in Comaſte:

Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς ἐς βαθὺν ἅλατ' ἔρωτα *g*!

Item in Pharmaceutria:

Χ' ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνην, ὡς μοι περὶ θυμὸς ἰάφθη Δειλαίας! *h*

Plautus Mil. Glor. *i*.

Oculorum præſtinguat aciem in acie hoſtibus.

Idem Bacchidibus *k*:

Non hercle opinor: verùm neſcio.

Et Curculione *l*:

b *multi crediderunt in eum, viſis ſignis, quæ edebat: ipſe autē Ieſus non credebat ſemet iis.*
c *hoſpitalitatem ſectantes.*
d *benedicite iis, qui vos inſectantur.*
e *Ecl.* 2.
f *Ecl.* 8.
g *Vt vidit, ut inſaniit, ut in profundū incidit amorem!*
h *Atque ut vidi, ut inſanii, ut animus mihi malè eſt affectus Miſera!*
i *act.* 1. *ſc.* 2.
k *act.* 2. *ſc.* 2.
l *act.* 4. *ſc.* 3.

Idem

Idem ego iſthuc, cum credebam, credidi.

Hoc eſt, idem arbitratus ſum, cùm tibi pecuniam committerem. Maro v. Aen.

--- Intentaq́ brachia remis

Intenti exſpectant.

Scio, in aliquot codd. antiquis pro *intentaque* inveniri *nudataq́*: quâ de re in Caſtigationibus ſuis Pierium vide, ſi vacat. Sed *intentaq́* etiam Priſcianus legit. Atque eundem in locum ita Servius: *Intenta. i. porrecta. Et bene eodem ſermone in diverſis uſus eſt rebus. Aliter enim brachia, aliter intendimus mentem.* Voluit igitur Maro, brachia jam remigio parata avidè exſpectâſſe, ut ſignum tubâ daret is, qui remis intentus erat, h. e. κελευστὴς, ſive portiſculus, ſive juſſor, (ut in veteri gloſſario vocatur.) cujus erat, tum ſigno indicare, quando remigandi initium fieri deberet: unde paullo pòſt;

Inde ubi clara dedit ſonitum tuba:

tum modum claſſi dare, ejuſque curſum vel incitare, vel ſuſtinere: quod non uno modo fieri ſolet, quandoquidem Feſtus malleo, Nonius id perticâ factum ait, uterque in voce *portiſculus*: at aſsâ quoque voce, aut per ſymphoniam, fieri ſolere, ſcribit Aſconius in Divinat. Atque ita hunc Maronis locum quoque interpretatur Carrio lib. 1. Emend. cap. x. Jul. Scaliger, ob repetitam *intendendi* vocem, ταυτότητα eſſe ſtatuit. Verùm ταυτότης ſolùm eſt, cùm eadem quoque vocis retinetur ſignificatio. Alioqui enim ἀντανάκλασιν ponere nihil opus fuiſſet. Idem Schema eſt in Epigrammate *a* Græco, quo φιλεῖν diverſimodè accipitur:

Πρὸς Διὸς, εἴ με φιλεῖς, Πάμφιλε, μή με φίλει *b*.

Ubi φιλεῖν nunc eſt *amore complecti*, nunc *oſculum figere*. Nazianzenus itidem de patre ſuo:

--- πολιὸς τε νόον, πολιὸς τε κάρηνον *c*.

Priori loco πολιὸς modificatè, poſteriori propriè uſurpatur. Lucillius *d*:

--- *Carcer vix carcere dignus.*

Nam *carcer*, & pro homine nefario, & pro loco, accipitur. Varro Bimarco *e* voce *bellum* ludit: *Socius es hoſtibus; cùm ſociis bellum ita geris, ut bella omnia domum auferas.* Ita eum locum emendo, ut geminus ſit iſti Salluſtiano: *Poſtremo ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur.* Itidem cùm præverbium *è* (quemadmodum & duæ illæ, *de*, & *in*) nunc augendi vim habent, nunc minuendi. Ovidius utramque conjunxit ſignificationem, quando inquit *f*:

a *lib. 2.* Ἀνθολογ.
b *per Iovem, ſi me amas, Pamphile, ne oſculum des.*
c *canus mente, canuſque capite.*
d *apud Donatũ in Ter. quinque locis, & Calpurnium Piſonẽ lib. 1. de continentia veterum poëtarũ.*
e *apud Noniũ in* Bellum.
f *lib. 2. Amorum eleg. 11.*

Egelidum

Egelidum a borean, egelidumque b *notum.*

Quamquam fuit, cùm mallem,

Et gelidum borean, egelidumque notum:

ut eſt in MSo Claudii Puteani, ac Savaro *c* etiam legendum cenſet. Verùm puto, ita ſi ſcripſiſſet Naſo, hautquaquam eum verſum damnaſſent amici, tanquam κακόζηλον. Quare magis veriſimile fit, poëtam ambiguâ luſiſſe voce, atque hancce ingenii laſciviam diſplicuiſſe amicis, uti ſcribit Seneca lib. 11. Contr. 11. quo loco & Naſonem, hujuſce rei admonitum, reſpondiſſe refert: *Decentiorem eſſe faciem, in quâ aliquis nævus eſſet.* Illuſtre quoque exemplum eſt epigrammate in Neronem *d*, quo *ſuſtollendi* vocabulum, & *è medio tollere* ſignificat, & *tollere in humeros:*

Quis neget Aeneæ magnâ de ſtirpe Neronem?
Suſtulit hic matrem, ſuſtulit ille patrem.

Et in veteri inſcriptione Narbone: AMICI, DUM VIVIMUS, VIVAMUS. Improba profectò ſententia: at proba, ſi in probam deflexeris mentem, juxta Plinianum *e* illud; *Vita vigilia.* Uſus & eodem ſchemate Appuleius in Apolog. *Lignum à me toto oppido, & quidem oppidò quæſitum.* Item Auſonius Epigr. XIX, ubi Meroën anum ita dictam ait, quia

Potare immiſtum ſueta merumque merum.

i. vinum nec ὑδαρὲς *f*, nec κεκερασμένον *g*. Quamquam neque deſunt, qui cum Quinctiano Stoâ legere malint:

Potare immiſtum ſueta merum Meroë.

Ejuſdem eſt Epigr. CXIX:

Feſtinas gloſſas non natis tradere natis.

h. e. filiis nondum in lucem editis: ubi & ὀξύμωρον. Denique ἀντανάκλασις quoque eſt in iſto: *Filius inquit patri, non exſpectare ſe mortem patris. Imò verò, inquit pater, rogo mortem meam exſpectes.* Priori loco *exſpectare* ſignificat *deſiderare*, poſteriori *præſtolari*. quomodo & uſus Tullius in Miloniana, ubi de nece P. Africani ait: *Quem immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperent, ejus ne neceſſariam quidem exſpectatam eſſe mortem.* Vide ſis, quæ de *exſpectandi* verbo annotavit Donatus in Terentii Adelphos *h*, & Scipio Gentilis ad SC. Macedonianum *i* in Παρέργοις Juris *k*. Ac vulgare hoc Proculeii exemplum adducit quoque Rutilius Lupus. Et rectè. At non video, quomodo tria, quæ ſubjungit, exempla ad ἀντανάκλαςιν, ſive, ut ipſe vocat, ad ἀνάκλαςιν pertineant. Primum, quod affert, eſt Platonis; qui rogatus, quomodo reſp. beata fieret, reſpondit: *Si aut qui ſapiunt, im-*

a *Ita & Scalig. legit.*
b *vulg. libb.* præcipitemque; *ſed perperam: ut ſatis arguit, quòd eâdē elegiâ dicat,* præcipites extimuiſſe notos. *Nec enim Ovid ana eſt opulēta. eâdem elegiâ dicere idem verbis iiſdem.*
c *in Sidon. l. 4. epiſt. 1.*
d *apud Sueton. in Ner. c. 39.*
e *in præfat. hiſtor. natur.*
f *aquâ corruptū.*
g *legitimè temperatum.*
h *act. 1. ſc. 2.*
i *lib. 1. in princ ff. de SC. Maced.*
k *lib. 1. cap. 13.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

perare, aut qui imperant, ſapere diſcant. Alterum eſt Theophraſti, *Prudentis eſſe officium, amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.* Tertium eſt Ariſtotelis, qui dixiſſe dicitur, *Ejus eſſe vitam beatiſſimam, cujus & fortunæ ſapientia, & ſapientiæ fortuna ſuppeditet.* Sed profectò nulla hiſce in exemplis eſt ἀντανάκλασις, ut quidem hîc eâ voce utimur, verùm ἐπάνοδος.
a *Pet. Ram.* Alium errorem erravit alius *a*, qui in diſtinctionibus Rhetoricis negat, exemplum, in quo ambiguè *exſpectandi* vocem accipi dicebamus, ad ἀντανάκλασιν referri poſſe. Eſt, inquit, σαρκασμὸς ex ambiguo. Verùm negamus, propriè ſarcaſmum eſſe: & ut laxè ſarcaſmus dicatur, hoc profectò ἀντανάκλασιν ſimul
b *Audom. Tal.* eſſe non prohibet. Nec rectiùs ejus, quem diximus, ὑπερασπιστὴς *b* ἀντανάκλασιν refert ad παρονομασίαν. Nam in antanaclaſi eſt eadem vox ſignificatione variatâ: paronomaſia verò eſt alluſio in vocibus diverſis.

III. DE ΠΛΟΚῆ.

QUOD ſi ἀντανάκλασις ſit ejuſdem verbi in unâ ſententiâ repetiti multiplex ſignificatio; prout ſuperiùs dicebamus: ſanè πλοκὴ, ſeu *copulatio* (ut Aquila interpretatur) ejus ſpecies cenſeri debet: utquâ vox repetita, nunc perſonam, vel quaſi perſonam, ſignificet; nunc mores, aliámve qualitatem. Sin obfirmatum, illos ſequi, quibus eæ differunt, non ut genus & ſpecies, ſed ut ſpecies oppoſitæ: ἀντανάκλασις vox preſsè ſumi debet, ut non quamvis ſignet ſignificationum diverſitatem; verùm eam ſolùm, in qua neutro loco notat mo-
c *proloz. Menæch.* res. Ita ἀντανάκλασις quidem dicetur, cùm Plautus *c matris* nomen nunc pro genitrice, nunc pro nutrice uſurpat:

--- Uti mater ſua
Non internôſſe poſſet, quæ mammam dabat;
Neque adeò mater ipſa, quæ illos pepererat.

d *Furit ſtra delectatione mater nõ mater.* At πλοκὴ fuerit in eâdem *matris* voce apud Sophoclem Electrâ: Μαίνεται δι᾽ ἡδονῆς μήτηρ ἀμήτωρ *d.* & apud Poëtam Sulmonenſem:

Talis erat mater, ſi modò mater erat.

e *Amici procul habitantes non ſunt amici.* Georgius Fabricius hoc in exemplo ſtatuit προσονομασίαν, quam cum vulgo malè προσωνομασίαν appellat, per ω: quâ de re in ἀντονομασία diximus. Eſt & πλοκή:

Τηλοῦ φίλοι ναίοντες οὐκ εἰσὶν φίλοι *e.*

Sic Plautus Bacch. Act III. Sc. I:

Bacchides, non bacchides, ſed bacchæ ſunt acerrimæ.

Cicero

Cicero ad Quinctum Fr. *Cato adoleſcens nullius conſilii, ſed tamen civis Romanus, & Cato.* Idem epiſt. VI. lib. XIV. ad Att. *Sed vides conſules, vides reliquos magiſtratus, ſi iſti magiſtratus.* Similiter pro Sextio: *Iidem conſules ſi modò conſules erant.* In Divinat. *Sed repente è veſtigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos.* Et pro Cælio: *Quis ignorat, in ejuſmodi domo, in quâ materfamilias meretricio more vivat; in quâ nihil geratur, quod foras proferendum ſit; in quâ luſtra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia verſentur; hic ſervos non eſſe ſervos?* Quibus verbis ſignificatur, ubi omnia flagitia committuntur conſciis ſervis, ibi, ut in veteri adagione eſt, fulmenta lectos ſcandere, & ſervos potiùs à dominis metui, quàm dominos à ſervis. Quatuor etiam luculenta ſimilis πλοκῆς exempla ſuggeret Iſidorus Peluſiota lib. III. epiſt. CCXXXVI. ad Eulogium exaratâ.

Πλοκὴν verò non ſolùm eſſe perſonarum, vel argumento eſt hoc Plauti Aſinariâ Act. I. Sc. II:

Nam mare haut eſt mare, vos mare acerrimum.

i. magis maritimis eſtis moribus. Atque hinc cognoſcere eſt, cur in πλοκῆς definitione adjecerim, *vel quaſi perſonarum.*

Nec de nihilo eſt, quòd in eadem à nobis dicatur, πλοκὴ non ſemper mores, verùm & aliam ſignari qualitatem. Neque enim mores alterutro loco vox repetita ſignificat, cum Ulpianus ait: *mulier, quæ mulier fieri non poſſit.* hoc eſt, quæ virum pati nequeat: quomodo crebrò accipi *mulieris* vocem, teſtatum facit ea controverſia, quam Tertullianus tractat de velandis virginibus. Eſt tamen hîc πλοκή, quia eâdem voce priori lòco perſona, poſteriori qualitas ejus indicatur.

Denique nec illud monere abs te ſit, Donato quoque πλοκὴν eſſe in illo Terent. Eunucho *a*: a *Prologo.*

Si id eſt peccatum, peccatum imprudentiâ eſt.

Eſt, inquit, πλοκή. *Nam peccatum ſuperius nomen eſt, & ſequens participium.* Item in illo Phorm. *b* b *Act.* I. *ſc.* 2.

--- *Ni vis boni*

In ipſâ ineſſet formâ, hæc formam extinguerent.

Eſt, inquit, πλοκή. *Aliud enim ſuprà, aliud infrà, forma repetita ſignificat.* Itaque πλοκὴ Donato latiùs patet, ut ἀνταναίκλασιν quamvis comprehendat. Eodemque modo hâc voce utitur Aquila Romanus. Nam in exemplo quidem eſt πλοκή: at definitio, quam adfert, convenit ἀνταναχλάσει.

Eſt & tertia, quartaque hujus vocis ſignificatio. Nam Fabius ita vocari ait repetitionum mixturas; qua de re cap. ſeq. At Julio Ru-

Digitized by Google

finiano πλοκὴ eſt, *cùm idem verbum ſententiæve ad conſummationem ſuperioris retorquetur: ut* a,

a Æn. 2.

> *--- Vos ô quibus integer ævi*
> *Sanguis, ait, ſolidæque ſuo ſtant robore vires,*
> *Vos agitate fugam.*

At hæc quidem anaphora eſt, ut & altero in exemplo πλοκῆς, quod inibi affert:

b Ecl. 4.

> *Pan* b *etiam Arcadiâ mecum ſi judice certet,*
> *Pan etiam Arcadiâ dicat ſe judice victum.*

Itaque mihi quidem cauſſam ſuam probet, qui ad vitandam hujuſce nominis ὁμωνυμίαν, ἀντανάκλασιν ſive ἀνάκλασιν generatim appellet cum Rutilio Lupo, quando vox repetita diverſimodè ſumitur. Ita quidem πλοκῆς nomine carere liceat, uti & ἀντιςάσεως. Nam hæc quoque ἀνάκλασις eſt, cùm eâ idem verbum repetatur in contrario ſenſu, ut ſcribit Julius Rufinianus. Qui ejuſce ſchematis exemplum facit:

c Æn. 2.

> *Vna* c *ſalus victis, nullam ſperare ſalutem:*

Item iſthoc:

d Ecl. 7.

> *Ex* d *illo Coridon, Coridon eſt tempore nobis.*

Quamquam hîc quidem non tam contrarius eſt ſenſus, quàm diverſus: ut mihi quidem videatur Rufinianus aut malè definire ἀντίθεσιν, aut non ſatis apposita ejus afferrè exempla. Minuta hæc fateor: verumtamen iſtiuſmodi non tam adferre pudet, quàm præterire piget, necubi meritò noſtra deſideretur induſtria. Et hæc de ſchematibus, quæ eandem repetùnt vocem, ſed ſignificatione diversâ.

IV. DE SYNONYMIA.

AT voces non appellatione, ſed ſignificatione eaſdem, conjungunt ϲυνωνυμία, ſive interpretatio, & ἐξεργασία, ſive expolitio.

ΣΥΝΩΝΥΜΙ'Α Aquilæ eſt *communio nominis:* Fabio lib. VIII, *cùm plura idem ſignificant.* Pleniùs dixeris, hanc eſſe, cùm plura junguntur idem, vel penè idem ſignificantia. Vocatur & διπλολογία, παράλληλον, ἀερλδήλωσις, ἐπανάληψις, & ἀναδίπλωσις. Sed ſatius fuerit ſchemata ſingula diſtinctis appellare nominibus, quàm confundere ἀερλδήλωσιν, ſive ϲυνωνυμίαν, διπλολογίαν, ἐπανάληψιν & ἀναδίπλωσιν, quæ quatuor ſunt diverſa ſchemata.

Cùm autem, quæ Grammatici, ac Rhetores, vulgò ϲυνώνυμα appellant-

lant, ea Damaſceno cap. XXXIII Dialecticæ, ac Logicis aliis, appellentur πολυώνυμα, quia ſunt plura nomina unius rei; fortaſſe rectiùs πολυωνυμίαν hoc ſchema dixeris, quàm συνωνυμίαν: præſertim cùm Julius quoque Scaliger neget, rectè vocari συνώνυμα, quæ ita cum Stoicis Grammatici appellant. Ariſtoteles tamen eo modo locutus lib. III. Rhet. cap. II. Neque ratio adverſatur. Nam τὸ σὺν conjunctionem notat: at conjunguntur vel plures res cum eodem nomine, vel plura nomina cum eâdem re: priorem conjunctionem conſiderarunt Logici; poſteriorem autem Grammatici, qui Stoicos hâc in parte ſequuntur. Itaque jure optimo συνωνυμίας nomē retinemus.

Exemplum συνωνυμίας eſt in illo Homerico Iliad. α:

--- καὶ ἤρετο δεύτερον αὖθις a.

Nam δεύτερον idem, quod αὖθις.

Idem alibi:

--- ἀγορεύσατο, καὶ μετέειπε.

Iſtiuſmodi quoque eſt iſtud Ariſtophanis b:

Ἤκαλλ', ἐθώπευ', ἐκολάκευ', ἐξηπάτα.

Ubi ſcholiaſtes annotavit, αἰκάλλειν, θωπεύειν, & κολακεύειν, idem eſſe; nempe *adulari*, ac *blandiri*. Plautus Bacch. c

Quicunque ubique ſunt, qui fuere, quique futuri ſunt poſthâc,
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè anteeo ſtultitiâ, & moribus indoctis.

Idem Sticho d:

Morè hoc fit, atque ſtultè, meâ ſententiâ.

Nam *morè* hîc valet μωρῶς e: quomodo de Claudio dixit Nero, eum deſiiſſe inter homines morari, h. e. μωραίνειν. Mirificè autem hâc figura gaudet Catullus. Ejus eſt iſthoc carmine de nuptiis Pelei & Thetidis:

Illâ tempeſtate, ferox quo tempore Theſeus.

Ad Rufum:

Rufe, mihi fruſtra ac nequicquam credito, amice.

Et fortaſſe in illo ad Leſbiam:

Si quicquam cupidoque optantique obtigit unquam.

Nec refugit Virgilius, cujus hoc II. Georg.

Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos.

Servius: *Bis, inquit, idem dixit. Nam & valli, & ſudes idem ſunt.* Quod & Vegetius ait lib. III. cap. VIII. Ejuſdem Maronis eſt f;

Quantum in connubio gnatæ thalamoq; moratur.

a *& rogabat ſecundò iterū.*

b *Equitibus ſc.* 2.

c *act.* 5. *ſc.* 1.

d *act.* 4.

e *ſtultè.*

f *Æn.* 7.

Quod ſi quoſdam audimus, par ratio erit iſtius Eclogâ 1:

Non inſueta graves tentabunt pabula fetas.

Verùm, ut Servius ſcribit in 1. Aen., haut temerè additur *graves*, quia latiùs patet *fetas*, quàm *gravidas*, cùm illo tum gravidæ ſignificentur, tum fetum antè enixæ; ita ut ante puerperium, & poſt partum, *feta* quæpiam dici poſſit, *gravida* non item. Sanè quæ non gravidæ ſunt, ſed jam enixæ, rectè fetas nominari, vel fidem fecerit Cenſorinus, cùm cap. XI. inquit: *Prægnans ante diem quadrageſimum non prodit in fanum, & poſt partum quadraginta diebus pleræque fetæ graviores ſunt, nec ſanguinem interdum continent. Feta* autem ſubſtantivè accipit Maro: quomodo forteaſ Arnobius lib. VII. ait, *ingens feta*. Malim tamen cum copulâ, *& feta*, quomodo in MSo Regio eſt. Nam cùm antecedat *ſcrofa*, diſpar omnino hîc ratio eſt: *Telluri, inquiunt, matri ſcrofa ingens immolatur feta*. Idem ſchema in illo Cornelii Severi in Aetnâ:

Ni furtim generet ſecretis callibus humor
Materiem, ſylvamque ſuam.

Nam *materia*, & *ſylva*, idem ſunt: unde carmina ſubirò effuſa calore, quia ſunt velut rudis materia, *ſylvas* appellarunt. Sed & etymon *ſylvæ* indicio eſt, cùm non à ſilendo κατ' ἀντίφρασιν factum ſit, ſed à Græco

a *lib.* 1. *ſat.* 5. ὕλη. Eſt & συνωνυμία in hoc Juvenalis *a*:

Structorem interea, nequa indignatio deſit,
Saltantem ſpectas, & chironomonta volanti
Cultello.

b *lib.* 2. *Saturnal. cap.* 2. Nam miniſter, qui priùs *ſtructor* dicitur. i. carptor ſive ſciſſor, vel, ut vetus poëtæ hujus interpres vocat, *inſertor*, is poſtea χειρονόμος appellatur; ut placet Lipſio *b*, ac Savaroni *c*: vel potiùs, qui priùs

c *ad Sidon. lib.* 4. *epiſt.* 7. *ſaltans*, h. e. pantomimus, is poſtea à manuum geſticulatione χειρονόμος vocatur; ut idem ſignificetur per ſaltantem ſtructorem, & chironomonta volanti cultello. Qua de re plura in Originum libris diximus.

d *Poëtis moris eſt, uſurpare, ac quaſi paria cõponere, voces ejuſdem ſignificationis.*

Atque ex hiſce quidem cognoſcere eſt, συνωνυμίας σχῆμα poëtis eſſe uſitatiſſimũ. Ἔθος τοῖς ποιηταῖς παραλλήλοις λέξεσιν ἰσοδυναμούσαις χρῆσθαι *d*: ut in Veſpas ſcribit Ariſtophanis interpres. At oratores haut temere συνωνυμίαν uſurpant: quâ de re ita Theon in progymnaſmatis *e*:

e *cap. de Narrat.*

Ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν λέξιν παρατηρητέον, καὶ τὸ μήτε συνωνύμοις χρῆσθαι. Τὰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν ὀνόματα μακρότερον ποιεῖ τὸν λόγον, οὐδὲν δέον· ὡς παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ τῶν Ὀλυνθιακῶν δευτέρῳ, Δαιμονίᾳ τινὶ καὶ θείᾳ παντάπασιν ἔοικεν εὐεργεσίᾳ. *In verbis obſervandum, ne utamur multis idem ſignificantibus.*

bus. Nam quæ voces idem pollent, orationem reddunt longiorem, cùm non ſit opus: ut Demoſthenis hoc Olynthiacâ ſecundâ: Cæleſti quodammodo ac divino beneficio hoc omnimodis ſimile videtur.

Varius autem eſt uſus συνωνυμίας; ut docet Gellius lib. XIII. cap. XXIII. Inter alios, tum ut *orationem modulatiorem aptioremque reddat:* tum ut *onerandi, vel exprobrandi criminis cauſſâ, exaggerationem aliquam ſpecioſam faciat.* Atque addit deinde, Quæ *cum dignitate orationis, & cum gravi verborum copiâ dicuntur, quamquam eadem fere ſint, & ex una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur, quoniam & aures, & animum, ſæpius feriunt.* Quibus ex verbis alius etiam uſus συνωνυμίας compâret. Præterea orationi addit acrimoniam. Ut cùm Homerus ait: Βάσκ' ἴθι· *I vade.* Ubi Gellius *a* ait, *verba duo idem ſignificantia non fruſtra poſita* a lib.13.
eſſe ἐκ παραλλήλου, *ut quidam putant; ſed hortamentum eſſe acre imperatæ celeritatis.* Et hæc de συνωνυμία. cap.23.

V. DE ἘΞΕΡΓΑΣΙ´α, ET ἘΠΙΜΟΝῇ.

ἘΞΕΡΓΑΣΙ´Α verò ſive expolitio eſt, cùm orationes idem ſignificantes conjunguntur. Quidam πολυλογίαν vocant. Retulit autem Alexander quoque ad σχήματα λέξεως, quia ſi συνωνυμία eſt ſchema dictionis ob dictiones ſingulas; erit & ἐξεργασία ob plures junctas pluribus aliis ἰσοδυναμούσαις. Optimè tamen referri quoque poſſit ad σχήματα διανοίας. Nam ut σχῆμα eſt λέξεως, cùm eadem uſurpatur dictio, quod ταυτότητα vocant: ita σχῆμα erit διανοίας, cùm eadem repetitur διάνοια: eſtque in hâc quoque ſententiâ Jul. Scaliger.

Ἐξεργασία eſt in illo Ciceronis pro Milone: *Veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem judiciorum minimè vident.* Niſi hîc tergeminam συνωνυμίαν ſtatuere malis. Virgilius *b*: b Æn. 1.

--- Si veſcitur aurâ
Aethereâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris.

Statius Papinius Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Exerce formam, & fugientibus utere donis.

Permulta quoque, tum συνωνυμίας, tum ἐξεργασίας ſunt exempla in ſacris literis: plerumque tamen poſterius eſt ἐξηγητικὸν prioris. Unde Gregorius Magnus lib. XXVIII. Moral. cap. XVII: *More ſacri eloquii res ſemel pro confirmatione replicatur.* Ita in oratione Ionæ cap. II. verſ. 2: *Inclamavi ex anguſtiâ meâ, & exaudivit me: è ventre ſepulcrali vociferatus ſum, exaudiviſti vocem meam.* Verſ. 3; *Nam projeceras me in profundum, in intimam partem marium.* Verſ. 5; *Circumierant me aquæ*

aquæ uſque ad animam, abyſſus circumdabat me. Imò Pſalmus CXIX, ſive, juxta Latinos CXVIII, qui pro XXII Hebræorum literis in totidem partes diſtribuitur, vix aliud dici poteſt, quàm perpetua expolitio. Similiaque exempla paſſim ſe offerunt in Pſalmis: uti & in Jeremiæ Threnis.

Quod verò dicebam, utrumque ſchema inſtitui, quò iis, quæ minùs erant aperta, lucis aliquid accedat, id in profanis quoque ſcriptoribus locum habet. Certè Homerus etiam, quoties obſcuriori uſus eſt vocabulo, ejus explicationem ſubnectit. Ita, cùm dixiſſet a bovem ἀδμήτην, ſubdit, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ b. Pluribus id probat Porphyrius quæſtionibus, quas in Homerum ſcripſit.

a Il. κ. b *quam necdum ſubjugum duxit vir.*

Ad ἐξεργασίαν pertinet ἐπιμονή, cùm idem diverſimodè exprimitur ad auditorem diutius detinendum: ſive, quâ diutius in eâdem commoramur ſententiâ, ita tamen, ut aliud atque aliud dicere videamur. Ovid. XIII. Met. in querelâ Hecubæ:

Nata jaces, videoque meum tua vulnera pectus.
Et ne perdiderint quemquam ſine cæde meorum.
Tu quoque vulnus habes.

Et paullo pòſt:

--- Cecidiſti & femina ferro,
Poſtque tot amiſſos tu nunc, quæ ſola levabas
Maternos luctus, hoſtilia buſta piaſti.

Quod ſi immodicè, aut ſine cauſsâ, utamur συνωνυμίας, aut ἐξεργασίᾳ, βαττολογία nuncupatur; unde βαττολογεῖν apud Matth. VI. 7. Originem vocis à Batto quodam ducunt, qui poëticas audiunt fabulas. Omnino autem eſt à βάττος, quod eſt τραυλόφωνος, ἰσχνόφωνος, ut optimè exponit Heſychius. Eſt enim βάττος κατ᾽ ὀνοματοποιΐαν à *ba* vel *bat*, quæ ſyllaba crebrò infantibus in ore: unde & βάβαξ, ὁ φλυαρὸς, ut idem exponit Grammaticus. Nævii quoque *butubata*, quod è quatuor vocibus factum, hinc tertiam accepit ſyllabam. Eſt autem hoc vitium eò diligentiùs vitandum, quòd in illo quoque optimi peccarint auctores. Chæremon quidem ab Eubulo reprehenſus eſt, quòd ſcripſiſſet, ὕδωρ τε ποταμοῦ σῶμα διεπεράσαμεν c. Nam ὕδωρ idem eſt, quod ποταμοῦ σῶμα. Æſchylus quoque Ariſtophani viſus ταυτολογεῖν. Quod niſi audaciæ crimen metuerem, hujuſmodi eſſe dicerem illud caſtiſſimi ſcriptoris, Cornelii Nepotis in Timotheo: *Huic in conſilium dantur duo uſu & ſapientiâ præſtantes, quorum conſilio uteretur.* Niſi fortaſſe tria verba poſtrema è gloſſemate irrepſere, quod ſuſpicor. Lambinus putat eſſe ἐξεργασίαν: ſed non ſatisfacit. Scaurus hujus vitii reum notavit

c *& aquam, fluminis corpus, tranſmiſimus.*

Digitized by Google

notavit rhetorem Montanum, quòd ſententias repetendo corrumperet. Itaque & eum ſolebat vocare Ovidium inter Oratores. Nam & Ovidius eo nomine reprehenſus; quâ de re viſum adſcribere verba Senecæ patris è lib. IX. controv. V: *Ovidius neſcit, quod bene ceſſit, relinquere. Non multa referam, quæ Montaniana Scaurus vocabat. Uno hoc contentus ero. Cùm Polyxena eſſet abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit* a:

a 13. Met. fab. 2.

--- cinis ipſe ſepulti

In genus hoc pugnat. ---

Poterat hoc contentus eſſe. adjecit:

--- tumulo quoque ſenſimus hoſtem.

Nec hoc contentus, adjecit:

Aeacidæ fecunda fui. ---

Aiebat autem Scaurus rem veram: Non minùs magnam virtutem eſſe, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere. Hæc Seneca rhetor, non philoſophus; ne fallare cum magno Eraſmo, qui, hâc ipſâ de re tractans b, Ovidium ait taxatum eſſe *eo nomine, quòd in copiâ modum non teneat; at taxatum à Senecâ, cujus totam dictionem damnant Fabius, Suetonius* c, *& Gellius*. Nam hi quidem improbant phraſin L. Senecæ philoſophi, non M. Senecæ rhetoris: quem philoſophi patrem fuiſſe, multi ſentiunt; ut jam olim ſcripſit Raphaël Volaterranus lib. XIX: ne quis hoc primùm ſuſpicatum putet Juſtum Lipſium, qui multus eſt hâc in re libro lectiſſimorum Electorum primo. Cæterùm tam falsò, quàm immeritò, à Seneca id objectari Ovidio, judicium eſt Ioſephi Scaligeri Prolegomenis in Manilium. Sed de iſto fortaſſe pluribus in opere de re Poëtica diſſeremus.

b *lib. 1. de cop. verb. cap. 2.*

c *vel Caligula potius apud Suetonium.*

VI. ELOQUENTIÆ STUDIOSO PLURIMÙM PRODESSE, SI DISCAT, EANDEM REM EFFERRE PLURIBUS MODIS.

OPTIME autem operam ſuam locaturus eſt, qui rem eandẽ didicerit compluribus variare modis. Notum, quomodo certârit Tullius cum Roſcio, utrùm hic geſtibus, an ipſe oratione, rem plurifariam ſignare poſſet. Ac fructum hujuſce operæ videt, qui videt, quàm variè Tullius idem tractet argumentum in orationibus. Et certè multo maxima Virgiliani carminis venuſtas deperiiſſet, niſi in pugnarum cædiumque deſcriptione, rem unam tam variè expreſſiſſet. Imò & Salluſtius eodem argumento Catilinariam conjurationem, & bellum exorſus eſt Iugurthinum. Tacitus item argumento eodem

ſcripſit initium annalium, & hiſtoriarum. Singulas utriuſque ſcriptoris partes inter ſe componit Vincentius Contarenus lib. xx. Var. Lect. Perridiculū autem ſit, exiſtimare, id ab hiſce auctoribus factum eſſe, quòd inveniendi facultate deſtituerentur. At longè magis vero mihi ſimile videtur, eos ſufficere exiſtimâſſe, ut idem, diverſimodè tractatum, diverſum quoque videri poſſet. Nam, ut ſcribit Quinctilianus *a*, *non adeò jejunam ac pauperem natura eloquentiam fecit, ut unâ de re bene dici, niſi ſemel, non poſſit.* Quin eo potiſſimùm cernitur eloquentiæ vis, quòd idem multis poſſit modis transformare. Itaque non poſſum adſentiri Cæſari Scaligero, qui in Hypercritico Horatium eo nomine damnat, quòd de eodem ſæpius argumento agat. *Principio*, inquit, *nos offendit idem argumentum tot locis tractatum. Nam, ut omittam, quæ in ſatyris, atque in epiſtolis, ad hanc eandem rationem tractantur, video, nihil differre, materiam primæ cantionis primi, & primæ tertii: eædem ſententiæ decimæ, & ſextædecimæ ſecundi: multis quoque aliis in locis aut eadem, aut ſimilia, repetuntur.* Hæc vir ille ſummus. Ac de eo quidem lubens adſentio, quod ait, in eodem Horatium ſæpius verſari argumento. Ita ejuſdem quoque argumenti eſſe ſcimus odam IV. lib. I. ad Sextium, & od. VI. lib. IV. ad Torquatum. Nec multùm diſconveniunt ode ultima lib. I. & ultima tertii; atque alibi compluries id ipſum ab eo factum; ut præter cæteros non uno loco obſervavit Bernardinus Parthenius. Verùm, ut dicebamus, varia iſthæc unius argumenti tractatio non vitium eſt, ſed virtus. Ac viſum hâc de re illuſtrem adducere locum Theonis. Qui in progymnaſmatis *b* eâ de re ſcribit hunc in modū: Ἡ δὲ παράφρασις, οὐχ ὥς τισιν εἴρηται, ἢ ἔδοξεν, ἄχρηστός ἐστι. Τὸ γὰρ καλῶς εἰπεῖν, φασὶν, ἅπαξ περιγίνεται, δὶς δὲ οὐκ ἐνδέχεται. οὗτοι δὲ σφόδρα τοῦ ὀρθοῦ διημαρτήκασι. τῆς γὰρ διανοίας ὑφ' ἑνὶ πράγματι μὴ καθ' ἕνα τρόπον κινουμένης, ὥστε τὴν προσπεσοῦσαν αὐτῇ φαντασίαν ὁμοίως προσενέγκασθαι, ἀλλὰ κατὰ πλείους, καὶ ποτὲ μὲν ἀποφαινομένων ὑμῶν, ποτὲ δὲ ἐρωτώντων, ποτὲ δὲ πυνθανομένων, ποτὲ δὲ εὐχομένων, ποτὲ δὲ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον τὸ νοηθὲν ἐκφερόντων, οὐδὲν κωλύει κατὰ πάντας τούτους τρόπους τὸ φαντασθὲν ὁμοίως καλῶς ἐξενεγκεῖν. h. e. *Paraphraſis verò non eſt, ut quidam dicunt, aut ſentiunt, inutilis. Nam ſemel, inquiunt, pulchrè quid eloqui licet; bis non licet. At verò multum hi à vero aberrant. Cùm enim non uno modo cogitatio unius rei ab eodem moveatur, prout eſt, quæ incidit, imaginatio; verùm id plurifariam fiat, ac interdum nobis affirmantibus, interdum interrogantibus, interdum percontantibus, interdum precantibus, interdum cogitatum alio modo efferentibus: nihil prohibet, hiſce omnibus modis eandem imaginationem æquè laudabiliter efferre.* Idem inibi hancce rem comprobat teſtimoniis Homeri, Archilochi, Demoſthenis, Aeſchinis,

a lib. 10. cap. 5.

b cap. 1.

Digitized by Google

nis, Thucydidis, & Theopompi. Vide & Agellium lib. XIII. cap. XXIII: unde quædam ſuperiùs adduximus, cùm de συνωνυμία ageremus.

Cùmque in omni oratione magnus ſit hujus artificii uſus: tum maximè in eo, ut aliter atque aliter exprimamus id, quod præcipuè in controverſia eſt. Nam ut à περιφερεία lineæ omnes ducuntur verſus centrum, inque eo conveniunt, velut communi termino: ita in oratione etiam omnia referuntur ad principalem quæſtionem, & eam, quæ κρινόμενον dicitur. Quâ quia cauſſa innititur, eo omnino illam ſæpius repeti ſit opus. Quod cum voluptate fiet, ſi variè idem efferamus: cum tædio autem, ſi idem iiſdem ſemper verbis dicamus.

Sunt autem ſex modi, quibus orator rem, quam vel ipſe, vel alius antè dixerit, aliis poſſit modis dicere, ita ut videantur diverſa; aut, ſi idẽ dici occultum non ſit, ſine faſtidio tamen audiantur. Primus eſt, ut quod priùs breviter dictum eſt, id fuſiùs proſequamur. Alter, ut, quod antè dictum eſt copioſè, id efferamus breviter. Tertius eſt, ut rem novam addamus ei, quam repetimus. Quartus eſt, ut partem demamus, non de verbis modò, (ne modus tertius, & quartus, concurrere videantur cũ primo, & ſecundo) ſed de rebus ipſis. Quinctus eſt tranſpoſitio verborum ſententiarumque. Sextus eſt imitatio eorundem. Neque hæc res oratori modò utilis eſt, ſed omnibus iis, qui obſcuros enucleant autores; teſte Hermogene περὶ μεθόδου δεινότητος. Fabium quoque adi lib. x. cap. v.

CAP. III.

DE SCHEMATIBUS, QUÆ VOCEM EANDEM ET APPELLATIONE, ET SIGNIFICATIONE, REPETUNT.

VOCEM *eandem & appellatione, & ſignificatione, uſurpant,* ἀναφορά, ἐπιφορά, συμπλοκὴ, ἐπανάληψις, ἀναδίπλωσις, κλίμαξ, ἐπάνοδος, ταυτότης, & πολύπτωτον.

Anaphora eſt repetitio in principiis, epiphora in clauſulis: quòd ſi utraque concurrat, συμπλοκὴ *nominatur.*

Epanalepſis eſt iteratio, quæ fit initio præcedentis, & clauſulâ ſequentis ſententiæ.

Anadiploſis eſt repetitio in fine præcedentis, & initio ſequentis.

 Quod

Quod ſi repetitio ob affectũ continua, vel quaſi cõtinua, fuerit, ἐπίζευξις dicitur.
Climax eodem verbo connectit ſuperiora inferioribus.
Epanedos eſt, cùm per eadem recurrimus, verba ordine inverſo relegentes.
Tautotes eſt, cùm eâdem voce utimur quaſi temere, & neglecto cultu.
Polyptoton eſt, cùm eadem vox repetitur variatis caſibus.

I. DE ANAPHORA.

REPETITIO, quæ ejuſdem eſt vocis, ac ſignificati, vel fit ſimpliciter, ac ſine mutatione, vel partibus mutatis, vel utroque modo. Primi generis repetitio vel disjuncta eſt, vel conjuncta. De disjunctâ eo priùs agimus, quia ἐπίζευξις, quæ conjuncta eſt repetitio, tantam cum quarta ſpecie disjunctæ repetitionis affinitatem habet, ut ejus vulgò ſpecies exiſtimetur. Fit verò disjuncta, vel ejuſdem, vel diverſi generis locis. Ejuſdem, ut anaphora, & epiphora. Diverſi, ut epanalepſis, & anadiploſis: cui vulgò, ut dixi, ſubjiciunt epizeuxin. Ad anaphoram, & epiphoram pertinet, ſymploce. Ad anadiploſin climax. Ad epanalepſin, & anaphoram, epanodus. Tautotes, & polyptoton, ſuperiorum ſunt ſchematum affectiones. De ſingulis videamus.

ἈΝΑΦΟΡΑ`, ſeu relatio, quæ ſcriptori ad Herennium generatim *repetitio*, Plutarcho, & Rufiniano ἐπαναφορά, Rutilio Lupo ἐπιβολή, aliis διπλωσις ἀναφορική, aut παρίσωσις dicitur, eſt repetitio, quæ fit in principiis. Hâc figurâ nobilitavit Homerus Nirea, ſolâ formâ præſtabilem, & cujus nuſquam mentionem faciat, præterquam Iliad. β, in navium catalogo, cùm ait:

Νιρεὺς δ' αὖ Σύμηθεν ἄγε τρεῖς νῆας ἐΐσας.
Νιρεὺς Ἀγλαΐης θ' υἱὸς, Χαρόποιο τ' ἄνακτος,
Νιρεὺς ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε
Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα a.

a Nireus autem rurſus è Symo duxit tres naves æquales, Nireus Aglaies filius, Charopique regis, Nireus, qui pulcherrimus ad Iliũ venit aliorum Danaorum poſt inculpatum Achillem.

Complures junguntur anaphoræ in illo Ciceronis orat. de Aruſp. reſponſis: *De ſacris publicis, de ludis maximis, de Deorum Penatium, Veſtæque matris cæremoniis, de illo ipſo ſacrificio, quod fit pro ſalute populi Romani, quod poſt Romam conditam hujus unius caſti tutoris religionum ſcelere violatum eſt, quòd tres Pontifices ſtatuiſſent, id ſemper populo Romano, ſemper ſenatui, ſemper ipſis Diis immortalibus, ſatis ſanctum, ſatis auguſtum, ſatis religioſum eſſe viſum eſt.* Illuſtris quoque anaphora eſt in Lucillianâ illâ virtutis deſcriptione apud Lactantium *b*:

Virtus, Albine, eſt, pretium perſolvere verum,

b *divin. inſtit. lib. 6 cap. 5.*

Queis

Queis in verſamur, queis vivimu' rebu', poteſſe:
Virtus eſt homini, ſcire id, quod quæque habeat res:
Virtus, ſcire, homini, rectum, utile; quid ſit honeſtum:
Quæ bona, quæ mala item; quid inutile, turpe, inhoneſtum:
Virtus, quærendæ rei finem ſcire, modumque:
Virtus, divitiis pretium perſolvere poſſe:
Virtus, id dare, quod re ipsâ debetur honori:
Hoſtem eſſe atque inimicum hominum, morumque malorum:
Contrà defenſorem hominum, morumque bonorum:
Magnificare hos, his bene velle, & vivere amicum:
Commoda præterea patriæ ſibi a *prima putare;* a *al.* patriai prima.
Deinde parentum, tertia jam poſtremaque noſtra.

Mantuam quoque cum Marone ſuo haut invenuſtè commendat Silius *b*, licet bonorum Poëtarum ultimus: b *lib.* 8.

Mantua mittendâ certavit pube Cremonæ,
Mantua Muſarum domus, atque ad ſidera cantu
Evecta Andino, & Smyrnæis æmula plectris.

Martialis *c* verò, Hermetem ut laudet, decies quinquies verſum orditur ab *Hermes*. c *lib.* 5. *epig.* 25.

Affert hoc ſchema mirificam venuſtatem, ſi cum interrogatione inſtituatur. Certè ſuaviſſima eſt anaphora mellitiſſimæ iſtius cantionis: Ποῦ *d* μοι τὰ ῥόδα; ποῦ μοι τὰ ἴα; ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα; ποῦ μοι ταδὶ τὰ ῥόδα; ταδὶ τὰ ἴα; ταδὶ τὰ καλὰ σέλινα; Ita ea verba in excerptis Athenæi concepta legere eſt; ut monuit Caſaubonus lib. XIV. Animadv. cap. VII. Ex iis verò nemo non videt, cur ſaltationi, quá iſthæc canebant, à floribus nomen fecerint ἄνθεμα. Nam ἄνθεμον κατὰ γλῶσσαν, ut vult Euſtathius *e*, idem eſt, quod ἄνθος. d *Vbi mihi roſa? ubi mihi violæ? ubi mihi pulchrum apium? ubi mihi illa roſa? ubi mihi viola illa? ubi mihi pulcrum illud apium?* e *in Il. B. pag.* 324. *edit. Rom.*

At non venuſtatem modò, ſed & gravitatem, atque acrimoniam, affert anaphora cum interrogatione conjuncta in querelâ Ariadnes apud Catullum *f*: f *carm. de nuptiis Pelei & Thetidis.*

Siccine me patriis avvectam, perfide, ab oris,
Perfide, deſerto liquiſti in litore, Theſeu?
Siccine diſcedens, neglecto numine Divûm,
Immemor ah, devota domum perjuria portas?

Auget quoque, & acrimoniam orationi addit in illis Maronis I. Aen.

Tu mihi quodcunque hoc regni, tu ſceptra Iovemque
Concilias, tu das epulis accumbere Divûm.

Et hoc III. Aen.

Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat. Item II,

finiano πλοκὴ eſt, *cùm idem verbum ſententiâve ad conſummationem ſuperioris retorquetur: ut* a,

a *Æn.* 2.

--- Vos ô quibus integer ævi
Sanguis, ait, ſolidæque ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.

At hæc quidem anaphora eſt, ut & altero in exemplo πλοκῆς, quod inibi adfert:

b *Ecl.* 4.

Pan b *etiam Arcadiâ mecum ſi judice certet,*
Pan etiam Arcadiâ dicat ſe judice victum.

Itaque mihi quidem cauſſam ſuam probet, qui ad vitandam hujuſce nominis ὁμωνυμίαν, ἀντανάκλασιν ſive ἀνάκλασιν generatim appellet cum Rutilio Lupo, quando vox repetita diverſimodè ſumitur. Ita quidem πλοκῆς nomine carere liceat, uti & ἀντιστάσεως. Nam hæc quoque ἀνάκλασις eſt, cùm eâ idem verbum repetatur in contrario ſenſu, ut ſcribit Julius Rufinianus. Qui ejuſce ſchematis exemplum facit:

c *Æn.* 2.

Vna c *ſalus victis, nullam ſperare ſalutem:*

Item iſthoc:

d *Ecl.* 7.

Ex d *illo Coridon, Coridon eſt tempore nobis.*

Quamquam hîc quidem non tam contrarius eſt ſenſus, quàm diverſus: ut mihi quidem videatur Rufinianus aut malè definire ἀντίθεσιν, aut non ſatis appoſita ejus afferre exempla. Minuta hæc fateor: verumtamen iſtinſmodi non tam adferre pudet, quàm præterire piget, necubi meritò noſtra deſideretur induſtria. Et hæc de ſchematibus, quæ eandem repetunt vocem, ſed ſignificatione diverſâ.

IV. De synonymia.

At voces non appellatione, ſed ſignificatione eaſdem, conjungunt ſυνωνυμία, ſive interpretatio, & ἐξεργασία, ſive expolitio.

ΣΥΝΩΝΥΜΙ'Α Aquilæ eſt *communio nominis:* Fabio lib. VIII, *cùm plura idem ſignificant.* Pleniùs dixeris, hanc eſſe, cùm plura junguntur idem, vel penè idem ſignificantia. Vocatur & διττολογία, παράλληλον, ἀλληλώωσις, ἐπανάληψις, & ἀναδίπλωσις. Sed ſatius fuerit ſchemata ſingula diſtinctis appellare nominibus, quàm confundere ἀλληλώωσιν, ſive ſυνωνυμίαν, διττολογίαν, ἐπανάληψιν & ἀναδίπλωσιν, quæ quatuor ſunt diverſa ſchemata.

Cùm autem, quæ Grammatici, ac Rhetores, vulgò ſυνώνυμα appellant-

lant, ea Damaſceno cap. XXXIII Dialecticæ, ac Logicis aliis, appellentur πολυώνυμα, quia ſunt plura nomina unius rei; fortaſſe rectiùs πολυωνυμίαν hoc ſchema dixeris, quàm συνωνυμίαν: præſertim cùm Julius quoque Scaliger neget, rectè vocari συνώνυμα, quæ ita cum Stoicis Grammatici appellant. Ariſtoteles tamen eo modo locutus lib. III. Rhet. cap. II. Neque ratio adverſatur. Nam τὸ συν conjunctionem notat: at conjunguntur vel plures res cum eodem nomine, vel plura nomina cum eâdem re: priorem conjunctionem conſiderarunt Logici; poſteriorem autem Grammatici, qui Stoicos hâc in parte ſequuntur. Itaque jure optimo συνωνυμίας nomẽ retinemus.

Exemplum συνωνυμίας eſt in illo Homerico Iliad. α:

--- καὶ ἤρετο δεύτερον αὖθις a.

Nam δεύτερον idem, quod αὖθις. *a & rogabat ſecundò iterũ.*

Idem alibi:

--- ἀγορεύσατο, καὶ μετέειπε.

Iſtiuſmodi quoque eſt iſtud Ariſtophanis *b*: *b Equitibus ſc. 2.*

Ἤκαλλ', ἐθώπευ', ἐκολάκευ', ἐξηπάτα.

Ubi ſcholiaſtes annotavit, αἰκάλλειν, θωπεύειν, & κολακεύειν, idem eſſe; nempe *adulari*, ac *blandiri*. Plautus Bacch. *c* *c act. 5. ſc. 1.*

Quicunque ubique ſunt, qui fuere, quique futuri ſunt poſthâc,
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè anteeo ſtultitiâ, & moribus indoctis.

Idem Sticho *d*: *d act. 4.*

Morè hoc fit, atque ſtultè, meâ ſententiâ.

Nam *morè* hîc valet μωρῶς *e*: quomodo de Claudio dixit Nero, cum deſiiſſe inter homines morari, h. e. μωραίνειν. Mirificè autem hâc figura gaudet Catullus. Ejus eſt iſthoc carmine de nuptiis Pelei & Thetidis: *e ſtultè.*

Illâ tempeſtate, ferox quo tempore Theſeus.

Ad Rufum:

Ruſe, mihi fruſtra ac nequicquam credito, amice.

Et fortaſſe in illo ad Leſbiam:

Si quicquam cupidoque optantique obtigit unquam.

Nec refugit Virgilius, cujus hoc II. Georg.

Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos.

Servius: *Bis*, inquit, *idem dixit. Nam & valli, & ſudes idem ſunt.*

Quod & Vegetius ait lib. III. cap. VIII. Ejuſdem Maronis eſt *f*; *f Æn. 7.*

Quantum in connubio gnatæ thalamoq; moratur.

Quod ſi quoſdam audimus, par ratio erit iſtius Eclogâ 1:

Non inſueta graves tentabunt pabula fetas.

Verùm, ut Servius ſcribit in 1. Aen., haut temerè additur *graves*, quia latiùs patet *fetas*, quàm *gravidas*, cùm illo tum gravidæ ſignificentur, tum fetum antè enixæ; ita ut ante puerperium, & poſt partum, *feta* quæpiam dici poſſit, *gravida* non item. Sanè quæ non gravidæ ſunt, ſed jam enixæ, rectè fetas nominari, vel fidem fecerit Cenſorinus, cùm cap. x 1. inquit: *Prægnans ante diem quadrageſimum non prodit in fanum, & poſt partum quadraginta diebus pleræque fetæ graviores ſunt, nec ſanguinem interdum continent.* *Feta* autem ſubſtantivè accipit Maro: quomodo fortean Arnobius lib. v 1 1. ait, *ingens feta.* Malim tamen cum copulâ, *& feta*, quomodo in MSo Regio eſt. Nam cùm antecedat *ſcrofa*, diſpar omnino hîc ratio eſt: *Telluri, inquiunt, matri ſcrofa ingens immolatur feta.* Idem ſchema in illo Cornelii Severi in Aetnâ:

Ni furtim generet ſecretis callibus humor
Materiem, ſylvamque ſuam.

Nam *materia*, & *ſylva*, idem ſunt: unde carmina ſubitò effuſa calore, quia ſunt velut rudis materia, *ſylvas* appellarunt. Sed & etymon *ſylvæ* indicio eſt, cùm non à ſilendo κατ' ἀντίφρασιν factum ſit, ſed à Græco ὕλη. Eſt & συνωνυμία in hoc Juvenalis *a*:

a *lib.* 1. *ſat.* 5.

Structorem interea, nequa indignatio deſit,
Saltantem ſpectas, & chironomonta volanti
Cultello.

Nam miniſter, qui priùs *ſtructor* dicitur. i. carptor ſive ſciſſor, vel, ut vetus poëtæ hujus interpres vocat, *infertor*, is poſtea χειρονόμος appellatur; ut placet Lipſio *b*, ac Savaroni *c*: vel potiùs, qui priùs *ſaltans*, h. e. pantomimus, is poſtea à manuum geſticulatione χειρονόμος vocatur; ut idem ſignificetur per ſaltantem ſtructorem, & chironomonta volanti cultello. Qua de re plura in Originum libris diximus.

b *lib.* 2. *Saturnal. cap.* 2.
c *ad Sidon. lib.* 4. *epiſt.* 7.

Atque ex hiſce quidem cognoſcere eſt, συνωνυμίας σχῆμα poëtis eſſe uſitatiſſimũ. Ἔθος τοῖς ποιηταῖς παρὰ ἀλλήλαις λέξεσιν ἰσοδυναμέναις χρῆσθαι *d*: ut in Veſpas ſcribit Ariſtophanis interpres. At oratores haut temere συνωνυμίαν uſurpant: quâ de re ita Theon in progymnaſmatis *e*: Ἐν δὲ τοῖς κατὰ τὴν λέξιν παρατηρητέον, καὶ τὸ μήτε συνωνύμοις χρῆσθαι. Τὰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν ὀνόματα μακρότερον ποιεῖ τὸν λόγον, οὐδὲν δέον· ὡς παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ τῶν Ὀλυνθιακῶν δευτέρῳ, Δαιμονίᾳ τινὶ καὶ θείᾳ παντάπασιν ἔοικεν εὐεργεσίᾳ. *In verbis obſervandum, ne utamur multis idem ſignificantibus.*

d *Poëtis moris eſt, uſurpare, ac quaſi paria cõponere, voces ejuſdem ſignificationis.*
e *cap. de Narrat.*

bus. Nam quæ voces idem pollent, orationem reddunt longiorem, cùm non ſit opus: ut Demoſthenis hoc Olynthiacâ ſecundâ: Cæleſti quodammodo ac divino beneficio hoc omnimodis ſimile videtur.

Varius autem eſt uſus ϛυνωνυμίας; ut docet Gellius lib. XIII. cap. XXIII. Inter alios, tum ut *orationem modulatiorem aptioremque reddat:* tum ut *onerandi, vel exprobrandi criminis cauſâ, exaggerationem aliquam ſpecioſam faciat*. Atque addit deinde, *Quæ cum dignitate orationis, & cum gravi verborum copiâ dicuntur, quamquam eadem fere ſint, & ex una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur, quoniam & aures, & animum, ſæpius feriunt.* Quibus ex verbis alius etiam uſus ϛυνωνυμίας comparet. Præterea orationi addit acrimoniam. Ut cùm Homerus ait: Βάσκ' ἴθι· *I vade.* Ubi Gellius *a* ait, *verba duo idem ſignificantia non fruſtra poſita eſſe* ἐν παραπλήρωμα, *ut quidam putant: ſed hortamentum eſſe acre imperatæ celeritatis.* Et hæc de ϛυνωνυμίᾳ. a lib. 13. cap. 23.

V. DE ἘΞΕΡΓΑΣΙ´Ạ, ET ἘΠΙΜΟΝῇ.

ἘΞΕΡΓΑΣΙ´Α verò ſive expolitio eſt, cùm orationes idem ſignificantes conjunguntur. Quidam παλιλογίαν vocant. Retulit autem Alexander quoque ad σχήματα λέξεως, quia ſi ϛυνωνυμία eſt ſchema dictionis ob dictiones ſingulas; erit & ἐξεργασία ob plures junctas pluribus aliis ἰσοδυναμούσας. Optimè tamen referri quoque poſſit ad σχήματα διανοίας. Nam ut σχῆμα eſt λέξεως, cùm eadem uſurpatur dictio, quod ταυτότητα vocant: ita σχῆμα erit διανοίας, cùm eadem repetitur διάνοια: eſtque in hâc quoque ſententiâ Jul. Scaliger.

Ἐξεργασία eſt in illo Ciceronis pro Milone: *Veterem conſuetudinem fori, & priſtinum morem judiciorum minimè vident.* Niſi hic tergeminam ϛυνωνυμίαν ſtatuere malis. Virgilius *b*: b Æn. 1.

--- Si veſcitur aurâ
Aethereâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris.

Statius Papinius Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

Exerce formam, & fugientibus utere donis.

Permulta quoque, tum ϛυνωνυμίας, tum ἐξεργασίας ſunt exempla in ſacris literis: plerumque tamen poſterius eſt ἐξηγητικὸν prioris. Unde Gregorius Magnus lib. XXVIII. Moral. cap. XVII: *More ſacri eloquii res ſemel pro confirmatione replicatur.* Ita in oratione Ionæ cap. II. verſ. II: *Inclamavi ex anguſtiâ meâ, & exaudivit me: è ventre ſepulcrali vociferatus ſum, exaudiviſti vocem meam.* Verſ. 3; *Nam projeceras me in profundum, in intimam partem marium.* Verſ. 5; *Circumierant me aquæ*

aquæ uſque ad animam, abyſſus circumdabat me. Imò Pſalmus CXIX, ſive, juxta Latinos CXVIII, qui pro XXII Hebræorum literis in totidem partes diſtribuitur, vix aliud dici poteſt, quàm perpetua expolitio. Similiaque exempla paſſim ſe offerunt in Pſalmis: uti & in Jeremiæ Threnis.

Quod verò dicebam, utrumque ſchema inſtitui, quò iis, quæ minùs erant aperta, lucis aliquid accedat, id in profanis quoque ſcriptoribus locum habet. Certè Homerus etiam, quoties obſcuriori uſus eſt vocabulo, ejus explicationem ſubnectit. Ita, cùm dixiſſet a bovem ἀδμήτην, ſubdit, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ b. Pluribus id probat Porphyrius quæſtionibus, quas in Homerum ſcripſit.

a *Il.* κ.
b *quam necdum ſubjugum duxit vir.*

Ad ἐξεργασίαν pertinet ἐπιμονὴ, cùm idem diverſimodè exprimitur ad auditorem diutius detinendum: ſive, quâ diutius in eâdem commoramur ſententiâ, ita tamen, ut aliud atque aliud dicere videamur. Ovid. XIII Met. in querelâ Hecubæ:

> *Nata jaces, videoque meum tua vulnera pectus.*
> *Et ne perdiderint quemquam ſine cæde meorum,*
> *Tu quoque vulnus habes.*

Et paullo pòſt:

> *--- Cecidiſti & femina ferro,*
> *Poſtque tot amiſſos tu nunc, quæ ſola levabas*
> *Maternos luctus, hoſtilia buſta piaſti.*

Quod ſi immodicè, aut ſine cauſſâ, utamur συνωνυμίᾳ, aut ἐξεργασίᾳ, βαττολογία nuncupatur; unde βαττολογεῖν apud Matth. VI. 7. Originem vocis à Batto quodam ducunt, qui poëticas audiunt fabulas. Omnino autem eſt à βάττος, quod eſt τραυλόφωνος, ἰσχνόφωνος, ut optimè exponit Heſychius. Eſt enim βάττος κατ' ὀνοματοποιΐαν à *ba* vel *bat*, quæ ſyllaba crebrò infantibus in ore: unde & βαβάξ, ὁ φλυαρὸς, ut idem exponit Grammaticus. Nævii quoque *butubata*, quod è quatuor vocibus factum, hinc tertiam accepit ſyllabam. Eſt autem hoc vitium eò diligentiùs vitandum, quòd in illo quoque optimi peccarint auctores. Chæremon quidem ab Eubulo reprehenſus eſt, quòd ſcripſiſſet, ὕδωρ τε ποταμοῦ σῶμα διεπεράσαμεν c. Nam ὕδωρ idem eſt, quod ποταμοῦ σῶμα. Aeſchylus quoque Ariſtophani viſus ταυτολογεῖν. Quod niſi audaciæ crimen metuerem, hujuſmodi eſſe dicerem illud caſtiſſimi ſcriptoris, Cornelii Nepotis in Timotheo: *Huic in conſilium dantur duo uſu & ſapientiâ præſtantes, quorum conſilio uteretur.* Niſi fortaſſe tria verba poſtrema è gloſſemate irrepſere, quod ſuſpicor. Lambinus putat eſſe ἐξεργασίαν: ſed non ſatisfacit. Scaurus hujus vitii reum

c *& aquam, fluminis corpus, tranſmiſimus.*

notavit

notavit rhetorem Montanum, quòd ſententias repetendo corrumperet. Itaque & eum ſolebat vocare Ovidium inter Oratores. Nam & Ovidius eo nomine reprehenſus; quâ de re viſum adſcribere verba Senecæ patris è lib. IX. controv. V: *Ovidius neſcit, quod bene ceſſit, relinquere. Non multa referam, quæ Montaniana Scaurus vocabat. Uno hoc contentus ero. Cùm Polyxena eſſet abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit* a: a 13. Met. fab. 2.

--- cinis ipſe ſepulti

In genus hoc pugnat. ---

Poterat hoc contentus eſſe. adjecit:

--- tumulo quoque ſenſimus hoſtem.

Nec hoc contentus, adjecit:

Aeacidæ fecunda fui. ---

Aiebat autem Scaurus rem veram: Non minùs magnam virtutem eſſe, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere. Hæc Seneca rhetor, non philoſophus; ne fallare cum magno Eraſmo, qui, hác ipsá de re tractans *b*, Ovidium ait taxatum eſſe *eo nomine, quòd in copiâ modum non teneat; at taxatum à Senecâ, cujus totam dictionem damnant Fabius, Suetonius* c, *& Gellius*. Nam hi quidem improbant phraſin L. Senecæ philoſophi, non M. Senecæ rhetoris: quem philoſophi patrem fuiſſe, multi ſentiunt; ut jam olim ſcripſit Raphaël Volaterranus lib. XIX: ne quis hoc primùm ſuſpicatum putet Juſtum Lipſium, qui multus eſt hác in re libro lectiſſimorum Electorum primo. Cæterùm tam falsò, quàm immeritò, à Seneca id objectari Ovidio, judicium eſt Ioſephi Scaligeri Prolegomenis in Manilium. Sed de iſto fortaſſe pluribus in opere de re Poëtica diſſeremus.

b *lib. 1. de cop. verb. cap. 2.*

c *vel Caligula potius apud Suetonium.*

VI. ELOQUENTIÆ STUDIOSO PLURIMÙM PRODESSE, SI DISCAT, EANDEM REM EFFERRE PLURIBUS MODIS.

OPTIME autem operam ſuam locaturus eſt, qui rem eandẽ didicerit compluribus variare modis. Notum, quomodo certârit Tullius cum Roſcio, utrùm hic geſtibus, an ipſe oratione, rem plurifariam ſignare poſſet. Ac fructum hujuſce operæ videt, qui videt, quàm variè Tullius idem tractet argumentum in orationibus. Et certè multo maxima Virgiliani carminis venuſtas deperiiſſet, niſi in pugnarum cædiumque deſcriptione, rem unam tam variè expreſſiſſet. Imò & Salluſtius eodem argumento Catilinariam conjurationem, & bellum exorſus eſt Iugurthinum. Tacitus item argumento eodem

ſcripſit initium annalium,& hiſtoriarum. Singulas utriuſque ſcriptoris partes inter ſe componit Vincentius Contarenus lib. xx. Var. Lect. Perridiculũ autem ſit, exiſtimare, id ab hiſce auctoribus factum eſſe, quòd inveniendi facultate deſtituerentur. At longè magis vero mihi ſimile videtur, eos ſufficere exiſtimâſſe, ut idem, diverſimodè tractatum, diverſum quoque videri poſſet. Nam, ut ſcribit Quinctilianus *a*, *non adeò jejunam ac pauperem natura eloquentiam fecit, ut unâ de re bene dici, niſi ſemel, non poſſit*. Quin eo potiſſimùm cernitur eloquentiæ vis, quòd idem multis poſſit modis transformare. Itaque non poſſum adſentiri Cæſari Scaligero, qui in Hypercritico Horatium eo nomine damnat, quòd de eodem ſæpius argumento agat. *Principio*, inquit, *nos offendit idem argumentum tot locis tractatum. Nam, ut omittam, quæ in ſatyris, atque in epiſtolis, ad hanc eandem rationem tractantur, video, nihil differre, materiam primæ cantionis primi, & primæ tertii: eædem ſententiæ decimæ, & ſextædecimæ ſecundi: multis quoque aliis in locis aut eadem, aut ſimilia, repetuntur.* Hæc vir ille ſummus. Ac de eo quidem lubens adſentio, quod ait, in eodem Horatium ſæpius verſari argumento. Ita ejuſdem quoque argumenti eſſe ſcimus odam IV. lib. I. ad Sextium, & od. VI. lib. IV. ad Torquatum. Nec multùm diſconveniunt ode ultima lib. I. & ultima tertii; atque alibi compluries id ipſum ab eo factum; ut præter cæteros non uno loco obſervavit Bernardinus Parthenius. Verùm, ut dicebamus, varia iſthæc unius argumenti tractatio non vitium eſt, ſed virtus. Ac viſum hâc de re illuſtrem adducere locum Theonis. Qui in progymnaſmatis *b* eâ de re ſcribit hunc in modũ: Ἡ δὲ παράφρασις, οὐχ ὥς τισιν εἴρηται, ἢ ἔδοξεν, ἄχρηστός ἐστι. Τὸ γὰρ καλῶς εἰπεῖν, φασὶν, ἅπαξ περιγίνεται, δὶς δὲ οὐκ ἐνδέχεται. οὗτοι δὲ σφόδρα τοῦ ὀρθοῦ διημαρτήκασι. τῆς γὰρ διανοίας ὑφ' ἑνὶ πράγματι μὴ καθ' ἕνα τρόπον κινουμένης, ὥστε τὴν προσπεσοῦσαν αὐτῇ φαντασίαν ὁμοίως προσενέγκαθαι, ἀλλὰ κατὰ πλείους, καὶ ποτὲ μὲν ἀποφαινομένων ὑμῶν, ποτὲ δὲ ἐρωτώντων, ποτὲ δὲ πυνθανομένων, ποτὲ δὲ εὐχομένων, ποτὲ δὲ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον τὸ νοηθὲν ἐκφερόντων, οὐδὲν κωλύει κατὰ πάντας τοὺς τρόπους τὸ φαντασθὲν ἐπίσης καλῶς ἐξενεγκεῖν. h. e. *Paraphraſis verò non eſt, ut quidam dicunt, aut ſentiunt, inutilis. Nam ſemel, inquiunt, pulchrè quid eloqui licet; bis non licet. At verò multum hi à vero aberrant. Cùm enim non uno modo cogitatio unius rei ab eodem moveatur, prout eſt, quæ incidit, imaginatio; verùm id plurifariam fiat, ac interdum nobis affirmantibus, interdum interrogantibus, interdum percontantibus, interdum precantibus, interdum cogitatum alio modo efferentibus: nihil prohibet, hiſce omnibus modis eandem imaginationem æquè laudabiliter efferre.* Idem inibi hancce rem comprobat teſtimoniis Homeri, Archilochi, Demoſthenis, Aeſchinis,

a lib. 10. cap. 5.

b cap. 1.

nis, Thucydidis, & Theopompi. Vide & Agellium lib. XIII. cap. XXIII: unde quædam ſuperiùs adduximus, cùm de συνωνυμίᾳ ageremus.

Cùmque in omni oratione magnus ſit hujus artificii uſus: tum maximè in eo, ut aliter atque aliter exprimamus id, quod præcipuè in controverſia eſt. Nam ut à περιφερείᾳ lineæ omnes ducuntur verſus centrum, inque eo conveniunt, velut communi termino: ita in oratione etiam omnia referuntur ad principalem quæſtionem, & eam, quæ κρινόμενον dicitur. Quâ quia cauſſa innititur, eo omnino illam ſæpius repeti ſit opus. Quod cum voluptate fiet, ſi variè idem efferamus: cum tædio autem, ſi idem iiſdem ſemper verbis dicamus.

Sunt autem ſex modi, quibus orator rem, quam vel ipſe, vel alius antè dixerit, aliis poſſit modis dicere, ita ut videantur diverſa; aut, ſi idẽ dici occultum non ſit, ſine faſtidio tamen audiantur. Primus eſt, ut quod priùs breviter dictum eſt, id fuſiùs proſequamur. Alter, ut, quod antè dictum eſt copioſè, id efferamus breviter. Tertius eſt, ut rem novam addamus ei, quam repetimus. Quartus eſt, ut partem demamus, non de verbis modò, (ne modus tertius, & quartus, concurrere videantur cũ primo, & ſecundo) ſed de rebus ipſis. Quinctus eſt tranſpoſitio verborum ſententiarumque. Sextus eſt imitatio eorundem. Neque hæc res oratori modò utilis eſt, ſed omnibus iis, qui obſcuros enucleant autores; teſte Hermogene περὶ μεθόδου δεινότητος. Fabium quoque adi lib. X. cap. V.

CAP. III.

DE SCHEMATIBUS, QUÆ VOCEM EANDEM ET APPELLATIONE, ET SIGNIFICATIONE, REPETUNT.

VOCEM *eandem & appellatione, & ſignificatione, uſurpant*, ἀναφορὰ, ἐπιφορὰ, συμπλοκὴ, ἐπανάληψις, ἀναδίπλωσις, κλίμαξ, ἐπάνοδος, ταυτότης, *&* πολύπτωτον.

Anaphora eſt repetitio in principiis, epiphora in clauſulis: quòd ſi utraque concurrat, συμπλοκὴ *nominatur.*

Epanalepſis eſt iteratio, quæ fit initio præcedentis, & clauſulâ ſequentis ſententiæ.

Anadiploſis eſt repetitio in fine præcedentis, & initio ſequentis.

Quod

Queis in verſamur, queis vivimu' rebu', poteſſe:
Virtus eſt homini, ſcire id, quod quæque habeat res:
Virtus, ſcire, homini, rectum, utile; quid ſit honeſtum:
Quæ bona, quæ mala item; quid inutile, turpe, inhoneſtum:
Virtus, quærendæ rei finem ſcire, modumque:
Virtus, divitiis pretium perſolvere poſſe:
Virtus, id dare, quod re ipsâ debetur honori:
Hoſtem eſſe atque inimicum hominum, morumque malorum:
Contrà defenſorem hominum, morumque bonorum:
Magnificare hos, his bene velle, & vivere amicum:
Commoda præterea patriæ ſibi a *prima putare;*
Deinde parentum, tertia jam poſtremaque noſtra.

Mantuam quoque cum Marone ſuo haut invenuſtè commendat Silius *b*, licet bonorum Poëtarum ultimus:

Mantua mittendâ certavit pube Cremonæ,
Mantua Muſarum domus, atque ad ſidera cantu
Evecta Andino, & Smyrnæis æmula plectris.

Martialis *c* verò, Hermetem ut laudet, decies quinquies verſum orditur ab *Hermes*.

Affert hoc ſchema mirificam venuſtatem, ſi cum interrogatione inſtituatur. Certè ſuaviſſima eſt anaphora mellitiſſimæ iſtius cantionis: Πῦ *d* μοι τὰ ῥόδα; πῦ μοι τὰ ἴα; πῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα; πῦ μοι ταδὶ τὰ ῥόδα; ταδὶ τὰ ἴα; ταδὶ τὰ καλὰ σέλινα; Ita ea verba in excerptis Athenæi concepta legere eſt; ut monuit Caſaubonus lib. XIV. Animadv. cap. VII. Ex iis verò nemo non videt, cur ſaltationi, quâ iſthæc canebant, à floribus nomen fecerint ἄνθεμα. Nam ἄνθεμον κατὰ γλῶσσαν, ut vult Euſtathius *e*, idem eſt, quod ἄνθος.

At non venuſtatem modò, ſed & gravitatem, atque acrimoniam, affert anaphora cum interrogatione conjuncta in querelâ Ariadnes apud Catullum *f*:

Siccine me patriis avectam, perfide, ab oris,
Perfide, deſerto liquiſti in litore, Theſeu?
Siccine diſcedens, neglecto numine Divûm,
Immemor ah, devota domum perjuria portas?

Auget quoque, & acrimoniam orationi addit in illis Maronis I. Aen.

Tu mihi quodcunque hoc regni, tu ſceptra Iovemque
Concilias, tu das epulis accumbere Divûm.

Et hoc III. Aen.

Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat. Item II.

a *al.* patriai prima.
b *lib.* 8.
c *lib.* 5. *epig.* 25.
d *Vbi mihi roſa? ubi mihi viola? ubi mihi pulchrum apium? ubi mihi illa roſa? ubi mihi viola illa? ubi mihi pulcrum illud apium?*
e *in Il.* B. *pag.* 324. *edit. Rom.*
f *carm. de nuptiis Pelei & Thetidis.*

Digitized by Google

Sanguine placâſtis Divos, & virgine cæſâ:
Sanguine tentandi reditus.

Neque tantùm primanum repetitur verbum, aut gemina vox; ſed & tres, quatuorve voces. Cicero pro Quinctio: *Ad vadimonium non venit. quis? propinquus. ſi res iſta graviſſima ſuâ ſponte videretur, tamen ejus atrocitas neceſſitudinis nomine levaretur. Ad vadimonium non venit. quis? ſocius. etiam gravius aliquid ei deberes concedere, quicum te aut voluntas congregâſſet, aut fortuna conjunxiſſet. Ad vadimonium non venit. quis? is qui tibi præſtò ſemper venit.* Virgilius in Eclogis:

Pan etiam Arcadiâ mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadiâ dicat ſe judice victum.

Quamquam nec improbo priori verſu, *Pan Deus*; ut ſe in codice oblongo repeciſſe Pierius refert. Quippe *Dei* ad ἔμφασιν facit. Nonnus cap. XV:

Δοῦλος ἀνὴρ οὐκ οἶδε τί κοίρανος ἔργον ὑφαίνει,
Δοῦλος ἀνὴρ οὐκ οἶδε a.

Quin nec ſacræ literæ hoc repetitionis genus neſciunt. Pſal. CXXIV: *Niſi Dominus adfuiſſet nobis, dicat nunc Iſraël; niſi Dominus adfuiſſet nobis.* Et ſimilia in iiſdem paſſim. Sic Matth. XXIII. crebrò auſpicatur Chriſtus ab illis verbis, *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi.*

Etiam alternatim voces repetuntur: cujuſmodi anaphora magnam vim habet, ſi res opponantur. Ut pro lege Maniliâ: ubi Tullius alternis colis ab *illi*, & *vos* orditur.

Eleganter etiam fit anaphora voce immutatâ. Demoſthenes Philipp. II: Ταύτην φυλάττετε, ταύτης ἀντέχεσθε· ἐὰν ταύτην σώζητε, οὐδὲν δεινὸν μὴ πάθητε· *Hanc cuſtodite, huic adhærete. ſi hanc conſervabitis, extra omne eritis periculum.* Cicero pro Plancio: *Nullæ contentiones, nulla libertas populi in mandandis magiſtratibus, nulla exſpectatio ſuffragiorum.* Idem pro Archia: *Pleni omnes ſunt libri; plenæ ſapientum voces, plena exemplorum vetuſtas.* Virgil. III. Aen.

--- *Bellum, ô terra hoſpita, portas,*
Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur.

Ovidius III. Met. de Narciſſo:

Multi illum juvenes, multæ petiere puellæ.
Sed fuit in tenerâ tam dura ſuperbia formâ,
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ.

Qui locus, ut admodum pueri obſervabamus, expreſſus eſt ex illo Catulli *b* de flore hortenſi:

Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber.

Multi

a *Vir ſervus ignorat, quod opus dominus agat, Vir ſervus ignorat.*

b *carm.* 63.

Multi illum pueri, multæ optavere puellæ.
Idem cùm tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ.

Nec minùs idem fit in verbis. Virgil. II. Aen.

Apparet domus intus, & atria longa pateſcunt,
Apparent Priami, & veterum penetralia regum.

II. DE ἘΠΙΣΤΡΟΦῇ.

ἘΠΙΣΤΡΟΦΗ', ſive *converſio*, ut vocat Cornificius, ſeu *reverſio*, ut interpretatur Jul. Rufinianus, (ἐπιφορὰ ea Rutilio dicitur, Aquilæ Romano ἀναστροφὴ, Hermogeni ἀντιστροφὴ) eſt ſchema, quo repetitio fit in clauſulis. Ut in illo Apoſtoli *a*: *Hebræi ſunt? & ego. Iſraëlitæ ſunt? & ego. Semen Abrahæ ſunt? & ego. Miniſtri Chriſti ſunt? (ut minùs ſapiens dico) & ego.* Sic Cic. II. Philipp. *Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Deſideratis clariſſimos cives? Eos quoque eripuit vobis Antonius. Auctoritas hujus ordinis afflicta eſt? Afflixit Antonius.* Et Plautus Trinummo *b*, de curioſitate ſcurrarum:

a 2. Cor. 11. 22.

b *Act.* 1. *ſc. Larem corona.*

Qui omnia ſimulant ſe ſcire, nec quicquam ſciunt:
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt:
Idque, quod in aurem rex reginæ dixerit,
Sciunt: quod Iuno fabulata eſt cum Iove;
Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen ii ſciunt.

Maro Ecl. x:

Surgamus: ſolet eſſe gravis cantantibus umbra:
Iuniperi gravis umbra: nocent & frugibus umbræ.

Venuſtè ſanè, quamquam verſus poſterior in codd. aliquot antiquis omittatur, ut Pierius monet. Scitè quoque Ovidius:

Rure latent: finguntque comas: licet arduus illas
Celet Atlas, cultas altus habebit Atlas.

Locus eſt lib. de Medicamine faciei, quem malè aliqui ab Ovidio abjudicant, cùm pro ſuo ipſe agnoſcat in III. de Arte, ubi ait:

Eſt mihi, quo dixi veſtræ medicamina formæ,
Parvus, ſed curâ grande libellus opus.

Acrimoniam ſæpe habet hæc figura. ut in illo:

Et qui ab uno non poteſt occidi, à multis occiditur.
Elephas grandis eſt, & occiditur:
Leo fortis eſt, & occiditur:

Tigris

Tigris fortis eſt, & occiditur:
Cave multos, ſi ſingulos non times.

Quam verſuum Græcorum contra Cæſarem Maximinum dictorum fuiſſe ſententiam, refert Julius Capitolinus. Interdum quoque repetitur ſententia, ut in illo Martialis *a*:

a *lib.* 2. *epig.* 18.

Capto tuam, (pudet heu) ſed capto, Maxime, cœnam:
Tu captas alias. Iam ſumus ergo pares.
Manè ſalutatum venio: tu diceris iſſe
Antè ſalutatum. Iam ſumus ergo pares.
Sum comes ipſe tuus, tumidique anteambulo regis:
Tu comes alterius. Iam ſumus ergo pares.

Quod ſi hæc ἐπιστροφὴ eſt, etiam ἐπιστροφὴ erit, ſi verſus integer ſæpius ſubjungatur: ut ille apud Ovidium *b*:

b *epiſt. Deianira ad Herculem.*

Impia quid dubitas, Deïanira, mori?

Nec propterea iis ſubſcribendum, qui omnem verſum intercalarem epiſtrophæ ſubjiciunt. Nam hujus quidem loci eſt, ſi ex prioribus colligatur; aut quomodocumque ſententiam finiat. Sin eam incipiat, ad anaphoram rectiùs retuleris. Qualis ille Ecl. VIII:

Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.

Nam Damonem incipere eo ſententias ſingulas, tum illa *incipiendi* vox arguit, tum quòd ſic deſinat:

Deſine Mænalios mecum, mea tibia, verſus.

Totius ſententiæ epiſtrophe gaudet quoque divinus pſaltes. Ut Pſal. CXIV:

Domus Iſraël ſperavit in Domino: adjutor eorum, & protector eorum eſt.
Domus Aaron ſperavit in Domino: adjutor eorum, & protector eorum eſt.
Qui timent Dominum, ſperaverunt in Domino: adjutor eorum, & protector eorum eſt.

Sic Pſalmus CXXXVI, qui viginti ſex verſiculis conſtat, ſingulos verſus concludit his verbis: *Quoniam in æternum miſericordia ejus.*

Habet epiſtrophe vim eandem, quam anaphora, vel etiam majorem: quia, quæ poſtremò dicuntur, magis inhærent, atque altiùs penetrant.

III. DE

III. DE ΣΥΜΠΛΟΚῆ.

ΣΥΜΠΛΟΚΗ', ſive *complexio* eſt, cùm repetitio fit in principiis, ac clauſulis. Nam comprehendit anaphoram, ac epiphoram. Unde & *κοινότης* dicitur Rutilio Lupo lib. priori. Quamquam profectò hæc librorũ diſtinctio non eſt ab auctore, qui quatuor Gorgiæ Leontini, non illius antiqui, ſed æqualis ſui libros, in unum contraxit: ut ſcribit Fabius lib. IX. cap. II. Hunc verò eundem eſſe Lupum, argumento eſt mihi, quòd ipſe lib. II. in *παρομοίῳ* lectorem remittat ad Græcum Gorgiæ librum, in quo pleniùs ait uniuſcujuſque rationem reddi.

Plurimùm hoc ſchema fit per interrogationem. Ut apud Cic. pro lege Agraria: *Quis legem tulit? Rullus. Quis majorem populi partem ſuffragiis privavit? Rullus. Quis comitiis præfuit? idem Rullus.* Illuſtre etiam illud apud Cornificium *a*: *Qui ſunt, qui fœdera ſæpe ruperunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui crudele bellum in Italia geſſerunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui Italiam deformaverunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui ſibi poſtulant ignoſci? Carthaginenſes. Videte ergo, quàm conveniat eos veniam impetrare.* a lib. 4. ad Her.

Fit etiam caſibus variatis, & citra interrogationem. Cicero pro Quinct. *Profectus unà L. Albius, homo inprimis honeſtus, dicet teſtimonium. Profecti ſunt familiares & Albii, & Quinctii: dicent hi quoque teſtimonium.*

Sed prior modus majorem habet vim, & acrimoniam: eoque ejus eſt uſus, cùm vehementer urgemus adverſarium: item in adhortando, objurgando, & aliàs in affectibus ciendis.

IV. DE EPANALEPSI.

ΕΠΑΝΑ'ΛΗΨΙΣ, quam Rutilius, & Julius Rufinianus, nominant *ἐπαναδίπλωσιν*, eſt repetitio, quæ fit in intio præcedentis, & fine ſequentis ſententiæ. Ut pro Marcello: *Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* In Verr. *Multi & graves dolores inventi parentibus, & propinquis multi.* Plautus Amphitr. *b.* b act. 2. ſc. 2.

Virtus omnia in ſe habet: omnia aſſunt bona, quem penes eſt virtus.

Virgil. Ecl. VII:

Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo.

Et XII. Aen.

Victus amore tui, cognato ſanguine victus.

Nec unum ſemper, ſed geminum etiam iteratur verbum. Propertius a:

a lib. 2. eleg. 15.

Hujus ero vivus, mortuus hujus ero.

Ovid. II. Faſt.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes.
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

b lib. 9. epig. 99. Martialis b:

Rumpitur invidiâ quidam, chariſſime Iuli.
Quòd me Roma legit, rumpitur invidiâ.

Aliquando etiam tres repetuntur voces; idque bifariam. Nam interdum ſunt pars coli. Ut in antiquo lapide:

Balnea, vina, Venus, corrumpunt corpora noſtra.
Conſervant eadem, balnea, vina, Venus.

c lib. 3. Amorum eleg. 5. Interdum & ſententiam conficiunt. Ovidius c:

Ilia, pone metum. tibi regia noſtra patebit:
Teque colent omnes. Ilia, pone metum.

d lib. 8. epig. 21. Martialis d:

Phoſphore, redde diem. quid gaudia noſtra moraris?
Cæſare venturo, Phoſphore, redde diem.

Huc quoque pertinere videtur, cùm epigramma ab eodem verſu orditur, & in eodem deſinit. Catullus e:

e epig. 53.

Quid eſt, Catulle, quid moraris emori?
Sellâ in curuli Struma Nonius ſedet.
Per conſulatum peierat Vatinius.
Quid eſt, Catulle, quid moraris emori?

f lib. 4. ep. 91. Martialis f etiam longiuſculum epigramma incipit ab hoc verſu, ſimiliterque finit:

Ohe, jam ſatis eſt, ohe libelle.

V. De anadiploſi.

ἈΝΑΔΙΠΛΩΣΙΣ Hermogeni ἐπαναστροφή, Julio παλιλογία, Martiano *reduplicatio* vocatur. Eſt hæc repetitio in fine præcedentis, & principio ſequentis ſententiæ. Unde quibuſdam repetitio continua vocatur: ſed, propriè ſi loqui amamus, contigua veriùs ſit. Figura hæc & ſuavitatem habet, & emphaſin orationi addit. Pſal. CXXI g: *Stantes erant noſtri in atriis tuis, Ieruſalem: Ieruſalem optimè*

g Heb. 122.

optimè ædificata, civitas, quæ conjuncta eſt inter ſe pariter. Et Pſ. CXLIV *a*: *Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate.* Cicero Catil. I: *Hic tamen vivit. vivit? imò verò etiam in ſenatum venit.* Idem pro Plancio: *Erit tamen tibi fortaſſe de nobis aliquid, aliquid & de C. Mario audiendum.* At geminatur pro Poſtum. *Gabinius illud quoque conſilio fecit, fecit certè ſuo: quæcumque mens illa fuit, Gabinii fuit: ſive ille, ut ipſe dicebat, gloriam; ſive, ut tu vis, pecuniam quæſivit; quæſivit ſibi.* Virgil. Ecl. VI:

Addit ſe ſociam, timidiſque ſupervenit Aegle,
Aegle Naïadum pulcherrima.

Ecl. VIII:

Certent & cygnis ululæ. ſit Tityrus Orpheus,
Orpheus in ſylvis.

De quo verſu, ſi tanti, vide Nannium lib. VI. Miſcell. cap. VIII. Idem Ecl. X:

Pierides, vos hæc facietis maxima Gallo;
Gallo, cujus amor.

Item in illis verſibus apud Cicer. I. de Divinat.

Sæpe etiam pertriſte canit de pectore carmen,
Et matutinis acredula vocibus inſtat,
Vocibus inſtat, & aſſiduas jacit ore querelas.

Quo loco, quia canentes eaſdem ſubinde repetunt voces, eleganter poſtremorum fit verborum repetitio, dum deſcribitur acredulæ cantus.

Sed & anadiploſis integræ eſſe ſententiæ poteſt; ut in illo Homeri *b*:

Τοῦ δ' ἐγὼ ἀντίος εἶμι, καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν.
Εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ' αἴθωνι σιδήρῳ.

Nam Poëta hic, ut ait Hermogenes, μὴ συλλαβαῖς, μηδὲ λέξει, κόμματι ἢ ὅλῳ ἐπανέστρεψε *c*.

Videtur autem pro contigua etiam repetitione habendum, ſi minuta ſolùm vocula interſeratur. Ut pro Ligar. *Principum dignitas erat penè par: non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur.* Et Philipp. VII: *Quæ poteſt major eſſe diſcordia? in diſcordiâ autem pax civilis eſſe non poteſt.* Ubi & caſus variatur. Idem, ſed continuè variatur in illo pro Roſcio: *Injuriam novo ſcelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent.* Et Philipp. II: *Doletis tres exercitus populi Rom. interfectos? interfecit Antonius. Autoritas hujus ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius.* Ubi cum epiſtrophe concurrit.

a Heb. 145.

b *Il. υ. verſ. 371.*

c *Huic ego adverſum eo, etſi manibus igni ſit ſimilis. Etſi igni manibus ſimilis ſit, robore autem ardenti ferro.*

d *non ſyllaba unius, aut alterius, neque vocabuli, ſed totius membri converſionem habet.*

VI. De

VI. DE REPETITIONE, QUA MEDIA PRIMIS, MEDIIS, VEL POSTREMIS RESPONDENT: ITEM DE ΠΛΟΚῇ.

POſſunt quoque media reſpondere, tum primis, tum mediis, tum ultimis. Primis, ut Aen. VII:

Te nemus Angitiæ, vitreâ te Fucinus undâ.

Et I. Met. fab. IX:

Oſcula dat ligno: refugit tamen oſcula lignum.

Ubi & epiſtrophe, ac polyptoton.

Mediis, ut in Milonianâ: *Quæ in ſenatu ſæpe ab inimicis, ab improbis ſæpe jactata ſunt.* Et plurium verborum repetitione pro P. Quinctio: *Etenim cùm artifex ejuſmodi ſit, ut ſolus dignus videatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur: tum vir ejuſmodi eſt, ut ſolus dignus videatur, qui eò non accedat.*

Ultimis denique, ut in Verrinis: *Hæc navis onuſta prædâ Sicilienſi, cùm ipſa quoque eſſet ex prædâ.* Et variato caſu, Aen. VI:

Dardanidæ venient: (mitte hanc de pectore curam)
Sed non & veniſſe volent.

Et Aen. III:

Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.

Longè autem elegantiſſimæ ſunt repetitionum mixturæ; quâ de re ita Fabius a: *Illa verò apud Ciceronem mira figurarum miſtura deprehenditur, in quâ & primo verbo, longo poſt intervallo, redditum eſt ultimum, & media primis, & mediis ultima congruunt: Veſtrum hic jam factum deprehenditur, Patres Conſcripti, non meum: ac pulcherrimum quidem factum; verum, ut dixi, non meum, ſed veſtrum. Hanc frequentiorem repetitionem πλοκὴν vocant, quæ fit ex permiſtis figuris, ut ſuprà dixi: utque ſe habet epiſtolâ ad Brutum: Ego cùm in gratiam redierim cum Appio Claudio, & redierim per Cn. Pompeium, te ego ergo, cùm redierim. Et in iiſdem ſententiis crebrioribus, mutatâ declinationibus iteratione verborum: ut apud Perſium* b:

--- Vſque adeóne
Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?

Et hæc de repetitione disjuncta.

a lib. 9. cap. 2. edit. R. Steph. p. 473.

b ſat. 1.

VII. DE

VII. De epizeuxi.

CONJUNCTAM autem vocari aiunt ἘΠΙΖΕΥΞΙΝ: quæ vehemens eſt ejuſdem verbi iteratio. Hanc anadiploſi ſubjiciunt quidam: ſed omnino ſpecies ſunt diſtinctæ, quia ἀναδίπλωσις ſemper fit in diverſis colis; ἐπίζευξις ſemper in eodem. Atque hoc eſt, quod dicebamus, in ἀναδιπλώσει propriè non quidem continuam, uti in epizeuxi fit; verùm contiguam eſſe repetitionem. Quamquam nec in epizeuxi ſemper ἁπλῶς continua eſt repetitio; ſed vel continua, vel quaſi continua. Continua crebrò fit vocibus, *age age:* item, *adeſte adeſte.* Quod pluſculis exemplis oſtenſum P. Colvio in primum Metam. Appuleii. Quare unum alterumque tantummodo exemplum ei intactum apponam. Ut illud Accii Erigonâ a:

Age age, amolire, amitte, cave veſtem attigas.

a apud Non. in Attigit.

Et hoc Senecæ initio Medeæ:

Adeſte adeſte, ſceleris ultrices Deæ.

Nec dubium, quin ſic legendus ſit Varronis locus apud Marcellum:

Adeſte adeſte, quæ feramque gnoſcite.

Similiter aliis in vocibus. Cic. pro Milone: *Excitate, excitate eum, ſi poteſtis, ab inferis.* Verr. VII: *Crux, crux, inquam, infelici & ærumnoſo, qui nunquam iſtam poteſtatem viderat, comparabatur.* Virgil. IX. Aen.

Me, me; adſum qui feci, in me convertite ferrum,
Rutuli.

V. Aen.

--- Nunc, nunc inſurgite remis,
Hectorei ſocii.

Catullus b:

Non, non hoc tibi, ſalſe, ſic abibit.

b epig. 14.

Item in illo Anaxarchi, qui cùm à Nicocreonte, Cypriorum tyranno, ferreis malleis cæderetur, generosè dixit, Πτίσσε, πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δὲ οὐ πτίσσεις. Autor Diogenes Laërtius. Idem ſine geminatione refert Philo Judæus c: ὁ δὲ παρηλλαχότα εἶπε, Πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου ἀσκὸν, Ἀνάξαρχον γὰρ οὐκ ἂν δυναιο. Ubi Philo corpus humanum ἀσκὸν, ſive utrem vocat, ut Laërtius θύλακον, ſive ſaccum. Eandem hiſtoriam, reſervatâ repetitione, commemorat Tertullianus cap. ultimo Apologetici: *Anaxarchus*, inquit, *cùm in exitium* d

c libro ὅτι πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.

d al. exemplum.

ptiſſanæ pilo contunderetur, Tunde, tunde, aiebat, Anaxarchi follem : Anaxarchum enim non tundis.

Non continua, ſed quaſi continua epizeuxis eſt in hoc Ciceronis primâ Catil. *Vivis, & vivis, non ad deponendam, ſed ad confirmandam audaciam.* Nam etſi vocula interſeratur, tamen habetur iſtiuſmodi repetitio pro continuâ. Idem pro Manil. *Ab illo tempore annum jam tertium regnat, & ita regnat, ut &c.* Ubi duæ particulæ interjectæ. Sic eâdem orat. *Fuit hoc quondam, fuit populi Romani, longè à domo bellare.* Item pro Milone: *Negat enim ſe, negat, ingratis civibus feciſſe quæ fecit.* Virgil. IV. Aen.

> *Felix, heu nimium felix, ſi litora tantùm*
> *Nunquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.*

Itidem neque παρένθεσις, aut παρεμβολή, impedit continuationem, quia neutra eſt de orationis eſſentiâ. Ut: *Fuit, inquam, fuit* &c. *Quæ, malum, quæ,* &c. Et pro Marcello: *At verò ejus gloriæ, Cæſar, quã es paullo antè adeptus, ſocium habes neminẽ. totum hoc, (quantumcunque eſt; quod certè maximum eſt) totum eſt, inquam, tuum.*

Et continua, & quaſi continua epizeuxis, eſt in verſibus Sapphûs a: ubi cùm primum à ſponsâ dictum eſſet, Παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῦσα οἴχῃ b; mox eâdem figurâ reſpondetur, οὐκ ἔτι ἥξω πρὸς σε, οὐκ ἔτι ἥξω c.

At nec epizeuxis, nec anadiploſis propriè, ſed quædam μίμησις eſt, cùm Batto βατ/ολογοῦντι ſimili vocum repetitione reſpondet Mercurius apud Ovidium d:

> *At ſenior, poſtquam merces geminata, Sub illis*
> *Montibus, inquit, erant, & erant ſub montibus illis.*
> *Riſit Atlantiades, Et, Me mihi, perfide, prodis?*
> *Me mihi prodis? ait.*

Et hæc de Epizeuxi.

VIII. DE GRADATIONE.

KAI'MAΞ verbo eodem inferiora connectit ſuperioribus : unde & definitur ἐπαναφορὰ πλεονάζουσα. Cicero *gradationem* vocat, Aquila *adſcenſum*, Hermogenes κλιμακωτὸν, Rutilius ἐπιπλοκήν. Sed & ἐποικοδόμησιν appellari, docet nos Euſtathius in Il. B, cùm ſcribit e: Τὸ σχῆμα τοῦ ῥηθέντος χωρίου κλίμακα, καὶ κλιμακωτὸν λέγουσιν οἱ παλαιοί, ἕτεροι δὲ ἐποικοδόμησιν. Euſtathii ſententiam confirmat illud Ariſtotelis lib. I. de generatione animalium cap. XVIII : Ἐπὶ δὲ τούτῳ ταῦτα, ὡς Ἐπίχαρμος

a *apud Demetrium.*
b *Virginitas, virginitas, quò me linquẽs abis?*
c *Nõ amplius veniam ad te, non amplius veniam.*
d *Met. lib. 2. fab. 11. Narrat eampſe fabulam Antonius Liberalis fab. 23: ſed citra hanc βαττολογίαν.*
e *pag. 181. edit. Rom.*
f *Adhac, ut Epicharmus gradationẽ ſuam inſtituit, Ex calumniis maledicta, ex maledictis pugna.*

μαρμὸς ποιεῖ τὴν ἐποικοδόμησιν, Ἐκ τῆς διαβολῆς ἡ λοιδορία· ἐκ δὲ ταύτης ἡ
μάχη. Quem locum & Caſaubonus adducit Animadverſionibus in
Athen. *a* ſed, errore memoriæ, citat ex tertio Metaphyſicorum. In- a *lib.2. cap 2.*
teger verò Epicharmi locus eſt apud Athenæum *b*, hoc pacto: Ἐκ μὲν b *lib.2.*
θυσίας θοίνη· ἐκ δὲ θοίνης πόσις ἐγένετο· χαρίεν ὥς γέ μοι· ἐκ δὲ πόσιος κῶμος·
ἐκ κώμου δ' ἐγένετο θυανία· ἐκ δὲ θυανίας δίκη· ἐκ δὲ δίκης καταδίκη· ἐκ δὲ κα-
ταδίκης πέδαι τε καὶ σφάκελος καὶ ζημία. Verba illa, ἐκ δὲ δίκης καταδίκη· ἐκ
δὲ, inſerui, gradationis ita naturâ exigente, & præeunte tum Dale-
campio, tum Caſaubono. Latinè ſic locus ſonet, *Ex ſacrificio qui-
dem epulum: ex epulo autem compotatio; quod feſtivum mihi quidem vi-
ſum: ex compotatione petulans comeſſatio: ex comeſſatione furor: ex fu-
rore lis apud judicem: ex lite ac judicio condemnatio: ex condemnatione com-
pedes, gangræna, & mulcta.* Niſi σφάκελος hic etiam *ſiderationem* no-
tat, ut ſolet. Sed cùm ſiderationis malum longè gravius ſit mul-
ctâ: ſic trajectis vocibus legi debeat; καὶ ζημία, καὶ σφάκελος, *mulcta,
& ſideratio.* Aliorum etiam exempla videamus. Herodoti eſt in
oratione Darii, quâ μοναρχίαν commendat *c*: Αὐτὸς γὰρ ἕκαστος βουλόμενος c *lib.3.*
κορυφαῖος εἶναι, γνώμῃσί τε νικᾶν, ἐς ἔχθεα μεγάλα ἀλλήλοισι ἀπικνέονται· ἐξ
ὧν στάσιες ἐγγίνονται· ἐκ δὲ τῶν στασίων, φόνος· ἐκ δὲ τοῦ φόνου, ἀπέβη ἐς μοναρ-
χίην· *Cum enim quiſque velit eſſe princeps, ſententiâque vincere; ad ingentia
inter ſe odia perveniunt. Ex quibus fiunt ſeditiones; ex ſeditionibus verò cæ-
des; è cædibus autem ad unius devenitur imperium.* Demoſthenes ἐν τῷ
περὶ στεφ. Οὐκ εἶπον μὲν ταῦτα, οὐκ ἔγραψα δέ· οὐδ' ἔγραψα μὲν, οὐκ ἐπρέσβευσα
δέ· οὐκ ἐπρέσβευσα μὲν, οὐκ ἔπεισα δέ. *Hæc non dixi, ac ne ſcripſi quidem: non
ſcripſi, ac neque in legatione egi: non egi in legatione, ac nec ſuaſi.* Gaudet
etiam Tullius. In epiſtolis quidem eſt illud *d*: *Si ſtas, ingredere; ſi in-* d *ad Att.*
grederis, curre; ſi curris, advola. Idem verò ſic oratione pro Roſcio A- *lib.2.*
merino: *In urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat avaritia neceſſe eſt: ex* *epiſt.23.*
avaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera, ac maleficia gignuntur. Et
pro Flacco: *Si prætor dedit, ut eſt ſcriptum, à quæſtore numerabit: quæ-
ſtor à menſa publica: menſa aut ex vectigali, aut ex tributo.* Item in Va-
tinium: *Non ergo magis pecuniarum repetundarum, quàm majeſtatis:
neque majeſtatis magis, quàm Plautiæ legis: neque legis Plautiæ magis,
quàm ambitus: neque ambitus magis, quàm omnium legum judicia peri-
erunt.* Idem Philipp. XII: *Quid enim, per Deos immortales, poteſt Reip.
prodeſſe noſtra legatio? Prodeſſe dico? quid ſi etiam obfutura eſt? Obfutura
dico? quid ſi etiam nocuit?* Varro apud Nonium: *Cùm aut humus ſe-
mina recipere non poſſit; aut recepta non reddat; aut reddita grandire ne-
queat.* Ovid. III. Faſt.

Mars

Digitized by Google

Mars videt hanc, viſamque cupit, potiturq; cupitâ.

a verſ. 163. Claudianus lib. III. de laudibus Stiliconis a:

--- Sic Medus ademit
Aſſyrio, Medoque tulit moderamina Perſes,
Subjecit Perſen Macedo, ceſſurus & ipſe Romanis.

Poëtæ enim non ſervant ſemper ordinem gradationis naturalem: imo nec perpetuò id faciunt oratores.

Neque neceſſe eſt iterum, ac tertiò fieri repetitionem. Eſt enim & κλίμαξ in ſimplici repetitione. Cicero pro Archia: *Famam ingenii exſpectatio hominis, exſpectationem ipſius adventus admiratioque ſuperaret.* Idem pro lege Manilia: *Ab eo bello Syllam in Italiam Reſpublica, Murænam Sylla revocavit.* Maro IX. Aen.

Emathiona Liger, Chorineum ſternit Aſylas,
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus.

Quemadmodum & in X:

--- Atronium Salius, Saliumque Nealces.

Cyprianus ſimiliter epiſt. LXXIII: *Ad hoc veniunt, ut diſcant: ad hoc diſcunt, ut vivant.*

Quare haut rectè nuperi ſophiſtę dixerunt, κλίμακα eſſe ἀναδίπλωσιν pluribus continuatam gradibus.

Nec rectiùs Trapezuntius ſcripſit, gradationem ſemper fieri mutato caſu in ſequenti membro. Nam & ſæpe eodem in caſu fit κλίμαξ: idque nunc recto, nunc obliquo. Recto quidem, ut in quinto Auſonii idyllio, quod incipit:

Res hominum fragiles agit, & regit, & perimit fors.
Fors dubia æternumque labans, quam blanda fovet ſpes.
Spes nullo finita ævo &c.

Atque idem fit in Tertulliani uno alteroque exemplo, quæ mox adducam. Obliqui attulimus ſuprà exemplum è Cicerone in Vatinium. Simileque hoc ejuſdem pro Milone: *Neque verò ſe populo ſolùm, ſed etiam Senatui tradidit: neque Senatui modò, ſed etiam publicis præſidiis, & armis: neque his tantùm, verùm etiam ejus poteſtati, cui Senatus totam Rempublicam, omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiſerat.* Ubi videmus, non verborum ſolùm, ſed & ſententiarum eſſe adſcenſum. Atque idem fit in aliquot aliis exemplis, antea adductis. Vt ſatis liqueat, gradationem non totam huc pertinere; verùm ſchema quidem λέξεως eſſe, quatenus in ea eſt verborum repetitio; at figuram eſſe διανοίας, quatenus in eâdem eſt ſententiarum incrementum.

Eſt

Eſt autem gradatio ſchema admodum conſpicuum, eoque parciùs adhibendum oratori. Sanè rectiùs illud frequentes in argumento ludicro, & ad delectandum inſtituto, quàm ſi in ſenatu, aut foro, fuerit dicendum. Ac ſimiliter epigrammatis magis convenit, quàm ſi epos ſcribas. Certè apud principem poëtam haut aliam, quàm brevem, inveni gradationem, qualis erat, quam è nono ac decimo Aeneidos adducebamus, monuit & Julius Scaliger libro IV de re poëtica cap. XXXI. Intellexiſſe id eum arbitror de divino Aeneidos opere. Neque enim ſimplex eſt illa in Eclogis:

Torva leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam.
Florentem cithyſum ſequitur laſciva capella.

Quod verò idem ait, gradationem haut multum præ ſe ferre gravitatis, id non malè convenit cum eo, quod ſuperiùs diximus. Neque propterea exiſtimandum, nullam habere gravitatem. Nam clarè Demetrius docet, in gravi formá aſſumi poſſe: atque id Demoſthenis exemplo comprobat ex oratione περὶ στεφάνου. Verba ejus antè adduximus. Sed & ſimile habemus exemplum in orat. κατὰ Κόνωνος. Neque Tullius abhorret, cùm de graviſſimis diſſerit rebus: ut antè vidimus. Quemadmodum neque ſuppoſititius ille, ſeu Chriſtianus, ſeu ſemichriſtianus Hermes, in Pœmandro, ubi ait: Ὕλης μὲν τὸ λεπτομερέστερον ἀήρ, ἀέρος δὲ ψυχή, ψυχῆς δὲ ὁ νοῦς, νοῦ δὲ θεός· *Materiâ ſubtilior aër, aëre anima, animâ mens, mente verò Deus.* Etiam Eccleſiæ doctores eo gaudent. Tertulliani eſt libro de Spectaculis cap. XV: *Vbi voluptas, ibi & ſtudium, per quod ſcilicet voluptas ſapit. Vbi ſtudium, ibi & æmulatio, per quam ſtudium ſapit. Porrò ubi æmulatio, ibi & furor, & bilis, & ira, & dolor.* Idem libro de velandis virginibus cap. XIV: *Porrò ubi gloria, illic ſollicitatio: ubi ſollicitatio, illic coactio: ubi coactio, illic neceſſitas: ubi neceſſitas, illic infirmitas.* Item libro de cultu feminarum cap. II: *Sperando timebimus, timendo cavebimus, cavendo ſalvi erimus.* Ejuſdem eſt lib. de anima cap. I: *Cui enim veritas comperta ſine Deo? cui Deus cognitus ſine Chriſto? cui Chriſtus exploratus ſine Spiritu ſancto? cui Spiritus S. accommodatus ſine fidei ſacramento?* Itidem Lactantii eſt lib. VII. cap. VI: *Iccirco mundus factus eſt, ut naſcamur: ideo naſcimur, ut agnoſcamus factorem mundi ac noſtri Deum: ideo agnoſcimus, ut colamus: ideo colimus, ut immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei conſtat: ideo præmio immortalitatis afficimur, ut ſimiles angelis effecti, ſummo patri ac domino in perpetuum ſerviamus, & ſimus æternum Deo regnum.* Ex Hilario quoque exemplum adjiciam: cujus iſthoc de ſynodis, & antiſynodis, poſt ſyno-

dum Nicænam: *Annuas atque menſtruas de Deo fides decernimus, decretis pœnitemus, pœnitentes defendimus, defenſas anathemizamus.* Imò creber quoque gradationis uſus eſt in ſcriptis Apoſtolicis. Ad Rom. cap. III. verſ. 5: *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit.* Item in aureâ illa catenâ ad Rom. VIII. 29: *Quos præſcivit, hos & prædeſtinavit; quos prædeſtinavit, hos & vocavit; quos vocavit, illos & juſtificavit; quos juſtificavit, hos & glorificavit.* Itidem cap. x. verſ. 14: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo verò ei credent, de quo non audierunt? quomodo audient, abſque prædicante? quomodo autem prædicabunt, niſi miſſi fuerint?* Et hæc de gradatione.

IX. DE EPANODO.

ἘΠΑ'ΝΟΔΟΣ, ſive *reditus*, vocatur hoc loco (aliter enim eâ voce utitur Rufinianus) cùm per eadem recurrimus, verba ordine inverſo relegentes. Ut in illo Hieronymi Vidæ:

Nec ſine Sole ſuo lux, nec ſine luce ſuâ Sol:

quem verſum Julius Scaliger in Hypercritico ſuo ingenioſiſſimum vocat. Item in illo ipſius Cæſaris Scaligeri verſu, ſine arte nato, ſed quovis artificioſiſſimo operoſiori:

Nox brevis nimis, ab nimis brevis nox.

Verùm, more noſtro, tantùm apponamus exempla antiquorum; qui venuſtum hoc ſchema orationi gaudebant interſerere, vermiculati inſtar emblematis. Ariſtotelis eſt apud Stobæum *a*: ἐπειδὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι ὡς γίνεται *b*. Græcus quoque Nazianzeni interpres eidem tribuit illud: Ἐπειδὴ Ἀριστοτέλης οὐχ εἷλε τὸν Εὔριπον, Εὔριπος ἐχέτω τὸν Ἀριστοτέλην *c*. Quo uſus, cùm in Euripum Chalcidicum inſiliret, quòd ejus naturam inveſtigare non poſſet: ut ſcribere non dubitavit idem ſcholiaſtes, auctores ſecutus neſcio quos. Nam Juſtinus martyr *d* haut aliud ait, quàm ejuſce rei tædio animam egiſſe: eumque ſecutus Nazianzenus *e*, item Procopius *f*. Et tamen ne tantorum quidem judicio virorum ſtandum puto. Aſſenſum quippe ſufflaminat, tum quòd aconitum bibendo obiiſſe, ſcripſerit Eumelus, auctore Diogene Laërtienſi; cui & ſubſcribit Heſychius Illuſtris: tum quòd naturali infirmitate ſtomachi mortuum, velit Cenſorinus: ut penè non minùs ſuper obitu Ariſtotelis diſſentiant auctores, quàm de Euripo ipſo: quem alii ſexies *g*, alii ſepties *h*, alii bis ſepties *i*, idque ſtatis horis, reciprocare aiunt: at Livius *k* temerè in mo-

a *ſerm. 28. de prudentia.*
b *Quandoquidem res haut fiunt, prout vellemus; velle convenit, prout fiunt.*
c *Quandoquidem Ariſtoteles non cepit Euripũ; Euripus capiat Ariſtotelem.*
d *paraneſi ad gentes.*
e *orat. cõtra Julianum.*
f *lib. 4. hiſtor.*
g *Antiphylus Byzantinus.*
h *Plinius lib. 2. cap. 79. & Ulpianus in Philipp. 1.*
i *Mela. & Seneca in Hercule Oet.*
k *lib. 28.*

in modum venti, nunc huc, nunc illuc, rapi exiſtimat: Petrus verò Gyllius, qui ex molitoribus, Euripi accolis, optimè rem nôrat, ut plurimùm quater de die naturali curſum mutare annotavit.

Epanodo quoque gaudebat Ariſtotelis diſcipulus, Theophraſtus; cujus illud apud Plutarchum de amore fraterno: ὅτι οὐ φιλοῦντα δεῖ κρίνειν, ἀλλὰ κρίνοντα φιλεῖν *a*. Eſt & idem ſchema in veteri iſthoc:

Τύχη τέχνην εὕρηκεν, οὐ τέχνη τύχην.

H. Stephanus vertit:

Sors eſt repetrix artis, haut illius hæc.

Ne ſchema deperdamus, maluiſſem:

Sors artis, haut ars ſortis, inventrix fuit.

Quamquam nec hoc ad amuſſim Græco reſpondet, cùm τύχη non ſit *ſors*, ſed *fors*: quæ duo in MSSis quoque codicibus crebrò librariorum culpâ confunduntur. Quare ἀρχαικῶς malim,

Fors artis, haut ars Fortis, &c.

Nam *fortis* à *fors* etiam dici, ſatis indicat, quòd *Fortis Fortunæ* dicimus. Eapſe de re, & eodem ſchemate, verſum ſcripſit Antipho, poëta tragicus; qui eò quòd τρόπον τινὰ περὶ τὰ αὐτά ἐστιν ἡ τύχη καὶ τέχνη *b*, affinitatem amoremque inter ea ſtatuit hoc verſu:

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην.

Quod ſimiliter, manente epanodo, vertere liceat:

Artemque fortuna, atque fortunam ars amat.

Vel etiam, *Fortunaque artis, arſque fortunæ eſt amans.* Meminit hujus ſenarii Ariſtoteles lib. VI. Eth. cap. IV: itemque Simplicius in II. φυσ. ἀκροάσ. Itidem in hoc Sophoclis reſponſo, quo cum Ariſtophanis ſcholiaſtes uſum ſcribit, cùm à filio (Iophon dicitur is Laërtio, Suidæ, & Luciano in Macrobiis *c*) delirii accuſaretur: Εἰ μὲν εἰμὶ Σοφοκλῆς, οὐ παραφρονῶ· εἰ δὲ παραφρονῶ, Σοφοκλῆς οὐκ εἰμί *d*. Itẽ in Biantis: (cum enim dicti hujuſce auctorem facit Ariſtoteles *e*, uti & Laërtius *f*: ſed hic poſterioris tantùm meminit membri) Δεῖ φιλεῖν ὡς μισήσοντας, καὶ μισεῖν ὡς φιλήσοντας. Agellius *g*, qui Chiloni tribuit, ita transfert: *Hâc fini ames, tanquam forte fortunâ oſurus: hâc itidem tenus oderis, tanquam fortaſſe pòſt amaturus.* In quo dicto, jam olim à Scipione, ac Cicerone *h* etiam, damnato, jure ait ſapiens ille Hiſpanus *i*, *neſcire ſe, utrùm homo ingenioſus magis adductus ſit ſchemate verborum, quàm veritate ſententiæ; cùm nuſquam conſilium iſtud ſpectet, niſi nequis cujuſquam ſit bonâ fide vel amicus, vel inimicus.* Itaque jubet ita ſententiam converti, pari elegantiâ, eodem ſchemate, inſuperque veriùs, atque humanitati congruentius: *Ama tanquam nunquam oſurus, oderis tanquam aliquando amaturus.*

a *non amantem judicare, ſed, cùm judicaveris, amare oportere.*

b *quodãmodo circa eadem verſantur fortuna & ars.*

c *quibus ex auctoribus reſtituẽdus Val. Maximus lib. 8. c. 7.*

d *Si Sophocles ſum, non deliro; ſin deliro, Sophocles nõ ſum.*

e 2. *Rhetor.*

f *in Biante.*

g *lib. 1. cap 4.*

h *in Lælio.*

i *Ludovicus Vives lib. de offic. mariti.*

maturus. Theocritus quoque, teſte *a* Stobæo, ἐρωτηθεὶς διὰ τί οὐ συγγράφει, ὅτι, εἶπεν, ὡς μὲν βούλομαι, οὐ δύναμαι· ὡς δὲ δύναμαι, οὐ βούλομαι *b*. Geminum verò huic illud Iſocratis, quod & Plutarchus refert in vitis decem Rhetorum: Ἐν οἷς μὲν ἐγὼ δεινὸς, οὐχ ὁ νῦν καιρός· ἐν οἷς δὲ νῦν καιρός, οὐκ ἐγὼ δεινός. Macrobius *c* tranſtulit: *Quæ præſens locus & tempus exigit, ego non calleo: quæ ego calleo, nec loco præſenti ſunt apta, nec tempori.* Meminit quoque Johannes Sareſberienſis in Policratici ſui prologo: ubi & de ſeſe, dicti hujus exemplo, iſtiuſmodi effingit ἐπάνοδον: *Ego contemno, quæ illi aulici ambiunt: & quæ ego ambio, illi contemnunt.* Etiam Tarentini poëtæ verſus eſt apud Clementem Alexandrinum *d*:

Ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταύρου πατήρ.

Taurus draconem genuit, & taurum draco:

Prout transfertur ab Arnobio lib. v; ubi & fabulam narrat, quæ ſcenario illi præbuit cauſſam.

Nec Latini veteres ſchemate hoc abſtinuere; quamvis minùs crebra apud eos reperire ſit hujuſmodi exempla. Terent. Phorm. *e*

Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam?

Cic. pro Planc. *Gratiam qui refert habet, & qui habet, in eo quod habet, refert.* Quo de dicto Agellium vide lib. I. cap. IV. Idem pro Cæcinna: *Quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequitur, ideo rem indignam non vindicari.* Idem pro lege Manilia: *Ecquam putatis civitatem pacatam fuiſſe, quæ locuples ſit? ecquam locupletem, quæ iſtis pacata eſſe videatur?* Et eâdem: *Hoc tantum bellum quis unquam arbitraretur, aut ab omnibus imperatoribus uno anno, aut omnibus annis ab uno imperatore confici poſſe?* Et pro Cluentio: *Sine invidia culpa plectatur, & ſine culpa invidia ponatur.* Item de Claris Oratoribus: *Servius Sulpicius videtur mihi in ſecunda arte primus eſſe maluiſſe, quàm in prima ſecundus.* Ovid. Met. IV:

--- Ut in æquore ſummo
Umbra viri viſa eſt, viſam fera ſævit in umbram.

Amorum lib. II. eleg. ult.

Quod ſequitur, fugio; quod fugit, ipſe ſequor.

Item epiſtola Helenes ad Paridem:

At tu diſſimula: niſi ſi deſiſtere mavis.
Sed cur deſiſtas? diſſimulare potes.

Seneca Conſolatione ad Helvidiam: *Vomunt, ut edant; edunt, ut vomant.* Idem, vel alius, in Thyeſte *f*:

-- Genitor en gnatos premo,
Premorque gnatis.

Plinius

a ſerm. 21. ſive De cognoſcendo ſe ipſũ.
b *cùm rogaretur, cur nihil literis mandaret. Quia, inquiebat, ut quidẽ volo, non poſſum; ut autẽ poſſum, non volo.*
c *lib. 7. Saturn. cap. 1.*
d ἐν προτρεπτ. πρὸς Ἕλληνας.
e *act. 2. ſc. 3.*
f *act. 5.*

Plinius epiſt. VI. lib. II: *Liberti mei non idem, quod ego, bibunt: ſed idem ego, quod liberti.* Juſtinus lib. XXXI. de Hannibale: *Nec minùs in ſecundis adverſi, quàm in adverſis ſecunda cogitantur.* Geminam ἐπάνοδον conjungit M. Minucius in Octavio. Locum, ob eruditam elegantiam, altiùs repetam: *Iſis perditum filium cum Cynocephalo ſuo, & aliis ſacerdotibus, luget, plangit, inquirit: & Iſiaci miſeri cædunt pectora, & dolorem infeliciſſimæ matris imitantur: mox, invento parvulo, gaudet Iſis, exultant ſacerdotes, Cynocephalus inventor gloriatur: nec deſinunt annis omnibus, vel perdere, quod inveniunt, vel invenire, quod perdunt. Nonne ridiculum eſt, vel lugere, quod colas, vel colere, quod lugeas?* Elegans quoque eſt iſtud Julii Auſonii, patris Dec. Magni Auſonii: *Beatum eſſe, non qui habet, quæ cupit; ſed qui non cupit, quæ non habet.* Et illud Gratiani Imperatoris: *Solvere, ſe quod debebat, & adhuc debere, quod ſolverit.* Quibus adductus verbis, ita exclamat Auſonius *a*: *O mentis aureæ dictum bracteatum! O de pectore candidiſſimo lactei ſermonis alimoniam!* At ipſius Dec. Auſonii eſt *b*:

Infelix Dido nulli bene nupta marito,
Hoc pereunte fugis, hoc fugiente peris.

Interdum autem in epanodo integræ quoque invertuntur ſententiæ: ut in illo Virgilii *c* de Medeâ, & Cupidine:

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

Ad cujus imitationem expreſſum eſt illud de Evâ & ſerpente apud C. Sedulium initio lib. II:

Noxia tu conjux magis, an draco perfidus ille?
Perfidus ille draco, ſed tu quoque noxia conjux.

Quin & epanodi genus eſt, quo verba eadem non remanent: ut in illo *d*: ἢ Πλάτων φιλωνίζει, ἢ Φίλων πλατωνίζει *e*. Et hoc Ovidii *f*:

Talis erat cultu facies, quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine poſſes.

Sed de epanodo tandem pauſam faciamus: præſertim quia hujus etiam loci ſunt pleraque exempla ἀντιμεταθέσεως: cùm ea ſit, contrarietas ſenſus cum verborum tranſpoſitione; eoque ἐπάνοδος, & ἀντιμετάθεσις ſæpe concurrant. Itaque idem tum ſermo, pro diverſo conſiderandi modo, vel ad ſchemata pertinet λέξεως, vel διανοίας.

a in gratiarum actione ad Gratianum.
b in heroum epitaphiis.
c Ecl. 8.
d Suidas in φίλων.
e aut Plato Philonizat, aut Philo Platonizat.
f 8. Met. fab. 4.
g in ſatyrus apud Agellium lib. 18. cap. 2.

X. DE ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ FIGURA.

ΤΑΥΤΟ'ΤΗΣ eſt, cùm repetitur eadem vox, quaſi temere, & neglecto cultu. Ita multa concinniter uno implicantur verbo in illo Enniano *g*:

a perperã inStephanica etiã editione apud Agelliũ eſt fruſtrat.

Nam qui lepidè poſtulat alterum fruſtrari a:
Quem fruſtratur, fruſtrà eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,
Qui fruſtratur, is fruſtra eſt, ſi non ille eſt fruſtra.

Quorum verborum quam mentem eſſe voluerit Muretus, vide apud Jo. Caſtalionem Variarum Lect. cap. XXIII.

b act. 2. ſc. 2.

Scitè etiam Plautus Captivis *b:*

Qui cavet, ne decipiatur, vix cavet, cùm etiam cavet.
Etiam cùm caviſſe ratus eſt, ſæpe is cautor captus eſt.

c Heaut. act. 4. ſc. 4.

Item Terentius *c:*

--- Quòd ſi is nunc me
Deceperit, ſæpe obſecrans me, ut veniam, fruſtra veniet.
Aut cùm venturam dixero, & conſtituero, cùm is certè
Renunciârit, Clitipho cùm in ſpe pendebit animi,
Decipiam, ac non veniam.

d ibid. act. 3. ſc. 3.

Simplicior illa ejuſdem *d:*

--- Ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti, Syre?

Et hæc Ciceronis lib. de Oratore: *Feci hoc, quod ne adoleſcenti quidem feceram, ut his de rebus diſputarem.* Sunt & crebra hujuſcemodi ταυτότητος exempla apud Cæſarem. Ut lib. 1. de bello Gallico: *Vnos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas cæteri facerent.* Idē lib. 11. de bello civili: *Quæ volumus, & credimus libenter, & quæ ſentimus ipſi, reliquos ſentire ſperamus.* Quam γνώμην (ut hoc obiter addamus) Jacobus Magnus Toletanus *e*, qui ante annos ampliùs ducentos floruit, ac ante hos CXX Lutetiæ editus eſt, Julio Celſo tribuit; idemque in aliis Cæſaris locis *f* facit: quæ res non mediocriter confirmare videtur opinionem Floridi Sabini *g*, qui tres de bello civili libros, Cæſaris eſſe negat: tum Ludovici Carrionis *h*, qui & belli Gallici commentarios Julio Celſo adſcribendos putat. Verùm Celſi commentarii de rebus à Cæſare geſtis, δὶς διὰ πασῶν differunt à commentariis Cæſaris; ut ſciunt, ſiqui cum Cæſare contulerint editionem Celſi anni CIƆCCCCLXXIII: cujus nullam à Geſnero, aut Simlero, mentionem factam miror: ut qui haut aliud dicant, quàm iſtorum fieri commentariorum mentionem in margaritâ Poëticâ: cujus pater Albertus Eibius paullo junior fuit Jacobo Magno, antè nobis laudato, ac à quo triginta ampliùs locis Celſus hic memoratur. Quemadmodum & alii eorum, aut proximorum temporum, Celſi meminere: & in his Gualterus Burley Anglus libro de vita philoſophorum *i*. Interim fatemur, Celſum non tantùm Cæſaris geſta

e lib. 5 Sophologii cap. 13.
f lib. 3. c. 7. l. 4. c. 11. lib. 6. cap. 7. & 20.
g l. 2. Subſec. Lect. cap. 2.
h Vide ad Carrionẽ epiſtolam Lipſii l. 2. epiſtolicarũ quæſt.
i Edidit Arnoldus ter Hornẽ an. 1472.

geſta conſcripſiſſe; ſed & Cæſaris commentarios, ſive recenſuiſſe, ſive corrupiſſe. Certè in MSo meo Cæſare Hirtioque ter locis diſtinctis adſcriptum: *Iulius Celſus Conſtantinus V.C.legit.* Hæc quidem aliaque hujuſcemodi, quæ interdum adſpergere viſum, nihil, fateor, ad artem quam profitemur; verumtamen per cauſſam, ac mantiſſiæ loco addita, haut ingrata fore adoleſcentiæ ſpero.

Exemplum etiam ταυτότητος habes apud Maronem, qui *litoris* vocem tribus continuis uſurpat verſibus. Nam ſextum Aeneidos ita claudit:

> *Tum ſe ad Caietæ recto fert litore portum.*
> *Anchora de prorâ jacitur. ſtant litore puppes.*

Septimum verò ita auſpicatur:

> *Tu quoque litoribus noſtris Aeneïa nutrix.*

Hujuſmodi ταυτότης figuráne ſit, ambigi poſſit. At abſque dubio elegantiam affert in illo Livii lib. IX: *Arma viris in arma natis auferre feſtinant.* Et hoc Tiberii, ſic epiſtolam ordientis, apud Tacitum VI. Annal. *Quid ſcribam, P.C., aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, dii me deæque peiùs perdant, quàm perire quotidie ſentio, ſi ſcio.* Valde hoc crebrum apud Xenophontem. Quomodo primis verſibus de Rep. Lacedæm. ter uſurpat vocem θαυμάζειν *a*, etſi & ἀγάζεσθαι dicere poſſet. Faciebat hoc ad ἀφέλειαν *b*, quæ ornatum orationi adfert, eumque minimè affectatum, & quem tamen nulla affectatio poſſit. *a mirari.* *b ſimplicitatem.*

Eſt & ταυτότης, cùm integra retinetur ſententia; ut in illo Ovidii, epiſtolâ Sapphûs:

> *Si niſi quæ facie poterit te digna videri,*
> *Nulla futura tua eſt: nulla futura tua eſt.*

Propriè enim hîc ἀναδίπλωσις non eſt; cùm quæ in ἀναδιπλώσει repetuntur, abeſſe poſſint ſalvâ ſententiâ.

Fortaſſe dicat aliquis, non eſſe inter figuras ταυτότητι locum: quippe ubi ſermo à communi uſu minimè recedat, quod in omni ſchemate requiritur. Sed aliquid hoc foret, ſiquid uno ſolùm modo poſſet efferri. Nunc ſimplicis cujuſdam elegantiæ eſt, nolle variare, cùm poſſis. Nempe in ταυτότητι, & omnibus repetitionis figuris, ut Cornificii *c* verbis utar, *non inopiâ verborum fit, ut ad idem verbum redeatur ſæpiùs: ſed ineſt feſtivitas quædam, quæ faciliùs auribus adjudicari, quàm verbis demonſtrari poteſt.* *c lib.4.ad Herrenii.*

X. De

X. DE POLYPTOTO.

SUPEREST ΠΟΛΥΠΤΩΤΟΝ. Ita Rutilius vocat. Cornificio appellatur *traductio*. Hâc vox eadem repetitur variatis caſibus. Caſum verò non Grammaticorum, ſed Logicorum modo intelligo, ut quoque comprehendat immutationem terminationis ratione numeri, graduum comparationis, generis, modi, temporis, aut perſonæ. Variis autem modis fit; quia nunc conjuncta eſt repetitio, nunc disjuncta. Item nunc unius eſt verbi, nunc diverſorum. Præterea vel ſemel aliquid repetitur, vel ſæpius. Simplex unius verbi, eaque continua repetitio eſt in iſto, *Vero a verius:* & illo Apoſtoli *b:* Αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες. Simplex etiam unius verbi, ſed disjuncta repetitio, eſt in hoc Senecæ: *Vix tota vita ſuffi it, ut hoc unum diſcas, vitam contemnere.* Simileque eſt hoc Tertulliani ad Scapulam: *Non eſt religionis, cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet.* Sæpius verò eadem vox, ac continuò quidem, repetitur in hoc Euripidis, de Nomadibus omnia clamore miſcentibus: Οὐδεὶς οὐδενὸς οὐδὲν ἀκούει *d*. Et illo Sophoclis, Aiace Lorario: Πόνος πόνῳ πόνον φέρει *e*. Nec multùm abit Perſii illud *f*:

De nihilo nihilum, in nihilum nil poſſe reverti.

Ubi vox una partim conjunctim, partim disjunctim repetitur.

Pertinet huc quoque illud Calvi *g* in Vatinium: *Factum eſſe ambitum, omnes ſcitis: & vos hoc ſcire, omnes ſciunt.* Nam, ut diximus, in verbis etiam πτῶσις locum habet, ac proinde πολύπτωτον.

Continua diverſarum vocum repetitio eſt in illo Ovidii xv. Met. in perſona Pythagoræ *h*; qui, uti & Empedocles *i*, nefas ducebat carnibus veſci:

Heu quantum ſcelus eſt, in viſcere viſcera condi,
Congeſtoque avidum pingueſcere corpore corpus,
Alteriuſque animantem animantis vivere leto!

Hîc tergemina eſt vocum diverſarum repetitio. Quadruplicem autem cernere eſt apud Homerum *k*, ubi Alcinoi hortos depingit:

Ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει· μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ·
Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ, σταφυλή· σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

Heſiodeum illud nec admodum pueri neſciunt:

Καὶ *m* κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων,
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

Disjunctim plures voces iterantur in aureo hoc Scipionis Africani

a Martial. & alii.
b 2. Cor. 10. 12.
c *ipſi in ſeipſis ſeipſos metientes.*
d *Haut quiſquam cujuſquã quicquam audit.*
e *labor labori laborem adfert.*
f *ſat. 3.*
g *apud Fabium.*
h *Laërtius lib. 8. Plutarchus περὶ σαρκοφαγίας. Lucianus in Sõnio, ſive Gallo. Porphyrius περὶ ἀποχῆς.*
i *Ariſt. 1. Rhet & Porphyrius lib. 2. de non interficiendis animalibus.*
k Od. η.
l *Pirum ſub piro matureſcit, pomũ verò ſub pomo. Sed ſub uva, uva, ac ficus ſub ficu.*
m *Et figulus odit figulum, & faber fabrũ: Et mẽdicus mẽdico invidet, & cãtor cãtori.*

Digitized by Google

cani dicto: *Nunquam ſe minùs otioſum eſſe, quàm cùm otioſus: nec minùs ſolum, quàm cùm ſolus eſſet.* Quo ſignificabat, ſe, *& in otio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum:* ut Tullius a ſcripſit. Geminum itidem πολύπτωτον, idque disjunctum, habes in hoc Martialis *b:* a *initio lib. 3 de Offic.* b *lib. 8. ep. 76.*

Vero verius ergo quid ſit, audi.
Verum, Gallice, non libenter audis.

Ubi in primis verbis conjunctum quoque πολύπτωτον eſſe, antea diximus. Uſurpat etiam B. Apoſtolus, cùm alibi, tum ad Coloſſ. cap. 1: c Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε· *Omnia per illum, & in illum creata ſunt. Et ille eſt ante omnia, & omnia per illum conſiſtunt.* c *verſ. 16. & 17.*

Quamquam verò in omni argumento fuerit huic ſchemati locus: non alibi tamen frequentiùs occurrit, quàm in prœliorum deſcriptione. Simplex quidem πολύπτωτον eſt apud Senecam Thebaide:

--- Signa collatis micant
Vicina ſignis.

Et hoc Curtii libro III: *Duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulſarent.* At geminatur eodem libro: *Vir viro, arma armis conſerta ſunt.* Cui ſimile hoc Maronis *d:* d *Æn. 10.*

--- Hæret pede pes, denſuſque viro vir.

Et illud Lucani *e:* e *lib. 1.*

--- Obvia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Quo loco, uti & alibi aliquoties, non immeritò ſigna & aquilas conjungit poëta, quia legioni cuique una erat aquila: at tot ſigna erant, quot manipuli: hi autem triginta in legione: ut diximus in Originum libris.

Tergeminum verò de eâdem re πολύπτωτον habes in hoc Furii Antiatis lib. IV. Annal. *f* f *apud Macrobium lib. 6. Saturnal. cap. 3.*

Preſſatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

Ac ſimiliter de pugna forenſi dixit Tullius pro Cœlio: *Argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, cauſſa cum cauſſa, ratio cum ratione pugnabit.*

Interdum verò & hic numerus in eo exceditur. Imò quinctuplex πολύπτωτον eſt apud Statium Papinium lib. VIII. Thebaidos:

Iam clypeus clypeis, umbone repellitur umbo,
Enſe minax enſis, pede pes, & cuſpide cuſpis.

Ac ante eum ſimiliter dixerat Homerus *g:* g *Il. ν. verſ. 130.*

Φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ.

Ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.
Munientes haſtam haſtâ, ſcutum ſcuto oppoſito:
Clypeus utique clypeum firmabat, galea galeam, virum vir.

Operæ autem ſit attendere, quanto aliter polyptoto utatur Cicero, quàm Plautus. Cicero enim parciùs iterat, & cùm iterat, gaudet polyptoto disjuncto; ſive ſemel ponatur vox aliqua, ſive ſæpius repetatur. Vt Agrariâ II: *Quales vos heſternâ die, maximâ concione mihi pro ſalute veſtrâ præbuiſtis: tales reliquis temporibus populo Rom. præbeatis.* Item Catil. II: *Nunquam optabo, ut Catilinam in armis volitare audiatis: ſed triduo tamen audietis.* Et eâdem: *Sed cur tam diu de uno hoſte loquimur, & de eo hoſte, qui jam fatetur ſe eſſe hoſtem?* Idem pro Milone: *Sed tamen ex omnibus præmiis virtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſſe premium gloriam.* Idem pro lege Maniliâ: *Quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimùm valuiſſe, & valere oportere, confiteor: ſed in hac cauſsâ, tametſi cognoſcitis auctoritates contrarias fortiſſimorum virorum, & clariſſimorum: tamen omiſſis auctoritatibus, ipsâ re & ratione exquirere poſſumus veritatem.* Et eâdem orat. *Hæc vobis provincia, Quirites, non modò à calamitate; ſed etiam à metu calamitatis eſt defendenda. Nam cæteris in rebus cùm venit calamitas, tum detrimentum accipitur. At in vectigalibus non ſolùm adventus mali, ſed etiam metus ipſe adfert calamitatem.* Hæc oſtendunt, quomodo ſchemate illo utatur Cicero. Plautus verò longè aliter: ut qui non tam ſimplicitati ſtudeat, quàm ſtudium oſtentet ſuum. Ita in prologo Pſeudoli decem primis verſibus decies quinquies *bonus*, octies autem *malus*, caſibus variatum invenitur. Ejuſdem

a act. 1. ſc. 1. eſt Amphitryone *a*:

Optumè optumo optumam operam das, datam pulchrè locas.

b act. 2. ſc. *Num tibi.* Et Epidico *b*:

--- Ah, hoc eſt mel melli dulci dulcius.

c act. 3. ſc. 1. Ridiculè idem hoc ſchema uſurpat Epidico *c*:

--- Verùm aliquid, aliqua, aliquo modo,
Alicunde, ab aliquî, aliqua tibi ſpes eſt fore mecum fortunam.

Et altero ab hoc verſu:

Quippe tu mihi aliquid, aliquo modo, alicunde, ab aliquibus blatis.

d *Trinummo, Sc. Quò illic homo foras ſe penetravit.* At egregiè idem uſus eo in acutâ iſthâc *γνώμῃ d*: *Sapientiæ ætas condimentum eſt; ſapiens ætati cibus eſt.* Quorum verborum mentem videſis apud Turnebum lib. Adverſar. XXVI. cap. XVI.

Hiſce tot veterum exemplis addam, ob viri magnitudinem, & ſententiæ pietatem, illud Joannis Pici Mirandulani, ſeculi ſui Phœnicis:

Namque

Namque tua eſt noſtris major clementia culpis,
Et dare non dignis res mage digna Deo eſt.
Quamquam ſat digni, ſiquos dignatur amare:
Qui quos non dignos invenit, ipſe facit.

Pulcra profectò ſententia. Nam, ut optimè ait Hipponenſis ille antiſtes *a*: *Si gratia ex merito, emiſti, non gratis accepiſti.* Quâ de re fusè antiquitatis primævæ ſententiam expoſuimus libro quarto Hiſtoriæ noſtræ de controverſiis, quas Pelagius, & ejus reliquiæ, moverant. a *Tom.* 10. *ſerm.* 15. *de verbu Apoſtoli.*

CAP. IV.

DE SCHEMATIBUS VOCUM SIMILITUDINIS NATIVÆ, VEL SECUNDUM QUANTITATEM VARIATIS.

VERBA *naturâ atque ortu ſimilia ſociat* παρηγμένον.
Secundùm quantitatem variantur πάρισον, ἓν διὰ δυοῖν, τμῆσις, & συνθέσις.
Πάρισον *dicitur, cùm totidem vocibus, iiſque æqualibus, complentur partes orationis.*
Ἓν διὰ δυοῖν *eſt, cùm rebus duabus una deſignatur.*
Τμῆσις *eſt vocis per quippiam interjectum diviſio. Vix autem locum habet, præterquam in vocabulis compoſitis.*
Huic contraria eſt συνθέσις, *ut quâ duo vocabula integra novè uniantur, ſic ut proximè ad compoſitorum naturam accedant.*

I. UTRUM SCHEMATA OMNIA SONI SIMILIS, AN SOLUM EJUSDEM TAM ORIGINIS, QUAM SONI, HIC OBTINEANT LOCUM.

CUM abunde dictum ſit de figuris, quæ repetunt vocem eandem: nunc videndum eſt, quæ verſentur circa voces ſimiles. Hujuſmodi, ex ſententia Cæſaris Scaligeri *b*, eſt παρονομασία, ſive alluſio, quam veteres dixere παρονομασίαν. Sed ſi ὁμοιόπτωτον & ὁμοιοτέλευτον, quæ Latini vocant *ſimiliter cadens*, & *ſimiliter deſinens*, pertinent ad ſchemata ſecundùm qualitatem variata: etiam παρονομασίαν eodem referri oportebit, quia utrobique ſimilis qualitas ſpectatur. Nam æquè ſimilis eſt ſonus in illo, *Inceptio eſt amentium, haut amantium;* ac eſt, cùm dico, *Perditiſſima ratio eſt amorem petere, pudorem fugere; diligere* b *lib.* 3. *de re poët. cap.* 34.

diligere formam, negligere famam; ubi ὁμοιόπτωτον eſt. Quamobrem loco ὁμοιοπτώτου cenſeo huc referri debere παρηγμένον. In quo ſimilitudo quidem attenditur; ſed non illa accidentalis, quæ in qualitate ſpectatur, verùm eſſentialis, quæ ab ortu neceſſariò ineſt. Hæc optimè ſubjicitur πολυπτώτῳ, quia proximè ab eâ abit. Nam cùm dico, *litora, litoribus, rumpatur, rumpitur,* uſurpo eandem vocem: quia nomen, aut verbum caſu variatum, non aliter differt à ſe ipſo, quàm Socrates ſtans à ſedente. At in παρηγμένῳ jungi ſolent primogenium, & derivatum; ut, *avarus, avaritia; cuſtos, cuſtodire:* quæ ſimilia ſunt ipſa οὐσίᾳ; uti pater, & filius: quam rem mox pleniùs exponemus. In παρονομασίᾳ verò, uti & ὁμοιοπτώτῳ, ſimilitudo eſt, qualis fuerit Itali & Galli, qui lineamentis oris, colore, ſtaturâque, caſu aliquo conveniant. Cujuſmodi ſimilitudinis exempla compluria adferunt Valerius Max. & Baptiſta Fulgoſius, uterque lib. IX. Memorabilium.

II. DE ΠΑΡΗΓΜΕΝῼ.

ΠΑΡΗΓΜΕΝΟΝ, ſive derivatum, Julio Rufiniano eſt, cùm voces conjunguntur, quarum una ab altera derivatur. Sed non ſolùm natura ſimilis elucet in parentibus ac liberis; verùm etiam fratribus, ac ſororibus, & interdum etiam nepotibus. Quamobrem παρηγμένον erit, non tantùm, cùm alterum conſtat ab altero originem trahere: ſed etiam, cùm liquet, utrumque ab eodem fonte deduci. Prioris generis ſint, pinſo, piſtor; memor, memoria; ſervus, ſervitus; pius, pietas; conſul, conſulatus. Poſterioris fuerint, piſtor, piſtrinum; memoria, immemor; ſervitus, ſervilis; piare, pietas; conſulatus, conſularis; & ita in aliis. Quare deinceps utriuſque generis exempla nullo diſcrimine afferemus.

Ordior à Græcis, à quibus omnes Veneres manarunt. Ita pater ipſe elegantiarum Οδ. Ψ·

Μῆτερ ἐμὴ δύσμητερ ἀπηνέα θυμὸν ἔχουσα a.

Eſt & apud Sozomenum illud Juliani de ſcripto à Chriſtiano quodam exhibito; ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων b: cui non minùs ſcitè reſpondiſſe aiunt Baſilium; ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως· εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως c. Elegans quoque eſt illud primo Digeſtorum, Latineque apud Joannem Sareſberienſem d, accipienda quidem xenia, at οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων e. Quod Nazianzenus videtur imitatus, cùm ſcripſit, de myſteriis quidem Scripturæ diſſerendum eſſe,

a *mater mea, mala mater, immitem habens animum.*
b *legi, intellexi, dãnavi.*
c *legiſti, at non intellexiſti: ſi enim intellexiſſes, non damnaſſes.*
d *lib. 5. cap. 15.*
e *nec omnia, nec ſemper, nec ab omnibus.*

eſſe, eaque penſiculanda ac perſcrutanda ſedulò; at οὔτε πάντοτε, οὔτε πᾶ-σιν, οὔτε πάντα *a*. a *nec ſemper, nec omnibus, nec omnia.*

Similiter Latini. Attius Telepho *b*:

Nam is demum miſer eſt, cujus nobilitas miſerias
Nobilitat.

Quæ ſententia gemina eſt illi Boëthianæ: *In omni adverſitate fortunæ infeliciſſimum genus infortunii eſt fuiſſe felicem.* Lucilius lib. XXX *c*: b *apud Noniū in* Nobile.

Quem ſumtum facis in luſtris, circum oppida luſtrans?

Varro ταφῇ Μενίππου *d*: *Nec piſtorem ullum noſſent, niſi eum, qui in piſtrino pinſeret farinam.* Virgil. Aen. III: c *apud Noniū in* Luſtrare.

Et nati natorum, & qui naſcuntur ab illis. d *apud Nonium in* Pinſere.

Aen. VIII:

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.
Tecti auro, fulvum mandunt ſub dentibus aurum.

Ovidius *e*: e *lib. 2. de Ponto eleg. 5.*

Tu quoque Pieridum ſtudio, ſtudioſe, teneris:
Ingenioque faves, ingenioſe, meo.

Seneca Hippolyto *f*: f *verſ.* 300.

Candidas ales modò movit alas.

Sed nemo ſcriptorum plus ſibi hoc in ſchemate indulſit Plauto. Ejus eſt prologo Amphitryonis:

Iuſtam rem, & facilem, eſſe oratum à vobis volo.
Nam juſtè ab juſtis juſtus ſum orator datus.
Nam injuſta ab juſtis impetrari non decet.
Iuſta autem ab injuſtis petere, inſipientia eſt.

Idem Aſinariâ *g*: g *act. 2. ſc. 2.*

Metuo in commune, nequam fraudem frauſus ſit.

id eſt, fraudem commiſerit, ut exponit Feſtus *h*. Et eâdem *i*: h *in* Frauſus.

--- *Vbi piem* i *act. 3. ſc. 1.*
Pietatem, ſi iſto more moratam tibi
Poſtulem placere?

Ubi *piare* eſt *propitiam reddere*, ſive, ut Nonius interpretatur, *colere*. Item Captivis *k*: k *act. 4. ſc. 1.*

Ita hic me amœnitate amœnâ amœnus oneravit dies.

Caſinâ *l*: l *act. 3. ſc. 1.*

Nunc amici, anne inimici, ſis imago, Alceſime,
Mihi ſciam: nunc ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur.

Et eâdem *m*: m *act. 4. ſc. 4.*

--- *Mala malæ malè monſtrant.*

a act. 1. ſc. 1. Epidico a:

> *Plerique homines, quos, cùm nihil refert, pudet: ubi pudendum eſt,*
> *Ibi eos deſerit pudor, cùm uſus eſt, ut pudeant.*

Ita rectè legit Palmerius: ubi pro *pudeant* in vulgatis eſt *pudeat*. Similiter Pſeudolo b:

b act. 4. ſc. 1.

> *Memorem immemorem facit, qui monet, quod memor meminit.*

Non dubium, quin pleraque ex his duriora ſint, & affectata. Quale & Ennii c illud in Phœnice:

c apud Nonium in Cupienter.

> *Stultu'ſt, qui cupida cupiens cupienter cupit.*

Vbi triplex concurrit *παρηγμένον*, *cupio* & *cupidus*, *cupio* & *cupiens*, *cupiens* & *cupienter*. Monemur autem eo dicto, ne, ſiquid cupiamus, vehementi nimis ſtudio prodamus aliis cupiditatem noſtram; uti Stalino ſenex facit in Caſina.

Oratori verò ſobriè magis hoc ſchemate utendum. Nempe Tullii in modum; cujus iccirco exempla aliquot ſubjecimus. Tale illud pro Roſcio Amer. *Etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur.* Vbi & argumentum à conjugatis. Vti & in illo pro Flacco: *Deſine putare, auctoritatem eſſe in eo teſtimonio, cujus auctor inventus eſt nemo.* Idem pro lege Manilia: *Regum afflictæ fortunæ facilè multorum opes alliciunt ad miſericordiam; maximè eorum, qui aut reges ſunt, aut vivunt in regno, quòd regale iis nomen magnum & ſanctum eſſe videatur.* Et eâdem orat. *Satis opinor hoc eſſe laudis: atque ita reputo, ut hoc vos intelligatis, à nullo iſtorum, qui huic obtrectant legi atque cauſſæ, L. Lucullum ſimiliter ex hoc loco eſſe laudatum.* Pro Balbo: *Gaditani veterem illam ſpeciem fœderis Martiani* d *omni ſanctiorem Marte judicarunt.* Pro Archia: *Ipſi illi philoſophi, etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt: in eo ipſo, in quo prædicationem nobilitatemque deſpiciunt, prædicari de ſe ac nominari volunt.* Idem Philipp. II: *Non tractabo illum, ut conſulem: ne ille quidem me, ut conſularem.* Et Verr. IV: *Ardebat amore illius hoſpitæ, propter quam hoſpitii jura violârat.* In Oratore perfecto ad Brutum: *Itaque efficis, ut cùm gratiæ cauſâ nihil facias, omnia tamen ſint grata, quæ facis.* Et lib. II. de Divinat. *Qui* (Alcibiades) *paullo ante interitum viſus eſt in ſomnis amicæ eſſe amictus amiculo.*

d ita edit. Rob. Steph. Sed al. Marciani, quia ita dictum fœdus à Marcio, principali centurione. Quomodo παρήχημα ſit, non παρηγμένον.

Non invenuſtè etiam hoc ſchemate uſi ſunt antiqui Eccleſiæ ſcriptores. Uti Lactantius lib. IV. Inſt. cap. cap. I: *Poſtquam ſapientia ſubla-*

Digitized by Google

ſublata eſt, tum demum ſibi homines ſapientum nomen vindicare cœperunt. Tum autem nemo ſapiens vocabatur, cùm omnes erant. Scitum quoque illud B. Auguſtini de gratiâ Chriſti lib. 1. contra Pelagium, & Cœleſtium, cap. XLV: *Quid eo pelago vult mergi Pelagius, unde per petram liberatus eſt Petrus?* Alludit eò, quòd B. Petrus à confeſſione petræ, hoc eſt, Chriſti, Petri nomen acceperit, & Pelagius quoque à pelago dicatur: non quaſi in Britanniis, unde hæretico illi origo erat, Græcè ſint locuti: ſed propterea quòd, uti per manus traditum, cùm è Banchorenſi monaſterio, quod in Cambria, ſive Walliâ erat, eſſet ad exteros profectus, qui priùs *Morgan* diceretur (ſanè hodieque apud Cambros illuſtres Morganorum familiæ ſuperſunt) pro *Morgano* deinceps Græcâ appellatione *Pelagius* maluerit vocari: quia nempe *morgan* veteri Britannorum linguâ, quæ hodieque apud Cambros obtinet, *pelagus* ſignificet: quemadmodum ſuis eruditiſſimis juxtà ac humaniſſimis literis (quas ad me paucis ante exceſſum ſuum menſibus dederat) edocuit me Reverendiſſimus in Chriſto pater, ac dominus, Georgius, Ciceſtrenſis epiſcopus, vir natalium quidem & dignitatis ſplendore, dum viveret, conſpicuus; verùm raræ virtutis, doctrinæque dotibus longè excellentior. Sed ad inſtitutum redeamus.

Georgius Fabricius *a* inter ſchemata hujus notæ reponit & Ἀττικισμόν. Quem duplicem facit. Nam, inquit, vel nomen actionis cum ipſo jungitur verbo; ut apud Ciceronem ad Metell. *b jurare jusjurandum;* apud Virgil. XII. Aen. *furere furorem:* vel epitheton adjungitur nomini inde deducto; ut in illo Plauti Aulul. *c Certè ædepol equidem te civem ſine omni malâ malitiâ Semper ſum arbitratus, & nunc arbitror.* Et fortean illo Ciceronis lib. XIII. epiſt. LX: *Iis temporibus, quibus facillimè bonam benevolentiam hominum perſpicere potui.* Verùm hæc ad παρηγμένου ſchema referri debent: Ἀττικισμὸς verò naturâ ſuâ ſchema non eſt, ſed Græciæ dialectus; quomodo Μενέλεως, ac πόλεως, ſexcentaque id genus, Atticè dicuntur, in quibus nec tropus eſt, nec ſchema.

a lib. 4. Partit. Grãmat.
b lib. 5. epiſt 2.
c act. 2. ſc. 2.

III. DE ἸΣΟΚΩΛΩ, AC ΠΑΡΙΣΩ.

VIDIMUS, quomodo oratio figuram accipiat ſecundùm eſſentiam: idque vel ſubticentiâ, vel exceſſu, vel repetitione ejuſdem vocis, vel jungendo voces, quarum una ab altera, vel utraque ab una derivetur. Proximum eſt, ut excutiamus eorum ſchematum natu-

naturam, quæ figurantur ſecundùm quantitatem; cujuſmodi ſunt ἰσόκωλον, & πάρισον.

ΙΣΟΚΩΛΟΝ fit, cùm paribus, licet non pugnantibus membris, utimur. Nam ſi ea non tantùm æqualia fuerint, verùm inſuper pugnent, ἀντίθετα vocantur: quemadmodum, ſi neque planè fuerint æqualia, neque pugnent, propemodum tamen paria ſint, ut cùm membrum unum paullo magis altero producitur, ΠΑΡΙΣΟΝ dicitur. Ita hæc ſchemata definit Aquila Romanus. Exempla non addo, quia tum ex Aquilâ peti poſſunt; tum ex iis, quæ in periodorum doctrinâ diximus. At nonnullis πάρισον eſt, cùm ſyllabæ ſimiliter deſinunt; ut cognoſcere eſt è Fabii libro IX. cap. II. Eademque videtur eſſe ſententia Euſtathii; cùm ſic ſcribit *a*: Καίρια δὲ καὶ ἐπιφανῆ πάρισα, ὡς ἐν τέλει στίχων κείμενα, τὸ ἐξισωσαίμην, καὶ τὸ μυθησαίμην. At Scaligero *b* πάρισον eſt, cùm partes orationis totidem habent dictiones, ac dictiones ipſæ totidem ſyllabas. Ut libello de Amphitheatro, qui Martiali tribui ſolet, epigr. XXV:

a in od. a. pag. 1577. edit. Rom.
b lib. 4. de re poët. cap. 39.

Parcite dum propero, mergite dum redeo.

Et ante eum ingenioſiſſimo Poëtarum in epiſtolâ Paridis ad Helenen:

O Iove digna viro, ni Iove nata fores.

Idem in III. de Arte:

Cedere juſſit aquam, juſſa receſſit aqua.

Ejuſdem eſt illud de Minotauro:

Semibovemque virum, ſemivirumque bovem:

quem verſum non video, cur furcillandum putarint amici Naſonis, ut ſcribit M. Seneca lib. II. Controv. II. Quanto profectò venuſtiùs Naſo, quàm is, qui de Centauris dicebat, equum ructare hominem, ac hominem cacare equum? Hujuſmodi enim erat verſus Græcus:

Ἵππος ἐρεύγεται ἄνδρα, ἀνὴρ δ᾽ ἀποπέρδεται ἵππον.

Quod cùm lepidè urbaneque dictum Euſtathio videtur, equidem doctiſſimi Grammatici judicium requiro. Sed pauci ſunt, qui de rebus iſtiuſmodi judicium ferre poſſint. Saniùs ſenſit Demetrius, cui etiam κακόζηλον, & inconcinnum videtur, Κένταυρος ἑαυτὸν ἱππεύων, *Centaurus ſe ipſum equitans*. Et hæc de παρίσῳ, quod, ut in allatis Latinorum verſiculis eleganter fit, ita ſæpiùs vitium eſt, quàm virtus.

IV. De figura, quæ ἓΝ ΔΙᾺ ΔΥΟΙ͂Ν vocatur.

AD quantitatis ſchemata quoque pertinent, ἓν διὰ δυοῖν, τμῆσις, & σύνθεσις.

Figuræ an quidem ſint, non eſt, quòd aliquis ambigat, cùm in iis ſit dictionis facies alia ab uſu communi. Neque putandum, poëtarum eſſe propria, cùm in proſâ etiam oratione reperiantur; ut de ſingulis mox oſtendemus. Quod ſiquis tantùm in Grammaticis de iis agendum putet, longè aliter ſenſiſſe ſciat Cæſarem Scaligerum; qui de tmeſi, & ſyntheſi quoque, in lib. de re Poëticâ tractat. Agnoſco tamen, opinionem contrariam haut levibus fulciri argumentis; quæ ipſa, quia res haut tanti eſt, hîc prætereunda duxi.

Ἓν διὰ δύο, ſive ἓν διὰ δυοῖν, quod barbarè vulgò *bendiadys* vocatur, fit, cùm una res in duas dividitur, metri cauſsâ, interpoſitâ conjunctione. Ita deſcribit Servius *a*; quæ definitio ſi plena eſt, non habebit hæc figura locum in oratione proſâ. Dixit tamen Cicero ad Lentulum *b*: *Hæc profectò vides, quanto expreſſiora, quantoque illuſtriora futura ſint, cùm aliquantum ex provinciâ, atque ex imperio, laudis acceſſerit.* id eſt, ex provinciæ imperio. Aliaque id genus apud eundem ſunt non pauca. Poëtis interim, quàm Oratoribus, multo eſt uſitatius. Horat. epiſt. 11. lib. 1:

a in 1. *Æn. verſ.* 65.
b lib. 1. *epiſt.* 7.

--- *Qui non moderabitur iræ,*
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens.

hoc eſt, dolor mentis. Nam fruſtra hunc locum ſollicitat H. Stephanus, qui *exmens:* itemque Muretus, qui *amens* mavult; quod ſe in vetuſtiſſimo Vaticano inveniſſe ſcribit lib. XVIII. Var. Lect. cap. III. Pertinet huc quoque illud Perſii ſat. II:

--- *Fibris ovium, Ergennâque jubente.*

Hoc eſt, jubente Ergennâ aruſpice, qui fibras ovium inſpexerat.

Utitur & Maro ſæpe hoc ſchemate: at non ornandi ſolùm, verùm etiam augendi cauſsâ. Sanè, quo magnam montium molem exprimeret, rem unam pluribus extulit verbis, atque ita aſſecutus eſt, ut quodammodo plures quoque res viderentur. Ait enim 1. Aen.

Hoc metuens, molemque & montes inſuper altos Impoſuit.

pro, molem altorum montium. Itidem in eclogis:

Cùm canerem reges, & prælia:

auguſtius eſt, quàm regum prœlia. Magnitudinem quoque periculi auget, cùm maluit *a*:

a Æn.1. *In brevia, & Syrtes urget,*

quàm, in brevia Syrtium. Majorem item opulentiam indicat illud *b*:

b Georg. 2. *--- Pateris libamus, & auro,*

quàm ſi dixiſſet, pateris aureis. Ornamenta etiam equi majora facit hoc ejuſdem *c*:

c Georg. 3. *Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo:.*

d Æn.9. quàm cùm ait idem *d*:

--- Maculis quem Thracius albis

Portat equus.

e Æn.3. Nam in priori illo pro unicâ laude, gemina exprimi videtur. Par ratio illius *e*, *In prædam partemque:*

ſive, ut alii codices habent, *In partem prædamque,*

pro, in partem prædæ: quod ipſum & apud Auſonium legere eſt epiſt. v. ad Theonem. Nec deſunt viri eruditi, qui ſimilem ſtatuant figuram in illis verbis:

Arma virumque cano.

Exponunt enim, virum armatum: quam etiam interpretationem adducit Bartholus IC. ad legem primam D. de pactis. Verùm contra eos facit, quod proximè anteceſſit; *Martis:* ut omnino dicendum ſit, eſſe hîc ἀνθ' ἑνὸς iſtiuſmodi: Qui antè res paſtorum, armaque ruſtica, tractavi, nunc Martia arma cano. At diſpar erit ratio, ſi, ex Varii & Tuccæ conſilio, (cujus cauſſam in Miſcellaneis adfert Nan-

f lib. 6. cap. 11. nius *f*) prætereantur quatuor primi verſus. Et Ovidium quidem, ac Martialem, ſententiam eorum probâſſe, argumento illud erit, quòd uterque, cùm ad operis initium alludit, *Arma virumque*, potiſſimùm dicat. Quod niſi tum ἓν διὰ δυοῖν agnoſcimus, res duæ à Marone proponentur, contrà quàm Ariſtoteles præcipit, qui uni poëmati unam proponi docet actionem. Vide, quæ hoc de verſu, ſive commenti, ſive commentati, Bartholomæus Maranta Peruſinus lib. 1. Lucull. Quæſt. & Marius Mattius Brixianus lib. 1. Opin. cap. iv.

V. De tmesi.

TMHΣΙΣ eſt, cùm una vox per quippiam interjectum dividitur. Dicitur & διακοπὴ, & διαίρεσις. Corinthus, ſive Coryrus (utrum-

Digitized by Google

(utrumque enim invenitur in vett. exemplaribus) vocat Διάλυσιν, Quinctilianus diviſionem, Donatus ſectionem, Diomedes diſſectionem, alii interciſionem. Utitur Cicero pro Marcello: *Me certè in omnibus rebus ſatis noſtræque conjunctioni amoriq; facturum*, pro *ſatisfacturum*. Idem pro Sextio: *Quod judicium cunque ſibi erat*. pro, *quodcunque*. Pro Cœlio: *Luceius, ſocius veſtræ religionis, jurisque jurandi*. pro, *jurisjurandi*. 1. Off. *Rei totius publicæ otium exoptandum eſt*. pro, *Reip*. Varro etiam in libb. de Re ruſticâ, *Are bos facias*: item, *Are bos fecerunt*. pro, *arefacias*, & *arefecerunt*. Quinctiliani eſt, *plebiſve ſcitis*, pro, *plebiſſcitis*. Agellius lib. 11. cap. XVIII: *Socratique, & Platoni, per fuit familiaris*. pro, *perfamiliaris*. Sunt & compluria ejus generis in Pandectis. Ut illud, *Per enim abſurdum eſt*. pro, *perabſurdum*. Item, *Et magis enim eſt*. pro, *etenim*. Adhæc, *Et aliud eſt enim*. pro, *etenim*. Item, *Vnus enim quiſque*. pro, *unuſquiſque*. Quibus, ut Scipio Gentilis *a* obſervat, ſimile eſt illud Ulpiani: *in ut differenter*. pro, *indifferenter*.

Poëtis verò crebrum eſt hoc ſchema. Homerus Il. *α*:

> Ἐκ *b* δ' εὐνὰς ἔβαλον, κατὰ δὲ πρυμνήσι' ἔδησαν.
> Ἐκ δὲ καὶ αὐτοὶ βαῖνον ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης.

Pindarus *c*:

> --- Δωρίαν *d* ἀ-
> πὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβανε.

E Latinis inprimis tmeſi gaudebat Lucilius: unde de eo ſic Auſonius *e*:

> *Reſciſſo diſce componere nomine verſum.*
> *Lucilii vatis ſic imitator eris.*

Sanè Lucilii inter alia eſt:

> *Inluvies, ſcabies, oculos huic deque petigo.*

Neque enim dicitur *petigo*, quod malè hoc ex loco ſuſpicatus Marcellus, ſed *depetigo*. Gloſſ. in Cyrilli calce inventæ: λέπρα, *lepra*, *depetigo*. Λεπρὸς, *leproſus*, *depetigioſus* f. Similis tmeſis in illo Plauti Amphitr. *g*

> *Quid ego feci, qua iſtæc propter verba dicantur mihi?*

Terentius Andr. *h*:

> *Cum quibus erat cunque unà, his ſeſe dedere.*

Et Eunucho *i*:

> --- *Thais maximo*
> *Te orabat opere, ut cras redires.*

Lucretius lib. 1:

> --- *Quod nunquam ſine perniciali*
> *Diſſidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari.*

a *lib. 1. ἐμπειρ. Iuris cap.* 14.
b *Anchoras ejecerunt, ac ligaverunt puppes. Sed & ipſi exierunt in litus maris.*
c *od. 1. Olymp.*
d *Lyram Dorium ſonantem cape à clavo, ad quem ſuſpenſa eſt.*
e *epiſt. 6.*
f *Batava Vulcanii editio habet* depetigoſus: *illa H. Stephani, qua prima*, depetigioſus. *Malim*, depetiginoſus, *propter* ἀναλογίαν. *Nempe à* petigine, *ut à* voragine voraginoſus.
g *act. 2. ſc. 2.*
h *act. 1. ſc. 1.*
i *act. 3. ſc. 3.*

pro, *ſegregari*. Et lib. II:

Aut magis hamatis inter ſe perque plicatis.

pro, *perplicatis*. Servius tmeſin quoque eſſe ait in illo Maronis II Aen.

--- Satis una ſuperque
Vidimus exſcidia, & captæ ſuperavimus urbi.

a *Ind. Virgil. in ſatis.* Ac cenſet Erythræus *a*, exiſtimaſſe Servium, *ſupervidimus* unam eſſe vocem. Non puto, doctiſſimum grammaticum uſque adeò ineptiiſſe. Potiùs mihi perſuadeo, *ſatis ſuperque*, quæ jungi amant, pro unâ voce habuiſſe: aut laxiùs tmeſios voce uſum, ut iis etiam conveniat, quæ inſtar unius vocis ſoleant conjungi. Sed utcunque de eo ſit, conſtat, Maronem crebrò uti hâc figurâ. Ut in calcato iſtoc III. Georg.

Talis Hyperboreo ſeptem ſubjecta trioni.

Item I. Aen.

Et multum nebulæ circum Dea fudit amictu.

Quod maluit, cùm poſſet, *Dea circumfudit*. Idem II. Aen.

Quo res cunque cadent, unum & commune periclum.

Item V:

Hac celebrata tenus ſancto certamina patri.

Et VII:

Cede locis: ego, ſiqua ſuper fortuna laborum eſt,
Ipſa regam.

Et IX:

Inque ſalutatam linquo.

Et X:

Ille pedem referens, & inutilis, inque ligatus.

b *lib. 1. od. 9.* Et alibi non ſemel. Similiter Horatius *b*:

Quem ſors dierum cunque dabit, lucro
Appone. Item *c*:

c *lib. 1. epiſt. 7.*

Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.

d *lib. 1. ep. 118.* pro, *promerentis*. Martialis *d* quoque *Argiletum* dividit:

Argi nempe ſoles ſubire letum.

e *lib. 2. ep. 17.* Item *e*:

Argique letum multus obſidet ſutor.

Auſonii etiam eſt in Cæſaribus:

Matrique cida Nero proprii vim pertulit enſis.

pro, *matricidaque*. Niſi legi malis, *matricida*; ut ſecunda ſit porrecta, quemadmodum in illo Sidonii *f*:

f *carm. 5. verſ. 291.*

--- Raperet cùm Taurica ſacra

Matrici-

Matricida pius.

Ejuſdem Auſonii eſt epiſt. IV:

Villa Lucani mox potieris aco.

Pro *Lucaniaco:* quo alibi *a* in jambico dimetro utitur penultimâ porrectâ. Eo autem modulo reſpuit hanc vocem verſus pentameter: uti phalæcius, & jambicus, *Argiletum:* niſi ecthlipſis fiat à vocali correptâ. Eſt verò in utrâque hac voce tmeſis eò durior, quia eſt extra compoſitionem: contrà quàm factum in cæteris exemplis. Durior quoque illa Ennii *b*: --- *Telo*

a *epiſt.* 22. *& epigr.* 29.

Transfigit corpus, ſaxo cere comminuit brum.

Quæ tamen, ut obſervavit Calpurnius Piſo, tolerabilis eſt præ illâ Sempronii Gracchi *c*:

Præfractè oblatam ſtultum eſt medi ſpernere cinam.

b *lib.* 6. *annal. apud Calp. Piſonem, & ex parte Serv.* 1. *Æn. ac Donatum de tropis.*

Quippe in Enniano illo cerebri diminutio quodammodo vocis diviſione repræſentatur. Quid etiam durius hiſce, licet compoſitis, & quæ, niſi diſſolvas, verſus reſpuat? *Inque ſulas penetrant Urbis.* Pro, *in inſulas. Ocque cidens,* pro *occidens. Unque guliſque,* pro *unguliſque.* Sunt ea apud Abbonem de obſidione Lutetiæ; qui paullo ante annum Chriſti nongenteſimum vixit. Plura de tmeſi idem Piſo lib. 11. & ex eo Merula in III. Annal. Ennii. Quæ videre omnino operæ eſt.

c Gracchus *pro* Graj' *eſſe apud Piſonem legendum, monuit Merula in* 3. *Annal. Ennii.*

VI. DE SYNTHESI.

TMESI opponitur ΣΥΝΘΕΣΙΣ, cùm ex duobus verbis, præter vulgi morem, unum conflatur. Dicitur & ὑφ' ἕν, quaſi ὑφ' ἕν μέρος λόγου. Item συμπλοκή. Græcis eſt familiaris. Multa illius exempla vide apud Henricum Stephanum in Paralipomenis Grammaticarum Inſtitutionum. Latinis quoque eſt uſurpatiſſima. Ac crebrò quidem cum particula *ſemper.* Terent. Andria *d*:

--- *Et heri ſemper-lenitas.*

d *act.* 1. *ſc.* 2.

Lucretius lib. I:

Unde ſibi exortam ſemper-florentis Homeri
Commemorat ſpeciem.

hoc eſt, ἀειθαλῆς. Imitatus id Ovidius VII. Met. *e*

Vertice de ſummo ſemper-florentis Hymetti.

e *fab.* 26.

Propertii etiam ſunt, *ſemper-amicitia, ſemper-furor, ſemper-cupidus,* pluraque id genus. Ovidii IV. Faſt. *ſemper-parens.* Senecæ in Hippolyto eſt, *ſemper-furentes caminos:* uti in Hercule Furente, *ſemper-alienum Iovem:* in Thebaide, *ſemper-cruente.* Valerius Cato in Ditis, juxta reſtitutio-

tutionem Scaligeri, ait, *ſemper-mendacia faſtus:* atque ex ejuſdem Scaligeri mente, Dionyſius Cato in IV. de moribus *ſemper-pauper*. Imò nec aliter Maro videtur dixiſſe:

Namque erit ille mihi ſemper-deus.

Quamquam ſcrupulũ injicere poſſit, quòd *ſemper*, ac *deus*, disjunctim legantur in codd. antiquis: ut Pierius obſervavit. Exiſtimant viri eruditi, ut Maro Auguſtum appellat *ſemper-deum*: ita Iſidem aliis *nunc-deam*, vel *jam-deam*, vel *jam-numen* vocari. Signant autem Tibulli hoc ad Iſidem *a*:

a *lib. 1. el. 3.*

Nunc, Dea, nunc ſuccurre mihi.

b *lib. 2. el. 28.*

Et illud Propertii *b*:

Io verſa caput primos mugiverat annos.
Nunc Dea, quæ Nili flumina vacca bibit.

c *lib. 9.*

Et Lucani iſtud *c*: *Evolvam buſto jam numen gentibus Iſin.*

Sed in Lucano nihil cogit, ut ὑφ' ἓν ſtatuamus. In Propertio autem ἀντίθεσις, & ibidem, & deinceps inſtituta, indicat ſententiã eſſe, *Nunc verò eſt Dea*. In Tibullo verò ſatis eſt apertum, ἐπίζευξιν eſſe, non ὑφ' ἕν. Potiùs ſit ὑφ' ἓν in illo Plauti *d*:

d *Perſ. act. 3. ſc. 1.*

Tace. ſtulta. nunc tu nunc-hominum mores vides?

e *Heauton. act. 1. ſc. 1.*

f *ſc.* Injicite huic.

hoc eſt, ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων. Quæritur, an non uti *ſemper*, ita etiam *olim*, & *nuper* uſurpentur. Sanè Catulli eſt, *olim-furores:* id eſt, τοῦ πάλαι θυμοῦ: & Terentii *e* illud à multis adduci ſolet *f*:

Quamquam hæc inter nos nuper-notitia admodum eſt.

g *palæſtrâ de Latinitate Lipſii pag. 456.*

h *ſc.* Sta illico.

i *act. 1. ſc. 1.*

Sed hoc loco quædam exemplaria habent, *nupera notitia*: quomodo Plautus Captivis *f* ait, *hominem nuperum, & novitium*. Et Henr. Stephanus *g*, ſive *nuper*, ſive *nupera*, non cum *notitiâ*, ſed cum *admodum* conjungendum putat. Apertius eſt de *ante*, & *poſt*. Plautus Trinummo *h*: *Vt virtute eorum ante-parta per flagitium perderes.* Idem Truculento *i*:

Vnde ante-parta demus poſt-partoribus.

k *epig. 4.*

l *lib. 3. od. 24.*

m *Æn. 1.*

n *Lucret. lib. 1.*

o *libro de adſpiratione.*

p *heri aut nuper.*

Simile etiam apud Comicos, *poſt illa*. Catulli *k* eſt:

Vbi ille poſt-faſelus antea fuit.

Horatii *l* eſt: *Clarus poſt-genitis*. Virgilii item *m*:

--- *Neque enim ignari ſumus ante-malorum.*

id eſt τῶν πρότερον κακῶν, ſive *præteritorũ malorum*, ut exponitur in gloſſis Iſidori. In vett. tamen codd. Maronis diſtinctè legas, *ante malorum*: ut Pierius ſcribit. Sed Servius clarè agnoſcit ὑφ' ἓν, ſimileque eſſe ait illi *n*. --- *Cœli ſubterlabentia ſigna*. Ovidii quoque eſt, *ante-mei*: ut monitum etiam Ioviano Pontano *o*: ne χθὲς καὶ πρώην *p* Criticos hoc,

&

& ſimilia, commentos putes. Nec poëtæ ſoli ita duo hæc præverbia ſociant. Nam Salluſtius *a* ſimiliter *poſt-futuris* dixit pro nepotibus, vel poſteris: & apud Juriſconſultos legimus, *poſt-factum*, *poſt-delictum*. Videtur & ὑφὲν eſſe, *ubi-loci*, *inde-loci*, *interea-loci*: de quo Giffanius in Indice Lucretiano *b*. Etiam *bene*, & *malè*, ſic interdum junguntur. Propertius lib. III. el. XVI:

--- Per mediam bene-olenti flumine Naxon.

Seneca in Thyeſte *c*:

Quis male-deorum Tantalo vivas domos
Oſtendit iterum?

Ita enim legendus is locus. Nam *male-dii*, qui Græcis κακοὶ δαίμονες *d*. Non dico κακοδαίμονες *e*, quia hoc aliud eſt.

Crebrò item *nec* ſimiliter coaleſcit. Ut apud Catullum de nuptiis Pelei, & Thetidis; quod carmen malè in veteri Rhegienſi, itemque Aldinâ, & aliis editionibus, *Argonautica* inſcribi, notum eſt:

Funera Cecropiæ nec-funera portarentur.

Ubi quoque ὀξύμωρον habes. Terent. Heaut. *f*

Ut hanc lætitiam nec-opinanti primus ei objicerem domi.

Quomodo & Tullius ait epiſt. XII. lib. XV: *Quam mihi facultatem hic nec-opinatus & improviſus provinciæ caſus eripuit.* Monet ibi Manutius, *nec opinatus, & improviſus*, dici, ut epiſt. I. lib. X. ait, *Nec miror, & gaudeo.* Nempe non vidit, *nec-opinatus* dici, ut Tuſc. III. ait, *Si nec-opinatò quid evenerit.* hoc eſt, ἀπροσδοκήτως. Similiter orat. de Haruſpicum reſponſis ait: *Niſi forte exiſtimatis, hanc tantam illi colluvionem, tantamque everſionem civitatis, in mentem ſubitò in roſtris nec-cogitanti venire potuiſſe.* Ut audiendus hîc non ſit doctiſſimus ille Monſtrolienſis corrector, ſed ſæpe audacior, quàm par eſt; qui, invitis omnibus libris, pro *nec-cogitanti* lubens nobis obtruſerit *concionanti*.

a in hiſtor. fragmentis.
b in inde-loci.
c act. 1. ſc. 1.
d mali. ſive infernales Dii.
e infelices. Valerius tamen Max. lib. 1. cap. 7. §. 7. pro malo genio uſurpat.
f act. 1. ſc. 2.

CAPUT V.

DE SCHEMATIBUS, QUÆ FIGURANTUR SECUNDUM QUALITATEM, VEL SITUM.

SECUNDUM *qualitatẽ variantur* παρονομασία, ὁμοιόπτωτον, ὁμοιοτέλευτον, παρήχησις, & ἐρώτησις.

Παρονομασία *eſt, cùm ſententia immutatur vel addendo, vel detrahendo, vel tranſponendo, vel immutando literam unam, pluresve, vocabuli ejus, quod anteceſſit.*

Diffe-

Digitized by Google

Differunt ὁμοιόπτωτον, *&* ὁμοιοτέλευτον· *quòd* ὁμοιόπτωτον *requirit eoſdē caſus in nominibus, pronominibus, & participiis; eadem tempora in verbis :* ὁμοιοτέλευτον *reſpiciat ſimilem terminationis ſonum. Itaque* ὁμοιόπτωτον *ſit in principiis, medio, aut fine orationis: at locum tantùm habet in iis, quæ declinantur. Verùm* ὁμοιοτέλευτον *tantùm fit in fine, ac in quibuſvis vocibus committitur.*

Παρήχησις *eſt, cùm ſyllaba una pluréſve vocis ejus, quæ anteceſſit, vel continuè, vel paucis interjectis, in ſequenti aliquâ repetuntur.*

Interrogatio eſt, cùm, ubi rectâ oratione vulgò utimur, orationem ad inquirendum inflectimus.

SECUNDUM *ſitum figurantur* ὑπέρβατον, παρεμβολή, παρένθεσις, συνάντησις, *&* ζεῦγμα.

Ὑπέρβατον *eſt, cùm in longiori ſententiâ verbum ad calcem uſque transfertur.*

Παρεμβολή, *&* παρένθεσις *conveniunt, quòd utrobique oratio in orationis medio interponitur: differunt autem, quòd illa aliquam ex circumſtantiis rei interſerat, ideoque molliùs ſermonis ſtructuram dividat; hæc verò ſimplex ſit, & totâ materiâ aliena.*

Συνάντησις *duas orationis partes ita collocat, ut è duabus, quas ſubjicit, poſterior priori, prior poſteriori reddatur.*

Ζεῦγμα *ita diſponit partes orationis, ut eodem ordine, quo cœptū eſt, fiat redditio.*

I. DE PARONOMASIA.

a heſitantes, at non prorſus hærentes.
b anni tēpeſtas, & loci ingenium.
c lib 3. Sibyll. orac.
d de Pallio cap. 2.
e lib. 7. cap. 15.
f Erit & Samos arena, erit Delus ignota, Et Roma vicus.
g act. 2. ſc. 3.

SEQUUNTUR ſchemata, quæ ſecundùm qualitatem variantur. In his vel ſimilitudo ſpectatur: vel orationis flexus. Poſterioris generis eſt ἐρώτησις: prioris verò ſunt hæc quatuor, παρονομασία, ὁμοιοκατάληκτον, πάρισον, & παρήχησις.

Παρονομασία, quæ Cornificio dicitur *annominatio*, (recentiores *alliterationem* vocant) aliam efficit ſententiam elementi unius, pluriúmve adjectione, detractione, tranſpoſitione, vel immutatione.

Adjectione, ut II. ad Corinth. cap. IV: ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι *a*. Apud Hippocratem, ὥρη καὶ χώρη *b*. Item cùm Timæus à maledicentiâ Ἐπιτίμαιος dictus. Nam ἐπιτιμᾷν, *reprehendere*. Et in illis, ut creditur, Sibyllinis *c*, Tertulliano *d* etiam, ac Lactantio *e* lectis:

Ἔσται καὶ Σάμος ἄμμος, ἐσεῖται Δῆλος ἄδηλος,
Καὶ Ῥώμη ῥύμη.

Ubi & detractio cum immutatione. Apud Terentium Heaut. *g* Syrus Clitiphoni, herili filio, ait:

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.

Porcii

Porcii Licinii *a* eſt iſthoc de Attilio:

Ferreum ſcriptorem opinor, verùm exſcriptorem tamen,
Vt legendus ſit.

Ubi & παρηγμένον: quemadmodum quoque in Apoſtoli loco ſuperiùs adducto: itemque illo in II. de Orat. *Video me à te non conveniri, ſed circumveniri.* Vbi & levis immutatio. Etiam παρηγμένον concurrit in illo Martialis lib. IX *b*:

Nam vigilare leve eſt, pervigilare grave.

Et hoc Statii lib. III. Sylv.

--- Venies, cariſſima conjux,
Prævenieſque etiam.

At diſpar ratio in illo Auſonii Idyll. IV:

Poſſes ornatus, poſſes oneratus haberi.

ubi & μετάθεσις. Solùm adjectio eſt, cùm idem in gratiarum actione, *faſtorum, & faſtidiorum*, conjungit. Eſt & hujuſmodi illud Appuleii *c*: *Vbi uber, ibi tuber.* Quo loco *uberis* vox accipitur eâ ſignificatione, quâ apud Maronem *d* eſt *uber glebæ*. Mera quoque adjectionis παρονομασία fuerit, ſi eos, qui trans mare currunt, ut alibi ſint, non ut alii, dicas, mutare τόπον, οὐ τρόπον. i. *cœlum, non animum*, ut ait Flaccus *e*; ſolem ſolumque, non mentem affectibus mancipatam.

Detractio contrà eſt in illo Aeſchinis contra Demoſthenem: οὐ γὰρ τὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸν τόπον μόνον μετήλλαξε *f*. Et hoc Theocriti Idyll. XXVI:

Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέροισαι *g*.

Eſtque alluſio ad nomen *Penthei*, quod eſt à πένθος *h*. Sic Plautus Bacch. *i*

Magis illectum tuum, quàm lectum metuo.

Terent. Eunuch. *k*

Video ſentum, ſqualidum, ægrum, pannis anniſque obſitum.

Apud Cic. II. de orat. *Si tu & adverſus, & averſus impudicus es.* Ejuſdem eſt *l*, *Res mihi inviſæ viſæ ſunt, Brute.* De quo Cæſar Scaliger oratione ſuâ adverſus Eraſmũ. Martialis *m* luſit vocibus, *Sabellus, & bellus.* Claudianus *n* de ſene Veronenſi, qui villâ ſuâ nunquam egreſſus errat:

Erret, & extremos alter ſcrutetur Iberos:
Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

Cum πολυπτώτῳ concurrit in veteri lapide *o*:

Hoſpes, quod dico, paullum eſt; adſta, ac pellege:
Heic eſt ſepulcrum haut pulcrum pulcrai feminai &c.

Quibus placet ἐτυμολογία *ſepulcri*, quæ in commentariis Terentianis *p* adducitur, hi παρηγμένον inſimul hic ſtatuent: ſed omnino eſt à *ſepul-*

ſſ *tum*,

a apud Cicer. 1. de Fin.
b epig. 70.
c Flor. 4.
d Æn. 1.
e lib. 1. epiſt. 11.
f nõ enim mores, verum locũ ſolum mutavit.
g Ex mõte luctum, non Penthea reportantes.
h luctus.
i act. 1. ſc. 2.
k act. 2. ſc. 2.
l apud Fab. lib. 9. cap. 4.
m lib. 12. epig. 39.
n epig. 6.
o vide totam inſcriptionẽ apud Aldum de Orthographia in Paullũ.
p in Andr. act. 1. ſc. 1.

Digitized by Google

tum, quà ratione à ſupinis (uti vocant) deſcendant, *lavacrum, fulcrum, involucrum*, ac fortaſſe *pulcrum*, nempe à *politum* κ῀τ συγκοπὴν unius literæ: niſi cum magno viro *a* à πολύχειρ deductum malis.

Tranſpoſitionis παρονομασία eſt in exemplo iſthoc, quo & Ariſtoteles uſus lib. III. Rhet. Α῎γρὸν γὰρ ἔλαβον ἀργὸν παρ' αὐτοῖς *b*. Quibus etiam in verbis luſiſſe Xenophontem lib. VIII. Κύρȣ παιδείας, ad eum Ariſtotelis locum obſervavit P. Victorius. Itidem in Ἀνθολογίας epigrammatis jocus eſt in χείλη *c*, & λείχει *d*. Simile hoc è Troadibus Senecæ *e*, in quo & detractio:

Minimum decet libere, cui nimium licet.

Quamquam in *minimum*, & *nimium*, vix tranſpoſitionem animadvertere eſt. Manifeſtior illa, cùm vetus poëta, teſte Varrone *f*, dixit, *omnicarpæ capræ*: non autem, quia inde capris nomen: cùm ſit à Tyrrheno κάπρος, ut ex Heſychio diximus in Originum libris. Tranſpoſitionem quoque cum additionis exemplo habes in hoc Cic. lib. I. ad Att. epiſt. x: *Conſul autem ipſe parvo animo, & pravo, facie magis, quàm facetiis, ridiculus.* Hæc παρονομασίας ſpecies, quæ literarum fit trajectione, vocatur ἀναγραμματισμὸς, itemque μετάθεσις, aut ὑπέρθεσις.

Denique immutatione παρονομασία fit: præſertim in nominibus propriis. Vt cùm Antiochum cognomento Ἐπιφανῆ, hoc eſt, *Illuſtrem*, vulgò vocitarunt *g* Ἐπιμανῆ, id eſt, *furioſum*: cumque Δημόκριτον nominarunt Ληρόκριτον *h*, quaſi nugarũ inſtitorem: aut cùm Χρύσιππον Carneades diceret Κρύψιππον *i*, quia ſtatua ejus in Ceramico ob vicinam equitis ſtatuam vix conſpicua foret: item cùm Cato Fulvium Nobiliorem dixit *mobiliorem*: aut cùm Tiberium Claudium Neronem, quòd affatim biberet merum caldâ mixtum, vocarunt Biberium Caldium Meronem *k*: aut cùm Cyprianum homines improbi, ut ex Lactantio *l* ſcimus, appellarunt coprianum à copriis, hoc eſt, ſcurris: aut cùm Julianus, quòd idolorum templa à Conſtantino Magno clauſa aperuiſſet, ac gentilibus reſtituiſſet, *Idolianus m* à Chriſtianis dictus eſt: cujuſmodi nominum immutationes ab Ariſtotele *n* vocantur παραπεποιημένα, item σκώμματα παρὰ γράμμα.

Neque ſchema hoc ſacra neſcit pagina, inprimis in gentium diis. Judæi enim, ut Scaligero monitum, Accaronitarum numen, quod *Baal-zebachim*, hoc eſt, Deus victimarum ſive immolationũ dicebatur, joculari vocabulo, *Beel-zebub*, hoc eſt, Deum muſcæ nominarunt: ut cum II. Reg. 1. 2. legimus: *Ite, conſulite Deum Beel-zebub, Deum Accaron.* Scio, ita vulgò eſſe perſuaſum, ipſos ſic Accaronitas vocâſſe. Sed cui fiat veriſimile, tam diſpreto nomine eos appellâſſe, quod pro ſum-

a *Caſ. Scaligero de cauſſis L. L. lib. 1. cap. 22.*
b *agrum enim incultum ab eo accepit.*
c *labia.*
d *lingit.*
e *Sc.* cùm læta pelago.
f *lib. 4. de L. L.*
g *Polybius, Athenæus, alii.*
h *Laërt. in Epicuro.*
i *idem in Chryſippo.*
k *Sueton. in Tiberio cap. 42.*
l *lib. 5. c. 10.*
m *Nazianzenus.*
n *3. Rhet.*

ſummo numine colerent? Illud etiam hanc ſententiam confirmat, quòd qui gentibus erat *Baal-reem*, hoc eſt, βροντεὺς *a*, ſimiliter ridiculo nomine *Baal-phegor*, hoc eſt, πορδεὺς *b* in Scripturis appelletur. Nempe eadem ratione, ac Ζεῦς ὑψιβρεμέτης, qui Doricè Σδεὺς (nam Z eſt ΣΔ, ut κωμάζω κωμάσδω) Ariſtophani riſum captanti eſt Βδεὺς, quaſi à βδέειν, id eſt, *viſire*. Nam qui Βδεὺς inter veras τοῦ Διὸς appellationes reponunt, planè falluntur.

Eadem παρονομασίας forma etiam extra hominum Deorumque appellationes invenitur: idque apud omnes penè ſcriptores. Ut apud Herodotum lib. 1: Παθήματα μαθήματα· *quæ nocent, docent*. Par ratio in illo Crœſi ad Solonem *c*: Τοῖς *d* βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν. Quo jubebat, aut minimum verſari cum hominibus fortunatis, nec aſſuetis vera audire; aut loqui ea, quæ lubentes audirent. Atque hinc Victorius *e* colligebat, non eſſe hoc ſchema inventum Gorgiæ, vel Iſocratis, etſi inprimis illud frequentarint. Ariſtophanes ſcitè ταμίας, ſive *promicondos*, vocat λαμίας, ſive *ſtriges*: quia ut hæ exſugerent ſanguinem, ita illi pecuniis exenterarent. Quòd cùm frigidè dictum Plutarcho *f* videtur: ſeveriùs omnino judicium exercet, quàm in Comico oporteret. Similiter Latini. Ennius *g*:

Haut doctis dictis certantes, ſed maledictis.

Quod imitatus Plautus Aſinariâ *h*:

--- *Dicta docta pro datis.*

Et Trinummo *i*:

Multa ego poſſum docta dicta, & quamvis facundè loqui.

Et Menæchmis *k*:

Dictum faceſſas doctum, & diſcaveas malo.

Idem Epidico *l*:

Malim iſtiuſmodi mihi amicos furno merſos, quàm foro.

Vbi *foro merſos* vocat ære obrutos alieno: quia nempe in foro trapezitæ eſſent. Ejuſdem Plauti eſt prologo Mercatoris:

Amens amanſque utut animum offirmo meum.

Quod imitatus Terentius *m*:

Inceptio eſt amentium, haut amantium.

Eâdem Plauti comœdiâ *n* legas:

--- *Igitur hóccine eſt*

Amare? arare mavelim, quàm ſic amare.

Quibus ipſis in verbis luſit Martialis *o*:

Artemidorus amat, Calliodorus arat.

Item Plauti eſt Ciſtellariâ *p*:

a *Tonans.* b *pedens.* c *apud Plutarchum in vita Solonis.* d *cum regibus aut nequaquam eſt verſandum, aut quã ſuaviſſimè.* e *lib. 37. Var. Lect. cap. 22.* f *initio diſſertationis De cõparatione Ariſtophanis, & Menandri.* g *apud Agellium lib. 20. cap. 9.* h *act. 3 ſc. 1.* i *ſc. quo ille homo.* k *act. 2. ſc. 1.* l *act. 1. ſc. 2.* m *Andr. act. 1 ſc 3.* n *act. 2. ſc. 3.* o *lib. 9. epigr. 22.* p *act. 1. ſc. 1.*

--- *Amor, & melle, & felle eſt fœcundiſſimus.*

a act. 1 ſc. 2.

Et Truculento *a*:

In melle ſunt linguæ ſitæ veſtræ, atque orationes,
Lacteque: corda felle ſunt lita, atque acerbo aceto.

b carm. 16. in Profeſſores Burdigalenſes.

Quibus locis duobus ſimiles duo occurrunt Auſonii. Vnus quidē *b*,

Cui felle multo, melle multo mens madens.

Alter autem *c*,

Qui felle carmen, atque melle temperans.

c epiſt. 15.
d Flor. lib. 3. cap. 17.

Notum etiam dictum Livii Druſi *d*: *Nihil ſe ad largitionem ulli reliquiſſe, niſi ſiquis, aut cœlum dividere vellet, aut cœnum.* Quibus in verbis etiam luſit Tertullianus libro de ſpectaculis cap. xxv. Incerti eſt poëtæ apud Varronem lib. iv. de L. L.

Honus eſt honos, qui ſuſtinet Remp.

e apud Noniū in Saperda.

Et hoc ipſius Varronis Modio *e*:

Omnes videmur nobis eſſe belluli,
Et feſtivi ſaperdæ, cùm ſimus ſapri.

f cancrum piſcem.
g lib. 6. Animad. in Athen. cap. 17.
h in σαπέρδης. Ac meminit σαπέρδου piſcis etiā Lucianus in Somnio, ſive Gallo.

Vbi *ſaperdæ* dicuntur ſapientes, ut Feſtus, & Nonius, interpretantur: (aliàs eo τὸ καρκῖνον ἰχθὺν *f*, vel, ut Caſaubonus *g* legendum putat, τὸ κορακῖνον, ſignificati, Heſychius *h* & Etymologus volunt; ſed diſſentiente ab iis Athenæo) *ſapri* verò ſunt nugaces; ut vox σαπρὸς exponitur in Philoxeni gloſſ. Etiam Cicero hoc genere delectabatur. Vt pro Roſcio Amer. *Terret etiam nos, ac minatur, tribus prædiis, hoc eſt, præmiis ſceleris ornatus.* Item Catilin. I: *Qui de hujus urbis, atque adeò orbis terrarum exitio cogitent.* Quomodo & Tertullianus dixit lib. de animâ cap. I: *Non unius urbis, ſed univerſi orbis iniquam ſententiam ſuſtinens.* Idē Cicero Philipp. III: *En, cur magiſter ejus ex oratore arator factus ſit.* Et Philip. XI: *Paratum habet imperatorem, C. Caſſium, P. C., contra Dolabellam; nec paratum ſolùm, ſed peritum, atque fortem.* Livii quoque eſt lib. XXII: *Itaque plebiſcitum, quo oneratus magis, quàm honoratus ſum, primus antiquo, abrogoq́.* Et ex poëtis æqualis ejus Ovidius, II. Faſt.

Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.

Etiam in II. de Arte Rigaltius legit:

Et Venus in venis ignis in igne fuit.

i lib. 2. epig. 15.

De quo vide ſis notas ejus in Phædrū. Sed magis mihi placet vulgatum, *Et Venus in vinis:* propter illud, *ignis in igne*. Etiam Martialis eſt *i*:

Sed dum ludit Aper, lædere novit Aper.

Ac ſuſpicor, Sedulium ſimiliter ſcripſiſſe in præfatione operis paſchalis: *Sæpe belliger miles armis, quibus aſſuetus eſt lædere, delectatur etiam ludere.* In MSo utrobique *ludere* invenimus. Pro quo, priori loco *dimi-*

care

Digitized by Google

care ſubſtituerunt; ſententiæ quidem convenienter; ſed tamen quanto minus à veteri ſcriptura abit, quod repoſui. Appuleius Apolog. 1: *An vobis* (Mercuriolum) *quem ſceleſtus ille ſceletum* (σκελετὸν) *nominabat.* Ejuſdem ex epigrammatis eſt *a*: a *apol.* 1.

Haſce duas flammas, dum potiar, patiar.

Baſſiani Caracallæ eſt de fratre Getâ à ſe interemto, quem Aſtrologi divum, id eſt, imperatorem fore prædixerant: *Sit divus, dummodo non ſit vivus.* Auctor Spartianus. Auſonio quoque hoc ſchema in deliciis fuit. Vnum alterum locum jam vidimus. Simileque hoc epiſt. XXII: *Soli & ſali commercio.* Et in iiſdem vocibus epigr. XXXII:

Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cælo,
Aeneadûm genitrix hîc habito alma Venus.

Et epigr. ſequenti:

Sive legat quæ dabo, ſive tegat.

Cui ſimile hoc ejuſdem præfat. in ludum ſapientum:

Aequanimis fiam te judice, ſive legenda,
Sive tegenda putes carmina, quæ dedimus.

Eodem carmine ait:

Optabo ut placeam, ſin minùs, ut taceam.

Oroſius lib. de arbitrii libertate: *Lex imperat, fides impetrat.* Sed quid veteres Theologos tango? quorum Auguſtinus, & alii plerique, tantopere hoc gaudent ſchemate, ut etiam affectâſſe videantur.

Ad hanc paronomaſias ſpeciem, cui mole ſuâ laborare videatur ſchematum multitudo, referre poſſit figuram, quam Hermogenes πάρισον vocat. Cùm autem ea vox non uno à rhetoribus accipiatur modo; (duas certè ſignificationes ab hâc diverſas capite proximo afferemus) Hermogeni *b* πάρισον eſt, cùm idẽ uſurpatur verbum variatum præpoſitionibus, aut nominibus appoſitis. Iſocrates *c*, alius tamen ab illo nobili ſophiſtâ: Ἐὰν ᾖς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθής *d.* Terentius Andr. *e*

b *l.* περὶ μεθόδου δεινότ.
c *ad Demonicum.*
d *Si fueris avidus diſcendi, multa diſces.*

Niſi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam
Provolvam; teque ibidem pervolvam in luto.

Cicero ad Quinctum fratrem lib. II. ep. IX: *Tu verò ut me & appelles, & interpelles, & obloquare, & colloquare, velim.* Idem pro Roſcio Amerino: *Non modò ignoſcendi ratio, verùm etiam cognoſcendi conſuetudo, jam de civitate ſublata eſt* Et eâdem: *Ex eo T. Roſcius non paullo neſcio quid in ſuam rem convertit: ſed hunc funditus evertit bonis.* Poſſis huc etiam referre illud apud Ciceronem in ſecundo de oratore: *Si tu, & adverſus, & averſus impudicus es.* In quo detractionis παρονομασίαν ſuperiùs ſtatueba-

e *act.* 4. *ſc.* 4.

tuebamus. Vide & Apoſt. II. Cor. 1. v. 6. & Phil. III. 2. 3.

Quod ſi πάρισον eſt, cùm manet poſterior cõpoſiti pars, priori immutatâ: πάρισον etiam erit, cùm manet prior, mutatâ poſteriori. Ita Juſtinus Martyr apologiâ priore ait, ſe inſidias, fuſtuarium, crucisve ſupplicium exſpectare, vel ὑπὸ Κρέσκεντος τοῦ φιλοσόφου, καὶ φιλοκόμπου· *à Creſcente philoſopho, & philocompo:* hoc eſt, inanis jactationis, & arrogantiæ amatore.

Dicitur autem vox quoque immutari ſolâ quantitate. Itaque
a Fabius lib. 9. c. 3. etiam παρονομασίας ſpecies fuerit: *Avium a dulcedo ducit ad avium.* Sanè his in vocibus luſit quoque Maro, cujus illud Georg. II:

Avia tum reſonant avibus virgulta canoris.

b Fabius ibid. Citat & Fabius *b* ex Epigrammatis Ovidii, quæ interciderunt:

Cur ego non dicam, Furia, te Furiam?

c epig. 10. qui locus malè in Aldinâ habitus. Catullus *c*:

--- Volo ad Serapis
Ferri manè; mane, inquio puellæ.

Sæpe verò cum quantitate etiam literæ unius, vel plurium, fit com-
d act. 3. ſc. 4. mutatio. Plautus Mercatore *d*:

Aedepol, næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.

Ubi priori loco *malis* eſt *maxillis*. Tullius quoque ſimiliter luſit ad
e lib. 1. epiſt. 13. Atticũ *e* ſuum ſcribens: *Fuerunt* (judices) *quos fames magis, quàm fama, commoverit*. Cui, & ſententiâ, & ſchemate ipſo (manente tamẽ quan-
f in Proſtibulo, teſte Nonio in Rumen. titate) ſimile eſt illud Pomponii *f*, alibi etiam adductum nobis:

Ego rumorem parvi facio, dum ſit rumen qui impleam.

Hieronymus Treutlerus *g* ait, & quoddam eſſe παρονομασίας genus,
g lib. 2. Methodi. in quo nec literæ, ſyllabæve, nec accentus, ſpiritus, aut quantitatis fiat immutatio. Iſtiuſmodi verò παρονομασίαν eſſe, *Iucundum* h *eſt ama-*
h Cornificius l. 4. & Fabius l. 9. cap. 3. *ri, ſi curetur, nequid inſit amari*. Verùm hujuſcemodi ad ἀντανάκλασιν pertinent; ut diximus cap. II. libri ſuperioris.

Atque ut ille παρονομασίας ſchema nimis extendit: ita veterum quidam nimis coarctant. Nam preſsè adeò utuntur, ut in ſolis habeat nominibus locũ; in verbis autem dicatur παρόμοιον; idque non quandocunque voces leviter immutantur, ſed cùm id ita fit, ut ſenſus etiã ſit diverſiſſimus. Vide Donatum in Andr. act. IV. ſc. V. tum item de hoc Donati loco adi Nannium lib. I. Miſcell. cap. X. Et ſanè non dubium eſt, quin tum inprimis παρονομασία fit, cùm diverſus exſurgit ſenſus: quod ſi non fiat, meliùs fortaſſe ad παρήχησιν, ſive ſyllabę ejuſdem ἀντανάκλασιν, retuleris. Sed quod putarunt, παρονομασίαν ſolùm eſſe in nominibus, id concedi non debet. Nam ut παρονομασία eſt, *non*

orator,

orator, ſed arator: ita & παρονομασία eſt, *non orare, ſed arare.* Nec altera ſententia alio ullo ſubnixa eſt, quàm eo, quòd παρονομασία ab ὄνομα *a* derivetur. Quaſi non ſub nominibus etiã verba contineantur. Quod liquidò oſtenſum nobis, cùm ſimilem aliorum de μετωνυμίᾳ errorem refelleremus.

a nomen.

Utimur inprimis paronomaſiâ in epigrammatis, ſatyris, comœdiis, ac ubicunque convenit jocari. At in gravioribus poëmatis vix ullus ei eſt locus. Certè cùm poſſet Maro;

Auguſtos animos anguſto in pectore verſant:

prætulit tamen optimo jure *b*; *Ingentes animos.*

b Georg. 4.

Neque ferè apud oratores locum habet, niſi figura alioqui levis ſententiarum pondere impleatur. Plurima hujuſce rei exempla ſuppeditant SS. Patres, eoſque inter B. Auguſtinus.

Quamquam verò hæc ita ſunt, non tamen planè id artificium reſpuit poëtarum princeps. Nam & is luſit in vocibus, *avia*, & *avium;* ut antè vidimus: & ejuſdem quoque eſt *c*;

c 1. Georg.

--- *puppeſque tuæ, pubeſque tuorum.* Quin idem quoque, ut egregiè obſervavit Bartholomæus Maranta *d*, eò quòd de converſione ageret, converſionem eam oſtendere voluit materiâ ac corpore vocis ſervato; formâ autem ſeu ſignificatione, quæ quaſi anima vocis eſt, immutatâ. Nam de Cygno in avem converſo ita ait *e*:

d l. 1. Lucullianarũ Quæſtionum.

e Æn. 10.

Dum canit, & mœſtum Muſâ ſolatur amorem,
Canentem molli plumâ duxiſſe ſenectam,
Linquentem terras, & ſidera voce ſequentem.

Vides, ut ex *canens*, priori correptâ, faciat *canens*, eâ productâ. Idem facit, agens de morte, quæ corpus commutat in cadaver *f*:

f Æn. 10.

Fata canens ſylvis genitor celârat Aleſum.
Ut ſenior leto canentia lumina ſolvit:
Injecere manum Parcæ &c.

II. DE Ο'ΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗ'ΚΤῳ, ET EJUS SPECIEBUS, QUÆ VULGO DICUNTUR Ο'ΜΟΙΟ'ΠΤΩΤΟΝ, ET Ο'ΜΟΙΟΤΕ'ΛΕΥΤΟΝ.

Ο'ΜΟΙΟΚΑΤΑ'ΛΗΚΤΟΝ eſt, cùm voces ſimiliter deſinunt. Thucydides lib. 1. φαίνετο γὰρ ἡ νῦν Ἑλλὰς καλυμένη, οὐ πάλαι βεβαίως οἰκυμένη *g*. Ad quem locum Scholiaſtes monet, in οἰκυμένη, & καλυμένη, eſſe ὁμοιοκατάληκτον: atque id ſchema alio nomine vocari Γοργίον, ſive, ut H. Stephanus mavult, Γόργειον, ſeu Γοργίαιον. Videtur autem ita dictum

g Nam liquet, eã, quæ nunc Græcia vocatur, haut conſtanter fuiſſe olim habitatã.

dictum à Gorgia Leontino, quia is crebrò uſurpârit, & juxta aliquos primus invenerit; quemadmodum & ei tribuunt ἀντίθετα, ἰσόκωλα, & πάρισα: quorum omnium novitate tantopere ejus commendabantur orationes, ut dies, quibus habitæ eſſent, vocarentur ἑορταὶ *a*, orationes dicerentur λαμπάδες *b*, ipſi autem aurea Delphis conſtitueretur ſtatua; ut quidem ſcribit Cic. III. de Oratore. Nam Græci ſcriptores, ac Plinius lib. XXXIII. cap. IV. volunt, eum ſibi propriam ſtatuiſſe imaginem. quemadmodum & in altero diſſenſio eſt: cùm Cicero, eumque ſecutus Plinius, auream fuiſſe imaginem teſtentur: at Pauſanias, aliique, inauratam fuiſſe referant. Victorium hâc de re adi lib. V. Var. Lect. cap. IX. Aliquid etiam de eo Majoragius in epiſtolicis, quæſt. ult. ubi, rejectâ opinione Pauſaniæ, Tullianam amplectitur.

a feſti dies.
b lampades.

Species ὁμοιοκαταλήκτου ſunt ὁμοιόπτωτον, & ὁμοιοτέλευτον: vulgò vocant *ſimiliter cadens*, ac *ſimiliter deſinens*. ὉΜΟΙΟΤΈΛΕΥΤΟΝ volunt conſtitui vocibus quibuſvis, ſimili ſono commata aut cola claudentibus: ὉΜΟΙΌΠΤΩΤΟΝ fieri, cùm voces declinabiles (ſive nomina, ſive verba) iiſdem caſibus (ad quæ etiam referenda tempora) in ſententiæ vel initio, vel medio, vel fine conjunguntur, ſive ſoni ſint ſimilis, ſive diſſimilis. Verùm diſſentit Jul. Scaliger, cui ὁμοιόπτωτον, & ὁμοιοτέλευτον idem ſunt ſchema, quia idem in dictione ſit πτῶσις, & τελευτή. Mihi tamen altera ſententia haut improbatur. Siquidem, & idem caſus eſſe poteſt diſſimili terminatione, & ſimilis terminatio in caſibus ſimilibus. Idem ſanè caſus eſt, cùm dico: *Pollet autoritate, circumfluit opibus, abundat amicis.* At, *pollet, circumfluit, abundat*; item, *autoritate, opibus, amicis*, diſſimilem exitum habent. Fuerit igitur ὁμοιόπτωτον. At ſimilis fuerit exitus in diſſimilibus caſibus, ſi dixeris: *Non eguiſti calcare, ex quo cœpiſti eloquentiam amare.* Hoc igitur ſit ὁμοιοτέλευτον. Quod ſi in fine iidem ſint, ſive nominum, ſive verborum caſus, & hi ipſi caſus habeant ſimilem omnino ſonum: tum, me judice, & ὁμοιόπτωτον fuerit, & ὁμοιοτέλευτον. Ita utrumque habes in illo Laberii *c* apud Agellium *d*:

Non mammoſa, non annoſa, non biboſa, non procax.

Item in his Ennii *e* anapæſtis:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Iovis aram ſanguine turpari.

Itidem in hoc incerti poëtæ, quod ex primo ἀνθολογίας deſumſimus:

Εἰ μὲν ἦν μαθεῖν, ἃ δεῖ παθεῖν,
Καὶ μὴ παθεῖν, καλὸν ἦν τὸ μαθεῖν.

c in mimo primo, qui Salinator inſcriptus.
d l.3.c.12.
e in Hecuba, apud Cic. 1. & 3. Tuſc. quæſt. & ex parte Noniũ in Turpari.

Εἰ

Εἰ δὲ δεῖ παθεῖν, ἃ δ' ἦν μαθεῖν,
Τί δεῖ μαθεῖν; χρὴ γὰρ παθεῖν a.
Si licet ſcire, quæ oportet ſubire,
Et non ſubire; pulcbrum ſit ſcire.
Sin oportet ſubire, quæ licet ſcire;
Quid juvat ſcire? nam oportet ſubire.

Item in illis Hadriani Cæſaris verſibus, quos moriens feciſſe dicitur, teſte Aelio Spartiano:

Animula, vagula, blandula,
Hoſpes, comeſque corporis,
Quæ nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut ſoles, dabis jocos.

Verùm etſi in hujuſcemodi utrumque concurrat ſchema; vulgò tamen ea tantùm ὁμοιοτέλευτα, non item ὁμοιόπτωτα appellant. Ego, id quando fit, ὁμοιοκατάληκτα vocare malim; quo utrumque ſchema comprehenditur. Ὁμοιοτελεύτοις mirum in modum hodie omnes gaudent nationes in faciendis poëmatis. Neque enim tam accentus ſpectant, ut, multorum judicio, faciunt Hebræi, (quorum tamen metricam rationem perpaucis *b* ſatis perſpectam eſſe arbitror) aut quantitatem, ut Græci ac Latini, ac, ut cenſeo, etiam Hebræi; quàm unũ hoc inprimis agunt, ut verſus ſimiliter deſinant. Vidimus quidẽ aliqua Germanicâ, Belgicâ, Celticâ, conſcripta linguâ, Græcum Latinumq; in morem; quin ipſi aliquid aliquãdo iſtoc in genere tentavimus; verùm paucos omnino hic ſcribendi modus imitatores nanciſcitur. Et ſanè Judæi quoq; ipſi jam ab annis plus minùs quingentis, puta ex quo R. David Kimchi floruit, & antè, Chriſtianorum imitatione verſus ſcripſere, noſtris ſimiles, hoc eſt, in quibus ſpectetur ſimilis clauſularum ſonus.

Curandum autem, ne immodicè conſectemur ὁμοιοκατάληκτα, aliaque id genus ſcitamenta, ac μειρακιώδεις σχηματισμοὺς *c*: quos in ipſo Platone, ac Thucydide, reprehendere non dubitavit Dionyſius Halicarnaſſ. Juréne, an injuriâ, non diſputo. Illud quidem extra controverſiam eſt, non leviter hoc morbo laboráſſe Gorgiam: quamquam magni nominis rhetorem; ut cùm ea indicium faciunt, quæ ſuprà retulimus; tum quod ab hoc τὸ ῥητορεύειν *d* dixerint γοργιάζειν, teſte Philoſtrato *e*. Certè quia Gorgias iis nimis fartim utebatur, inde eſt, quòd eorum uſum temperarit Iſocrates; ſi quidem Tullium audimus, vel Halicarnaſſenſem: aliud enim in cauſsâ fuiſſe,

tt ali-

a Tranſlationẽ horũ triplicem carmine expreſsã, unam G. Lilii, ac geminam Th. Mori, vide, ſi voles, in collectione epigrammatum ſelectorũ Græco-Latinâ, quam Bebelius excudit.
b Interim de eâ, ſi ita viſũ, adi Poëticam Hebræam V. Cl. Theodori Eberti: ſed inprimis ſummi viri, Frãciſci Gomari, quam inſcripſit Davidis Lyrã: cui, in hoc eruditorũ diſſenſu, potiùs acceſſero, quàm R. Moſche ben Chabib, Steucho, Ioſ. Scaligero, nullum in Hebræis metrum agneſcẽtibus. c puerilia ſchemata. d oratoriã artẽ exercere. e in epiſt.

alibi *a* oſtendimus. Verùm, ſive id conſilio, ſive deſperatione factum ab Iſocrate; melior erat Iſocratea dictio, quàm vel Gorgiæ, vel Thraſymachi; quorum oratio jure ob nimium eorum uſum culpari ſolet. In juvenili quidem ætate haut tantopere immodicum hunc ſplendorem damnaverim; non quia vitium non ſit, ſed quòd luxuriantem dictionem judicium, atque ætas maturior, ut plurimùm reſecent. At ſtata inclinataque ætas magis temperare debet, tum quia nihil gravius ſatietate, (κόρον ἔχει γὰρ καὶ μέλι, καὶ τὰ τερπνʼ ἄνθεʼ ἀφροδίσια *b*, ut ait Pindarus *c*) tum quia puerilem redolet affectationem oratio, quæ paſſim inuritur calamiſtris, taliburſque lenociniis non tam honeſtæ matronæ, quàm proſtibuli fuco ceruſsâque óbliti, ſimilis ſit. Atque id quoque his Lucillii *d* verſibus oſtendit Agellius lib. XVIII. cap. VIII:

Quo me habeam pacto, tametſi non e quæris; docebo
Quando in eo numero mânſti, quo in maxima nunc eſt
Pars hominum, ut periiſſe velis, quem nolueris cùm
Viſere debueris. Hoc NOLUERIS, *&* DEBUERIS, *te*
Si minùs delectat, quia τεχνίον *f Iſocratium eſt,*
Ληρῶδές τε *g ſimitu, tum* συμμειρακιῶδες *h*,
Non operam perdo.

Ita eum locum reſtituit vir illuſtris Auſonianarum Lectionum lib. II. cap. IV. Quod ſi placet, neceſſe ſit fateri, Lucillium feciſſe verſum ſeptem pedum, qualis fuerit quartus. In pleriſque editionibus *i* abeſt, *Viſere:* ſed cum ſententiæ diſpendio. Ita tamen & Nannius lib. IV. Miſcell. cap. XXVI. Alii pro *Nolueris* legunt, *Nol*, voce decurtatâ: quomodo apud Ennium fuit *gau* pro *gaudium*, *cæl* pro *cælum*, *do* pro *domus*, idque Græcorum exemplo, qui itidem δῶ dicunt pro δῶμα. Sed huic ſententiæ repugnat, quòd Lucillius hîc reprehendat ὁμοιοτέλευτα: cujuſmodi ſunt *nolueris*, & *debueris*. At ſi *nol* reponas, jam ὁμοιοτέλευτον perierit. Sed totâ hac de re pluribus dicimus in Grammaticis exercitationibus. Verſu etiam penultimo in vett. editt. corruptè admodum legas:

Ὀχληρῶδές *quæ ſimul totum*, καὶ οὐ μειρακιώδης.

Ut fortaſſe ſcripſerit Lucillius:

Ληρῶδές τε *ſimul, tum* καὶ συμμειρακιῶδες.

Nempe ex *tum* fecere *totum*, eò quòd ſic, ſed cum apice, ſcribere hoc ſoleant, qui literarum compendio ſtudent. Sed utcunque legendum ſit, ſatis liquet, à Lucillio rideri, qui ὁμοιοτέλευτα nimis ament. Nero quoque imperator, cùm immodicè illa ſectaretur, hoc nomine

a l. 4. c. 4.

b *ſatietatē habet & mel, & dulces flores Venerei.*

c *Nem. od. 7.*

d *lib. 5. ſat.*

e *al.* tamen etſi haut. *Quod numeris cō veniētius videtur.*

f *artificium.*

g *nugale.*

h *juvenile.*

i *etiā Colonienſi an. 1524. quam Godefridus Hittorpius, & in Græcis Arnoldus Veſalienſis correxit, ac uterq; etiā in non paucis locis corrupit.*

mine meritò reprehenditur à Perſio ſat. 1. Iis verò exemplis, quæ apud Perſium legere eſt, adde hoc ejuſdem è Senecæ lib. primo naturalium quæſt.

Colla Cytheriacæ ſplendent agitata columbæ.

Eſt quidem apud optimos quoſque poëtas invenire verſus, in quibus pentemimeris, & ultima verſus, ſimiliter deſinant: verùm apud eos, & rara hæc ſunt, & ſponte oblata: at Nero, ut videtur, affectabat: cujus cæteroquin verſus Perſianis non ſunt deteriores; quin potiùs meliores.

III. De parechesi.

ΠΑΡΗΧΗΣΙΣ eſt, cùm una pluréſve ſyllabæ ejus vocis, quæ anteceſſit, vel continuè, vel exiguo poſt intervallo, repetuntur in aliâ voce. Idque interdum fit manente quantitate, interdum variatâ. Plaut. Bacch. *a* — a *act.* 3. *ſc.* 3.

--- Perire me malis malim modis.

Et Pœnulo *b*: *--- Pol iſtum malim, quàm malum,* — b *act.* 5. *ſc. Fuit hodie.*

Ennius VIII. Annal. *c* *--- Sed mage ferro*

Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt ſolidâ vi. — c *apud Gell. lib.* 20. *c.* 10.

Plura hujuſmodi ſuggerent Fulvius Urſinus in collatione Virgilii cum Græcis ſcriptoribus, in illud II. Aen. *Dorica caſtra*: & Obertus Giffanius in Lucretiano indice, ubi de *Geminatione verborum*: & nos ſuperiori libro cap. II. tmem. IV. Patres plerique multùm talibus gaudent. Ita B. Auguſtini eſt priori contra Julianum *d* libro, ex iis qui ante annos paucos Claudii Menardi beneficio lucem primùm videre: *Magna tibi pœna eſt diſputator hic Pœnus, &, longè antequam naſceremini, magna pœna hæreſis veſtræ Pœnus præparatus eſt Cyprianus.* Vocârat Julianus Auguſtinum tractatorem Pœnum; cui verbis illis reſpondet. Epigrammatis etiam convenit. Scitum ſanè illud Parmenionis Macedonis lib. 1. Ἀνθολογίας *e*: — d *pag.* 8. — e *Tit. εἰς ἀνταποδόντ.*

Οἱ κόρεις ἄχρι κόρου κορέσαντό μου· ἀλλ' ἐκορέσθην

Ἄχρι κόρου καὐτὸς τοῦ κόρεις ἐκκορίσας.

Latina lingua venuſtatem hanc non aſſequitur. Sententia verò eſt talis: *Cimices uſque ad ſatietatem ſatiati ſunt me: ſed ſatiatus ſum Vſque ad ſatietatem & ipſe cimices occidens, ſive* (ut proprietatem verbi retineam) *excimicans.*

Sed hujuſmodi παρηχήσεις, & ὁμοιοκατάληκτα dēſiora, ac his ſimilia, nō conveniunt oratori, vel hiſtorico: unde Photius, accuratus ſcripto-

rum cenſor, in Philoſtorgio damnat, quòd περιβέβληται αὐτῷ ποικίλως ὁ λόγος καὶ ἐν κόρῳ· *variè ei ornatur oratio, etiam ad ſatietatem.*

IV. De interrogatione.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ, quæ & πεῦσις, & πύσμα, tantùm figura eſt, cùm, ubi rectâ oratione uti ſolemus, ſermonem ad aliquid inquirendum inflectimus. Non igitur naturâ ſchema eſt, ſed uſu. E. G. figuratus

a *Catil.* 1. eſt ille rogandi modus apud Tullium *a*: *Quouſque tandem abutêre, Catilina, patientiâ noſtrâ?* Et, *Patêre tua conſilia non ſentis?* Poterat enim rectâ dixiſſe oratione: *Diu abuteris patientiâ noſtrâ.* Et, *Patent tua conſilia.* Figuratus item ille apud Maronem 11. Aen.

--- Quæ tanta inſania, cives?
Creditis avectos hoſtes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? ſic notus Vlyſſes?

Neque enim diſcendi gratiâ inſtituitur; ſed ut vires atque aculeos addat orationi.

At ille naturalis eſt modus:

b *Æn.* 8. *Qui b genus? unde domo? pacémne adfertis, an arma?*

c *Æn.* 1. Item *c*:

Sed vos qui tandem? quibus aut veniſtis ab oris?

d *Ecl.* 3. Par ratio iſtius in Eclogis *d*:

Dic mihi, Damœta, cuium pecus? an Melibœi?

e *Ecl* 9. Item hujus *e*:

Quò te, Mæri, pedes? an quò via ducit in urbem?

Atque vel hinc Franciſci Robortelii error dilucet, qui libro de artificio dicendi negat, ſermonem rectè dividi in ἐσχηματισμένον *f*, & ἀσχημάτιστον *g*, quia omnis ſermo ſit figuratus; cùm, quicquid dicimus, neceſſe ſit habere aliquam figuram & σχέσιν. Erroris autem cauſſa eſt, quòd non animadverterit, vocem *figuræ* nunc accipi κοινῶς *h*, quomodo omnis ſermo figuratus eſt, cùm omnis oratio ſit quædam conceptuum noſtrorum delineatio: nunc verò preſsè ſumi, ut intelligatur de ſolâ loquendi formâ, quæ ab communi uſu recedit. Priori modo etiam naturalis interrogatio figurata eſt: poſteriori verò ea ſolùm, quæ, ubi recto ſermone uti licet, ſermonem inflectit, quò acrior ac vehementior fiat ſermo. Ejuſmodi eſt iſta Medeæ apud Ovidium in tragœdia deperdita *i*:

f *figuratum.* g *figuræ expertem.* h *communiter & laxè.*

Servare potui: perdere an poſſim rogas?

i *Ex Ovidii Medea citat Quinctilianus lib.* 8. *c.* 5.

Quanto enim hoc majorem emphaſin habet, quàm ſi dixiſſet, Si ſervare

ſervare potui, potero & perdere. Atque hinc liquet, interrogationem vim habere maximam ad probandum. Judicant enim auditores, non fuiſſe eâ uſurum oratorem, niſi probè nóſſet, nihil ab adverſario poſſe reſponderi. Quem interrogationis uſum etiam in Apoſtolo commendat Iſidorus Peluſiota lib. III. epiſt. CLXXXIV. Valet quoque interrogatio ad afferendam orationi varietatem, dum id, quod priùs rectâ oratione dictum erat, poſtea dicitur inflexâ. Sed & interrogatio eſt quaſi aculeus, quo languentem excitamus auditorem. Nec tamen immodicè hâc utendum. Sanè ridiculè ſeſe dant, qui magnos ſenſus interrogatiunculis non adjuvant, ſed frangunt. Hoc morbo inprimis Stoici laborarunt; ut cognoſcimus è Tullii Paradoxis *a*. Ne idem in vitium incidamus, rariùs interrogatione utemur in ſermone familiari, ſæpius in actionibus, idque tum in rebus confeſſis ac manifeſtis, tum in confirmatis; quia id, quod demonſtratum eſt, pro confeſſo habetur. Ac vel auditores rogabimus, ut eos reprehendamus; vel adverſarios, ut eorum argumenta infringamus; vel nos ipſos, ut excitetur auditor, & removeatur ſuſpicio adverſarii. Vide Hermogenem lib. περὶ μεθόδου δεινότητος, & Fabium lib. IX. cap. II. Ubi inter alia ſcribit, ἀποστροφὴν etiam habere vim maximam, ſi adverſarium invadat, & inſtandi gratiâ interroget. Qualis illa Ciceronis pro Ligario: *Quid enim, Tubero, tum ille diſtrictus in acie Pharſalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis erat ſenſus armorum tuorum?* &c. Hujuſmodi interrogationes, Longino *b* etiam judice, ἄγουσι τὰ παθητικά *c*: ut non debeat videri mirum, quòd, Cicerone illa, quæ jam adduximus, detonante, uſque adeò perturbatus fuerit Cæſar, ut corpore contremuerit totus, imò libelli etiam, quos tenebat, è manibus exciderint: quemadmodum locuples nobis teſtis eſt Plutarchus in Ciceronis vita.

a *prolog.*

b *lib.* περὶ ὕψους.

c *commovent affectus.*

Interrogationi interdum ſubjicitur reſponſio, quæ iccirco SUBJECTIO vocatur. Sed cùm ea ordine verborum, atque adeò verbis maneat commutatis; dubium non eſt, quin ſchema ſit διανοίας. Imò de interrogatione etiam dubitari poſſit, an non ad ſchemata potiùs διανοίας, quàm λέξεως, pertineat. Quod non temerè à me dici, inferiùs *d* parebit, cùm agemus de ſchematibus orationem figurantibus ratione perſonæ.

d *cap.* 7.

Digitized by Google

V. DE QUINQUE SCHEMATIBUS, QUIBUS ORATIO SECUNDUM SITUM FIGURATUR.

DENIQUE ſecundùm ſitum figurantur ὑπερβατὸν, ἐπεμβολὴ, παρένθεσις, συνάντησις, & ζεῦγμα.

a l.8.c.6. ΥΠΕΡΒΑΤΟ'Ν eſt *verbi tranſgreſſio*, ut Fabius *a* interpretatur. hoc eſt, cùm, poſt verborum tractum, verbum ad calcem uſque transfertur. Ut apud Horat.lib.1. od xxxv: *O diva, gratum quæ regis Antium* &c. Poſt multa tandem ſequitur, *Serves iturum* &c. Et apud Maronem XII. Aeneid. ubi cùm ſententiam ita inchoâſſet, *Interea Reges:* hemiſtichium, & totos ſeptem verſus interſerit, priuſquam ſubjungat illa, *Procedunt caſtris.*

ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ', ſive ἐπεμβολὴ in orationis medio cauſſam rei, vel
b cap. de circumſtantiam aliquam, interponit. Theo *b* appellat μεταξυλογίαν,
Narrat. uti quoque Hermogenis interpres: qui & autor eſt, ab aliis vocatam ὑποστροφὴν, & καταπλοκήν. Cic. pro Marcello: *Diuturni ſilentii, Patres Conſcripti, quo eram his temporibus uſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim verecundiâ, finem hodiernus dies attulit.* Venuſtius hoc, quàm ſi illa verba ſententiam inchoarent: *Finem hodiernus dies attulit diuturni ſilentii.* Poterat quoque Maro ſcribere 1. Aeneid.

Hunc lætum Tyriiſque diem, Troiâque profectis,
Iupiter, eſſe velis: nam te dare jura loquuntur Hoſpitibus.

At quanto iſtud præſtat!

Iupiter (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc lætum, Tyriiſque diem, Troiâque profectis
Eſſe velis.

c 1. Æn. Poterat item Maro *c*:

Aeneas rapidum ad naves præmittit Achatem.
Namque haut paſſus amor patrius conſiſtere mentem.

At meritò prætulit iſthoc:

Aeneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor) rapidum ad naves præmittit Achatem.

Iſidorus lib. 1. Orig. παρένθεσιν hîc ſtatuit. Nos preſſiùs eâ voce utimur, ut propriè ΠΑΡΕ'ΝΘΕΣΙΣ dicatur, cùm inſeritur orationi ali-
d Georg. quid totâ materiâ alienum. Ut in illo *d*:
3.

--- *Ipſique ſuos jam morte ſub ægrâ*
(Di meliora piis, erroremque hoſtibus illum)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.

Et;

Digitized by Google

Et; *Namque a (fatebor enim) dum me Galatea tenebat* &c. a *Ecl.1.*

Παρεμβολὴ ſeu *μεταξυλογία*, itẽ *παρένθεσις*, ſi longior ſit, orationem reddunt obſcuram: ut Theo monet, ubi docet, quæ narrationis perſpicuitati adverſentur.

ΣΥΝΑ'ΝΤΗΣΙΣ, ſive occaſio, & ΖΕΥ'ΓΜΑ, ſive jugatio, conveniunt materiâ: quia ambæ partes orationis certo quodam ordine diſponunt, ita ut aliquibus aliquæ reddantur. Differunt autem formâ, quia in *συναντήσει* à poſteriore incipit redditio, & in primo deſinit: in zeugmate autem recurſus fit eo ordine, quo cœptum eſt. *Συνάντησις* eſt *b*: b *Ecl.7.*

Compulerantque greges Corydon & Thyrſis in unum.
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas.

Ζεῦγμα *eſt* c: c *Æn 2.*

--- divellimur inde,
Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus ævo
Iam gravior, Pelias & vulnere tardus Vlyſſei.

Et hoc Ovidii *d*: d *lib.3. Triſt. el. 4.*

Illa meos caſus ingravat, illa levat.
Ingravat hæc, quòd abeſt: levat hoc, quòd præſtat amorem e.

Hactenus de ſchematis λέξεως. e *Sic legẽdum puto: non, uti vulgò, levat hæc.*

CAP. VI.

DE SCHEMATIBUS ΔΙΑΝΟΙ'ΑΣ, QUÆ PLUS AUT MINUS DICUNT.

SCHEMATUM *διανοίας quædam plus dicunt, quàm in re eſt, quædam minùs, quædam æquè.* PLUS *dicunt auxeſis, digreſſio, & tranſitio.*

Auxeſis eſt, cùm aliquid ſupra rei veritatem extollimus, ita tamen ut fidei limites non excedamus.

Digreſſio eſt alienæ rei, ſed ad cauſſæ utilitatem pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio.

Tranſitio eſt, cùm aliquid dicimus præter rem propoſitam, ut ab eo, quod dictum eſt, commodè accedamus ad id, quod proximum eſt.

MINUS *dicunt tapinoſis, apoſiopeſis, & præteritio.*

Tapinoſis eſt, cùm graviorem leviori nomine compellamus.

Apoſiopeſis eſt, cùm ſententiæ inchoatæ pars aliqua præcipitur, ſic tamen ut intelligatur.

Præteritio eſt, cùm in tranſcurſu id dicimus, quod velle nos dicere negamus.

Periphra-

Digitized by Google

Periphraſis (quâ multis verbis rem unam ambimus) nunc magis, nunc minùs dicit, quàm in re eſt: ideoque referri poteſt ad ſchemata tum primi, tum ſecundi ordinis.

I. DE AUXESI.

SCHEMATA διανοίας ſunt, quæ non in verbis, ſed in rebus ipſis, quandam habent dignitatem. Ea differre diximus à ſchematibus λέξεως, quòd hæc tollantur verbis immutatis: at ſchemata διανοίας permaneant variato vocum ordine, ac quibuſcunque utamur verbis. In illis palmam cæteris præripuit Iſocrates: in his omnes exſuperat Demoſthenes.

Schemata διανοίας variè à variis dividi ſolent. Quid in eo diſſenſu
a lib. 4. cap. 14. & 8 ſeqq. inprimis placeat nobis, oſtendimus in Partitionibus *a* Oratoriis. Sed quia non omnibus eadem arrident: neque nos eâdem nunc oberrabimus chordâ; ſed, illam potiùs diviſionem, paucis exceptis, retinebimus, quam amplexi ſumus ante annos tres & viginti, cùm primùm Inſtitutiones has publici juris faceremus: idque eò faciemus lubentiùs, quia in diſtributione eâ potiſſimùm ſecuti ſumus ſummum virum, Cæſarem Scaligerum, in libris de re Poëtica.

Sic igitur ſtatuimus, ſchematum διανοίας quædam plus dicere, quàm in re eſt; quædam minus; quædam æquè.

Plus quæ dicant, tres afferuntur à Scaligero; Αὔξησις, Παρέκβασις, & Μετάβασις.

ΑΥΞΗΣΙΣ nonnullis vocatur, cùm gradibus aliquot pervenimus ad ſummum. Quâ ratione idem eſt, ac Incrementum: de quo cap. VII. dicemus. Hoc verò loco αὔξησις dicitur, cùm rem ſupra veritatem extollimus, ita tamen, ut fidei limites non excedat; quo eam
b lib. 4. cap. 12. ab ὑπερβολῇ ſuo loco *b* diſtinximus.

Quod ſi aliud inter ea diſcrimen non ſit: quo jure de hyperbole agitur in Tropologiâ, eodem fortaſſe de auxeſi tractabitur in eâdem. Neque enim αὔξησις minùs tropis accidit, quàm ὑπερβολή. Nã μεταφορὰ ſit αὐξητική, ſiquis dicatur alium ad ſcelus inflammâſſe, qui tantùm leviter ſit adhortatus. Par aliorum troporum ratio eſt. Certè, ſi quempiam vitæ integræ (nec gentilem excludo) ſanctiſſimum appelles, μετωνυμία fuerit αὐξητική. Neque eſt, quod in exemplo hocce aqua hæreat ſermonis Latini ignaris. Nam cùm *ſancire* propriè ſit aliquid facere inviolabile, (unde leges ac fœdera *ſanciri* dicuntur, quia violari ea nefas eſt) nemo non videt, *ſancti* nomen primò ac propriè

propriè ſonare inviolabilem; indeque tribunos plebis, vel Clodio ipſo nequiores, propriiſſimè *ſanctos a* dici, ac tribunatú, magiſtratum *ſanctiſſimum b*. At κατὰ μετάληψιν, quam μετωνυμίας ſpeciem ſuprà fecimus, *ſanctus* poni cœpit pro homine integræ vitæ; quia, qui hujuſmodi ſit, violari à nemine debeat. Et ſanè Muretus *c*, atque alii, qui Senecam ſanctum vocant, (quo nomine à Latinè neſcientibus obſtrigillantur) haut aliò reſpexere, quàm ad probitatem integritatemque in ſcriptis relucentem; ſive eam moribus ac vitâ expreſſerit, quæ plurium ac meliorum opinio eſt; ſive ſecus, quod vult Dio Caſſius *d*, ſcriptor de optimo quoque haut optimè ſentiens ac ſcribens.

a 3. *de leg.*
b *Orat. pro Sextio.*
c *lib.* 13. *Var. Lect. cap.* 12.
d *apud Xiphilinū in Nerone.*

Sed αὐξήσεως quoque συνεκδοχικῆς, ſive συνεκδοχῆς αὐξητικῆς exemplum adferamus. Ac ſanè quia de *ſancti* voce diximus, opportunè ſe offert contrarium ejus *ſacerrimus* pro improbo: quomodo dixit Turpilius *e*:

Etiamne irrides, peſſume, ac ſacerrime?

Nam (ut huic quoque exemplo facem adluceamus) cùm *ſacrum* propriè ſit, quicquid Deo eſt dicatum, conſecratumque: propriè non improbi omnes *ſacri* fuerint; ſed ii ſolùm, quos Græci καθάρματα vocāt: nempe quorum caput ob patratum ſcelus ex legum præſcripto Iovi, aut Dîs manibus, conſecratū devotumque eſſet, adeò ut ἄνευ κρίσεως, ac impune, à quovis tolli poſſent. At liquidò errat Servius *f*, qui quòd *ſacrum* ponatur pro execrando, ortú putat à conſuetudine Maſſilienſium. Nempe quia, ut Petronius refert, cùm peſtilentiâ civitas laboraret, aliquem tenuioris fortunæ, quem anni ſpatio publicis, & purioribus cibis, aluerant, verbenis ſacriſque veſtibus ornatū cum exerationibus per urbem circumducerent, tandemque præcipitem darent; quaſi hâc ratione à ſe mala omnia in iſtius hominis caput averruncarent.

e *in Demetrio. teſte Nonio in* Sacrum.
f *in* 3. *Æn.*

Convenit αὔξησις accuſanti ad exaggerandū. Exaggeras enim rem, ſi pro ingrato dicas *impium*: item *inflammare* pro hortari. Ita, qui Cœlium accuſabant, *adulteria* vocabant amores ejus cum Clodiâ meretrice: *alienam* etiam *pudicitiam expugnare* eum aiebant. At defenſoris eſt, tales αὐξήσεις reprehendere, omniaque ad vivum reſecare: ut M. Tullius in L. Herennio facit, cùm ita pro Cœlio cauſſam dicit: *Siqua non nupta mulier domum ſuam patefecerit omnium cupiditati, palamque ſeſe in meretriciâ vitâ collocârit, virorum alieniſſimorum conviviis uti inſtituerit; ſi hoc in urbe, ſi in hortis, ſi in Baiarum illâ celebritate faciet; ſi denique ita ſe geret, non inceſſu ſolùm, ſed ornatu, atque comitatu; non flagrantiâ oculorum, non libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, navigatione, con-*

viviis, ut non ſolùm meretrix, ſed etiam procax videatur: cum hâc ſiquis adoleſcens fortè fuerit, utrùm hic tibi, L. Herenni, adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluiſſe videatur?

II. DE DIGRESSIONE.

SEQUITUR ἜΚΒΑΣΙΣ, ſive παρέκβασις, ſeu διέξοδος, vel ἐκβολὴ, ut Thucydides vocat. Cicero nominat *digreſſionem ab oratione propoſitâ*, vel *digreſſionem à propoſito*. Vulgò autem *digreſſionem* ſimpliciter appellant. Fabius *a* vocat *egreſſionem:* qui & ait, ſuâ ætate *exceſſum* uſitatiùs dici cœpiſſe. De hac idem Fabius *b* dubitat, an inter ſchemata referri debeat, cùm aliis ſit pars cauſſæ. Verùm injuriâ eam ſtatui orationis partem, argumento illud erit, quòd certum non habeat locum; ac plurimùm non tam ad rem explicandam, aut probandum fiat, quàm ad eam amplificandam ornandamque. Quare nihil cauſſæ eſt, cur è ſchematum numero excludatur.

a *lib.* 3. *c.* 11. *lib.* 4. *cap.* 3. & *lib.* 11. *c.* 3.
b *lib.* 9. *cap.* 2.

Fit autem digreſſio, cùm additur aliquid præter propoſitum, ita ut excedamus ab inſtituto: ſive, ut definit Fabius lib. IV. cap. III, eſt *alienæ rei, ſed ad utilitatem cauſſæ pertinentis, extra ordinem procurrens tractatio.* Atque eâdem mente Vlpiano Rhetori eſſe dicitur λόγος ἐξαγώνιος, συναγωνιζόμενος δὲ πρὸς τὸν ἀγῶνα. Vt apud Ciceronem pro Roſcio Amerino digreſſio illa eſt de L. Sylla. Expoſuerat, quæ conſecuta erant Roſcii cædem, poſtremoque illud dixerat: *Hæc bona ſexagies emuntur duobus millibus numûm.* Subjungit deinde: *Hæc omnia, Iudices, imprudente L. Syllâ facta eſſe, certò ſcio. neque enim mirum, cùm eodem tempore, & ea quæ præterita ſunt, & ea quæ videntur inſtare, præparet; cùm & pacis conſtituendæ rationem, & belli gerendi poteſtatem ſolus habeat; cùm omnes in unum ſpectent, unus omnia gubernet; cùm tot tantiſque negotiis diſtentus ſit, ut reſpirare liberè non poſſit; ſi aliquid non animadvertat. cùm præſertim tam multi occupationem ejus obſervent, tempuſque aucupentur; ut ſimul atque ille deſpexerit, aliquid hujuſcemodi moliantur. Huc accedit, quòd, quamvis ille felix ſit ſicut eſt; tamen in tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem, neque ſervum, neque libertum improbum habeat. Interea iſte T. Roſcius,* &c. Idem pro Cœlio digreditur in mortem Metelli, & ejus moribundi orationem. Paullo altiùs ordiar, ut appareat, quâ occaſione eò excurrat: *Ipſius autem veneni quæ ratio fingitur? ubi quæſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? Habuiſſe aiunt domi, vimque ejus eſſe expertum in ſervo quodam, ad rem ipſam parato: cujus perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatum venenum. Pro dii immortales! cur interdum in bo-*

in hominum ſceleribus maximis, aut connivetis, aut præſentis fraudis pœnas in diem reſervatis? Vidi enim, vidi, & illum hauſi dolorem vel acerbiſſimum in vita, cùm Q. Metellus abſtraheretur è ſinu gremioque patriæ, cumque ille vir, qui ſe natum huic imperio putavit, tertio die poſt, quàm in curia, in Roſtris, in Rep. floruiſſet, integerrimâ ætate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indigniſſimè bonis omnibus, atque univerſæ civitati: quo quidem tempore ille moriens, cùm jam cæteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſenſum ad memoriam reip. reſervabat: cùm me intuens flentem ſignificabat interruptis atque morientibus vocibus, quanta impendêret procella urbi, quanta tempeſtas civitati: & cùm, parietem ſæpe feriens, eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebrò Catulum, ſæpe me ſæpiſſime remp. nominabat: ut non tam ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio cùm patriam, tum etiam me, doleret. Quem quidem virum ſi nulla vis repentini ſceleris ſuſtuliſſet: quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſulari reſtitiſſet, qui conſulem, incipientem furere atque conantem, ſua ſe manu interfecturum, audiente ſenatu, dixerit? Ex hâc igitur domo progreſſa iſta mulier &c. Etiam pro L. Cornelio, παρέκβασιν habes de laudibus Pompeii, in quas divinus ille orator, veluti nomine ipſo ducis, curſus dicendi teneretur, abrupto, quem inchoaverat, ſermone, divertit; ut Fabius *a* inquit. *a lib.4.*

In digreſſionibus peccatur bifariam. Nam alii planè eas fugiunt, *cap.3.* alii nimis producunt. De utroque vitio ita Theon in progymnaſmatis *b*: Οὐ γὰρ ἁπλῶς χρὴ (παρέκβασιν) πᾶσαν παραιτεῖσθαι, καθάπερ ὁ Φίλιστος· ἀναπαύει γὰρ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν· ἀλλὰ τὴν τηλικαύτην τὸ μῆκος, ἥτις ἀπαλλοτριοῖ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροωμένων, ὥστε δεῖσθαι πάλιν ὑπομνήσεως τῶν προειρημένων, ὡς Θεόπομπος ἐν τοῖς Φιλιππικοῖς· *Neque enim oportet ſimpliciter fugere digreſſiones, quod Philiſtus fecit; quia in hâc animus audientium acquieſcit: verùm illas, quæ adeò ſunt prolixæ, ut abducant auditorum animos, ut neceſſe ſit ea, quæ antè dicta ſunt, in memoriam revocari: cujuſmodi digreſſionibus utitur Theopompus in Philippicis.* Quales verò fuerint iſtæ Theopompi digreſſiones, idem inibi ſubdit, cùm ait, in nonnullis carũ haut Philippi, atque adeò nec Macedonis cujuſquam, fieri mentionem.

b cap.4. quod eſt de narratione.

Fugiendæ igitur digreſſiones nihil ad rem pertinentes: ut ſi in levibus cauſſis tantummodo ad ornandum antiquæ adferantur hiſtoriæ, quæ οὐδὲν πρὸς ἔπος *c*. Hunc morem taxat meritò Lucianus Ῥητόρων διδασκάλῳ· Κἂν περὶ ὑβριστοῦ τινος ἢ μοιχοῦ λέγῃς Ἀθήνησι, τὰ ἐν Ἰνδοῖς, καὶ τὰ ἐν Ἐκβατάνοις, λεγέσθω· ἐπὶ πᾶσι δὲ, ὁ Μαραθὼν, καὶ ὁ Κυναίγειρος, ὧν οὐκ ἂν ἄνευ γένοιτο. Καὶ ἀεὶ ὁ Ἄθως πλείσθω, καὶ ὁ Ἑλλήσποντος πεζευέσθω, καὶ ὁ ἥλιος ὑπὸ τῶν Περσικῶν βελῶν σκεπέσθω, &c. *Quod ſi de contumelioſo quodam, aut mœcho, ſis Athenis dicturus; ea, quæ in India vel Ecbatanis fiant,*

c nihil ad rem.

refer. In omnibus verò ſit Marathon, & Cynægirus, ſine quibus nihil fiat. Semper etiam Athos navigetur, & Helleſpontus pedibus tranſeatur, & Sol Perſarum ſagittis inumbretur, &c. Eſt & elegans in hanc mentem Lucilii a epigramma, cujus initium; Χοιρίδιον b καὶ βοῦν ἀπολώλεκα: ſimileque, ac fortaſſe ex eo expreſſum, eſt Martialis iſtud c:

a lib. 2. Ἀνθολογίας, Tit. εἰς μηνυτάς.
b ſuculá ac bovem perdidi.
c lib. 6. ep. 19.

Non de vi, neque cæde, nec veneno;
Sed lis eſt mihi de tribus capellis.
Vicini queror has abeſſe furto:
Hoc judex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Sullas, Marioſque, Mucioſque,
Magnâ voce ſonas, manuque totâ.
Iam dic, Poſthume, de tribus capellis.

Brevior autem eſſe debet digreſſio in initio, aut fine, quàm in medio orationis. Imò in medio etiam videndum, ne nimis ea ſit prolixa. Quod ſi longiuſcula erit, utile fuerit aliquid præmittere. Ut Cicero facit libro IV. in Verrem: ubi priuſquam digrediatur ad illa de raptu Proſerpinæ, & Cereris Ennenſis cultu, hunc in modum ſibi præſtruit viam: *Nimium mihi diu videor in uno genere verſari criminum: ſentio, judices, occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorumque veſtrorum. Quam ob rem multa prætermittam. ad ea autem, quæ dicturus ſum, reficite vos, quæſo, judices.* Idem breviùs facit libro ſecundo in Verrem. Ubi narrarat, quomodo Verres à Sthenio popoſcerit, ut ſe adjuvaret ad tollenda ex oppido Thermitanorum antiquiſſima ſigna in publico poſita; quæ Himerenſium quondam fuerant; Thermitanis verò donata erant à Scipione Africano. Eâ occaſione dilabitur ad hujuſce beneficentiæ narrationem. Sed initio ſtatim παρεμβολὴν inſerit, quæ cauſſam digreſſionis contineat: *Etenim,* inquit, *ut ſimul P. Africani quoque humanitatem & æquitatem cognoſcatis, oppidum Himeram Karthaginenſes quondam ceperant: quod fuerat inprimis Siciliæ clarum, & ornatum.* Atque hinc cætera in digreſſione illá perſequitur.

Breviores ſunt oratoribus digreſſiones, quàm poëtis. Longa certè eſt illa Catulli, quâ carmine de nuptiis Pelei & Thetidis digreditur in fabulam de Theſeo, & Ariadne. Quâ de re viſum eſt adſcribere judicium eruditiſſimi viri, Sebaſtiani Corradi: *Catullus verò, quamvis doctus quaſi cognomento dicatur, in eâ re tamen reprehendi ſolet, quòd ad Theſei & Ariadnes fabulam digrediatur ita, ut propoſiti oblitus eſſe videatur. Et mehercule in eâ digreſſione ita multus eſt, ut vix defendi poſſit: niſi dicat aliquis,*

quis, illum poëtas lyricos eſſe imitatum: qui quum neque gravia, neque magna, ſed amores, cœnas, & alia id genus profiteantur, longiùs evagari poſſunt: ut Pindarus non ſæpe modò, ſed ſemper ferè facit, & præſertim in Pythiis, ubi quum Arceſilaum pro Demophilo rogare conſtituiſſet, à re tamen ad nautas longiſſimè diſcedit. Rectè profectò Corradus. Nam oratorum quidem eſt, celeriùs regredi ad propoſitum; quia inprimis iis propoſitum eſt, docere: eoque digrediendi pauſam faciunt, ubi exiſtimant auditorem ſatis eſſe delectatione perfuſum. Longè verò ſecus comparatum eſt cum poëtis, cùm hi non rarò vix aliud, quàm delectationem, ſpectent. Quin ſæpe ne quidem hos uti epanodo, (ita rhetores appellant regreſſionem ad propoſitum) indicio eſt Maro, qui I. Georg. occaſione arreptâ ex Solis indiciis, digreſſionem facit de morte Cæſaris, eâque librum claudit. Id ipſum quoque comprobat Horatius lib. III. od. XI. ad Mercurium; ubi, arreptâ occaſione è fabulâ de filiarum Danai ſupplicio, digreditur ad Lyden puellam, atque eam ſimiles ait pœnas manere, ſi porrò contumax eſſe pergat. Idem oſtendit digreſſio illa, quæ de Europâ eſt od. XXVII. ejuſdem libri, aliæque tum apud eundem, tum apud alios.

At ſemper regrediendum oratori. Cui iccirco videndum eſt, ne ita digrediatur, ut tandem, longiùs dilapſus, non videat, quomodo ad inſtitutum referre valeat pedem. Imò jam antequam digredi incipiat, cogitare oportet de reditu, ne ſerò pœniteat, quòd à propoſito exceſſerit.

Reveniendi ad propoſitum non invenuſta eſt formula Plauti initio Truculenti: *Sed hoc agamus.* Vti & illa Cornelii Nepotis in Dione: *Sed illuc revertor.* Etiam ſimplex admodum eſt ἐπάνοδος in illis pro S. Roſcio: *Verùm, ut cœpi dicere, & Erucius hæc ſi haberet in cauſſa, quæ commemoravi; poſſet hæc quamvis diu dicere: & ego, judices, poſſum.* At illa ambitioſior lib. IV. in Verrem: ubi cùm de raptu Proſerpinæ, & cultu Cereris Ennenſis, dixiſſet: *Non obtundam*, inquit, *diutius aures veſtras: jamdudum vereor, ne oratio mea, aliena ab judiciorum ratione, & quotidianâ dicendi conſuetudine, eſſe videatur. Hoc dico, hanc ipſam Cererem, antiquiſſimam, religioſiſſimam, principem omnium ſacrorum, quæ apud omnes gentes nationeſque ſunt, à C. Verre ex ſuis templis ac ſedibus eſſe ſublatam.* Idem pro Cœlio poſt digreſſionem de Q. Metello, ſic ad propoſitum redit: *Sed revertar ad crimen. Sed enim hæc facta illius clariſſimi ac fortiſſimi viri mentio, & vocem meam debilitavit, & mentem dolore impedivit. Sed enim venenum unde fuerit, quemadmodum paratum fuerit, non dicitur.* Taciti etiam eſt lib. II. Hiſtor. *Sed me veterum novorumque morum reputatio longiùs*

giûs tulit. Nunc ad rerum ordinem venio.

De digreſſione, atque epanodo nihil video, quod magnopere his addi opus ſit: niſi fortè illud, tum demum digreſſionem conducere, ſi ea ſe quaſi ſponte obtulerit, non vi intulerit. Item valere eam non modò ad oblectandum auditorem; vel ad rem amplificandam, ornandamque; ſed etiam, ut animos hominum aliò avertamus in nimiâ criminis conſideratione. Nam tum interdum minuenda eſt attentio, quemadmodum alibi diximus.

III. DE TRANSITIONE.

a lib. 9. cap. 2. TRANSITIONEM, ſive μετάβασιν, Fabius *interſationem* vocat: qui & eam negat *a* eſſe ſchema. Ea vulgò definitur, figura, quâ breviter monemus, & quid dictum ſit, & quid reſtet. Verùm definitio hæc non omni convenit tranſitioni, ſed perfectæ ſolùm: quales multæ apud oratores, hiſtoricos, & poëtas. Nec alienum erit, ſi pluſcula ſubjecero exempla. Cicero ad Caninium imp. *b Vni epiſtolæ reſpondi: venio ad alteram.* Pro lege Manilia: *Quoniam de genere belli dixi: nunc de magnitudine pauca dicam.* Eâdem: *Satis mihi multa verba feciſſe videor, quare hoc bellum eſſet genere ipſo neceſſarium, magnitudine periculoſum. Reſtat, ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo, dicendum eſſe videatur.* Pro Mil. *Sed jam ſatis multa de cauſſa: extra cauſſam etiam nimis fortaſſe multa: quid reſtat, niſi ut orem, obteſterque vos, judices, ut miſericordiam tribuatis fortiſſimo viro.* Cornificius lib. I. ad Herennium: *De exordio ſatis dictum eſt: deinceps ad narrationem tranſeamus.* Varro lib. IV. de L. L. *Hæc de hominibus: hinc quod ſequitur de pecore.* Et lib. V: *De ſtatutis diebus dixi: nunc de annalibus dicam.* Et eodem libro: *De multitudine quoniam quod ſatis eſſet admonui, de obſcuritate pauca dicam.* Item lib. VI: *Cauſſam, quare ab impoſitis nominibus declinarint, oſtendi. Sequitur, in queis voluerint declinare, aut noluerint.*

b lib. 2. ep. 17.

Virgil. Ecl. VIII:

Hæc Damon: vos, quæ reſponderit Alpheſibœus,
Dicite, Pierides.

Idem II. Georg.

Hactenus arvorum cultus, & ſidera cœli:
Nunc te, Bacche, canam: nec non ſylveſtria tecum
Virgulta, & prolem tardè creſcentis olivæ.

Tacitus libro de moribus Germanorum: *Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularum gentium inſtituta, ri-*

ta, ritusque, quatenus differant, quæ nationes è Germania in Gallias commigraverint, expediam.

Atque hujuſmodi eſt tranſitio, quam perfectam vocant: quâ, ut vidimus, utrumque exponitur, & quid dictum ſit, & quid dicendum. Imperfecta vocatur, cùm tantùm alterum horum exprimitur. Cujus generis non paucæ item apud ſcriptores occurrunt. Ac interdum quidem tantùm prior pars adfertur. Ut apud Tullium in Topicis: *Quod ad definitiones, hactenus: reliqua videamus.* Et libro I. in Verrem: *Quæſturâ iſtius demonſtratâ, reliqua attendite.* Item apud Salluſtium in Jugurthino bello, ubi poſt Africæ deſcriptionem ait: *De Africa, & ejus incolis ad neceſſitudinem rei ſatis dictum.* Deinde hiſtoriam perſequitur ab illis verbis: *Poſtquam diviſo regno legati Africâ deceſſere*, & quæ ſequuntur. Sed ſæpius tantùm poſterius membrum exponitur. Cicero pro Roſcio: *Age nunc illa videamus, judices, quæ conſecuta ſunt.* Idem in Bruto: *Nunc reliquorum oratorum ætates perſequamur.* Cornificius ad Herennium: *Tempus eſt ad cæteras partes orationis proficiſci: deinceps igitur de diſpoſitione dicemus.* Varro lib. IV: *De his diebus nunc jam, qui hominum cauſſâ conſtituti, videamus.* Et lib. V: *Nunc primùm ponã de cenſoriis tabulis.* Et lib. VII: *Deinceps dicam de altero genere vocabulorum.* Maro IV. Georg.

Protinus aërii mellis cæleſtia dona
Exequar. hanc etiam, Mæcenas, adſpice partem.

Atque ex his liquet, non requiri in *μεταβάσει*, ut & quid dictum, & quâ de re agendum ſit, exponatur: ſed tantùm, ut aliud dicamus præter rem propoſitam quò digreſſi ab eo quod dictum eſt, aliud adjungamus ad quod accedimus.

IV. DE TAPINOSI.

SEQUUNTUR figuræ, quæ minùs dicunt, quàm pro re ſit. Hujuſmodi ſunt, *ταπείνωσις*, *προέκληψις*, & *περίφρασις*: ex quibus duo poſtrema quodammodo etiam referri poſſunt ad ea, quæ plus dicunt, ut mox oſtendam.

ΤΑΠΕΙ΄ΝΩΣΙΣ, ſive *μείωσις*, quæ Latinis *diminutio, imminutio*, & *extenuatio* dicitur, minuit gravitatem rei, nominis levitate. Ut ſiquis pro multis lachrymis *lacbrymulam* dicat. Quod Plancii adverſarium feciſſe cognoſcimus ex illis Ciceronis verbis pro Plancio: *Et mihi lacbrymulam Ciſpiani iudicii objectas. Sic enim dixiſti, Vidi ego lacbrymulam tuam. Vide, quàm me verbi tui pœniteat. Non modò lacbrymulam, ſed multas lachrymas, & fletum cum ſingultu, videre potuiſti*, Etiam ſcelera ſua ſtudii

ſtudii nomine velabat Verres. Vnde ſic Cicero Verrinâ ſextâ: *Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium; ut amici ejus, morbum, & inſaniam; ut Siculi, latrocinium. ego, quo nomine appellem, neſcio.* Itidem aliquid, quod temere vel odio factum fuerit, uti ab accuſatore *ſcelus*, ita à defenſore *error* dicetur. Cicero pro Ligario: *Scelus tu id vocas, Tubero? cur? iſto enim nomine illa adhuc cauſſa caruit. alii errorem appellant, alii timorem. qui duriùs, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam. qui graviſſimè, temeritatem. ſcelus, præter te, adhuc nemo.* Sed hæc ταπεινώσεως exempla Tullius adfert ex mente alienâ. Ex propriâ verò eſt illud pro Milone: *Mirabar tamen, credi Popæ: ebrioſorum confeſſionem ſervorum audiri: vulnus in latere, quod acu punctum videretur, pro ictu gladiatoris putari.* Quamvis fortaſſe hîc rectiùs ſtatuatur ὑπερβολὴ μειωτικὴ, cùm veriſimile non ſit, quemquam pro ictu gladiatoris habere, quod acu punctum videretur.

Habet & locum ταπείνωσις in inanimis. Quale eſt, cùm *gurges* pro
a carmine mari ponitur. Ut apud poëtas ſæpe: inter alios Catullum *a*, cùm de
de nuptiis Nereïdibus nymphis ait:
Pelei, & Thetidos.

Nutricum tenus exſtantes è gurgite vaſto.

Quo loco, ut obiter id addamus, *nutrices* dixit pro papillis ſive uberibus: quâ fortaſſe ratione, & *mordices* pro dentibus dixit Plautus Aululariâ. Hoc cùm non animadverteret Bernardus Realinus, locum Crotone ſaniorem ſollicitare aggreſſus eſt, ac pro *nutricum*, quod non
b *anni* modò in Aldinâ quoque eſt, ſed & veteri Regienſi *b*, *umblicum* legit.
1481. At hoc quoque alii inſubidi magis, qui legunt, *jam crurum tenus:* quod ut in nymphis inverecundum fuiſſet, ita in βιβλιοστρέβλαις illis ob ineptiam penè intolerabile eſt. Etiam in verbis ταπείνωσις inveni-
c *lib.* 3. *od.* 26. tur. Vt in hoc Horatii *c*:

O, quæ beatam diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, ſublimi flagello
Tange Chloën ſemel arrogantem.

Nam *tangere* dicebant veteres pro percutere, pungere, lædere: ut fusè
d *in Catulli illud carm.* 18. Tangam te prius. docuit Muretus *d*. Sic idem Flaccus alibi *e*:

Quicunque mundo terminus obſtitit,
Hunc tangat armis.

e *od.* 8. *lib.* 3. Eadem ratio iſtius od. VII. lib. II:

Tecum Philippos, & celerem fugam
Senſi relictâ non bene parmulâ,
Cùm fracta virtus, & minaces,
Turpe, ſolum tetigere mento.

At

At immeritò Horatium reprehendit in Hypercritico Jul. Scaliger, quòd non ſatis gravi ac ſignificanti *tangendi* utatur voce. Secundum etiam verſum peſſimo conſilio ſollicitari à Rob. Titio, oſtendimus lib. II. cap. VIII. Sed ut hoc in exemplo non viderunt ταπείνωσιν: ita contrà in aliis eam fruſtra collócarunt. Sanè Servius putat, Scyllam (quod, ſi hiſtoriam potiùs, quàm fabulam attendamus, navis piraticæ erat nomen *a*) à Marone *b* κατὰ ταπείνωσιν dici *Dulichias vexaſſe rates*. Quam ejus ſententiam ſolidè refutarunt, cùm Aſconius, & Probus; qui *vexandi* vocabulum grave eſſe aiunt: tum inprimis Agellius lib. II. cap. VI, & Macrobius lib. VI. Saturn. cap. VII. Et vel ἴτυμον Scyllæ, ut jam aliis *c* monitum, oſtendit, propriè locutum Maronem: cùm σκῦλαι Græcis ſit *vexare*: unde gloſſæ Philoxeni: *Vexat*, ὀχλεῖ, σκύλλει, χειμάζει. *Vexabuntur*, σκυλήσονται. *Vexare*, σκῦλαι. *Vexatio*, σκυλμός. *Vexatus*, καταπονηθεὶς, σκυλεὶς. *Vexo*, καταπονῶ, σκυλλῶ. Ac ſimilia legas in gloſſis Græco-Latinis, quæ Cyrilli dicuntur.

a Palephatus.
b ecl. 6.
c Germano Valenti in eum Maronis locum. Rigaltio in Phædri fab. 75. &c.

Et hæc de μειώσει. Quæ nec ipſa fuerit ſchema διανοίας, ſi αὔξησις eorum numero eximatur. Certè cùm Lucretius pro mari dixit *lacunas ſalſas d*, quam μείωσιν vulgò eſſe ſtatuunt; nemo, puto, μεταφορὰν eſſe inficias iverit. At συνεκδοχὴ generis, & μετωνυμία adjuncti eſt, cum Latini ὑποκοριζόμενοι perduelles vocãt *hoſtes*, quo propriè ſignificantur peregrini, teſte Tull. I. Offic. & Varrone penè initio lib. IV. de L. L. aut cùm Spartani itidem, quo ταπεινώσει hãc rem triſtiorem mitigarent, ξένους vocant eoſdē, h.e. hoſpites ſeu peregrinos. Verùm, quod de auxeſi ſuperiùs dicebamus, idem hîc locum habet. Nihil enim prohibet, quo minùs utraque pro diverſo conſiderandi modo, tum troporum affectio ſit, tum ſententiæ figura.

d lib. 3.

V. DE APOSIOPESI.

ΑΠΟΣΙΩΠΗ´ΣΕΩΣ vox è caſtris adſcita eſt in ſcholas rhetorum. Nam qui in prœliis occubuiſſent, neque nominarentur in recitatione numerorum, ſive catalogi, (utraque ea vox militiæ propria) hi κατ᾽ ἀποσιώπησιν nominati judicabantur: ut è contrario prœlio credebantur interfuiſſe, quorum nomina ταξίαρχος *e* retulerat in numeros, tametſi eorum nulla eſſet facta mentio.

e ordinum ductor.

De nomine hujus ſchematis variant rhetores. Cicero ei dicitur *reticentia*, Celſo *obticentia*, autori ad Herennium *præciſio*, aliis etiam *interruptio* nominatur, ut ex Fabio cognoſcimus.

Sed neque eodem modo definitur. Jul. Scaliger ἀποσιώπησιν eo

 diſtin-

diſtinguit ab ἐλλείψει, quòd hæc ſit verbi ſuppreſſio; illa ſit totius rei
a *ſat.6.* defectus. Itaque ἔλλειψις ei eſt in iſto Juvenalis *a*:

Tune duos unâ ſævi ſſima vipera cœnâ,
Tune duos?

b *Æn.1.* Item iſto Maronis *b*:

Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus.

c *Æn.9.* Et hoc *c*:

Me, me: adſum, qui feci.

d *lib.7.* Quibus ſimile hoc Silii *d*:

--- *Quin inter cætera noſtra*
Haut laude abſuerit, modò qui: ſed parcere dictis
Sit melius.

e *Æn.4.* At ἀποσιώπησις ei eſt in illo *e*:

Dixerat, atque illam media inter talia ferro
Collapſam adſpiciunt.

f *Æn 6.* Omiſit enim poëta, quomodo ſe intereme rit. Item in hoc *f*:

--- *Ni jam præmiſſus Achates*
Afforet.

Nam prætererat Maro, Achatem præmiſſum eſſe; quod demum cognoſcimus, poſtquam reverſus eſt. At vulgò ἀποσιώπησις vocatur, quod Scaligero eſt ἔλλειψις, ſive ἔκλειψις. Vocem enim eclipſios retinuit, quam in vulgatis Fabii, Donati, aliorumque codicibus invenerat; cùm tamen ἔκλειψις non vocis, ſed Solis Lunæve ſignificet defectum, ac præcipuè Solis; quemadmodum Lunæ deliquium propriè καθαίρεσις nominatur: ut videre eſt ex ſcholiaſte Apollonii lib. IV. Sed de vocabulis non contendam. Iſtæc tamen definitio, quâ ἀποσιώπησις dicitur, cùm ob affectum pars aliqua orationis præciditur; eo peccat, quòd anguſtior ſit. Tria quidem exempla, in quibus ἔλλειψιν Scaligero eſſe dicebamus, affectum continent, quia primum ab indignatione eſt, alterum ab irâ, tertium ab amore. At diſpar ratio
g *lib.14. epiſt.3.* in iſto Ciceronis ad Terentiam *g*: *Si perficitis quod agitis, me ad vos venire oportet. Sin autem. Sed nihil eſt opus reliqua ſcribere.* Neque enim aliâ de cauſsâ præterit Cicero, quàm quia etiam tacitum intelligeretur.

Neque affectus eſt in iſto 11. Aen.

Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro.

Scilicet, me aræ deſtinaret: quod à poëta præteritur. Nam verſus proximus eſt:

Sed quid ego? Hæc autem nequicquam ingrata revolvo.

Niſi vulgatam lectionem ſequi malis.

Neque

Neque affectus locum habet, quum oratio præciditur, nequid ſcævi dicamus, ac mali ominis. Demoſthenes περὶ στεφάνου Ἀλλ' ἐμοὶ μὲν· οὐ βούλομαι δὲ δυσχερὲς εἰπεῖν ἀρχόμενος τοῦ λόγου a. Cic. ad Caſſium b: *Brutus Mutinæ vix jam ſuſtinebat: qui ſi conſervatus erit, vicimus: ſin; (quod Dii omen avertant) omnis omnium curſus eſt ad vos.* Ovidius Laodamiæ epiſt. a *Sed mihi: nolo autem quicquã moleſti dicere in orationis initio.*

Me tibi venturam comitem, quocunque vocâris;
Sive, (quod heu timeo) ſive ſuperſtes eris.

Deeſt in priori membro, *occideris.* b *lib.* 12. *epiſt.* 6.

Quin ſi pudor affectus non eſt, quâ de re aliquid lib. 11. dicebamus, ne quidem affectus ſit in iſto Ecl. 111:

Novimus & qui te, tranſverſa tuentibus hirquis,
Et quo (ſed faciles Nymphæ riſere) ſacello.

Qui te, puta corruperit, vel corruperint. Ἀποσιώπησιν tamen hîc agnoſcit Quinctilianus. Quamquam ei quidem (nequid diſſimulem) non difficulter occurritur. Propriè enim tum ἀποσιώπησις eſt, cùm, quid taceatur, incertum eſt, vel longiore ſermone explicandum. Atqui hîc unicum tantummodo verbum deſideratur, & illud manifeſtum. Eoque Pierius quoque ἀποσιώπησιν hîc ſtatuendam negat.

Quis etiam affectus eſt, cùm ſermonem quis abſcindit, quia ſe animadvertat extra oleas vagari? Cujuſmodi ἀποσιώπησιν habemus apud Lucianum de gymnaſiis, ubi Solon ſibi ſilentium injungit, quia, ut ait ipſe, ſe videret ἔξω τοῦ πράγματος ληρεῖν c. c *extra rē nugari.*

Atque hæc quidem, quæ produximus, exempla ſunt ſive ἐλλείψεως, ſive ἀποσιωπήσεως ejus, quæ fit per ſe. Eſt verò & alterum genus, quo per accidens aliquid reticetur; ut cùm apud Comicos pars ſententiæ non effertur ob perſonæ interventum: velut Phorm. d d *act.* 1. *ſc.* 2.

Siquis me quæret rufus. D. præſto eſt. Deſine.

Ubi Donatus ἀποσιώπησιν agnoſcit. Par ratio in iſtoc Plautino e: e *Aſin. act.* 3. *ſc.* 3.

De argento ſi mater tua ſciat, ut ſit factum. A P. Heia. Benedicite.

Nam abrumpit ſervi ſermonem Argyrippus, ne malè ominaretur.

Hæc de apoſiopeſi: à quâ diverſa eſt ὑποσιώπησις. Ea, ab Vlpiano primam Olynthiacam enarrante, fieri dicitur, ὅταν μέλλῃ τις ἐπιφέρειν τραχύ τι καὶ λοιδορίας ἐχόμενον, μὴ βούληται δὲ διὰ τὸ ἐπαχθὲς αὐτὸ λέγειν, ἀλλὰ δι' αἰνιγμάτων σημαίνῃ· *quando quis allaturus aſperum quiddam, & convicio affine, non vult id dicere, eo quòd odioſum foret; ſed obſcuriùs id quibuſdam ambagibus ſignificat.* Exemplum autem ibidem adfert. Nam cùm dicere vellet Demoſthenes, Athenienſes, neceſſariis neglectis, ſpectaculis ac

Digitized by Google

deliciis vacare; ut declinet offenſam, reticet illud, ac tantùm dicit: Οὐκ οἶδ' ὅντινά μοι δοκοῦμεν ἔχειν τρόπον πρὸς αὐτά. *Neſcio, quo pacto mihi videamini erga illa affecti.* His ſubjungit Vlpianus diſcrimen inter duo, quæ dixi, ſchemata: Διαφέρει δὲ τῆς ἀποσιωπήσεως· ὅτι ἐκείνη μὲν παντελῶς ἀποσιωπᾷ τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ τό· οὐ βούλομαι δὲ δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδὲν, ἀρχόμενος τοῦ λόγου. ἡ δὲ ὑποσιώπησις, αἰνίττεταί τι, ὡς ἐνταῦθα. *Differt autem* (hypoſiopeſis) *ab apoſiopeſi, quòd hæc quidem rem penitus reticet. Vt in illo, Nolo autem quicquam mali ominis dicere initio orationis meæ. At hypoſiopeſis ſignificat aliquid obſcurâ verborum ambage: uti hoc loco fit.*

VI. DE PRÆTERITIONE, APOPHASI, ET APODIOXI.

ΠΑΡΑ'ΛΕΙΨΙΣ, ſive præteritio eſt, cùm ſimulamus, nos omittere, quod maximè dicimus. Fit hoc, juxta Hermogenem *a*, tribus de cauſſis; vel quia res ſunt parvæ, vel quia notæ, vel quia ingratæ, ac moleſtæ. Non tamen planè præterimus, quia ſunt Oratori utiles. Lucill. *b*.

a περὶ μεθ. δεινότ.

b *apud Iuliū Rufinianum.*

Non tango, quod avarus homo eſt, quodque improbus, omitto:

ubi omnino legendum,

--- quodque imbrobu', mitto.

Quomodo hunc locum levi negotiolo correximus, cùm primùm Oratoriæ noſtræ viderent lucem. Ac biennio etiam pòſt Notis in Appulei apologiam *c* ſimiliter legendum putavit Scipio Gentilis. Et ſanè cur hypermetrum faceret poëta, cauſſæ nihil erat. Terent. Eun. act. V ſc. IV:

c *tmemate 74.*

Nam ut mittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Chariſſimum ab meretrice avarâ, virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia.

Gaudet præteritione etiam Tullius. Vt ad Trebonium lib. XV epiſt. ad ult. *Vt illa omittam, quæ, civitate teſte, feciſti, cùm mecum inimicitias communicaſti, cùm me concionibus tuis defendiſti, cum quæſtor in mea atque in publica cauſſa conſulum defendiſti.* Pluraque addit in hanc mentem. Subjicit inde: *Vt hæc igitur omittam, quæ mihi tanti æſtimanda ſunt, quanti vitam æſtimo, & ſalutem meam.* Idem ad Att. epiſt. III. lib. VIII: *Omitto illa vetera, quòd iſtum in Remp. ille aluit, auxit, armavit.* Idem in Vatinium: *Ac illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere: licet impune per me parietes in adoleſcentiâ perfoderis, vicinos compilâris, matrem verberâris: habeat hoc præmium tua indignitas, ut adoleſcentiæ turpitudo, obſcuritate, & ſordibus tuis tegatur.* Item pro lege Maniliâ: *Itaque non*

Digitized by Google

non ſum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi militiæque, terrâ marique, quantâque felicitate geſſerit: ut ejus ſemper voluntatibus non modò cives aſſenſerint, ſocii obtemperarint, hoſtes obedierint: ſed etiam venti tempeſtateſque obſecundarint. Hoc breviſſimè dicam, &c. Etiam luculenta eſt præteritio illa in Rullum: *Non queror diminutionem vectigalium, non flagitium hujus jacturæ atque damni: prætermitto illa, quæ nemo eſt quin graviſſimè & veriſſimè conqueri poſſit; nos caput patrimonii publici, pulcherrimam populi Romani poſſeſſionem, ſubſidium annonæ, horreum belli, ſub ſigno clauſtriſque Reip. poſitum vectigal, ſervare non potuiſſe; eum denique nos agrum P. Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſeſe, & Syllanæ dominationi, & Græcorum largitioni reſtitiſſet: non dico ſolum hoc in Rep. vectigal eſſe, quod amiſſis aliis remaneat, intermiſſis non conquieſcat, in pace niteat, in bello non obſoleſcat, militem ſuſtentet, hoſtem non pertimeſcat: prætermitto omnem hanc orationem, & concioni reſervo: de periculo ſalutis ac libertatis loquor.*

Pertinet hoc ſchema partim ad ea, quæ magis dicunt; partim ad illa, quæ minùs efferunt. Nam etſi minùs ſe dicturum ait orator, quàm in re eſt; plus tamen dicit, quàm ſe dicturum ait.

Convenit autem laudanti, & reprehendenti. Item ſi aliqua ad probandum, vel refellendum, non parum conducant; atque interim ejus ſint naturæ, ut ſi inſiſtatur illis, ſatietatem potius ſint allatura, quàm voluptatem.

Vicina huic, vel eadem figura, eſt ΠΑΡΑΣΙΩΠΗΣΙΣ, de qua Rutilius lib. II. Item ἈΠΟΦΑΣΙΣ. Ut in illo Verr. I: *Nec ea dico, quæ ſi dicam, infirmare non poſſis.* Et eâdem: *Sunt hæc, & alia, in te falſi accuſatoris ſigna permulta, quibus ego non utor.* Conducit hæc refellenti.

Vicina quoque eſt ἀποδιώξις, quâ aliquid vel ſimpliciter ab oratione removetur, vel in alium locum rejicitur. In Julii Rufiniani codicibus, etiam eo, quem Pythœus dedit, vocatur *apodoxis*, voce nihili. Cæterùm paullo aliter hoc nomine utitur Rufinianus, quàm nos. Siquidem ita ei vocatur *rejectio, vel reprobatio, quarundam rerum, quaſi in quæſtionem non venire dignarum*, (vel quas putemus a,) *neque potuiſſe ab adverſariis poni, aut à nobis quæri, aut à judice poſtulari.* Cicero pro Cœlio: *Equitis autem Romani eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his judicantibus oportuit, neque defendentibus nobis.*

a *Tres has voces, vel aliquid ſimile exiſtimo apud Rufinianum deſiderari.*

 VII. De

VII. DE PERIPHRASI.

a lib. 4. cap. 13. ſect. 10.

ΠΕΡΙ'ΦΡΑΣΙΣ eſt, quâ multis ambimus verbis rem deſignatam. Ea cur malè in troporum numero reponatur, diximus in tropologiâ *a*. Eſt autem partim σχῆμα λέξεως, partim διανοίας. Prioris generis eſt, cùm ſolùm ornatus cauſsâ adhibetur. Ejuſmodi ſunt temporis deſcriptiones apud poëtas; in quibus licet ſubſtituas id, quod ſignificatur, de ornatu multum, de re nihil diſceſſerit. At poſterioris eſt ordinis, cùm utimur, ut rem obumbremus, ſic tamen, ut cerni poſſit. Ita Cicero in Milonianâ, cum gravius eſſet dicere, Clodium à Milone occiſum, περιφράσει maluit hanc rem mollire. In narratione enim ita inquit de ſervis Milonis: *Ex quibus, qui animo fideli in dominum erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonemque occiſum etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent, fecerunt id ſervi Milonis, (dicam enim non derivandi criminis cauſsâ, ſed ut factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domino, quod ſuos quiſque ſervos in tali re facere voluiſſet.* In Confirmatione quoque ſimiliter loquitur: *Adde*, inquit, *inſcitiam pranſi, poti, oſcitantis ducis, qui cùm à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de ejus extremis comitibus cogitavit: in quos incenſos irâ, vitamque domini deſperantes cùm incidiſſet, hæſit in iis pœnis, quas ab eo ſervi fideles pro domini vitâ expetiverunt.* Sed & Demoſthenes oratione adverſus Midiam, & Lyſias oratione contra Eratoſthenem, ſimiliter locuti; ut oſtendit Ant. Muretus lib. VII. Var. Lect. cap. XXIII. At quando περίφρασις adhibetur, quo rem magis perſpicuam reddamus, (ut cùm Homerus Ulyſſem, Virgilius Aeneam, uterque initio operis ſui, maluit περιφραστικῶς deſignare, quàm nominare) pertinet ad ſchemata, quæ plus dicunt. Hîc verò eam ſub ambiguo nomine comprehendimus.

Interdum autem nec augendi, nec minuendi cauſsâ adhibetur; ſed ſimpliciter ad quempiam circumloquendum, quem nominare vel nolumus, vel non poſſumus: ut ſi nomẽ non occurrat. Ita Maro Eratoſthenem, vel, ut alii malunt, Archimedem περιφράζει in Bucolicis, ut τὸ πρέπον ſervet in perſonâ ruſtici, quem veriſimile non eſt accuratè adeò nôſſe Mathematicorum nomina. Locus eſt Ecl. III:

In medio duo ſigna; Conon; & quis fuit alter?
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem.

Ubi ineptè Servius ait, intelligi quoque poſſe Ptolemæum. Quod etiam

etiam apud Germanum Valentem *a* legere eſt. Atqui Mathematicum hunc conſtat demum ſub Antonino Pio floruiſſe. Pari errore ibidem Servius per Cononem intelligit ducem Athenienſem; cum ſignetur Mathematicus ille, qui vixit tempore Ptolemæi Euergetæ: ut vel notum è Catulli carmine de coma Beronices.

Sedulò autem cavendum, ne in oratione proſâ uſurpemus circumlocutiones poëticas. Quod facit Appuleius; ut cùm tertium Mileſiorum ſuorum librum hoc pacto orditur: *Commodùm punicantibus phaleris Aurora roſeum quatiens lacertum cœlum inequitabat: & me ſecuræ quieti revulſum nox diei reddidit.* Sed & Petrarcham, qui pleriſque tantopere in deliciis eſt, reum ejuſdem criminis agit Ubertus Folieta *b*: quamquam is quidem vix aliter potuit, cùm Appuleium ſibi imitandum propoſuerit: ex quo, ut idem Folieta obſervavit, fabulam quoque de Petro Vinciolo, & alteram de quapiam Neapolitanâ, totidem tranſſcripſit verbis.

Illud quoque hoc loco diſquirendum arbitror, an periphraſis rem neceſſariò pluribus circumloquatur verbis. Mihi quidem, ſi argutari lubeat, in mundo ſit ratio, quâ liqueat, rem ſecus ſe habere. Nam ſi periphraſis ſit piſcatorum in illo Ovidii *c*;

--- vultumque virilem
Induit, & vultus piſces capientibus aptos:

cur non & circumlocutio erit, ſi eos *piſcicapos* eâ ratione dixerim, quâ *urbicapos* dixit Plautus? Et ſi periphraſis eſt, cùm dicuntur *οἱ ἐξ ἁλὸς ζῶντες d*: cur quæſo non & periphraſis ſit, ſi unâ voce dicam *marevivi*, vel Græcè *ἁλίζωοι*, quomodo viri docti legunt apud Athenæum *e* in Pancratis verſu de ſalpis:

Ἅς τε βόας πορκῆες ἁλίζωοι καλέουσι f.

Quod ſi eſt; dicendum, periphraſin eſſe, non tantùm, cùm multis verbis, ſed & cùm unâ compoſitâ, quæ pluribus *ἰσοδυναμεῖ*, rem quampiam circumloquimur. Doctiorum eâ de re arbitratus eſto. Et hæc de periphraſi: de quâ nonnulla quoque diximus, cùm ageremus *g* de iis, quæ falsò inter tropos recenſentur.

Cæterùm ad ſchemata, quæ minùs dicunt, etiam referri poſſe arbitror ſchema illud, in quo per quandam ſuſpicionem, quod non dicimus, accipi volumus, non utique contrarium, ut in *εἰρωνείᾳ*, ſed aliud latens, & auditori quaſi inveniendum. E. G. in ſuſpectâ nuru, *Duxi uxorem, quæ patri placuit.* Ubi ambiguitate verborum luditur. Item cùm Themiſtocles autor fuit Athenienſibus, ut urbem apud Deos deponerent, quia durum erat dicere, ut relinquerent. Et qui pecuniâ

a in Ecl. 3.

b lib. 1. de uſu & præſtantia ſermonis Latini.

c 8. Met. fab. extrema.

d è mari viventes.

e lib. 7.

f quas boves piſcatores è mari viventes vocitant.

g lib. 4. cap. 13.

Digitized by Google

è Victoriis aureis in uſum belli conflati volebat, declinavit invidiã, dicens, utendum eſſe victoriis. Atque in his omnibus eſſe εὐφημισμὸν, oſtendimus lib. v. cap. x. Etſi autem inter figuras à Fabio quoque reponatur; non tamen proprium nomen habet, ſed ipſo generis nomine appellatur. Niſi χρῶμα, ſive *colorem*, vocare velis. Nam apud Senecam lib. II. controverſ. IX. de Othone Junio legas: *Solebat hos colores adhibere, qui ſilentium & ſignificationem deſiderant.* Inprimis autem figuræ aut ſchematis nomine ſignificantur dicta, quibus obliquè aliquis notatur: quod & monet Budæus primo de aſſe. Ita Suetonius in Veſpaſiano: *Amicorum*, inquit, *libertatem, cauſſidicorum figuras, ac philoſophorum contumaciam leviſſimè tulit.* Idem in Domitiano: *Hermogenem Tarſenſem occidit, propter quaſdam in hiſtoriâ figuras, librariis etiam, qui eam deſcripſerant, crucifixis.* Et apud Martialẽ hæc duo opponuntur, nominare ſchemate, & apertè nominare. Sic enim ille lib. III. epigr. LXIIX:

Schemate non dubio, ſed apertè nominat illam.

Incertus (Tranquillus videtur ex ſtylo) in vita Juvenalis: *In ſuſpicionem venit, quaſi figuratè tempora notâſſet.*

Apud Demetrium quoque penè ſub finem lib. περὶ ἑρμην. ſermo iſtiuſmodi vocatur ἐσχηματισμένος: & à Fabio lib. IX. cap. II eodem modo dicuntur *controverſiæ figuratæ*, cùm latenter ſuſpicionem cujuſdam rei injicimus, quam tamen nolumus apertè dicere. Crebrò ſic loquitur Philoſtratus: ut de Herode Attico, σχηματίσας τὸν λόγον a. Scitum hoc ejuſdem in vita Rufi, ſophiſtæ Perinthii: Δεῖ γὰρ ἐν τῷ κατὰ σχῆμα συγκειμέναις τῶν ὑποθέσεων, τοῖς μὲν λεγομένοις ἡνίας, τοῖς δὲ σιωπωμένοις κέντρον. *In cauſſis ſecundùm figuram compoſitis, & dicendis habenas, & tacendis aculeum dare convenit.* Nec minùs elegans illud ejuſdem de Hermocrate Phocenſi: Καὶ γὰρ δὴ καὶ τὰς ἐσχηματισμένας εὖ διέθετο, ἀμφιβολίας τε πλείστας ἐπινοήσας, καὶ τὸ σημαινόμενον ἐγκαταμίξας τῷ ἀφειμένῳ. *Figuratas etiam controverſias bene diſpoſuit, & multa ambiguè dicta excogitans, & ſignificationem admiſcens ſilentio.* Sic enim commodè verteris, quia τὸ σημαινόμενον idem eſt ei, quod Othoni Junio apud Senecam (ut ſuperiùs vidimus) eſt *ſignificatio*, hoc eſt, res expreſſa: τὸ ἀφειμένον verò eſt, quod eidem Junio eſt *ſilentium*, id eſt, latens illud, quod auditoris ſuſpicioni relinquitur. Macrobii quoque eſt lib. VII. Saturn. cap. II: *Scomma penè dixerim morſum figuratum, quia ſæpe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud ſonet, aliud intelligas.* Vbi ſic *morſum figuratum* dixit, ut Suetonius ſuperiùs aiebat *cauſſidicorum figuras*. Locutus & eodem modo B. Hieronymus præfat. in lib. Job: *Obliquus apud Hebræos totus liber fertur, & lubricus, & quod Græci*

a ſermonem figurans.

Rhetores

Digitized by Google

Rhetores vocant, ἐσχηματισμένος, dum quis aliud loquitur, aliud agit. Et epiſt. LXVI. ad Rufinum: *Præfatiuncula librorum περὶ ἀρχῶν ad me miſſa eſt, quam ex ſtylo intellexi tuam eſſe: in quâ obliquè, imò apertè ego petor. Quâ mente ſit ſcripta, tu videris; quâ intelligatur, & ſtultis patet. Poteram & ego, qui ſæpiſſime figuratas controverſias declamavi, aliquid de vetere artificio repetere, & tuo te more laudare.* Hæc ille.

Duplicem autem ſchematis ſeu figuræ uſum adfert Demetrius. Prior eſt, ἕνεκα εὐπρεπείας, ſi non decet dicere; alter ἕνεκα ἀσφαλείας, ſi non eſt tutum dicere. Quibus ex Fabio *a* adde tertium, *qui venuſtatis modò gratiâ adhibetur, & ipſâ novitate ac varietate magis, quàm ſi relatio ſit recta, delectat.* εὐπρεπείας exemplum à Demetrio adfertur ex Platone, qui in Phædone Ariſtippum, & Cleombrotum, reprehendere cùm vellet, quòd in inſulâ Aeginâ epulati fuiſſent, quo tempore præceptor eorum Socrates in vinculis erat Athenis, à quibus vix ducentis aberânt ſtadiis: non quidem eos palàm perſtringit, ſed id facit occultè. Nam rogatus Phædon, qui Socrati præſtò fuiſſent, enumerat univerſos: ac quærente altero, Quid illi duo? reſpondet, In inſulâ Aeginâ erant: quæ verba, licet haut aliud addat, tamen majorem vim habere videntur, quàm ſi eos graviter perſtrinxiſſet. Ac hoc quidem εὐπρεπείας *b* eſt exemplum, quia nihil erat periculi reprehendere Ariſtippum. At propter ἀσφάλειαν *c* eſt illud Phalerei in Craterum Macedonem, quem videbat ſedentem ſellâ eburneâ, audientemque Athenienſium legatos: *Nos, inquit, ante aliquot annos, hos omnes, & Craterum hunc, ita excipiebamus, cùm ad nos venirent.* Magna ἔμφασις eſt in voce *hunc*. Par ratio fuerit, ſiquis, ut tectè moneat Dionyſium, Siciliæ tyrannum, alios inceſſat, qui idem factitarunt: uti ſi apud eum Phalaridis crudelitatem exagitet: aut contrà ſi eos dilaudet, qui contraria egerunt; ut Hieronem, Gelonem, alioſque. Et ſic quoque non levi ſit prudentiâ opus. Sanè Philippus Macedo *d*, quia unoculus foret, ægrè ferebat mentionem Cyclopis, vel etiam oculi. Et Hermias Atarnei dominus *e*, quòd eunuchus eſſet, ſuccenſebat exſectionem vel cultellum nominanti. Plura vide in eruditis Dionyſii Halicar. monitis περὶ τῶν ἐσχηματισμένων: item apud ipſum Fabium lib. IX. cap. II: ubi & inter alia monet, quo modo ſententiis hâc amentatis figurâ ab adversâ parte occurri debeat.

a lib. 9. cap. 2.

b decori.

c ſecuritatem.

d Demetr. περὶ ἑρμ.

e ibid.

Video homines eſſe eruditiſſimos, qui tradant, fusè etiam de figurato ſermone olim ſcripſiſſe Plinium majorem. Hoc colligunt ex iſtis Plinii junioris verbis *f*, ubi avunculi ſui opera recenſet: *Dubii ſermonis octo ſcripſit* (libros) *ſub Nerone noviſſimis annis, cùm omne*

f lib. 3. ep. 5.

 ſtudio-

Digitized by Google

ſtudiorum genus paullo liberius & erectius periculoſa ſervitus feciſſet. At neutiquam Plinii mens eſt,quia non liceret liberè ſub Nerone loqui,aut ſcribere; eo docuiſſe avunculum, quomodo ſchemate homines dicere poſſent quod vellent: (quod,credo, Plinio non optimè abiiſſet) ſed hoc ait, quia ſub tyranno illo ſuſpecta eſſent præclara ingenia, eò Plinium non auſum fuiſſe ſuorum temporum hiſtoriam ſcribere, aut vitas conſignare virorum præſtantium, vel aliud ejuſmodi, quod libero erectoque ingenio dignũ foret: ſed demiſiſſe ſe ad opus grammaticum: nempe explicuiſſe octo libris ea, de quibus inter homines etiam doctiſſimos quæri ſoleret, hocne an illo modo loqui aut ſcribere oporteret. Ita cùm alii *clipeus*, alii *clipeum* dicerent; nonnulli *clipeus* & *clupeus* diſtinguerent, aliqui pro eodem haberent: utramque hanc quæſtionem expoſuit Plinius ſecundo dubii ſermonis libro; ut
a *lib.*1. clarè ait Chariſius Soſipater *a*.

CAP. VII.

DE SCHEMATIBUS ΔΙΑΝΟΊΑΣ, QUÆ ÆQUE DICUNT, ET RATIONE PERSONÆ FIGURANTUR.

SCHEMATA *διανοίας, quæ æquè dicunt, partim ſermonem figurant ratione perſonæ; partim ratione rei; partim ratione tum perſonæ, tum rei.*

Ratione perſonæ figurant orationem ſermocinatio, proſopopœia, apoſtrophe, & communicatio.

Sermocinatio eſt, cùm aptè perſonam aliquam, quæ præſentis ſit inſtituti, loquentem inducimus.

Proſopopœia eſt, cùm perſonam, extra argumentum aſſumtam, loqui fingimus, aut rei ratione deſtitutæ ſermonem, intelligentiam, vel actionem hominis tribuimus.

Apoſtrophe eſt, quando ſermonem aliò convertimus, quàm inſtituta requirit oratio.

Communicatio eſt, cùm adverſarium conſulimus, aut cum judicibus, quid faciendum ſit, aut quid factum oportuerit, deliberamus.

I. DE

I. De sermocinatione.

INgens eſt ſchematum numerus, quæ æquè dicũtur. Exiſtimavi igitur, me operæ pretium facturum, ſi ea, quandoquidem à Rhetoribus confusè traduntur, in certas redigerem claſſes. Omnia autem orationem figurant ratione, vel perſonæ, vel rei, vel utriuſque.

Ratione perſonæ eam figurant ſermocinatio, proſopopœia, apoſtrophe, & communicatio.

Sermocinatio ſive διαλογισμὸς pleriſque vocatur, cùm aliquem nobiſcum loquentem inducimus. Verùm hi διαλογισμὸν cum διαλόγῳ confundunt: quo de ſpiſſo errore nonnihil quoq; legere eſt apud H. Stephanum lib. de abuſu linguæ Græcæ. Eſt autem διαλογισμὸς, cùm certus attribuitur ſermo perſonæ veræ, ac quæ ſit præſentis inſtituti. Fit hoc bifariam. Nam vel perſona illa loquitur ſecum, vel cum alterâ. Julius Rufinianus prius ſolùm genus agnoſcit. Nam dialogiſmus ei definitur, *cùm quis ſecum diſputat, & volutat, quid agat, vel quid agendum putet*. Ut in illo Didonis *a*: a 4. *Æn.*

> *En quid agam? rurſuſne procos irriſa priores*
> *Experiar?* &c.

Cui ſimile hoc Junonis *b*: b 1. *Æn.*

> --- *Mene incepto deſiſtere victam?*
> *Nec poſſe Italiâ Teucrorum avertere regem?*
> *Quippe vetor fatis.*

Adfert Rufinianus & illud Phædriæ *c* apud Comicum: *c Eunuch. act.1.sc.1.*

> *Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem,*
> *Cum arceſſor ultro? an potiùs ita me comparem,*
> *Non perpeti meretricum contumelias?*
> *Excluſit. revocat. redeam? non, ſi me obſecret.*

Ubi itidem Donatus: Διαλογισμὸς, σχῆμα διανοίας. *Apparet, & multa tacitum cogitâſſe adoleſcentem, & tandem in hæc verba prorupiſſe.* Simile etiam eſt illud Soſiæ in Amphitr. *d* d *act.1.ſc.1.*

> *Quid, malum? non ſum ego Amphitryonis Soſia?*
> *Nonne hac noctu noſtra navis huc ex portu Perſico*
> *Venit, quæ me advexit? nonne me huc herus miſit meus?*
> *Nonne ego nunc hîc ſto ante ædes noſtras? non mihi eſt laterna in manu?*
> *Non loquor? non vigilo? nonne hic homo modò me pugnis contudit?*

Fecit hercle. nam etiam miſero nunc malæ dolent mihi.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in noſtram domum?

Geminum etiam Ciceronis exemplum apud eundem Rufinianum videre potes. Sed laxiùs ea vox ſumitur Cornificio in IV. ad Herenn. cui *ſermocinatio* eſſe dicitur, *cùm alicui perſonæ ſermo attribuitur, & is exponitur cum ratione dignitatis.* Vbi poſtrema verba verbis hiſce Fabii expono: *ſi eam locutam finxerimus, quæ cogitâſſe eam non ſit abſurdum.* Tale eſt illud M. Tullii pro Cœlio adverſus Clodiam, quæ fœdo inceſtu ſe cum fratribus inquinabat: *Sin autem urbaniùs me agere mavis, ſic agam tecum: removebo illum ſenem durum, ac penè agreſtem; ex hiſque tuis ſumam aliquem, ac potiſſimùm minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere urbaniſſimus, qui te amat plurimùm, qui propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus, tecum ſemper puſio cum majore ſorore cubitavit: eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris, ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa, verbis parvam rem magnam facis? vicinum adoleſcentulum adſpexiſti: candor hujus te, & proceritas, vultus, oculique perpulerunt: ſæpius videre voluiſti: fuiſti nonnunquam in iiſdem hortis viſa nobilis mulier: illum filiumfamilias patre parco & tenaci habere tuis copiis devinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti: confer te aliò: habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparaſti, quò omnis juventus natandi cauſâ venit: hinc licet conditiones quotidie legas: cur huic, qui te ſpernit, moleſta es?* Hîc alii προσωποποιΐαν ſtatuunt: nempe qui eo nomine ſermocinationem comprehendunt, ut poſtea oſtendemus.

Etſi autem non eſt de οὐσίᾳ ſermocinationis, ut plures loquantur: tamen ſermocinatio quoque erit, ſi id fiat. Nempe vel ſimplex eſt hoc ſchema, ut in exemplo, quod proximè vidimus: vel multiplex, ut in dialogo. Sanè Cornificius hoc ſermocinationis adfert exemplum, in quo trium diverſæ indolis ſermo graphicè exprimitur: *Cùm militibus urbs redundaret, & omnes timore oppreſſi domi continerentur; venit iſte cum ſago, gladio ſuccinctus, tenens jaculum: quinque adoleſcentes hominem ſimili ornatu ſubſequuntur. irrumpit in ædeis ſubitò, deinde magnâ voce: Vbi eſt iſte beatus, inquit, ædium dominus? quin mihi præſto fit? quid tacetis? Hic alii omnes ſtupidi timore obmutuerunt. Vxor illius infeliciſſimi cum maximo fletu ad iſtius pedes abjecit ſeſe. Parce, inquit, & per ea, quæ tibi dulciſſima ſunt in vita, miſerere noſtri: noli extinguere extinctos. Fer manſuetè fortunam. nos quoque fuimus beati: noſce te eſſe hominem. At ille: Quin illum mihi datis, ac vos auribus meis opplorare deſinitis? non abibit. Illi nunciatur interea, veniſſe iſtum, & clamore maximo*

maximo mortem minari. Quod ſimul ut audivit, Heus, inquit, Gorgia, pediſequa puerorum, abſconde pueros: defende: fac, ut incolumeis ad adoleſcentiam perducas. Vix hæc dixerat, cùm ecce iſte præſtò, Sedes, inquit, audax? non vox mea tibi vitam ademit? exple inimicitias meas, & iracundiam ſatura tuo ſanguine. Ille cum magno ſpiritu, Metuebam, inquit, ne planè victus eſſem. nunc video in judicio mecum contendere non vis: ubi ſuperari turpiſſimum eſt, ſuperare pulcherrimum: interficere me vis: occidar equidem, ſed victus non peribo. At ille: in extremo vitæ tempore etiam ſententiosè loqueris? neque ei, quem vides dominari, vis ſupplicare? Tum mulier, Immò quidem iſte rogat, & ſupplicat: ſed tu, quæſo, commoveare. & tu, per deos, inquit, hunc amplexare. dominus eſt, vicit hic te, vince tu nunc animum. Cur non deſinis, inquit, uxor, loqui, quæ me digna non ſunt? tace, &, quæ curanda ſunt, cura. tu ceſſas mihi vitam, tibi omnem bene vivendi ſpem, meâ morte eripere? Iſte mulierem repulit abſe lamentantem. illi neſcio quid incipienti dicere, quod dignum videlicet illius virtute eſſet, gladium in latere defixit. Subjungit deinde Cornificius: *Puto in hoc exemplo datos eſſe unicuique ſermones ad dignitatem accommodatos: quod oportet in hoc genere obſervare.* Quod hîc Cornificius monet, idem præcipit Horatius epiſt. ad Piſones:

Intererit multùm, Davúſne loquatur, herúſne:
Maturúſne ſenex, an adhuc florente juventâ
Fervidus; an matrona potens, an ſedula nutrix;
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli;
Colchus, an Aſſyrius; Thebis nutritus, an Argis.

Neglexit hoc Celſus ille, adverſus quem ſcripſit Origenes, eoque nomine culpari meruit. Sic enim ſcribit de eo Origenes lib. 1 *a*: Ἐπεὶ δὲ καὶ προσωποποιεῖ τρόπον τινὰ μιμησάμενος ἐν ῥήτορος παιδίον (lege, ἐν ῥητόρων παιδείαις) εἰσαγόμενον, καὶ εἰσάγει Ἰουδαῖον πρὸς τὸν Ἰησοῦν λέγοντά τινα μειρακιωδῶς, καὶ οὐδὲν φιλοσόφου πολιᾶς ἄξιον· φέρε κατὰ δύναμιν καὶ ταῦτα ἐξετάσαντες ἐξελέγξομεν, ὅτι οὐδὲ τὸ ἁρμόζον πάντη τῷ Ἰουδαίῳ πρόσωπον ἐν τοῖς λεγομένοις τετήρηκε· *Quandoquidem & utitur perſonæ fictione, quodammodo imitans adoleſcentem in rhetorum ſcholam deductum; inducitque Iudæum ad Ieſum loquentem puerilia aliqua, & canicie philoſophi indigna: age, pro viribus his etiam expenſis, coarguamus eum, quòd ne decorum quidem ſervârit in Iudæi perſonâ.* Vbi προσωποποιίας voce laxiùs utitur Origenes, ut ſermocinationem comprehendat: de quo, ut dixi, poſtea pluribus.

a pag. 22. edit. Auguſt. Vindel.

A ſermocinatione haut differt ἨΘΟΠΟΙΙ͂Α, quâ, juxta Alexandrum *b*, iis, qui ſuperſtites ſunt, ſermones aliquos affingimus, quòd *c* fide digniores illi videantur, quàm ſi eos enunciaremus ipſi. Apſini quo-

b lib. περὶ σχημάτων.
c lib. de Rhetor.

Digitized by Google

quoque definitur oratio attributa perſonis, quæ adhuc ſuperſunt. Etiam Aquilæ Romano *Ethopœia*, ſive *moralis confictio* eſt, cùm *certis quibuſdam perſonis (non quæ nuſquam ſunt) verba accommodatè adfingimus, vel ad improbitatem earum demonſtrandam, vel ad dignitatem.* Atque addit, tale eſſe illud Ciceronis pro Quinctio: *Quid Sextus Nævius ad hæc? ridet noſtram amentiam ſcilicet, cùm ab eo officia boni viri deſideramus: & quemadmodum natus, inquit, & quemadmodum educatus ſum, memini. Vetus eſt, de ſcurra divitem facilius multo, quàm patremfamilias, fieri poſſe* &c. Sed Julius Rufinianus, ut preſſiùs uſurpat dialogiſmi ſeu ſermocinationis nomen, quàm Cornificius: ita & ſtrictiùs utitur ἠθοποιΐας appellatione, quàm Rhetorum alii. Quippe ſchema hoc, quod *figurationem*, vel *expreſſionem*, Latinè dici ait, definitur ab eo, *alienorum affectuum qualiumlibet, dictorumque imitatio, non ſine reprehenſione.* Vbi, ſi Aquilam, & alios, ſequamur, tria poſtrema verba redundabunt. Plura de ethopœia ſi voles, vide cùm progymnaſmatum ſcriptores, tum Emporium, item Iſidorum lib. II. Orig. cap. XIV, nec non Cœlium Rhodiginum lib. XXVI. Antiq. Lect. cap. XXVIII.

II. DE PROSOPOPŒIA.

ETHOPŒIÆ vicina eſt ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΐΑ, ut à Rutilio Lupo, & Aquila, nominatur. Ciceroni *a* vocatur *ficta perſonæ inductio*, Cornificio *b conformatio*, Fabio *c perſonæ fictio.* Ac Cornificio quidem fieri ea dicitur, *cùm aliqua, quæ non adeſt, perſona confingitur, quaſi adſit; aut cùm res muta, aut informis, fit eloquens, & formata, & ei oratio attribuitur ad dignitatem, aut actio quædam.* Similiter fere Lupus, qui fieri ait, *cùm perſonas in rebus conſtituimus, quæ ſine perſonis ſunt; aut eorum hominum, qui fuerunt, tanquam vivorum & præſentium actionem ac ſermonem deformamus.* Lupo igitur duo duntaxat ſunt προσωποποιΐας modi: unus, quo è non perſonâ facimus perſonam, ſive rei mutæ ſermonem attribuendo, ſive rei brutæ adſignando ſenſum, ſive alloquendo rem brutam, quaſi intelligat: alter, quo mortuos loqui fingimus, qui modus *idolopœia* à quibuſdam dicitur. Cornificio autem hoc ſchema etiam fit, cùm perſonam loqui fingimus, quæ quidem eſt, ſed non adeſt. Vt ſi apud aliquem, abſente patre, nuptias conficientem, vel, ignaro eodem, ejus abligurientem bona, effingas ſermonem, quo uſurus ſit parens redux, vel quo compellaturus eſſet, ſi iſta ſciret. Pro hac opinione etiam Fabius *d* facit: cui proſopopœia generatim vocatur *ficta alienæ perſonæ oratio.* Et apertiùs alibi *e*: *Sunt quidam, qui has demum προσ-*

a *lib. 3. de orat.*
b *lib. 4. ad Herenn.*
c *lib. 9. cap. 2.*
d *lib. 6. cap. 1.*
e *lib. 9. cap. 2.*

ωπο-

ωποποιΐας dicant, in quibus & corpora, & verba fingimus. Sermones hominum aſſimulatos dicere διαλόγους malunt, quàm, quod Latinorum quidam dixerunt, ſermocinationem. Ego jam recepto more utrumque eodem modo appellavi. Nam certè ſermo fingi non poteſt, ut non perſonæ ſermo fingatur. Sed huic Fabii argumento non difficulter occurritur. Nam, ut ipſe agnoſcit, molliùs ſermo tribuitur perſonæ: audaciùs verò ei, quod natura loqui non permittit. Quod ſi eſt, aliud eſt perſonam ipſam fingere: aliud ſermonem duntaxat. Bifariam autem perſona fingitur. Primùm eam fingit, qui mortuum inducit loquentem. Nec enim perſonis accenſentur animæ, vel umbræ: quas ſic gentiles diſtinxere, quòd cum tribus homo juxta eos conſtet *a*, animâ, corpore, umbrâ: anima piorum cœlos petat, corpus omnium terram ſubeat, inferos verò petant umbræ *b*, hoc eſt, ſimulachra ad corporis cujuſque effigiem formata, quæ conſpici poſſint, tangi verò haut magis, quàm ventus. Perſonam præterea fingit, qui mutis animantibus, vel rebus inanimis, tribuit ſermonem, vel eas tanquam ſermonis intelligentes compellat. Vtraque igitur fuerit προσωποποιΐα, ſeu perſonæ fictio. At ſi ſermonem homini tribuam abſenti; non tam ipſam perſonam fingo, quàm perſonæ ſermonem affingo; quæ iccirco veriùs dicetur ſermocinatio, ut Cornificius appellar: vel ἠθοποιΐα, ut Alexander & Apſines vocant. Sed quia tantùm hominis memini, objici poſſit de Deo, vel angelis, qui perſonis accenſentur, & loqui poſſunt: & tamen in his locum habet προσωποποιΐα. Verba enim Fabii ſunt: *Quin deducere Deos in hoc genere dicendi, & inferos excitare conceſſum eſt.* Verùm meminiſſe oportet, quòd idē Fabius ait, ſermocinationem ſe ſub προσωποποιΐα comprehendere. Nihil igitur hoc noſtræ derogat opinioni. Ut mittam, quòd ſermo Deo, angelis, homini, tribuitur ὁμωνύμως. Neque cùm hoc ſchema vocamus perſonæ fictionem, quævis perſona intelligi debet; ſed illa inferioris & viſibilis naturæ, à qua, & ob quam, inventum eſt ſermonis commercium. Adde quòd ſermo Dei vel angeli cum homine ſit inſolens, planeque extraordinarius: ut non debuerit ejus cauſsâ προσωποποιΐας definitio extendi: ſed ſatis ſit, ſi fictio ejuſmodi ſermonis reductivè, ut loquuntur, ad communē προσωποποιΐαν pertineat.

a *Servius in 4. Æn.*

b *Servius 2.4.10. Æn.*

Propriè igitur προσωποποιΐα eſt, ſi mortuos inducamus loquentes. Vt in illo apud Cornificium *c*: *Quòd ſi nunc Lucius ille Brutus reviviſcat, & hîc ante pedes veſtros adſit, non hac utetur oratione? Ego reges ejeci; vos tyrannos introducitis: ego libertatem, quæ non erat, peperi; vos partam ſervare non vultis: ego capitis mei periculo patriam liberavi; vos liberi ſine periculo eſſe non cura-*

c *lib. 4. ad Herenn.*

Digitized by Google

lib.ix.cap.11,& Juſtinus Martyr apologiâ priore. Ac imitatus etiã Sillius in quinctodecimo, ubi Xenophontis, ſive Prodici figmentum ab Hercule in Scipionem tranfert. Nec hujuſmodi eo figuræ eſſe deſinunt, quia ſint pars argumenti poëtici: uti multi ſentiunt. quos ſecutus Federicus Cerutus Veronenſis Maronianam Famæ, & Ovidianam Famis deſcriptionem, figuram eſſe negat, quia utraque ſit argumenti pars, quam *fictionem* appellat Fabiũs. Quaſi quicquam prohibeat, quo minùs idem, pro diverſô conſiderandi modo, tum figura ſit, tum pars argumenti.

Nec tantùm perſonæ fictio eſt, cùm non perſona loquitur: ſed etiam, cùm non perſonam alloquimur, quaſi perſonam. Ut apud M. Ciceronem in Milonianâ: *Vos*, inquit, *Albani tumuli atque luci, vos, inquam, imploro, atque obteſtor, voſque, Albanorum obrutæ aræ, ſacrorum populi Romani ſociæ & æquales, quas ille præceps amentiâ, cæſis proſtratiſque ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat* &c. Et apud Maronẽ

a Æn.10. Mezentius *a* equũ, Turnus *b* haſtam alloquitur. Hujus generis προσ-

b Æn.12. ωποποιΐα crebra eſt in Pſalmis, & Prophetis: uti & alterum genus,

c At Hebr. 114. in quo ſermo tribuitur rebus mutis. Ita David Pſal. CXIII *c* compellat mare, flumen, montes, colles; ac reſpondentia inducit. Jeſaiæ LV. 12: *Montes ipſi, & colles, cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.* Ierem. LVII.6: *O mucro Domini, uſquequo non quieſcis? ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & ſile.* Baruch III.34.35: *Stellæ dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt. Vocatæ ſunt, & dixerunt, Adſumus.* Abacuc II.11.12: *Lapis de pariete clamabit, & lignum, quod inter juncturas ædificiorum eſt, reſpondebit. Væ, qui ædificat civitatem in ſanguine, & præparat urbem in iniquitate.* Oſee XIII.14: *Ero mors tua, ô mors: ero morſus tuus, inferne.* Et quod inde expreſſum 1.Cor.XV.55: *Vbi tuus, mors, aculeus? ubi tua, inferne, victoria?* Cur verò ſic Scripturæ loquiament, optimè expreſſit B. Chryſoſtomus in cap. VIII. ad Rom. homil. XIV. Vbi προσωποποιΐαν latiùs accipit, ut ita dicatur, quandocunque ſenſus humanus tribuitur non perſonæ. Vti à Marone factum in ſeptimo magni operis:

Labitur uncta vadis abies: mirantur & undæ,
Miratur nemus inſuetum, fulgentia longè
Scuta virûm fluvio pictaſque innare carinas.

d Rom.8. verſ.19. 20. Tale etiam videtur Apoſtoli *d* illud (ut Latinè ſolùm ponam:) *Etenim ſollicita creaturæ exſpectatio, exſpectat, ut palam fiant filii Dei. Quippe vanitati creatura ſubjacet, non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit illam ſub ſpe. Quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis, in libertatem gloriæ*

riæ

riæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura congemiſcit, ſimulque nobiſcum parturit, uſque ad hoc tempus. Ad quæ verba ſic B. Chryſoſtomus: Ὥστε ἦ ἐμφατικώτερον γενέσθαι τὸν λόγον, ϗ προσωποποιεῖ τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον· *Vt oratio ſignificantior eſſet, mundum hunc univerſum quaſi perſonam inducit.* Adjungit deinde, ut Latinè quidem ſonant: *Quod & prophetæ faciunt, inducentes tum fluvios manibus plaudentes, tum colles ſaltantes, tum montes ſubſilientes, non ut animata hæc eſſe arbitremur, neque ut attribuamus iis cogitationem ullam: ſed ut bonorum amplitudinem* (τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀγαθῶν) *ex eo diſcamus: quippe quæ etiam ad ſenſus expertia pertingat. Hoc ipſum verò etiam in rebus moleſtis crebrò factitant, inducentes & vitem lamentantem, & vinum, & montes, & templi laquearia ejulantia, ut & inde iterum malorum magnitudinem intelligamus. Hos itaque Apoſtolus imitans, hîc creaturam veluti perſonã inducit,* (προσωποποιεῖ τὴν κτίσιν ἐνταῦθα) *atque eam ait ingemiſcere, & parturire: non quia ſuſpirium ullum à terra, vel cælo, editum audierit; ſed quo bonorum futurorum magnitudinem declaret, ac deſiderium ejus, ut malis liberetur præſentibus.* Vide & Juſtinum Mart. ad Orthod. qu. XLVII, Nazianzenum orat. XXXVI, ſive IV. de Theologia, & Damaſcenum Orth. Fid. lib. II. cap. VI.

Quantus ſit oratori hujus ſchematis uſus, oſtendit paucis Cornificius, cùm ait, *plurimùm proficere in amplificationis partibus, & commiſeratione.* Item Aquila Romanus, qui figuram hanc ait *plurimùm in ſe continere dignitatis. Sæpe enim,* inquit, *quæ nos ex noſtra perſona dicentes vix ferant judices, ſuppoſitâ dignitate perſonæ liberiùs dici, & convenientiùs, poterunt.* Sed fusè inprimis de eodem Fabius *a*: *Illa,* inquit, *adhuc audaciora, & majorum (ut Cicero exiſtimat) laterum, fictiones perſonarum, quæ προσωποποιΐαι dicuntur. Mirè namque tum variant orationem, tum excitant.* Et paullo pòſt: *Suadendo, objurgando, querendo, laudando, miſerando, perſonas idoneas damus.* Quæ à Fabio non de ſola proſopopœia, ſed etiam ſermocinatione, dicuntur. Hanc enim ſe προσωποποιΐας nomine complecti, ipſe clàrè indicat; ut ſuperiùs monebamus. Plura de προσωποποιΐᾳ inter cæteros vide apud Theonem in progymnaſmatis, qui accuratè docet, quæ in eâ obſervari debeant. Sed & Apſines adeatur lib. de Rhetoricâ, & Cœlius Rhodiginus lib. XXVI. cap. XXVIII.

a lib. 9. cap. 2.

III. De apoſtrophe.

Ἀ'ΠΟΣΤΡΟΦΗ'Ν videtur Hermogenes repoſuiſſe inter σχήματα λέξεως. Verùm, cùm in eo aſſeclas non habeat, non eſt, quòd multis ejus ſententiam diluamus. Fabio *b* definitur hoc ſchema, ſermo à

b lib. 9. cap. 3.

ſtudiorum genus paullo liberius & erectius periculoſa ſervitus feciſſet. At neutiquam Plinii mens eſt, quia non liceret liberè ſub Nerone loqui, aut ſcribere; eo docuiſſe avunculum, quomodo ſchemate homines dicere poſſent quod vellent: (quod, credo, Plinio non optimè abiiſſet) ſed hoc ait, quia ſub tyranno illo ſuſpecta eſſent præclara ingenia, eò Plinium non auſum fuiſſe ſuorum temporum hiſtoriam ſcribere, aut vitas conſignare virorum præſtantium, vel aliud ejuſmodi, quod liberoerectoque ingenio dignũ foret: ſed demiſiſſe ſe ad opus grammaticum: nempe explicuiſſe octo libris ea, de quibus inter homines etiam doctiſſimos quæri ſoleret, hocne an illo modo loqui aut ſcribere oporteret. Ita cùm alii *clipeus*, alii *clipeum* dicerent; nonnulli *clipeus* & *clupeus* diſtinguerent, aliqui pro eodem haberent: utramque hanc quæſtionem expoſuit Plinius ſecundo dubii ſermonis libro; ut
a *lib.* 1. clarè ait Chariſius Soſipater *a*.

CAP. VII.

DE SCHEMATIBUS ΔΙΑΝΟΊΑΣ, QUÆ ÆQUE DICUNT, ET RATIONE PERSONÆ FIGURANTUR.

SCHEMATA *διανοίας, quæ æquè dicunt, partim ſermonem figurant ratione perſonæ; partim ratione rei; partim ratione tum perſonæ, tum rei.*

Ratione perſonæ figurant orationem ſermocinatio, proſopopœia, apoſtrophe, & communicatio.

Sermocinatio eſt, cùm aptè perſonam aliquam, quæ præſentis ſit inſtituti, loquentem inducimus.

Proſopopœia eſt, cùm perſonam, extra argumentum aſſumtam, loqui fingimus, aut rei ratione deſtitutæ ſermonem, intelligentiam, vel actionem hominis tribuimus.

Apoſtrophe eſt, quando ſermonem aliò convertimus, quàm inſtituta requirit oratio.

Communicatio eſt, cùm adverſarium conſulimus, aut cum judicibus, quid faciendum ſit, aut quid factum oportuerit, deliberamus.

I. DE

I. De sermocinatione.

INGENS eſt ſchematum numerus, quæ æquè dicunt. Exiſtimavi igitur, me operæ pretium facturum, ſi ea, quandoquidem à Rhetoribus confusè traduntur, in certas redigerem claſſes. Omnia autem orationem figurant ratione, vel perſonæ, vel rei, vel utriuſque.

Ratione perſonæ eam figurant ſermocinatio, proſopopœia, apoſtrophe, & communicatio.

SERMOCINATIO ſive διαλογισμὸς plerisque vocatur, cùm aliquem nobiſcum loquentem inducimus. Verùm hi διαλογισμὸν cum διαλόγῳ confundunt: quo de ſpiſſo errore nonnihil quoq; legere eſt apud H. Stephanum lib. de abuſu linguæ Græcæ. Eſt autem διαλογισμὸς, cùm certus attribuitur ſermo perſonæ veræ, ac quæ ſit præſentis inſtituti. Fit hoc bifariam. Nam vel perſona illa loquitur ſecum, vel cum alterâ. Julius Rufinianus prius ſolùm genus agnoſcit. Nam dialogiſmus ei definitur, *cùm quis ſecum diſputat, & volutat, quid agat, vel quid agendum putet*. Ut in illo Didonis *a*: a 4. Æn.

En quid agam? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar? &c.

Cui ſimile hoc Junonis *b*: b 1. Æn.

--- Mene incepto deſiſtere victam?
Nec poſſe Italiâ Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis.

Adfert Rufinianus & illud Phædriæ *c* apud Comicum: c Eunuch. act. 1. ſc. 1.

Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem,
Cum arceſſor ultro? an potiùs ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit. revocat. redeam? non, ſi me obſecret.

Ubi itidem Donatus: Διαλογισμὸς, σχῆμα διανοίας. *Apparet, & multa tacitum cogitâſſe adoleſcentem, & tandem in hæc verba prorupiſſe.* Simile etiam eſt illud Soſiæ in Amphitr. *d* d act. 1. ſc. 1.

Quid, malum? non ſum ego Amphitryonis Soſia?
Nonne hac noctu noſtra navis huc ex portu Perſico
Venit, quæ me advexit? nonne me huc herus miſit meus?
Nonne ego nunc hîc ſto ante ædes noſtras? non mihi eſt laterna in manu?
Non loquor? non vigilo? nonne hic homo modò me pugnis contudit?

Fecit hercle. nam etiam miſero nunc malæ dolent mihi.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in noſtram domum?

Geminum etiam Ciceronis exemplum apud eundem Rufinianum videre potes. Sed laxiùs ea vox ſumitur Cornificio in IV. ad Herenn. cui *ſermocinatio* eſſe dicitur, *cùm alicui perſonæ ſermo attribuitur, & is exponitur cum ratione dignitatis.* Vbi poſtrema verba verbis hiſce Fabii expono: *ſi eam locutam finxerimus, quæ cogitâſſe eam non ſit abſurdum.* Tale eſt illud M. Tullii pro Cœlio adverſus Clodiam, quæ fœdo inceſtu ſe cum fratribus inquinabat: *Sin autem urbaniùs me agere mavis, ſic agam tecum: removebo illum ſenem durum, ac penè agreſtem; ex hiſque tuis ſumam aliquem, ac potiſſimùm minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere urbaniſſimus, qui te amat plurimùm, qui propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus, tecum ſemper puſio cum majore ſorore cubitavit: eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris, ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa, verbis parvam rem magnam facis? vicinum adoleſcentulum adſpexiſti: candor hujus te, & proceritas, vultus, oculique perpulerunt: ſæpius videre voluiſti: fuiſti nonnunquam in iiſdem hortis viſa nobilis mulier: illum filiumfamilias patre parco & tenaci habere tuis copiis devinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti: confer te aliò: habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparaſti, quò omnis juventus natandi cauſsâ venit: hinc licet conditiones quotidie legas: cur huic, qui te ſpernit, moleſta es?* Hîc alii προσωποποιΐαν ſtatuunt: nempe qui eo nomine ſermocinationem comprehendunt, ut poſtea oſtendemus.

Etſi autem non eſt de οὐσίᾳ ſermocinationis, ut plures loquantur: tamen ſermocinatio quoque erit, ſi id fiat. Nempe vel ſimplex eſt hoc ſchema, ut in exemplo, quod proximè vidimus: vel multiplex, ut in dialogo. Sanè Cornificius hoc ſermocinationis adfert exemplum, in quo trium diverſæ indolis ſermo graphicè exprimitur: *Cùm militibus urbs redundaret, & omnes timore oppreſſi domi continerentur; venit iſte cum ſago, gladio ſuccinctus, tenens jaculum: quinque adoleſcentes hominem ſimili ornatu ſubſequuntur. irrumpit in ædeis ſubitò, deinde magnâ voce: Vbi eſt iſte beatus, inquit, ædium dominus? quin mihi præſto fit? quid tacetis? Hic alii omnes ſtupidi timore obmutuerunt. Vxor illius infeliciſſimi cum maximo fletu ad iſtius pedes abjecit ſeſe. Parce, inquit, & per ea, quæ tibi dulciſſima ſunt in vita, miſerere noſtri: noli extinguere extinctos. Fer manſuetè fortunam. nos quoque fuimus beati: noſce te eſſe hominem. At ille: Quin illum mihi datis, ac vos auribus meis opplorare deſinitis? non abibit. Illi nunciatur interea, veniſſe iſtum, & clamore*

maximo

maximo mortem minari. Quod ſimul ut audivit, Heus, inquit, Gorgia, pediſequa puerorum, abſconde pueros: defende: fac, ut incolumeis ad adoleſcentiam perducas. Vix hæc dixerat, cùm ecce iſte præſtò, Sedes, inquit, audax? non vox mea tibi vitam ademit? exple inimicitias meas, & iracundiam ſatura tuo ſanguine. Ille cum magno ſpiritu, Metuebam, inquit, ne planè victus eſſem. nunc video in judicio mecum contendere non vis: ubi ſuperari turpiſſimum eſt, ſuperare pulcherrimum: interficere me vis: occidar equidem, ſed victus non peribo. At ille: in extremo vitæ tempore etiam ſententiosè loqueris? neque ei, quem vides dominari, vis ſupplicare? Tum mulier, Immò quidem iſte rogat, & ſupplicat: ſed tu, quæſo, commoveare. & tu, per deos, inquit, hunc amplexare. dominus eſt, vicit hic te, vince tu nunc animum. Cur non deſinis, inquit, uxor, loqui, quæ me digna non ſunt? tace, &, quæ curanda ſunt, cura. tu ceſſas mihi vitam, tibi omnem bene vivendi ſpem, meâ morte eripere? Iſte mulierem repulit ab ſe lamentantem. illi neſcio quid incipienti dicere, quod dignum videlicet illius virtute eſſet, gladium in latere defixit.
Subjungit deinde Cornificius: *Puto in hoc exemplo datos eſſe unicuique ſermones ad dignitatem accommodatos: quod oportet in hoc genere obſervare.* Quod hîc Cornificius monet, idem præcipit Horatius epiſt. ad Piſones:

> *Intererit multùm, Davúſne loquatur, herúſne;*
> *Maturúſne ſenex, an adhuc florente juventâ*
> *Fervidus; an matrona potens, an ſedula nutrix;*
> *Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli;*
> *Colchus, an Aſſyrius; Thebis nutritus, an Argis.*

Neglexit hoc Celſus ille, adverſus quem ſcripſit Origenes, eoque nomine culpari meruit. Sic enim ſcribit de eo Origenes lib. 1 *a*: Ἐπεὶ δὲ καὶ προσωποποιεῖ τρόπον τινὰ μιμησάμενος ἐν ῥήτορος παιδίον (lege, ἐν ῥητόρων παιδείαις) εἰσαγόμενον, καὶ εἰσάγει Ἰουδαῖον πρὸς τὸν Ἰησοῦν λέγοντά τινα μειρακιωδῶς, καὶ οὐδὲν φιλοσόφου πολιᾶς ἄξιον· φέρε κατὰ δύναμιν καὶ ταῦτα ἐξετάσαντες ἐξελέγξομεν, ὅτι οὐδὲ τὸ ἁρμόζον πάντη τῷ Ἰουδαίῳ πρόσωπον ἐν τοῖς λεγομένοις τετήρηκε· *Quandoquidem & utitur perſonæ fictione, quodammodo imitans adoleſcentem in rhetorum ſcholam deductum; inducitque Iudæum ad Ieſum loquentem puerilia aliqua, & canicie philoſophi indigna: age, pro viribus his etiam expenſis, coarguamus eum, quòd ne decorum quidem ſervârit in Iudæi perſonâ.* Vbi προσωποποιΐας voce laxiùs utitur Origenes, ut ſermocinationem comprehendat: de quo, ut dixi, poſtea pluribus.

a pag. 22. edit. Auguſt. Vindel.

A ſermocinatione haut differt ἨΘΟΠΟΙΪΑ, quâ, juxta Alexandrum *b*, iis, qui ſuperſtites ſunt, ſermones aliquos affingimus, quòd fide digniores illi videantur, quàm ſi eos enunciaremus ipſi. Aſinii *c* quo-

b lib. περὶ σχημάτων.
c lib. de Rhetor.

quoque definitur oratio attributa perſonis, quæ adhuc ſuperſunt. Etiam Aquilæ Romano *Ethopœia*, ſive *moralis confictio* eſt, cùm *certis quibuſdam perſonis (non quæ nuſquam ſunt) verba accommodatè adfingimus, vel ad improbitatem earum demonſtrandam, vel ad dignitatem.* Atque addit, tale eſſe illud Ciceronis pro Quinctio: *Quid Sextus Nævius ad hæc? ridet noſtram amentiam ſcilicet, cùm ab eo officia boni viri deſideramus: & quemadmodum natus, inquit, & quemadmodum educatus ſum, memini. Vetus eſt, de ſcurra divitem facilius multo, quàm patremfamilias, fieri poſſe* &c. Sed Julius Rufinianus, ut preſſiùs uſurpat dialogiſmi ſeu ſermocinationis nomen, quàm Cornificius: ita & ſtrictiùs utitur ἠθοποιΐας appellatione, quàm Rhetorum alii. Quippe ſchema hoc, quod *figurationem*, vel *expreſſionem*, Latinè dici ait, definitur ab eo, *alienorum affectuum qualiumlibet, dictorumque imitatio, non ſine reprehenſione.* Vbi, ſi Aquilam, & alios, ſequamur, tria poſtrema verba redundabunt. Plura de ethopœia ſi voles, vide cùm progymnaſmatum ſcriptores, tum Emporium, item Iſidorum lib. II. Orig. cap. XIV, nec non Cœlium Rhodiginum lib. XXVI. Antiq. Lect. cap. XXVIII.

II. DE PROSOPOPŒIA.

ETHOPŒIÆ vicina eſt ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΪΑ, ut à Rutilio Lupo, & Aquila, nominatur. Ciceroni *a* vocatur *ficta perſonæ inductio*, Cornificio *b conformatio*, Fabio *c perſonæ fictio.* Ac Cornificio quidem fieri ea dicitur, *cùm aliqua, quæ non adeſt, perſona confingitur, quaſi adſit; aut cùm res muta, aut informis, fit eloquens, & formata, & ei oratio attribuitur ad dignitatem, aut actio quædam.* Similiter fere Lupus, qui fieri ait, *cùm perſonas in rebus conſtituimus, quæ ſine perſonis ſunt; aut eorum hominum, qui fuerunt, tanquam vivorum & præſentium actionem ac ſermonem deformamus.* Lupo igitur duo duntaxat ſunt προσωποποιΐας modi: unus, quo è non perſonâ facimus perſonam, ſive rei mutæ ſermonem attribuendo, ſive rei brutæ adſignando ſenſum, ſive alloquendo rem brutam, quaſi intelligat: alter, quo mortuos loqui fingimus, qui modus *idolopœia* à quibuſdam dicitur. Cornificio autem hoc ſchema etiam fit, cùm perſonam loqui fingimus, quæ quidem eſt, ſed non adeſt. Vt ſi apud aliquem, abſente patre, nuptias conficientem, vel, ignaro eodem, ejus abligurientem bona, effingas ſermonem, quo uſurus ſit parens redux, vel quo compellaturus eſſet, ſi iſta ſciret. Pro hac opinione etiam Fabius *d* facit: cui proſopopœia generatim vocatur *ficta alienæ perſonæ oratio.* Et apertiùs alibi *e*: *Sunt quidam, qui has demum προσωποποιΐας*

a *lib. 3. de orat.*
b *lib. 4. ad Herenn.*
c *lib. 9. cap. 2.*
d *lib. 6. cap. 1.*
e *lib. 9. cap. 2.*

προσωποποιΐας dicant, in quibus & corpora, & verba fingimus. Sermones hominum aſſimulatos dicere διαλόγους malunt, quàm, quod Latinorum quidam dixerunt, ſermocinationem. Ego jam recepto more utrumque eodem modo appellavi. Nam certè ſermo fingi non poteſt, ut non perſonæ ſermo fingatur. Sed huic Fabii argumento non difficulter occurritur. Nam, ut ipſe agnoſcit, molliùs ſermo tribuitur perſonæ: audaciùs verò ei, quod natura loqui non permittit. Quod ſi eſt, aliud eſt perſonam ipſam fingere: aliud ſermonem duntaxat. Bifariam autem perſona fingitur. Primùm eam fingit, qui mortuum inducit loquentem. Nec enim perſonis accenſentur animæ, vel umbræ: quas ſic gentiles diſtinxere, quòd cum tribus homo juxta eos conſtet *a*, animâ, corpore, umbrâ: anima piorum cœlos petat, corpus omnium terram ſubeat, inferos verò petant umbræ *b*, hoc eſt, ſimulachra ad corporis cujuſque effigiem formata, quæ conſpici poſſint, tangi verò haut magis, quàm ventus. Perſonam præterea fingit, qui mutis animantibus, vel rebus inanimis, tribuit ſermonem, vel eas tanquam ſermonis intelligentes compellat. Vtraque igitur fuerit προσωποποιΐα, ſeu perſonæ fictio. At ſi ſermonem homini tribuam abſenti; non tam ipſam perſonam fingo, quàm perſonæ ſermonem affingo; quæ iccirco veriùs dicetur ſermocinatio, ut Cornificius appellat: vel ἠθοποιΐα, ut Alexander & Apſines vocant. Sed quia tantùm hominis memini, objici poſſit de Deo, vel angelis, qui perſonis accenſentur, & loqui poſſunt: & tamen in his locum habet προσωποποιΐα. Verba enim Fabii ſunt: *Quin deducere Deos in hoc genere dicendi, & inferos excitare conceſſum eſt.* Verùm meminiſſe oportet, quòd idē Fabius ait, ſermocinationem ſe ſub προσωποποιΐα comprehendere. Nihil igitur hoc noſtræ derogat opinioni. Ut mittam, quòd ſermo Deo, angelis, homini, tribuitur ὁμωνύμως. Neque cùm hoc ſchema vocamus perſonæ fictionem, quævis perſona intelligi debet; ſed illa inferioris & viſibilis naturæ, à qua, & ob quam, inventum eſt ſermonis commercium. Adde quòd ſermo Dei vel angeli cum homine ſit inſolens, planeque extraordinarius: ut non debuerit ejus cauſsâ προσωποποιΐας definitio extendi: ſed ſatis ſit, ſi fictio ejuſmodi ſermonis reductivè, ut loquuntur, ad communē προσωποποιΐαν pertineat.

a *Servius in 4. Æn.*
b *Servius l. 4. 10. Æn.*

Propriè igitur προσωποποιΐα eſt, ſi mortuos inducamus loquentes. Vt in illo apud Cornificium *c*: *Quòd ſi nunc Lucius ille Brutus reviviſcat, & hìc ante pedes veſtros adſit, non hac utetur oratione? Ego reges ejeci; vos tyrannos introducitis: ego libertatem, quæ non erat, peperi; vos partam ſervare non vultis: ego capitis mei periculo patriam liberavi; vos liberi ſine periculo eſſe non cura-*

c *lib. 4. ad Herenn.*

Digitized by Google

curatis. Sic pro Cœlio Appius Cæcus velut ab inferis à Tullio excitatur, ita Clodiam alloquens: *Mulier, quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno?* &c. Similiter Plato in Menexeno loquentes inducit veteres Athenienſes pro patria mortuos. Illuſtre etiam exemplum apud Aeſchinem habemus oratione contra Cteſiphontē; ubi ab Athenienſibus petit, ut cogitent, Solonem, & Ariſtidē, ab inferis ſuſcitatos, in eo ſtare ſuggeſtu, unde ipſe verba faceret: ac Solonem quidem petere, ne Demoſthenis eloquentiā majoris faciant, quàm jusjurandum, & leges: Ariſtidem autem rogare, an non pudeat eos, cùm majores illorum Arthmium Zelitam, quia è Mediâ pecuniam attuliſſet, urbe expulerint, ipſos Demoſthenem, qui munēra ab hoſte acceperit, aureâ ornare coronâ. Item Lucianus libello de luctu inducit filium mortuum patris querelis reſpondentem.

Perſonæ etiam fictio eſt, cùm ſermo affingitur patriæ, vel Reip. aut urbi, vel regioni. Ut Catil. 1: *Quæ* (patria) *tecum, Catilina, ſic agit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus exſtitit, niſi per te: nullum flagitium ſine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio, direptioque ſociorum, impunita fuit, ac libera: tu non ſolùm ad negligendas leges, ac quæſtiones, verùm etiam ad evertendas, perfringendaſque valuiſti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt; tamen, ut potui, tuli. nunc verò, me totam eſſe in metu propter te unum; quicquid increpuerit, Catilinam timeri; nullum videri contra me conſilium iniri poſſe, quod à tuo ſcelere abhorreat; non eſt ferendum. Quamobrem diſcede, atque hunc mihi timorem eripe; ſi verus, ne opprimar; ſin falſus, ut tandem aliquando timere deſinam. Hæc ſi tecum, ut dixi, patria loquatur* &c. Et poſtea eâdem oratione: *Etenim ſi mecum patria, quæ mihi vitâ meâ multo eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi omnis Reſpublica loquatur: M. Tulli, quid agis? tune eum, quem eſſe hoſtem comperiſti; quem ducem belli futurum vides; quem exſpectari imperatorem in caſtra hoſtium ſentis; auctorem ſceleris, principem conjurationis, evocatorem ſervorum, & civium perditorum; exire patieris, ut abs te non emiſſus ex urbe, ſed immiſſus in urbem eſſe videatur?* Et alia ibidem in hanc mentem; quibus poſtea ſubjungit: *His ergo ſanctiſſimis reip. vocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus, pauca reſpondebo.* Ex quibus videre etiam eſt, quomodo & ad προσωποποιΐαν accedi, & ab eâdem recedi debeat. Porrò in allatis hactenus exemplis non eſt omnimoda fictio. Nam, ſi defuncto tribuam loquelam; conſidero eum, qui fuit, ac meliori parte ſui ſupereſt. Cùm item Romæ, aut patriæ, aut Reip., ſermonem aſſigno; poſtremò ſiſtit ſe intellectus in iis, qui Romam incolunt, ac Remp. conſtituunt. Atque hoc ita eſſe, uti dixi, indicant illa Ciceronis verba pro Plancio: *Venio jam ad ipſius po-*

puli

pali partes, ut illius contra te oratione potiùs, quàm meâ diſputem; qui ſi tecum congrediatur, & ſi unâ voce loqui poſſet, hæc dicat: Ego tibi, Laterenſis, Plancium non antepoſui: ſed cùm eſſetis æquè boni viri, meum beneficium potiùs ad eum detuli, qui à me contenderat, quàm ad eum, qui mihi non nimis ſubmiſsè ſupplicârat. Reſpondebis, credo, te ſplendore & vetuſtate familiæ fretum, non valde ambiendum putâſſe. At verò te ille ad ſua inſtituta, ſuorumque majorum exempla revocabit; ſemper ſe dicet rogari voluiſſe &c. Sic Diocæſaream, Cappadociæ civitatem, excidium ſui, deprecantem inducit Nazianzenus epiſt. XLIX ad Olympium. Nec tamen id perpetuum eſt, ut qui Romæ, vel Latio ſermonem dat, populum intelligat Romanum, aut Latinum: ſed quandoque etiam urbis genius ac numen tutelare civitatis, aut Latii, intelligitur. Ut cùm apud Sillium Italicũ lib. XV. Scipionem alloquitur

--- *Latiæ telluris imago.*

Item cùm apud Symmachum *a* legimus ad Valentinianũ, Theodoſium, & Arcadium: *Romam nunc putemus aſſiſtere, atque his vobiſcum agere ſermonibus: Optimi principes, patres patriæ, reveremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, ut utar ceremoniis avitis. Hic cultus in leges meas orbem redegit. Hæc ſacra Hannibalem à mœnibus, à Capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc ego ſervata ſum, ut longæva reprehendar?* &c. Quæ non omnimoda perſonæ fictio erat ex gentilium mente. Nam Roma iis Dea erat, eoque ſuum quoque templum habuit: ut alibi *b* diximus. Hujuſmodi verò exempla etiam oratoribus conveniunt. At ſunt proſopopœiæ aliæ, quæ magis habeant locum in poëſi, vel declamationibus, aut ſimilibus ſcriptis. Earum aliæ ſeu directè, ſeu indirectè, pertinent ad ſubſtantiã, aliæ ad accidentia. Ad ſubſtantiam refer duplicia. Quædam ſpectant hominis τὸ εἶναι, vel partem ejus. Ita Ennius *c* in ſatyra colloquentes fecit vitam, & mortem. Gregorius Palamas, Theſſalonices Archiepiſcopus, χαρακτῆρι μικτῷ, διαλογικῷ, καὶ μάλιστα δικανικωτέρῳ *d*, duas compoſuit orationes *e*, unam mentis corpus accuſantis, alteram corporis ſeſe contrà defendentis: quibus & judicum ſententiam adjecit. Lucianus inducit linguam expoſtulantem cum abutentibus. Quædam contrà proſopopœiæ ſunt muti animantis, vel rei inanimæ. Quomodo apud Plutarchum Gryllus, jam porcus factus, diſputat cum Vlyſſe. Denique & ex accidentibus finguntur perſonę. Vt cum leges loquuntur apud Platonem in Critone: aut cùm Prodicus ſophiſta virtutem, & voluptatem, inter ſe contendentes inducit apud Xenophontem lib. II. Ἀπομνημονευμάτων. Cujus etiam rei meminere Cicero lib. 1. Off. & epiſt. ad Lucceium, Quinctilianus

a lib. 10. epiſt. 54.

b lib. 4. cap. 6. ſect. 5.

c Fabius l. 9. cap. 2.

d ſtilo mixto, dialogico, & maximè judiciali.

e edidit Turnebus Græcè an. 1553.

lib.IX.cap.II,& Juſtinus Martyr apologiâ priore. Ac imitatus etiã Sillius in quinctodecimo,ubi Xenophontis,ſive Prodici figmentum ab Hercule in Scipionem tranfert.Nec hujuſmodi eo figuræ eſſe deſinunt,quia ſint pars argumenti poëtici: uti multi ſentiunt. quos ſecutus Federicus Cerutus VeronenſisMaronianam Famæ,& Ovidianam Famis deſcriptionem,figuram eſſe negat, quia utraque ſit argumenti pars,quam *fictionem* appellat Fabius. Quaſi quicquam prohibeat,quo minùs idem,pro diverſò conſiderandi modo,tum figura ſit, tum pars argumenti.

Nec tantùm perſonæ fictio eſt,cùm non perſona loquitur: ſed etiam,cùm non perſonam alloquimur, quaſi perſonam. Ut apud M. Ciceronem in Milonianâ: *Vos*,inquit, *Albani tumuli atque luci, vos, inquam, imploro,atque obteſtor,voſque, Albanorum obrutæ aræ, ſacrorum populi Romani ſociæ & æquales, quas ille præceps amentiâ, cæſis proſtratiſque ſanctiſſimis lucis,ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat* &c. Et apud Maronẽ

a Æn.10. Mezentius *a* equû, Turnus *b* haſtam alloquitur. Hujus generis προσ-

b Æn.12. ωποποιΐα crebra eſt in Pſalmis, & Prophetis: uti & alterum genus,

c At Hebr. in quo ſermo tribuitur rebus mutis. Ita David Pſal. CXIII *c* com-

114. pellat mare,flumen,montes,colles; ac reſpondentia inducit. Jeſaiæ LV. 12: *Montes ipſi,& colles, cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.* Ierem.XLVII.6: *O mucro Domini, uſquequo non quieſcis? ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & ſile.* Baruch III.34.35: *Stellæ dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt. Vocatæ ſunt, & dixerunt, Adſumus.* Abacuc II. 11.12: *Lapis de pariete clamabit, & lignum, quod inter juncturas ædificiorum eſt,reſpondebit. Væ,qui ædificat civitatem in ſanguine, & præparat urbem in iniquitate.* Oſee XIII.14: *Ero mors tua, ô mors: ero morſus tuus,inferne.*Et quod inde expreſſum 1.Cor.XV.55:*Ubi tuus,mors,aculeus? ubi tua,inferne, victoria?* Cur verò ſic Scripturæ loquiament,optimè expreſſit B.Chryſoſtomus in cap. VIII. ad Rom. homil.XIV. Ubi προσωποποιΐαν latiùs accipit,ut ita dicatur, quandocunque ſenſus humanus tribuitur non perſonæ.Uti à Marone factum in ſeptimo magni operis:

Labitur uncta vadis abies: mirantur & undæ,
Miratur nemus inſuetum, fulgentia longè
Scuta virûm fluvio pictaſque innare carinas.

Tale etiam videtur Apoſtoli *d* illud (ut Latinè ſolùm ponam:) *Etenim*

d Rom.8. *ſollicita creaturæ exſpectatio,exſpectat, ut palam fiant filii Dei. Quippe vani-*

verſ.19. *tati creatura ſubjacet, non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit illam ſub ſpe.*

20. *Quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis,in libertatem gloriæ*

riæ filiorum Dei. *Scimus enim quòd omnis creatura congemiſcit, ſimulque nobiſcum parturit, uſque ad hoc tempus.* Ad quæ verba ſic B. Chryſoſtomus: Ὥστε ἐμφαντικώτερον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ προσωποποιεῖ τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον. *Ut oratio ſignificantior eſſet, mundum hunc univerſum quaſi perſonam inducit.* Adjungit deinde, ut Latinè quidem ſonant: *Quod & prophetæ faciunt, inducentes tum fluvios manibus plaudentes, tum colles ſaltantes, tum montes ſubſilientes, non ut animata hæc eſſe arbitremur, neque ut attribuamus iis cogitationem ullam: ſed ut bonorum amplitudinem* (τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀγαθῶν) *ex eo diſcamus: quippe quæ etiam ad ſenſus expertia pertingat. Hoc ipſum verò etiam in rebus moleſtis crebrò factitant, inducentes & vitem lamentantem, & vinum, & montes, & templi laquearia ejulantia, ut & inde iterum malorum magnitudinem intelligamus. Hos itaque Apoſtolus imitans, hîc creaturam veluti perſonā inducit,* (προσωποποιεῖ τὴν κτίσιν ἐνταῦθα) *atque eam ait ingemiſcere, & parturire: non quia ſuſpirium ullum à terra, vel cælo, editum audierit; ſed quo bonorum futurorum magnitudinem declaret, ac deſiderium ejus, ut malis liberetur præſentibus.* Vide & Juſtinum Mart. ad Orthod. qu. XLVII, Nazianzenum orat. XXXVI, ſive IV. de Theologia, & Damaſcenum Orth. Fid. lib. II. cap. VI.

Quantus ſit oratori hujus ſchematis uſus, oſtendit paucis Cornificius, cùm ait, *plurimùm proficere in amplificationis partibus, & commiſeratione.* Item Aquila Romanus, qui figuram hanc ait *plurimùm in ſe continere dignitatis. Sæpe enim,* inquit, *quæ nos ex noſtra perſona dicentes vix ferant judices, ſuppoſitâ dignitate perſonæ liberiùs dici, & convenientiùs, poterunt.* Sed fusè inprimis de eodem Fabius a: *Illa,* inquit, *adhuc audaciora, & majorum (ut Cicero exiſtimat) laterum, fictiones perſonarum, quæ προσωποποιΐαι dicuntur. Mirè namque tum variant orationem, tum excitant.* Et paullo pòſt: *Suadendo, objurgando, querendo, laudando, miſerando, perſonas idoneas damus.* Quæ à Fabio non de ſola proſopopœia, ſed etiam ſermocinatione, dicuntur. Hanc enim ſe προσωποποιΐας nomine complecti, ipſe clarè indicat; ut ſuperiùs monebamus. Plura de προσωποποιΐᾳ inter cæteros vide apud Theonem in progymnaſmatis, qui accuratè docet, quæ in eâ obſervari debeant. Sed & Apſines adeatur lib. de Rhetoricâ, & Cœlius Rhodiginus lib. XXVI. cap. XXVIII.

a *lib. 9. cap. 2.*

III. De apostrophe.

Ἀποστροφὴν videtur Hermogenes repoſuiſſe inter σχήματα λέξεως. Verùm, cùm in eo aſſeclas non habeat, non eſt, quòd multis ejus ſententiam diluamus. Fabio b definitur hoc ſchema, ſermo à judice

b *lib. 9. cap. 3.*

judice converſus. Atqui non ſemper coram judice habetur oratio. Aliis apoſtrophe eſt, cùm ad perſonam aliam convertimus orationē, quàm inſtituta requirat oratio. Verùm interdum fit converſio ad res inanimas, ut parebit ex exemplis, quæ ſubnectam. Perfecta itaque fuerit definitio, ſi dicamus, ἀποστροφὴν fieri, cùm ſermonem ad aliam perſonam, vel quaſi perſonam, avertimus, quàm inſtituta oratio requirat. Ut Catilinariâ 1. Priùs ait Tullius: *Cupio, Patres Conſcripti, me eſſe clementem* &c. At poſtea inquit: *Si te jam, Catilina, comprehendi, ſi interfici juſſero, credo erit ferendum mihi, ne non hoc potiùs omnes boni ſeriùs à me, quàm quiſquam crudeliùs factum eſſe dicat* Atque in orationis fine priùs ſic loquitur: *Polliceor hoc vobis, P. C.* &c. At poſtmodo ait: *Hiſce omnibus, Catilina, cum ſummâ reip. ſalute, & cum tuâ peſte ac pernicie, cumque eorum exitio, qui ſe tecum omni ſcelere, parricidioque omni junxerunt, proficiſcere ad impium bellum, ac nefarium.* Ejuſdem eſt pro Milone: *Vos, vos appello, fortiſſimi viri, qui multum pro Rep. ſanguinem effudiſtis: vos in viri, & in civis invicti appello periculo, centuriones, voſque milites; vobis non modò inſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic judicio præſidentibus, hæc tanta virtus ex hâc urbe expelletur?* Et eâdem: *Quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Q. frater, qui nunc abes; conſorti mecum temporum illorum?* Item pro C. Rabirio eſt apoſtrophe ad quoſdam in concione clamantes: *Nihil me clamor iſte commovet, ſed conſolatur, cum indicat, eſſe quoſdam cives imperitos, ſed non multos. nunquam, mihi credite, populus Rom. hic, qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur.* Cùmque alter hinc, ſed minor, ſecutus eſſet clamor, eoſdem ſic Tullius compellavit: *Quanto jam levior eſt acclamatio! quin continetis vocem indicem ſtultitiæ veſtræ, teſtem paucitatis?* Redit deinde ad inſtitutum: *Libenter, inquam, confiterer, ſi verè poſſem* &c. Crebra etiam eſt poëtis. Ita Maro opus quidem ſuum Mæcenati dicat: unde ait,

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmiſque adjungere vites ***Conveniat.***

At poſt aliqua ſubjungit:

--- Vos ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres.

Idem II. Georg.

Scipiadas duros bello, & te maxime Cæſar.

Et IV. ejuſdem operis:

Ipſe cavâ ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum,

Te

Te veniente die, te decedente canebat.

Ejuſdem eſt 11. Aen.

--- Pereuntque Hypaniſque, Dymaſque,
Confixi à ſociis: nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.

Ovid. IV Met. *a* — a *fab.* 4.

Quid non ſentit amor? primi vidiſtis amantes,
Et vocis feciſtis iter.

Neque Scripturæ hoc ſchema neſciunt. Chriſtus apud Mat. XI: *Tyro & Sidoni tolerabilius erit in die judicii, quàm vobis. Et tu Capernaum, quæ uſque ad cœlum exaltata es, uſque ad inferos detrahêris.* Pſal. CXIV: *Mare vidit, & fugit: Iordanis converſus eſt retrorſum. Quid eſt tibi, mare, quòd fugiſti: & tu Iordanis, quòd converſus es retrorſum?* Ubi & προσωποποιΐα eſt, ut ſuperiùs expoſui. Nempe apoſtrophe non ſolùm fit ad perſonas, ſed, ut dicebamus, etiam ad quaſi perſonas. Quomodo priùs ad mortuam Thiſben, mox ad leones orationem convertit Pyramus apud Naſonem *b*: — b *lib.* 4. *Met. fab.* 4.

--- Una duos, inquit, nox perdet amantes:
E quibus illa fuit longâ digniſſima vitâ.
Noſtra nocens anima eſt. ego te, miſeranda, peremi:
In loca plena metus qui juſſi nocte venires;
Nec prior huc veni. noſtrum divellite corpus,
Et ſcelerata fero conſumite viſcera morſu,
O quicunque ſub hâc habitatis rupe leones.
Sed timidi eſt optare necem.

Itidem ad inanima apoſtrophe fit. Ut Aen. 11:

Troiaq; nunc ſtares, Priamiq; arx alta maneres.

Fit etiam apoſtrophe ſolùm διὰ εὐχρηστίαν τοῦ μέτρου *c*, ut Euſtathius ait in Il. η. Tale illud Naſonis *d*: — c *ob commoditatē metri.* — d *lib.* 2. *Faſt.*

Brutus erat ſtulti ſapiens imitator, ut eſſet
Tutus ab inſidiis, dire Superbe, tuis.

Interdum quoque orationem quis convertit ad ſe ipſum. Ecl. I:

Inſere nunc, Melibœe, piros, pone ordine vites.

Ubi & ironia. Item Ecl. II:

Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit?

Et IV. Aen. ait Dido:

Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.

Imò ſacra quoque pagina ejuſce apoſtrophes exempla ſuggeret: Ut Pſal. XXVII. 13, 14: *Credo, me viſurum bona Domini in terra viventium.*

Exſpecta Dominum, viriliter age, & corroboretur cor tuum. Item Pſal. XLII. 6: *Quare triſtis es, anima mea, & quare conturbas me?*

Quamvis autem nonnulli, ut autor eſt Fabius, negarint, apoſtrophen in orationis principio adhiberi poſſe: interdum tamen in hoc quoque locum habere, vel oſtendit initium Invectivæ primæ in Catilinam: *Quouſque tandem abutêre, Catilina, patientiâ noſtrâ?* Quin, ut de
a lib. 3. cap. 2. ſect. 11. more veterum oratorum, quem alibi *a* expoſui, nihil nunc dicam, poëtæ etiam cùm Græci, tum Latini, in operis ingreſſu, Deos invocantes, ἀποστροφῇ utuntur: ſed Græci quidem priùs invocant, inde proponunt; Latini autem propoſitioni ſubdunt ἀποστροφὴν ad Deos.

Illud verò rariſſimum omnino, ac fortaſſis ſingulare, ut apoſtrophe κατὰ παρένθεσιν inſtituatur: cujus rei exemplum ſuppeditat Maro in octavo:

Haut procul inde citæ Metium in diverſa quadrigæ
Diſtulerant, (at tu dictis, Albane, maneres)
Raptabatque viri mendacis viſcera Tullus.

b lib. 9. cap. 2. Movet hoc ſchema admodum, teſte Fabio *b*, cùm vel adverſarios invadimus: ut pro Ligario; *Quid nempe tuus ille, Tubero, in acie Pharſalicâ gladius agebat?* Aut cùm ad invocationem aliquam convertimur: ut pro Milone; *Vos enim jam ego, Albani tumuli, atque luci, &c.* vel ad invidioſam implorationem: ut *c*; *O leges Porciæ, legeſq́ Semproniæ!*
c pro Sext. & Verr. 7.

IV. DE COMMUNICATIONE.

COMMUNICATIO, quæ Græcè ἀνακοίνωσις, atque (ut ex Rufiniano diſcimus) etiã ἰδιωτισμὸς dicitur, eſt deliberatio cum iis ipſis, apud, aut contra quos dicimus. Itaque Fabio, ac Rufiniano etiam, eſt duplex. Nam interdum, quia inficiati, vel culpam transferre non poſſumus, participem aut conſilii, aut facti noſtri facimus adverſarium. Exemplum adducit Fabius Domitii Afri pro Cloantillâ: *At illa neſcit trepida, quid liceat feminæ, quid conjugem deceat. Fortè vos in ſollicitudine obvios, caſus miſeræ mulieri obtulit. Tu frater, vos paterni amici, quod conſilium datis?* Interdum conſilium noſtrum cum auditoribus ita facimus commune, ut ab ipſis quaſi petamus: ut Cato; *Cedo, ſi vos in eo loco eſſetis, quid aliud feciſſetis?* Et alibi; *Communem rem agi putatote, ac vos huic rei præpoſitos eſſe.*

d Actor. cap. 4. vers. 19. Communicationis quoq; exemplum fuerit *d*: *Sitne magis hominibus, an Deo obtemperandum, ipſi judicate.*

Cùm autem duo hæc poſtrema exempla citra interrogationem fiant,

fiant, mihi quidem nec Σειρήνων δ᾽ ἀπειθέστερος *a* perſuaſerit, communicationem eſſe ſpeciem interrogationis; quæ tamen inter alios Ludovici quoque Carbonis *b* ſententia eſt.

Gaudet hoc ſchemate Tullius: cujus unum ex Divinatione exemplum, aliud ex orat. pro Sextio, duo ex Quinctianâ, apud Rufinianum invenies.

Habet autem maximam vim ad movendos auditores. Nam prius genus, quo adverſarium conſulimus, plurimùm valet ad extorquendam confeſſionem: poſterius, quo cum auditoribus deliberamus, mirificè confert ad animos eorum flectendos; quia & benevolentiam conciliat, & cauſſæ oſtendit æquitatem, ſi in judicibus, aut aliis qui adſunt, ſpem ac fiduciam ponamus. Et hæc de ſchematibus, quæ ratione perſonæ figuram accipiunt.

CAPUT VIII.

DE SCHEMATIBUS ÆQUE DICENTIBUS, ET FIGURANTIBUS SERMONEM RATIONE EORUM, QUÆ RESPICIUNT REI ΟΥ'ΣΙ'ΑΝ.

QVÆ ratione rei figurant, partim ea ſpectant, quæ ſunt de re, qualia ad eſſentiam pertinent; partim quæ ſunt in re, ut ſunt adjuncta; partim quæ ſunt extra rem, ut ſunt ſimilia, & oppoſita.

Primi generis ſunt, ſententia, definitio, diſtributio, congeries, ἐπιτροχασμὸς, & incrementum.

Sententia eſt generale pronunciatum de rebus agendis, aut vitandis.

Definitio eſt nominis reive explicatio.

Diſtributio dicitur, cùm totum amplificamus per ſpecies, aut partes ſuas, ſive per ſe, ſive per accidens inſint.

Congeries, cùm coacervamus ſpecies, vel res diverſas.

Ἐπιτροχασμὸς eſt, quando res magnas, diverſaſque narrationis partes, celeritate quadam percurrimus.

Incrementum vocatur, cum per gradus quoſdam ad ſumma pervenimus.

a Sirenibus magis ad perſuadendū aptus.

b *lib. 1. de elec. orat. cap. 19.*

I. Di

Exſpecta Dominum, viriliter age, & corroboretur cor tuum. Item Pſal. XLII. 6: *Quare triſtis es, anima mea, & quare conturbas me?*

Quamvis autem nonnulli, ut autor eſt Fabius, negarint, apoſtrophen in orationis principio adhiberi poſſe: interdum tamen in hoc quoque locum habere, vel oſtendit initium Invectivæ primæ in Catilinam: *Quouſque tandem abutêre, Catilina, patientiâ noſtrâ?* Quin, ut de
a lib. 3. cap. 2. ſect. 11. more veterum oratorum, quem alibi *a* expoſui, nihil nunc dicam, poëtæ etiam cùm Græci, tum Latini, in operis ingreſſu, Deos invocantes, ἀποστροφῇ utuntur: ſed Græci quidem priùs invocant, inde proponunt; Latini autem propoſitioni ſubdunt ἀποστροφὴν ad Deos.

Illud verò rariſſimum omnino, ac fortaſſis ſingulare, ut apoſtrophe κατὰ παρένθεσιν inſtituatur: cujus rei exemplum ſuppeditat Maro in octavo:

Haut procul inde citæ Metium in diverſa quadrigæ
Diſtulerant, (at tu dictis, Albane, maneres)
Raptabatque viri mendacis viſcera Tullus.

b lib. 9. cap. 2. Movet hoc ſchema admodum, teſte Fabio *b*, cùm vel adverſarios invadimus: ut pro Ligario; *Quid nempe tuus ille, Tuberò, in acie Pharſalicâ gladius agebat?* Aut cùm ad invocationem aliquam convertimur: ut pro Milone; *Vos enim jam ego, Albani tumuli, atque luci, &c.* vel ad invi-
c pro Sext. & Verr. 7. dioſam implorationem: ut *c*; *O leges Porciæ, legeſq; Semproniæ!*

IV. DE COMMUNICATIONE.

COMMUNICATIO, quæ Græcè ἀνακοίνωσις, atque (ut ex Rufiniano diſcimus) etiã ἰδιωτισμὸς dicitur, eſt deliberatio cum iis ipſis, apud, aut contra quos dicimus. Itaque Fabio, ac Rufiniano etiam, eſt duplex. Nam interdum, quia inficiari, vel culpam transferre non poſſumus, participem aut conſilii, aut facti noſtri facimus adverſarium. Exemplum adducit Fabius Domitii Afri pro Cloantillâ: *At illa neſcit trepida, quid liceat feminæ, quid conjugem deceat. Fortè vos in ſollicitudine obvios, caſus miſeræ mulieri obtulit. Tu frater, vos paterni amici, quod conſilium datis?* Interdum conſilium noſtrum cum auditoribus ita facimus commune, ut ab ipſis quaſi petamus: ut Cato; *Cedo, ſi vos in eo loco eſſetis, quid aliud feciſſetis?* Et alibi; *Communem rem agi putatote, ac vos huic rei præpoſitos eſſe.*

d Actor. cap. 4, verſ. 19. Communicationis quoq; exemplum fuerit *d*: *Sitne magis hominibus, an Deo obtemperandum, ipſi judicate.*

Cùm autem duo hæc poſtrema exempla citra interrogationem fiant,

fiant, mihi quidem nec Σειρήνων ἀπειθέστερος a perſuaſerit, communicationem eſſe ſpeciem interrogationis; quæ tamen inter alios Ludovici quoque Carbonis b ſententia eſt.

a Sirenibus magis ad perſuadendū aptus.

b lib. 1. de elec. orat. cap. 19.

Gaudet hoc ſchemate Tullius: cujus unum ex Divinatione exemplum, aliud ex orat. pro Sextio, duo ex Quinctianâ, apud Rufinianum invenies.

Habet autem maximam vim ad movendos auditores. Nam prius genus, quo adverſarium conſulimus, plurimùm valet ad extorquendam confeſſionem: poſterius, quo cum auditoribus deliberamus, mirificè confert ad animos eorum flectendos; quia & benevolentiam conciliat, & cauſſæ oſtendit æquitatem, ſi in judicibus, aut aliis qui adſunt, ſpem ac fiduciam ponamus. Et hæc de ſchematibus, quæ ratione perſonæ figuram accipiunt.

CAPUT VIII.

DE SCHEMATIBUS ÆQUE DICENTIBUS, ET FIGURANTIBUS SERMONEM RATIONE EORUM, QUÆ RESPICIUNT REI ΟΥ'ΣΙ'ΑΝ.

QVÆ ratione rei figurant, partim ea ſpectant, quæ ſunt de re, qualia ad eſſentiam pertinent; partim quæ ſunt in re, ut ſunt adjuncta; partim quæ ſunt extra rem, ut ſunt ſimilia, & oppoſita.

Primi generis ſunt, ſententia, definitio, diſtributio, congeries, ἐπιτροχασμὸς, & incrementum.

Sententia eſt generale pronunciatum de rebus agendis, aut vitandis.

Definitio eſt nominis reive explicatio.

Diſtributio dicitur, cùm totum amplificamus per ſpecies, aut partes ſuas, ſive per ſe, ſive per accidens inſint.

Congeries, cùm coacervamus ſpecies, vel res diverſas.

Ἐπιτροχασμὸς eſt, quando res magnas, diverſaſque narrationis partes, celeritate quadam percurrimus.

Incrementum vocatur, cum per gradus quoſdam ad ſumma pervenimus.

I. De

I. DE SENTENTIA.

QVæ ratione rei ſermonem figurant, trium ſunt generum. Nam, ut apud Dialecticos loci artificiales vel ſunt interni, quò referuntur genus, ſpeciem, definitionem, totum, & partem; vel conjuncti, quò pertinent proprium, accidens, conjugata, cauſſa, & effectum, vel disjuncti, ut ſunt notatio, ſimilia, comparata, & oppoſita: ita apud Rhetores ſchemata ſunt vel de re, & eſſentiam ſpectant; vel in re, ut quæ ducuntur ab adjunctis; vel extra rem, ſicut quæ figurantur ſimilibus, & oppoſitis.

Ratione eſſentiæ figurant ſermonem ſententia, definitio, diſtributio, congeries, ἐπιτροχασμὸς, & incrementum. Ex quibus ſententia è loco generis petitur: definitio, non omnis quidem, ſed potiſſima, ad quam reliquæ reducuntur, totam rei eſſentiam explicat, quod genere ſit, & differentiâ: diſtributio præcipua vel ſpecies exponit, vel partes eſſentiales, aut materiales ſeu integrales: quale quid etiam congeries facit, quæ nec rarò pro ſpecie reponit individuorum acervum: ἐπιτροχασμὸς narrationis partes ſummâ celeritate percurrit: incrementum etiam, quid rei ſit, aperit, ſed gradatim.

a dictum generale, & breve, de re ad vitã pertinente.

ΓΝΩ'ΜΗ, ſive ſententia, definitur à Plutarcho, ἀπόφανσις a καθολικὴ περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον, λόγῳ συντόμῳ. Exemplorum abunde eſt, & jam varii totis has voluminibus undique collegerunt. Quare pauculis hîc ero contentus. Cicero in II. de Fin. *Quid turpius, quàm ſapientis vitam ex inſipientium ſermone pendêre?* Idem de Senectute: *Quod cuique temporis ad vivendum datur, eo debet eſſe contentus.* Salluſt. in Catil. *Is demum mihi vivere atque frui animâ videtur, qui aliquo negotio intentus præclari facinoris, aut artis bonæ famam quærit. Sed in magnâ copiâ rerum aliud alii natura iter oſtendit.* P. Syrus mimus:

Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.
Quod vult, habet, qui velle, quod ſatis eſt, poteſt.

Vitruvius præfat. lib. VI; *Proprietas divitiarum maximè, nihil deſiderare.* M. Seneca præfat. lib. IV. epit. *Magna & varia res eſt, tum doctrina, tum eloquentia: nec alterutra adhuc ulli ſe totam indulſit. Satis felix eſt, qui in aliquam ejus partem eſt receptus.* Plinius lib. III. epiſt. XX. ad Maximum: *Multi famam, conſcientiam pauci verentur.* Et lib. IV. epiſt. VII: *Recta ingenia debilitat verecundia, perverſa confirmat audacia.* Agellius lib. XVIII. cap. I: *Virtus ſola beatæ vitæ inſtar eſt.* Ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis multorum loco fuerit hoc B. Bernardi homil.

XXXVI.

Digitized by Google

XXXVI. in Cantica: *Sunt qui ſcire volunt, ut ſciant; & curioſitas eſt: ſunt qui, ut ſciantur; & vanitas eſt: ſunt qui, ut vendant; & turpis quæſtus eſt: ſunt qui, ut ædificent; & caritas eſt: ſunt qui, ut ædificentur; & prudentia eſt.* Atque hæ ſunt γνῶμαι ſimplices. Sunt aliæ, quibus ratio adnectatur Earum tale Cornificius a exemplum adfert: *Omnes bene vivendi rationes in virtute ſunt collocandæ; propterea quòd ſola virtus in ſua poteſtate eſt: omnia præter eam ſubjecta ſunt fortunæ dominationi.* Simile eſt hoc Plinii lib. III. epiſt. IV: *Eſt ita comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, niſi illa poſterioribus cumules. Nam quamlibet ſæpe obligati, ſiquid unum neges, hoc ſolum meminerunt, quod negatum eſt.*

a *lib. 4. ad Her.*

De uſu ſententiæ ita Cornificius: *Sententias interponi rarò convenit, ut rei actores, non vivendi præceptores, eſſe videamur. cùm ita interponentur, multum adferent orationi. Nam neceſſe eſt animo eam comprobet tacitus auditor, cùm ad cauſſam videat accommodari rem certam ex vita & moribus ſumtam.* Hæc de ſententiâ nunc ſuffecerint. Pleraque eorum, quæ hîc prætérimus, cognoſcere fuit ex iis, quæ diximus lib. II. cap. XV. ſect. III.

II. DE DEFINITIONE.

DEFINITIO dicitur quævis nominis, aut rei explicatio. Latiùs enim à Rhetoribus, quàm à Philoſophis, hæc vox accipitur. Ariſtoteli plurimùm differunt definitio, deſcriptio, interpretatio. Interpretatio enim nominis eſt declaratio. Deſcriptio rei accidentia exponit. Definitio eſt λόγος τῆς οὐσίας. h.e. *oratio explicans eſſentiam rei.* Rhetoribus autem nomen definitionis hæc omnia comprehendit.

Ex iis verò definitionis exemplis, quæ à Cornificio adducuntur, colligere eſt, ſchema hoc vel ſimplex eſſe, qui Græcis ὁρισμὸς dicitur; vel conjunctum, qui ἀνθορισμὸς vocatur. Prioris generis hoc exemplum adfert: *Majeſtas reip. eſt, in qua continetur dignitas & amplitudo civitatis.* Item, *Injuriæ ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut convitio aureis, aut aliquâ turpitudine vitam cujuſquam violant.* Similiter Cicero pro Sextio definit, quid ſit optimatem eſſe: ſecundâ de lege agrariâ contra Rullum, quid ſit eſſe conſulem popularem: pro lege Maniliâ, quid, & quantum illud ſit, eſſe bonum imperatorem. Etiam hanc legis definitionem habes apud Demoſthenem contrà Ariſtogitonem: Νόμος ἐστὶν εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων, πόλεως δὲ συν-

θήκη κοινή, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. *Lex eſt inventum & donũ deorum, decretumque hominum ſapientum, emendatio delictorum conſultò vel inconſultò commiſſorum, civitatis communepactum, juxta quam omnes convenit in urbe vivere.*

Conjuncta verò definitio, ſive ἀνθορισμὸς vocatur, cùm rei falſum nomen adimitur, verumque imponitur. Vt act. III. in Verrem: *Non enim furem, ſed ereptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumque*; *non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem civium ſociorumque, in veſtrum judicium adduximus.* Alii hoc ſchema vocant ὁρισμὸν κατὰ διαφοράν: P. Rutilio παραδιαστολὴ dicitur; qui exemplum hoc adfert ex Hyperide: *Nam cùm cæterorum opinionem fallere conaris, tu tete fruſtraris. non enim probas te pro aſtuto ſapientem intelligi, pro confidente, fortem; pro illiberali, diligentem rei familiaris; pro malevolo, ſeverum. nullum eſt enim vitium, quo virtutis laude gloriari poſſis.* Addit deinde, *Hoc ſchema ſolere illuſtrius fieri, cùm ratio propoſito ſubjungitur.* Atque ejus rei tale adducit exemplum: *Quapropter nolo te ſæpius parcum appellare, cùm ſis avarus. Nam qui parcus eſt, utitur eo, quod ſatis eſt: tu contrà propter avaritiam, quo plus habes, magis eges. Ita non tam diligentiæ fructus, quàm inopiæ miſeria, te conſequitur.* Cui planè geminum illud apud Cornificium; verùm is, ut dixi, non παραδιαστολὴν, ſed definitionem vocat: *Non eſt iſta diligentia, ſed avaritia: ideo quòd diligentia eſt accurata conſervatio ſuorum; avaritia, injurioſa appetitio alienorum.* Item, *Non eſt iſta fortitudo, ſed temeritas, propterea quòd fortitudo eſt contemtio laboris, & periculi, cum ratione utilitatis, & compenſatione commodorum: temeritas eſt cum inconſideratâ laborum perpeſſione gladiatoria periculorum ſuſceptio.* Vbi, ut obiter id addam, videmus, fortitudini opponi temeritatem, ſive audaciam; eamque in perpeſſione conſtitui: unde lucem capit

a lib. 1. od. 3. illud Horatii a, *Audax omnia perpeti.* Et ſanè ſic omnes philoſophi: ut opus non ſit cum nonnullis hîc ſtatuere duram illam κατάχρησιν, quâ πάσχειν ponitur pro ποιεῖν. Quemadmodum & in altero iidem falluntur, cùm cenſent, audaciã Horatio eſſe πάθος, quod ei verè eſt ἦθος, ſed vitioſum, quippe fortitudinis exceſſus. Adde quòd, cùm Græcis πάσχειν ſumitur pro ποιεῖν, non aliunde id eſt, quàm quòd οἱ ποιοῦντες b

b faciẽtes quodam modo patiuntur. τρόπον τινὰ καὶ αὐτοὶ πάσχουσι, ut Ariſtophanis ſcholiaſtes ait in Nebulas. Quod in audacia manifeſtum eſt; ubi, ut ſuperior temeritatis definitio oſtendit, duo hæc concurrunt, *inconſiderata laborum perpeſſio, & gladiatoria periculorum ſuſceptio.* Sed hoc obiter. Illuſtris etiam παραδιαστολὴ eſt apud Ciceronem pro Cœlio: *Aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimen deſiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet,*

teſte

teſte confirmet. Maledictio autem nihil habet propoſiti, præter contumeliam: quæ ſi petulantiùs jactatur, convicium; ſi facetiùs, urbanitas nominatur. Inſtituitur hoc ſchema etiam καθ' ἐπανόρθωσιν. Vt pro Milone: *Quas ille leges, ſi modò leges nominandæ ſunt, ac non potiùs faces urbis, ac peſtes Reip.*

Vtimur hac figurâ, non tantùm ornatus cauſsâ; ſed etiam ad amplificationem, ac claritatem. Quo de uſu ſic Cornificius: *Hæc ideo commoda putatur exornatio, quòd omnem rei cujuſpiam vim & poteſtatem ita dilucidè proponit, & breviter explicat, ut neque pluribus verbis oportuiſſe dici videatur, neque lucidiùs potuiſſe dici putetur.* De defitione hactenus.

III. De distributione.

Distributio eſt, cùm totum in partes diducimus. Quot verò modis fiat, neutiquam huc infercire eſt viſum: tum quia è Logicis id notum arbitror: tum ne calumniandi anſam demus obſtrepetis quibuſdã hominibus, qui cùm vix aliud ſciant aut crepent, quàm tres neceſſariorum pronunciatorum gradus, (quos artium eſſe canonas falsò perſuaſum habent) omnia tamen omnium cenſorio quodam ſupercilio convellere atque exagitare audent, atque adeò, quaſi cuminum aut ocimum ſerant, Ariſtotelem etiam conviciis ac maledictis laceſſunt; qui & philoſophos, & Rhetores omnes, βασιλικῷ πήχει ὑπερήνεγκε *a*.

Porrò tum definitio, tum diſtributio, tunc tantùm ſunt ſchemata, cùm ornandi, aut amplificandi gratiâ adhibentur. Exempli gratiâ, diſtributionis ſchema eſt in illo Martialis *b*:

Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus.

Univerſi enim ſignantur Romani, quia, ut & alibi paſſim, per *populum* plebs intelligi debet: à quâ ſignificatione *popularia* dicebantur in theatris loca, quæ plebs occupabat. Eademque diſtributione uſus eſt Claudianus lib. III. de laudibus Stiliconis *c*: imò & Tullius non uno in loco *d*, atque alii. Eſt & diſtributio in hoc Statii Papinii de decantatâ à juvenibus ac puellis Stellæ Aſteride (id poëmati Stella à ſe nomen indiderat, quaſi Stelleidem dicas, per quam, ut Calderinus *e*, & Parrhaſius *f*, rectè cenſuere, Violantillam amicam intelligebat, ſive, ut Græcè vocat Martialis *g*, Ianthida)

Aſteris & vatis totum cantata per orbem,
Aſteris ante dapes, nocte Aſteris, Aſteris ortu.

a *regio cubito ſuperavit.*
b *lib.8.ep. 15.*
c *verſ. 49. & 50.*
d *pro Milone. & in Piſonem.*
e *comm. in Martial.*
f *in epiſt.*
g *l.6.epig. 21. & lib. 7. epigr. 13. &c.*

Tempus ad amplificandum dividit in matutinum, nocturnum, & id quod ante prandium ac cœnam eſt: quod majorem habet ἐνέργειαν, quàm ſi dixiſſet, ſemper Asterida in ore eſſe. Ridiculè verò Claudius Verderius pro *ortu* ſubſtituere jubet, *es tu*. Atque idem non dubitat poëtam ſupinæ oſcitantiæ inſimulare, quòd *Stellam* vocet *Aſterida*: quando, ut inquit, qui *Stella* nominatur, non magis *Aſteris* dici poſſit, quàm, qui *Felix* dicitur, *Fauſtus*; qui *Iuvencus*, *Taurus*; qui *Muræna*, *Piſcis*. Quin idem alius quoque ſpiſſi erroris arguit Statium; quòd cùm *Stellam* vocat *Aſterida*, neſciſſe videatur diſcrimen ἀστέρος, & ἄστρου, quia ἀστὴρ dicatur de planetis, ἄστρον de cœli octavi ſtellis. Atqui ex Suida ipſo diſcere poſſumus, non aliter differre ἀστὴρ, & ἄστρον, quàm *ſtella* & *ſidus*. Sed Verderianâ iſtac in auctores cenſione vix aliud vidi magis inficetum, magiſque cenſione dignum, ſi modò opus illud vel tam facili operâ dignum.

IV. DE CONGERIE.

DISTRIBUTIONIS nomine multi etiam comprehendunt figuram, quæ CONGERIES vocatur. Diſtinguunt eo alii, quia diſtributio vel pro genere ſuas ponat ſpecies, quæ propriè diviſio, Græcis διαίρεσις dicitur: vel pro toto eſſentiali, aut materiali ſive quantitativo, afferat partes, quæ ei reſpondeant; quæ propriè partitio, Græcis μερισμὸς nominatur: congeries verò varias perſonas, actiones, aut res enumeret, inque unum quaſi acervum congerat, & condenſet; unde & ἀπαρίθμησις, & συναθροισμὸς vocatur. Differt à συνωνυμίᾳ, quòd hæc plura ἰσοδυναμοῦντα, congeries plura omnino diverſa congerit. Invectivâ III. in Catilinam: *Omnia norat, omnium aditus tenebat: appellare, tentare, ſollicitare poterat, audebat. Erat ei conſilium ad facinus aptum: conſilio autem neque lingua, neque manus deerat, &c.* Pro lege Maniliâ: *Quod denique belli genus eſſe poteſt, in quo illum non exercuerit fortuna Reipublicæ? Civile, Africanum, Tranſalpinum, Hiſpanienſe, miſtum ex civitatibus, atque ex bellicoſiſſimis nationibus, ſervile, navale bellum, varia & diverſa genera bellorum, & hoſtium non ſolùm geſta ab hoc uno, ſed etiam confecta.* Orat. poſt reditum in Senatu: *Quæ enim tanta poteſt exiſtere ubertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam divinum atque incredibile genus orationis, quo quiſquam poſſit veſtra in nos univerſa promerita, non dicam complecti orando, ſed percenſere numerando? qui mihi fratrem optatiſſimum, me fratri amantiſſimo, liberis noſtris parentes, nobis liberos; qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas,*

nas, qui ampliſſimam Remp., qui patriam, quâ nihil poteſt eſſe jucundius; qui denique noſmet ipſos nobis reddidiſtis. Pro Milone: *Dura mihi mediusfidius jam fortuna populi Rom. & crudelis videbatur, quæ tot annos illum in hanc Remp. inſultare videret, & pateretur. Polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones; ſenatu graviſſima decreta perfregerat; pecuniâ ſe palàm judicibus redemerat; vexârat in tribunatu ſenatum; omnium ordinum conſenſu pro ſalute Reip. geſta reſciderat; me patriâ expulerat; bona diripuerat; domum incenderat; liberos, conjugem meam, vexârat; Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat; magiſtratuum, privatorumque cædes effecerat; domum mei fratris incenderat; vaſtârat Hetruriam; multos ſedibus ac fortunis ejecerat; inſtabat, urgebat* &c.

Habet hoc ſchema inprimis locum, cùm aut maleficia, aut beneficia amplificantur: ac ferè adhibetur, ubi incaleſcit oratio.

Miram verò elegantiam adfert tum congeries, tum diſtributio, ſi, rebus enumeratis, quædam ita ſubiiciantur, ut ſingula ſingulis reſpondeant. Hoc figuræ genus nonnulli κατ᾽ ἐξοχὴν διαίρεσιν, vel *diſtributionem*, vel *deſignationem* appellant. Ut pro Cœlio: *Sed ego Atratino, humaniſſimo atque optimo adoleſcenti, meo neceſſario, ignoſco, quia habet excuſationem vel pietatis, vel neceſſitatis, vel ætatis. Si voluit accuſare, pietati tribuo: ſi juſſus eſt, neceſſitati, ſi ſperavit aliquid, pueritiæ. Cæteris non modò nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter eſt reſiſtendum.* Idem pro Muræna: *Meruiſſe verò ſtipendia in eo bello, quod tum populus Romanus non modò maximum, ſed etiam ſolum gerebat, virtutis; patre imperatore libentiſſimè meruiſſe, pietatis; finem ſtipendiorum patris victoriam ac triumphum fuiſſe, felicitatis fuit.* Qui ſeculo poſt Ciceronem vixere, & deinceps, impenſiùs ſunt hac figurâ delectati: maximè in breviſſimis colis. Plinius lib. II. Hiſt. Nat. cap. LXIII: *Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes; aër denſatur nubibus, furit procellis.* Solinus cap. XXVII. de monte Atlante: *Manat* a *fontibus, nemoribus inborreſcit, rupibus aſperatur, ſqualet jejunio.* Talium denſa eſt apud Appuleium ſeges. Amant quoque Tertullianus, & Cyprianus. Illius eſt Apol. cap. XX: *Vani erunt homines, niſi certi ſint, à primordio pluvias de cœlo ruiſſe, & ſidera radiâſſe, & lumina floruiſſe, & tonitrua mugiiſſe.* Hujus eſt libro de bono patientiæ: *Videmus, inſeparabili æqualitate patientiæ, nocentibus & innoxiis, religioſis & impiis, gratias agentibus & ingratis, Dei nutu tẽpora obſequi, elementa famulari, ſpirare ventos, fontes fluere, grandeſcere copias meſſium, fructus miteſcere vinearum, exuberare pomis arbuſta, nemora frondeſcere, prata florere.*

a al. vacat.

Tum ad συνωνυμίαν, tum ad συναθροισμὸν, pertinet διαγωγὴ, quâ conjungun-

junguntur voces tum idem, tum diverſa ſignificantes. Cic. Catil. 1: *Vt Catilinæ profectione omnia patefacta, illuſtrata, oppreſſa, vindicata eſſe videatis.*

V. De ἘΠΙΤΡΟΧΑΣΜΩ͂Ι.

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΩ͂Ι affinis eſt ἘΠΙΤΡΟΧΑΣΜΌΣ. Eſt hæc figura, quâ res magnas, diverſaſque, celeritate quadam percurrimus. Habet inprimis in narrando locum. Quomodo à congerie differat, oſtendit Aquila Romanus, his verbis: Ἐπιτροχασμὸς, *percurſio, differt à coacervatione, quòd cùm illa res diverſas plures in eundem locum conferat; hæc diſtantia plura inter ſe percurrens velocitate ipsâ circumponit. Vt ſi velis dicere: Cæſar in Italiam evolârat, Corſinium præſidio deſertum ceperat, urbe potiebatur, Pompeium perſequebatur.* Tale quoque eſt illud Cæſaris *a*: *Veni, vidi, vici.* Vbi & ἀσυνδετον, quod in priori etiam concurrit, antea ſtatuimus. Et Maronis hoc in IV. Aen.

a *apud Tranquillum in Cæſ. cap.* 37.

--- Faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemque foros flammis, natumque patremque
Cum genere exſtinxem, memet ſuper ipſa dediſſem.

VI. De incremento.

INcrementum eſt, cùm per gradus ab infimis ad ſumma imus. Cicero pro Roſcio Amerino: *Hoc cogitetis, niſi in hâc cauſâ, qui veſter animus ſit, oſtendetis, eò prorumpere hominum cupid. tatem, & ſcelus, & audaciam, ut non modò clàm, verùm etiam hîc in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes veſtros, Iudices, inter ipſa ſubſellia, cædes futuræ ſint.* Primus infimuſque gradus eſt, *clàm:* alter, *in foro:* tertius, *ante tribunal:* quartus, *ante pedes:* quinctus & ſummus, *inter ſubſellia.* Intellige autem trina ſubſellia, judicum, accuſatorum, reorum. Idem pro Poſtumo: *Quamobrem illud maneat, & fixum ſit, quod neque moveri, neque mutari poteſt, in quo æqui ſperâſſe Poſtumum dicunt, peccâſſe iniqui, ipſe etiam inſaniſſe ſe confitetur, quòd ſuam, quòd amicorum pecuniam regi crediderit.* Minus eſt, *ſperâſſe* aliquid commodi, quàm *peccâſſe: peccâſſe* item minus, quàm *inſaniſſe.* Aſſurgit etiam oratio in illo pro Quinctio: *Miſerum eſt exturbari fortunis omnibus; miſerius, injuriâ: acerbum eſt ab aliquo circumveniri; acerbius, à propinquo: calamitoſum eſt, bonis everti; calamitoſius, cum dedecore: funeſtum eſt, à forti atque boneſto viro jugulari; funeſtius, ab eo, cujus vox præconio quæſtu præſtitit: indignum eſt, à pari vinci, aut ſuperiore; indignius ab inferiore, atque humi-*

humiliore: luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis; luctuoſius, inimico: horribile eſt, capitis cauſſam dicere; horribilius, priore loco dicere. Incrementum quoque eſt in iſthoc Senecæ *a*: *Turpiſſima tamen eſt jactura, quæ per negligentiam venit: & ſi volueris attendere,* MAGNA *vitæ pars elabitur malè agentibus;* MAXIMA *nihil agentibus;* TOTA *aliud agentibus.* Nam, ut obiter aureo dicto faculam alluceamus, multum temporis intemperantiâ, atque aliis vitiis perit; quod Senecæ eſt MALE AGERE. Plus verò partim otioſè tranſmittitur, partim rebus nihili conſumitur; quorum utrumque eſt NIHIL AGERE. Siquidem latiùs pater Senecæ nihil agere, quàm Attilio; cujus illud, Plinio *b* teſte, *Satius eſt, otioſum eſſe, quam nihil agere.* Nam Senecæ quoque nihil agit, qui non agit: at Attilio tantùm nihil agit, qui agit, ſed rem nihili; cujuſmodi moribus erat Attalus ille, in quem ſcriptum Martialis iſtud *c*: *Eſt, non eſt, quod agas; Attale, ſemper agis.* Tertium erat ALIUD AGERE, de quo res magis ſub ancipiti hæret. Exiſtimant viri eruditi, aliud nos agere, cùm bonum agimus non attentè, aut non ſuo loco, aut tempori. At, judicio meo, *aliud agere* tam latè patet, ut & comprehendat duo priora, nempe nihil agere, & malè agere; & ei tertium ſuperaddat, bonum agere non bene, vel agere bonum, ſed non illud bonum, quod dignius eſſet viro ſapiente. Nam, id niſi eſſet, nunquam diceret Seneca, TOTAM vitam elabi aliud agendo; cujus magnam agnoſcit partem effluere agendo nequiter; maximam verò partim deſidiæ ludum dando, partim vacando rebus nihili.

a ad Lucill. epiſt. 1.

b lib. 1. epiſt. 9.

c lib. 1. epiſt. 80.

Convenit incrementi ſchema, tum ad res ordine ſuo exponendas, tum etiam ad eas exaggerandas. Et hæc de ſchematibus, quæ figuram accipere ſolent ratione eorum, quæ ad eſſentiam pertinent.

CAP. IX.

DE ÆTIOLOGIA, DIATYPOSI, ET HYPOTYPOSI.

EA, *quæ ſunt in re, explicant ætiologia, diatypoſis, & hypotypoſis. Aetiologia eſt, cùm ratio rei additur. Quæ ſi callidior fuerit, quàm verior,* color *nominatur.*

Diatypoſis eſt, cùm res ita deſcribitur, ut cerni coram videatur.

Differt ab hac hypotypoſis, quòd ſimplicior ſit, minùſque accurata.

I. DE ÆTIOLOGIA.

AT ratione eorum, quæ ſunt in re, figurant αἰτιολογία, διατύπωσις, & ὑποτύπωσις. Quippe ea explicant, quæ licet non ſunt de rei eſſentia, naturali tamen vinculo cum re cohærent. Ut in αἰτιολογίᾳ eſt cauſſa impulſiva; imò omne id, unde aliquid colligitur, ac probatur. In διατυπώσει verò, ac ὑποτυπώσει, tum cauſſæ impellentes adferuntur, tum effecta, reique adjuncta, ac περιστάσεις.

Αἰτιολογίας enim ſchema, ut Rutilius Lupus ait, *efficitur ratione brevi & ſententioſâ, ita, ut, quod dubium eſt viſum, ad certam fidem adduci videatur.* Ejus hoc adfert exemplum: *Etſi acerbum vobis, quod dicturus ſum, videbitur: tamen æquo animo audiendum eſt. nam fere verum conſilium, quod initio auditu grave eſt, in poſterum cognitâ utilitate fit jucundum.* Ac hìc quidem ratio ſubjicitur. Vt & in illo Ciceronis divinatione in Verrem: *Intelligo, quàm difficili ſcopuloſoque verſer loco. Nam cùm omnis arrogantia ſit moleſta, tum illa ingenii, atque eloquentiæ, multò moleſtiſſima.* Et apud Cornificium: *Bene majores noſtri hoc comparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepiſſent, vitâ privarent: Quid ita? quia, quam nobis fortuna facultatem dediſſet, iniquum erat in eorum ſupplicio conſumere, quos eadem fortuna paullo antè in ampliſſimo ſtatu collocârat.* At interdum ratio præcedit. Ut pro lege Maniliâ: *Etenim ſi vectigalia nervos eſſe Reip. ſemper duximus: eum certè ordinem, qui exercet illa, firmamentum cæterorum ordinum rectè dicemus.* Quandoque etiam ratio medium occupat locum. Vt IV. Aen.

At regina dolos (quis fallere poſſit amantem?)
Præſenſit, motuſque excepit prima futuros,
Omnia tuta timens.

Idem extra parentheſin fit in illo pro lege Maniliâ: *Hic, in ipſo illo malo, graviſſimâque belli occaſione, L. Lucullus, qui tamen aliquâ ex parte iis incommodis mederi fortaſſe potuiſſet, veſtro juſſu coactus,* QUOD *imperii diuturnitati modum ſtatuendum veteri exemplo putaviſtis; partem militum, qui jam ſtipendiis confectis erant, dimiſit; partem Glabrioni tradidit.* Interdum verò & geminatur ratio, ut pro lege Maniliâ: *De hujus autem hominis felicitate, quo de nunc agimus, hâc utar moderatione dicendi: non ut in illius poteſtate fortunam poſitam eſſe dicam; ſed ut præterita meminiſſe, reliqua ſperare videamur: ne aut inviſa diis immortalibus oratio noſtra, aut ingrata eſſe videatur.* Imò quandoque & fit cauſſarum multarum connexio. Ita ſex habes pro Plancio: *Quis eſt ergo, qui neget,*

Digitized by Google

neget, ordinis ejus (publicanorum) *ſtudium fuiſſe in bonore Plancii ſingulare: neque injuriâ: vel quòd erat pater is, qui eſt princeps jamdiu publicanorum: vel quòd is ab ſociis unicè diligebatur: vel quòd diligentiſſimè rogabat: vel quia pro filio ſupplicabat: vel quia bujus in illum ordinem ſumma officia quæſturæ tribunatuſque conſtabant: vel quòd illi, in boc ornando, ordinem ſe ornare, & conſulere liberis ſuis, arbitrabantur.*

Quòd ſi ratio non verè, ſed callidè, & probabiliter tamen, adferatu, COLOR dicitur. Vt cùm Thraſo videri vult prudenti conſilio agere, quod faceret timore *a*: a Eun. act. 4. ſc. 7.

Omnia, inquit, *priùs experiri, quàm armis, ſapientem decet.*

Item cùm Phædria Antiphonem ait ſiluiſſe in judicio præ formidine, & pudore *b*: b Phorm. act. 1. ſc. 1.

--- Functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis. poſtquam ad judices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui.
Ita eum tum timidum ibi obſtupefecit pudor.

Cicero Catil. III: *Cùm multi gladii, ac ficæ, apud Cethegum deprehenſæ fuiſſent, dixit, ſe ſemper bonorum ferramentorum ſtudioſum fuiſſe.* De colore verò, quatenus ad inventionem pertinet, diximus lib. I, cap. X, tmemate VIII.

Ad *αἰτιολογίαν* refero etiam ἈΝΑΓΚΑΙΟΝ, ſi id inter figuras etiam locum invenit. Eo utimur, *cùm volumus oſtendere neceſſitudinem aut naturæ, aut alicujus perſonæ:* ut inquit Rutilius Lupus, qui veterum ſolus Neceſſarium; at (ut ego quidem cenſeo) nullâ prorſus neceſſitate, inter ſchemata reponit. De Αἰτιολογίᾳ vidimus.

II. DE DIATYPOSI, ET HYPOTYPOSI.

ΔΙΑΤΥΠΩΣΙΝ Cicero vocat ſubjectionem ſub adſpectum, Fabius formam rerum expreſſam verbis. Fit ea, cùm rem ob oculos ponimus luculentâ narratione, proſequentes eas partes, quæ *ἠθολογίαν* maximè comprehendunt in perſonis, in locis autem notabiles quaſdam diſpoſitiones. Differt ab eâ *ὑποτύπωσις*, quòd hæc ſit minutior, dilutior, ſimplicior: *διατύπωσις* verò ſit accuratior, ideoque magis luminoſam, ac quaſi actuoſam reddat orationem. Perſequitur enim omnia; lecta tamen in gravi dicendi genere, in aliis omnia penitùs. Sed vulgò vocabula hæc promiſcuè uſurpant. Habes *διατύπωσιν* in illo Demoſthenis de falſa legat. *Θέαμα δεινὸν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ ἐλεεινόν. ὅτε γὰρ νῦν ἐπορευόμεθα εἰς Δελφοὺς, ἐξ ἀνάγκης ἦν ὁρᾶν ἡμῖν*

πάντα ταῦτα, οἰκίας κατεσκαμμένας, τείχη περιῃρημένα, χώραν ἔρημον τῶν ἐν ἡλικίᾳ, γυνάια δὲ καὶ παιδάρια ὀλίγα, καὶ πρεσβύτας ἀνθρώπους οἰκτρούς. ὅλως δ᾽, οὐδ᾽ ἂν εἷς ἰφικέσθαι δυνάιτο τῷ λόγῳ τῶν ἐκεῖ κακῶν νυῦ ὄντων. *Spectaculum, Athenienſes, crudele erat, ac miſerabile. Nam cùm nuper proficiſceremur Delphos, neceſſe erat videre omnia illa, domos dirutas, mœnia proſtrata, regionem juventute orbatam, mulierculas duntaxat, & pueros paucos, & ſenes, homines miſerandos. Denique nemo aſſequi verbis poſſit mala, quæ nunc ibi ſunt.* Cicero VII. Verrinâ: *Ipſe inflammatus ſcelere & furore, in forum venit: ardebant oculi; toto ex ore crudelitas eminebat: exſpectabant omnes, quò tandem progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cùm repentè hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & virgas expediri jubet. clamabat ille miſer, ſe civem eſſe Rom., municipẽ Coſſanum: meruiſſe ſe cum L. Pretio, ſplendidiſſimo equite Rom., qui Panormi negotiaretur, ex quo hæc Verres ſcire poſſet. tum iſte, ſe comperiſſe, ait, eum ſpeculandi cauſſâ in Siciliam ab ducibus fugitivorum eſſe miſſum: cujus rei neque index, neque veſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquam eſſet ulla. deinde jubet, undique hominem proripi, vehementiſſimeque verberari. cædebatur virgis in medio foro Meſſanæ civis Rom., Jud., cùm interea nullus gemitus, nulla vox alia iſtius miſeri inter dolorem, crepitumque plagarum, audiebatur, niſi hæc, civis Romanus ſum.* Eſt & Διατύπωσις in deſcriptione convivii M. Antonii Philipp. II: *Perſonabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino, madebant parietes* &c. Apud Cornificium, qui *demonſtrationem* vocat, tale ejus eſt exemplum: *Quod ſimul atque Gracchus proſpexit, fluctuare populum, verentem, ne ipſe auctoritate Senatus commotus, à ſententiâ deſiſteret, jubet advocari concionem. Iſte interea, ſcelere & malis cogitationibus redundans, evolat ex templo Iovis, & ſudans, oculis ardentibus, erecto capillo, contortâ togâ, cum pluribus aliis ire celeriùs cœpit. Illi præco faciebat audientiam: hic ſubſellium quoddam calce premens, dextrâ pedem defringit, & alios hoc idem jubet facere. Cùm Gracchus deos inciperet precari, curſim iſti impetum faciunt: ex aliis, aliiſque partibus convolant: atque è populo unus, Fuge, inquit, Tiberi, fuge. Non vides? reſpice, inquam. Deinde vaga multitudo, ſubito timore perterrita, fugere cœpit. At iſte ſpumans ex ore ſcelus, anhelans ex infimo pectore crudelitatem, contorquet brachium, & dubitanti Graccho, quid eſſet, neque tamen locum, in quo conſtiterat, relinquenti, percutit tempus. Ille nullâ voce delibans inſitam virtutem concidit tacitus. Iſte viri fortiſſimi miſerando ſanguine adſperſus, quaſi facinus præclariſſimum feciſſet, circumſpectans, & hilaris ſceleratam gratulantibus manum porrigens, in templum Iovis contulit ſeſe.* Etiam illuſtre eſt διατυπώσεως exemplum, quod è Lycone adducit Rutilius Lupus lib. II, agens de Characteriſmo, qui inter ſpecies eſt διατυπώσεως.

Digitized by Google

πώσεως. Eſt verò iſtiuſmodi: *Quid in hoc arbitrer bonæ ſpei reliquum reſidere, qui omne vitæ tempus unâ ac deſperatiſſimâ conſuetudine produxit? Nam ſimul atque ex prioribus horis diei, nimiâ cibi ac vini ſatietate, vix meridiano tempore, plenus crapulâ eſt experrectus, primùm oculis mero madidis, humore obcæcatis, viſu* a *gravidis, lucem conſtanter intueri non poteſt: deinde confectis viribus, utpote cujus venæ non ſanguine, ſed vino ſunt repletæ, ſe ipſe erigere non valet: tandem duobus innixus languidus, qui cubando ſit defatigatus, tunicatus ſine pallio, ſoleatus* b *præ lectulo, palliolo* c *frigus à capite defendens, flexâ cervice, ſummiſſis genibus, colore exſangui, protinus ex cubiculari lectulo excitatus, in triclinium trahitur. Ibi præſtò ſunt quotidiani pauci eodem ſtudio excitati convivæ. Hic vero princeps paullum illud reliquum, quod habet mentis ac ſenſus, poculis extrudere ex eâ feſtinat, & eos bibendo provocat, & laceſſit, perinde ac ſi in hoſtium prælio quàm plurimos ſuperârit, atque adflixerit, ampliſſimam ſibi victoriam paratam exiſtimans. Interea procedit ſimul & illud tempus, & potatio: oculi vinum lachrymantes caligant, ebrioſum ipſi vix ebrii cognoſcunt: alius ſine cauſsâ jurgio proximum laceſſit: alius ſomno deditus, vi cogitur vigilare: alius rixari parat: alium turbas vitantem, ac domum reverti cupientem, retinet janitor, pulſat, exire prohibet domum, interdictum demonſtrans. Interim alium contumelioſè extra januam ejectum, vacillantem puer ſuſtentat, ac ducit pallium per lutum trahentem. Noviſſimè ſolus in triclinio relictus non priùs poculum è manibus emittit, quàm ſomnus oppreſſit bibentem, ac diſſolutis artubus, ipſum poculum ſuapte naturâ dormienti excidit.* Eſt & διατύπωσις populi bello fracti apud Juſtinum lib. v; poſtquam dixerat de clade populi Attici, atque ut Lyſander pararet obſidêre Athenas: *Quæ cuncta,* inquit, *cùm Athenis nuntiata eſſent; omnes, relictis domibus, per urbem diſcurrere pavidi; alius alium ſcitari, auctorem nuncii requirere: non pueros imprudentia, non ſenes debilitas, non mulieres ſexus imbecillitas domi tenet: adeò ad omnem ætatem tanti mali ſenſus penetraverat. In foro deinde coëunt, atque ibi perpeti nocte fortunam publicam queſtibus iterant. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent; cognatos alii, alii amicos cognatis cariores: & cum privatis caſibus querelam publicam miſcent: jam ſe ipſos, jam ipſam patriam perituram; miſerioremque incolumium, quàm amiſſorum fortunam judicantes; ſibi quiſque ante oculos obſidionem, famem, & ſuperbum victoremque hoſtem præponentes; jam ruinam urbis & incendia, jam omnium captivitatem, & miſerrimam ſervitutem recordantes; feliciores prorſus priores urbis ruinas ducentes, quæ incolumibus filiis parentibuſque, tectorum tantùm ruinæ taxatæ ſint. Nunc autem non claſſem, in quam, ſicuti pridem, confugiant, ſupereſſe; non exercitum, cujus virtute ſervati pulchriora*

a *Caſaubonus cōment. in Theophraſti Characteres recte emendat* vino gravidis, *i.* οἰνοβαρῶν.
b Idè legit. ſoleatus, ut è lectulo.
c *malit idē* pileolo, *quia Græcè ſcripſit Lyco.*

poſſent mœnia exſtruere. Ubi & ſermocinationem diatypoſi conjungi videmus. Vide quoque eundem Juſtinum lib.XXIII, ubi deſcribit triſtem diſceſſum Texenes, & liberorum, ab Agathocle, Siciliæ rege. Egregia quoque διατυπώσεως exempla ſuggerent characteres Theophraſti, imagines Philoſtrati, & deſcriptiones Calliſtrati. Oſtentatorem quaſi vivis coloribus ob oculos poſuit Petronius: uti & mulierem formoſam: quod etiam Ariſtænetus facit epiſt. I. At virum formâ præſtantem Heliodorus lib. III. in Theagene, & in Theoderico Sidonius lib. I. epiſt. II. Qui deformem quoque deſcribit lib. III. epiſt. XIII. Triumphum depingit Curtius lib. IX. Inſignis etiam eſt διατύπωσις illa Luciani, quâ *a* ad vivum expreſſit eorum vitam, qui mercede conducti in locupletum vivunt familiis. Ammianus deſcripſit terræmotum lib. XVII; hominem improbum, & potentem, lib. XXVII, ubi de Probo; vitioſos Romanorum mores, lib. XXVIII; rabulas, lib. XXX; direptionem urbis, lib. XXXI. Vide etiam ebrioſorum illuſtrem deſcriptionem apud Baſilium in concione κατὰ μεθυόντων; hominis ſuperbi, homil. undecimâ lib. de opificio ſex dierum; πλεονεξίας & avarorum, ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ῥηθείσῃ ἐν Λακίζοις. Digitum ad hos intendiſſe ſuffecerit. Neque enim mihi ad exſcribendum multa adeò otium magis eſt, quàm tibi Lector ad inquirendum.

a libro περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων.

CAP. X.

DE FIGURIS A SIMILITUDINE, VEL COMPARATIONE, DUCTIS.

VIDIMUS *de duobus generibus ſchematum, quæ ratione rei figurant orationem. Tertii generis ſchemata partim à ſimilibus petuntur, ut aſſimilatio: partim à quodammodo oppoſitis, vel etiam verè contrariis.*

Aſſimilatio comprehendit exemplum, imaginem, collationem, & comparationem.

Differunt exemplum, & imago, quòd exemplum ponatur, ut aliquid tale fiat: imago autem propter aſſimilationem ipſam.

Differunt collatio, & comparatio, quòd illa rem, quam comparat cum aliâ, loco priori collocat; hæc verò poſteriori.

I. DE

I. DE ICONE, EXEMPLO, COMPARATIONE, ET COLLATIONE.

SUPERSUNT ſchemata, quæ figurantur ratione eorum, quæ ſunt extra rem. Ea autem partim ſimilitudinem notant, partim conjungunt ea, quæ inter ſe pugnant.

Prioris generis eſt ASSIMILATIO: cujus apud Scaligerum ſpecies ſunt, παράδειγμα, εἰκών, σύγκρισις, & συμβολή. Παράδειγμα, & εἰκών, ei diſtinguuntur, quòd ΠΑΡΆΔΕΙΓΜΑ ſive exemplum ponatur, ut aliquid fiat: ΕΙΚΏΝ autem ſeu imago propter ipſam aſſimilationem; quia primò reſpicit, non actionem ipſam, ſed ut opinio aliqua in hominum animis inducatur. Itaque εἰκών eſt in illo Virgilii a: *Os humeroſque Deo ſimilis.* Aliaque imaginis exempla libro IV. poſuimus: multa etiam à Pet. Victorio ſtudioſè collecta vide lib. ſeptimodecimo Var. Lect. cap. XXII. At παράδειγμα eſt in illo Ciceronis invectivâ 1. in Catil. *An verò vir ampliſſimus P. Scipio, Pontifex maximus, Ti. Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reip. privatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atque incendiis vaſtare cupientem nos conſules perferemus?* Idem 1. de Offic. *Quod ſi ea, quæ acceperis utenda, majore menſurâ, ſi modò poſſis, jubet reddere Heſiodus: quidnam beneficio provocati facere debemus? an non imitari agros fertiles, qui multo plus afferunt, quàm acceperunt?* a Æn. 1.

Inter σύγκρισιν quoque, & συμβολὴν, ſive comparationem, & collationem, Scaliger hoc diſcrimen conſtituit, quòd cùm in utrâque duo ſint, res quæ aſſimilatur, & cui aſſimilatur; in comparatione priori loco ponatur id cui aſſimilatur, quæ pars dicitur πρότασις; poſteriori, quod aſſimilatur, quæ ἀνταπόδοσις vocatur: contrà autem in collatione præcedat res, quæ aſſimilatur. Itaque comparatio eſt in hoc è Ciceronis Hortenſio: *Ut ii, qui combibi purpuram volunt, ſufficiunt priùs lanam medicamentis quibuſdam: ſic literis, talibuſque doctrinis, antè excoli animos, & ad ſapientiam concipiendam imbui, & præparari decet.* Item in illo pro Q. Roſcio: *Ut ignis in aquam conjectus continuò reſtinguitur & refrigeratur: ſic refervens falſum crimen, in puriſſimam & caſtiſſimam vitam collatum, ſtatim concidit, & exſtinguitur.* Similiter Decimus Laberius b (quem Crinitus, & alii, perperam *Decium* vocant, cùm id nomen ipſum, non prænomen, fuerit Romanis) b apud Macrobiũ lib. 2. Sat. cap. 7.

Ut edera ſerpens vires arboreas necat:
Ita me vetuſtas complexu annorum enecat.

 Quem-

Quemadmodum & in verſu, qui proximè ſequitur, hujuſmodi eſt imago:

Sepulchri ſimilis nil niſi nomen retineo.

Reſpicit autem ad morem ſui ævi, quo nomina marmoribus incidebant. Ut verò hîc εἰκὼν eſt negans: ita & comparatio interdum eſt negativa. Cujus tale eſt exemplum apud Cornificium: *Neque equus indomitus, quamvis naturâ bene compoſitus ſit, idoneus poteſt eſſe ad eas utilitates, & aptus, quæ deſiderantur ab equo: neque homo indoctus, quamvis ſit ingenioſus, ad virtutem poteſt pervenire.* Sic Cicero pro Roſcio Amerino: *Ut non frugem, neque arborem, in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni vitâ naſcitur.* Et lib. II. Tuſc. Qu. *Ut agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: ſic animi non omnes culti fructum ferunt.* Atque in hiſce exemplis, prius eſt, quicum aliquid confertur; eoque comparatio eſt. At collatio eſt, cùm Maro primum Georgicôn hâc claudit aſſimilatione:

Ut cùm carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Nam poſteriori in loco ponitur id, cui quid confertur: quod & apud Homerum non rarò fit, quemadmodum obſervavit Porphyrius. Atque hinc liquet, quid judicii ferri oporteat de Servii opinione, qui comparationem hîc eſſe negat, quia vitioſè ea ponatur in fine. Eſt & collatio, cùm apud Maronem Juno non ſe Palladi, ſed Pallada ſibi confert, atque eam, Jovis tantùm filiam, ait, potuiſſe momento Aiacem fulmine Jovis occidere: ſe, *quæ Divûm incedat regina, Iovisque & ſoror & conjux* ſit, tot annos cum unâ Troianorum gente bella gerere. Hinc verò alterum quoque diſcrimen eruimus. Nam comparatio ſemper habet ſimilitudinem: in collatione verò diſſimilitudo quoque eſſe poteſt.

Ariſtoteli εἰκών, σύγκρισις, & συμβολὴ comprehenduntur ſub exemplo. Nam, quemadmodum ſuprà a diximus, dividit παράδειγμα in factum, & fictum: fictum autem diſtribuit in duo genera; quia vel ſimilem caſum fingimus, quod παραβολὴ vocatur; vel falsâ oratione utimur ad rem veram imagine quadam referendam, quod λόγος ſeu fabula dicitur. Diomedes lib. II. ὁμοιώσεως tres facit ſpecies, εἰκόνα, ſive εἰκασμὸν, παραβολὴν, & παράδειγμα. Idem octo modis παραβολὴν fieri docet. Ipſum adi. Itidem Marius Victorinus tres ſimilitudinis ſpecies ſtatuit, εἰκόνα, παραβολὴν, & παράδειγμα. Hæc ita diſtinguit: *Per imaginem*, inquit, *ſimile fit, cùm ex ſimili ſpecie vultus vultibus comparamus. Per collationem ſimile facimus, cùm rerum diverſarum conferi-*

a l. 2. c. 15. ſect. 2.

conferimus,& copulamus,non ſpeciem,ſed naturam. Per exemplum autem tum ſimile facimus, ſi in exemplo ipſo qualitas oſtendatur. Qualitatem verò (ita enim apud eum legendum puto) mox explicat *vim, numerum, vel figuram:* unde liquet, ſi recta emendatio noſtra, (quam confirmat, quod & antè, & pòſt, à Victorino qualitatis mentio fiat) latè accipi *qualitatis* nomen, Rhetorum more:

Comparatio eſt duplex; una perfecta, altera imperfecta. Perfecta habet πρότασιν, & ἀπόδοσιν. Ejus notæ ſunt, *quemadmodum, velut*, &c. At imperfecta ſolùm exprimit ἀπόδοσιν, ac notis hujuſcemodi deſtituitur. Maro Ecl. II:

O formoſe puer, nimiùm ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Niſi allegoriam hoc vocare malis.

Quinctilianus è ſchematum numero excludit comparationem ſive aſſimilationem. Nam generatim vocem hanc uſurpat. Robortelius quoque, lib. de artificio dicendi, σύγκρισιν ſive comparationem cenſet veriùs eſſe probationis partem, quàm figuram ſententiæ. Sanè de exemplo, & collatione, non multùm adverſer. At de imagine, & comparatione, contrà videtur: quarum utraque magis ad illuſtrandum & ornandum inſtituitur, quàm ad probandum; neque tam aſſentiendi injicit neceſſitatem, quàm diſſentiendi adfert pudorem.

Vtile autem illud præceptum Fabii lib. VIII: *Ne id quod ſimilitudinis gratiâ adſcivimus, aut obſcurum ſit, aut ignotum. Debet enim, quod illuſtrandæ alterius rei gratiâ aſſumitur, ipſum eſſe clarius eo, quod illuminat. Quare ſanè poëtis quidem permittamus hujuſmodi exempla:*

Qualis a *ubi hybernam Lyciam Xanthique fluenta* a Æn. 4.
Deſerit, aut Delon maternam inviſit Apollo.

Non idem decebit oratorem, ut occultis aperta demonſtret.

II. De dissimilitudine.

Hactenus de aſſimilatione. Cui opponitur ἀνομοίωσις, ſive diſſimilitudo. Catullus *b*: b *epig.* 5.

Soles occidere & redire poſſunt:
Nobis cùm ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetuò una dormienda.

Cicero initio Philipp. III: *Certus autem dies non ut ſacrificii, ſic conſilii exſpectari ſolet.* Quòd ſi non ſatis aperta ſit diſſimilitudo, ejus ratio addi debet. Cicero I. Off. *Nec quemquam hoc errore duci oportet,*

Digitized by Google

tet, ut, ſiquid Socrates, aut Ariſtippus, contra morem conſuetudinemque civilem fecerint, locutive ſint: idem ſibi arbitretur licere. Magnis enim illi, & divinis bonis, hanc licentiam aſſequebantur. Habemus de figuris à ſimilitudine petitis.

CAP. XI.

DE PRIORI GENERE FIGURARUM, QUÆ AB OPPOSITIS DUCUNTUR.

AB *oppoſitis (ſub quibus & diſparata comprehendimus) duplices petuntur figuræ. Quædam enim tantùm ſunt ſchemata ſententiæ: quædam præcipuè quidem hujus ſunt loci, ſecundariò autem ad ſchemata verborum pertinent. Prioris generis ſunt dubitatio, inopinatum, correctio, conceſſio, confeſſio, & occupatio.*

Dubitatio eſt, cùm animus pendet, ac neſcit quid agendum, dicendúmve ſit.

Inopinatum eſt, cùm, ſuſpenſis auditorum animis, aliquid præter eorum ſententiam ſubjicimus.

Correctio eſt, quâ recedimus ab eo, quod priùs diximus.

Conceſſio eſt, cùm aliquid etiam iniquum concedimus, ut id, quod maximè cauſſam juvat, impetremus.

Differt ab hâc confeſſio, quòd illa det partem, hæc totum. At utraque eo à permiſſione diſcrepat, quòd hæc ſit facti, illa dicti.

Occupatio eſt, cùm id, quod contra nos dici poteſt, priuſquam obducatur nobis, ipſi afferimus, ac refutamus.

I. DE DUBITATIONE.

AB oppoſitis petuntur *διαπόρησις*, ſive dubitatio, *παράδοξον*, ſive inopinatum, *ἐπανόρθωσις*, ſive correctio, *ἐπιτροπὴ*, ſive conceſſio, *παρομολογία*, ſive confeſſio, & *πρόληψις*, ſive occupatio. Quæ ſolùm *διανοίας* eſſe ſchemata, non item *λέξεως*, ſatis eſt apertum.

ΔΙΑΠΟΡΗΣΙΣ vocatur Rutilio *ἀπορία*. Rufinianus utramque habet appellationem. Latinis *dubitatio*, vel *addubitatio* dicitur. Ea fit, cùm animo pendemus, quia neſcimus, quid è duobus, aut pluribus, dicendum nobis, aut agendum ſit. Plerumque autem ea per interrogationem inſtituitur. Ut Ulyſſes narraturus Alcinoo labores ſuos *a*;

Τί πρῶτον, τί δ᾽ ἔπειτα, τί δ᾽ ὑστάτιον καταλέξω b;

a Od. ι.
b *quid primùm, quid deinde, quid poſtremò eloquar?*

Aiax

Aiax apud Sophoclem *a*: a in Aiace Flagellifero

Καὶ νῦν τί χρὴ δρᾶν *b*; &c. b Et quid nunc facto opus?

Cic. pro Roſcio Amerino: *Quid primùm querar? aut unde potiſſimùm, judices, ordiar? aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorum immortalium? populine Romani?* Idem Act. VII in Verrem: *Quid primùm aut accuſem, aut querar, Iudices?* Pro Milone: *Quid reſpondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Quincte frater, qui nunc abes, conſorti mecum temporum illorum? Me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſervâſſet? At in quâ cauſſâ non potuiſſe? quæ & grata gentibus,* &c. Quo loco etiam habes διαλογισμὸν καὶ ὑποφοράν. Illuſtre quoque exemplum eſt apud Ovid. VIII. Met. ubi Althæa deliberat de morte filii ſui, Meleagri. Item hoc Tiberii apud Tacitum *c*, in quo ταυτότητα ſuperiùs ſtatuebamus: *Quid ſcribam, P. C., aut quomodo ſcribam, aut quid omnino non ſcribam hoc tempore, dii me deæque peius perdant, quàm perire quotidie ſentio, ſi ſcio.* Ubi, qui dubitationem interrogationi ſubjiciunt, poſt *tempore* interrogandi notam ponunt. Sed cùm dubitatio alia explicita, alia implicita ſit, liquidò verum ruſpantibus ac percontantibus paret, illam etiam ſine interrogatione eſſe poſſe. Certè Rutilio Lupo ἀπορίας exemplum eſt illud è Lyſia: *Nec jam rationem invenîmus, qua flecti poſſe ſperemus. ita nos omnibus modis tentatos acerba ac nimiùm tua facultas affligit.* Similéque hoc M. Tullii in Oratore ad Brutum, in quo ipſo & περιοδικοῦ δεκακώλου exemplum ſuperiùs *d* ſtatuebamus: *Utrùm difficilius aut majus eſſet, negare tibi ſæpius idem roganti, an efficere id quod rogares, diu multumque, Brute, dubitavi. Nam & negare ei, quem unicè diligerem, cuique me chariſſimum eſſe ſentirem, præſertim & juſta petenti, & præclara cupienti, durum admodum mihi videbatur: & ſuſcipere tantam rem, quantam non modò facultate conſequi difficile eſſet, ſed etiam cogitatione complecti, vix arbitrabar eſſe ejus, qui vereretur reprehenſionem doctorum atque prudentium.* Atque hinc Talæi, Ludovici Carbonis, atque aliorum error, ut dixi, detegitur, qui interrogationem faciunt genus dubitationis.

c 6. Annal.

d lib. 4. cap 3. ſect. 6.

Convenit autem ἀπορία exordiis, quia rem amplificat, atque auditorem attentum facit. Conducit quoque ad rem diſſimulandam. Unde callidè hâc utitur Davus in Andr. Act. IV. Sc. V.

--- *Dî,* inquit, *veſtram fidem.*
Quid turbæ eſt apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annona cara eſt quid dicam aliud, neſcio.

II. De inopinato.

ΠΑΡΑ'ΔΟΞΟΝ, ſive *inopinatum*, quod & *ἀπροσδόκητον*, & ab Ariſtophanis ſcholiaſte *τὸ παρὰ προσδοκίαν* dicitur, ac Celſo *ſuſtentatio* vocatur, fit cùm, ſuſpenſis auditorum animis, aliquid minimè exſpectatum ſubjungimus. Ariſtophanes a: -- *Ἄγε νυῦ τὰς ἀμυγδαλὰς λαβὼν ταςδί, κάταξον τὴν κεφαλὴν σαυτοῦ λίθῳ*. i. *Age cape has amygdalas, & lapide tibi frange caput.* Nam exſpectabat auditor, Amygdalas lapide frange. Plautus Perſ. act. III. ſc. 1:

a *apud Athenæum lib. 2.*

> *Ne te indotatam dicas, cui dos ſit domi,*
> *Librorum eccillum habeo plenum ſoracum,*
> *Si hoc accurâſſis lepidè, cui rei operam damus,*
> *Dabuntur dotis tibi inde ſixcenti logi,*
> *Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis.*
> *Cum hâc dote poteris vel mendico nubere.*

Nam dicturus videbatur, cum dote adeò amplâ nubere poteris vel homini opulentiſſimo. Idem prologo Pœnuli, juxta veterum codd. fidem:

> --- *Ut æquè mecum ſitis ignarures.*

Nam *gnarures* exſpectabant.

Ad quem locum vir doctus, cùm dicere vellet, eſſe *ἀπροσδόκητον*, ſeu lapſu mentis, ſeu calami errore, quod credere malo, *ἀπροσδιόνυσον* pro eo ſcripſit. Terentius Heaut. b

b *Act. 5. ſc. 1.*

> --- *In me quidvis harum rerum convenit,*
> *Quæ ſunt dicta in ſtultum; candex, ſtipes, aſinus, plumbeus.*
> *In illum nihil poteſt: nam exſuperat ejus ſtultitia hæc omnia.*

Quis enim non exiſtimâſſet, dicturum: *Nam ſapientiâ cæteros antiſtat homines.* Cic. lib. II. de Orat. *Appius in Senatu, cùm ageretur de agris publicis, & de lege Thoriâ, & premeretur Lucilius ab iis, qui à pecore depaſci agros publicos dicerent, Non eſt, inquit, Lucilii pecus illud; erratis: (defendere Lucilium videbatur) ego liberum puto eſſe: quà lubet, paſcitur.* Illuſtre quoque exemplum iſthoc de Pontidio, quod idem inibi refert: *Pontidius, cùm quidam ab eo petiiſſet, qualem exiſtimaret eum, qui in adulterio deprehenditur, tardum reſpondit. At ille fortaſſe exſpectabat, ut improbum ac ſceleſtum reſponderet.* Sed & Cicero ipſe, ut Fabius ſcribit, cùm hominem malum, & mendicum, laudare videretur; *Quid,* inquit, *huic abeſt, niſi res, & virtus?* Livius lib. XXVI: *Cujus ſententiæ & Fabius fuit: adjecit tamen, fateri ſe operâ Livii Tarentum receptum: (quod amici ejus vulgò in Senatu jactaſſent) neque*

neque enim recipiendum fuiſſe, niſi amiſſum foret. Eſt & hoc Domitii Afri de malo quodam oratore : *Homo,* inquit, *in agendis cauſſis optimè veſtitus.* Nam *verſatus* dicturus putabatur. Feſtivus quoque jocus ille B. Hieronymi. dixerat conviciator: *Quid intereſt inter Sclavum, & aſinum?* *Paries,* reſpondebat Hieronymus. Nam qui Hieronymum convicio laceſſebat, foris adſtabat, ita ut inter Hieronymum Dalmatam ſive Sclavum, ac conviciatorem illum, paries intermedius foret. Nec diſſimilis jocus Joannis Erigenæ Scoti apud Carolum Calvũ. Nam, ut eſt apud Matthæum Weſtmonaſterienſem *a*, *Rex cùm magiſtrum Ioannem vidiſſet quiddam egiſſe, quod comitatem Gallicanam offendere videretur; increpavit eum ſatis urbanè, dicens : Ioannes, quid diſtat inter Scotum, & Sotum* b? *Ille reſpondit, Menſa tantùm. Sicque convicium retulit in auctorem. Interrogaverat rex de morum differenti ſtudio: reſpondit Ioannes de loci diſtanti ſpatio.*

a *in floribus hiſt. ad ann.* 883.

b *hoc eſt, fatuum.*

Porrò ad παράδοξον, ſive ſuſtentationem, non tantùm referri debent exempla, quibus confeſtim aliquid præter opinionem auditoribus ſubjicitur : verùm etiam, quibus diu tenentur ſuſpenſi auditorum animi, ac tandem aliquid adjicitur, vel gravius multo, quàm exſpectabatur, vel levius, aut nullo modo criminoſum. Ita Cicero libro v. Actionum in Verrem narrationem quidem ita auſpicatur: *In Triocbalino,* (ita rectè emendat Lambinus) *quem locum fugitivi jam antè tenuerunt, Leonidæ cujuſdam Siculi familia in ſuſpicionem vocata eſt conjurationis: res delata ad iſtum: ſtatim (ut par fuit) juſſu ejus homines, qui fuerant nominati, comprehenſi ſunt* &c. Ac mox : *Quid deinde? Quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam exſpectatis aliquam. Nolite uſquequaque eadem quærere. In metu belli furandi qui locus poteſt eſſe?* Ac aliquanto pòſt: *Etiam nunc mihi exſpectare videmini, Iudices, quid deinde factum ſit.* Tandem ſubjicit: *Exſpectate facinus, quàm vultis improbum : vincam tamen exſpectationem omnium. nomine ſceleris conjurationiſque damnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repentè, multis millibus hominum inſpectantibus, ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi.* Παραδόξου hoc exemplum eſſe, non inficiabitur, qui non Fabium *c* modò hâc in ſententiâ eſſe ſciat; ſed & verba Tullii pro eâ facere, cogitet : quippe qui dicat, ſe improbius aliquid auditoribus ſubjecturum, quàm ſuſpenſis hactenus animis exſpectaſſent.

c *lib.* 9. *cap.* 2.

III. De epanorthosi.

EΠΑΝΟ'ΡΘΩΣΙΣ, ſeu ἐπιδιόρθωσις, Rutilio *μετάνοια* vocatur. Cornificio dicitur *correctio*. Hæc, ut idem ait, *tollit id, quod dictum eſt,*
a lib. 9. cap. 2. *& pro eo id, quod magis idoneum videtur, reponit*. Sunt qui cum Fabio *a* putent, eſſe ſpeciem προλήψεως: quos planè ratio fugit. Non quidem inficior, veriſſimum eſſe, quod Fabius ait, verborum proprietatem emendari tum prolepſi, ſive præſumtione, tum epanorthoſi, ſive reprehenſione. Sed qui inde exiſtimant exterebrari illud poſſe, ἐπανόρθωσιν eſſe προλήψεως ſpeciem, ſanè digni ſunt, qui non niſi apud auritos Midas inveniant fidem.

Eſt autem ἐπανόρθωσις duplex: nam interdum verbum, interdum ſententiam tollimus. Prior pertinere creditur ad σχήματα λέξεως. Ejus exemplum eſt hoc Apoſtoli 1 Cor. xv. 10: *Abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, ſed gratia Dei mecum.* Quod ſuum opus dixerat, mavult deinde vocare opus gratiæ, ut cauſſæ principalis: cui ideirco præcipuè laus ac decus debeatur. Simile Ciceronis iſtud pro Plancio: *Quam enim illi judices, ſi judices, & non paricidæ patriæ nominandi ſunt, graviorem potuerunt Reip. infligere ſecurim, quàm cùm illum è civitate ejecerunt?* Et eâdem orat *Brunduſium veni, vel potiùs, ad mœnia acceſſi.* Item act. VII. in Verrem: *O clementiam populi Rom., ſeu potiùs patientiam miram, ac ſingularem!* Item Philipp. III: *Patrimonium ſuum effudit: quamquam non ſumus uſi eo verbo, quod decuit: non effudit, ſed in ſalutem Reip. collocavit.* Eſt & hujus generis loci aculeata correctio illa pro Cœlio in ſororem Clodii: *Quod quidem facerem vehementius, niſi inimicitiæ intercederent cum iſtius mulieris viro: fratrem volui dicere: ſemper hîc erro.* Alterius correctionis exemplum eſt lib. II. de Off. *Italiam ornare, quàm domum ſuam, maluit: quamquam, Italiâ ornatâ, domus ipſa mihi videtur ornatior.* Idem pro Milone: *Sed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africanum, qui Pompeium, qui noſmet ipſos, cum Clodio conferre audeamus.*

Interdum hæc figura per ἀναδίπλωσιν inſtituitur, non quidem ut
b Æn. 6. contrarium, ſed ut plus dicatur: quemadmodum in hoc Maronis *b*:

Deiphobum vidi lacerum crudeliter ora,
Ora manuſque ambas.

Sententia enim eſt, Atque adeò, non modò ora, verùm manus etiam.
c 12. Æn. Par quodammodo ratio eſt in iſthoc ejuſdem *c*;

Non ſecus ac nervo per nubem impulſa ſagitta,
Armatam ſævi Parthus quam felle veneni,

Par-

Parthus, ſive Cydon, telum immedicabile torſit.

Nam mens poëtæ eſt: Parthum dico, aut, ſi mavis, Cydonis (ea Cretæ urbs) incolam. Vtrique enim nobiles ſagittandi arte; uti & Armenii; unde hos conjunxit Claudianus *a*: *a panegyri in quartū Honorii conſulatū.*

Scis, quo more Cydon, quâ dirigat arte ſagittas
Armenius, refugo quæ ſit fiducia Partho.

Interdum verò repetitio fit, ut cauſſa ſubtexatur, quæ correctio non eſt: ut in Ciri,

Ad cælum infelix ardentia lumina tollens:
Lumina; nam teneras arcebant vincula palmas.

Maximus eſt correctionis uſus ad amplificandum, & movendum. Quam rem pluribus explicat Cornificius lib. IV: *Commovetur,* inquit, *hoc genere animus auditoris. Res enim communi verbo elata, tantummodo dicta videtur: ea poſt ipſius oratoris correctionem magis idonea fit pronuntiatione. Non igitur ſatius eſſet, dicet aliquis, ab initio, præſertim cùm ſcribas, ad optimum & electiſſimum verbum devenire? Eſt cùm non eſt ſatius: ſi commutatio verbi id erit demonſtratura, ejuſmodi rem eſſe, ut, cùm eam communi verbo appellâris, leviùs dixiſſe videaris: cùm ad electius verbum accedas, inſigniorem rem facias: quod ſi continuò veniſſes ad id verbum, nec rei, nec verbi gratia animadverſa eſſet.*

IV. DE ΠΑΡΟΜΟΛΟΓΊΑι, ET ἈΝΤΕΙΣΑΓΩΓΗ͂Σ.

ΠΑΡΟΜΟΛΟΓΊΑ, ſive confeſſio, juxta Rutilium Lupum, fit, cùm aliquot res adverſario concedimus: deinde aliquid inferimus, quod aut majus ſit, quàm ſuperiora, aut etiam omnia, quæ poſuimus, infirmet. Exemplum verò tale adfert idem ex Hyperide: *Sume hoc ab judicibus noſtrâ voluntate: neminem illi propiorem cognatum, quàm te, fuiſſe, concedimus: officia tua nonnulla in illum exſtitiſſe, ſtipendia vos unà feciſſe aliquamdiu, nemo negat. Sed quid contra teſtamentum dicis, in quo ſcriptus hic eſt?* Addit & alterum ex eodem exemplum. Nec ſemper tamen *aliquot res* concedi opus, ut Lupus loquitur; ſed vel unum ſuffecerit. Ut in hoc Terentii Adelphis *b*: b *act.* 4. *ſc.* 5.

Iam id peccatum primum magnum: magnum, at humanum tamen.
Fecere alii item boni.

Item in Tullii illo pro Ligario: *Habes igitur, Tubero, quod eſt accuſatori maximè optandum, confitentem reum: ſed tamen ita confitentem, ſe in ea parte fuiſſe, quâ te, Tubero; quâ virum omni laude dignum, patrem tuum. Ita-*

que priùs de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quàm Ligarii ullam culpam reprehendatis.

Idem, vel vicinum admodum, ſchema eſt ANTISAGOGE, ſive compenſatio, ὅταν ἕτερον ἀντ' ἑτέρου ἀντιθῶμεν, ut eſt apud Alexandrum rhetorem: ſive, ut Aquila ait, *ubi aliquid difficile & contrarium confitendum eſt; ſed contrà injicitur non minùs firmum. Qualia ſunt hæc de rege Ptolemæo apud Ciceronem: Difficilis ratio belli gerendi: at plena fidei, plena pietatis. Et ſi dicas, Magnus labor, multa pericula proponuntur: at gloria ex bis immortalis eſt conſecutura.*

V. DE ἘΠΙΤΡΟΠΗ͂, ΠΑΡΟΜΟΛΟΓΙΑ͂, AC ΣΥΓΧΩΡΗΣΕΙ.

ἘΠΙΤΡΟΠῊ, ſive conceſſio fit, cùm quippiam petimus, quod ſi non poſſumus impetrare, nihilominùs, licet iniquù videri queat, partem concedimus, ut reliquum feramus. Differt ab hâc ΠΑΡΟΜΟΛΟΓΙ´Α, ſive confeſſio, quòd ἐπιτροπὴ det partem, παρομολογία totum. Ἐπιτροπὴ eſt pro Cluentio: *Dominetur in concionibus, jaceat in judiciis.* Loquitur de invidiâ. Par ratio in illo Virgil. Aen. VII:

Non dabitur regnis, eſto, probibere Latinis.
At trabere, atque moram tantis licet addere rebus.

Fictam etiam habes conceſſionem apud Cicer. in Verrem: *Sit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium vitiorumque princeps. At eſt bonus Imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reſervandus.*

Huic vicina ΣΥΓΧΩ´ΡΗΣΙΣ, ſive permiſſio. Neque enim alio à conceſſione differt, quàm quòd illa ſit dicti, hæc facti: eaque cauſſa eſt, cur plerique ea confundant. Eſt hæc quoque vel vera, vel ficta. Veræ exemplum eſt illud apud Cornificium: *Quoniam, omnibus rebus ereptis, ſolùm mibi ſupereſt animus, & corpus; hæc ipſa, quæ de multis ſola relicta ſunt, vobis & veſtræ condono poteſtati. Vos me, quo pacto vobis videtur, utamini, atque abutamini, licebit, impunè in me, quicquid libet, ſtatuite; dicite, atque obtemperabo.* Fictam habes permiſſionem apud Comicum a:

a Adelph. act. 1. ſc. 2.

--- Tibi ſi iſthoc placet,
Profundat, perdat, pereat. nihil ad me attinet.

Et apud Tullium pro Flacco: *Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos: nimiæ pietatis, & ſummi amoris in patriam, viciſſim nos pœnas (ſi ita Diis placet) ſufferamus.* Item apud Maronem Aen. IV:

--- Neque te teneo, neque dicta refello.

I, ſe-

I, ſequere Italiam ventis, pete regna per undas.

De permiſſione ſic Cornificius: *Hoc genus tametſi aliàs quoque nonnunquam tractandum eſt, tamen ad miſericordiam commovendam vehementiſſimè eſt accommodatum.* Quod veriſſimè ab eo dici, cognoſcimus ex iſtoc, in Adherbalis epiſtolâ ad Senatum Romanum, apud Salluſtium *a*: *Non jam mortem, neque ærumnas; tantummodo imperium inimici, & cruciatus corporis deprecor. Regno Numidiæ, quod veſtrum eſt, uti libet, conſulite: me de manibus impiis eripite.* Quaſi dicat, non obſto, quo minùs mihi vita eripiatur; dum ne illud pati cogar ab impio, & crudeli inimico. Atque ut hîc permiſſionis exemplum habemus: ita conceſſio in iis eſt, quæ ibidem antea legas: *Quæ ſanè fuerint noſtræ inimicitiæ, nihil ad vos. Verùm nunc regnum veſtrum armis tenet.* Nam ſententia eſt, Eſto ſanè, ut nihil ad vos pertineat, quòd me, ſocium & amicum populi Romani, tantis injuriis affecerit. At ſaltem providete Numidiæ regno, quod veſtrum eſt.

a in Iug.

VI. De prolepsi grammatica, et rhetorica.

ΠΡΟ'ΛΗΨΙΣ aliter à grammaticis, aliter in rhetoricis, aliter in arte poëtica accipitur. Grammaticis πρόληψις eſt, cùm, ubi diximus de toto, ſubjicimus de partibus: ſive, ut pleniùs deſcripſit Auguſtinus Saturnius *b*, cùm res ſub unâ proprietate diverſas ad res abſque copula diſtribuuntur, ita ut inſit aliqua apparens incongruitas. Ut in Bucolicis *c*:

--- *Convenimus ambo,*
Tu calamos inflare leves, ego dicere verſus.

Soſipater *d* etiam, ac Rufinianus, tale adferunt exemplum ex XII. Aen.

Interea reges (ingenti mole Latinus
Quadrijugo vehitur curru.
--- *bigis it Turnus in albis.*
Hinc pater Aeneas, Romanæ ſtirpis origo,
Et juxtà Aſcanius, magnæ ſpes altera Romæ)
Procedunt caſtris.

b Mercurii Majoris lib. 10. cap. 2.
c Ecl. 5.
d lib. 4.

At rhetoribus πρόληψις vocatur, cùm id, quod contra nos dici poteſt, anticipamus, atque diluimus: ſive, ut definit Rutilius, *cùm id, quod in adverſarii cauſâ, aut judicis opinione, eſſe aut fore arbitramur nobis contrarium, praeoccupamus dicere, & cum ratione diſſolvere.* Alio nomine προκατάληψις

πάληψις, vel ἀπάντησις, vocatur. Vulgò dicitur *occupatio*. Magiſtro autem Herenniano *occupatio* aliud eſt: præteritio puta. At quæ vulgò *occupatio*, vel *anteoccupatio*, hæc ei à parte ſui poſteriori *ſubjectio* nominatur. Fabius *præſumtionem* transfert. Quam vocem etiam legas apud Julium Rufinianum: qui & vocari *anticipationem* ait. E Demoſthene, & Lyſia, exempla ſuggeret Rutilius Lupus. Nos Cicerone erimus contenti. Qui pro Cœlio præoccupat, quod poſſe objici videbat, Ciceronem excuſare vitia adoleſcentiæ; id autem rectæ inſtitutioni quàm maximè repugnare. Sic enim loquitur: *Dicet aliquis, Hæc igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes? ob hanc cauſſam tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore & voluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret, & hanc tu vitam, atque hæc ſtudia, defenderes?* Reſpondet deinde, adoleſcentes etiam probos ac frugales interdum incidere in aliquod delictum. Audiamus ipſum: *Ego, ſiquis, judices, hoc robore animi atque hac indole virtutis ac continentiæ fuit, ut reſpueret omnes voluptates, omnemque vitæ ſuæ curſum in labore corporis atque in animi contentione conficeret; quem non quies, non remiſſio, non æqualium ſtudia, non ludi, non convivia delectarent; nihil in vitâ expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude & cum dignitate conjunctum: hunc meâ ſententiâ divinis quibuſdam bonis inſtructum atque ornatum puto. Ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omneſque eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt,* &c. Subjungam & aliquot alia exempla, ut faciliùs appareat, quibus modis πρόληψιν inſtituere ſoleat orator. Neque enim unâ hic magis formulâ ſemper utendum, quàm eâdem ſemper chordâ oberrandum citharœdo. Cicero pro lege Maniliâ: *Requiretur fortaſſe nunc, quemadmodum, cùm hæc ita ſint, reliquum poſſit eſſe magnum bellum. Cognoſcite, Quirites. non enim ſine cauſſa quæri videtur.* Pro Archia: *Sed ne cui mirum videatur, me in quæſtione legitimâ, & in judicio publico, cùm res agatur apud prætorem populi Romani, lectiſſimum virum, & apud ſeveriſſimos judices, hoc uti genere dicendi, quod non modò à conſuetudine judiciorum, verùm etiam à ſermone forenſi abhorreat:* &c. Pro Poſtumo: *At habet, & celat. ſunt enim, qui ita loquantur.* Pro Cluentio: *Sed ego occurram exſpectationi veſtræ, judices. Nam etſi à vobis ſic audior, ut nunquam benignius, neque attentius, quemquam auditum putem: tamen vocat me alio jamdudum tacita veſtra exſpectatio, quæ mihi obloqui videtur.* Ac ex pleriſque, quæ jam attulimus, eadem cognoſcimus, non ſemper inſtitui hoc ſchema per interrogationem: ut neceſſe ſit, errare Talæum, qui interrogationem genus facit προλήψεως.

Solet & Cicero ordiri à prolepſi. Ut pro Roſcio Amerino, ubi ſtatim

Digitized by Google

ſtatim cauſſas adfert, cur unus ad dicendum ſurrexerit, cùm tot clari adſint oratores, quibuſcum non ſit comparandus. Ab eâdem auſpicatur divinationem, cùm docet, cur ad accuſandum in forum deſcenderit, qui ſemper defenderat. Ab hâc quoque orditur orationem pro Milone, item pro Rabirio Poſt. itidem lib. 1. Off. ex quibus ſimiliter elucet, prolepſin ſæpe fieri citra interrogationem.

Partes προλήψεως ſunt duæ, ὑποφορὰ, & ἀνθυποφορά. Ὑποφορὰ eſt adverſarii ratio, quæ tum colligitur ex rerum naturâ, quas dicimus: tum ex ingenio, & conditione hominum, apud quos dicimus. Ἀνθυποφορὰ eſt rationis illius ſolutio. A priori parte figura hæc nomen ſortita eſt προλήψεως, ſive *occupationis*: à poſteriori *ſubjectio* nominatur. Nec tamen exiſtimandum, πρόληψιν ſemper ſubjectionis nomine inrelligi. Nam aliis ita vocatur, quando interrogationi ſubjicitur reſponſio. Quo de ſchemate loquar, cùm ad interrogationem deventum erit. Nonnullis etiam illa ſolùm πρόληψις dicitur *ſubjectio*, in qua multa, ſive per interrogationem, ſive abſque eâ, breviter obducuntur, ac unicuique eorum ſua ſubditur reſponſio. Cujuſmodi ſubjectio videtur ſpecies eſſe continuatæ προλήψεως. Vel ſi προλήψεως voce oppoſitè atque anguſtè uti viſum, ſpecies erunt admodum vicinæ. Nempe non πρόληψις, ſed ſubjectio tunc erit, cùm non unum quid in contrarium adfertur, ſed multa, atque id minutatim: cùm item non uni reſpondetur, ſed multis, idque breviter. Neque dubium, quin talis κατ' ἐξοχὴν ſubjectionis nomen mereatur. Exemplo eſto illud pro Quinctio. Objectio eſt adverſarii: *De re pecuniariâ cupio contendere. non licet.* Sequitur reſponſio, *At ea controverſia eſt.* Inde nova occupatio, *Nihil ad me attinet, cauſſam capitis dicas oportet.* Hinc ſubjectio: *Accuſa, ubi ita neceſſe eſt.* Hinc iterum occupatio: *Non, inquit, niſi tu antè, novo modo, priore loco dixeris.* Subjectio alia ſequitur: *Dicendum neceſſariò eſt: præſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum: judex ipſe arceſſetur.* Exinde rurſum occupatio, eaque longiuſcula: *Quid tum? Tu aliquem patronum invenies, hominem antiqui officii, qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat? Pro me pugnabit L. Philippus, eloquentiâ, gravitate, honore florentiſſimus civitatis: dicet Hortenſius, excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſſimi ac potentiſſimi, quorum frequentiam & conſeſſum non modò P. Quinctius, qui de capite decernit, ſed quivis, qui extra periculum ſit, perhorreſcat.* Hinc ſubjectio eſt poſtrema, eaque per ironiam: *Hæc eſt iniqua certatio, quâ tu huic, ne ubi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti* &c.

Duabus hiſce προλήψεως partibus, quas ὑποφορὰν, & ἀνθυποφορὰν, vocari diximus, alię duæ addũtur à nonnullis, πρότασις, & ἀντιπρόστασις, quarum illa rationi, hæc ſolutioni aliquid præmittit. Sed hæ ut ornatus gratiâ ſæpe adduntur: ita, ut minùs neceſſariæ, nec raró prætereuntur. De vario προλήψεως uſu ita Fabius ſcribit libro 1x. cap. 11: Πρόληψις *dicitur, cùm id, quod objici poteſt, occupamus. Id neque in aliis partibus parum eſt, & præcipuè proœmio convenit. Sed quanquam generis unius, diverſas tamen ſpecies habet. Eſt enim quædam præmunitio, qualis Ciceronis contra Q. Cæcilium, quòd ad accuſandum deſcendat, qui ſemper defenderat. Quædam confeſſio: ut pro Rabirio Poſtumo, quem ſuâ quoque ſententiâ reprehendendum fatetur, quòd pecuniam regi crediderit. Quædam prædictio: ut, Dicam enim non augendi criminis gratiâ. Quædam emendatio: ut, Rogo ignoſcatis mihi, ſi longiùs ſum evectus. Frequentiſſima præparatio, cùm pluribus verbis, vel quare facturi quid ſimus, vel quale fecerimus, dici ſolet. Verborum quoque vis ac proprietas confirmatur. Vel præſumptione: Quamquam illa non pœna, ſed prohibitio ſceleris fuit. Aut reprehenſione: Cives, cives, inquam, ſi hoc eos appellari nomine fas eſt.* De oratoriâ prolepſi ſatis: de poëticâ videamus.

VII. DE PROLEPSI POETICA, ET NOBILISSIMORUM ETIAM POETARUM ANACHRONISMIS.

POETIS πρόληψις eſt, cùm ſuæ perſonæ circumſtantias attribuunt illi perſonæ, aut loco, cui per ſe competit. Ita Homerus Iliad. Σ. tubæ meminit, cùm tamen veteres non tubâ, ſed conchâ uſi fuerint, ut monet Heſychius in κόχλοις, ac ante eum Didymus: Ὠνόμασε, inquit, τὴν σάλπιγγα, ἐπεὶ οὐδέπω εὕρητο παρὰ τοῖς παλαιοῖς· κόχλῳ γὰρ θαλασσίῳ ἐσάλπιζον *a*. Atque hanc rem confirmat Theocritus non uno loco. ac Virgilius quoque, cùm ſcripſit *b*: *Sed tum, fortè cavâ dum perſonat æquora conchâ.* Quamquam nec omnium antiquiſſimus ſit concharum in bello uſus. Nam, ut Euripidis ſcholiaſtes *c* annotavit, ante eas illi, quos πυρφόρους & λαμπαδηφόρους appellabant, faces lampadeſque, quas geſtabant, in hoſtilem utrimque aciem injiciebant, ut eo, velut ſigno dato, prœlium auſpicarentur. Quem ad morem alluſere etiam Petronius *d*, Statius *e*, Claudianus *f*. At Lacedæmonii pro tubâ in prœliis uſi tibiarum modulis: ut ſcribunt, Thucydides *g*, Xenophon *h*, Ariſtoteles *i*, Polybius *k*, Cicero *l*, Val. Maximus *m*, Plutarchus *n*, Gellius *o*, Lucianus *p*, Maximus Tyrius,

a *Poëta tubam nominavit, cùm necdum à veteribus inventa fuit: conchâ enim marinâ canebant.*
b *Æn. 6.*
c *in Phœniſſas. Atque inde Cœlius Rhodiginus lib. 8. Antiq. cap. 2. ſed præterito auctore, ut ſolet.*
d *in longo carmine.*
e *4. Thebaid.*
f *lib. 1. de raptu Proſerp.*
g *lib. 5.*
h *de rep. Laced.*
i *in problem.*
k *lib. 4.*
l *Thuſc. 2.*
m *l. 2. c. 6.*
n *de Muſica, item de cohibendâ iracundia: nec non in Laconicis.*
o *l. 1. c. 11.*
p. *περὶ ὀρχήσεως.*

rius *a*, atque alii. Cretenſes item, præcinente citharâ, prœlia aggreſſi, teſte Gellio *b*, Martiano Capella *c* &c. Similis prolepſis eſt apud eundem Homerum, cùm Corinthum nominat Il. B. & N. Velleius Paterculus lib. I: *Neque eſt, quòd miremur, ab Homero nominari Corinthum. nam ex perſona poëtæ & hanc urbem, & quaſdam Ionum colonias, iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate ejus, multo poſt Ilium captum conditæ.* Fortean ejuſdem monetæ ſchema cuipiam videatur, cùm apud Plautum in Amphitryone Soſio, & Mercurius, Herculem, ille admirans, hic jurans, nominant; cùm tamen, qui argumentum fabulæ nôrit, ignorare non poſſit, eum tum necdum natum fuiſſe; nedum in divorum numerum fuerit relatus. Soſiæ quidem eſt iſthoc Act. I. Sc. I:

--- Obſecro hercule, quantus, & quàm validus eſt!

Mercurii eſt illud Act. III. Sc. IV:

Nam mihi quidem hercule qui minùs liceat Deo minitarier?

Verùm velle hæc per prolepſin excuſare, mihi ſanè perridiculum videatur: neque magis veriſimile fit, Plauti, cùm id ſcriberet, animo obverſatum Herculem Aegyptium, qui Græco hoc Alcumenæ filio antiquior fuit, adeò ut res ab eo geſtæ huic aſſignentur; quemadmodum inter alios teſtis eſt Diodorus Siculus lib. III. Neque magis placet, alium quemcumque Herculem reſpexiſſe. Etſi ter binos Hercules numererit gentium theologi; teſte Tullio de nat. Deorum lib. III. & Arnobio lib. IV: imò Varro, quemadmodum è Servio *d* diſcimus, ſeu XLIII *e*, ſeu XLIV *f*, Hercules collegerit. Nec probare etiam poſſum ſententiam Angeli Decembrii Mediolanenſis *g*; qui Comicum ait, veterum poëtarum more, gaviſum eſſe confuſione temporum: quomodo Maro confudit tempora Aeneæ, & Didûs; item Aeneæ, & Mezentii. At impenſiùs placet, id riſus captandi cauſâ à facetiſſimo Comico factum. Quod ſicui id minùs probetur, per me licet, ut nævum Comici eſſe fateatur; præſertim cùm & alia in eodem ſit invenire ἁμαρτήματα *h*, ſi curatè artem & οἰκονομίαν *i* fabulæ ſpectemus. At rectiùs πρόληψιν agnoſcas cùm Maro ait *k*,

--- Lavinaque venit
Litora.

Quod poëtam per prolepſin dicere, etiam Agellius ait lib. X. cap. XVI. Ac ſimiliter cenſet Diomedes: imò & B. Hieronymus in Ezechielis cap. XXX. Servius tamen diſſentit, ac ſuperfluè eam hic ſtatui ait. Nimirum exiſtimat ille, ante adventum Aeneæ à Lavino, Latini fratre,

a *orat. 21.*
b *lib. 1. cap. 11.*
c *lib. 9.*
d *in Æn. 8. illud,* Naſcenti cui tres animas *&c.*
e *ita eſt in Servio P. Danielis, ac ſic legit Alexander Neap. Genial. di. lib. 4. cap. 2.*
f *ſic eſt in Servio Fabricii, ac legit ita Lil. Gyraldus ſyntag. de Diis gent.*
g *lib 2. de politia literaria.*
h *errata.*
i *diſpoſitionem.*
k *1. Æn.*

fratre, ſic dictum eſſe Lavinum: poſtea verò Lauretum, à lauro, quam invenerat Latinus: ac demum eſſe vocatum Lavinium à Laviniâ, Aeneæ uxore. Etiam Agellius ibidem κτ̀ πρόληψιν de Dædalo
a Æn.6. dici putat *a*:

Chalcidicâque levis tandem ſuper adſtitit arce

Nam Cumas deſignat poëta: quam arcem Chalcidicam vocat, quia eò coloniam deduxerint Chalcidenſes. Multo tamen poſt Dædali tempora id contigit. At quid dicemus de illo, quòd Palinurus apud
b Æn.6. inferos Aeneæ ait *b*:

Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice: namque potes: portuſque require Velinos.

Sanè Julius Hyginus, commentario ſuo in Virgilium, non dubitavit id reprehendere, correcturumque fuiſſe poëtam exiſtimat: ut Agellius ait lib. x. cap. xvi: ubi & Hygini cauſſa ſic defenditur: *Quo*, inquit, *modo, aut Palinurus noviſſe, & nominare potuit portus Velinos: aut Aeneas ex eo nomine locum invenire? cùm Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco eſt, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, poſt annum amplius ſexcenteſimum, quàm Aeneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano, & eo nomine appellatum eſt. Nam qui ab Harpalo*, inquit, *regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati ſunt, alii Veliam, partim Maſſiliam condiderunt.* Subjicit deinde, *Inſcitiſſimè igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat,*
c l.22.c.1. *cùm id nomen eo tempore fuit nuſquam gentium.* Negat autem hæc poſſe
d *palus.* per prolepſin excuſari, ut ea, quæ vidimus. *Nam*, inquit, *poëtæ ipſi*
e *lib.5. cap. Iuris cap.21.* *quædam* κτ̀ πρόληψιν *hiſtoriæ dicere ex ſuâ perſonâ concedi ſolet, quæ facta ipſe poſtea ſcire potuit: ſicut Virgilius ſcivit de Lavinio oppido, & de colonia Chalcidenſi. Sed Palinurus qui potuit*, inquit, *ſcire ea, quæ poſt annos ſexcentos facta ſunt? Niſi quis eum divinâſſe apud inferos putat, proinde ut animæ defunctorum ſolent. Sed & ſi ita accipias, quamquam non ita dicitur, Aeneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc, ſicuti diximus, nullum uſquam fuit?* Hanc ex Hygino cenſuram Maronis proponere ſic Agellius contentus, nihil pro poëtâ adfert, ut dubium non ſit, quin ei adſenſerit. Liceat tamen cum Turnebo *c* dicere, *velinus* hîc poni pro paluſtri, quia ſit ab ἕλος *d*; aut cum Alciato *e* ſtatuere, Maronem non loqui de oppido, ſed fluvio oppidum præterfluente, à quo Veliæ nomen inditum eſſe, autor eſt Stephanus *f*.

f *in* Ἐλιά. *ubi malim,* Ἐλία. *Sanè addis ipſe,* ἀπὸ τοῦ Βελία. *Fere autem ſpiritus aſper abit in digamma Æolicum, uti hoc in B, vel V conſonum.*

Itidem reprehenditur à nonnullis, cùm non ex ſuâ, ſed Aeneæ perſonâ ait *g*:
g Æn 3.
Apparet Camarina procul, campique Geloi.

Arduus

Arduus inde Acragas &c.

Nam, ut ait Servius, conſtat, oppida hæc condita eſſe multis poſt Aeneam annis. Verùm hîc quoque Alciatus non de oppidis poëtam loqui exiſtimat, ſed de fluminibus. Nam, ut Duris *a* inquit, plurimæ Siculorum urbes à fluminibus nomen ſumſerunt, ut Syracuſæ, Gela, Himera, Selinûs, Phœnicûs, Eryce, Camicum, Halycum, Thermum, & Camarina. Ne illud quidem difficultate caret, quòd apud poëtam Anna Didoni dicat,

--- lateq́ furentes
Barcæi.

Nam Troianis temporibus nomen Barcæorum, credo, ignotum erat Græcis, ſaltem potentia eorum erat exigua. Quamquam, apud Sophoclem in Electrâ, pædagogus narret Clytæmneſtræ de Barcæorum in ſacris ludis certamine. Sic enim loquitur:

--- Ἐκ *b* δ᾽ ἀποστροφῆς
Τελοῦντες ἕκτον ἕβδομόν τ᾽ ἤδη δρόμον,
Μέτωπα συμπαίουσι Βαρκαίοις ὄχοις.

Sed non poſſum, quin de utroque poëta adſcribam judicium maximi Turnebi *c*: *Vtrumque,* inquit, *poëtam non crediderim temporum incorruptam ſecutum fidem, quòd exiſtimem, nondum Troianis temporibus opes Barcæorum floruiſſe, ſed citerioribus & recentioribus; Græcoſque eos, & Cyrenæos eſſe numeratos, ideoque ad ludos Græcorum admiſſos fuiſſe.* Et quid dicemus de iſto lib. IX:

Quot priùs æratæ ſteterant ad litora puppes.

Sanè & hîc difficile ſit Maronem purgare ab omni culpâ. Nam primus navibus roſtra addidit Piſeus Tyrrhenus *d.* ut neceſſe ſit fateri, heroïcis temporibus nondum fuiſſe illa ex ære navium roſtra: cujuſmodi naves Latini *e* iccirco *æratas* vocant, Græci χαλκεμβόλους, & χαλκήρεις. Ejuſdem monetæ eſt, quòd idem Maro *f* Troianis aſſignat triremes: quæ, ut teſtatur gravis auctor, Thucydides *g*, & ex eo Dionyſius Halicarnaſſenſis *h*, ac Plinius *i* prodiderunt, aliquot poſt exſcidium Troianum ſeculis primùm conſtructæ ſunt ab Aminocle Corinthio. Itaque nec doctiſſimus Brodæus *k* ſcribere dubitat, in hoc, à poëtarum phœnice, ſtomacho ſuo non ſatisfieri. Quæ vox ob poëtæ ejus majeſtatem primitus mihi videbatur non tam Brodæo digna, quàm hominibus plus in cute curandâ operatis, quàm ſacris Apollinaribus. Sed enim cogitandum, & Hippocratem, & Ariſtotelem, divinos ſanè viros, non ſemel aliquid eſſe paſſos humani, eoque cauſſam non eſſe, cur unum Maronem conditionem hominis exceſſiſſe

a *apud Stephanū* περὶ πόλεων *in* Ἀκράγαντος.
b *Atque ex adverſo Conſcientes jam ſextū ſeptimumque curriculum, Frõtibus concurrunt cum Barcæis curribus.*
c *Adverſ. l. 22. c. 26.*
d *Plin. l. 7. c. 56. juxta quoſdam codd.*
e *Cæſar l. 2. de bello civili.*
f *5 Æn. verſ. 119. 120.*
g *lib. 1.*
h περὶ τοῦ Θουκυδίδου ἰδιωμάτων.
i *l. 7. Hiſt. Nat. c. 56.*
k *lib. 3. Miſcell. cap. 4.*

arbitremur. Nimirum aliqua & illum fugerunt; nec quæ ſciret, animo ſemper obverſabantur. Hæc cui non moleſta ſunt, facilè feret, ut puto, ſi nec Ovidium communi huic ſorti eximi ſinamus. Sanè ubi diluvium deſcribit, navigiorum meminit, ut rei uſitatiſſimæ. At idem alibi *primam* vocat *carinam*, quâ navigarunt Argonautæ. Sed pro poëtâ dixerit aliquis, non quidem primã fuiſſe navem, attamen primam navem longam, h. e. ut vulgo loquuntur, primam galéam *a*, galeonẽ, aut galeidã. Hoc nos docet Plinius lib. VII. Hiſtor. cap. LVI. *Longâ*, inquit, *nave Iaſonem primum navigâſſe. Philoſtephanus autor eſt.* At cujus tantum eſt ingenium, ut eundẽ abſolvere, ingenioſiſſimum licet poëtarũ omnium, poſſit, cùm Pythagoram inducit loquentẽ de Athenis, non ut Pythagoræ tempore erant, ſed ſuo? quas uſque adeò collapſas Adrianus Cæſar poſtea inſtauravit. Poëtam ipſum audiamus *b*:

a *Vide, quæ dicimus lib. 1 de Vitiis ſermonis cap. 1.*

b *15. Met.*

Clara fuit Sparte; magnæ viguere Mycenæ;
Nec non & Cecropis, nec non Amphionis arces.
Vile ſolum Sparte eſt, altæ cecidere Mycenæ.
Oedipodioniæ quid ſunt niſi nomina Thebæ?
Quid Pandioniæ reſtant niſi nomen Athenæ?

Oblitus erat Ovidius, ſe inducere Pythagoram loquentem, qui Piſiſtrati temporibus fuit. Atqui tum Athenæ florebant, ac deinceps bello Perſico ad longè majus nomen pervenerunt. Thebæ etiam Ovidii quidem tempore nihil niſi inane nomen erant: nempe jam inde, ex quo eas everterat Alexander Magnus. Sed ille ducentis circiter annis fuit poſt Pythagoram, cujus temporibus magnæ erant Thebanorum vires, & grande nominis decus. Apud Senecam quoque in Hercule Furente ſic loquitur Juno:

Hinc clara gemini ſigna Tyndaridæ micant.

Quod excuſari nec debet, nec poteſt, cùm Caſtor & Pollux nondum tum fuerint mortui, nedum in Deorum numerum relati. Quâ de re multorũ inſtar erit Clemens Alexandrinus lib. 1. Στρωματέων. ubi ſic ſcribit: Ἀπὸ δὲ τῆς Ἡρακλέους ἐν Ἄργει βασιλείας ἐπὶ τὴν Ἡρακλέους αὐτοῦ καὶ Ἀσκληπιοῦ ἀποθέωσιν, ἔτη συνάγεται τριακονταοκτὼ, κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδωρον. ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Κάστορος καὶ Πολυδεύκους ἀποθέωσιν ἔτη πεντηκοντατρία. Ἐνταῦθά πού καὶ ἡ Ἰλίου κατάληψις. *Ab regno autem Herculis, quod Argis obtinuit, uſque ad tempus, quo Hercules, & Aeſculapius, in Deos relati fuere, anni colliguntur trigintaocto, juxta Apollodorum chronographum. Inde autem uſque dum Caſtor, & Pollux, relati ſunt in Deos, anni ſunt quinquaginta tres. Ac tum temporis Troia quoque capta fuit.* Nec Latinis ſolùm, ſed Græcis quoque, ſimilia exciderunt. Quomodo,

modo, ut ſuperiùs vidimus, apud Sophoclem in Electrâ nunciatur Clytæmneſtræ, ut Oreſtes obierit in Pythiis. Atqui Pythia tum necdum erant. Quod & ſcholiaſtes obſervat in illa pædagogi verba:

--- Δελφικῶν ἄθλων χάριν.

Ubi inquit, Οὔπω γὰρ ἦν ἐπὶ Ὀρέστου ὁ Πυθικὸς ἀγών. Quibus verbis poëtam ἀνιστορησίας arguit: ut ea quidem cepit Camerarius *b*. Sanè Pythia, Pauſania teſte, inſtituta demum ſunt anno tertio Olympiadis XLIX, ubi & tum ait viciſſe Cliſthenem, Sicyoniorum tyrannum. Quem nec ipſum tamen tam antiquum eſſe, alii prodiderunt. Nonnulli ideo arbitrantur, ſcholiaſtem Sophoclis longè aliud voluiſſe. Nempe hanc ejus ſententiam eſſe, Sophoclem eò *Delphicum*, non *Pythium* certamen dicere, quia Oreſtis tempore Delphis quidem certamen equeſtre ſive curule fuerit: at Pythium poſtea demum inſtitutum ſit. Verùm ne equeſtre quidem certamen Oreſtis tempore Delphis fuiſſe, clarè docet graviſſimus ſcriptor Strabo libro IX: ubi ait, Delphis certamen antiquitus fuiſſe citharœdorum, qui pæana in Apollinis laudem canerent: ac ſub Eurylocho demum Amphictyonas inſtituiſſe certamen equeſtre ac gymnicum, & coronam victori propoſuiſſe præmii loco, ludoſque eos Pythia nominâſſe. Quæ ut hactenus fortaſſe Sophoclem abſolvunt, quòd certamen illud Delphicum, non Pythium, vocârit: ita illum in eo ſaltem arguunt erroris, quòd Oreſtis ætate dixerit certamen fuiſſe equeſtre. Sed hujuſmodi poëtarum ἀνιστορησίας ſi perſequi velim, ex ſolis illis volumen fiat. Quare tantùm apponam Velleii Paterculi verba, quibus ſimilem ille tragicorum errorem obſervavit. *Acer*, inquit, *belli juvenis, nomine Theſſalus, natione Theſprotius, cùm magnâ civium manu eam regionem armis occupavit, quæ nunc ab ejus nomine Theſſalia appellatur, antea Myrmidonum vocitata civitas. Quo nomine, mirari convenit eos, qui, Iliaca componentes tempora, de ea regione ut Theſſaliâ commemorant. quod cùm alii faciant, Tragici frequentiſſimè faciunt. quibus minimè id concedendum eſt. nihil enim ex perſona poëtæ, ſed omnia ſub eorum, qui illo tempore vixerunt, dixerunt. quod ſiquis à Theſſalo, Herculis filio, eos appellatos Theſſalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur nunquam ante hunc inſequentem Theſſalum ea gens id nominis uſurpaverit.* Hæc ſatis oſtendunt, non debere nos poëtarum reverentiâ omnia hujuſmodi per prolepſin excuſare; ſed fatendum eſſe, quædam per ἀναχρονισμὸν ab iis peccari. Aliter qui cenſet, humanam neſcit infirmitatem, cui non minus ſunt obnoxii poëtæ, quàm philoſophi, hiſtorici, alii; qui, quod

a *Necdum Oreſtis temporibus certamen Pythicum erat.*

b *cõmentario in Sophocl. Elect.*

poëtæ

poëtæ non faciunt, veritatis ſtudium profitentur. Quamquam verò, cùm non ex aliis, ſed propriâ perſonâ loquitur poëta, prolepſin poëticam vocitemus: non tamen exiſtimandum, ſolos poëtas ejuſmodi prolepſi uti. Nam neque Salluſtius eam refugit: quemadmodum Diomedes obſervat lib. II. Locus eſt ex primo hiſtoriarum, quem paullo pleniùs, quàm à Diomede factum, apponam: *Quibus ſævitiis, & maximè fenoris, oppreſſa plebes, cùm aſſiduis bellis, tributum ſimul & militiam toleraret, armata montem ſacrum, atque Aventinum, inſedit.* Atqui, ut rectè ait Diomedes, *mons ob hoc, quòd illum plebs inſederat, poſtea ſacer dictus eſt.* Hæc igitur fuerit prolepſis. Quæ etiam in non uno ſe offert ſacræ Scripturæ loco. Auguſtinus certè, libro Quæſtionum ſuper Leviticum cap. XXIII, hâc de re ita ſcribit: *Veſtem,* inquit, *ſacerdotalem, quæ magnum continet ſacramentum, Aaron jubetur accipere, & ſucceſſores ejus ſummi ſacerdotis, in Exodo* a, *antequam omnino aliquid de ſanctificandis, & quodammodo ordinandis ſacerdotibus, præcipiatur, quando, Moſe adſcendente in montem, jubentur non adſcendere ſacerdotes. quos intelligere alios non poſſumus, niſi filios Aaron: non quia jam ſacerdotes erant, ſed quia futuri erant, hoc eos jam tunc Scriptura appellavit, per anticipationem: ſicut ſunt pleraque talium locutionum. Nam & filius Nave, Ieſus appellatus eſt, cùm longè poſtea hoc nomen ei Scriptura narret impoſitum.* Hæc ille. Sed quod ad illum attinet Exodi locum, ſequi malim Cajetanum, primogenitos intelligentem, penes quos ſacerdotium fuit, uſque dum ex lege redemti fuere; quemadmodum legere eſt Exodi XXIV. & Num. II. & III. Atque ita etiam Moſis verba interpretatur clariſſimus ſocer meus, Franciſcus Junius *b*. Quare accommodatius exemplum ex eodem Exodi opere fuerit cap. III. 2. ubi Horeb vocatur *mons Dei:* qui ſic poſtea dictus, partim ob viſionem eam, de qua illo in loco ſermo eſt; partim quia in eum Deus deſcenderit legem ſuam laturus. Etiam Judicum XV. 9. legas, cùm Samſon cecidiſſet hoſtium crus & femur, hoc eſt, equites, & pedites, (ut quidem exponit Thargum Jonathæ) Palæſtinos, collecto exercitu, caſtra eſſe metatos in Lechi. At paullo pòſt *c* dicitur, nomen id *Lechi* eſſe loco tum demum impoſitum, cùm Samſon ibi Palæſtinos cecidiſſet maxillâ aſini. Nempe quia *Lechi* maxillam notat: unde Aquila & Theodotio pro λεχὶ habent σιαγόνα *d*, teſte Euſebio de locis: in LXX. verò & λεχὶ, & σιαγόνα legas. Etiam LXX, Hieronymus, atque alii interpretes, loca Hebraica transferentes, ſubinde perſpicuitatis cauſsâ, nomina uſurpant, non quæ habuere, quo tempore iſta ſcriberent Moſes, & Prophetæ: ſed quæ poſtea acce-

a *cap.* 19. *verſ.* 22.

b *analyſi Exod.* & *in notis tranſlationis ſua.*

c *verſ.* 17.

d *maxillam.*

Digitized by Google

accepere. Qua de re illuſtrem B. Hieronymi locum vide in cap. xxx. Ezechielis.

VIII. De figura ΤΟΥ ΚΡΑ'ΜΑΤΟΣ.

ABUNDE egimus de prolepſi, non oratoriâ modò, ſed etiam poëticâ: quâ occaſione ſimul vidimus de anachroniſmis poëtarum, quos perperam eo excuſare conantur, quaſi προληπτικῶς dicantur. Nunc ad ſchemata redeo rhetorica, quæ ab oppoſitione petuntur. Quò etiam pertinet, quod Euſtathius vocat ΚΡΑ'ΜΑ; eſtque vituperio miſta laus. Figura planè aulica. Homer. Iliad. E:

Τυδεύς τοι μικρὸς μὲν ἔην δέμας, ἀλλὰ μαχητής.
Corpore parvus erat Tydeus, bellator at idem.

Verùm hoc in exemplo falſi mihi videntur viri docti *a*, quia hoc ipſum ad Tydei admirationem faciebat, quòd parvus eſſet ſtaturâ: ut libro primo *b* diximus. Accommodatius exemplum illud, quamquam perperam iidem tribuunt Homero: Μνηστὴρ ἦ καλὸς μὲν, οὐδὲ φρενήρης· *Sponſus quidem formoſus, ſed haut cordatus.* Item Ovidii hoc II. Faſt.

Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir injuſtus, fortis ad arma tamen.

a Etiam Ioannes Hartungus Memorabilium decuriâ 3. cap. 8. Sect. 22.
b cap. 5. ſect. 19.

CAP. XII.

DE ALTERO SCHEMATUM GENERE, QUOD OPPOSITIONE FIGURATUR.

HACTENUS *vidimus de figuris, quæ à diſparatis, vel oppoſitis, petuntur, & tantummodo ad ſchemata* διανοίας *pertinent. Sequuntur, quæ & verba contraria jungunt: ut ſunt* ἀντίθεσις, ἀντίθετα, ἀντιμετάθεσις, ἀντιστροφὴ, συνοικείωσις, *&* ὀξύμωρον. *Quæ ob verborum quidem contrarietatem ſunt ſchemata* λέξεως: *præcipuè tamen hujus ſunt loci, cùm contrarietas primò non verbis inſit, ſed rebus.*

Ἀντίθεσις *eſt, cùm rebus duabus contraria adduntur epitheta.*

Ἀντίθετα *ſunt, cùm rebus contrariis contrariæ opponuntur.*

Ἀντιμετάθεσις *nominatur, quando eſt contrarietas ſententiæ cum verborum tranſpoſitione.*

Vocatur quoque ἀλλάλληλον, *&* χιασμόν. *Sed ſchema hoc etiam manet verbis*

verbis mutatis, modò ſententiæ ſit reciprocatio.

Ἀντιστροφή *eſt, cùm argumentum adverſæ partis in eos, qui afferunt, retorquetur.*

Συνοικείωσις *dicitur, cùm idem tribuitur contrariis.*

Ὀξύμωρον *eſt, quo idem negatur de ſe ipſo.*

I. De antithesi.

NUnc perſequamur illa oppoſitionis ſchemata, quæ quia verborum quoque contrarietatem habent, eò ad λέξεως ſchemata referuntur à multis: etiam à ſummo viro Julio Scaligero lib. IV. de re poëticâ cap. XXXVII. Propriè tamen huc pertinent, quia ἐναντίωσις ſive contrapoſitio primò ineſt rebus, quarum verba ſunt σύμβολα *a*.

a ſigna.

ἈΝΤΊΘΕΣΙΣ Rufiniano obſcurè ſatis definitur, *cùm verbum verbo pari poteſtate redditur.* Exemplum adfert geminum. Unum è III. Aen.

Seque novo veterum deceptum errore locorum.

Alterum è IX:

Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus.

Alii comprehendunt ἀντίθετον ſub ἀντιθέσεις. Quæ ſi diſtinguere placet, poſſis dicere, in ἀντιθέσει opponi nomina, verbaque: in ἀντιθέτοις non verba, aut nomina ipſa, ſed eorum epitheta. Sic ſanè fit in exemplis à Rufiniano allatis. Quare & ἀντίθεσις erit in hoc Plautino *b*:

b Aſin. act. I. ſc. I.

Ubi vivos homines mortui incurſant boves.

Et hoc Livii lib. XXXIII: *Sed quàm urbs ipſa opportuna oppugnantibus erat, tam inexpugnabiles hoſtium animi.* Geminaque ἀντίθεσις fuerit in illo Varronis lege Mæniâ *c*: *Neque in bonâ ſegete nullum eſt ſpicum nequam, neque in malâ non aliquod bonum.*

c apud Nonium in Spicū.

II. De antithetis.

ἈΝΤΊΘΕΤΑ nominant, *cùm contrariis opponuntur contraria*: ut ait Cicero in Oratore; ubi & ea ait ſponte, etiamſi id non agas, cadere numeroſè: ejuſque rei exemplum hoc affert ex quarto Verrinæ accuſationis: *Conferte hanc pacem cum illo bello; hujus prætoris adventum cum illius imperatoris victoriâ; hujus cohortem impuram cum illius*

Digitized by Google

illius exercitu invicto; hujus libidines cum illius continentiâ. Ab illo, qui cepit, conditas; ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas diceris Syracuſas. Simileque eſt, quod poſtea ex ſe adducit Cicero: *Domus tibi deerat? at habebas. pecunia ſuperabat? at egebas.* Atque idem citat Fabius lib. IX. cap. III: nec non Aquila Romanus, qui & illud à brevitate commendat. Sigonius, & alii, repoſuere inter fragmenta ex orat. pro Scauro; ſed ex incertâ conjecturâ: nempe non aliâ de cauſſâ, quàm quòd hæc ſatis videantur convenire Triario accuſatori, qui Scaurum eo nomine exagitârat, quia (ut Aſconius ait) *tam magnificam domum haberet:* ut *in cujus atrio* forent *quatuor columnæ marmoreæ inſigni magnitudine*. Apud Aquilam verbis Tullii hæc continuò ſubduntur, quaſi ejuſdem exempli pars ſint: *In pace ad vexandos cives acerrimus: in bello ad expugnandos hoſtes inertiſſimus*. Sed omnino ante ea verba excidit vocula, *Idem*, vel ſimilis aliqua. Nec enim hæc cum prioribus cohærent: ſed pro altero exemplo ab Aquila adferuntur. Scitum etiam illud pro Poſtumo: *Neque verò me pœnitet, mortales inimicitias, amicitias ſempiternas habere.* Cui geminum illud in Phalarid. epiſt. Θνητῶν ὄντων ἡμῶν, ἀθάνατον ὀργὴν ἔχειν οὐ προσήκει. Ἀντίθετα quoque ſcitè junxit Seneca conſolat. ad Polyb. *Omnium ſomnos illius vigilantia defendit; omnium otium illius labor; omnium delicias illius induſtria; omnium vocationem illius occupatio.* Juvenalis ſat. XIV:

--- Cùm ſit manifeſta phreneſis,
Vt locuples moriaris, egentis vivere fato.

Martialis lib. IV. epigr. XLII:

Sæpeq; nolentem cogat, nolitque volentem.

Epicuri etiam eſt apud Laërtium lib. X: Κρεῖττον εὐλογίστως ἀτυχεῖν, ἢ ἀλογίστως εὐτυχεῖν· *Melius eſt, ſapienter infelicem, quàm inſipienter felicem vitam degere.*

Quinctilianus figuram hanc (quam ipſe ad verbum appellat *contrapoſitum*, & aliis ait *contentionem* vocari) trifariam fieri docet. Nam, inquit, *& fit, ſi ſingula ſingulis opponuntur. Vt in eo* a, *Vicit pudorem libido,* a pro Cluentio.
timorem audacia, rationem amentia. Et bina binis b: *Non noſtri ingenii, veſtri auxilii eſt. Et ſententiæ ſententiis: Dominetur in concionibus, jaceat in* b ibidem.
judiciis.

Huic, ut ibidem Fabius ait, *commodiſſimè ſubjungitur & ea ſpecies, quam* DISTINCTIONEM *dicunt. Vt* c, *Odit populus Romanus privatam* c pro Murena.
luxuriam: publicam magnificentiam diligit. Et quæ ſunt ſimili caſu diſſimili ſententiâ in ultimo locata. Vt d, *Quod in tempore mali fuit, nihil obfuit: quin, quod in cauſſa boni fuit, nihil profit.* Hujuſmodi planè ſub anti- d pro Cluentio.

 thetis

theris comprehenduntur. Aliter qui cenſent, hi figurarum copiâ memoriam magis onerant, quàm intellectum juvant.

Imò ad ἀντίθετα referimus, ubi eſt qualis qualis oppoſitio, etſi propriè contrarietas ſit nulla. Atque hac in re idem Fabius præit, qui inter alia ſic ſcribit: *Nec ſemper, quod adverſum eſt, contraponitur. quale eſt apud Rutilium: Nobis primùm dii immortales fruges dederunt: nos, quæ ſoli accepimus, in omnes terras diſtribuimus. Nobis majores noſtri Remp. reliquerunt: nos etiam ſocios noſtros de ſervitute eripuimus.* Cave autem hæc à Fabio citari putes ex P. Rutilio Rufo, qui Numantini belli hiſtoriam, atque alia ſcripſit. Neque enim ſic loqui potuit homo Romanus, quaſi frugum inventionem Romanis, ac ſolis quidē, orbis acceptam ferret. Nec dicit Fabius, ea eſſe Rutilii verba; ſed legi apud Rutilium. Eſt is Rutilius Lupus Rhetor, qui iſta citat ex Demetrio Phalereo. Nempe ſunt illa ex oratione aliqua Demetrii ad Athenienſes: unde (ut Cicero ipſe pro L. Flacco ait) *fruges ortæ, atque in omnes terras diſtributas putantur.*

III. DE Α΄ΝΤΙΜΕΤΑΒΟΛῆ.

QUÆ Fabio Α΄ΝΤΙΜΕΤΑΒΟΛΗ΄, Rufiniano ΜΕΤΑ΄ΘΕΣ[illegible], ea Cornificio dicitur *commutatio*. Eſt hæc contrarietas ſenſus cum verborum tranſpoſitione. Unde hujuſmodi, ratione verborum, ad ἐπάνοδον pertinent: ratione verò ſenſus, ſunt hujus loci. Demoſthenes Olynthiacâ II: Εἶτα οὕτως ἀγνωμόνως ἔχετε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὥστε δι' ὧν ἐκ χρηστῶν φαῦλα τὰ πράγματα γέγονε τῆς πόλεως, διὰ τῶν αὐτῶν τούτων ἐλπίζετε πράξεων ἐκ φαύλων αὐτὰ χρηστὰ γενήσεσθαι; *Vſque adeò aberratis, Athenienſes, ut per quas è ſecundis adverſæ ſunt factæ res civitatis, per eas ſperetis ex adverſis fore ſecundas?* Plutarchus de audiendis poetis: Ἐκεῖνο θρυλλούμενον, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν, ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν· *ſermone illud tritum, quo picturam eſſe aiunt loquentem poëſin, & poëſin eſſe tacitam picturam.* Cujus dicti Simonides auctor putatur. Geminâ etiam ἀντιμεταβολῇ exornatur aureum illud Muſonii monitum, quod juventutis animis obverſari ſemper debet: Ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. *Siquid feceris pulchri cum labore; labor quidem abit, ſed pulchrum manet. Sin turpe quid feceris cum voluptate; voluptas abit, at turpe manet.* Quod ipſum multo ante Muſonium dixerat Cato oratione, quam Numantiæ habuit apud equites; ut Agellius monet lib. XVI. cap. I. Eodem ſchemate uſus M. Tul-

Digitized by Google

M. Tullius lib. III. de Legg. *Vereq́ dici poteſt, magiſtratum eſſe legem loquentem, legem autem mutum magiſtratum.* Idem ſchema eſt pro Quinctio: *Iugulare civem ne jure quidem quiſquam bonus vult. mavult enim commemorare, ſe, cùm poſſet perdere, pepercíſſe: quàm, cùm parcere potuerit, perdidiſſe.* Pro Sylla: *Neque verò, quid mihi iraſcare, intelligere poſſum. Si, quòd eum defendo, quem tu accuſas: cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſes eum, quem ego defendo? inimicum, inquis, accuſo meum: & amicum ego defendo meum.* Idem pro Deiotaro: *In dominatu ſervitus, in ſervitute dominatus.* Cui ſimile illud Salviani Maſſilienſis a de Bagoardis deficientibus ad barbaros: *Malunt ſub ſpecie captivitatis eſſe liberi, quàm ſub ſpecie libertatis eſſe captivi.* Tacitus lib. II. Hiſt. *Neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, ſperâſſe corruptiſſimo ſeculo tantam vulgi moderationem reor, ut, qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent.* Quinctilianus lib. I. cap. X: *Vt novorum optima erunt maximè vetera, ita veterum maximè nova.* Concludam Cornificii verbis: *Plura ſubjecimus exempla, ut, quoniam difficile eſt hoc genus exornationis inventu, dilucidum eſſet; ut, cum bene eſſet intellectum, faciliùs in dicendo inveniretur.*

a lib. 5. de providentia Dei.

IV. DE ΔΙΑΛΛΗΛΩΝ, SIVE ΧΙΑΣΤΩΝ.

VICINA ἀντιμεταθέσει eſt figura, quæ διάλληλον, vel χιαστὸν dicitur. Eſt ea, ſententiarum reciprocatio; ut latiùs pateat, quàm ἀντιμετάθεσις. Fit enim vel cum reciprocatione verborum; ut, *Doctis diſertior, diſertis doctior:* vel ſine ea; ut, *Doctis facundior, eruditis diſertior.* Prius genus ἐπάνοδον habet: ac quemadmodum de ἀντιμεταθέσει dicebamus, ratione quidem elegantiæ, quæ in verborum inverſione conſiſtit, ſchema eſt λέξεως: ratione autem ſententiæ, quæ mutatis etiam verbis permanet, σχῆμα eſt διανοίας. At poſterius genus tantummodo eſt hujus loci. Sic ad utramque claſſem pertinet, *Iuſtis fortior, fortibus juſtior.* Ubi & ἐπάνοδος eſt, & ἀντιμετάθεσις, & διάλληλον. At poſterioris ſolùm generis eſt, *Iuſtis fortior, potentibus æquior.* Quomodo locutus Ariſtides in Panathenaico. Dicit enim, Athenarum urbem eſſe τῶν μὲν b τὰ δίκαια τιμώντων ὀχυρωτέραν, τῶν δὲ τὰς δυνάμεις ἐχόντων ἐπιεικεστέραν. Quæ ad verba, hæc ſcholiaſtes Ariſtidis apud Photium in myriobiblo annotavit c: τὸ προκείμενον τοῦ λόγου σχῆμα διαφόροις ὀνόμασι κέκληται· ἢ γὰρ στρεπτόλυτον καλεῖται, ἢ διάλληλον, ἐναγώνιον, χιαστὸν, πλεκτὸν, λυτὸν, ἢ παρακειμένου κακοῦ ἀναίρεσις. στρεπτόλυτον μὲν παρὰ τὸ ἐκ τῶν ἀντιστρόφων λύειν τὰ λεγόμενα. ἐναγώνιον δὲ, διὰ τὸ δοκεῖν ἔχειν ἀγῶ-

b juſtitiã colentibus validiorē, & potentia inſtructis æquiorem.

c cod. 246.

ἀγῶνα τῇ ἐπαγωγῇ τῶν νοημάτων. χιαστὸν δὲ διότι δύο προτάσεων οὐσῶν, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ δυνατοῦ, ὃ μὲν ἔδει τῷ δικαίῳ δοῦναι, τοῦτο ἀπένειμε τῷ δυνατῷ· ὃ δὲ ἔδει τῷ δυνατῷ, ἀνέθηκε τῷ δικαίῳ πάλιν, ἐναλλάξας τὰς ἐννοίας. ὑποκειμένου δὲ κακοῦ ἀναίρεσις λέγεται, ἐπειδὴ ὑπόκειται, ὡς δικαίοις, τὸ εὐχερῶς πάσχειν καὶ ἀδικεῖσθαι· ὡς δὲ ἀνδρείοις, τὸ ἀδικεῖν, ἀνεῖλε τὴν ἑκατέρου κακίαν· οἷον· δικαία οὖσα καὶ οὐ πάσχουσα, καὶ ἀνδρεία οὖσα, καὶ ἀδικοῦσα οὐδ' ὅλως. εἰ γὰρ καὶ ἐν τέλει ἔθηκε τὸ συγκριτικὸν τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' οὐκ ἔστι τὸ σχῆμα συγκριτικόν, ἀλλ', ὡς εἴρηται, ὑποκειμένου κακοῦ μεθοδεύει ἀναίρεσιν. Quæ ſic fere tranſtulit Andr. Schottus: *Hoc orationis ſchema variis nominibus appellatur. Etenim dicitur ſtreptolyton, diallelon, enagonion, diagonion, chiaſton, implicatum, ſolutum, ſubjecti mali amolitio. Streptolyton quidem, quia ex æquivalentibus ſolvit dicta. Enagonion verò, quia videtur habere certamen in inductione ſenſuum. Chiaſton, quia duarum propoſitionum, juſti ſcilicet, & potentis, quod quidem oportebat dare juſto, dat potenti: quodque potenti, iterum dat juſto, ſenſum permutans. Dicitur autem ſubjecti mali amolitio,* [quia] *cùm ſubjicit, ut juſtis, facilè pati injuriam; ut fortibus verò, injuriam facere, ſuſtulit utriuſque malitiam. quale eſt: juſta eſt, & non patiens; & fortis eſt, & injuriam faciens haudquaquam. Etſi enim* a *in fine poſuit nominis comparativum, non tamen eſt ſchema comparativum: ſed, ut dictum eſt, ſubjecti mali machinatur amolitionem.*

a *Interpres vertit*, Si enim in fine p. n. c. ſed non eſt *&c.* *Verùm* εἰ γὰρ καὶ *valet*, Etſi enim.

V. De ἈΝΤΙΣΤΡΟΦΗ͂, ſive ΒΙΑΊΩι.

Ἀντιστροφὴ b, ſive, ut Hermogenes vocat, βίαιον c, dicitur, cùm poſitum quippiam retorquetur in adverſarium. Ac quatenus probat, ad argumentationis doctrinam pertinet. Quatenus verò ſententiam verbaque eleganter invertit, figura quidem eſt; ſed, ut arbitror, haut nova, verùm ſpecies ἀντιμεταβολῆς, de quâ proximè dictum. Exemplum habes in reſponſione Chananææ ad Chriſtum Matth. xv. verſ. 27. *Quia canis es*, ait Chriſtus, *non convenit tibi panem porrigi. Imò*, inquit illa, *quia canis ſum, non denegabis mihi micas de menſâ decidentes*. Romuli quoque ſimilis ἀντιμεταβολή, apud Agellium lib. XI. cap. XIV: ubi hæc laudat L. Piſonis ex primo Annalium: *Eundem Romulum dicunt ad cœnam veniſſe, ibi non multùm bibiſſe, quia poſtridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. Is reſpondit: Imò verò carum, ſi quantum quiſque volet bibat: nam ego bibi, quantum volui.* Inverſionis quoque hujus illuſtre habes exemplum apud Ariſtophanem in Nebulis; ubi filius à patre, cur vapulet, quærens, omnia argumenta in patrem retor-

b *inverſio.*
c *violentum.*

Digitized by Google

retorquet. Simile etiam fuerit, ſi homo improbus, ſed claris ortus majoribus, tanto ſe majorem altero dicat, quanto meliùs natus ſit: atque id ſic invertas, tanto potiùs deteriorem eſſe, quia ne domeſtico quidem exemplo, quo alter caruerit, potuerit ad virtutem incitari. Id Salluſtius ſic expreſſit in oratione Marii *a*: *Nobiles cùm apud vos, aut in ſenatu, verba faciunt, pleráque oratione majores ſuos extollunt: eorum fortia facta memorando, clariores ſeſe putant: quod contrà eſt. Nam, quanto vita illorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior.* a *in Iug.*

VI. De ΣΥΝΟΙΚΕΙΩ'ΣΕΙ.

ΣΥΝΟΙΚΕΙ'ΩΣΙΣ uni Fabio *b* memoratur, his verbis: Συνοικείωσιν *vocant, quæ duas res diverſas colligat.* Nec aliud adfert exemplum, quàm illud P. Syri mimographi: b *lib. 9. cap. 3.*

Tam deeſt avaro, quod habet, quàm quod non habet.

Unde colligi videtur, ſchema hoc fieri, quandocunque idem contrariis tribuitur. Quare συνοικείωσις quoque erit: *Vtraque peſſima, & immoderata ſervitus, & immoderata libertas.* Hoc ſi placet, idem ſchema erit, quod Rutilio Lupo dicitur συσκευάσις, vel συσκευασία. de qua ſic ſcribit: *Hoc ſchema docet diverſas res conjungere, & communi opinioni cum ratione adverſari. Et habet magnam vim, vel ex laude vitium, vel ex vitio laudem exprimendi.* Subjungit deinde tria exempla, Hyperidis, Lyſiæ, & Demoſthenis. Imò fortaſſe & Rutilius συνοικείωσις ſcripſerit. Sic quidem legit H. Stephanus in Theſauro L. Gr. Sed alterum illud eſt, tum in Aldinâ, tum eâ, quam Pythœus repræſentavit. Latinè dicatur *commiſtio*, vel *communicatio.* Cæſari Scaligero lib. III. de re poëticâ cap. XLVII. vocatur συγκυκέωσις, ac Latinè ait dici *commiſtionem, confuſionem*, & molliuſculè *cinnum.* Sed fortaſſe Scaliger aut ſcripſit, aut voluit, συγκύκησις. Nec enim eſt à κυκεὼν, ſed συγκυκᾷν, vel συγκυκεῖν, quod apud Heſychiū legas: unde κυκεὼν, quod Latinis *cinnus*, Tertulliano *c* etiam *cocetum*; ut diximus in Originum libris. c *adverſus Valentinianos c. 12.*

VII. De O'ΞΥΜΩ'ΡΩι.

AD contraria quoque pertinet O'ΞΥ'ΜΩΡΟΝ, quaſi dicas *acutifatuum*; quo idem negatur de ſemet ipſo; unde fit, ut primâ facie fatuè dictum videatur, quod poſtea acutè dictum cognoſcitur.

Digitized by Google

ſcitur. Ut Ennii illud *a*: --- *Quæ ſcis,*

In vulgum vulgas, artemque expromis inertem.

Et illa ejuſdem in oratione Claudii Cæci *b*:

Quò vobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant

Antehac, dementes ſeſe flexere vietæ?

Ut Scaliger *c* legendum putat. Audaciùs enim, quàm par eſt, aliqui ſubſtituêre,

--- *dementi ſeſe flexere ruinâ.*

Eos movit, quòd & Horatius *d*, *dementes ruinas*, dixerit. Sed in Enniano illo MSSi conſtanter habent, *dementes*, & *via*, vel *viæ*: atque ita & Gazam legiſſe, videmus ex tranſlatione ejus. Giffanius *e* nihil mutabat: ut ſit verſus Diphilius, ſive Chœrilius, ubi in fine deeſt ſyllaba: ut in illo *f*,

Alma parens genitrix divum decus Oceano.

Sed ſi tam inſolentem verſum Ennius uſurpaſſet in Annalibus: puto, non id monere refugiſſent veteres rei metricæ ſcriptores. Turnebus, ac Lambinus, pro *viæ* reponunt *viai*. Quod inprimis placeret, ſi, quemadmodum Plautus *g* dixit, *quò gentium*, ſimiliter, *quò viæ*, diceretur. Sed non ſatis conveniunt hæc duo, quia *via*, eſt locus per quem itur, *quò* autem notat locum, ad quem itur. Quare ſi *vietæ* diſplicet, quia durius junctis duobus appoſitis dicatur, *mentes dementes vietæ*: non tamen *quò viæ*, vel *viai*, ſed *quâ viâ* reſcribi debeat. Nec eo verſus ſit Diphilius: quia fortaſſe aliqua ſequebantur, quæ ad aliud comma pertinerent, eóque à Tullio omittantur. Exempli gratiâ, ſi ſequebatur aliquid in hanc ſententiam, *Qui hoſti offertis pacem*: potuit *qui*, potuit & *hoſti*, verſum claudere. Utcunque eſt, non dubium, quin dixerit Ennius, *mentes dementes*, quod Græcè ſit, φρένες ἄφρονες. Similiter antiquus Tragicus apud Tullium in III. de Oratore:

Quâ tempeſtate Paris Helenam innuptis junxit nuptiis.

Quod Græcè ſit γάμοις ἀγάμοις: uti Sophocles Oedipo tyranno locutus, ac Philoſtratus quoque in vita Apollonii. P. Scipionem, qui primus Africanus appellatus eſt, dicere ſolitum ſcripſit Cato, qui fuit ferè ejus æqualis: *Nunquam ſe minùs otioſum eſſe, quàm cùm otioſus eſſet: nec minùs ſolum, quàm cùm ſolus eſſet.* Quo ſignificabat, ut Tullius *h* declarat, *ſe & in otio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum.* Plautus Pœn. *i*

--- *Venus non eſt Venus.*

Hanc equidem Venerem venerabor.

a *apud Non. in* Vulgare.

b *apud Cic. in Cat. M.*

c *appendice notarum in diſticha Catonis de verſibus Ennii à Gaza verſis.*

d *lib.1.od.* 37.

e *Ind. Lucret.*

f *apud Marium Victorinũ lib.* 3. *artis Grammat.*

g *Rudēte.*

h *initio l.3. de Off.*

i *act.1.ſc.* 2.

Idem

Idem Mil. *a* a *act.* 2. *ſc.* 6.

--- Etiam illud, quod ſcies, neſciveris.

Cui geminum hoc Terentii Eun. *b* b *act.* 4. *ſc.* 4.

--- Tu pol, ſi ſapis,

Quod ſcis, neſcis.

Ejuſdem eſt in eâdem comœdiâ *c*: c *act.* 1. *ſc.* 1.

--- Vt cum ratione inſanias.

Item *d*: d *act.* 2. *ſc.* 2.

Omnia habeo, neque quicquam habeo: nihil cum eſt, nihil deſit tamen.

Et in Andria *e*: e *act.* 2. *ſc.* 1.

--- Id aliquid nihil eſt.

Item *f*: f *act.* 4. *ſc.* 1.

--- Coactus tuâ voluntate es.

In epitaphio Plauti *g*: *Innumeri numeri.* hoc eſt, comœdia, cujus de verſibus dicere liceat, quod de Pindaricis Horatius *h*, *Numeriſque fertur Lege ſolutis.* Nam Comici, ut ait Terentianus Maurus:

g *apud Varronẽ lib.* 1. *de poëtis, & exinde Gell. lib.* 1. *cap.* 24.

In metra peccant arte, non inſcitiâ.

Cave aut Oberto Giffanio *i* aſſentias, qui *innumeros* exponit *infinitos*: aut magno Turnebo *k*, qui per *numeros* carmen, per *innumeros* proſam intelligi putabat. At longè aliâ mente, & ſatis apertâ, dixit Lucretius lib. II:

h *lib.* 4. *od.* 2.
i *in ind. Lucret.*
k *l.* 10 *Adverſarior. cap.* 12.

Non eſt unica, ſed numero magis innumerali.

Prout eum locum reſtituit Paullus Leopardus *l*. Apud eundem Lucretium lib. I. eſt:

l *lib.* 18. *cap.* 15.

--- Interea perpotet amarum

Abſinthi calicem, deceptaque non capiatur.

hoc eſt, *decipiatur*: ſimplex pro compoſito, ut ſæpe alibi. Varro apud Macrobium lib. II. Saturnal. cap. VIII: *Bellaria ea maximè ſunt mellita, quæ mellita non ſunt.* Satis liquet, non aliud eum velle, quàm illa eſſe gratiſſima, quæ ſine melle ſint cocta: ut mirum ſit, Robertum Titium non dubitâſſe de eo integrum caput contexere *m*. Idem Varro lib. V. de L. L. & ex eo Feſtus in voce *Meditrinalia*, ſcribunt, morem fuiſſe populis Latinis, ut primum muſtum bibentes, dicerent: *Novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor*: atque inde dictam deam *Meditrinam*, ſacra autem *Meditrinalia*. Quamquam hîc perperam mihi ὀξύμωρον ſtatuere videntur. Nec enim de eodem *novum*, & *vetus*, intelligi debent, ſed vinis diverſis, ut ſententia ſit, *novum*, & *vetus*: quomodo apud nos, cùm primùm è Germania advehuntur vina, eâdem in menſâ veteribus vinis nova ſociantur. Cicero etiam

m *in locis controv.*

hoc ſchemate gaudet. Sed nihil in eo illuſtrius iſtoc in Lælio: *Quocirca* (amici) *& abſentes adſunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, &, quod difficilius dictu eſt, mortui vivunt.* Ejuſdem eſt in Bruto: *Subitò in civitate, cùm alia occiderunt, tum ea ipſa, de quâ diſputare ordimur, eloquentia obmutuit.* Idem Philipp. I: *Qui illam inſepultam ſepulturam effecerant.* Scio fuiſſe, qui *inſepulto* reponerent. Sed *inſepultam* in omnibus libris
a *caſtigat. in Philipp. Cic.* legi, auctor eſt Hieronymus Ferrarius *a*. Ac locutus ſimiliter Optatus Milevitanus lib. III. Idem Tullius in Verr. *Aetnenſis ager ſic erat deformis, atque horridus, ut in uberrimâ Siciliæ parte Siciliam quæreremus.* Cui geminum hoc Manilii lib. V. Aſtron.

Illis in ponto jucundum eſt quærere pontum.

Et apud Martialem lib. VII. ep. LX:

Inque ſuo nullum limine limen erat.

Item in epigrammatis de amphitheatro, Martiali tributis:

Inque omni nuſquam corpore corpus erat.

Eſt & iſtud Tullii I. Catil. *Cum tacent, clamant.* Quomodo & in Divi-
b *ep.6.* nat. ait, *Etiamſi tacent, ſatis dicunt.* Eodemque modo Catullus *b* dixit:

Nequicquam tacitum cubile clamat.

Item Caſſiodorus lib. IV. epiſt. ult. ὀρχηστῶν artem appellat, *clamoſum ſilentium*, ac *tacitam expoſitionem*. Et Gregorius Nyſſenus orat. in laudes S. Theodori martyris ait: Οἶδεν γὰρ καὶ γραφὴ σιωπῶσα ἐν τοίχῳ λαλεῖν, καὶ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν· *ſolet etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodeſſe.* Catulli quoque eſt iſthoc, carmine ad Mallium:

--- *Non eſt Dea neſcia noſtri,*
Quæ dulcem curis miſcet amaritiem.

Quomodo & Sappho, ut ex Hephæſtione diſcimus, amorem vocat γλυκύπικρον, q. d. *dulciter amarum:* quo ipſo elogio amorem pòſt inſignivit Plato, ut teſtatur Maximus Tyrius. Virgilius Aen. VII:

Num capti potuere capi? num incenſa cremavit
Troja viros?

c *lib. 6. Sat. cap. 1.* Quæ, ut Macrobius *c* obſervat, expreſſit ex illis Ennii de Pergamis:

Quæ nec Dardaniis campis potuere perire,
Nec cùm capta capi, nec cùm combuſta cremari.

Horatii item eſt in carmine ſeculari:

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis, & celas, aliuſque, & idem
Naſceris.

Item lib. I. od. XXXIV:

Inſanientis dum ſapientiæ

Con-

Conſultus erro.

Græcè ſit *σοφίας ἄσοφυ*: cujus ſectatores unicâ voce Lucianeâ *a* appelles *μωροσόφυς*. Sunt & ejuſdem Venuſini vatis, *facilis ſævitia, perjura fides, ſtrenua inertia, concordia diſcors.* Quo poſtremo uſi etiam Ovid. I. Met. Manil. lib. I. & Lucanus lib. I. Eſt quoque Ovidii II. Met.

Et dedit amplexus, injuſtaque juſta peregit.

Quorum verborum elegantiam cùm non aſſequeretur Jacobus Bononienſis *b*, pro *juſta* legit *buſta*, ac *injuſta* exponit, *parvo emta pretio.* quæ *ἄῤῥητα ἀμείνω c.* Omnino enim *injuſta juſta* dixit, ut apud Pedonem Albinovanum *d* legas:

Sævit, & injuſtum jus ſibi ſola facit.

Et apud Sidonium *e*:

Injuſtè tibi juſta perſoluta.

Eodem ſchemate utitur idem Ovidius in fabula Iûs *f*:

--- Tu ne es quæſita per omnes,

Nata, mihi terras? tu non inventa reperta es.

Sententia enim eſt: Reperi filiam formâ vaccæ indutam. Eoque filiam reperi, & non reperi. Non reperi, quia vaccam, non filiam inveni. Reperi quomodocunque, quia vaccam inveni, in quam filia converſa. Quod cùm non cogitaret Valla *g*, colligebat hinc diſcrimen illud inter *invenire, & reperire*, quaſi inveniamus quæſita, reperiamus ſe fortuitò offerentia. Ac in ſententiam ſuam etiam pertraxit Parrhaſium in lib. I. Claudiani, Eraſmum in Matth. cap. I. Henr. Stephanum in Pſeudocicerone, & alios magno numero. Idem Ovidius VII. Met.

His, ut quæque pia eſt, hortatibus impia prima eſt.

Et, ne ſit ſcelerata, facit ſcelus.

Idem VIII. Met. fab. IV:

Impietate pia eſt.

Etiam *ὀξύμωρον* habes in iſto de unguentatis, *malè olere, qui ſemper bene olent.* Quam ſententiam legere eſt apud Plautum Moſtellariâ *h*, & Cic. lib. II. ad Att. epiſt. I. Sed & eâdem uſus Martial. lib. II. epig. XII. & ante eum Petronius Arbiter: de quo nobis teſtis B. Hieronymus epiſt. ad Demetriadem. Longum ſit, ſi velim itidem ire per eos, qui poſtea vixere. Tantùm dicam, nec Juriſconſultos iis abſtinuiſſe: quale illud apud Scævolam *i*, *Emtionem inemtam videri.* Nec itē Eccleſiaſticos: cujuſmodi hoc B. Auguſtini lib. IV. contra Julianum cap. III: *Planè poſſumus dicere, hæreticorum frontem non eſſe frontem, ſi non membrum, quod facit Deus, ſignificare intelligamur frontis nomine, ſed pudorem.*

a *in Alexandro ſeu Pſeudomante.*
b *annot. in Ovid.*
c *ſatiùs fuerat nō dici.*
d *ad Liviā de morte Druſi.*
e *lib. 2. ep. 9.*
f *l. I. Met.*
g *lib. 5. Eleg. c. 2.*
h *act. I. ſc. Lampridē.*
i *l. Secus. de reſc. vend.*

rem. Idem ſermone de vitandâ ebrietate: ***Per inimicam amicitiam adjurare homines non erubeſcunt, ut potum ampliùs, quàm oportet, accipiant.*** Cui ſimile illud,

--- inimicum nomen amici.

Quod legas in diſtichis de moribus, ſive ea incerti ſint ſcriptoris, ut jam ante ſecula penè quinque ſcripſit Joannes Sareſberienſis *a*: (quod ſi placet, dici poſſit, nomen *Catonis* eſſe ab argumento: quomodo Cœlii, vel alterius de re culinaria opus, *Apicius* inſcribitur) ſive potiùs auctor vocabatur Cato, ut magis ſit veriſimile: tum quòd in optimo Simeonis Boſii codice, quem & Elias Vinetus vidit, Dionyſio Catoni adſcribebantur: tum eo, quòd, ut idem Vinetus primus annotavit *b*, Catonis illa nomine laudârit Vindicianus, comes archiatrorum, epiſtolâ ad Valentinianum imperatorem, quam apud Marcellum Empiricũ legere eſt. Ut omnino auctor ſit antiquior Auſonio, cui perperam id carmen tribuebat Baptiſta Pius *c*: uti & Guilhelmus Canterus prolegomenis in Euripidem. Quod verò Auguſtino, & Catoni, eſt *inimicus amicus*, id φίλος ἄφιλος fuerit Græcis. Quos ὀξυμώροις gaudere, exemplis aliquot comprobat Victorius lib. x. Var. Lect. cap. xii. Ita dixit Aeſchylus Χοηφόροις, de iis, qui relictis liberis diſcedunt:

Οὕτω γὰρ οὐ τέθνηκας, οὐδέπερ θανών.

Nempe quia mortui vivunt in liberis, quos relinquunt. Contrà verò de vidua luxurioſa, ac ſalaci, ait Apoſtolus 1. Tim. v. 6: ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε. Sophocles Aiace: Ἐχθρῶν *f* ἄδωρα δῶρα. Idem Electra: Μήτηρ *g* ἀμήτωρ. Euripides in Hecuba:

Νύμφην *h* τ' ἄνυμφον, παρθένον τ' ἀπάρθενον.

Plato in vi. de Legg. Πόλις ἄπολις *i*. In veteri epigrammate:

Ἄχαρις καὶ βραδύπους ἄχαρις χάρις.

Quomodo & Euripides locutus eſt extremis Phœniſſis: χάριν ἀχάριστον εἰς θεοὺς διδοὺς *l*.

Philippus, vel potiùs Ephippus, (quomodo legendum, docuit Caſaubonus *m*)

Οὐκ *n* οἶσθα δ' ὅτι τ' ἀργύρεον ἐς ἀνάργυρον;

Melitæi quoque ab Athenæo lib. xii. vocantur ἄνθρωποι οὐκ ἄνθρωποι *o*, non quia eunuchi, prout accipitur in veteri epigrammate; ſed quia nani ſive pumili: quales, ut paullùm Juvenalis *p* verſum immutemus,

Producit, quoties volvit Natura jocari.

Sanè

a lib. 7. de nugis curialium cap. 9.
b notis in Auſon.
c annot. in Dolabella epiſtolã lib. 14. earũ, quæ ad Atticum.
d Sic quippe non ſis mortuus jam mortuus.
e Quæ in deliciis eſt, vivẽs mortua eſt.
f Dona hoſtium non dona.
g Mater nõ mater.
h Innuptã nuptã, & virginem non virginem.
i civitas non civitas.
k Gratia, quæ tarda eſt, ingrata eſt gratia.
l Gratiã ingratâ proſequẽs Deos.
m l. 8. Animadverſ. in Athen. cap. 15.
n Neſciſne, nobis ut ſient inopes opes?
o viri non viri.
p in ſat. 3.

Sanè hos, uti & ſimiles iis, Cæſar Auguſtus *a* vocabat *ludibria naturæ, & mali ominis*. Tatianus *b* gentiles philoſophos, ob falſa dogmata, atque inanẽ ſapientię oſtentationẽ, appellat φιλοσόφους οὐ φιλοσόφους *c*. Epiphanius *d* de Joſepho ait: Ἄνανδρος ἀνὴρ τῆς Μαρίας. Imò in ipsâ ὀξυμώρου voce ὀξύμωρον habes, quia primâ facie repugnãt, acutè, & fatuè dici.

Qui plura elegantiſſimi hujus ſchematis exempla depoſcit, adeat Conradi Ritterſhuſii commentarium in Oppiani Κυνηγετ. lib. 1. ubi pluſquã centena, ut puto, ſuggeret hujus figuræ exẽpla nobis indicta.

a *Suet. in Aug.*
b *orat. cõtra gent.*
c *philoſophos, non philoſophos.*
d *Serm. εἰς τὴν θεώσιμον παρθένον τῆς Κυρίας.*
e *vir Mariæ non vir.*

CAP. XIII.

DE IIS, QUÆ FIGURAM ACCIPIUNT RATIONE PERSONÆ, ET REI.

TAM *ratione perſonæ, quàm rei, figurant ſermonẽ, licentia, interrogatio, exclamatio, acclamatio, & noëma.*

Licentia, vel potiùs libertas dicitur, cùm apud eos, quos vereri debemus, liberiùs quædam pronunciamus, vel commonendi, vel objurgandi gratiâ; vel etiam cùm id ſimulamus, adulandi cauſsâ.

Interrogatio quid ſit, diximus in ſchematis λέξεως. *Attamen hujus etiam eſt loci, quia dictio quidem inflectitur, cui rectæ eſſe licebat: ſed de re interrogatio inſtituitur.*

Quod ſi interrogationi ſubjiciatur reſponſio, ſubjectio nominatur.

Exclamatio eſt, cùm magnitudinem affectus ſignificamus, perſonæ, aut rei compellatione, vociſque intenſione.

Acclamatio, quæ Græcis ἐπιφώνημα, *eſt cùm rei narratæ, aut probatæ, ſubjicitur ſententia.*

Noëma eſt ſententia perſonæ accommodata. Et hæc de ſchematibus διανοίας.

I. DE ΠΑΡΡΗΣΙ'Α.

SUPERSUNT ſchemata, quæ ratione & perſonæ, & rei, orationem figurant. Iſtiuſmodi ſunt, παῤῥησία, ἐρώτησις, ἐκφώνησις, ἐπιφώνημα, & νόημα.

ΠΑΡ'Ρ'ΗΣΙ'Α magiſtro Herenniano *licentia* vocatur. At parùm commodè, cùm ea vox in vitio ponatur. Nec rectiùs appelles *effrenationem:* quamvis Cicero III. de Orat. nominet vocem quandam liberam, atque etiam effrenatiorem, augendi cauſsâ. At Maro egregiè, cujus illud XI. Aen. *Det libertatem fandi.*

Παῤῥησίας quoque ibidem exemplum habes:

Dicam equidem, licet ille mihi mortemque minetur.

Hanc Fabius lib. IX, cap. 11, inter ſchemata reponendam negat; quia nihil minùs ſit figuratum, quàm vera libertas. Idem extremo cap. tertio Rutilium eo nomine reprehendere non veretur, quòd παῤῥησίαν figuris adſcripſerit. Verùm dubitari non debet, quin figurata ſit quædam παῤῥησία: ut cùm ait Tullius pro Ligario: *Suſcepto bello, Cæſar, geſto etiam ex magnâ parte, nullâ vi coactus, judicio meo, ac voluntate, ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumta contra te.* Quo loco (ut Fabius ipſe agnoſcit) non ſolùm ad utilitatem Ligarii reſpicit, ſed magis laudare victoris clementiam non poteſt. Illuſtre etiam figuratæ libertatis exemplum apud Herodotum *a* habemus in Crœſo. Nam cæteris, præ metu, laudantibus Cambyſen, ac Cyro eo nomine præferentibus, quòd Aegyptum paterno adjeciſſet regno; ſcitè Cambyſi Crœſus ait: Ἐμοὶ μὲν νῦν, ὦ παῖ Κύρου, οὐ δοκέεις ὅμοιος εἶναι τῷ πατρί. οὐ γάρ κώ τοί ἐστι υἱὸς, οἷόν σε ἐκεῖνος κατελίπετο· *Mihi quidem, Cyri fili, non videris patri adæquandus. Nondum enim tibi eſt filius, qualem ille te reliquit.* Quæ figurata reprehenſio plus habuit adulationis, quàm magnifica aliorum encomia. Atque hinc liquet, quandam παῤῥησίαν meritò inter figuras reponi. At quæritur porrò, num omnis παῤῥησία ſchema ſit. Negat Julius Scaliger, ſummus profectò veterum cenſor, ac deliciæ omnium, quorum intereſt vacare Muſis. Duplicem autem is παῤῥησίαν facit: unam, quam oratione totâ præ ſe ferat orator; atque hanc figuram eſſe negat: alteram, quæ veriùs ſit oſtentatio hujuſce libertatis, & quaſi color ejuſdem; atque eam eſſe figuram agnoſcit. Verùm maximus vir non uſquequaque in eo ſatisfacit. Quid ergo prohibet, quo minùs & ſententiam meam adferam? non tanquam κυρίαν δόξαν *b*: ſed neque obtrectandi amore, vel diſſentiendi lubidine: verùm ut hoc velut irritamento, aliorum ſententias, modò tanti hoc iis eſſe videatur, quaſi per ſaturam exquiram. Ut igitur fert opinio mea, non omnis huc pertinet παῤῥησία: nec tamen ſola libertatis oſtentatio ſchematibus adſcribi debet: ſed etiam quandocunque apud eos, quos vereri debemus, quædam liberiùs, attamen cum venuſtate, ac gratiâ quadam, pronunciamus, vel commonendi, vel objurgandi cauſsâ. Quippe ſolet in iſtiuſmodi oratione eſſe quidam geſtus à communi uſu remotus. Neque id negabit, qui cogitârit, quia in παῤῥησίᾳ fere periculum eſt, ne eâ offendatur auditor, iccirco præmuniri hanc certo ſolere remedio. Nam interdum licentiæ veniam petimus: interdum priùs commendamus, quàm repre-

a *lib. 3.*

b *maximè ratā ſententiam.*

reprehendimus; interdum amorem noſtrum priùs teſtamur: interdum id nos invitos facere dicimus: interdum dolorem noſtrum ob aliûs delicta aperimus: interdum denique culpam, aut communicamus nobiſcum, quo de modo in λυπότητος doctrinâ diximus; aut cum aliis; quomodo B. Paulus, ad Galatas ſcribens *a*, culpam rejicit in falſos Apoſtolos. *a cap. 1. 7.*

II. ITERUM DE INTERROGATIONE ACTUM, NEC NON DE SUBJECTIONE.

ETIAM ad ſchemata, quæ ratione perſonæ pariter, ac rei, figuram accipiunt, interrogatio poteſt referri. Nam prout eam diversè conſideres, vel λέξεως, vel διανοίας ſchema erit. Ac λέξεως quidem figuram eſſe, eo colligimus, quia ſi in rectam orationem convertatur, ſententia manet, ſchema perit. Ut in iſto *b*: b 3. *Æn.*

--- Quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames?

Dixeris hoc ipſum oratione rectâ:

--- Nil non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames.

Atque idem liquet aliis ex multis exemplis, quæ cap. V. adferebamus. At eandem ſchema eſſe διανοίας, clarè illud evincit, quòd interrogatio primò rei ineſt, non verbis. Magis igitur διανοίας figura eſt, quàm λέξεως: etſi ſecus viſum Cæſari Scaligero *c*, qui inter λέξεως ſchemata maluit reponere. Sed contraria ſententia verior eſt: quæ altero etiam argumento comprobatur. Nam verbis quibuſvis ſubſtitutis, ac quocunque poſitis ordine, ſchema remanet. Nec enim tantùm ſchema eſt, *Patêre tua conſilia non ſentis?* ſed etiam, *Non ſentis tua patêre conſilia?* aut, *Non animadvertis, nos reſciſſe, quicquid ſtatueras?* ac quocunque etiam modo placuerit orationem eam variare. At hoc, credo, aliquis inficiabitur, quia pro eo dici poſſis, *Patent tua conſilia.* Verùm cogitandum, hoc pacto non verba ſolùm alia reponi, quod factum oportuit: ſed inſimul rem ipſam leviter immutari. Quamvis enim interrogatio aliquo modo ἰσοδυναμεῖ *d* orationi rectæ: tamen id tantùm fit per accidens: per ſe autem, ac naturâ ipsâ, differunt plurimùm. Siquidem recta oratio, cùm ſit ἀποφαντική *e*, verum dicit, aut falſum: contrà quàm fit inflexâ, quæ imperfectæ eſt orationis genus. Eoque vel cœco apparet, differre eas inter ſe, non verbis ſolùm, ſed ipsâ ſententiâ.

c *lib. 3. de re poët. cap. 42.*

d *vim habet æqualem.*

e *enunciativa.*

Sed

Sed utcunque de interrogatione ſimplici ſtatui debet: illud ſaltem, dubium non eſt, quin tum ſchema ſit διανοίας, cùm interrogationi ſubjicitur reſponſio: quæ iccirco SUBJECTIO vocatur. Cicero pro Roſcio Amerino: *Quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minimè. At tanto officioſior, quàm cæteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut aliis eam præreptam velim.* Idem pro Archiâ: *Quæret quiſpiam, Quid? illi ipſi ſummi viri, quorum virtutes literis proditæ ſunt, iſtâne doctrinâ, quam tu laudibus effers, eruditi fuerunt? Difficile eſt hoc de omnibus confirmare; ſed tamen eſt certum, quid reſpondeam.* De hoc ſchemate ita ſcribit Cornificius: *Subjectio eſt, cùm interrogamus adverſarios, aut quærimus ipſi, quid ab illis, aut quid contra nos dici poſſit: deinde ſubjicimus id, quod dici oportet, aut quod non oportet, aut nobis adjumento futurum ſit, aut offuturum illis è contrario.* Quare videri poſſit ſubjectio nihil eſſe aliud, quàm πρόληψις ea, cujus ὑποφορὰ inſtituatur per interrogationem. Sed longè latiùs ſubjectio patet. Nam videas ſæpe, & interrogationem, & ſubjectionem, ad ἀνθυποφορὰν pertinere. Ut pro lege Maniliâ: *Quid tam novum, quàm adoleſcentulum privatum difficili Reip. tempore exercitum confeciſſe? confecit. Huic præeſſe? præfuit. Rem optimè ductu ſuo gerere? geſſit. Quid tam præter conſuetudinem, quàm homini adoleſcenti, cujus à ſenatorio gradu ætas longè abeſſet, imperium atque exercitum dari, Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in eâ adminiſtrandum? Fuit in iis provinciis ſingulari innocentiâ, gravitate, virtute. bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportavit. Quid verò tam inauditum, quàm equitem Romanum triumphare? At eam quoque rem populus Rom. non modò vidit; ſed etiam omni ſtudio viſendam putavit.* Quare perpetuum non eſt, quod Cornificius putat, ſubjectione quæri ab adverſario, quid ab illo, aut contra nos, dici poſſit. Quæ ſententia etiam refellitur illo Ciceronis pro Archia: *Quæres à nobis, Gracche, cur tantopere hoc homine delectemur? Quia ſuppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures convicio defeſſæ conquieſcant.* Nec ulla eſt πρόληψις in illo Matth. XI: *Quid iſtis in deſertum videre? num à vento calamum agitatum? num prophetam? Amen dico vobis, etiam præſtantiorem prophetâ.* Quare generatim ſubjectio dici poteſt, quandocunque ipſi & interrogamus, & reſpondemus. At de ſubjectione, quatenus vel idem eſt ac πρόληψις, vel ſpecies ejus, ſatis dictum, cùm de prolepſi ageremus.

III. DE

III. DE EXCLAMATIONE.

ἘΚΦΩ'ΝΗΣΙΝ ſive exclamationem appellant quidam, quandocunque vox attollenda eſt ad rei magnitudinem indicandam. Ita vetus commentator exclamationem ſtatuit in iſthoc Juvenalis ſat. XIV:

--- Sed quæ reverentia legum,
Quis metus, aut pudor eſt unquam properantis avari!

Idem ſcholiaſtes cum exclamatione pronunciare jubet hæc ſat. XV:

Carnibus humanis veſci licet.

Hîc verò anguſtiùs exclamationis voce utimur, pro oratione, in qua interjectio expreſſa, aut intellecta, indicet animi affectum; eoque etiam pronunciatio intendatur, ad ſignificandam rei magnitudinem. Rectè autem negat Fabius *a*, hanc inter tropos reponi poſſe; quod factum à quibuſdam, ac fortaſſe Tullio in III. de Oratore. At errat idem Fabius, cùm eam figuris accenſeri ait, non quia ſit figura, ſed quòd ei ſimilis ſit. Nam reapſe ſchema eſt, cùm ei conveniat figuræ definitio ab ipſo allata. Quòd verò ſimulatio in eâ non eſt, id neutiquam cauſſa eſſe poteſt, cur furcillis è figuris expelli debeat, cùm, quicquid Fabius dicat, nulla in pleriſque omnibus figuris inſit ſimulatio. Exclamatio eſt in illo Terentii *b*: *O cœlum! ô terra! ô maria Neptuni!* Ac illo Ciceronis in Catil. I. *O tempora! ô mores!* Et in Anton. II: *O miſerum me! conſumtis enim lacbrymis, infixus tamen pectori hæret dolor.* Neque interjectione ſemper opus eſt. Nam exclamatio quoque fit, ſi, hâc præteritâ, dicatur: *Miſerum me!* Quia verò varietatis uſque adeò ſumus amantes, ut per omne nos diffundamus ſcriptorum genus; ſanè liceat & ἐκφωνήσεως exemplum addere è poëtaſtro quopiam, quem Boëthii tempore vixiſſe volunt. Maximiani dico, in cujus elegiis legere eſt:

O quàm dura premit miſeros conditio vitæ! Quem verſum, cum aliquammultis aliis, qui apud ψευδεπίγραφον Gallum ſequuntur, Maximiano (ut de aliorum, noſtriſque codd. mſſ. nihil dicam) jam ante ampliùs annos ducentos tribuit Jacobus Magnus Toletanus *c*. Et ſanè vel unicus hic verſus, cùm in eo producatur antepenultima in *conditio*, quaſi ſit à *condiendo*, non *condendo*, oſtendit liquidò, non eſſe fœtus hujuſce parentem illum tantopere à Marone *d* celebratum Cneum, ſive, ut Euſebius vocat, Caium Cornelium Gallum, vel, ut Strabo, & Joſephus, voce truncatâ, ſi vera eſt Pierii ſuſpicio,

a *lib. 9. cap. 2.*
b *Adel. 5. 3.*
c *in Sophologio.*
d *Ecl. 10.*

a in illud Ecl.6. His tibi Grynæi nemoris dicatur origo. nominant, Aelium Gallum; qui, Servio *a* teſte, Euphorionem Latinis expreſſit verſibus. Similis eſt error, cùm eidem *Socrates* moloſſus eſt: in quo tamen, niſi & ultimam in *Vlyſſes* corriperet, & ſecundam in *pædagogus* produceret, videri poterat Græci habuiſſe accentus rationem: ut ſæpe Prudentius facit; ac Sidonius *b* etiam in iſthoc Phalæcio:

b *carm.9.*

Orcheſtram quatit alter Euripidis.

Et tamen ineptias haſce tam multi tribuunt Cornelio Gallo: quibus ſe aggregare non dubitat Robertus Titius lib. 1. locorum controverſ. cap. XV. Ac ſuper eo ab Yvone monitus, mirificum κρησφύγετον commentus eſt. Ait, poëtaſtrum illum eſſe dictum Cornelium Gallum Maximianum: ſed nobilem illum poëtam eſſe vocatum Cornelium Gallum Aſinium. Verùm in gradus rurſum, ac lineas revertamur.

Effertur & exclamatio per ἐρώτησιν. Vt Aen. 11:

Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
Accipere?

Atque ut juramenta per cariſſima quæque fiebant, ita & exclamationes. Terent. Andriâ *c*:

c *act.5. ſc.2.*

Pietatem nati! nonne te miſeret mei?

Sed inprimis κατ' ἐκφώνησιν uſurpantur Dii, & quæ Deorum ſunt. Cato Cenſorius: *Vita Deûm immortalium!* Quæ ad verba Statilius Maximus, vetuſtus admodum Criticus, illud annotavit: Ἐκφώνησις ἀρχαϊκὴ, ὡς, Ὦ πόποι! Auctor Chariſius in iis, quæ de interjectione ex Comminiani libro 11. adfert. Itidem crebrum eſt Græcis, Ὦ Ζεῦ! Quos imitans Catullus *d* ait:

d *epig.1.*

Doctis, Iupiter, & laborioſis!

e *epig.54.* Ejuſdem eſt *e*,

Di magni! ſalaputium diſertum.

Epicurus mirum in modum hujuſmodi ἐκφωνήσει capiebatur. Qualis illa apud Laërtium *f*: Παιὰν *g* ἄναξ! φίλον Λεοντάριον. In his quia modum non teneret, inſultabat ei Cleomedes, qui illas vocabat ἱερὰ ἀνακραυγάσματα *h*. Epicurum verò, præceptorem ſuum, imitabatur in iis Metrodorus. Vtrumque autem iis cum laude etiam uſum eſſe; ſed eo peccâſſe, quòd modum excederent; cognoſcimus ex Fabio, vel alio auctore dialogi de cauſſis corruptæ eloquentiæ. *Peripatetici*, inquit, *aptos, & in diſputationem paratos jam locos dabunt. Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon jucunditatem. Ne Epicuri quidem, & Metrodori honeſtas quaſdam exclamationes aſſumere, hiſque,*

f *in Epicuro.*
g *Paan,* ſeu Apollo *rex! ô mea Leontiola.*
h *ſacros clamores.*

biſque, prout res poſcit, uti, alienum erit oratori.

Inſervit eiam hoc ſchema ironiæ. Vt in Piſonianâ: *O ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amentem Paullum, ruſticum Marium, nullius conſilii patres iſtorum amborum conſulum, qui triumpharunt!* Item eâ utimur in votis. Ovidius epiſtolâ Penelopes:

> *O utinam tunc, cùm Lacedæmona claſſe petebat,*
> *Obrutus inſanis eſſet adulter aquis!*

Quo ex Naſonis loco cognoſcere eſt, optari quoque ea, quæ, cùm præteritum tempus reſpiciant, fieri neutiquam poſſunt.

Habet exclamatio apud Oratores locum, ubi res magnas perſuaſeris. Nam in frivolis, aut in controverſis, putidum ſit eam adhibere.

IV. De epiphonemate.

Acclamatio, quę Gręce προσφώνημα, & ἐπιφώνημα, fit, cùm poſt rem, aut factum, ſubditur oratio. Itaque eſt velut coronis extrinſecus adſumta, non tamen planè à materiâ aliena. Quibuſdam acclamatio definitur, rei narratæ aut probatæ ſumma acclamatio. Quo quid ineptius eſſe poteſt, cùm definitum ſit pars definitionis? Verùm trecenta ſunt iſtiuſmodi, non apud proletarios modò Rhetores, ac capite cenſos; ſed etiam, qui in Rhetorum collegiis pro adſiduis ſe in cenſu venditant. Ἐπιφώνημα eſt, cùm Lucret. lib. 1. poſt aſſignatum exemplum Agamemnonis, filiam Iphianaſſam immolantis, ſubjungit:

> *Tantum relligio potuit ſuadere malorum.*

Simile eſt Ciceronis hoc in Catone majore: *Senectutem ut adipiſcantur, omnes optant: eandem accuſant adepti. Tanta eſt inconſtantia, ſtultitia, atque perverſitas.* Eſt & ἐπιφώνημα (uti & exclamatio καθ᾽ ἐρώτησιν) in hoc III. Aen.

> *Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, & auro*
> *Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,*
> *Auri ſacra fames?*

Item hoc II. Georg.

> --- *Adeo à teneris adſueſcere multum eſt:*

Sive, ut in aliis codd. legi monuit H. Stephanus,

> --- *Adeo in teneris conſueſcere multum eſt:*

quomodo & citat Velius Longus, ac in Mediceo codice reperit Pierius; niſi quòd in eo *multum 'ſt* ſit exaratum.

Nec tantùm epiphonema vocatur, cùm orationi apponitur γνώμη: ſed &, quando ei ſubjicitur pronunciatum ſummam rei conti-
a Æn.1. nens: quomodo Maro *a*, poſtquam per διατύπωσιν deſcripſerat tempeſtatem, ac procellam, quâ cœlum obſcuratum fuit, ſubjicit:

--- Ponto nox incubat atra.

b Æn.4. Par ratio in iſto de Didone *b*:

Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.

Itaque, ut non omnis γνώμη eſt ἐπιφωνηματικὴ, ita neque ἐπιφώνημα omne eſt γνωμικὸν, contrà quàm exiſtimarunt, qui ſententiam faciunt genus epiphonematis.

Fit autem ἐπιφώνημα, tum cum admiratione, tum ſine eâ. Admiratio in iis fuit, quæ hactenus adduxi; præterquam altero eorum, quæ proximè appoſui è Marone, ac γνώμας eſſe negabam. Nec ad miratio eſt, cùm Tullius ſcribit in Verrem: *Vna atque eadem nox erat, quâ prætor amoris turpiſſimi flammâ, ac claſſis populi Romani incendio conflagrabat.* Nec ea eſt in illo, oratione pro Quinctio: *Juſſit bona proſcribi ejus, quicum familiaritas fuerat: ſocietas erat: affinitas, liberis iſtius vivis, divelli nullo modo poterat. Quâ ex re intelligi facilè potuit, nullum eſſe officium tam ſanctum, atque ſollemne, quod non avaritia comminuere, atque violare ſoleat.* Imò eorum etiam epiphonematum, quæ γνωμικὰ ſunt, multa fiunt abſque admiratione. Præſertim quando epiphonema additur, ut priora confirmet. Ut pro Milone: *Pudicitiam cùm eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marii, propinquus ejus imperatoris: ab eo interfectus eſt, cui vim inferebat. Facere enim probus adoleſcens periculosè, quàm*
c lib.1. *turpiter perpeti, maluit.* Item in illo Herodoti *c*: Ὁ Γύγης πρὸς τὸν Κανδαύλην εἶπε· Δέσποτα, τίνα λόγον λέγεις οὐχ ὑγιέα, κελεύων με δέσποιναν τὴν ἐμὴν θεήσασθαι γυμνήν; ἅμα δὲ χιτῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. *Gyges dicit Candaulæ: Quàm tu, domine, ſermonem edis non ſanum, qui me jubeas nudam adſpicere heram meam! unà cum tunicâ pudorem exuere ſolet mulier.* Par ratio, cùm Demoſthenes, poſtquam de improbitate egerat Philippi, ſubjicit ſententiam hanc: Αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ τοιαῦτα ὀνείδη· *res ſecundæ magnam habent vim ad occultanda & adumbranda iſtiuſmodi probra.* Quam ſententiam ita imitatus Salluſtius lib. hiſtor. in orat. M. Aemilii Lepidi Coſ. *Secundæ res mirè ſunt vitiis obtentui.* Maro quoque, cùm oſtendiſſet, quodvis animal aliquâ ex re delectationem capere, ſubji-
d Ecl.2. cit *d*:

--- Trahit ſua quemque voluptas.

Hæc verò epiphonemata eſſe, non negabit, qui legerit, quæ ſuper

ſuper hoc ſchemate ſcripſere Demetrius, ac Theon.

Epiphonematis mirum in modum gaudet Valer. Maximus, interdum etiam frigidiuſculè. Sæpe quoque iis epiſtolas claudit Seneca. Verùm omnium maximè hoc ſchemate ſplendent ſcripta Davidica.

Diſtant exclamatio, & acclamatio, quòd illa ſit παθολογίας, hæc magis ſit ἠθολογίας: ut & Cæſari Scaligero *a* placuit. A γνώμη verò acclamatio differt, quòd illa in principio etiam, imò inprimis, ponatur: hæc verò tantùm in fine collocetur. Suntque epiphonemata, ut ſcribit Demetrius, ſimilia iis, quibus opulenti ſe oſtentant. Nam ut ea, quæ divites ac facilè agentes profundunt luxurioſè in imagines, ſtatuas, γεῖσα *b*, τρίγλυφα *c*, aliaque id genus, tantùm faciunt ad oſtendendas divitias: ita epiphonemata ab oratoribus adhibita vix aliud præſtant, quàm quòd orationis luculentam oſtendant ſupellectilem: ut quæ, rebus jam expoſitis, velut ex ſuperioribus expreſſa, ornatus inprimis gratiâ adhibeantur. Potiſſimùm autem conveniunt tum admiranti, unde exiſtit laudatio; tum irato, aut conquerenti, cùm ineſt reprehenſio.

a l. 3. de re poët. cap. 40.

b tecti partes in viam prominentes.

c ornamenta ac ſculpturas partium tecti in viâ prominentiũ.

V. De noemate, et XPEI'A.

NO'HMA, ſive *cogitatio*, eſt γνώμη perſonæ alicui accommodata. Exempli gratiâ, γνώμη eſt: *Qui in ſuâ re fuere egentiſſimi, inſolentes eſſe ſolent in alienâ.* Nόημα eſt, cùm Cicero de Tito Roſcio oratione pro Roſcio Amerino ait: *Qui in ſuâ re fuiſſet egentiſſimus, erat, ut fit, inſolens in alienâ.* Item γνώμη eſt: *Pleriſque omnibus legatis carior eſſe ſolet pecunia, quàm virtus.* At νόημα eſt, cùm de iis Salluſtius ait in bello Jugurthino: *Paucis carior fides, quàm pecunia, fuit.* Unde liquet, νόημα eſſe ſententiam tectiorem, ſeu alluſionem ad ſententiam. Eaque & cauſſa eſt, cur νόημα dicatur. Nam cogitatione, è facto cujuſpiam, ſententia eruitur. Aliquanto tamen aliter νοήματος vocem accipit Fabius *d*: qui ait, *hoc nomine donari ea, quæ non dicunt, verùm intelligi volunt. Ut in eum, quem ſæpiùs ludo redemerat ſoror, agentem cum eâ talionis, quòd ei pollicem dormienti recidiſſet, Eras dignus, ut haberes integram manum.* Simile eſt, quòd T. Pomponius Atticus, quemadmodum in ejus vita Cornelius Nepos teſtatur, *gloriaretur, ſe cum matre, quam extulit annorum* XC, *cum eſſet* LXVII, *nunquam in gratiam rediiſſe*: quo ſignificabat, nunquam ſibi cum ea diſſidium fuiſſe.

d lib. 8. cap. 5.

Noëmati vicina eſt ΧΡΕΙ'Α, cùm autor γνώμη adjungitur. Unde Aphthonio definitur, ἀπομνημόνευμα a σύντομον εὐστόχως ἐπί τι πρόσωπον ἀναφερόμενον. Tale illud: Seneca *b* ſalubriter præcipit, *ſic vivendum cum hominibus, tanquam Deus videat; ſic loquendum cum Deo, tamquam homines audiant.* De χρεία vide præter cæteros Fabium lib. I. cap. XV, Theonem, & Diomedem: quorum de chriæ definitione & exercitatione loca confert Paullus Leopardus lib. III. cap VII. & IX. Sed & de voce χρείας nonnulla vide apud Iſaacum Caſaubonum lib. I. cap. I. Animad. in Athenæum.

Nihil autem facilius eſt, quàm ex γνώμη facere noëma, aut ex hoc χρείαν, & contrà. Γνώμη eſt in illo Naſonis I. Faſtorum:

Omne ſolum forti patria eſt.

Noëma eſt, *Teucro patria erat, ubicumque ei bene erat.* At χρεία eſt: Teucer in veteri tragœdiâ *c* dicebat *d*, *Patria eſt, ubicunque eſt bene.* Hoc tamen noëma (liceat conſideratione proximorum temporum, quæ fuere & fugis, & exiliis, fœta fœdaque, pauca de hoc extra ordinem dicere) noëma, inquam, hoc viri fortaſſe boni ſit: at boni civis non ſit: ſi modò divelli hæc poſſunt: quod videtur Ariſtoteles exiſtimâſſe lib. V. Eth. Nicom. cap. II, cùm ait: Οὐ γὰρ ἴσως ταὐτὸν ἀνδρὶ ἀγαθῷ εἶναι, ϗ πολίτῃ παντί. Nec moveat illud ἴσως, quia hoc, uti & δοκῶ, & οἶμαι, ſæpe modeſtiæ cauſſâ addi ſolent. quod H. Stephanus, annotat. in Sextũ phil., & alii multi, obſervarunt. Vel ſi omnino ἴσως hîc, ambigentis eſſe placet: at Cicero ſaltem manifeſtè diſtinguit longâ aureâque illâ epiſtolâ ad Lentulum: *Quem bonum civem ſemper habuiſſet, bonum virum eſſe pateretur.* Quare videndum, quâ mente aliquis Teucri illam vocem uſurpet. Nam ut ea interdum index eſt animi excelſi, fortiter exilium ferentis: ita nec rarò eſt argumentum hominis, ſimulac imminet tempeſtas, de fuga potiùs, quàm defenſione patriæ, cogitantis, vel parùm de eâ afflictâ, aut periclitante, ſolliciti, ipſiſque beſtiis hâc in parte nequioris; cùm (quod in patriæ encomio commemorare neglexit Lucianus) & bubalo *f*, atque aſtaco *g*, innatus ſit hujus amor, teſte Oppiano. Sanè, ut Ovidius *h* ſcitè inquit:

Haut dubia eſt Ithaci prudentia: ſed tamen optat
Fumum de patriis poſſe videre locis.

Quod ipſum de Ulyſſe refert Cic. I. de orat. & II. de Legg. idque præeunte Homero Odyſſ. Α. Quare nec miror, ſi γνώμην illam, Teucro, & aliis, tributam, damnârit Lyſias oratione adverſus Philonem: aut ſi eandem in clariſſimi hoc ſeculo viri ſcripto, quo Belgas bellicâ

a *memorabile ac breve dictum relatum ad auctorẽ.*
b *epiſt.* 10.
c *Paccuvii, ut puto: cujus Teucrum ſæpe citãt vett. Sed & Andronicus Teucrum reliquit.*
d *Cicero l.* 5. *Tuſcul. quæſt.*
e *Fortaſſe enim non eſt idem, virum bonum eſſe, & civẽ bonũ.*
f *Oppian.* κυνηγετ. *lib.* 2.
g *idem in* ἁλιευτ.
h *de Ponto lib.* 1. *el.* 4.

bellicâ concuſſos tempeſtate ad *conſtantiam* adhortatur, improbare ſoleat neceſſarius ac propinquus meus, Johannes à Cornput, tribunus militaris, & arcis Groninganæ præfectus, dum viveret, vir non minùs doctrinâ, & rebus geſtis, annalibus jam noſtris celebratis, quàm generis ſplendore nobilis.

Nec multùm à *γνώμη* diſcrepat ὉΡΙΣΜΌΣ, quo, ut inquit Rutilius Lupus, definimus aliquam rem cauſſæ noſtræ ad utilitatem, neque tamen contra communem opinionem. Vt, *Nam virtutis labor, vera virtutis exercitatio eſt.* Si Robortelium *a* audimus, ſolus ſchematis hujuſce meminerit Rutilius. Verùm non habet me ſententiæ ſuæ adſtipulatorem. Fefellit eruditiſſimum virum, quòd latiùs aliquanto *ὁρισμῷ* voce utantur alii; ut cognoſcere eſt ex iis, quæ de definitione ſuprà dicebamus. Id adjicere viſum, ne, quia hoc loco obiter tantùm ὉΡΙΣΜΟΥ͂ meminerimus, inſcitiæ poſtulemur à nonnullis vitilitigatoribus, quorum denſa hoc ſeculo eſt, ſemperque futura eſt ſeges.

a lib. de arte dicendi.

EPILOGVS
DE VSV FIGVRARVM.

ABSOLVIMUS doctrinam de naturâ ſchematum: quorum numerum etſi ambitioſè augeant alii; nobis tamen has ſolas exponere viſum fuit, quia cæteræ vel figuræ non ſunt, vel minùs neceſſariæ. Proximum eſt, ut aliquid dicamus de eorundem uſu. Sanè, quod & in tropis locum habet, cavendum, ne nimis condenſentur. Nam quod in Alcidamante oratore reprehendit Ariſtoteles *b*, cùm ſcribit, eum epithetis uti, non velut ſcitamentis, quibus appetitum excitamus, ſed velut alimentis; (*οὐ γὰρ*, inquit, *ἡδύσμασι χρῆται, ἀλλ' ὡς ἐδέσμασι τοῖς ἐπιθέτοις*) id universè in troporum ſchematumque uſu nos reddere cautiores debet: ac inprimis eos, qui nullum ſchema æquo animo poſſunt perdere; cùm tamen ornamenta omnia, ſi immodicè utaris, non jam ornamenta ſint, ſed lenocinia; neque orationem exornent, ſed mentis vitium detegant. Certè in ludorum apparatu ſigna ac tabulæ non ubivis, ſed certis locis diſponi ſolent. Natura quoque ipſa præit. Nam & de die cernere eſt in pratis flores gramini adſperſos, & noctu videre eſt cœlo ſereno, non quidem ſtellas univerſum ætherei mundi ſpatium occupare, ſed certis conſtitutas locis id pulcherrimè diſtinguere. Eodem igitur modo in oratione

b Rhet. 3.

oratione collocanda ſunt illa verborum ſententiarumque lumina. Veriſſimè Tullius lib. III. de Oratore: *Difficile dictu eſt, quænam cauſſa ſit, cur ea quæ maximè ſenſus noſtros impellunt voluptate, & ſpecie primâ acerrimè commovent, ab iis celerrimè faſtidio quodam & ſatietate abalienemur.* Rectè quoque Fabius lib. VIII, quo loco de ſententiis agit: *Ego*, inquit, *hæc lumina orationis, velut oculos quoſdam eſſe eloquentiæ, credo. Sed neque oculos eſſe toto corpore velim, ne cætera membra ſuum officiũ perdant: &, ſi neceſſe ſit, veterem illum horrorem dicendi malim, quàm iſtam novam licentiam.* Et lib. IX. ſub exordium cap. III: *Et vultus mutatio, oculorumque conjectus, multùm in actu valet: ſed ſiquis ducere os exquiſitis modis, & frontis ac luminum inconſtantiâ trepidare non deſinat, rideatur. Et oratio habeat rectam quandam velut faciem; quæ ut ſtupere immobili vigore non debebit; ita ſæpius in eâ, quam natura dedit, ſpecie continenda eſt.* Et hæc quidem de parte elocutionis univerſali dicta ſunto.

FINIS LIBRI QUINTI.

GERAR-

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII
COMMENTARIORUM RHETORICORUM,

SIVE

ORATORIARUM INSTITUTIONUM,

LIBER VI.

QUI PARTIM EST

DE DICENDI CHARACTERE, AC IDEIS;

PARTIM

DE PRONUNCIATIONE.

CAP. I.

DE CHARACTERE GENERATIM.

PROPRIA *elocutionis pars eſt, quæ tractat de orationis charactere, & ejus affectionibus.*

Character eſt dictio ſimilis rei, cujus nota eſt.

Eſtque pro triplici materiæ naturâ triplex; humilis, grandis, & mediocris: quibus totidem reſpondent vitia; genus jejunum, tumidum, & incertum.

I. UBI AGENDUM SIT DE CHARACTERE, ET CUR ITA VOCETUR, DEQUE ALIIS NOMINIBUS, ET DEFINITIONE EJUS.

POSTQUAM de communi ſive univerſali elocutionis parte vidimus: proximum eſt, ut agamus de particulari ſive propriâ,

quæ eſt de elocutionis diverſitate pro diverſâ materiâ. Sanè in genere juridiciali minùs exactâ elocutione opus eſt; magis accurata requiritur in deliberativo; maxima autem diligentia in demonſtrativo adhibenda eſt. Imò in ſingulis quoque dicendi generibus magna eſt varietas. Ea autem cognoſcitur ex doctrinâ de charactere; cui iccirco meritò hunc in Rhetoricis locum aſſignavimus. Quamquam & altera ratio eſt, cur is hujus propriè ſit loci, ſive naturæ ordinem ſpectes, ſive doctrinæ. Nam cùm character ex variâ compoſitionis ac dignitatis facie reſultet, & conſtituatur: omnino de eo agendum eſt poſt periodorum numeri, troporum, ſchematumque doctrinam. Ut probari non poſſit Cornificii ordo, qui de eo tractet initio Elocutionis.

Characteris vox ſumpta eſt ab animantibus, cerâ, vaſis, aliiſque, quibus nota imprimi, inſculpi aut inuri ſolet. Ita Columella lib. XI. cap. XII. *Nec minùs*, inquit, *majora quadrupedia charactere ſignari debent*. Maro III. Georg. pro eo *notas* dixit:

Continuoque notas & nomina gentis inurunt.

Anacreonti χάϱαγμα vocatur, cujus illud initio odarii ultimi:

Ἐν ἰσχίοις μὲν ἵπποι
Πυρὸς χάραγμ' ἔχουσι.
Equi ſolent inuſtas
Coxis notas habere.

Sunt autem præter *characteris* vocem & aliæ appellationes, quibus orationis facies deſignetur. Nam Plutarchus, & Hermogenes, *ἰδέαν* vocant: Cicero in Oratore *formam*, aut *genus dicendi* nominat: Cornificius *figuram*: alii quoque aliis nominibus inſigniunt.

Eſt verò character rei imago, quemadmodum pictura. Definitur à nonnullis apta perſonis ac rebus orationis forma. Julio autem Scaligero lib. IV. de re Poëticâ cap. I. eſt dictio ſimilis rei, cujus nota eſt, ſubſtantiâ, quantitate, qualitate. Eamque definitionem illuſtrat deſcriptione Famæ, quæ apud Virgilium eſt. *Eſt*, inquit, *in Famâ ſubſtantia ſua, monſtrum; eſt quantitas, ingens; eſt qualitas, horrendum. Rei dictio ſimilis. Namque in hâc voce monſtrum, aſperitas eſt. In hâc ingens, magnitudo. In hâc horrendum, ſanè horror.*

Materiarum diverſitas diverſos efficit characteres. Nam quemadmodum alius ornatus principi, alius privato convenit; aliudque ſchema militem, aliud agricolam, aut mercatorem, aut philoſophum condecet; (calcei certè Sicyonii, ut eſt I. de oratore, non conveniſſent Socrati, quia licet erant habiles, tamen parùm erant viriles) ita

ita neque omnis materia eodem tractanda eſt modo: ſed, quod Demoſthenem feciſſe Dionyſius Halicarnaſſenſis a ſcribit, dictionis character attemperandus eſt qualitati; aliaque ſublimi, alia humili, alia mediocri exponenda ſunt ſtylo. Varium quoque auditorum ingenium hanc varietatem efficit idearum. Nam alius rapidâ ac violentâ, alius ſcitâ ac tereti, alius cohibitâ ac moderatâ gaudet oratione.

a *lib.* περὶ τῆς Δημοσθ. δεινότ.

Rectè igitur Auſonius in Grypho ternarii numeri:

Trinum dicendi genus eſt, ſublime, modeſtum,
Et tenui filo.

Sed & is, cujus antè meminimus, Dionyſius Halicarnaſſ., idem docet: uti & facit Marcellinus in vita Thucydidis, & Proclus in Chreſtomathia poëtica: item è Latinis Servius in Ecl. 1. & Caſſiodorus in præfatione Variarum, multique alii. Ac Cicero ipſe ab triplici hoc charactere eloquentem definit, qui & ſubtilia humiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè poſſit dicere. Idem in Oratore ad Brutum autor eſt, Demoſthenem iis omnibus uſum eſſe. Subtilis enim oratio ejus contra Leptinem: graves ſunt quædam Philippicæ: varia autem illa contra Aeſchinem falſæ legationis, & contra eundem de cauſsâ Creſiphontis. Imò & de ſe ipſo ita Tullius ibidem: *Tota mihi cauſſa pro Cæcinâ de verbis interdicti fuit: res involutas definiendo explicavimus, jus civile laudavimus, verba ambigua diſtinximus. Fuit ornandus in Maniliâ lege Pompeius: temperatâ oratione ornandi copiam proſecuti ſumus. Ius omne retinendæ majeſtatis Rabirii cauſsâ continebatur. Ergo in omni genere amplifiaationis exarſimus. At hæc interdum & temperanda, & varianda ſunt. Quod igitur in accuſationis ſeptem libris non reperitur genus? quod in Habiti? quod in Cornelii? quod in pluribus noſtris defenſionibus?*

Magnificum ac uber Gellius admiratur in Ulyſſe: qui, ut inquit Helena Iliad. γ, magnam ex pectore emittebat vocem,

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν.
Et verba imbribus nivalibus ſimilia hibernis:

quæ verba Seneca quoque epiſt. XL. de ubertate ac copiâ explicat: *Itaque*, inquit, *oratio illa apud Homerum concitata, & ſine intermiſſione in morem nivis ſuperveniens, oratori data eſt.*

Subtile ac cohibitum eſt in Menelao, qui, ut ibidem Homerus ait,

--- ἐπιτροχάδην ἀγόρευε,
Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος,
Οὐ δ' ἀφαμαρτοεπής. i. *Succinctè concionabatur, pauca quidē, at admodum*

modum

modum acutè, quia non erat multiloquus, aut in verbis peccans.

Mixtum ac moderatum in Neſtore,

a *Il. α.* Οὗ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Cujus ab ore melle dulcior fluebat oratio:

quem ad locum reſpexit Silius libro XV:

Ille foro auditus cùm dulcia ſolveret ora,
Aequabat Pyliæ Neleïa mella ſenectæ;

nequis cum vulgatis, contra Modiani codicis fidem à clariſſimo collegâ meo Heinſio expreſſam, *verba* pro *mella* legendum pertendat. De iiſdem eſt illud Auſonii in Gratiarum actione pro conſulatu: *Certent huic ſententiæ veteres illi, & Homerici oratores; ſubtilis deductâ oratione Menelaus, & inſtar profundæ grandinis ductor Ithaceſius, & melleo delibutus eloquio jam tertiæ Neſtor ætatis.* Sed & lucem hinc capit illud ejuſdem carm. XXII. in profeſſ. Burdigal.

Dulcem in paucis, ut Pliſthenidem,

(Menelaus enim Pliſthenis erat filius, qui Atreo patre natus)

Et torrentem, ſeu Dulichii
Ninguida tecta,
Et mellitæ nectare vocis
Dulcia fatu verba canentem
Neſtora regem.

Cui ſimile hoc Epiſt. XVI:

Hunc dico, qui linguâ potens
Minorem Atridam præteris,
Orando pauca & Muſica;
Qui grandines Vlixei,
Melliſluentem & Neſtora &c.

b *lib. 7. cap. 14.* Etiam Gellius *b* magnifici exemplum apud Varronem ait eſſe Pacuvium; apud Rutilium, & Polybium, Carneadem ex Academiâ. Gracilis exemplum ei eſt apud Varronem Lucillius; apud Rutilium, & Polybium, Critolaus Peripateticus. Mediocris eidem eſt exemplum, apud Varronem, Terentius; apud Rutilium, & Polybium, Diogenes Stoicus. De Terentio tamen iis potiùs acceſſero, qui eum exemplum ſtatuunt ſtyli humilis: qualem comœdiæ exigunt.

Ut verò hæc omnia meliùs intelligantur, operæ erit, ſi ex Cornificio uniuſcujuſque characteris breve & dilucidum appoſuero exemplum. Ac magnifici quidem ſtyli tale apud eum exemplum legere eſt. *Nam quis eſt veſtrum, judices, qui ſatis idoneam poſſit in eum pœnam*

pœnam excogitare, qui prodere hoſtibus patriam cogitârit? quod maleficium cum hoc ſcelere comparari; quod huic maleficio dignum ſupplicium poteſt inveniri? In iis, qui violaſſent ingenuam, matrem familiâs conſtupraſſent, pulſaſſent aliquem, aut poſtremò necaſſent, maxima ſupplicia majores noſtri conſumſerunt: huic truculentiſſimo; ac nefario facinori, ſingularem pœnam non reliquerunt? Atqui in aliis maleficiis ad ſingulos, aut ad paucos, ex alieno peccato injuria pervenit: bujus ſceleris qui ſunt affines, uno conſilio univerſis civibus atrociſſimas calamitates machinantur. O feros animos! ô crudeleis cogitationes! ô derelictos ab humanitate homines! Qui agere auſi ſunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hoſtes, revulſis majorum ſepulcbris, dejectis mœnibus, ovantes irruerent in civitatem: quomodo Deûm ſpoliatis templis, optimatibus trucidatis, aliis abreptis in ſervitutem, matribus familiâs & ingenuis ſub hoſtilem libidinem ſubjectis, urbs acerbiſſimo concidat incendio conflagrata: qui ſe non putant id, quod voluerint, ad exitum perduxiſſe, niſi ſanctiſſimæ patriæ miſerandum ſcelerati viderent cinerem. Nequeo verbis conſequi, judices, indignitatem rei: ſed negligentiùs id fero, quia vos mei non indigetis. Veſter enim vos animus amantiſſimus Reipublicæ facilè edocet, ut eum, qui fortunas omnium voluerit prodere, præcipitem deturbetis ex eâ civitate, quam ipſe ſpurciſſimorum hoſtium dominatu nefario voluerit obruere.

Nunc ex eodem Cornificio adferam ſtyli mediocris exemplum. *Quibuſcum bellum gerimus, judices, videtis: cum ſociis, qui pro nobis pugnare, & imperium noſtrum nobiſcum ſimul virtute & induſtriâ conſervare ſoliti ſunt. Hi cùm ſe, & opes ſuas, & copiam neceſſariorum norunt; tum verò nihil minùs propter propinquitatem, & omnium rerum ſocietatem, quid in omnibus rebus populus R. poſſet, ſcire & æſtimare poterant. Hi, cùm deliberaſſent nobiſcum bellum gerere, quæſo, quæ res erat, quâ freti bellum ſuſcipere conarentur, cùm multo maximam ſociorum partem in officio manere intelligerent? cùm, ſibi non multitudinem militum, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam præſto eſſe, viderent? non denique ullam rem, quæ res pertinet ad bellum adminiſtrandum? Si cum finitimis de finibus bellum gererent: ſi totum certamen in uno prœlio poſitum putarent: tamen omnibus rebus inſtructiores, ac paratiores venirent; nedum illud imperium orbis terræ, cui imperio omnes gentes, reges, nationes, partim vi, partim voluntate conceſſerunt, cùm aut armis, aut liberalitate, à populo Rom. ſuperati eſſent, ad ſe transferre tantulis viribus conarentur. Quæret aliquis, Quid? Fregellani non ſuâ ſponte conati ſunt? Eo quidem minùs iſti facile conarentur, quo illi, quemadmodum deſciſſent, videbant. Nam rerum imperiti, qui uniuſcujuſque rei de rebus antè geſtis exempla petere non poſſunt, ii per imprudentiam.*

tiam facilè deducuntur in fraudem. At ii, qui ſciunt, quid aliis acciderit, facilè ex aliorum eventu, ſuis rationibus poſſunt providere. Nulla igitur re inducti, nullâ ſpe freti, arma ſuſtulerunt? Quis hoc credat, tantam amentiam quemquam tenuiſſe, ut imperium populi Rom. tentare auderet, nullis copiis fretus? Ergo aliquid fuiſſe neceſſe eſt. quid aliud, niſi id quod dico, poteſt eſſe?

Reſtat ſtyli tenuis exemplum: quod tale apud Cornificium exſtat: *Nam ut fortè hic in balneas venit, cœpit, poſtquam perfuſus eſt, defricari. Deinde, ubi viſum eſt, ut in alveum deſcenderet, ecce ibi iſte de tranſverſo, Heus, inquit, adoleſcens, pueri tui modò me pulſaverunt: ſatisfacias oportet. Hic, qui id ætatis ab ignoto præter conſuetudinem appellatus eſſet, erubuit. Iſte clariùs eadem, & alia, dicere cœpit. Hic vix tandem inquit, Sine me conſiderare. Tum verò iſte cœpit clamare voce iſtâ, quæ facilè cuivis rubores elicere poſſet. Ita petulans es, atque acer, ut ne ad ſolarium quidem idoneus, ut mihi videtur, ſed penes ſcenam & in ejuſmodi locis exercitus ſis? Conturbatus eſt adoleſcens: nec mirum, cui etiam nunc pædagogi lites ad auriculas verſarentur, imperito ejuſmodi convitiorum. Vbi enim iſte vidiſſet ſcurrã exhauſto rubore, qui ſe putaret nihil habere, quod de exiſtimatione perderet, ut omnia ſine famæ detrimento facere poſſet?*

Hæc ſatis docent, quantum interſit inter ſtylum gravem, mediocrem, ac tenuem. Scio, quantopere hanc de triplici charactere ſententiam oppugnârit Ludovicus Vives lib. IV. de corruptis artibus. Vti & poſtea Petrus Ramus in Brutinis quæſtionibus: qui, ut pleraque alia, ubi inſultat antiquis, ex Vive hauſit, ita hâc etiam in re ejuſdem veſtigiis inſtitit. Nempe neuter ſatis diſtinxit characteres ab affectionibus ſuis: plures, quàm tres, eſſe characteres non poſſunt: eorum autem affectiones non paullo plures ſunt, ut poſtea probabitur.

Neque hæc ita accipi debent, quaſi oratio una uno eodemque charactere tota ſcribi debeat. Nam longè aliud nos docet M. Tullius verbis iis, quæ paullo antè ex Oratore ad Brutum citabamus. Item Cornificius, cùm ait: *Figuram in dicendo commutari oportet, ut gravem mediocris, mediocrem excipiat attenuata. Deinde identidem commutentur, ut facilè ſatietas varietate vitetur.* Quâ de re infetiùs pluribus dicam. Neque propterea errant, qui cuilibet orationi ſuum tribuunt characterem. Nam duplex eſt comparatio: una orationis totius cum totâ, altera partium orationis inter ſe. Partium illa collatio eſt, ſi dicatur, epilogum, & amplificationes, eſſe acres & graves; partitionem, & narrationem, eſſe ſubtiles; exordium autem mediæ eſſe naturæ. Sed totius orationis collatio eſt, quando Tullius, ut vidimus, ait,

ait, orationem pro Cteſiphonte contra Aeſchinem, & illam de falſa legatione, eſſe graves; illam contra Leptinem, eſſe ſubtilem. Nulla quidem oratio eſt, quin habeat & ἄνεσιν, ſive remiſſionem, & ἐπίταςιν, ſive elationem ſuam. Sed de tota oratione judicium fit ex ſtylo, qui dominatur.

II. DE VITIOSIS DICENDI FIGURIS, QUÆ TRIPLICI STYLO OPPONUNTUR.

PORRÒ tribus dicendi formis totidem reſpondent vitia, quibus tanquam vanis decipimur ſimulachris & imitamentis. Altiloquo affine vitium tumidum ac pingue; humili agnatum jejunum, & ſiccum; mediocri proximum eſt incertum ac trepidum. Quam rem ſic Gellius expreſſit, lib. VII. cap. XIV: *His ſingulis orationis virtutibus vitia agnata ſunt pari numero; quæ earum modum & habitum ſimulachris falſis ementiuntur. Sic plerumque ſufflati atque tumidi fallunt pro uberibus; ſqualentes & jejuni dicti pro gracilibus; incerti & ambigui pro mediocribus.* Item Proclus in eclogis Chreſtomathiæ apud Photium: Οἱ δὲ τῶν εἰρημένων ἀποσφαλέντες εἰδῶν, ἀπὸ μὲν τοῦ ἁδροῦ εἰς τὸ σκληρὸν καὶ ἐπηρμένον ἐτράπησαν· ἀπὸ δὲ τοῦ ἰσχνοῦ εἰς τὸ ταπεινόν· ἀπὸ δὲ τοῦ μέσου εἰς ἀργὸν καὶ ἐκλελυμένον· *Qui verò excidunt à formis, quas diximus, aberrant ab uberi ad duram atque elatam; à tenui autem, ad humilem; à media ad otioſam & ſolutam deflexerunt.* Cæterùm hæc non ita intelligi debent, quaſi inter vitia duo aliud, quàm virtus, interjici poſſit; ſed quia & hoc medium genus depravatur; cùm neque ſe quis demittit, ut evitet genus gracile; neque ſe attollit, ut effugiat grande.

CAPUT II.

DE GRANDIS CHARACTERIS COMPOSITIONE.

IN charactere grandi tria ſunt conſideranda; compoſitio, verba, ac res. Compoſitio magnifica fit ſeptem modis.

I. *Ratione numeri, quem ſtudioſè conſectatur. Inprimis autem in eo commendantur dactyli, & pæanes, & pedes, qui minimùm ab iis abludunt: damnantur verò crebri ſpondei, jambi, trochæi, voceſque omnes brachyſyllabæ.*

II. *Idem fit productione ſeu longitudine membrorum.*

III. Ora-

III. *Oratione circumductâ & accumulatâ.*
IV. *Diviſis aſperiſque verbis.*
V. *Ordine ſeu ſtructurâ tum verborum, tum particularum.*
VI. *Figuris verborum; ut antiptoſi, anaphorâ, dialyſi, caſuum variatione, & anadiploſi.*
VII. *Concurſu vocalium.*

I. DE VARIIS SUBLIMIS STYLI NOMINIBUS APUD LATINOS, ET GRÆCOS.

CUM ex grandi orationis genere inprimis præſtantes cognoſcantur oratores; propriaque oratoris virtus, ut Fabius & Longinus teſtantur, in eo conſiſtat: jure ab eo initium faciemus; ac fuſiùs illius doctrinam, quàm aut humilis, aut mediocris ſtyli naturam, proſequemur.

Character magnificus varias, cùm apud Latinos, tum Græcos, appellationes ſortitus eſt. Nam Latinè alii vocant *magnificum*, vel *magniloquum*, vel *altiloquum;* alii *magnum*, vel *altum*, vel *ſummum*, vel *ſublimem;* quidam etiam *plenum*, vel *uberem*. Imò Cornificius *gravem*, Cicero etiam *copioſum* vocat, itemque *ornatum*. Verùm, quicquid de Arpinati ſcholâ inveſtes pueri ac horum ſimiles dicant; diſconvenit ei poſterior appellatio, cùm ornatus communis ſit omnium idearum affectio. *Validum* quoque characterem vocat is, qui Virgilianam vitam conſcribillavit nobis: Donatus dico, non quidem Aelius, majorum gentium Grammaticus, ſed Tiberius; qui vix Lucillianum *a* illud commeritus eſt elogium,

a apud Noniū in Sarcinator.

Sarcinatorem eſſe ſummum, ſuere centonem optimè.

Denique Julius Scaliger id ipſum dicendi genus *generoſum* vocat; rectiùs profectò, quàm nonnulli *plenum*, aut *uber:* quos inter Agellius lib. VII. cap. XIV. Certè ubertas in nullo non genere locum habet. Nam nihil uberius arte amandi Ovidianâ, quæ tamen in humili verſatur charactere. Et Callimachi hymnus in Cererem imo eſt ſcriptus charactere; quo tamen nihil uberius, cùm ad felem uſque, quam & ipſam ab Eryſichtone abſumtam ait, percenſeat omnia. Exemplum etiam habes Eclogâ I.

Heic inter denſas corylos modò namque gemellos
Spem gregis, ah, ſilice in nudâ connixa reliquit.

Eſt enim perſonæ idea in capellâ; eſt actio, tempus, locus; inſuper finis actionis, qui eſt ipsú opus, puta gemelli; & finis operis, qui eſt

ſpes

ſpes gregis. Vide Julium Scaligerum lib. IV. de re poëticâ cap. I.

Apud Græcos ſimiliter character is vocitatur μεγαλοπρεπὴς, quia in eo, uti in divitum ædificiis, omnia ſunt exquiſita, non vulgaria aut quotidiana. Valde enim erret, qui exiſtimet, id nominis huic characteri inditum eſſe, quaſi magnificentia (quæ eſt ἀρετὴ ἐν δαπανήμασι μεγέθους ποιητικὴ a, ut inquit Ariſt. I. Rher.) magis in oratione relucere debeat, quàm liberalitas, temperantia, aliáve virtus. Deinde appellatur ἁδρός. Adhæc quoque λόγιος dicitur, quia eo plurimùm uterentur homines diſerti, quos Græci λογίους vocant; unde & facundus Atlantis nepos Λογίου nomen indeptus eſt: ut apud Lucianum apologiâ libelli de mercede conductis: Καὶ b τῷ Λογίῳ θύσομεν. Quamquam nec contentionis funem duxero cum eo, cui character hic ita nuncupari videatur, quaſi λόγου ἄξιος c. Nam maximè eos admirantur homines, qui de rebus copioſè & amplè poſſunt dicere. Præterea nominatur ab Ariſtotele ὄγκος, quo non inflatio ſignificatur, ſed orationis amplitudo. Nam utitur hâc voce in bonam partem, uti & Hermogenes. At à Socrate, ac Platone, in malam ſumebatur. Inſuper dicitur σεμνὸς, quæ vox honoris ac pompæ plenum ſignificat. Atque idem Hermogeni non ſemel vocatur ἀξίωμα, quia magnitudo orationis non debet eſſe expers dignitatis. Denique Dionyſio Longino, Rhetori κριτικωτάτῳ, qui ſub Aureliano Cæſare de hoc charactere ablectum & planè aureolum reliquit libellum, appellatur ὕψος: ac ſimiliter à Marcellino, qui Thucydidis vitam ſcripſit, itemque à Poëtarum enarratoribus, dicitur ὑψηλός.

a virtus in ſumtibus faciẽdis amplitudinem ſequens.

b Et Mercurio ſacrificabimus.

c æſtimatione dignus.

II. Tria in quovis charactere ſpectari oportere. Item de Demetrio, ſcriptore libri ΠΕΡῚ ἙΡΜΗΝΕΊΑΣ.

IN hoc charactere expendenda ſunt, compoſitio, verba, ac res: quæ tria in unaquâque figurâ conſiderare jubet autor libelli περὶ ἑρμηνείας, quem præ cæteris in characterum doctrinâ ſequi animus eſt. Id meretur ſcripti venuſtas, ob quam viris non ineruditis perſuaſum eſt, partem ejus fœtus eſſe Demetrium Phalereum, cùm tamen à Phalereo abjudicandum eſſe, vel eo diluceat, quòd in eo ipſe citetur Phalereus. Contrarium ſibi viſus eo eviciſſe Victorius d, quòd Theophylactus, Bulgariæ epiſcopus, in volumine epiſtolarum,

d cõmentario in eum ſcriptorem.

quod Romæ in bibliothecâ adſervatur Vaticanâ, epiſtolâ quâdam ad Romæum, cùm Ariſtotelem, Theophraſtum, & Demetrium nominâſſet, diſertim ſcribat: ὁ Φαληρεὺς καὶ περὶ Ἑρμηνείας λόγου συνταγμάτιον σπουδαῖον ἐξελήνεγκεν a. Verùm à me facit, quòd volumine epiſtolarum Theophylacti ſatis magno, quod Florentiæ eſt in Mediceâ, epiſtola hæc non reperitur, ut ipſe agnoſcit Victorius. Quemadmodum neque compâret in iis, quas, uti tot alios ſcriptores, primus divulgavit ſummus & vir, & amicus, Joannes Meurſius. Et ut omnino ea illius Theophylacti eſſet, plus apud me valet, quòd operis illius nullus antiquorum Rhetorum, ac nec ipſe meminerit Tullius, quem maximi Phalereum feciſſe conſtat: quàm quòd cum unus laudet Theophylactus, ſcriptor probus, at, ut ita dicam, antiquonovus ſive novantiquus: quippe qui, ut ex epiſtolis ejus Baronio b & aliis obſervatum, ſolùm ante annos vixerit quingentos quinquaginta, tempore Alexandri II; annis certè poſt ipſum Phalereum mille trecentis quinquaginta. Adde quòd ſcholia in Ariſtophanem c tribuunt Dionyſio Halicarnaſſenſi: quod ſiquis ἁμάρτημα μνημονικὸν d eſſe contendat, haut multùm repugnem; quin facilè ſuæ me habebit adſtipulatorem ſententiæ: attamen res iſthæc omnibus invalentiam hujus oſtendit argumenti: niſi quis tam ineptè deſipiat, ut non videat, ſi tanti P. Victorio ſit unius Theophylacti (eſto ſanè is) autoritas, alium, Ariſtophanici enarratoris teſtimonio ſubnixum, Dionyſio, pari ac majori fortean jure, adſcripturum. Neque iccirco Dionyſio me quiſquam tribuere autumet, cùm Demetrii eſſe agnoſcam, ne derogem tot codicum fidei. Sed & rem hanc confirmare licet Ammonii verbis; qui nobis haut arenarius teſtis eſt, uti nomen ſonat; ſed velut quidam Minervæ, vel, ſi mavis, Ammonii Jovis calculus. Is ſanè graviſſimus philoſophus initio commentat. in lib. Ariſt. περὶ ἑρμηνείας diſertè ſcribit, Demetrium (cognomentum reticet) περὶ ἑρμηνείας ſcripſiſſe, ſed aliter ἑρμηνείας voce uſum. Verba Ammonii adponam. οὐ γὰρ δὴ καθάπερ Δημήτριος τὸ περὶ λογογραφικῆς ἰδέας βιβλίον συγγράψας, καὶ οὗτος αὐτὸ ἐπιγράψας, περὶ ἑρμηνείας ἀξιοῖ καλεῖν ἑρμηνείαν τὴν λογογραφικὴν ἰδέαν &c. *neque enim ut Demetrius, qui librum de formâ orationis conſcripſit, ita hic* (Ariſtoteles) *cùm librum inſcripſit* περὶ ἑρμηνείας, *per* ἑρμηνείαν, *intelligi voluit formam orationis conſcribendæ* &c. Nec eſt, quòd exiſtimet quiſquam, quia nunc Demetrium autorem facimus, eum anticâ excluſum, poſticâ à nobis recipi. Nam alius hic Demetrius, quia ut in Plauti fabulâ inter duos Menæchmos, ita hîc inter duos Demetrios, ortus eſt error. Quippe mihi quidem, uti &

unde-

a *Demetrius quoque egregium libellum edidit de Elocutione.*

b *Vide ejus annales ad annum* 1071.

c *in Nub.*

d *memoria lapsū.*

undecunque doctiſſimo præceptori meo Petro Bertio, autor videtur Demetrius, non is, qui, ut Suidas teſtatur, à Phalero Atticæ portu, cujus & apud Plutarchum in Theſeo mentio fit, Phalerei nomen eſt indeptus, (quamvis non ignorem, & illum hoc opere, & opus tanto viro dignũ eſſe) ſed alius, Rhetor Alexandrinus, ὁ διατρίψας ἐν Ἀλεξανδρίᾳ σοφιστής, ut de eo inquit Diogenes Laërtienſis. Hanc rem fuſiùs hoc loco proſequi viſum fuit, non quòd animus nobis eſſet de re ancipiti quicquam certi concludere, &, ut priſci Juriſconſulti loquebantur, ſignare reſponſum: verùm necui cauſsâ defecti videamur, cùm Rhetorem hunc ſolo Demetrii nomine, quàm cum Phalerei cognomento, paſſim laudare malumus. Nunc ad ſtylum magnificum vorſoriam capiamus: in quo cùm tria conſideret Demetrius, compoſitionem, verba, ac res: deinceps, ejuſce viri exemplo, de ſingulis ordine acturi ſumus.

III. De numero magnificæ orationis.

AC ſeptem quidem modis fit compoſitio magnifica. Primùm enim id præſtat numerus. Nam mirum in modum aſſurgit oratio rhythmo dactylico, adeò quidem, ut Ariſtoteles exiſtimârit, eos grandiores eſſe, quàm ſoluta requirat oratio; quemadmodum paullo pòſt dicemus. Sedulò autem curandum, ne dum dactylos conſectamur, verſus nobis excidant hexametri: ut monuimus lib. IV. cap. IV. Minùs tamen in initio orationis offendit heroici carminis initium, quàm in fine ejus finis. Ita Plato Timæum incipit ab hemiſtichio: Εἷς, δύο, τρεῖς, ὁ ἢ δή a. Etſi verò verſus tollant granditatem orationis: tamen venuſtatem interdum pariunt. Multa certè iſtiuſmodi reperire eſt apud Platonem, Xenophontem, Herodotum, ac fortaſſe etiam Demoſthenem; de quibus omnibus autor nobis Demetrius. Sed de Herodoto diſcrepat Tullius *b*, qui eum numero carere ſcribit, niſi ſiquando temere ac fortuitò dicat. Verùm falli Tullium, jam penè ſeculum eſt cùm alii oſtenderunt. Ut autem dactyli pariunt magnificentiam, ita deprimitur oratio crebris pyrrichiis, trochæis, dichoræis, atque omnibus brevium ſyllabarum dictionibus: quâ de re vide Dionyſium Longinum.

a *Vnus, duo, tres, ac verò.*

b *in Orat.*

Demetrius, Ariſtotelem ſecutus, inprimis commendat pæanes. Nam ob longam ſyllabam gravitatem accipit oratio; quemadmodum ob tres breves habet aptitudinem. Non tamen ei omnes probantur pæanes: ſed cùm pro quatuor ſedibus, quibus ſyllaba longa

in pæanibus collocatur, alius ſit pæan primus -ᴗᴗᴗ; alius ſecundus ᴗ-ᴗᴗ; alius tertius ᴗᴗ-ᴗ; alius quartus ᴗᴗᴗ-: tantùm magnificam reddunt orationem duo pæanum genera ἀντικείμενα ἀλλήλοις a: puta pæan primus ſeu originalis, qui à longâ incipit, ut, *lætitia, deſinite:* & pæan finalis ſeu poſtremus, qui in longam deſinit, ut *domuerant, celeritas.* Ac duo quidem hi ita collocandi ſunt, ut primus ſeu originalis in initiis adhibeatur, quo productione ſuâ in initio, tanquam fronte aries, impetum faciat; quartus verò ſeu finalis in fine conſtituatur, ubi productione vim exerens velut aculeum relinquat. Ita Tullium videmus ordiri orationem pro Roſcio à pæane primo: *Credo ego vos, Iudices, mirari.* Demetrio exemplum eſt, τὰ Ἀ'ρέβεια, ut eſt in cod. Rom. quod idoneum exemplum non ſit. Eoque Muretus *b* emendat, παρέβεια. At pæanis ultimi exemplum hoc adducit Demetrius ex Thucydide c: ἤρξατο ϗ τὸ κακὸν ἐξ Αἰθιοπίας. Par numeri ratio ſit, ſi Latinè vertas, *Principia verò mali fuerunt ex Æthiopiâ.* Cicero tamen pæanem ultimum improbat. Nam in Bruto ſcribit: *Quare etiam pæana qui dixit aptiorem, in quo eſt longa extrema, vidit parùm, quoniam nihil ad rem, poſtrema quàm longa ſit.* Sed contra Tullium facit ratio, quam paullo antè adducebamus. Adde, quòd ars eſt imitatrix naturæ. Natura autem à quiete incipit motum, motumque terminat quiete. Eſt verò quies quodammodo tarda, motus celer; quia, quod tardum eſt, lubens quieſcit, ac quod celeritatem amat, moveri gaudet. Quare & Oratorem, cùm periodum orditur, ſatius ſit incipere à ſyllabâ longâ, quia hæc tardè effertur: inde verò breves ſubjicere expedit, quia celeriter pronunciantur. Et contrà, cùm periodum claudit, rectiùs brevibus longam ſubjiciet, quò tarditate indicet finem.

a *ſibi oppoſita.*
b *l.1. Var. Lect. c.16.*
c *lib.2.*

Si prohibeamur, quo minùs pæanes orationem inchoënt, ac terminent, ita inſtituenda eſt oratio, ut pæanicum quiddam præ ſe ferat. Id autem fiet, ſi à longis initium capiamus, & in iis deſinamus. id eſt, ſi eos uſurpemus pedes, qui pæani ſunt ſimillimi.

Quod verò attinet ad heroum, eum in magnificâ dictione negat Demetrius habere locum. Et certè eſt quidem pes grandis; ſed, ut Demetrius inquit, ἀνάῤῥυθμος d, minúſque aurium voluptati morigerans. Eſt enim tardus, cùm conſtet meris longis. Exempli loco Demetrius affert, ἥκειν ἡμῶν εἰς τὴν χώραν. Idem videre eſt ex poëtis: ut in illo Ennii, vel alterius, apud Victorinum:

Cives Romani tum facti ſunt Campani.

Atque hoc Lucretii lib. VI:

An cœlum nobis naturâ ultro corruptum?

d *ſive* ἄρυθμος, *ut leg. Victor. us.*

Aut

Aut hoc, quod ex Cœlio Baſſo laudat Diomedes lib. IV, & Moloſſicum verſum vocat:

Romani Gallis devictis ſunt victores.

Vel, ut in vet. cod. Diomedis is verſus concipitur, *Romani victores Germanis devictis.* Quod fortaſſe verius ſit, quia hujus Cæſii Baſſi temporibus, Romanis bellum cum Germanis fuit. Nam ætas poëtæ hujus ex eo ſatis cognoſcitur, quòd Perſius ad illum ſatyram VI. ſcribat: quódque eundem ſibi eſſe conſpectum, Fabius dicat lib. X. Sed videri poſſit verſus ille non tam eſſe ex ejus temporis poëta, quàm ex aliquo, cui in proſâ exciderit: ut ſi credas, eſſe ex Aufidio Baſſo, qui hiſtoriam belli Germanici ſcripſit; quem ipſum etiam ſibi viſum eſſe, ibidem Fabius prædicat. Itidem Moloſſicus eſt verſus ille apud auctorem fragmenti, quod Cenſorino annecti ſolet: ubi *ſpondiazonta* vocat (ſic eſt in vett. membranis, non *ſpondaicum*)

Olli crateris ex auratis hauſerunt.

Ita enim legendum eo loco, pro quo Elias Vinetus, *crateris ſex*, edidit. At Ludovicus Carrio longè deteriùs *crateribus* ſubſtituit: quo pacto verſus non erit δωδεκασύλλαβος a, quod Cenſorinus ibidem clarè requirit. Quod verò ſuperiùs ex Demetrio dicebam, idem innuit Dionyſius Halicarnaſſenſis, cùm non ſolis brevibus, neque ſolùm longis conſtare vult orationem, verùm ex utriſque probè mixtis. Δεῖ, inquit, μιγνύειν βραχέσι μακρὰς, καὶ πολυσυλλάβοις ὀλιγοσύλλαβα. Τοῦτο γὰρ ἡδέως διατίθησι τὴν ἀκοὴν b.

a *duodecim ſyllabarum.*

b *Oportet miſcere brevibus longas, & vocibus multarum ſyllabarum eas, quæ paucas habent ſyllabas. Id enim auditum ſuaviter afficit.*

Aliud autem per heroum numerum intelligit Demetrius, quàm Ariſtoteles. Nam illi ſolus ſpondeus eſt herous, ut indicat exemplum tribus conſtans ſpondeis, quod antè ex eo adduximus. Quamquam & dici queat, Demetrium brevitatis cauſsâ ſuperſediſſe aliorũ pedum exemplis. Sed ut hoc quidem planè in ambiguo eſt; ita illud extra controverſiã poni debet, Ariſtoteli heroum non ſolùm vocari ſpondeum, ſed & dactylum. Et meritò, cùm dactylus non minùs in epico carmine locum habeat, quàm ſpondeus: unde Quinctilianus lib. IX. diſertè heroum pedem dactylum eſſe ait: Cicero hoc ampliùs, etiam anapæſtum eo ſignari putat III. de Orat. Omnis difficultas proficiſcitur ab his Ariſtotelis verbis in tertio Rhetor. Τῶν μὲν ῥυθμῶν ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς, καὶ λεκτικὸς, καὶ ἁρμονίας δεόμενος. Ubi Achilles Statius c legit ληκτικὸς, ut ſit ſonorus, à ληκεῖν, hoc eſt, ἠχεῖν, κροτεῖν. Sed alii retinent λεκτικός. Ex his Car. Sigonius tranſtulit: *Rhythmorum verò herous grandis eſt, & canorus, & harmoniam requirens.* Majoragius vertit: *Ex numeris autẽ herous grandis eſt, & elegans, & indigens harmoniæ.* P. Victorius,

c *obſervationum difficiliorum cap. undecimo.*

& Vincentius Madius, locum ſuſpicantur corruptum. Itaque ille legit, οὐ λεκτικός, i. *non aptus ſolutæ orationi:* hic mavult, *ἀλλὰ λεκτικῆς ἁρμονίας δεόμενος* · *ſed ſolutæ orationis harmoniâ carens*. At veteres quoque, Demetrius dico, & Dionyſius Halicarnaſſenſis, heroum numerum ita ab Ariſtotele laudari exiſtimant, ut tamen ab oratore ſegreget, tanquam nimis grandem ac ſonorum. Quin Cicero quoque id putâſſe videtur, cùm reprehendens Ephorum, quòd dactylum frequentaret, longè aliter ait Ariſtotelem ſenſiſſe: ut qui judicârit heroum grandiorem, quàm ut ſolutæ conveniat orationi, & hexametrorum magniloquentiæ accommodatiorem eſſe, quàm oratoribus. Idem tamen Tullius, dialogo de Oratore, in perſonâ Craſſi ait, nos ad heroum dactyli, anapæſti, ac ſpondei pedem ab Ariſtotele invitari. Exiſtimabat P. Victorius *a*, contradicere ſibi Ciceronem. Sed Jovita Rapicius Tullium excuſat, eumque τὸ πρέπον *b* obſervâſſe ait in perſonâ Craſſi, qui cùm tantopere heroum probaret, fortaſſe ad ſententiæ ſuæ confirmationem, Ariſtotelis locum trahere ſolitus eſt; trahere certè poterat. Mihi verò meliùs reconciliari hæc loca videntur, ſi dicamus, cùm Tullius ait, Ariſtotelem heroum pedem ab Oratore ſegregare, eum loqui de heroo non temperato pedibus humilioribus, cujuſmodi ſunt iambi: at cùm idem ait, nos ad eum ab Ariſtotele invitari, intelligere id de heroo, cujus nimia granditas lenitur permiſtione aliorum numerorum, quâ fit, ut grandem quidem efficiat orationem, at non exaggeratam, tumidamque. Nam utrumque ſenſit Ariſtoteles, quia ait, heroum quidem eſſe λεκτικόν, h. e. *orationi accommodatum, ἀλλὰ ἁρμονίας δεόμενον, ſed indigentem harmoniæ*, h. e. diſſimilium concordiâ. Id enim *harmoniâ* ſignificari, Fabius quoque ſcribit lib. 1. Non igitur cum Victorio exiſtimare convenit, Ariſtotelem in eâ fuiſſe ſententiâ, ut negaret, heroum pedem locum habere in oratione ſolutâ: ſed is tantùm, quia nimis ſit ſonorus grandiſque, ne epicorum grandiloquentiam referat pedeſtris oratio, ſine aliorum miſturâ frequentari eum noluit. Eodemque modo accipiendum, quod idem Ariſtoteles ſcripſit de fugiendo iambo, ac trochæo. Nam iambus vulgaris eſt, & abjectus. Certè ignari verſibus ſæpe loquimur iambicis; ut demirandum non ſit, Iſocratem quoque Panathenaïcum ab iſtiuſmodi iambico orſum eſſe: Νεώτερος μὲν ὤν, προῃρούμην γράφειν · quemadmodū & alibi apud eundem plurimi ejus generis verſus repetiuntur; quâ de re aliquid quoque diximus lib. IV. cap. IV. Trochæus autem nimis eſt celer, & vicinus cordaci; quod laſcivum ac molle erat ſaltationis genus. Quare tantùm

a *in comment. 3. Rhet. Ariſt.*

b *decorū.*

c *Cùm junior erā, orationes ſcribere in animo habebam.*

Digitized by Google

tùm prohibet Ariſtoteles, ne hi pedes condenſentur, quia crebrò uſurpati verſus iambicos aut trochaicos facerent, humilioremque redderent orationem.

IV. Cujusmodi cola grandem reddant orationem.

SECUNDUM, quod orationem reddat magnificam, eſt τῶν κώλων magnitudo. Sunt enim tria membrorum genera. Alia ſunt κομματικὰ, ac breviſſima, quæ commatis ſive inciſis ſunt paria: ut quæ intra octavam conſiſtunt ſyllabam; cujuſmodi & cola eſſe poſſunt, quia quæ juncta aliis inveniuntur, dummodo ne nimium abeant, ejuſdem generis judicantur. Hujuſmodi cola ſimilia ſunt ei, quod in carmine lyrico vocarunt ἐπῳδόν. Alia ultra octavam & nonam extenduntur ſyllabam: continent tamen ſe intra magnitudinem verſus heroici: atque hæc dicuntur *μέτρια*, ſive *moderata*, & ὀρθὰ, ſive *recta*, & τεταμένα, ſive *producta*: teſte Hermogene *a*. Nam fallitur Lud. Carbo *b*, cùm ὄρθια, & κομματικὰ pro iiſdem habet. Alia denique ultra hunc numerũ extenduntur, eaque dicuntur σχοινοτενῆ, ſive *oblonga*. Exempla omnium eorum lib. IV. cap. III. attulimus.

a lib. 4. de inventione cap. 4.
b lib. 2. de loc. cap. 6.

Ea quæ oblonga dicuntur, atque illa, quæ proximè ad horum naturam accedunt, orationem magnificam faciunt; quemadmodum contrà membrorum exilitas, & ſubita quaſi reticentia, magnitudinem tollit, quamvis & in ſententiis, & in verbis, ſit magnificentia. Non tamen hoc prohibeat, quo minùs bonus orator poſſit in magnâ periodo etiam membra quædam brevia longis interſerere. Nam & in domo amplâ non omnia conclavia ſunt pari magnitudine exſtructa; ſed alia ſunt magna, alia exigua, alia mediocria.

V. De magnifici styli oratione circumducta.

TERTIUM, quod orationem reddat grandem, eſt περιαγωγὴ, ſive περιβολή: h. e. genus orationis circumductum & accumulatum, quo res non nudè, & ſimpliciter, proponuntur; ſed ea, quæ pluribus periodis, ſæpiuſque reſpirando, efferri poterant, unâ periodo ita concludimus, ut non detur toties reſpirandi ſpatium. Cicero pro Flacco: *Quod ſi eſſet aliquando futurum, ut aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret; nunquam tamen exiſtimavi, Iudices, Decium Lælium, optimi viri filium,*

opti-

optimâ ipſum ſpe præditum, ſummæ dignitatis, eam ſuſcepturum accuſationem, quæ ſceleratorum potiùs civium odio, & furori, quàm ipſius virtuti, atque inſtitutæ adoleſcentiæ, conveniret. Quæ quidem periodus in tres alias poſſit reſolvi. Una erit: *Quod ſi eſſet aliquando futurum, ut aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret: nunquam tamen exiſtimavi, judices, Decium Lælium eam ſuſcepturum accuſationem.* Secunda fuerit: *Eſt enim is optimi viri filius, optimâ ipſe ſpe præditus, ſummæ dignitatis.* Tertia ſit: *Accuſatio verò hæc ſceleratorum potiùs civium odio & furori, quàm ipſius virtuti, atque inſtitutæ adoleſcentiæ, conveniret.*

Demetrius affert exemplum iſtiuſmodi ex Thucydidis lib. 11: Ὁ γὰρ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέων ἐκ Πίνδου ὄρους διὰ Δολοπίας, καὶ Ἀγραίων, καὶ Ἀμφιλόχων, καὶ διὰ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ πεδίου, ἄνωθεν μὲν παρὰ Στράτον πόλιν ἐς θάλασσαν διεξιεὶς παρ' Οἰνιάδας, καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς περιλιμνάζων, ἄπορον ποιεῖ ὑπὸ τοῦ ὕδατος ἐν χειμῶνι στρατεύειν. Laurentius Valla locum Latinè ita reddidit: *Nam Acheloüs amnis ex Pindo monte devolutus per Dolopiam, Agraos, Amphilochos, perque Acarnanicum campum, supernè quidem Straton urbem, Oeniadaſque interfluens, mari miſcetur, reſtagnatoque horum oppido, intolerabilem utique hieme propter alluviones militiam præſtat.* Aperierit magnitudo ac dignitas orationis, ſi quis περιβολὴν eam diſſolvat hunc in modum: *Nam Acheloüs fluvius profluit ex monte Pindo, & in mare ingreditur juxta Oeniadas: priuſquam ei miſceatur, crebris reſtagnat paludibus, atque impedit, quo minùs hiberno tempore iis in locis expeditio queat ſuſcipi.* Frequentibus his pauſis omnino μέγεθος, καὶ ὄγκος *a*, tollitur, haut aliter atque crebræ ſtationes efficiunt, ut iter vel longiſſimum breve nobis videatur; contrà quàm fit in ſolitudinibus, in quibus iter etiam breviſſimum viatori videtur longum. Itaque in grandi charactere, non tam inciſis, membris, aut periodis utendum, quàm diexodo, ſive deviatione. Dicitur verò διεξοδικὸν, (ut etiam appellat Jul. Scaliger *b*) quicquid excedit τετρακωλίαν *c*; ſive ſit πνευματικὸν *d*, ſive τατικὸν *e*. Has enim ejus orationis, quæ quatuor colorum numerum excedit, ſpecies ſuprà aſſignavimus.

a magnitudo & amplitudo.

b lib. 4. de re poëtica cap. 25.

c quatuor membrorum numerum.

d ſpiritus oratorius.

e extenſio.

VI. DE ASPERIS HUJUS STYLI VERBIS.

QUARTUM, quod compoſitionē magnificā facit, eſt δυσφωνία συνθέσεως, *aſperitas compoſitionis:* h. e. collocatio verborum, quæ dura ſunt, & aſpera. Ea verò duplicia ſunt. Quædam arte factam habent aſperitatem: cujus generis ſunt verba πεποιημένα, ſive tranſlationes aſperæ.

aſperæ. Quædam item naturâ aſpera ſunt, ſive ob ſignificationem nativam, ſive ob ſonum difficiliorem; ut in quibus R geminatur, aut cum aliâ conſonante jungitur. De his omnibus modis Hermogenes conſulatur. Sed πτεςμμένα, & nativâ ſignificatione aſpera, vix ſunt hujus loci; quia non de ſententiis, aut verbis agimus, ſed compoſitione; quò pertinent, quæ ſonum aſperiorem habent. Demetrius exempli loco adducit illud Homericum Iliad. π:

Αἴας δ' ὁ μέγας αἰὲν ἐφ' Ἕκτορι χαλκοκορυςῇ.

Nam in Αἴας, & αἰὲν, fit concurſus vocalium, & quidem propinquus, atque antecedente diphthongo. Præterea in χαλκοκορυςῇ eadem geminatur ſyllaba. Atque ita poëta aſperitate orationis magnitudinem exprimit herois, qui omnis in eo erat, ut vulneraret Troianorum fortiſſimum. Ac quidem Demetrius ait, rarò ſuavitatem compoſitionis admitti in magnificâ dictione; idque exemplo probat Thucydidis, qui cùm ſublimem conſectetur characterem, fugit ſedulò æquabilem illam compoſitionem, ac crebras verborum trajectiones, at duros amat vocalium & conſonantium concurſus, planéque refert viatorem per loca confragoſa, & aſpera iter facientem. Itaque ut hodie nonnulli optimè ſe Catullum expreſſiſſe putant, ſi verſus ſit ſalebroſus: ita & olim fuere quidam, qui ſe germanos Thucydidios profiterentur, cùm mutila quædam, & hiantia locuti eſſent; contra quos invehitur Cicero in Oratore ad Brutū. Seneca quoque de iis, qui hanc rem affectant, epiſt. CXIV, *Nolunt*, inquit, *ſine ſalebrâ eſſe juncturam: virilem putant, & fortem, quæ aurem inæqualitate percutiat.* Hoc etiam, aut non diſſimili morbo, laborabat Chreſtillus ille, in quem ita Martialis luſit a: a lib. 11. epig. 91.

Carmina nulla probas, molli quæ limite currunt:
Sed quæ per ſalebras, altaque ſaxa cadunt.
Et tibi Mæonio res carmine major habetur:
LUCILI COLUMELLA, HIC SITU' METROPHANES.

Itaque modicè exaſperanda oratio, imò intra modum potiùs, quàm ut affectâſſe id videamur.

VII. DE VERBORUM ET PARTICULARUM STRUCTURA IN HOC STYLO.

QUINCTUS modus magnificā reddendi orationem eſt ordo ſive ſtructura verborum, & συνδέσμων b. Ac verborum quidem ordo in magnificâ oratione is ſervandus, ut illuſtriſſima & ſignifican- b copulatorum.

tiſſima claudant ſententiam. Cicero pro Milone: *At valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor injuriæ, punitor doloris ſui.* 1. Catilinariâ: *Magna Diis immortalibus habenda eſt gratia, atque huic ipſi Iovi Statori, antiquiſſimo hujus urbis cuſtodi, quòd hanc tam tetram, tam horribilem, tam infeſtam Reip. peſtem, toties effugimus.*

De uſu συνδέσμων a tria tradit præcepta Demetrius. Primò docet, non nimis accuratè ſervandum eorum ordinem, cùm, qui in re minutâ nimis anxiè elaborat, μικροπρέπειαν b, non μεγαλοπρέπειαν c orationis prodat. Simile quid præcipit Tullius d: *Nec quicquam,* inquit, *in amplificatione nimis enucleandum eſt: minuta eſt enim omnis diligentia: hic autem locus grandia requirit.* Alterum eſt, ſæpenumero res humiles abjectaſque copulæ repetitione reddi amplas ac grandes: quod ipſum & Dionyſius Halicarnaſſenſis obſervavit. Exemplo ſit illud Homeri in enumeratione navium, hæc humilium exiguorumque Bœotiæ oppidorum nomina recenſentis:

a *conjunctionum.*
b *abjectionem animi ad res exigui momenti.*
c *magnificentiã.*
d *in Partit.*

Σχοῖνόν τε, Σκῶλόν τε, πολύκνημόν τ' Ἐτεωνόν.

Tertium eſt, ut expletivis conjunctionibus utamur, ſi ampliorem reddant orationem, aut ſermo ſit patheticus: neutiquam verò, malorum hiſtrionum inſtar, eas inferciamus quaſi rimas expleant; quod in Aſiaticis Cicero reprehendit lib. de Orat.

e *Schœnumque. Scolumque, ſitãque jugis Eteonum.*

VIII. De figuris dictionis, quæ ſtyli magnificentiam pariunt.

SExtum eorum, quæ magnificentiam adferunt, ſunt quædam σχήματα λέξεως. Ac primò anthypallage ſive antiptoſis. Quippe πᾶν συνηθὲς τὸ μικροπρεπὲς, διὸ καὶ ἀθαύμαστον f, ut inquit Demetrius. Anthypallagen autem vocat venuſtam, ac gentis alicujus propriam caſus immutationem; ut in illo Homerico Odyſſ. Μ:

Οἱ δὲ δύω σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει.

Duo autem ſcopuli, alter quidem in latum cælum uſque pervenit.

Quod magnificentius, quàm, τῶν δὲ δυοῖν σκοπέλων, ὁ μὲν οὐρανὸν &c. *Duorum autem ſcopulorum alter quidem* &c. Idem efficiunt ἐπαναφοραὶ, & ἀσύνδετα, quæ non modò faciunt ad συντομίαν, ſive *brevitatem*: ſed etiam ad σφοδρότητα, ac *vehementiam*: ut quæ non tantùm πρὸς κόσμον, ſeu *ad ornatum*; ſed etiam πρὸς αὔξησιν, ſive *ad augendam orationem*, valeant. Ac inprimis id præſtant, cùm iis adjungitur διάλυσις, quâ res aut factum aliquod, quod uno pronunciato, atque, ut cum Ariſtotele dicam, συνδέσμῳ ἑνὶ complecti poteramus, diſſolvimus plurium attri-

f *omne familiare, vile abjectumque eſt, eoque nec admirationem gignit.*

attributorum commemoratione. Ita Homerus, cùm Nirea, juvenem ignobilem, ac exiguas habentem opes, ob luculentam formam posteris ita conſtituiſſet commendare, ut & ipſe clareſceret, laudeſque ejus pro minutis maximæ, pro paucis plurimæ viderentur, hanc, & præcedentem figuram, uſurpavit. Poterat enim laudare hunc in modum: Nireus filius Aglaiæ, & vir pulcherrimus, tres duxit naves. Verùm maluit uti διαλύσει, & anaphorâ; ut in σχηματολογίᾳ vidimus cap. III. Ac ſanè hoc conſecutus eſt poëta, ut proverbio fecerit locum, εὐμορφότερος Νιρέως *a*, quo Lucianus utitur in Timone. *a Nireo formoſior.* Idem efficit συνάφεια, quæ διαλύσει contraria eſt. Nam etiam conjunctionibus multis uti poſſumus, quò res videatur major, ut in illo Herodoti: Ἐστρατεύοντο Ἕλληνές τε, καὶ Κᾶρες, καὶ Λύκιοι, καὶ Παμφύλιοι, καὶ Φρύγες. *Militabant Græci, & Cares, & Lycii, & Pamphylii, & Phryges.* Non ignoravit id T. Quinctius, apud Livium *b* de legato Antiochi loquens. *b lib. 35.* Nam cùm caduceator jactitâſſet varia armorum genera, multaque gentium inauditarum nomina, Dacas, & Medos, & Caduſios, & Elymæos: oſtendit Quinctius, cum συναφείας beneficio ſpecioſiorem reddidiſſe orationem, ut gentes illæ, quarum nomina ſingulis diſtinxerat conjunctionibus, plures viderentur. Diligenter autem conſiderandum eſt, quando συναφείᾳ, quando item διαλύσει, grandis reddatur oratio; cùm pleraque omnia ſine conjunctionibus plus habeant magnificentiæ.

Magnificam quoque orationem efficit caſuum variatio; ut Thucydidis loco oſtendit Demetrius. Item ἀναδίπλωσις conjuncta cum ἐπανορθώσει. Ut in illo Herodoti, ut quidem vult Demetrius: (metuo enim, ne decipiatur μνημονικῷ ἁμαρτήματι) Δράκοντες δέ τινες ἦσαν ἐν τῷ Καυκάσῳ μέγεθος, καὶ μέγεθος καὶ πλῆθος. *Dracones in Caucaſo erant magnitudine, imò magnitudine & multitudine.* Itemque in illo Tullii *c*: *Hic tamen vivit. Vivit? Imò verò in Senatum venit.* *c in Catil. 1.* Inprimis autem magnificentiam parit ἐπανόρθωσις, quando non modò cum interrogatione concurrit, ſed etiam cum κλιμακωτῷ ſeu gradatione. Iſtiuſmodi ἐπανόρθωσιν habes in illo Tullii XII. Philipp. *Quid enim per Deos immortales poteſt Reip. prodeſſe noſtra legatio? Prodeſſe dico? Quid ſi obfutura eſſet? Obfutura? Quid ſi jam nocuit?*

 IX. DE

IX. DE VOCALIUM CONCURSU AD GIGNENDAM ORATIONIS MAGNIFICENTIAM.

SEPTIMA ratio efficiendi compoſitionem magnificam Demetrio eſt σύγκρουσις, ſive σύμπληξις τῶν φωνηέντων. i. *vocalium concurſus.* Ita
a Æn.7. grandius, quàm ſuavius, eſt hoc Maronis *a*;

Ardet inexcita Auſonia, atque immobilis ante.

b Æn.3. Grande etiam illud *b*:

Aulaï in medio.

Multa hujus generis ſunt apud Tullium. Ut ingreſſu ipſo primæ ad Lentulum epiſtolæ: *Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te, cæteris ſatisfacio omnibus: mihi ipſe nunquam ſatisfacio.* Quamquam in epiſtolis non tam id factum videtur ad conciliandam granditatem, quàm quia indicium eſt negligentiæ, quæ interdum grata eſt, in literis inprimis. Quare ex orationibus potiùs petamus exempla. Ut ex illâ pro Roſcio Amerino, quam ſic auſpicatur: *Credo ego.* Habet id grandiuſculum ſonum, nec ſuavitatis expertem. Ejuſdem eſt orat. pro Marcello: *Dolebam enim, P. C., ac vehementer angebar, cùm viderem, talem virum, qui in eâdem cauſâ, in quâ ego, fuiſſet, non in eâdem eſſe fortunâ: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, verſari me in veſtro veteri curriculo, illo æmulo, atque imitatore ſtudiorum ac laborum meorum, quaſi quodam ſocio, à me, & comite, diſtracto.* Apud Græcos inprimis magnificentiam parit concurſus α producti, η & ω, itemque diphthongorum. Verùm totâ hac de re non uno omnes modo judicarunt. Iſocrates concurſum iſtum odit, tanquam fullo ululam. Alii vocales quaſvis ubivis abſque delectu committebant. Regiam tenendam viam cen-
c lib. περὶ συνθέσ. ὀνομάτ. ſet Demetrius. Dionyſius Halicarnaſſenſis *c* hanc vocalium, uti & conſonantium colliſionem, commendat in oratione auſterâ. Sunt autem ideo vocales interdum committendæ, contrà quàm Iſocrates putabat, quia vocalium concurſus efficit concentum, quo deſtituta compoſitio non muſica futura eſt, ſed muta. Tantùm id decenter & modicè, non temere ac paſſim fiat. Hanc de vocalium commiſſione ſententiam Demetrius probat à conſuetudine, à poëtis, è ſynalœphis, & Aegyptiorum ſacerdotum more. Certè conſuetudo mirum in modum conſectatur ſuavitatem: nihilominus vocales vocalibus jungit; ut in *Aeacus, & Chius.* Quin nonnullæ voces ex vocalibus meris conſtantur; ut, *Eoa.* Idem liquidò dilucet ex poëtis, qui ſæpe-

Digitized by Google

ſæpenumero vocales inter ſe committunt, ut hoc pacto ſonum reddant jucundiorem. Nam ἠέλιος dicunt pro ἥλιος, & ὀρέων pro ὀρῶν. Sic Maroni *a*, *alituum* pro *alitum*. Item in vocibus diverſis. Ut *b*, -- *Aoniæ Aganippes* (quomodo Probum legiſſe conſtat:) item *c*, -- *Sub Ilio alto:* nec non *d*, -- *Inſulæ Ionio in magno:* aliaque ſexcenta. Imo iſtiuſmodi etiam affectant; uti obſervavit Jul. Scaliger orat. contra Eraſmum. Certè IV. Georg. cùm poſſet poëta, -- *flerunt Rhodopeïa ſaxa*, maluit, -- *Rhodopeïæ arces:* & IV. Aen. -- *Aut quâ ſpe inimicâ in gente moratur*, maluit quàm, -- *Aut quæ ſpes inimicâ in gente moratur.* Itidem in Bucolicis legere eſt,

a *Æn.* 8.
b *Ecl.* 10.
c *Æn.* 5.
d *Æn.* 3.

Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi omina fingunt?

Quamquam in vulgatis ſit *ſomnia*. Sed perplacet *omina:* quod & Canterus *e* in MSSis reperit, & Palmerius *f*, ac ratio firmat. Indicio quoque ſunt, quæ abſque ſynalœphis concinniùs efferuntur. Certè ſuavius eſt, Πάντα μὲν τὰ νέα ϗ καλά ἐστιν, quàm ſi dicas, καλά 'στιν. Denique ſacerdotes Aegyptii Deum celebraturi, non tibiâ, non citharâ id agunt, ſed ſeptem vocaliū ſono continuè edito: quod certè argumento eſt maximo, eorum concurſum ſuaviſſimam efficere harmoniam. Sed &, cui lubet, in partes advocare poſſit Marcum quendam, qui, ut ſcribit Irenæus lib. I. adverſus hæreſes, primum cœlum ſtatuebat ſonare α, proximum ε, tertium η, quartum ſive medium ι, quinctum ο, ſextum υ, ſeptimum ω: quaſi nempe ſonus harum literarum efficiat ſuaviſſimum illum concentum, quem Pythagorici adſtruebant. Verùm etſi veriſimile ſit, id eum à philoſophis quibuſdam accepiſſe; nobis tamen ſatius videtur ſuperſedere teſtimonio hominis magi & hæretici, quique ab Irenæo lib. VIII, ejuſdem libri, appelletur *præcurſor quaſi verè exiſtens Antichriſti.* Et hæc de ſtyli magnifici compoſitione.

e *lib.* I. *Novar. Lect. c.* 8.
f *Spicilegio ad Ficardum.*

Caput III.

DE SENTENTIIS MAGNIFICI CHARACTERIS.

SENTENTIÆ *in grandi charactere ſunt graves; ut de Deo, rebus naturalibus, aut civilibus.*

Locum etiam hîc habent vehementiora illa ſententiarum lumina, apoſtrophe, proſopopœia, ſimiliaque.

I. QUÆ SENTENTIÆ GRANDEM REDDANT ORATIONEM.

ADHIBENTUR in magnifico charactere ſententiæ ſive propoſitiones graves. Quæ triplices ſunt. Primò quædam ſunt de Deo, ac rebus divinis. Verùm hæ ſunt duûm generum. Aliæ enim poëticæ ſunt, quæ voluptatem habent, non autem σεμνότητα *a*, eoque non uſurpantur ab oratore, præterquam in genere demonſtrativo, quod omnia recipit ornamenta. Aliæ verò, quæ in civili oratione locum habent, vel ſunt philoſophicæ, ut quæ deſumuntur ex Timæo Platonis; vel ſunt Theologicæ, ut quæ è ſacro hauriuntur fonte. Certè Moſen, quòd de Deo magnificâ ſit oratione uſus, laudat pago deditus Longinus, impii illius Porphyrii præceptor, ut Eunapius *b*, & Suidas *c*, tradunt, ac Porphyrius *d* ipſe agnoſcit. Verba Longini afferam: Ταύτῃ καὶ ὁ τῶν Ἰουδαίων θεσμοθέτης, οὐχ ὁ τυχὼν ἀνήρ, ἐπειδὴ τὴν τοῦ θείου δυνάμιν κατὰ τὴν ἀξίαν ἐγνώρισε, κἀξέφηνεν, εὐθὺς ἐν τῇ εἰσβολῇ γράψας τῶν νόμων, Εἶπεν ὁ θεός· φησὶ τί; Γενέσθω φῶς· καὶ ἐγένετο· Γενέσθω γῆ· καὶ ἐγένετο· *Iccirco Iudæorum quoque legiſlator, vir haut vulgaris, quandoquidem divini numinis virtutem pro dignitate cognovit ac divulgavit; ſtatim in ingreſſu atque initio legum ſcribens, Dixit Deus; quid inquit? Fiat lux; & facta eſt: Fiat terra; & facta eſt.*

a gravitatem.

b *in Porphyrii vita.*

c *in Longine.*

d *in vita Plotini.*

Præterea ſunt ſententiæ graves de rebus naturalibus, ſed magnis, inuſitatis & raris; ut fulmine, terræmotu, ac ſimilibus. Non tamen oratori rationes propriæ earum ſunt afferendæ, quę ad philoſophum pertinent: ſed quid fiat, factúmve ſit, oſtendere.

Tertium locum obtinent ſententiæ Ethicæ, ac Politicæ: ut cùm diſſeritur de virtute & felicitate eorum, qui ſecundùm virtutem vivunt; aut cùm exempla commemorantur, quibus homines ad virtutem excitentur.

II. SENTENTIAS GRAVES GRAVITER ESSE TRACTANDAS: QUOD NE INVITA TENTEMUS MINERVA, DEBERE NOS ANIMUM ASSUEFACERE COGITATIONIBUS RERUM MAGNARUM.

PORRÒ licet ſententiæ magnificæ præcipua ſint characteris magnifici pars: non tamen ad orationis magnificentiam ſufficit, ſi fiat

Digitized by Google

fiat magnificæ rei mentio. Sæpe enim contingit, ut quis de rebus magnificis dicat exiliter, ac res illuſtres ingenii culpâ deterat atque imminuat, quia neſciat artem facta dictis æquandi: unde cognoſcere eſt errorem vulgi, cui ſcriptores multi *δεινοὶ a* putantur, qui de rebus quidem gravibus, verumtamen haut graviter, ſcripſere. Id Longinus ait accidiſſe Theopompo Chio: qui præter varias orationes & epiſtolas, tum adhortatorias, tum Ἀχαϊκὰς, ſive ἀρχαϊκὰς, quarum apud Halicarnaſſenſem *b* mentio fit, ſcripſit ad octo & quinquaginta libros Philippicorum; quomodo eum hiſtoriæ ſuæ, vel invectivæ veriùs, (nam paſſim Philippum, ejuſque ævi duces proſcindebat; ut ex fragmentis apud Athenæum videre eſt, & diſertè traditur à Plutarcho) nomen feciſſe, cognoſcimus ex Diodoro Siculo, Athenæo, Suida, aliis. Verùm de Theopompi charactere aliter ſenſiſſe videtur Tullius, quando in Bruto ita de Catone ſcribit: *Iam verò Origines ejus, quem florem, aut quod lumen eloquentiæ non habent? Amatores huic deſunt, ſicuti multis jam antè ſeculis, & Philiſto Syracuſio, & ipſi Thucydidi. Nam ut horum conciſis ſententiis, interdum etiam non ſatis apertis, cùm brevitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione atque altitudine orationis ſuæ, quod idem Lyſiæ Demoſthenes: ſic Catonis luminibus obſtruxit hæc poſteriorum quaſi exaggerata altiùs oratio.* Rectène, an ſecus, de Theopompo ſenſerit Tullius, nobis quidem difficilis eſt conjectatio, quandoquidem ſcripta ejus deperierunt. Illud interim liquidò colligimus, utrumque ad characterem magnificum requiri, ut & compoſitè, & ſententioſè dicamus. Atque hoc ipſum Tullius quoque ſenſit. Cujus illud in Oratore perfecto: *Res autem ſic ſe habet: Compoſitè & ornatè ſine ſententiis dicere inſania eſt. Sententioſè autem ſine verborum & ordine, & modo, infantia eſt.*

a graves ac magnifici.

b epiſt. ad Cn. Pomp.

Inprimis autem operæpretium fuerit monuiſſe, quod & Longinus ſcribit, debere nos animum adſueſcere ad concipiendas res magnas. Oritur enim orationis ſublimitas ex animi magnitudine: quibus verò animus ſemper humi repit, neque aſſurgit ad res grandes, hi neque grandem conficient orationem. Quare debet Orator, quod & de Poëtâ dictum velim, eſſe εὐφαντασίωτος *c*. Nam φαντασία eſt ea vis, quâ abſentia conſideramus tanquam præſentia. Neque id tantùm in aſperis & atrocibus, ſed & lætis jucundiſque, locum habet. Hæc etiam facit, ut illuſtres ſe nobis offerant metaphoræ, aptaque verborum & ſententiarum lumina; ac non modò dictio, ſed & pronunciatio, & vultus geſtuſque totius corporis, ſit rebus ἀνάλογος. Atque hinc liquet, cur Longinus φαντασίας finem

c felix in concipiendis eo modo imaginibus, quo optimè res repræſentantur.

ἐνάρ-

ἐνάργειαν a eſſe dicat; cur item tantam vim phantaſiæ adſcribat, ut dicat, orationem ejus, qui phantaſiâ omnia, quæ rebus inſunt, conceperit, non modò *πείθειν τὸν ἀκροατὴν, ἀλλὰ καὶ δουλοῦσθαι* b. Itaque oportet, adſueſcamus nos cogitandis urbium expugnationibus, & his quæ in iis contingunt; item prœliis, mari, fluviis, nautis oram ſolventibus, tempeſtatibus, ſerenitati, fabris, curſoribus, comitiis, aliiſque. Nam hoc pacto fiet, tum ut per ſe aptè ea à nobis explicentur; tum ut appoſitæ ab iis deducantur tralationes, quibus res quaſi ob oculos ponatur.

a evidentiam ſermonis. *b perſuadere auditori, ſed etiam ad ſervilem quandam demiſſionem eum dejicere.*

CAP. IV.

DE VERBIS MAGNIFICI CHARACTERIS.

VNDECIM *verborum genera locum habent in ſublimi charactere:* I. *per metaphoram novata.* II. *juncta.* III. *ſoluta.* IV. *facta.* V. *allegorica.* VI. *propter affectum præciſa.* VII. *iterata.* VIII. *caſibus & modis inflexa.* IX. *verba ſimilia, aſperaque.* X. *epiphonematica.* XI. *poëtica.*

I. DE UNDECIM GENERIBUS VERBORUM, QUÆ GRANDITATEM CONCILIANT ORATIONI.

QUEMADMODUM non quævis arbor cuivis rei materiam præbet; ſed alia trabibus, alia tabulatis; alia item carinis, alia foris, aliive rei accommodatior eſt: itidem neque quibuſlibet verbis quælibet res exprimitur: verùm alia requirunt verba levia, alia aſpera; alia mollia, alia dura; alia brevia, alia longa; quæ non minùs internoſcere debet probus conficiendæ orationis artifex, quàm faber lignarius omnia lignorum genera dignoſcit.

Ac verba quidem magnifici characteris debent eſſe grandia, atque à vulgatâ loquendi conſuetudine remota; non quaſi alia omnino ab adytis ſuis arceat, ſed quia illorum ſit eligentiſſimus. Sunt verò iſtiuſmodi verborum undecim genera.

Primò *λέξεις πεποιημέναι*, ſive voces modificatæ. Nam iſtiuſmodi, ac inprimis quæ ſpeciatim metaphoræ appellantur, orationem reddunt minimè vulgarem, eoque auguſtiorem, dum concitant ſui admira-

Digitized by Google

admirationem, & tacitam voluptatem auditorum animis adfundunt.

Præterea orationem reddunt magnificam ϲυνθετα ὀνόματα, quæ Ariſtoteles lib. III. Rhetor. διπλᾶ nominat, Cicero appellat ex conjunctione facta, item verba juncta. Horum duo ſunt genera. Prius eſt, quando ex duobus, pluribúſve vocibus notis, unum aliquod conflatur. Non tamen in oratione locum habent compoſitiones Dithyrambicæ; de quibus Jul. Cæſar Scaliger lib. I. Poët. cap. XLVI, & nos hujus operis lib. IV. cap. I. ubi oſtendimus, ut & Comici iis laſcivire ſoleant: inprimis Ariſtophanes, ac Plautus. Ac Plauti quidem eſt iſtud Perſâ *a*: *a act. 4. ſc. Probati hic argenti.*

Vaniloquidorus-virginisvendonides,
Nugipolyloquides-argentiexterebronides,
Tedigniloquides-nummorumexpalponides,
Quodſemelarripides-nunquampoſteaeripides.

Ubi pro *nugipolyloquides* cum I. Guilielmio præferam *nugidoliloquides*: ut merè hoc Latinum ſit, aliorum inſtar. Ac *tecbniloquides* (quod Lipſius *b* malebat, pro *tedigniloquides*) probare non poſſum: uti nec, quod Lambino placuit, *extenebronides* pro *exterebronides*, quaſi à *tenebris*, non *exterebrando* foret. Ariſtophanes verò & verbum conflavit ex vocibus undeviginti, quodque ſenos impleat verſus. Habes id in fine Ἐκκλησιαζουσῶν: *b epiſt. 12. Epiſt. Quæſt.*

λοπαδοτεμαχοσελαχογαλεο-
κρανιολειψανοδριμυποτριμματο-
σιλφιοπαραομελιτοκατακεχυμενο-
κιχλεπικοσσυφοφαττοπεριστερα-
λεκτρυονοπτεκεφαλλιοκιγκλοπε-
λειολαγῳοσιραιοβαφητραγανοπτερύγων.

Ejus ſententia eſt:

Olleæ, ſuccidiæ, cartilagineæ muſtelinarum
Calvariarum reliquiæ acri cum intrito,
Laſer melle interfuſo,
Motacillæ, merulæ, columbæ,
Gallorum toſta capitula, motacillarum,
Columbarum, leporum intinctu inſperſa unà cum alis.

Aeſchylus, quia turgidis atque inflatis verbis utatur, ab Euripide apud Ariſtophanem *c* vocatur κομποφακελορρήμων, voce conflatâ ex κόμπος, quæ *jactatio* eſt, φάκελος, quomodo dicitur *gravis lignorum faſcis*, & ῥῆμα, h. e. *verbum*. Ac ibidem Euripides viciſſim ab Aeſchylo audit στωμυλιοσυλλεκτάδης, h. e. στωμύλα ῥήματα συλλέγων *d*. *c in Ranis.* *d garrulorum verborum conſarcinator.*

 Neque

Neque ſolùm voces è tribus aut pluribus compoſitas, vitabit orator; ſed nec eas, quæ grandioris ſunt ſoni, cum laude uſurpabit, niſi veniam petat pudentem. Delinquunt hâc in parte vegrandis & affectatæ eloquentiæ ſcriptores; quos inter ducit familiam Appuleius. At iis, qui Romanam ſimplicitatem amant, præit togæ Romanæ princeps Tullius; qui cùm Græcorum κατάληπτον vertiſſet *comprehenſibile* a, ſubjicit, *feretis hæc?* non tam, arbitror, ob vocis novitatem, quàm ob ſoni granditatem. Eandem ob cauſſam Seneca epiſt. cxiv. reprehendit in Mæcenate *irremediabile* pro ἀνήκεστον. Perſius etiam vocem *luctificabile* ridere videtur in Paccuvio. Ita enim ait ſat. 1:

a *lib.* 1. *Acad.* Q.

Eſt nunc Briſeis, b *quem venoſus liber Acci,*
Sunt quos Paccuviuſque, & verrucoſa moretur
Antiopa, ærumnis cor luctificabile fulta.

b *Sic lego cum Caſaubono.*

Eſt tamen Poëtis major conceſſa poteſtas, quàm Oratoribus. Certè Maro non reformidat, *ineluctabile* c *fatum, illætabile* d *murmur, lacbrymabile* e *bellum.* Ac quia & aqua hîc interdum hæret multis, qui eloquentiæ meraco tincti, & ſaturi potu exiſtimantur: haut abs re ſit appingere huic loco Demetrii præceptum. Is enim compoſitorum, quæ citra periculum uſurpantur, velut normam & canona eſſe ait duas haſce voces; νομοθέτης, ſive *legiſlator,* & ἀρχιτέκτων, ſive *architectus.*

Vt Briſeis *ſit poëmatis nomen ab L. Accio ſcripti, qui* ὁμόχωρος *fuit Paccuvio; atque uti hîc, ita & à Martiale ei conjungitur verſu iſtoc,* Accius & quicquid Paccuviuſque vomunt.

Alterum συνθέσεως genus eſt, cùm deſcriptionis loco nomen uſurpatur, idque εἰς σιτοπομπίαν: uti ſi τὴν τοῦ σίτου κομιδὴν, i. *procurationem frumentariam,* σιτοπομπίαν appelles; quæ vox ſolùm ex alterutrâ earum juncta eſt, eoque à priori compoſitionis genere differt, in quo vox ex parte utrâque conglutinatur.

Tertium in hoc charactere locum habent λυθέντα ὀνόματα, *verba ſoluta.* Solvitur autem verbum, cùm definitio, vel deſcriptio, ponitur pro nomine. Ejus exemplum apud Demetrium eſt, ſiquis σίτου πομπὴ dicat, pro σιτοπομπία.

Non tamen exiſtimandum, nihil referre, utrùm junctis utamur vocibus, an verbum diſſolvamus. Nam interdum magnificentiam adferunt verba juncta; interdum verò idem præſtat diſſolutio. Si vulgò utantur diſſolutione, nos utemur verbis junctis: ſin conſuetudo adprobet juncta verba, nos diſſolvemus.

c *Æn.* 8.
d *Æn.* 12.
e *Æn.* 7.

Quartum in his locum obtinent ὀνοματοποιηθέντα, ſive verba facta. Iſtiuſmodi ſunt apud Demetrium, τὸ σίζε, καὶ τὸ λάπτοντες. Illud uſurpat Clearchus apud Athenæum lib. vii. de ſono, quem audire

eſt,

eſt, cùm piſcis frigitur in ſartagine; & ipſe Homerus Odyſſ. ι de ſtridore, quem oculus Polyphemi edidit, cùm Ulyſſes illi ſudem præuſtam impegiſſet: altero verò utitur idem Iliad. π de ſono, quem lupi bibendo edunt. Plura id genus ex Homero adfert Plutarchus in vitâ ejus. Cur verò verba facta orationem reddant grandiorem, in cauſsâ eſt, quòd id acuti ſapientiſque eſſe hominis videatur, ac quodammodo eos referentis, qui primi fuere vocabulorum architectones. Verùm hîc cauto opus eſt, ne, ſi laudem in fingendo affectemus, alias adferamus voces, quàm planas ac receptis ſimiles. Siquidem, niſi intelligantur, ex noſtrâ & exoticâ quapiam linguâ, miſcellam facere credemur.

Quinctum eorum, quæ requiruntur, ſunt allegoriæ; inprimis autem in minis, quod Demetrius quinque adſtruit argumentis. Primum eſt ab exemplo Dionyſii tyranni, cujus illud ad Locrenſes: *Faxo, cicadæ apud vos humi canant.* Quo obſcuriùs innuebat, ſe agros eorum populaturum. Ariſtoteles tamen II. Rhet. non Dionyſio, ſed Steſichoro tribuit. Alterum argumentum præbent allegoriæ. Nam pariunt ſuſpicionem, obſcuritate veli inſtar rem tegente. Quicquid autem ſuſpicionem gignit, terrorem quoque injicit, dum aliud, atque aliud, ex eo homines colligunt. At quod perſpicuum eſt, id contemnitur; quomodo nudos deſpicimus, quos ſago indutos formidamus. Tertium eſt, quia Athenienſes myſteria ſua occultabant allegoriis, ut minùs intellecta injicerent metum horroremque, quæ individuo nexu religioni juncta eſſe judicabant veteres, ita ut pro religione ipsâ poſuerint. Certè Maro VII. Aen. de lauro dixit:

--- Multoſque metu ſervata per annos.

In quem locum ita Servius: *Metu, i. religione, quæ naſcitur per timorem:* nempe juxta illud Arbitri;

Primus in orbe Deos fecit timor.

Quin θεὸς à δέος, id eſt, *metus*, eâpſe de cauſsâ deducitur à Grammaticorum vulgo. Nam mihi quidem magis fit veriſimile, eſſe à Θωῢθ: a *de præparat.*
quomodo ab Alexandrinis vocatus eſt Mercurius, ut Euſebius *a* ſcri- *Euang.*
bit, atque è Latinis Cicero *b*, & Lactantius *c*; niſi quòd apud hunc *lib.* 1. *p.* 23.
Thoth legas pro *Thoyth*. Imò, quod propiùs ad Græcum accedit, *edit. Rob.*
Θεῦθ dicitur Platoni in Philebo, & Cratylo; uti Teutates, vel Theu- *Steph.*
tates Lucano *d*, & Arnobio *e*. Nec *metus* ſolùm pro *religione*, ſed & b *lib.* 3. *de*
religio pro *metu*, ob eandem cauſſam accipitur, ut teſtatur Servius in *nat. Deor.*
illud lib. VIII: c *l.* 1. *c.* 6.
d *lib.* 1.

Iam tum relligio pavidos terrebat agreſtes *Dira loci.* e *lib.* 2.

Imitatus autem Virgilius ableɛtum ſermonem Lucretii; qui prior nunc *religionem* pro *metu*, nunc *metum* pro *religione* uſurpârat. Quin *horrorem* quoque pro *religione* poni apud Petronium; ut & *horribile*, tum apud illum, tum apud Catullum, accipi pro *ſacro verendoque*; viri docti iamdudum obſervarunt. Quartum argumentum, quo Demetrius doceat, allegorias minis convenire, eſt, quòd allegoria obſcuritate ſuâ ſimilis ſit noctis tenebris, quæ formidoloſos facilè terrent. Certè & Athenienſes, ad formidinem initiatorum animis incutiendam, noctu & in tenebris ſua tractabant myſteria. Hinc Cic. lib. II. de legg. *Quid ergo aget Iacchus, Eumolpidæq́ noſtri, & auguſta illa myſteria, ſiquidem ſacra nocturna tollimus?* Quincto idem loco adſtruit ab exemplo Laconum, qui, ut hoſtibus eſſent terrori, allegoricè pleraque efferebant: ut cùm ad Philippum ita ſcripſere;

Lacedæmonii Philippo. Dionyſius Corinthi.

His addere liceat exemplum Scytharum; quorum Reges idem factitâſſe, gemino exemplo oſtendit Ant. Muretus lib. v. Var. Lect. cap. XVII.

Et ex his quidem liquidò conſtat, quibus de cauſſis allegoria magnifico conveniat characteri. Interim, cùm eadem tenebras offundat, curandum ſedulò, ne ænigma fiat: cujuſmodi eſt illud, quod Ariſtoteles refert lib. III. Rhetoricorum, & libello de poëticâ; uti & Plutarchus in ſeptem ſapientum convivio, Athenæus in Dipnoſophiſtis, & Demetrius de Elocutione:

Ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα. i.
Igni hominem æs humano in corpore jungere vidi.

Quo ſignificatur chirurgus, ad ſanguinem eliciendum ægroto cucurbitulas adhibens.

Sextum locum in verbis hujus characteris ſibi apud Demetrium vindicat ἡ συντομία, καὶ μάλιστα ἀποσιώπησις. i. *ſuccincta verborum brevitas, atque inprimis reticentia:* ut a, *Quos ego: ſed motos &c.* Cùm enim præciditur oratio, ut plurimùm ſuſpicio gignitur re ipsâ major. Non tamen omnis συντομία grandiorem efficit orationem; verùm quædam efficit eam μικροπρεπῆ b, ut à contrario oſtendit Demetrius. Nam, id niſi eſſet, non gignerent amplitudinem vocum iterationes, quæ conciſæ brevique orationi adverſantur. At nunc contrà fit, ut Xenophontis loco probat Demetrius.

a I. Æn.

b *tenuem atque exilem.*

Itaque inter ea, quæ magnificentiam pariunt, *ſeptimo* loco ponimus τὰς διλογίας, ſive iterationes vocum earundem in principiis factas, quarum exempla ſuperiùs vide in σχηματολογίᾳ.

Octavum

Digitized by Google

Octavum eorum, quæ id præſtent, eſt πλαγιασμὸς, ſive obliquatio; quâ vel ab obliquo caſu iucipimus, vel à recto inchoantes complures obliquos ſubjungimus. Poſteriotis modi exemplum adducit Demetrius è Xenophonte. Priotis verò exemplum eſto hoc Ciceronis: *Cogitanti mihi ſæpenumero & memoriâ vetera repetenti, perbeati fuiſſe, Q. frater, illi videri ſolent, qui in optimâ Rep.* &c. Facit hæc obliquatio περιβολήν. Ei autem opponitur ἡ ὀρθότης, quâ rectis utimur caſibus. Hanc Hermogenes docet puram claramque reddere orationem, ut infrà dicemus.

Nonum, quod magnificentiam orationis efficiat, eſt verborum ſimilitudo, aſperque eorundem ſonus, ſive, ut Demetrius inquit, ἡ ὁμοιότης τῶν ὀνομάτων, καὶ ἡ δυσφωνία ἡ φαινομένη. Per ſimilitudinem verborum intelligere debemus verba rebus ſimilia. cujuſmodi eſt in exemplo hoc à Demetrio adducto *a*:

Αἴας δ᾽ ὁ μέγας αἰὲν ἐφ᾽ Ἕκτορι.

Nam Homerus deſcribens Aiacis ſtudium in vulnerando Hectorem, quia res erat aſpera, ſimilibus, h. e. itidem aſperis utitur vocibus. Tales enim eſſe Αἴας, & αἰὲν, ſuprà indicavimus.

a ex Iliad. Λ.

Decimum, quod ad eam conferat, eſt epiphonema: de quo cùm in σχηματολογίᾳ ubertim dictum ſit, actum non agam, quod vetatur proverbio.

Poſtremò id præſtare Demetrio dicuntur poëtica: idque duobus modis, μεταθέσει, ſive tranſpoſitione, & μιμήσει, ſive imitatione. Exemplum μεταθέσεως eſt apud Herodotum lib. 11. ubi referens, quomodo Paris cum Helenâ in Aegyptum venerit, octo inſerit verſus Homericos, partim ex Iliad. Ε, partim ex Odyſſ. Δ deſumtos. Μιμήσεως exemplum Demetrius affert ex Thucydide; qui miro ſæpe artificio poëtarum verſus ita orationi ſuæ inſercit, ut non poëtæ, ſed Thucydidis ipſius videatur oratio. Etiam ſingulæ id voces poëtarum præſtant. *Habet etiam*, inquit M. Tullius *b*, *in oratione poëticum aliquod verbum dignitatem*. Iſtiuſmodi eſt *pateſcere:* ut apud Maronem *c*:

--- *Danaûmque pateſcunt Inſidiæ.*

Uſi verò & hiſtorici *d*, & fortaſſe Cicero Philipp. XIV. Nam pro *patefit*, quod in vulgatis invenitur, in uno alteroque, eoſque inter Longobardico cod., *pateſcit* legi, auctor eſt Hieronymus Ferrarius *e*.

b lib. 3. de orat.

c Æn. 2.

d Salluſt. Liv.

e Emendat. in Philipp. Cic.

Sed & grandem ac ſanctiorem, magiſque admirandum orationem faciunt voces priſcæ: cujuſmodi, judicio Ciceronis libro de oratore, ſunt *reor, autumo*, &, ut Quinctilianus ait, *nuncupare, fari*, ſimiliaque. Verùm in his (ut & ſuprà *f* monui) obſervandum illud Co-

f lib. 4. c. 1.

a Plutarchus libro, Bellóne, an pace, clariores fuerint Athenienſes.

rinnæ ad Pindarum *a*: τῇ χειρὶ δεῖ σπείρειν, ἀλλὰ μὴ ὅλῳ τῷ θυλάκῳ· *manu ſerendum eſt, non ſacco toto.*

II. DE MAGNIFICI CHARACTERIS PRÆSTANTIA, AC DIFFICULTATE.

ATQUE hæc de ſtylo magnifico; cujus tanta eſt dignitas, ut, quemadmodum docet κριτικώτατος Dionyſius Longinus, licet vitiis aliquibus ſit obnoxius, tamen præſtantior ſtylo ſit mediocri curato, & nuſquam impingenti: quemadmodum & majores orationis virtutes minoribus præferri debent, etiam cùm hæ numero ſuperant. Itaque ignoſcendum Thucydidæ, Platoni, Demoſtheni: in quibus quædã cenſoriã virgulã notarunt veteres Critici; ut alibi oſtendimus *b*. Neque ea res tamen efficere potuit, quo minùs Plato, & Demoſthenes, idea eſſe crederentur puri atque Attici ſermonis. Audiamus Phrynichum Arabium, qui in Apparatu ſuo oratorio, (ut ex eo Photius in Myriobiblo refert *c*) εἰλικρινοῦς καὶ καθαροῦ καὶ Ἀττικοῦ λόγου κανόνας καὶ στάθμας, καὶ παράδειγμά φησιν ἄριστον, Πλάτωνά τε, καὶ Δημοσθένην· *ſinceri, puri, & Attici ſermonis normam, & exemplum eſſe optimum, Platonem, atque Demoſthenem.* Quamquam non omnino eadem ratio ſit Platonis, ac Demoſthenis; quia Platonis dictio inter ſolutam, & poëticam, media eſt; Ariſtotele etiam judice; ut eſt apud Laërtium in Platone. Similiter ignoſcendum quoque Perſio ſatyrico, quòd & crebris, & audacioribus utatur tranſlationibus. Nam, uti animus, ita dictio nobiliſſimi juvenis, grandia tantùm ſpirabat. Quare laudem merentur, qui horum exemplum ſecuti, neutiquam ob difficultatem reformidant hoc genus, eorum inſtar, qui eo quòd metuant ne impingant, tantùm humilia dicunt ac plana, atque ita, ut eleganter inquit Fabius *d*, *dum timent ne aliquando cadant, ſemper jacent.* Non tamen hacpropter rudis juventa hoc in genere exerceri debet. Neque enim grandiloquentia in puerilem cadit ætatem: neque dicendi imperitus ad ſummum eloquentiæ gradum ſubitò pervenire poteſt. Iccirco Perſius meritò ſatyrâ primâ in ſeculi ſui Rhetores invehitur, qui hâc in parte turpiter ſeſe dabant: ac Petronius quoque, elegantiarum idem ac nequitiarum arbiter, in veſtibulo ſatyrici (quod non minùs fœdè mutilatum laceratumque eſt, quàm olim à Bacchis Pentheus) graviter eoſdem reprehendit: quique hoc pacto inſtituuntur, non magis ſapere poſſe judicat, quàm bene olêre, qui in culinâ habitant.

b lib. 4. cap. 2. §. 4.

c cod. 158.

d lib. 8. cap. de ſententiis.

III. DE

Digitized by Google

III. De stylo tumido, sive frigido.

DE ſtylo magnifico diximus. Verùm quia, ut philoſophus ait, παρ' ἄλληλα μᾶλλον τἀναντία γνωρίζονται a: age, paucis etiam videamus de notâ frigidâ, ſive, ut Cornificius vocat, de figurâ ſufflatâ. Nam, quemadmodum idem Cornificius ait, *ut corporis bonam habitudinem tumor imitatur ſæpe: ita gravis oratio ſæpe imperitis videtur ea, quæ turget, & inflata eſt, cùm aut novis, aut priſcis verbis, aut duriter aliunde tranſlatis, aut gravioribus, quàm res poſtulat, aliquid dicitur.*

a *contraria è regione conſtituta magis cognoſcuntur.*

Eſt igitur τὸ ψυχρὸν, ſive *frigidum*, (quod & *tumidum* vocari diximus) in rebus, verbis, & compoſitione.

In rebus fuerit frigus, ac tumor, ſi eæ nimis ſint hyperbolicæ. Neque enim Oratori convenit, quod Ariſtophanes eâ in fabulâ, quam ab Acharnanum gente vocavit, de Perſarum ingluvie refert, hos in furno aſſos boves coquere ſolitos pro panibus: aut quod alius ſcripſit, Medocem, Thracum regem, integrum bovem in malâ geſtâſſe. Quin omnis propemodum hyperbole frigida eſt, quia rem ſupra fidem extollit; eoque & à Comicis frequentatur ad captandum riſum. Talis illa in Aululariâ de ſene avaro:

Suam rem periſſe, ſeque eradicarier,
Quin divûm atque hominum clamat continuò fidem,
De ſuo tigillo fumus ſiquà exit foras.

Illa tamen Sapphûs, χρυσῷ b χρυσοτέρα, venuſtatem habet, non frigus: ac planè admiratione dignum eſt, divinam mulierem (ita eam appellat Demetrius) re plenâ periculi, ac quæ vix dextrè tractari poſſit, tam ſcitè uſam eſſe.

b *auro magis aurea.*

Neque tantùm peccat, qui nimiùm hyperbolis indulget; verùm etiam, quiſquis περιττολογίᾳ poëticâ rem amplificat. Fecit id Florus. Nam quod ſimpliciter dixit Sex. Rufus c; *Hiſpanias per D. Brutum obtinuimus, & uſque ad Gades, & Oceanum pervenimus:* id ille ineptè admodum ſic narrat; *D. Brutus aliquanto latiùs Gallæcos, atque omnes Gallæciæ populos, formidatumque militibus flumen oblivionis, peragratoque victor Oceani litore, non priùs ſigna convertit, quàm cadentem in maria ſolem, obrutumque aquis ignem, non ſine quodam ſacrilegii metu & horrore deprehendit.* Scio, quantopere hæc, & alia id genus, hodie abblandiantur, non adoleſcentulis modò; ſed nonnullis quoque eorum, qui ſoli ſapere & ſibi, & multis aliis, videntur. Sed neutiquam eſt dubitan-

c *libello ſuo de Romano imperio ad Valentinianum.*

dubitandum, quin ea putida ſint, & κακόζηλα: in quo, qui minùs mihi fidem habent, ſaltem credant literarum principi, Joſepho Scaligero, dignis ſe in Euſebium animadverſionibus ad an. MDCCCLXXV.

Idem in vitium incidat, ſiquis de rebus exiguis, ut maximis, verba facit; quemadmodum ille, qui fluviolum quendam è montibus in mare ruentem haut aliter deſcripſit, atque ſi de Nilo ſe præcipitante ſermo eſſet, aut de Iſtro, magno cum impetu ſe exonerante in mare. Quanto ſapientiùs Xenophon! cujus illud de Teleboâ: οὗτος δὲ ποταμὸς ἦν, μέγας μὲν οὔ, καλὸς δέ *a*. Nam brevitate ſermonis, & terminatione in particulam minimam, exiguum eſſe fluvium, demonſtrat. Itaque præclarè Demetrius: τὸ δὲ πρέπον ἐν παντὶ πράγματι φυλακτέον. τοῦτ' ἔστι, προσφόρως ἑρμηνευτέον· τὰ μὲν μικρὰ μικρῶς, τὰ μεγάλα δὲ μεγάλως *b*. Certè & Polycratem (qui ſæpe in humili verſatus materiâ, ut cùm laudavit mures; aut turpi ſive admirabili, velut cùm laudibus extulit Buſiridem) Dionyſius Halicarnaſſenſis, in vitâ Iſæi, paucis indicat fuiſſe frigidum, ineptumque. Demetrius tamen veniam ei dandam judicat, quia iſthæc haut ſeriò ſcripſerit, at ludens: quod cùm ſit, conceſſum arbitratur, τὰ μικρὰ μεγάλως λέγειν *c*. Quin & nonnunquam uſu venit, ut res minuta ſeriò extolli debeat: id verò cùm neceſſitas exigit, ne incidamus in frigidum orationis genus, rem exiguam amplificabimus vel à ſimili, vel à conſequentibus, vel aliis ex locis. E. G. Lacon ille, qui verberaverat civem, exquiſitè, at contra patrios mores, ludentem pilâ, ut rem puſillam amplificet, dicet; qui pravos mores in minoribus perpetiuntur, hos feneſtram aperire majoribus flagitiis: principium eſſe dimidium totius: nullum item malum parvum eſſe. Itidem, qui parvi momenti victoriam extollere velit, contendet, fuiſſe occaſionem majorū, multa ex eâ re commoda ad Remp. redundâſſe &c. Et hæc de rebus.

VERBA, juxta Ariſtotelem *d*, quadrifariam reddunt frigidam orationem. Ac *primùm* quidem, ſi fuerint tumidè juncta, aut ab uſu longè remota: ut hæc, quæ è Lycophrone adducit: πολυπρόσωπος οὐρανὸς *e*, μεγαλοκόρυφος γῆ *f*, itemque ἀκτὴν στενόπορον *g*: cujuſmodi vix poëtis conceſſa. Sanè non Ariſtoteles modò, ſed & Lucianus, emunctiſſimæ naris ſcriptor, ridet hujuſmodi voces in Lycophrone. Nam ejus in Lexiphane verba ſunt: Καθάπερ ὁ Δωζιάδα βωμός, καὶ ἡ τοῦ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα, καὶ εἴ τις ἔτι τούτων τῶν φωνῶν κακοδαιμονέστερος. *perinde ut Doziadæ ara, & Lycophronis Alexandra, & ſiquid his infelicius, ac miſerè magis ſcriptum eſt.*

a *hic quidem fluvius haut magnus erat, at pulcher.*
b *decorum in unaquaque re obſervandum: hoc eſt, res accommodatè verbis ſunt exponenda: exigua quidē exiliter, ampla verò amplè.*
c *res parvas amplè dicere.*
d *3. Rhet.*
e *cœlum variam habens faciem.*
f *terra magnos ſuſtinens vertices ſive colles.*
g *litus anguſtam tranſeuntibus præbens viā.*

Præterea

Præterea oratio fit frigida verbis externis, ac peregrinis. Ut cùm Lycophron Xerxem dicit πέλωρον ἄνδρα a.

Adhæc frigus orationi conciliant epitheta aut longa, aut intempeſtiva, aut crebra: quâ de re lib. IV, cap. XIII, abunde egimus.

Poſtremò idem provenit ab tranſlationibus indecoris: ut quæ nimis ſint humiles, eoque moveant riſum; aut nimis grandes, quæ propterea tragicis magis conveniant. Itaque Photius in myriobiblo b damnat in Philoſtorgii hiſtoriâ, quòd tropis, qui alioqui venuſtatem adferant, utatur παραβόλως c, ϗ πλεῖστον ἀποτετριμμένοις: atque addit, eum iccirco εἰς d ψυχρολογίαν, ϗ ἀκυρολογίαν, ἐκπίπτειν. Cornificius hujus rei tale ſuggerit exemplum: *Nam qui perduellibus venditat patriam, non ſatis ſupplicii dederit, ſi præceps in Neptunias depulſus erit lacunas.* Item hoc: *Pœnitet igitur iſtum, qui montes belli fabricatus eſt, campos ſuſtulit pacis.* Quæ duo loca perperam, ut opinor, apud Cornificium conneƈtuntur.

COMPOSITIO autem frigida fuerit, quæ numero deſtituitur: ut quæ ſolùm longis conſtet ſyllabis. Item ſi continuentur verſus. Nam laudi quidem datur, ſi verſus rarò, ac modicè, uſurpentur; ut cùm Cicero ſcripſit oratione in L. Piſonem: *Nunquam iſtam imminuam curam inficiando tibi:* quod niſi Aſconius monuiſſet eſſe L. Accii, neutiquam eſſe verſum agnoviſſemus. Verùm ſi modum excedamus, ita ut facilè verſus appareant; frigus, non granditatem, adferunt orationi.

a *vaſtum, atque ingentem virum.*
b *cod.* 40.
c *temere, ac plurimùm detortis.*
d *incidere in ſermonem frigidum, & longiùs à proprietate recedētē, quàm aures ferant.*

CAPUT V.

DE STYLO TENUI, ET MEDIOCRI.

TENUIS *character parciùs utitur tropis, ac ſchematibus: numero minùs ſtudet: gaudet ſententiis acutis, & ſermone communi; qui purus, perſpicuus, evidens, & probabilis eſſe debet.*

In ſtylo mediocri neque acumen eſt humilis generis, neque vis & copia grandis: verborum omnia admittit lumina, multa etiam ſententiarum: numeros adhibet, ſed crebriùs, quàm humile: verecundiùs, quàm grande.

I. VARIÆ APPELLATIONES STYLI TENUIS.

SEQUITUR character tenuis, ſive *attenuatus*, ut dicitur Cornificio. Fortaſſe & rectè vocetur *deductus*: quomodo Maro in Eclogis dixit *deductum carmen*: quod Macrobius *a* ait poni pro *tenui*, ad imitationem veterum, qui *deducere* dicebant pro *demittere*, & *deductum* pro *tenui*. At probare non poſſum, quòd idem, non contentus dicere, poni *pro tenui*, addit, *& ſubtili*. Nam *tenuitas* eſt characteris, *ſubtilitas* ſententiarum. Longeque minùs audiendus eſt Nonius, qui *deductum* interpretatur *molle, & ſuave*.

a lib.6. Saturn. cap.4.

Græcis ſtylus hic dicitur ἰσχνὸς, Dionyſio Halicarnaſſenſi *b* ἡ λιτὴ λέξις vocatur, qui in eo Lyſiam excelluiſſe docet. Conſiſtit autem in tribus. Nam ut de grandiloquo diximus, ita in hoc quoque conſideranda ſunt compoſitio, res, & verba.

b περὶ τῆ Λυσίου δεινότ.

II. CUJUSMODI COMPOSITIO, RES, ET VERBA, SINT IN TENUI CHARACTERE.

COMPOSITIO requirit verecundiorem uſum troporum, ac ſchematum. Apoſtrophen certè, proſopopœiam, aliaque vehementiora ſchemata, relinquit ſtylo grandi. A numerorum quoque vinculis liberior eſt. Fugienda in eo κῶλα magna; eoque nec μακροκώλους *c* periodos amat.

c longorum membrorum.

Vitat & concurſum vocalium longarum, ac diphthongorum. Nam hæc omnia magnificam reddunt orationem. Cicero tamen, & Hermogenes, negant, in puritate opus eſſe curioſâ diligentiâ, quâ evitemus vocalium concurſum; ut in quâ hiulca etiam locum habeat oratio; quemadmodum adſtruunt quoque exempla, quæ ſuperiùs adferebamus, cùm de hiante magnifici characteris compoſitione ageremus.

Res in hoc charactere ſunt humiles, ac tenues. Amat ſententiarum acumen.

Oratio eſt tenuis, ac ſimplex. Imò figura attenuata hinc Cornificio definitur, *quæ demiſſa eſt uſque ad uſitatiſſimam puri ſermonis conſuetudinem*. E.G. In tenui ſtylo de plantis noxiis potiùs dixeris, eas *naſci*, quæ vox magis eſt exilis; quam *dominari*, quæ vox grandior eſt, & numeroſior. Itaque primo quidem Georgicôn ait Maro:

Infelix

Digitized by Google

Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ.

At in bucolicis maluit idem Ecl. v:

Infelix lolium, & ſteriles naſcuntur avenæ.

Ita enim (ut Pierius monuit) in omnibus legitur MSSis: quam lectionem temere in variis editt. videas immutatam.

III. De virtutibus styli tenuis.

Demetrius quatuor exigit virtutes tenuis dictionis. Prima eſt proprietas, quâ voces habent nativam ſignificandi vim ex uſu doctorum. Sed ſanè proprietas in omni requiritur charactere. Itaque pro eâ rectiùs *puritatem* dixerimus *a*. quæ nec ipſa licet in charactere tenui ſit perpetua: (interdum enim & is claboratus eſt) tamen ei frequens eſt. Eſt autem puritas, non quidem nitor orationis, quomodo *καθαρότητος* quidam à Cicerone putant vocari: ſed potiùs nuditas, quá nihil admiſcetur ornatus. Vide Julium Scaligerum lib. IV. Poët. cap. XIII. Altera virtus eſt *σαφήνεια*, ſeu *perſpicuitas*, ut vertit Fabius. Trapezuntius *claritatem* vocat. Ea eſt facilitas orationis ad rem intelligendam. Hinc Homerus *b*:

Ῥηΐδιόν τι ἔπος ἐρέω, καὶ ἐνὶ φρεσὶ θείω *c*.

quem etiam verſum eidem rei firmandæ adducit Theon in Progymnaſmatis *d*. Sed *σαφήνεια* quoque eſt neceſſaria in omni oratione; non verò tenuis characteris propria eſt. Vide eundem Scaligerum eopſe libro cap. III. Quanti verò perſpicuitatem fecerit Epicurus, docere poterit, quòd libro de Oratoriâ ſcripſit, nulli eſſe alii rei ſtudendum, quàm orationis perſpicuitati: quemadmodum Laërtius in ejus vitâ teſtatur.

Perſpicua autem redditur oratio, non tantùm fugiendo voces homonymas, atque orationis amphiboliam; ſed etiam uſurpando verba propria, atque uſitata. Tranſlatis enim non utendum, niſi non minùs clara notaque ſint, quàm propria, ac nativa.

Deinde ea perſpicua fit, ſi particulæ præpoſitivæ, & poſtpoſitivæ, *e* orationem rectè diſtinguant. Nam illarum ea natura eſt, ut unâ prolatá alteram auditor exſpectet: eoque ita reddi debeur, quomodo natura poſtulat: ut Ariſtoteles quoque præcipit lib. III. Rhet. cap. III *e*. Illud etiam in iis obſervandum, ut neque crebra nimis ſint, neque longo nimis intervallo ſibi reſpondeant. Plures modos, quibus oratio perſpicua fiat, vide apud Demetrium, Hermogenem, ac, è junioribus, Trapezuntium.

a Puto enim, technicis concedi hanc vocē oportere: etſi eam neſciunt claſſici ſcriptores: ut pluribus exponimus libris De vitiis ſermonis, & variis gloſſematis.

b Odyſſ. Λ. 145.

c facile dicā verbum, atq; in pectore tuo conſtituam.

d c. 2. *ſive* περὶ τῆς νέων ἀγωγῆς. *Sed apud eum in Homerico verſu pro* θείω *eſt* θήσω.

e ſecundùm diſtinctionē Danielis Barbari, ac Ioa. Sturmii, ſed ex vulgari diſt. cap. 5.

Tertia dictionis in genere tenui virtus eſt ἐνάργεια, ſeu *evidentia:* quæ res quaſi ante oculos ponit: unde Ariſtoteles vocat, πρὸ ὀμμάτων ποίησιν. Ea cùm aliis modis fit, tum inprimis ἀκριβολογίᾳ, ſive accuratá rerum expoſitione, quá nihil redundat, nihil deeſt.

Ultima virtus eſt probabilitas, cujus beneficio facilè creditur oratio. Ejus lex eſt, ut, quandoquidem, juxta Euripidem *a*, ſimplex eſt veritatis ſermo, verba ſint in uſu communi poſita; non autem inflata, & ſeſquipedalia. Neque ſingula referenda explanandaque, tanquam auditores nacti eſſemus bardos bliteoſque; ſed quædam eorum ſunt relinquenda acumini; ut cognoſcentes, quantum ipſorum ingenio ac judicio tribuamus, magis concilientur nobis.

a in Phœniſſ.

IV. DE STYLO EPISTOLICO.

PORRò ex eo, quod ſuperiùs dicebamus, tenuem ſtylum convenire rebus tenuibus atque exilibus; conſequitur, eo inprimis conſcribi epiſtolas oportere: ut quæ maximè inter familiares obtineant, ac propterea familiari conſtent ſermone. Quam rem, Demetrii veſtigiis inſiſtens, paullo pluribus exponam. Ac primò acturus ſum de rebus & ſententiis; deinde de verbis; poſtremò de compoſitione.

Quod ad ſententiam, ac universè ad materiam epiſtolarem attinet, eæ tantùm nomen epiſtolæ merentur, quæ tractant de rebus privatis, aut publicis; non item, quæ de naturæ agunt myſteriis, aut quibuſvis diſputationibus acutis: quales epiſtolæ nomen amittunt: quemadmodum Demetrius illo Ariſtotelis probat: Τοῦτο *b* οὐ γράφω σοι· οὐ γὰρ ἦν ἐπιστολικόν.

b Hæc autem non ſcribo tibi: neque enim eſt epiſtolæ accommodatum.

Imò, non argumentum modò facit, ut aliquid epiſtola haberi non poſſit: ſed etiam, quod epiſtola eſſet, ſi tempori deſineres, id epiſtola eſſe deſinit, ſi nimis producas. Unde Demetrius multas Platonis, & unam Thucydidis, veram eſſe epiſtolam negat. Pertinet huc quoque illud Senecæ epiſt. XLV: *Sed ne epiſtolæ modum excedam, quæ non debet ſiniſtram manum legentis implere, in alium diem hanc litem cum Dialecticis differam.* Quædam igitur Ciceronis epiſtolæ vix epiſtolæ dici poſſunt: uti nec illa Horatii ad Auguſtum; neque quæ ad Piſones ſcripta de arte Poëtica.

Quod ad voces, conveniunt ei verba quotidiana. Unde Tullius *c* ad Papirium Pætum: *Quid ego tibi videor in epiſtolis? non plebeio ſermone agere tecum? Nec enim ſemper eodem modo. Quid enim ſimile habet epiſtola,*

c lib. 9. epiſt. 21.

aut

aut judicio, aut concioni? quin ipſa judicia non ſolemus omnia tractare eodem modo. Privatas cauſſas, & eas tenues, agimus ſubtiliùs: capitis, aut famæ, ſcilicet, ornatiùs. epiſtolas verò quotidianis verbis texere ſolemus. Quem autem eâ in re potiùs, quàm Tullium, audiamus? qui non modò in orationibus, ſed in epiſtolis etiam dominatur. Itaque Sidonius *a*, cùm temerarii eſſe hominis putaret, adſpirare ad gloriam Ciceronis, de eo ſilendum eſſe ait in ſtylo epiſtolari. In quo imitatus illud Salluſtii *b*: *De Carthagine ſilere meliùs puto, quàm pauca dicere.* Quòd verò Petrarcha *c*, Politianus *d*, atque alii, illud Sidonii ad Ciceronis dedecus retulere, id probare neutiquam poſſum: ſed potiùs aſſentio doctiſſimo viro, Savaroni, qui eos hoc nomine reprehendit. Ciceronis judicium etiam Seneca *e* confirmat: *Qualis, inquit, ſermo meus eſſet, ſi unà ſederemus, aut ambularemus, illaboratus, & facilis: tales eſſe epiſtolas meas volo.* Plinius *f* eandem ob cauſſam, matronæ cujuſdam epiſtolam dilaudans, comparat illam Plauto, ac Terentio; ſed metro ſolutis. Artemo quoque, is qui Ariſtotelis epiſtolas collegit, & divulgavit, in eâdem planè ſententiâ fuit. Quippe autor eſt Demetrius, eum ſcripſiſſe, ὅτι δεῖ ἐν τῷ αὐτῷ τρόπῳ διάλογόν τε γράφειν καὶ ἐπιστολάς. εἶναι γὰρ τὴν ἐπιστολὴν οἷον τὸ ἕτερον μέρος τοῦ διαλόγου *g*. Paullùm tamen ab hâc ſententiâ abit Demetrius. Cujus judicio dialogus eum imitatur, qui ex tempore dicat: epiſtola autem aliquid curæ exigit, quia quaſi dono mittitur.

Supereſt compoſitio, quæ ut aliâs in charactere exili, ita in epiſtolis quoque numerum verborumque ambitum aſpernatur. Quippe, ut idem Demetrius ait, γελοῖον περιοδεύειν, ὥσπερ οὐκ ἐπιστολὴν, ἀλλὰ δίκην γράφοντα· καὶ οὐδὲ γελοῖον μόνον, ἀλλ' οὐδὲ φιλικόν *h*. Illæ tamen epiſtolæ aliquantùm aſſurgunt, quæ aut regibus mittuntur, aut civitatibus. Στοχαστέον ἐ γὰρ καὶ τοῦ προσώπου, ᾧ γράφεται, ut idem ait *i*. Quare non uſquequaque vera eſt eorum ſententia, qui ἁπλῶς negant, epiſtolam alium, quàm tenuem admittere characterem. Vide, quæ contra hanc opinionem diſſerit M. Antonius Majoragius in epiſtolicis lib. II. cap. XI. At de ratione ſcribendi literas, vide ſis Nazianzeni epiſtolam CCIX, quæ ad Nicobulum.

a *l.1.ep.1.*
b *in Jugurth.*
c *præfat. epiſt.*
d *l.1.ep.1.*
e *epiſt.75.*
f *lib.1. epiſt.16.*
g *eodem modo debere dialogum conſcribi, & epiſtolam. nam epiſtolam eſſe quaſi alteram dialogi partem.*
h *ridiculum enim eſt, verborum ambitu uti, tanquam non epiſtolam ſcriberes, ſed cauſſam judicialem: ac non ridiculum modo, ſed nec amicum.*
i *attendere oportet & perſonam, cui ſcribitur.*

Digitized by Google

V. De dialogo.

Nec epiſtolæ ſolùm, ſed etiam dialogi qui ſcribuntur, ſermonis familiaris ſimilitudinem habent. Itaque & his maximè convenit character tenuis. Cicero tamen quandoque utitur mediocri. Plato verò ad ſublimem ipſum aſſurgit. De quo pluribus mox dicam.

Res, quæ dialogis tractentur, tam latè patent, quàm philoſophia. Nam & de diſſerendi arte agunt, & de rerum naturâ; & de actionibus hominum, ſive ſingulos ſpectent, ſive familiam, ſive urbes ac imperia. Duplex enim ratio eſt, quâ philoſophi veteres in ſcribendo uti ſolent. Una eſt αὐτοπρόσωπος, altera διαλογική. In priori ex ſuâ quis loquitur perſona. In alterâ plures inducit loquentes. Prius illud ubique uſurpat Ariſtoteles: de iis loquor, quæ hodie habemus. Nam altero etiam genere uſum eſſe, indicio fuit dialogus Eudemus; qui de animo erat; ut conſtat ex Philopono. Plato gaudebat poſteriori genere. Et ſanè habet ille ſcribendi modus ſua commoda. Magis enim delectat, & multa ſunt, quæ duorum diſquiſitione meliùs, quàm unius expoſitione, tractentur.

Duæ autem ſunt dialogi partes: una eſt παρασκευή, ſive præparatio ſermonis, atque aditus ad præcipuum argumentum. Altera eſt ἀγών, ſive *contentio*. Prior reſpondet ædium veſtibulis, vel poëtarum prologis. Atque hîc exponitur, quando, ubi, à quibus, quâ occaſione ſermo habitus ſit. Eóque ut in toto dialogo, ita hîc videndum, quid veriſimile ſit, & decorum. Nunquam igitur inducendæ ſunt perſonæ aliæ, quàm gnaræ eorum, de quibus diſſeritur. Ideo Cicero in Academicis quæſtionibus, cùm priùs loquentes feciſſet Lucullum, & Catulum; poſtquam, Attico monente, vidit non cadere tam ſubtiles diſſertationes in iſtos viros, Varronem deinceps diſputantem de iis induxit. Debent & perſonæ eſſe eorundem temporum. In quo Plato aberravit non ſemel. Et vide, quid tanti viri auctoritas potuerit. Quia ille hoc neglexit, putarunt poſteriorum aliqui, minimè requiri, ut, qui colloquuntur, eodem tempore vixerint. Fuit in iſto errore Macrobius. Cujus hæc verba ſunt Saturnalium lib. 1. cap. 1. *Nec mihi fraudi ſit, ſi uni, aut alteri ex his, quos cœtus coëgit, matura ætas poſterior ſeculo Prætextati ſit. quod licitò fieri, Platonis dialogi teſtimonio ſunt. quippe Socrate ita Parmenides antiquior, ut hujus pueritia vix illius apprehenderit ſenectutem: & tamen inter illos de rebus arduis diſputatur. Inclutum dialogum*

logum Socrates habitâ cum Timæo diſputatione conſumit; quos conſtat eodem ſeculo non fuiſſe. Paralus verò, & Xantippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagora apud Platonem diſſerunt ſecundo adventu Athenis morante; quos multo antè infamis illa peſtilentia Athenis abſumſerit. Annos ergo coëuntium mitti in digitos, exemplo Platonis nobis ſuffragante, non convenit. Hæc Macrobius, alieno, ut retuli, errore deceptus.

Etiam, ut dicebamus, locus, & tempus, in conſiderationem veniunt. Nam magis veriſimilis fit ſermo, ſi & annus, & dies addatur, & locus ipſe. Ita veriſimilia dicit, qui ſenatorem ait in prædio de artibus & doctrinis diſſeruiſſe tempore feſti ac ludorum. Aliena à vero dicat, qui ſermonem otiosè ab eo habitum fingat difficillimis Reip. temporibus, cùm ejus opera maximè in curiâ requireretur.

Porrò interdum à re ipsâ ordimur; interdum à ſimili, unde facilis tranſitus: interdum verò ab re alienâ. Ac tum videndum, ut commodè ab uno ad alterum deveniatur. Ut apud Platonem fit in libris *πολιτειῶν a*. Dicturus enim de uſu divitiarum, incipit à ſenectutis *a lib. 1.*
toleratione. Sed ad alterum commodè eò accedit, quòd divites faciliùs tolerent ſenectutem.

Præterea conſiderandum, cui principalis tribui debeat ſermo. Nec enim is eſſe penes imperitiorem aliquem debet. Qualis audiendi potiùs habeat partes. Ergo perſonæ ſpectanda ætas, doctrina, prudentia, dignitas; quæ omnia auctoritatem conciliant: unde eſt, quòd apud Platonem Socrates docendi habet partes. Nequis etiam ſe ipſum facit *κωφὸν πρόσωπον b*: neque in diſſerendo aliquem *b mutam*
ſibi adverſantem inducat temere, aut levi ſanè argumento. Non *perſonâ.*
enim ſic honori conſuleret alterius; ſed de eo triumphare voluiſſe videretur.

Adhæc priuſquam ad *ἀγῶνα*, ſive contentionem, & cauſſam ipſam acceditur; ille, qui præcipuas ſuſtinet partes, modeſtè eſt rogandus, ut de re propoſitâ diſſerendi ſuſcipere velit provinciam; ne non tam perſuaſus ab aliis, quàm ſponte ſuſcepiſſe eam videatur.

In contentione cuique materiæ accommodanda ſunt argumenta: quia non ubique eadem requiritur ſubtilitas; ſed quandoque ſufficit, ut probabilia dicantur. Rationibus miſceri debent varia orationis moratæ ſemina: item affectus hîc ciendi, aut ſedandi: amplificandum quoque, aut minuendum. Imò & ſalibus ac faceriis ſuus eſt locus. Hiſce omnibus ſi oratio temperetur, futurum eſt, ut animus altercatione laſſus in oratione illâ moratâ, ac feſtivâ, velut apud hoſpitem bonum, quietem ſuam

capiat:

capiat: tantoque mox alacriùs redeat ad pugnam.

De dictione ſatis liquet ex iis, quæ de epiſtolis diximus. Plato quidem γοργίεια illa, & nova ac poëtica frequentat: ſed minori id cum gloriâ facit: imò dithyrambicis iſtis, ac poëticis, multùm obſcurat orationem. Nempe traxit hoc à ſophiſtis: à quibus cum virtutibus vitia quædam hauſit. Quod judicium de eo, ut dixi, Ariſtotelis quoque, ac Dionyſii fuit, uti & Olympiodori. Contrà nihil eo eſt elegantius, quando Socraticâ ſimplicitate contentus, haut altiùs ſe attollit, quàm dialogi natura permittit. Sed de dialogo plura qui

a libro de dialogo. volet, Carolum Sigonium [a] adeat, virum & eruditione, & judicio longè præſtantiſſimum.

VI. DE STYLO SICCO SIVE ARIDO.

OPPONITUR tenui characteri dictio jejuna, ſive arida, ac ſicca. Quæ ſimiliter naſcitur è tribus, ſententiâ, verbo, & compoſitione. Sicca eſt ſententia, quæ imminuit rem. Ut ſi olim Romam quis appellâſſet Latii, vel etiam Italiæ caput, quæ rectiùs *caput orbis* dicebatur.

Verbum eſt ſiccum, quod non ſatis exprimit mentem dicentis. Ut in hoc: *Si Phalaris moleſtus fuit Agrigentinis.* Nec enim *moleſtiæ* vox ſatis eſt efficax ad ſignificandam ſævitiam. Ei tamen, qui Phalaridem defendere velit, uti liceat hujuſmodi ὑποκορισμῷ: quemadmodum liquet ex Ariſtotele lib. III. Rhetor. item iis, quæ de ταπεινώσει ſuperiori libro dicebamus.

Compoſitio ſicca eſt, ſi commata ſint frequentia: ut ſæpe fit apud Hippocratem: vel ſi periodi poſterius membrum importunè & intempeſtivè abſcindatur: ut apud Demetrium ex accuſatione Ariſtidis, quòd non veniſſet ad pugnam navalem prope Salamina: Ἀλλὰ [b] αὐτόκλητος ἡ μὲν Δημήτηρ ἦλθε, καὶ συνεναυμάχει· Ἀριστείδης δ᾽ οὔ. Quod mutilum dicendi genus nec Tacitus ſemper effugit, ut monet Cæſar Scaliger in IV. de re poët. cap. XXIV.

b Atqui Ceres ſua ſponte venit, & nobiſcum pugnavit: Ariſtides autem non.

De ſicco hoc & jejuno ſtylo ita ſcribit Cornificius: *Qui non poſſunt in illâ facetiſſimâ verborum attenuatione commodè verſari, veniunt ad aridum & exſangue genus orationis: quod non alienum eſt exile nominari. Cujuſmodi eſt hoc:* NAM *iſtic ad balneas acceſſit: ad hunc poſtea dixit, Hic tum ſervus me pulſavit. Poſtea dixit hic illi, Conſiderabo. Pòſt ille huic convicium fecit, & magis magiſque, præſentibus multis, clamavit.* FRIVOLUS *hic quidem jam, & illiberalis eſt ſermo. Non enim adeptus*

adeptus eſt id, quod habet attenuata figura, puris verbis, & electis, compoſitam orationem.

VII. De stylo mediocri, et vitio ejus.

Aequabilis ſeu mediocris dicendi character, ut ex Theophraſto ſcribit Dionyſius Halicarnaſſenſis, à Thraſymacho Chalcedonio primùm eſt inſtitutus, inchoatuſque; à Platone verò atque Iſocrate expolitus; ac demum à Demoſthene conſummatus. Hoc dicendi genus, neque majeſtatem verborum habet, aut gravitatem illam ſententiarum, quæ in grandi eſt; neque eſt ſubtili ac preſſâ oratione limatum, aut facetum, florens, leviterque ornatum, cujuſmodi eſt genus humile: ſed in confinio grandiloqui, ac infimi, conſtitutum, mediocres ſententias lectiori ſermone deſignat; nec aſpernatur figuras, quibus genus tenue exſuperat; nec multùm figuratum eſt, quo infra altiloquum ſubſidit. Rectè de eo ſtylo Tullius in Oratore: *Eſt interjectus, intermedius, & quaſi temperatus, nec acumine poſterioris, nec fulmine utens ſuperioris; vicinus amborum, in neutro excellens, utriuſque particeps, vel utriuſque (ſi verum quærimus) potiùs expers.* Itaque cujuſmodi in eo compoſitio, res, ac verba locum habeant; non difficile eſt cognoſcere ex iis, quæ de grandi ac tenui charactere diximus.

Mediocri generi opponitur fluctuans, & incertum. De quo ſic Cornificius: *Qui in mediocre genus orationis profecti ſunt, ſi pervenire eò non poterunt, errantes perveniunt ad confine genus ejus generis, quod appellamus fluctuans, & diſſolutum: eo quòd ſine nervis, & articulis, fluctuat huc, & illuc; nec poteſt confirmare, nec viriliter ſeſe expedire. Id eſt hujuſmodi:* Socii *noſtri, cùm belligerare nobiſcum vellent, profectò ratiocinati eſſent etiam atque etiam, quid poſſent facere, ſi quidem ſuâ ſponte facerent, & non haberent hinc adjutores multos, & malos homines, & audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere.* Non *poteſt hujuſmodi ſermo tenêre attentum auditorem. diffluit enim totus, neque quicquam comprehendens perfectis verbis amplectitur.*

CAP. VI.

DE USU TRIPLICIS CHARACTERIS; ITEM DE DIVISIONE DICTIONIS IN ATTICAM, ASIATICAM, RHODIAM.

ORATORIS *eſt, diſpicere, tum quod genus dicendi cuique cauſſæ conducat: tum etiam, quomodo in eâdem oratione, atque opere, pro argumento variet character. Quocunque autem eorum uti viſum erit, potiùs imitabimur Atticos, quàm Rhodios; & hos, quàm Aſiaticos. Ex quibus Attici erant preſſi, Aſiatici redundantes; Rhodii preſſi minùs, quàm Attici; minùs redundantes, quàm Aſiatici.*

I. DE DIVERSITATE CHARACTERIS PRO VARIETATE, VEL CAUSSÆ, IN ORATIONIBUS DIVERSIS; VEL ARGUMENTI, IN CAUSSA EADEM.

CUM verba ſint ſigna rerum, oratoris eſt, rebus accommodare dictionem. Itaque cauſſam tenuem potiſſimùm decebit genus humile. In cauſsâ gravi utemur genere grandi. Mediocri convenit genus temperatum. Ita Cicero tenui genere utitur pro Quinctio, & Roſcio Comœdo. At ſtylum mediocrem uſurpar pro lege Maniliá, pro Marcello, pro Cornelio Balbo, poſt reditum ad Quirites, & in Senatu. Sublimem adhibet pro Milone, inprimis in fine ejus, pro Rabirio, Catilinariâ II, Philipp. II, in Verrem, in Piſonem. Item Bucolicis magis conducit character tenuis; Georgicis medius; Aeneïdi ſublimis. Quod tamen commodè capiendum, ut mox dicam. Comœdiis quoque tenuis character aptus; tragœdiis, ſublimis; hiſtoriis, mediocris: quamquam Livius ſublimior ſit, humilior Cæſar. Sed hic non tam hiſtoriam, quàm commentarios ſcripſit: ut Cicerò ait in Bruto. Eoſque facilè ac celeriter fecit, teſte Hirtio *a*; quo nemo id melius ſcire potuit.

Nec ſolùm in diverſis cauſſis, diverſo utimur charactere: ſed, ut auctor eſt Fabius *b*, etiam in eâdem oratione genera diverſa locum habent. Siquidem orator ad conciliandum, mediocri; ad docendum, humili; ad concitandum, vehementi utitur charactere: ut ſuperiùs quoque diximus.

a *lib.* 8. *de Cæſaris bello Gallico.*
b *lib.* 12. *cap.* 10.

Idem

Idem fit in carmine: ut ex divino poëtâ oſtendit Scaliger lib. IV. de re poëticâ cap. I. *Nam,* inquit, *imum genus in illâ, Quò te Mœri, pedes? mediocre, in Gallo; ſummum, in Sileno. Par ratio in Georgicis: imum, aratio, & ſatio; ſummum, in peſtilentiâ; mediocre, in fabulâ Ariſtæi. Simile judicium in Aeneïde: ſummum genus in ſecundo, in ſexto; imum in ludis; medium in primo.* Interim, quod idem optimè obſervat, *differunt Virgilianæ humilitates in ſublimi ab humilitatis, in humili, ſpecie. Sublimitas verò ab humilitate in Aeneïde non ſpecie, ſed modo tantùm, ac gradu, diſtant.*

II. DE DISCRIMINE DICTIONIS ATTICÆ, RHODIÆ, ET ASIATICÆ.

AB hac verò diviſione characteris in ſublimem, tenuem, medium, diverſa eſt illa, in dicendi genus Atticum, Aſiaticum, & Rhodium. Quale unumquodque horum fuerit, malo veterum verbis explicare, quàm meis. Ac Tullius quidem de eo ſic loquitur in Bruto, ſive de claris oratoribus: *At verò extra Græciam magna dicendi ſtudia fuerunt: maximique huic laudi habiti honores illuſtre oratorum nomen reddiderunt. nam ut ſemel è Piræeo eloquentia evecta eſt, omnes peragravit inſulas, atque ita peregrinata totâ Aſiâ eſt, ut ſe externis oblineret moribus, omnemque illam ſalubritatem Atticæ dictionis quaſi ſanitatem perderet, ac loqui penè dediſceret. hinc Aſiatici oratores, non contemnendi quidem nec celeritate, nec copiâ; ſed parum preſſi, & nimis redundantes. Rhodii ſaniores, & Atticorum ſimiliores.* Idem Cicero in Oratore ad Brutum: *Semper oratorum eloquentiæ moderatrix fuit auditorum prudentia: omnes enim, qui probari volunt, voluntatem eorum, qui audiunt, intuentur, ad eamque, & ad eorum arbitrium, & nutum, totos ſe fingunt, & accommodant. Itaque Caria, & Phygia, & Myſia, quòd minimè politæ, miniméque elegantes ſunt, adſciverunt aptum ſuis auribus, opimum quoddam, & tanquam adipatæ dictionis genus; quod eorum vicini (non ita lato interjecto mari) Rhodii nunquam probaverunt; Græci autem multo minùs; Athenienſes verò funditus repudiaverunt; quorum ſemper fuit prudens ſincerumque judicium, nihil ut poſſent niſi incorruptum audire, & elegans.* Quinctilianus lib. XII. cap. X: *Antiqua quidem illa diviſio inter Aſianos atque Atticos fuit: cùm hi preſſi, & integri; contrà inflati illi, & inanes haberentur: & in his nihil ſuperflueret; illis judicium maximè, ac modus, deeſſet. Quod quidam, quorum & Santra eſt, hôc putant accidiſſe, quòd paullatim ſermone Græco in proximas Aſiæ civitates influente, nondum ſatis periti loquendi, facundiam concupierint; ideoque ea, quæ propriè ſignari poterant, circuitu cœperint enunciare, ac deinde in eo perſeverarint. Mihi autem orationis differentiam*

Digitized by Google

tiam feciſſe, & dicentium & audientium naturæ videntur: quòd Attici limati quidem, & emuncti, nihil inane aut redundans ferebant. Aſiana gens, tumidior alioquin & jactantior, vaniore etiam dicendi gloriâ inflata eſt. Tertium mox, qui hæc dividebant, adjecerunt genus Rhodium; quod velut medium eſſe, atque ex utroque miſtum volunt. Neque enim Atticè preſſi, neque Aſianè ſunt abundantes; ut aliquid habere videantur gentis, aliquid autoris. Aeſchines enim, qui hunc exilio delegerat locum, intulit eò ſtudia Athenarum; quæ, velut ſata quædam cœlo terrâque degenerant, ſaporem illum Atticum peregrino miſcuerunt. Julius Severianus præfat. a[illegible]. Rhet. *Proximè quærendum eſt, quo genere orationis uti debeat orator. Atticorumne nobis ſequenda ſit actio* a, *qui breves adſtrictique, & acres ſunt, purè inter res ipſas aculeoſque verſantes, quique affectum ex occulto petunt. An imitanda nobis ſit Aſianorum licentia, qui vagi, ac fuſi, rapere potiùs affectibus, quàm diſputationibus perſuadere, didicerunt.* SIT TAMEN *Romanus orator Aſiatico preſſior, Attico copioſior.* B. Hieronymus ad Ruſticum: *Aſiaticum tumorem Attico ſiccabant ſale.* Nec dubium, quin eodem ſpectet Petronii illud: *Nuper ventoſa iſthæc & enormis loquacitas Athenas ex Aſia commigravit, animoſque juvenum ad magna ſurgentes, veluti peſtilenti quodam ſidere, adflavit, ſimulque corrupta eloquentiæ regula ſtetit, & obmutuit.* Quæ verba vir eruditus eò referebat, quòd Alexander M. ſilentium impoſuerit oratoribus Atticis. Unde Seneca epiſt. XCIV: *Lacedæmona* (Alexander) *ſervire jubet, Athenas tacere.* Sed omnino Petronius queritur, jam Atticos etiam Aſiaticum dicendi genus aſſumſiſſe. Nec tamen nullum inter Aſiaticos diſcrimen erat. Quam ſententiam ſatis refellit Tullius ipſe in Bruto. ubi ſic ſcribit: *Genera Aſiaticæ dictionis duo ſunt. Vnum ſententioſum, & argutum, ſententiis non tam gravibus & ſeveris, quàm concinnis, & venuſtis: qualis in hiſtoriâ Timæus; in dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Menecles frater ejus fuit; quorum utriuſque orationes ſunt in primis, ut Aſiatico in genere, laudabiles. Aliud autem genus eſt, non tam ſententiis frequentatum, quàm verbis volucre, atque incitatum: quali eſt nunc Aſia tota; nec flumine ſolùm orationis, ſed etiam exornato & faceto genere verborum: in quo fuit Aeſchylus Gnidius, & meus æqualis, Mileſius Aeſchines. in his erat admirabilis orationis curſus; ornata ſententiarum concinnitas non erat.*

a *fort. leg.* dictio.

Etſi autem Attica dictio longè Aſiaticæ præſtet; non tamen hæc in adoleſcentiâ improbatur. Cujus cauſſa eſt, quòd paullatim luxuries illa Aſiatica, judicii falce reſecetur. Sin etiam in adulto luxuries ea remaneat, ſanè quæ venia adoleſcenti dabatur, non item dabitur adulto. Scitè eâ de re Tullius ibidem: *Si quærimus, cur adoleſcens magis floruerit dicendo, quàm ſenior, Hortenſius: cauſſas reperiemus veriſſimas duas.*

primùm,

primùm, quòd genus erat orationis Aſiaticum, adoleſcentiæ magis conceſſum, quàm ſenectuti. Inde commemorat, quæ de duobus Aſiaticæ dictionis generibus attuli. Iis continuò ſubjungit: *Hæc, ut dixi, genera dicendi aptiora ſunt adoleſcentibus; in ſenibus gravitatem non habent.* Et mox: *Erat excellens judicio vulgi, & facilè primas tenebat adoleſcens. etſi enim genus illud dicendi autoritatis habebat parum, tamen aptum eſſe ætati videbatur. Et certè, quòd & ingenii quædam forma lucebat, & exercitatione perfecta erat, verborumque adſtricta comprehenſio; ſummam hominum admirationem excitabat. Sed cùm jam honores, & illa ſenior autoritas, gravius quiddam requireret; remanebat idem, nec decebat idem.*

Cùm autem Attici fuerint adſtricti; Aſiatici redundantes: non immeritò quæritur, his, an illis, accenſeri Tullius debeat. Sanè à Bruto, atque aliis, ut Aſiaticum, reprehenſum eſſe conſtat. Sed parùm credibile eſt, ſummum oratorem id dicendi genus ſecutum, quod ubique improbaret. At verius, eos, quibus Lyſias in deliciis erat, Aſiaticos vocâſſe qui ab hoc dictionis genere longiùs abeſſent. Quorum errorem abunde refellit Fabius lib. XII. cap. X. Siquidem hoc pacto, non dico Iſocrates, ſed nec Aeſchines, nec Demoſthenes, Attici dicerentur. Sunt enim Lyſiæ admodum diſſimiles. Quare faiendum eſt, varia eſſe genera eorum, qui Atticè dicerent, eoſque omnes Atticè dicere, qui aliquo eorum generum optimè dixerint. Nec tamen diffitebor, Cicerone magis Atticum videri Salluſtium: ut qui nobis expreſſerit Thucydidem; cujus æmulum fuiſſe, etiam apud Velleium *a* legere eſt. Nec Quinctilianus *b Thucydidi opponere* a lib. 2.
Salluſtium veretur. Imò, ut M. Seneca *c* ait, *cùm ſit præcipua in Thucy-* b l. 10. c. 1.
dide virtus brevitas, hâc eum Salluſtius vicit, & in ſuis eum caſtris cecîdit. c lib. 9. controv. 1.
Atqui Thucydides inter Atticos habetur primus. Unde & eum potiſſimùm ſibi imitandum propoſuit Demoſthenes. Sanè quàm diligens fuerit Thucydidis imitator, cùm tam multa indicant, quæ Pæanienſis ille orator ex Thucydide deſumſit; tum quòd eum octies *d* d Lucianus πρὸς ἀπαίδευτον.
(*μνημονικῷ ἁμαρτήματι* Turnebus decies *e*, alius *f* ſepties ait) ſuâ manu deſcripſerit: ut neceſſe non habeamus, in partes advocare Arſe- e lib. 28. Adv. cap. 22.
nium, Monembaſiæ epiſcopum, qui in apophthegmatis Græcis, ex auctore neſcio quo, ſcribit, *ὅτι ποτὲ καείσης τῆς βιβλιοθήκης ἐν Ἀθήναις, καὶ συγκαεισῶν τῶν ἱστοριῶν Θουκυδίδου, αὐτὸν μόνον ἀπομνημονεῦσαι πασῶν, καὶ οὕτω μεταγραφῆναι ποιῆσαι.* f Rob. Titius lib. 4. aſſertionū. cap. 5.
Athenienſi bibliothecâ incenſâ, in quâ Thucydidæ adſervabatur hiſtoria, unum Demoſthenem, cùm eam memoriâ teneret, hanc deſcribendam curâſſe. Parum fidei huic narrationi habendum, mihi quidem non arbitrarium, ſed multo certiſſimum eſt. Interim hoc quo-

que indicio eſt, quàm ſtudioſè Thucydidem à Demoſthene lectitatum fuiſſe, Græci ipſi judicarint. At Demoſthene nec Athenas magis fuiſſe Atticas, ipſe agnoſcit Tullius. Sed & Calvum magis Atticum, ac Demoſtheni fuiſſe ſimiliorem, quàm Ciceronem, Marci Senecæ, & junioris Plinii auctoritate, oſtendit Adr. Turnebus lib. XXVIII. Adverſ. cap. XXII. Verùm non ſi Salluſtius, aut Calvus, magis Attici fuerint Tullio: eo Tullius Aſiaticis ſit aggregandus. Nam inter Atticos, & Aſiaticos, Rhodii fuere medii, ut antè vidimus. Etiam Julii Severiani verba, paullo antè memorata, occurrant: *Sit* ROMANUS *orator Aſiatico preſſior, Attico copioſior.*

CAPUT VII.

DE SENTENTIA EORUM, QUI QUATUOR STATUUNT CHARACTERES. AC INPRIMIS DE REBUS, VERBIS, ET COMPOSITIONE, PARTIM IN FLORIDO, PARTIM IN GRAVI GENERE DICENDI, SECUNDUM DEMETRIUM: ITEM DE SEPTEM IDEIS, ET EARUM PARTIBUS, JUXTA HERMOGENEM.

VIDIMUS *de tribus dicendi generibus, ſublimi, tenui, medio: item Attico, Aſiatico, Rhodio. At ſunt, qui quatuor ſtatuant genera dicendi: copioſum, breve, ſiccum, & pingue. Sed longitudo, & brevitas, accidunt omni characteri: ſiccum, & pingue, ſunt exceſſus ſtyli ſublimis, & tenuis. Pingue enim eſt ſublime, ſed tumidum. Siccum eſt tenue, ſed aridum.*

Demetrius etiam quatuor characteres poſuit: ſublimem, tenuem, floridum, & gravem. Sed floridum affectio eſt cujuſvis characteris; uti gravitas, grandis.

Interim affectionum quoque naturam ſcire opus: eoque expedit nôſſe, cujuſmodi utrobique res ſint, verba, ac compoſitio; de quibus præclarè Demetrius.

Nec ſeptem Hermogenis ideæ ſunt novi characteres, ſed trium characterum affectiones.

Affectiones iſtæ partim in omni ſunt oratione neceſſariæ, partim aliter ſe habent. Prioris generis ſunt perſpicuitas, & pulchritudo: poſterioris, magnitudo, celeritas, & mores. At veritas ſub moratâ oratione comprehenditur. Vis dicendi reſultat ex recto aliarum affectionum uſu.

In

In iis verò omnibus conſideranda ſunt hæc ſeptem: ſententiæ, methodus, dictio, figura, cola, compoſitio, & clauſula.

I. De eorum opinione, quibus genera dicendi sunt, copiosum, breve, siccum, et pingue.

NUNC eorum etiam ſententias expendamus, qui plures tribus characteres ſtatuerunt. Uti Macrobius fecit lib. v. Saturn. cap. 1: *Quatuor ſunt genera dicendi: copioſum, in quo Cicero dominatur: breve, in quo Salluſtius regnat: ſiccum, quod Frontoni adſcribitur: pingue & floridum, in quo Plinius Secundus quondam, & nunc, nullo veterum minor, noſter Symmachus luxuriatur.* Pingue & floridum genus poſtea ſecutus eſt Sidonius Apollinaris: ut ſiccum, quod Frontoni placuerat, Julius Titianus. Hoc cognoſcimus ex verbis ipſius Sidonii lib. 1. epiſt. 1. Eorum mentem non ſatis intellexit Barthius Adverſar. lib. XLVII. cap. IX. Quid verò mihi potiùs de iis videatur, expoſui lib. II. de Hiſtoricis Latinis cap. 1. Quæ nunc non repetam.

Quod autem ad πτερχοτομίαν illam attinet, eam eſſe vitioſam, arguit, quòd membra illius concurrant. Nam cùm priora duo reſpiciant quantitatem, breve nimirum, & longum, ſive copioſum: duo poſteriora ſpectent qualitatem, puta ſiccum, & pingue: nihil impedit, quo minùs, & ſiccum, & pingue genus, nunc breve ſit, nunc copioſum; & utrumque horum nunc ſiccum ſit, nunc pingue. Adde, quòd genus ſiccum, & pingue, non ſint veri characteres, ſed vitia eorum. Nam tenuis ſtyli vitium eſt ſiccum & aridum; grandis autem, tumidum ac pingue; ut ſuperiùs vidimus.

II. An recte Demetrius statuat characterem floridum, et gravem.

ETIAM Demetrius quatuor facit characteres: nimirum, μεγαλοπρεπῆ a, ἰσχνὸν, γλαφυρὸν, & δεινόν. Sed ſi hanc quoque diviſionem curatiùs expendamus, cognoſcemus, eam peccare trifariam. Primò enim omittit characterem mediocrem ſive temperatum. Deinde γλαφυρὸν b characterem facit, cùm ſit affectio tribus characteribus communis. Denique τὸ δεινὸν c fruſtra addit, cùm ſit grandis characteris

a *magnificum, tenuem, floridum, ac gravem.*
b *floridũ.*
c *gravem.*

a florido. cæteris pars ſive affectus. De ἀνθηρῷ *a*, ſive γλαφυρῷ, idem ac Demetrius ſenſiſſe videtur Fabius lib. XII, ubi hoc genus putat eſſe interjectum inter ἰσχνὸν, ſive tenue, & ἁδρὸν, ſive grande. Quamquam is non tam in re, quàm in voce peccat; cùm haut aliud ſignet genus, quàm æquabile. Propriè verò ſi ſumas, affectio fuerit, quæ characteribus miſceatur. Audiamus Proclum in chreſtomathiâ poëticâ: Ἀνθηρὸν ἢ κατ' ἰδίαν οὐκ ἔστι πλάσμα, ἀλλὰ συνεκφέρεται, καὶ συμμέμικται τοῖς εἰρημένοις. *Floridum per ſe non eſt dicendi genus; ſed iis, quæ diximus, commiſtum ſimul effertur.*

Ac quidem, quod de charactere ornato ac gravi diximus, vel ex ipſo Demetrio adſtrui poteſt. Nam ornatam ideam cum magnificâ ac tenui miſceri ait: itidemque conjungi fatetur gravem, tum cum magnificâ, tum cum tenui: ſolum verò magnificum ac tenuem characterem negat permiſceri, ſed alterum alteri vult eſſe contrarium. At ſi veræ ſint omnes unius generis ſpecies, eas ἀντιδιῃρημένας *b* eſſe neceſſe eſt, ne, quod dicitur, adpoſitum ſit in oppoſito. Verùm Demetrius hanc rationem ridiculam appellat; ridiculè ſanè; quemadmodum & adeò frigidè ad eam reſpondet, ut Neronianas quoque thermas refrigerare ejus poſſit oratio. Neque enim oſtendit, ſpecies, quæ commiſcentur, poſſe diverſos conſtituere characteres, ὅπερ ἔδει δεῖξαι *c*: verùm docet, eas conjungi ac commiſceri poſſe; quod οὐδὲν πρὸς ἔπος *d*, atque adeò à nobis potiùs, quàm Demetrio, facit.

b oppoſitas.

c quod demonſtratum oportuit.

d *nihil ad rem.*

III. QUOTUPLEX SIT VENUSTAS.

UTCUNQUE verò, cùm Demetrius venuſtatem, & gravitatem, à magnifico, medio, ac tenui ſtylo characteres facit diverſos, affectiones cum characteribus confundat: non tamen eo minoris cenſenda ſunt, quæ de utrâque illâ affectione præcepit. Siquidem, ad profectam cujuſque rei intelligentiam, etiam affectionum notitiâ opus eſt. Quare præcipua eorum, quæ de utrâque illâ à Demetrio prodita ſunt, proximè ſubjiciam, ac compluria, quæ lucem iis fœnerent, miſcebo. Longior eram futurus, niſi, poſtquam de Demetrio dixerimus, animus foret agere de ideis Hermogenis: ubi non pauca itidem afferam, quæ Demetrio etiam alluceant facem. Nunc ab iis, quæ de venuſtate tradidit Demetrius, initium eſto.

Venuſtas eſt duplex: quædam levior, quæ Comicis etiam convenit: gravior altera, grandiorque, quâ & Epici utuntur. Levioris unde

unde exempla petantur, Demetrius docet his verbis: *οἷον αἱ Ἀριστοτέλους χάριτες, καὶ Σώφρονος, καὶ Λυσίου. Cujuſmodi ſunt venuſtè ac feſtivè dicta Ariſtotelis, & Sopbronis, & Lyſiæ.* Verùm Ariſtoteli hic non eſt locus; etſi hoc nomen legatur in Florentinâ Victorii editione, & Pariſinâ Morellii. Planéque (ut primus obſervavit Franciſcus Maſſovius, qui Latinè Demetrium reddidit) Ἀριστοφάνους legendum; quo Comico nihil eſt feſtivius. Utinam modò non ſalibus ſuis ſic eſſet abuſus in ridendo Socrate, viro infinitis partibus ſe meliore. Subjicit deinde Demetrius Sophronis Syracuſani mimos. Quorum & Ariſtoteles meminit in primo de re Poëtica. Item Pollux *a*, Athenæus *b*, atque alii. Tanti verò eos fecit Plato, ut non ſolùm è Sicilia primus in Græciam inveheret; ſed etiam, cùm moreretur, habuerit capiti ſuppoſitos: uti Valerius Max. *c* ac Fabius Quinctilianus *d* ſunt auctores. Plura cùm de Sophrone hoc, tum de mimis, attulimus in ſecundo de Arte Poëtica. Tertius, quem memoret Demetrius, eſt Lyſias orator: ex cujus oratione contra Aeſchinem Socraticum, non à Demetrio ſolùm, ſed etiam Athenæo, extremo ἐρωτικοῦ, ſive libri tertiidecimi, refertur hoc de vetulâ Aeſchinis amaſiâ: *ἧς ῥᾷον τοὺς ὀδόντας ἀριθμῆσαι, ἢ τῆς χειρὸς τοὺς δακτύλους· cujus faciliùs dentes numerare poſſis, quàm manûs digitos.* Alterum etiam Demetrius exemplum ſubjungit, *Ὅσας ἄξιος ἦν λαβεῖν πληγὰς, τοσαύτας εἴληφε δραχμάς. Quot dignus erat accipere plagas, tot accepit drachmas.*

a lib.10. cap.20.
b lib.8.
c lib.8. cap.7.
d lib.1. cap.17.

Major verò grandiórque venuſtas, vel ad dignitatem, atque amplitudinem adhibetur, vel ad exacerbandum. Prioris generis eſt hoc primo Aeneidos:

At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Irrigat, & ſolum gremio Dea tollit in altos
Idaliæ lucos: ubi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci adſpirans complectitur umbrâ.

Huc pertinet, cùm Homerus in ſexto Ulyſſeæ Nauſicaam comparat Dianæ: quod Maro imitatus Didoni accommodat primo Aeneidos: infeliciter quidem, ut ex Valerio Probo Agellius tradidit lib. IX cap. IX: at rectè, ſcitéque, ut judicat acutus talium cenſor Cæſar Scaliger.

Poſterior eſt terribilis, & ἐμφατική: ut quando Homerus Polyphemum, donum hoſpitale Ulyſſi parantem, ſic loquentem inducit *e*:

Οὖτιν ἐγὼ πύματον ἔδομαι μετὰ οἷς ἑτάροισι,
Τοὺς δ' ἄλλους πρόσθεν· τόδε τοι ξεινήιον ἔσται *f*.

e Iliad. 1. verſ. 369.
f Vtin, ſeu Neminem, ego poſtremū comedam poſt ſuos ſocios: Alios quidem priùs; hoc tibi hoſpitale munus erit.

Nam lepôre iſtoc apertè adeò immanitatem Polyphemi ob oculos ponit,ut clariùs non potuerit. Paris venuſtatis exemplum habemus apud Xenophontem. Nam in ſexto Ἀναβάσεως, cùm Græci apud eum induxiſſent mulierem,quæ pyrricham ſaltaret: interrogâſſe ait Paphlagonum legatum,num Græci etiam mulieres belli ſocias haberent: at reſpondiſſe Græcorum quendam, has eſſe, quæ regem eorum,relictis caſtris,fugere coëgiſſent. Duplex enim ex venuſtate eâ provenit acrimonia: una quidem inde, quòd Græcorum mulieres non forent è mulierum vulgo,ſed quaſi Amazones: altera autem, quòd ea eſſet imbellia ac infirmitas Paphlagonum Regis,ut feminæ quoque eum adegerint ad fugam capeſſendam, ſi ſaluti ſuæ conſultum cuperet.

Præterea Veneres diſpeſcuntur in eas,quæ inſunt rebus ipſis,quæque in tractatione poſitæ ſunt, vel in utroque. Rerum ipſarum venuſtas eſt,ſi loquamur de amoribus,conviviis,choreis,hortis,& aliis id genus: quæ venuſta forent,licet ab Hipponacte,poëta aſpero, ac virulento,proferrentur. Nam quis unquam Hymenæum cecinit iratus? aut ex Cupidine fecit Erynnyn,aut ex riſu ploratum?

Tractationis eſt venuſtas,cùm rebus naturâ injucundis, atque odioſis,quædam conciliatur delectatio. Cujus artificii ſcitum nobis exemplum præbet Xenophon lib. 11 Κύρου παιδείας. Ut qui etiam in Aglaitada Perſa,homine prorſus inficeto,atq; illepido,lepidum quid ac facetum repererit,cùm ait: Ῥᾷόν ἐστι πῦρ ἐντεῖψαι ἀπὸ σοῦ, ἢ γέλωτα. *Facilius ſit ex te ignem excudere,quàm riſum.*

At tum naturâ,tum tractandi ratione, venuſtum eſt illud Homericum, Odyſſ. τ:

a *Sicut verò, quando Pandarei filia Chloreïs luſcinia Bene canit,vere recens, Arborũ in foliis ſedens denſis &c.*

> Ὡς δ' ὅτε a Πανδαρέου κούρη Χλωρηῒς ἀηδὼν
> Καλὸν ἀείδῃσιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο,
> Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσι &c.

Ubi à natura rei eſt jucunditas,cùm memorantur ver, & luſcinia. At à tractatione eſt,cùm luſcinia vocatur *Pandarei filia* (Pandionis alii dicunt:)item cùm *Chloreïs* dicitur,h.e.propago Chloridos nymphæ, Zephyro nuptæ,unde *Zephyritis* appellatur à Catullo,carm.de Coma Beronices. Atque hæc venuſtas etiam ſe offert in Maronis iſtoc b, quod ex Homerico illo expreſſum videtur:

> *Qualis populeâ mœrens Philomela ſub umbrâ*
> *Amiſſos queritur fœtus.*

b 4. Georg. verſ. 511.

IV. De

IV. DE SENTENTIIS VENUSTÆ ORATIONIS.

VIdimus varia venuſtatis genera: nunc explicabo, quomodo tractationis artificio venuſta reddatur oratio. Conſiſtunt Veneres iſtæ in his tribus; ſententiis, locutione, & compoſitione. Sententiarum venuſtas oritur è quinque locis.

Primus eſt è proverbiis: unde & Sophron quandoque tria accumulat adagia, ut ſic augeat venuſtatem, ac lepores.

Alter eſt è fabula, ſeu vetere, ſeu nova. Veteris exemplum apud Ariſtotelem habemus in nono Animalium libro cap. XXXII *a*; ubi, cur aquila, ſenio confecta, fame pereat, hanc reddit rationem, quòd cùm homo foret, hoſpites ſoleat injuriâ afficere. Novæ exemplum tale. Quidam, cùm retuliſſet de fele, pro Lunæ eam incremento, ac decremento, gliſcere, vel extenuari, (quod de oculis Solis alii *b* prodidere) ſubjecit, hoc occaſionem præbuiſſe fabulæ, quâ Luna dicitur felim peperiſſe. Omnino enim lepidum eſt quiddam, felem dicere Lunæ prolem; quaſi Belga vocet eam *manekint*. Simile eſt, quod ex Simonide relatum Zenodoto, ut Eraſmus nuncupat, vel Zenobio *c* potiùs, & Suidæ, de origine proverbii, quod eſt de riſu Sardonio; fuiſſe olim virum ex ære à Vulcano fabrefactum, nomine Talum; quem cùm Sardi prohiberent in Cretam proficiſci, in ignem inſiluiſſe, pectorique admoviſſe Sardos: eos verò, cùm calore æris ringerentur, ridentibus ſimiles in complexu ejus periiſſe. Sed hæc fabula etiam horrorem incutere idonea eſt.

a ſive, ex diſtinct. Cæſaris Scaligeri, cap. 41, ſect. 225.

b Agellius lib. 20. cap. 8.

c Centur. 5 proverb. 85.

Tertius locus eſt ex timore immutato, cùm metus inanis vertitur in riſum. Vt ſiquis, cingulum videns, ſerpentem putârit, aut ſi, conſpecto clibano, crediderit eſſe hiatum terræ. Cujuſmodi comœdiis conveniunt.

Quartus eſt locus ex imaginibus. Vt cùm Ariſtophanes in Avibus gallum gallinaceum eſſe ſimilem ait Medorum regi: ac regi quidem, quia is purpurâ eſt indutus; ſimiliterque gallus ſit purpureus: vel quia mane, canente gallo, de lecto deſilimus, haut ſecus, ac clamante rege, metuimus nobis. Regi verò Medorum eum confert, quia avis hæc criſtam gerat erectam, haut ſecus ac Medorum rex eo differt à principibus viris, quòd ipſe κυρβασίαν ſive tiaram geſtet ὀρθὴν, h. e. rectam, ſive in ſublime erectam: cæteri verò ferant προβάλλουσαν, ſive κεκλιμένην, h. e. inflexam, ſive deorſum vergentem. Quod diſcri-

men ſtatuunt, præter Ariſtophanem, Xenophon lib. II & VIII Ἀναβάσεως Κύρου, & Plutarchus lib. περὶ φιλαδελφίας, & II de Fortun. Alex. Vt mittam Dionem Chryſoſtomum, Lucianum, Eunapium, Heſychium, & Suidam: quorum verba legas apud Briſſonium in primo de Regno Perſarum.

Quinctus eſt locus ex hyperbolis, non tamen quibuſlibet. Quædam enim magis ſunt ridiculæ, quàm venuſtæ. Qualis illa, quando Ariſtophanes, ingluviem Perſarum ſugillans, refert, eos in furno aſſâſſe boves pro panibus: vel cùm alius ait, Medocem, Thracum regem, bovem integrum geſtâſſe. Quæ, ut invenuſta, ſic frigida eſſe, eoque magnifico etiam ſtylo adverſari, dicebamus libri hujus cap. IV ſect. III. At hyperbolæ iſtæ verè ſunt venuſtæ, non item ridiculæ, quibus gaudet Sappho: ut, *auro magis aurea*, & ſimiles.

Vt verò meliùs diſtinguantur hyperbolæ venuſtæ à ridiculis: opera erit exponere, quantum diſtet ridiculum venuſto.

Ac primùm differunt hæc materiâ. Quæ in venuſto fuerint Nympharum horti, & Cupidines. Neque enim iſta ridemus. Sed riſui materiam præbent Irus, & Therſites; in quibus eſt deformitas ſine dolore, aut admiratione.

Præterea diſcrepant dictione: quæ in venuſtis eſt pulcra; in ridiculis humilis, ac vulgaris. Nam, in expoliendis ridiculis operam inſumere, tantumdem eſt, ac ſimiam exornare. Hac parte præit nobis Sappho: quæ planè ſuavi utitur dictione: ac Cupidines, aëra, halcyones, & alia id genus inſerit orationi. Contrà, quando irridet ſponſum agreſtem, & janitorem in nuptiis verſantem, verba adhibet humilia, magiſque pedeſtria, quàm poëtica, ſic ut nequeant accommodari ad lyram, vel chorum canentium, ſed exigatur chorus ſive multitudo loquentium.

Adhæc diſcrimen eſt ratione voluntatis, ac finis, ſive effectus. Nam venuſta propoſitam habent delectationem: eam conſequitur laus. At qui ex ſcurrilibus captat riſum, rideri ipſe, ac eſſe contemtui meretur: nec videtur deſpectum illum recuſare, qui ſuos ſic componit mores.

Denique locis ſeparantur. Ridicula comœdiis, mimis, ac ſatyris conveniunt: tragœdiis nihil æquè inimicum. Atque hæc de venuſtæ orationis ſententiis.

V. DE

V. De verbis venusti sermonis.

PRIUSQUAM verò exponamus, cujuſmodi verba orationi adferant venuſtatem, diſtinguendum inter eá, quæ Grammaticis venuſta dicuntur, quæque hujuſmodi ſunt ſecundùm Muſicos. Grammaticis, uti & Theophraſto, hoc nomine vocantur, quæ ſignificant res adſpectu jucundas: ut *floriferum*, & *auricomum*. Vel gratas auditu, ut *medulla, binnulus, perennis:* quæ aures demulcent ob concurſum liquidarum LL, vel NN. Vel denique, quæ ſignificandi modo id molliunt, quod foret ingratius, ſi propriè magis diceretur: ut *ſenex* pro decrepito; *matrona*, pro vetula. At Muſicis dulcia ſunt, tum verba λεῖα, levia, ut *Eous:* tum τραχέα, aſpera; ut *murmur:* tum ἀπαγῆ, compacta, ut *bonitate:* tum ὀγκηρὰ, tumida: quæ in tribus conſiſtunt, πλάτει, μήκει, πλάσματι, longitudine, latitudine, fictione: velut βροντᾶα, [a] pro βροντῆ: quod præter fictionem (eſt enim à ſono factum) tum longitudinem habet ex ſyllabis longis; tum latitudinem ex Doriſmo. Dores enim verbis gaudent latis, ſoniqueagreſtis: unde de Doricis mulieribus ſic Theocritus Idyll. XV:

Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι πλατυάσδοισαι ἅπαντα [b].

Ubi ſcholiaſtes πλατυάσδοισαι interpretatur Δωρίζουσαι. Nam inquit: οἱ Δωριεῖς πλατυστομοῦσι, τὸ Α πλεονάζοντες [c]. Atque hoc in cauſſa eſt, cur Græci in Comœdiis, ſalsè aliquem riſuri, non Atticâ id faciant dialecto, ſed Doricâ. Nempe habet lingua Attica præ dialectorum cæteris quiddam dictis conveniens urbanis.

Porrò ex generibus hiſce Muſicis elegantiam afferunt ſermoni verba levia: nec compacta prorſus improbantur. Theophraſto autem univerſa hæc ad orationis conferunt venuſtatem.

Hinc jam particulatim magis exponam, quibus verborum generibus ſermo reddatur ſuavis, ac venuſtus. Sunt ea numero XIV.

Primus eſt locus verbis conciſis: hoc eſt, quando paucis effertur, quod, ſi pluribus diceretur, invenuſtius foret. Exemplum ſuggerit Xenophon. lib. III Ἀναβάσεως, narratione de Apollonide Bœoto. Cùm enim memoráſſet, quomodo Agaſias Stymphalius ei exprobráſſet, quòd nec Græcus foret; ut qui aures haberet perforatas, ſive annulatas, more Lydorum, (Afrorum [d] etiam addere potuerat) verè, quod dicitur, tribus verbis ſubjungit, καὶ εἶχεν οὕτως. *Et ſic erat.* Quanto hoc, paucis adeò, non verbis modò, ſed etiam ſyllabis, comprehenſum, venuſtius eſt, ac lepidius, quàm ſi ſic pluribus extuliſſet: *Ac,*

[a] *a tonitru.*

[b] *Sicut columba odioſè strident, ore diducto omnia pronunciantes.*

[c] *Dores enim lato diducto ore pronunciant, vocalem A ſupra modū frequentantes.*

[d] *Plautus Pœnul. act. 5. ſc. 2.*

quod ab Agaſia dicebatur, de auribus ejus perforatis, id ſe prorſus ſic habebat. Atque huc Demetrius etiam refert διλογίαν, ſive orationem res duas ſignificantem. Quale eſt, cùm Amazon dicitur zonâ dormiiſſe non ſolutâ: Nec enim ſolùm ſignificatur, quod verba indicant propriè ſumta: ſed præterea per μετωνυμίαν, ſive μετάληψιν antecedentis, indicatur, adhuc eſſe virginem, non verò λυσίζωνον *a*. Nam non Latinis modò, uti Catullo epigr. II; ſed ſubinde etiam Græcis, ſicuti de Theocrito; & Apollonio, Scaligero oſtenſum *b*, eæ, quibus virginitas violatur, zonam ſolvere dicuntur.

a quæ zonam ſolviſſet.
b *ad Catulli epig. 2.*

Alter eſt locus ab ordine verborum. Vt apud Xenophontem de Cyro Rege, Syenneſium cum muneribus à ſe dimittente. Quippe ait, dediſſe illi, & munera, & equum, & tunicam, & torquem, & agrum non ampliùs diripi. Nam periiſſet venuſtas, ſi poſtremum donum, quod planè erat inuſitatum, initio, aut medio, collocâſſet.

Tertius anadiploſi locus datur. Vtcunque enim hæc figura ſæpius conferat ad vehementiam, atque acerbitatem: lepidiſſima tamen Sappho hac uti figurâ novit ad venuſtatem. Vti liquet exemplo, quod ſuperiori libro cap. III. ſect. VII adducebamus. Prius ſponſam inducit dicentem: *Virginitas, virginitas, quò me relictâ abis?* Ac deinde virginitas apud eandem reſpondet, *Non amplius veniam ad te, non ad te amplius veniam.* Venuſtatem hujus dicti non ſatis aſſecutus eſt Petrus Victorius, cùm Παρθενία proprium feminæ nomen eſſe arbitratur. Nec enim ſponſa alloquitur feminam morientem, quod doctiſſimus ille vir putavit: ſed ſuam affatur virginitatem, ſponſo jamjam libandam.

Quartus locus eſto anaphoræ. Vt in illo ejuſdem Sapphûs: Ἕσπερε, πάντα φέρεις, φέρεις οἶνον, φέρεις αἶγα, φέρεις ματέρι παῖδα *c*. Vbi præcipua eſt venuſtas ex repetitione verbi.

c Veſper, omnia fers, fers vinum, fers caprum, fers matri filiam.

Quinctus eſt locus verbis quæ de ſuo in alienum domicilium immigrarunt. Vt *flos ætatis, ocellus Italiæ*. Hermogenes huc etiam refert id apoſtrophes genus, quod ad res fit inanimas. Hujuſmodi eſt illud Plautinum Curcul. act. I. ſc. II:

Peſſuli, heus peſſuli, vos ſaluto lubens,
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obſecro.
Gerite amanti mihi morem, amœniſſimi:
Fite cauſâ meâ Lydi barbari:
Suſſilite obſecro, & mittite iſtanc foras,
Quæ mihi miſero amanti ebibit ſanguinem.

Sed

Digitized by Google

Sed in eo deceptus eſt Hermogenes, quòd apoſtrophen inter ſchemata λέξεως reponeret. De quo dictum nobis lib. v. cap. VII. ſect. III.

Sextus eſt locus compoſitis; etiam dithyrambicis. Vt illo ad Ditem Patrem: Δέσποτα Πλούτων, μελανοπτερύγων· *Domine Pluto, nigraliger.* h. e. nigris alis prædite. Vel, ut codices alii, μεγαλοπτερύγων· *magnaliger.* h. e. magnas alas gerens. Simile eſt Homericum πτολίπορθος. Quod expreſſit Plautus Milite Glorioſo act. IV. ſc. II:

Exprome benignum ex tete ingenium, urbicape, occiſor regum.

Talia comœdiis & ſatyris maximè conveniere, air Demetrius.

Septimus eſt locus iis, quæ Demetrius vocat ἰδιωτικὰ ὀνόματα, h. e. vulgaribus verbis, ſive è plebe hauſtis. Vbi videndum, ut tempeſtivè uſurpentur. Tale eſt μονώτης, pro homine ſolitario, apud Ariſtotelem in Nicomachiis *a*. Atque ab eodem in Hiſtoria Animalium *a lib. 1.* lib. IX. cap. XL *b*, apibus migraturis tribuitur φωνὴ μονῶτις, καὶ ἴδιος, *cap. 8. &* quod Gaza tranſtulit, *vox ſolitaria, & peculiaris*: Cæſar Scaliger rectiùs, *lib. 8. c. 5.* *vox ſingularis, ac certa.* Nec enim hoc vult philoſophus, æquale eſſe *b ex di-* apium migrantium murmur: cùm non minùs bombi tum differant, *ſtinct. Ca-* quàm in agmine hominum omnis ætatis, voces inter ſe diſtant: ſed *ſaris Sca-* ſententia eſt, migrantes edere vocem ſingularem, ac diſcrepantem *ligeri cap.* planè ab ea, quam alio edunt tempore. Hujuſmodi ἰδιωτικά, ſive *64. ſect.* vulgaria, è Latinis adduximus lib. IV. cap. I. ſect. V. Apud Plautum *357.* quidem multa habemus talia: ſed quando loquentes inducit ſervos, lenones, paraſitos: ut in talium delectu ſit magno opus judicio. Ad hoc genus refero quoque ficta, quæ Græcis ὀνοματοποιηθέντα. Magnificentiam gignere dicebamus in ſublimi charactere. Sed hoc non impedit, quo minùs eadem pariant venuſtatem.

Octavus eſto locus illis ex uſurpatione, ſive, ut Demetrius inquit, τοῖς παρὰ τὴν θέσιν, hoc eſt, nominibus præter conſuetudinem ad aliud genus applicatis. Vt ſi pſittacum dicam adulari adulatoribus. Quippe in avem ludens, velut in hominem, vocabulo de ea utor minimè uſitato. Interea poſſis hunc locum complecti ſub quincto, qui eſt de metaphoris.

Nonus eſt locus τῆς παραβολῆς, ſive Collationis. Eius tale exemplum ſuppeditat Sappho apud Demetrium:

Πέῤῥοχος ὡς ὅτ᾽ ἀοιδὸς ὁ Λέσβιος ἀλλοδαποῖσιν.

Quod Victorius transfert, *Perrochus excellit, ſicuti præ alienigenis cantor Lesbius.* Ac ſimiliter capit in tabulis ſuis Rhetoricis, quibus Ariſtotelis & Demetrii artem expreſſit, Raphaël Cyllenius Angelus.

Sed

Sed omnino ſententia eſt: *Excellit, ut cantor Lesbius præſtat alienigenis.* Similis eſt error, ac cùm Παρθενία apud eandem poëtriam proprium nomen putavit; ut ſuprà vidimus. Sanè dicitur πέρριχος ἀντὶ τοῦ ὑπέροχος. περρέχειν ἀντὶ τοῦ ὑπερέχειν, teſte Heſychio. Elegantia Sapphûs in eo conſiſtit, quòd comparat cum Leſbio cantore; non, ut poëtæ

a *lib.* 3. *verſ.* 1057. ſolent, cum Sole; ſicuti è Latinis Lucretius *a* Epicurum ſuum: qui, ejus judicio,

--- Omnes
Reſtinxit ſtellas, exortus uti ætherius Sol.

b *lib.* 1. *od.* 12. Neque cum Luna, quomodo Horatius *b* ait:

--- Micat inter omnes
Iulium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.

Quæ quidem magnificentiora ſunt; ſed & hyperbolica magis, ac poëtica. Subjungit Demetrius alterum etiam exemplum è Sophrone, Troianis, velut pueris, illudente. Sed in eo dubium, utrùm φιλατὺς ſcribendum ſit, pro φιλητὺς, ut in duobus codd. reperit Victorius: an verò φιλτάτυς, quod in aliis eſt libris.

Decimus eſt τῆς ἐκ μεταβολῆς, ſive ab immutatione conſilii: ut cùm revocamus ea, quæ diximus, quaſi pœnitudine priorum ducamur. Vt in illis Sapphûs: Ὕψι δὴ τὸ μέλαθρον ἀείρετε, τέκτονες· γαμβρὸς εἰσέρχεται ἴσος Ἄρηϊ, ἀνδρὸς μεγάλου πολὺ μείζων. *In altum attollite ſuperum limen, fabri lignarii. Ingreditur ſponſus æqualis Marti, viro magno multo major.* Nam quia nemo æqualis eſſe valeat, corrigit, quod dixerat priùs. Citat verò hunc locum etiam Hephæſtio.

Vndecimus eſt, cùm alienum orationi verſum aptè inducimus. Vti ab Ariſtophane factum in Nubibus. Vbi ridet Jovem, quòd cùm fulmine debeat impetere malos, pravoſque: illud torqueat in templa ſibi ſacrata. Hoc meritò impiè dictum videri poterat Athe-

c *Odyſſ.* Γ. *verſu* 278. nienſibus. Igitur non callidè minùs, quàm ſcitè, ait: Ἀλλὰ τὸν ἑαυτοῦ νεὼν βάλλει, καὶ Σούνιον ἄκρον Ἀθηνῶν. Vbi alludit ad Homericum illud *c*:

d *Sed cùm ad Sunium ſacrum pervenimus promontorium Athenarum.*

Ἀλλ' ὅτε Σούνιον ἱρὸν ἀφικόμεθ' ἄκρον Ἀθηνῶν *d*.

Quomodo conſecutus eſt; ut non tam ipſe, quàm Homerus ridere Jovem videretur. Habere ea res ingenii laudem videtur. Vti & cùm Sophron de mulieribus loquitur, tanquam de piſcibus. Nam piſces videtur nominare, cùm revera deſignet naturam, ſive muliebria, quæ piſces illi formâ referunt. Sed ejuſmodi, fatente ipſo Demetrio, obſcena ſunt, ac turpia, & ut ferri ſoleant in Mimis, indigna

digna tamen ſunt non oratore modò, ſed etiam viro gravi, ac quocunque honeſti & verecundiæ amanti. Quare talium locum potiùs occupent allegotica. Vt in illo Ciceronis pro Sextio: *Cùm in hanc Reip. navem, ereptis Senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum, ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego unus deditus eſſem, incurſuræ viderentur.*

Duodecimum locum conſtituunt ἀπροσδόκητα, ſive quæ præter exſpectationem dicuntur. Vt cùm apud Homerum Cyclops ait, hoc muneris loco habiturum hoſpitem Vtin, quòd eum poſtremum eſſet comeſturus. Neque enim vel Vtis, ſive Vlyſſes, vel etiam, qui legit, hujuſmodi munus exſpectabat.

Decimumtertium locum obtinent παρομοιώσεις, ſive membra ſimilia. De quibus in periodotùm doctrina, & ſchematologia, abunde egimus.

Poſtremus locus datur accuſationibus tectis. Vt apud Xenophontem in ſeptimo Ἀναβάσεως, ubi narrat, quomodo Seuthis, Thracum rex, cùm ad convivium invitâſſet Xenophontem, ac cæteros Græcorum duces, Heraclidem quendam ſubornârit, qui ſingulos convivarum accederet, eóſque hortaretur, ut honoris gratiâ aliquid Seuthi dono darent. Siquidem eo pacto tectè accuſat ſordes, atque avaritiam Regis. De verbis vidimus.

VI. De compositione orationis venustæ.

Accedamus nunc ad poſtremam partem, quæ eſt de Compoſitione ſermonis venuſti. Fit hæc bifariam inprimis.

Ac primùm verſibus, ſive integris, ſive dimidiatis, modò ita trajiciantur verba, ut non appareat eſſe verſus.

Deinde ſi quidem verſus non fuerint; in clauſulis tamen quiddam ſit verſui non abſimile; unde voluptas prope par, ac ſi verſus foret, auribus creatur. Hujuſce rei exempla, Demetrio teſte, plurima ſunt apud Peripateticos: in his Dicæarchum Meſſenium; de cujus ſcriptis multa diximus in opere de Hiſtoricis Græcis. Item apud Platonem, Xenophontem, Herodotum quoque, ac fortaſſe etiam Demoſthenem. Solus enim Thucydides eſt, qui fugerit compoſitionis elegantiam. Platonica verò compoſitio eo ſimilis eſt metro, quòd habeat εἱρμὸν, καὶ συνάφειαν a: tum etiam, quòd membra neque ἕδραν b habeant, neque μῆκος c: hoc eſt, neque exilia adeò, paucarumque ſint ſyllabarum, ut velut ſeſſiones habeant; neque planè ſint

a *connexionem, & continuationē.*
b *ſeſſionē.*
c *longitudinem.*

extenſa, longaque. Illud enim ſubtile eſt, & acre: hoc verò magnificum.

VII. DE VITIO VENUSTATIS MALE AFFECTATÆ.

EXPOSUIMUS, quæ formam pariant venuſtam. Quia verò multi, dum venuſtati ſtudent, in vitium incidunt contrarium, quod Græci κακοζηλίαν appellant, Fabius ſimiliter *malam affectationẽ* vocat: operæ fuerit, ſi Demetrii exemplo addamus, quomodo & hîc peccari ſoleat in tribus iſtis; ſententiâ, verbis, & compoſitione.

Sententia eſt invenuſta, cum quidam, ad exprimendam duplicem Centauri naturam, diceret, *Centaurus ſe ipſum equitans.* Ac invenuſtius etiam iſtud de eodem: *Equus ructans hominem, & homo cacans equum:* etſi venuſtè dictum Euſtathio videatur. Similèque, ſiquis in certamine Olympico ſic alloquatur Alexandrum M. *Curre matris tuæ nomen.* Nempe quia hæc Olympias vocaretur.

Verborum eſt affectatio in iſto, Ἐγέλα τῦ ῥόδον ἡδύχροον: quod Victorius vertit, *ridebat roſam ſuavicolorem.* Malim *ridebat roſa ſuavicolor.* Ubi neque illud *riſit* ſatis convenit roſæ: neque appoſitum *ſuavicolor*, cui vix in poëmate fuerit locus.

Cõpoſitio fuerit invenuſta, ſi ea fuerit anapæſtica, ſimiliſve metris fractis, & omnis expertibus dignitatis. Ejuſmodi ſunt verſus Ionici, qui aliter Sotadei. Guilielmus Morellius pro Σωτάδεια edidit σώματα. Sed meliùs Σωτάδεια Victorius. Sic verò dicuntur à Sotade poëta, qui eo genere Carminis excelluit: uti & poſtea filius Apollonius: ante autem Alexander Aetolus, & Pyres Mileſius, & Alexis. E Latinis, qui hoc utantur, ſupereſt Terentianus Maurus: ſecutuſque exemplum Cæſar Scaliger in Ἐπιδορπίδων libris.

VIII. DE GRAVI ORATIONIS FORMA: AC PRIMUM DE SENTENTIIS, ET DICTIONE.

POSTQUAM de venuſta, ac eleganti formâ, dictum: nunc videndum erit nobis de forma gravi: in qua itidem attendemus hæc tria, ſententias, verba, ac compoſitionem.

Sententiæ, ſive res, per ſe acerbæ ſunt, licet non proferantur acerbè. Ut in illo Demoſthenico; *Si cerebrum habetis in capite, non verò in calci-*

calcibus. Nam utcunque languidè pronuncies, per ſe grave eſt, atque acerbum.

Locutio, ſive dictio gravis, proficiſcitur, partim à figuris, partim à verbis ſingulis. Figuras intellige tam λέξεως, quàm διανοίας. Prioris generis eſt *ἀναδίπλωσις*, vel potiùs ἐπίζευξις, quandoquidem in Demetrii exemplo vehemens ineſt repetitio. Ejuſdem generis ſunt *ἀναφορὰ, ἀσύνδετον, κλίμαξ*: quorum exempla abunde in σχηματολογίᾳ adduximus.

Poſteriotis verò generis ſunt præteritio, apoſiopeſis, proſopopœia. Ac de his quoque lib. IV in ſchematibus διανοίας ſatis actum. Iis verò adde aliquot ſchemata, de quibus Demetrius perperam tractat in verborum doctrina. Ac primò imagines: ut quæ ob brevitatem habeant acre quiddam, ac vehemens. Nempe ut iis, qui cominus congrediuntur, pugiones ſunt aptiores, quàm haſtæ: ita & in acri genere dicendi magis ob brevitatem conveniunt imagines, quàm comparationes; ut quæ pulchræ magis ſint, quàm acres.

Deinde *ἐπανάστασις*, quæ eſt quaſi inſultus orationis. Ut cùm Aeſchines Demoſthenem arguiſſet inverecundiæ, quòd in dicendo non contineret manum ſub pallio: Demoſthenes ita in Aeſchinem inſiliit: Non oportet, ô Aeſchines, eum, qui dicit, manum habere ſub pallio: ſed illum, qui obit legationes. Quo pacto acerbè ei objecit, quòd in legatione ad Philippum regem ſe paſſus eſſet pecuniâ corrumpi.

Præterea pertinet huc interrogatio: item εὐφημισμὸς: adhæc oratio aliquem obliquè perſtringens, quæ *κατ' ἐξοχὴν* dicitur ἐσχηματισμένη, ſeu figurata. Sed in hac ſedulò obſervare oportet, tum τὸ πρέπον, nequid indecorum dicas; tum τὸ ἀσφαλὲς, ut res graves dicantur prudenter, ac ſine cujuſquam contumelia. Nam periculoſæ res aleæ eſt, tyrannis objectare errores, aut vitia ſua: nec tyrannis modò, ſed potentibus etiam civitatibus: quando & illæ ſuos habent adulatores. Nec propterea ſequendi adulatores; quod indignum viro bono, ac cordato: ſed opera danda, ne vel periculosè, vel turpiter agamus. Vtrumque hoc malum evitabimus oratione figuratâ. Quæ quadrifariam inſtituitur. Ac primùm *oratione ancipiti.* Vt quando Aeſchines Socraticus ita rem narrat de Telauge, ut dubium videatur, utrum ad laudem, an culpam, pertineat oratio. Deinde *mutatione perſonæ:* quale fuerit, ſi apud Dionyſium tyrannum vituperetur Phalaris, vel ſi, contraria qui fecerint, laudemus; ſicuti Gelonem,

ac Hieronem; qui pro parentibus ac magiſtris Siciliæ habiti ſunt. Adhæc *mutatione facti:* ut ſi idem, & præclarè aliquid egerit, & turpiter: & præterito, quod malè actum, id extollamus, quod factum eſt laudabiliter; ac deinde adhortemur, ut qùis ſe velit imitari, & laudes laudibus cumulare. Poſtremò, *immutando formam orationis.* Eſt verò immutatio ea triplex. Prima eſt *Ariſtippea*, quando ſimpliciter aſſerimus, quid fiat, aut non fiat. Tale eſt, *Hominibus ſtudium eſt relinquere pecunias liberis: at de ſcientia nihil penſi habent.* Altera eſt *Xenophontea:* quæ fit præcipiendo. Uti hoc pacto: *Non tam curæ eſſe parentibus debet, ut de pecunia proſpiciant liberis: quàm ut illi ſciant relictis uti.* Tertia eſt *Socratica*, quæ fit interrogando. Veluti in illo: S. *O puer, quantum tibi pecuniæ reliquit pater? An multum, & quod nemo facilè dinumeret? P. Multum, ô Socrates. S. Num igitur & ſcientiam reliquit, quâ ſcias uti pecuniis?* Eſtque forma iſtæc longè omnium optima: quia & puer ſic videt imperitiam ſuam, & eâdem impellitur ad diſcendum. Nec ſanè aliter, vel honori ejus, ad quem ſermonem inſtituimus, poſſimus meliùs conſulere, vel, quod volumus, evidentiùs ob oculos ponamus. De figuris hactenus.

Præterea verò in acrimoniæ forma verba attendimus ſingula. Sunt hæc eadem, ac in magnifico charactere, utcunque finis ſit diverſus. Familiam hîc ducunt metaphoræ. Sæpe adeò, id, quod memorandũ, gravius, atrociuſque reddunt. Proximus eſto locus τοῖς συνθέτοις, ſive compoſitis. Multa enim graviter jungit conſuetudo. Præterea attendendũ ad verba rebus convenientia. Ita de vi dicemus *irrumpere;* de dolo, *irrepere.* Quartus etiam modus eſt: qui partim figuris, partim ἁπλῶς è verbis ſocietur. Exemplo fuerit hoc Demadis: *Non eſt defunctus Alexander, ô Athenienſes. Quippe tum terræ univerſæ odore cadaveris eſſent perfuſæ.* Uſus eo Demades, cùm ab lætitia ſubita revocare vellet Athenienſes. Eſtque in eo, quod de terris omnibus odore differtis ait, & allegoria, & hyperbole, & emphaſis. Simile eſt exemplum Hyperidæ, accuſati, quòd plebiſcitum rogâſſet antiquis legibus adverſum. Non ego, inquiebat, hoc ſcripſi: ſed bellum ſcripſit, ſpiculo Alexandri. Par quoque ratio, cùm Leoſthenes diceret, exercitum Macedonum, Alexandro exſtincto, ſimilem eſſe Cyclopi, oculo effoſſo: Atque idem aiebat, Athenienſium rem publicam non eſſe metiendam ex iis, quæ majorum temporibus egiſſet; ſed cogitandum de ea eſſe, tanquam de vetula ſandaliis indutâ, & ptiſanam ſorbente. Sed Demadeę hujus acrimonię uſus planè eſt lubricus, nec ad imitandum facilis.

IX. DE

IX. DE ACRIS FORMÆ COMPOSITIONE.

SUPEREST compoſitio. In qua hæc exiguntur. Primùm, ut eâ utatur inciſis pro membris: hoc eſt, ut κῶλα ſint breviuſcula, quæ κομματικὰ dicuntur. E. G. Non claſſem conſcendimus? non exivimus? non in regnum illius navigavimus?

Deinde, ut periodi in fine admodum ſint contortæ, adſtrictæque. Nam ambitus ille grave quiddam habet: ſolutio autem eſt probi ac ſimplicis animi ſignum. Sanè ſimplices fuere antiqui, etiam in ſermone: eoque δεινότης fere aberat ab eorum oratione: at dominatur illa nunc, ut hac parte priſci ſequendi non ſint, ſed qui ſeculis fuere conſecutis.

Tertium eſt, ut concurſus vocalium ſit hiulcus, conſonatum aſper: eoque tota penè oratio vias referat inæquales. Iraſcenti enim convenit ſermo aſper, non verò ſuavis.

Quartum ab eadem eſt cauſſa: nempe ut abſint ἀντίθετα, παρόμοια, & omnia id genus ſcitamenta. Nam qui elegantiæ ſtudet, ludere, non lædere aut vituperare velle videtur. Atque hoc movit Hipponactem, ut alium vituperaturus, ac vexaturus, fregerit pedem, eumque claudum reddiderit. Alioqui enim metrum fuiſſet auditu jucundum: quod, numero amiſſo, acrimoniæ inſervit, & contumeliæ.

Quinctum eſt, ut, quod in re aliquâ maximè eſt acerbum, atque indignum, id in extrema periodi parte adlocemus. Sic oratio refert gladium, cujus mucrone punctim hoſtem petimus.

Sextum eſt, ſi oratio fuerit conciſa, & brevitate ſuâ quodammodo obſcura: ut fit in apoſiopeſi. Nam ejuſmodi quod eſt, id in animo relinquit ſuſpicionem, quæ terreat: at quod planum eſt, apertumque, contemni ſolet; quemadmodum ex Demetrio pluribus dictum cap. IV ſect. I.

Septimum eſt, ſi adhibeatur κακοφωνία, ſive aſperitas quædam in verbis. Quod non modò conſequimur aſpero literarum concurſu, de quo paullo antè dictum: ſed etiam ſi (ut Homerus, quò vehemens ſit oratio, in metro facit) periodum orator claudat monoſyllabo, atque adeò etiam particulâ encliticâ: quod in eleganti oratione maximè fugiendum. Nemque oratio venuſta, & vehemens, contrario ſunt modo affectæ.

Octavum eſt, ſi adhibeantur joci cum acerbitate mixti. Qualis ille

ille Stratonici citharœdi apud Strabonem in quartodecimo. Videbat, Caunios (eſt verò Caunus Cariæ civitas) admodum pallere, quòd loco degerent inſalubri. His igitur ſcitè quidem, ſed ſalsè
a Iliad. ξ. 146. admodum, aptabat illud Homericum *a*:

Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοιήδε καὶ ἀνδρῶν.
Corpora ſunt hominum, foliorum qualia paſſim.

Cumque Caunii indignè ferrent, urbem ſuam traduci velut morbo obnoxiam; feſtivè ille, ſed acerbè: *Abſit, ut urbem veſtram dicam morboſam, in qua etiam mortui ambulant.* Prius morbidis comparârat: nunc & mortuis aſſimilat. Tantum de forma aſpera, ac vehementi.

X. DE FORMA INVENUSTA.

FORMÆ vehementis vitium eſt ἡ ἄχαρις, ſive invenuſta: atque itidem naſcitur ex rebus, verbis, & compoſitione.

E rebus, ſi quis res turpes apertè, & ut Latini loquebantur, Latinè dixerit. Exemplorum abunde eſt apud ſatyricos, epigrammatum ſcriptores, & inprimis in Ithyphallicis.

E verbis exemplo ſit hoc Clitarchi, non à Demetrio ſolùm, ſed Tzetze etiam, culpatum: *κατανέμεται μὲν τὴν ὀρεινὴν· εἰσίπταται δὲ εἰς τὰς κοίλας δρῦς. Depaſcit loca montana: involat verò, atque irrumpit in cavas quercus.*
b lib. 9. Hiſtor. Animal. cap. 43: ſive ex Cæſaris Scaligeri diſtinct. cap. 67. ſect. 454. Quis non putet hæc dixiſſe de bove fero, vel apro Erymanthio, ſimilive animante? Atqui ſermo ei fuit de inſecto quodam, quod etiam Ariſtoteli *b* τενθρηδὼν vocatur, ac ſimile ab eo dicitur crabroni; latum, apis inſtar. Plinius *c teredinem* vocat: quem, more ſuo, ſecutus Theodorus. Sed Cæſar Scaliger *d* maluit Græcum *tethredonis* nomen retinere, quia non ſatis tethredoni convenire videantur, quæ Plinius ſcribit de teredine. Demetrius dicit, locum, ex Clitarcho adlatum, non modò eſſe ἄχαρι *e*, ſed etiam ψυχρὸν *f*: neque id mirum eſſe,
c lib. 16. cap. 41. quia hæc duo vitia ſint vicina. Non dubium verò, quin tam inepta in Clitarcho fuerint multa: nec ſolùm quia fides ejus, Fabio teſte *g*,
d Tralat. & comment. in Ariſtot. Hiſt. claudicaret; ſed etiam, quia, dum ſublime ac grave ſectatur dicendi genus, incideret in frigidum, & invenuſtum. Longinus eum vocat ſcriptorem φλοιώδη, h.e. inanem, ac ventoſum. Nec magnificè de eo Cicero cenſuit: ut liquet ex primo de Legg. Fuit verò Clitarchus
e invenuſtum. ille Alexandro expeditionis comes: deque ejus geſtis commentarios
f frigidū. ſcripſit: ut ex Diodoro Siculo & Curtio ſcimus, ac ex pluribus aliis
g lib. 10. cap. 1. oſtenſum nobis in primo Hiſtoriæ de Hiſtoricis Græcis.

Denique compoſitio ſermonem reddit ἄχαριν, ſive invenuſtum.

Ac

Ac primùm hoc fit, ſi oratio ſit *διεσπαρμένη ἐμφερής, diſſipatæ ac divulſæ ſimilis*. Cujus rei, ex Oratore incerto, tale Demetrius exemplum adducit: Οὑτωσὶ δ' ἔχον τὸ, καὶ τὸ, κτεῖναι· *Si ſic ſe habuerit & hoc, & illud, occiditor.*

Præterea fit invenuſta, ſi membra non ſint colligata; ſed fractis ſimilia.

Adhæc ſi periodi continuæ ſint, nec alio dicendi genere interruptæ. Item ſi adeò ſint longæ, ut prope ſuffocent dicentem. Hujuſmodi enim citò ſatietatem, ac mox etiam moleſtiam adferunt. Atque hactenus de forma venuſta, vitioque ei contrario.

XI. De septem ideis Hermogenis generatim.

NUnc videamus, quid ſuper characterum numero, & illis, quæ conſiderari in iis debent, ſenſerit ſcripſeritque is, qui, ſi nomen ſpectes, patrem meritò vocet ipſum eloquentiæ præſidem Mercurium. Hermogenes dico, qui idearum doctrinam duobus complexus eſt libris, doctis profectò, & tanto Rhetore dignis; utut eos videatur exiguo temporis ſpatio conſcripſiſſe: quippe qui lib. ſecundo *a*, poſtquam dixerat, τὰς εἰρωνείας interdum reddere orationem modeſtam, neget, ſe potuiſſe ἐκ τοῦ παραχρῆμα λαβεῖν τι παρὰ τοῦ ῥήτορος, ἢ ἄλλου τινός, τοιαύτης μεθόδου παράδειγμα *b*. Verùm hoc quidem in medio relinquamus, ac illud initio dicamus, quod hujus proprium eſt inſtituti: quot, puta, & quas dicendi ideas faciat Hermogenes. Numerat autem ſeptem: σαφήνειαν, μέγεθος, κάλλος, γοργότητα, ἦθος, ἀλήθειαν, καὶ δεινότητα: h. e. *perſpicuitatem, magnitudinem, venuſtatem, celeritatem, mores, veritatem, ac dicendi vim.*

a cap. περὶ ἐπιεικείας.

b hujuſce methodi exēplum ſubitò ſumere è Demoſthene, aut alio quopiam Oratore.

At ſi omnia ad vivum reſecemus, & acutiſſimus hic Rhetor cenſoriâ virgulâ reducendus erit ab erroris diverticulo: in quod eum haut aliud abduxit, quàm quòd inter ipſos characteres, eorumque affectiones, nullum poſuerit diſcrimen. Sanè tres tantùm ſunt characteres: at Hermogenicæ formæ nihil aliud ſunt, quàm trium dicendi generum affectiones; quarum aliæ ſint pluribus generibus communes, aliæ alicujus generis propriæ, ſive id perpetuò, ſive non: ut pluribus oſtendit Jul. Scaliger lib. IV. cap. I. de re Poët.

Quamquam verò hæc ita eſſe negaturus ſit nemo, qui rationibus magis, quàm autoritate aliorum, pugnare didicerit: non tamen in ſpiſſis adeò tenebris ceſpitavit Hermogenes, ut nullum ſit invenire

man-

Digitized by Google

mantelum, quo obnupta velataque ejus placere poſſit ſententia. Nam quid ſi dicamus, haſce ideas non adferri ab eo, ut ſpecie diſtinctas; ſed ut diverſas; ac proinde nihil prohibere, quo minùs forma formæ ſuperinducatur, ut indusio tunica, tunicæ toga? Equidem, ſi ea mens Hermogenis fuit: (quod ipſum & de Demetrio dictum velim; quamquam is quidem peſſimè cauſſam ſuam agit, ut antè vidimus) vix invenio, quod in eâ magnopere reprehendam.

Sed ſive id quidem, ſive aliud, tum Hermogenes, tum Demetrius, voluere: neutiquam damnamus horum operam; quia in Rhetore haut uſquequaque requiritur illa anxia philoſophorum diligentia: imò ſine cognitione multorum, quæ Rhetores illi monuerunt, putamus, neque oratorem quemquam, aut poëtam fieri; neque de oratorum, ac poëtarum virtutibus, ac vitiis, ferre judicium poſſe.

Quamobrem, etſi neutiquam plures tribus characteres ſive ideas agnoſcam: haut leve tamen operæ me pretium facturum puto, ſi, ut antea in Demetrio feci, ita & hoc loco guſtum quendam doctrinę Hermogenicæ dedero; quò promulſide hâc alliciam lectorem ad dapſilem ejuſce Rhetoris cœnam. Ac primò quidem, quia, quæ communiora ſunt, naturâ præcedunt: paucis aperire viſum, cur Hermogenes nec plures, nec pauciores, quàm ſeptem, faciat dicendi formas. Duplicem ſanè rei hujuſce rationem apud alios invenio. Vna eſt, quòd Plato in Convivio ſeptem (ſic ſcribunt) introducat perſonas, quæ amorem laudent, ac ſingulæ proprium habeant dicendi genus. Siquidem Pauſaniæ tribuitur amplitudo, Eryximacho gravitas, Agathoni ſplendor, Apollodoro (nam hunc quoque annumerant) aſperitas, Ariſtophani perſpicuitas, Phædro pulchritudo, & Socrati veritas. Altera ratio petitur ab idearum, quas attuli, amicâ conſpiratione. Nam, quò intelligatur, perſpicua eſſe debet oratio. At perſpicuitas humilitatem adferet, niſi oratio juſtam conſequatur magnitudinem. Magnitudo autem ſæpe & deformitatem adfert, & rem facit immobilem: itaque, ut ea laudabilis ſit, venuſta eſſe debet, nec velocitatis expers. Cumque ſermone utatur Orator, non modò ad conceptus animis exponendos; ſed etiam ad movendum, ac perſuadendum: illud quoque conſequitur, orationem tum moratam eſſe debere; tum, ne & mores, & cætera ficta, ſimulataque, credantur, veriſimilem. Denique, cùm interdum uſu veniat, ut magnitudine, aut celeritate, aut oratione moratâ, opus non ſit: exigitur quoque in oratore rectus ac conveniens ſuperiorum formarum uſus; quem Græci *δεινότητα*, Latini *vim dicendi* appellant. Quamquam nonnulli quoque

quoque ex ipſis Hermogenis ſectatoribus lubentes agnoſcant, cùm hæc ex commiſtione aliarum virtutum conſiat, minùs rectè eam ſtatui diſtinctam à cæteris dicendi formam.

Etſi autem nullam ſit invenire orationem, quæ ſit μονοειδὴς a; cujuſmodi non poſſit non eſſe ingrata: tamen id neutiquam impedit, quo minùs oratio ab unâ aliquâ formâ nomen accipiat, ac vel perſpicua dicatur, vel ampla, vel pulchra; non quia non commiſceantur formæ cæteræ; verùm quia una quæpiam forma prædominetur; quomodo hoc Demoſtheni, illud Iſocrati, aliud alii tribuitur. Vnde B. Chryſoſtomus lib. IV. de ſacerdotio: Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τὴν λειότητα Ἰσοκράτους ἀπῄτουν, καὶ τὸν Δημοσθένους ὄγκον, καὶ τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα, καὶ τὸ Πλάτωνος ὕψος, ἔδει φέρειν εἰς μέσον ταυτηνὶ τοῦ Παύλου τὴν μαρτυρίαν. *Ego verò ſi exigerem Iſocratis nitorem, & Demoſthenis amplitudinem, & Thucydidis gravitatem, & Platonis ſublimitatem, adducere oporteat hoc Pauli teſtimonium.* Ac par ratio in Latinis. Quod oſtendit Fabius lib. x. cap. 1: *Quid tamen nocet, vim Cæſaris, aſperitatem Cælii, diligentiam Pollionis, judicium Calvi, quibuſdam in locis aſſumere?* Item ſcriptor dialogi de cauſſis corruptæ eloquentiæ: *Strictior Calvus, numeroſior Aſinius, ſplendidior Cæſar, amarior Cælius, gravior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero: omnes tamen eandem ſanitatem eloquentiæ ferunt.* Appuleius in Apolog. *Neque Cato gravitatem requirat, neque Lælius lenitatem, neque Gracchus impetum, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Calvus argutias, nec parſimoniam Salluſtius, nec opulentiam Cicero.* Sollius Sidonius in panegyri Anthemii Auguſti:

> *Quâ Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,*
> *Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus,*
> *Quâ pompâ Tacitus nunquam ſine laude loquendus.*

a *uniformis.*

XII. De octo illis, quæ in singulis ideis ab Hermogene spectantur.

PORRÒ in ſingulis affectionibus octo hæc conſiderat Hermogenes: ἔννοιαν, μέθοδον, λέξιν, σχῆμα, κῶλα, συνθήκην, ἀνάπαυσιν, ῥυθμόν: h. e. *ſententiam, modum tractandi, dictionem, figuram, membra, compoſitionem, clauſulam, & numerum.* Verùm nos de numero nihil ſeorſum dicemus, quia, cùm ex compoſitione & clauſulâ reſultet, meritò ſub utroque comprehenditur.

Horum autem omnium definitiones Trapezuntianas recenſet, ac ſimul cenſet acutiſſimus Scaliger. De methodo quoque ſcrupulum

injicit. Verba præſtantiſſimi viri adponam è capite primo Paraſceues: *Illud verò vehementer agitare queat acutiorum judicium. Quippe μέθοδον cùm à ſententiâ, figurâ, dictione, membris, numeris, compoſitione ſeparavit; non ſatis mihi facit. Quid enim μέθοδος eſt? Nonne viæ ratio, quam inſiſtas ad componendam orationem? Quamobrem ea compoſitio cùm eget verbis, verborum ordine, & ſono: erit profectò methodus ratio eligendi, atque diſponendi verba, quibus ſententia exprimatur. Non autem ſententiæ explicandæ modus, quemadmodum putavit ille. Non eſt igitur μέθοδος pars ab aliis ſeparata, ſed omnium quaſi forma quædam. quæ fuit fortaſſe ratio, propter quam à Trapezuntio artificium diceretur. Verùm cùm ille in definitione ſententiæ ſoli attribuit, hoc falſus fuit.* Atqui his Scaligeri verbis non tam res, quàm vox methodi, impugnatur. Nam, quod & doctiſſimus Petrus Nunneſius ſcripſit, & cuivis manifeſtum eſſe, ipſe agnoſcit Scaliger. Hermogenes hoc loco per μέθοδον intelligit σχήματα διανοίας, quæ idcirco ipſis ſubjungit ſententiis: at per ea, quæ ἁπλῶς σχήματα appellantur, illa duntaxat ſignat, quæ λέξεως dicuntur. Sanè Trapezuntiana quoque σχήματος definitio ſolis convenit figuris dictionis: ut cui ea ſint verborum expolitiones & modi, quibus tanquam colorato amictu rem & veſtimus, & decoramus.

XIII. DE PRIMA HERMOGENIS IDEA, SIVE DE PERSPICUITATE.

NUnc eorum, quæ ab Hermogene de ſingulis dicuntur affectionibus ſumma capita, vel paullo amplius, delibemus: ſed ita, ut ipſi aliqua etiam adſpergamus, unde lucis non parum doctrinæ Hermogenis accedat.

Prima orationis idea Hermogeni eſt ΣΑΦΗΝΕΙΑ, ſive *perſpicuitas:* quæ præſtat, ut res intelligatur, non quomodocunque, ſed bene; ita ut perſpicere ſit, qualis, & quanta res ſit, & quò ea ſpectet. Hæc comprehendit καθαρότητα, & εὐκρίνειαν, hoc eſt, puritatem, & orationem diſtinctam.

a purus. Καθαρὸς ὁ λόγος vocatur, qui eſt ſimplex ac inartificioſus, ut idem ſit ac ἀκατάσκευος, cui opponitur ἐνδιάσκευος. Priori res nudè exponitur: in altero extrinſecus aſſumitur ornatus. Simplex eſt puritas in illis pro Cluentio: *Larinas quædam fuit Dinea, ſocrus Oppianici, quæ filios habuit, M. & Numerium Aurios, & Cn. Magium, & filiam Magiam, nuptam Oppianico. M. Aurius adoleſcentulus bello Italico captus apud Aſculum, in Q. Sergii Senatoris ejus, qui inter ſicarios damnatus eſt, manus incidit,*

&

& apud eum fuit in ergaſtulo. Numerius autem Aurius frater mortuus eſt: heredemque Cn. Magium, fratrem ſuum, reliquit. Poſtea Magia, uxor Oppianici, mortua eſt. Poſtremò unus, qui reliquus erat, Dineæ filius, Cn. Magius eſt mortuus. is fecit heredem illum adoleſcentem Oppianicum, ſororis ſuæ filium; eumque partiri cum Dinea matre juſſit. Hîc, & in iis, quæ ſubjicit, nihil aſſumitur, quod ambitum faciat; ſed nudè omnia exponuntur.

Porrò puritas eſt ſimplicis quidem characteris affectio: non tamen perpetua, quia & iis interdum eſt accuratus; ut ſuprà diximus.

Puritatis *ſententiæ*, iſtiuſmodi eſſe debent, ut ab omnibus facilè intelligantur, ac credantur: quales ſunt, quæ ex communi vitâ ſumuntur, nec quicquam ſublime aut ſubtile continent; eoque nec probationibus indigent: unde Hermogeni dicuntur ψιλαὶ ἀφηγήσεις ἄνευ περιλήψεων.

Methodus ſive ἐργασία, hoc eſt, tractatio, ſimplex ac nuda eſſe debet; ita ut neceſſaria ſolùm commemoret, nec forinſecus quicquam arceſſat: contrà quàm fit in oratione περιβεβλημένῃ, h. e. exaggeratâ ac circumducente.

Dictio conſtat vocibus communibus, ac vulgatis; cujuſmodi ſunt propriæ, aut metaphoræ ita vulgares, ut voces propriæ videri queãt. At antiquatæ, & melioribus commutatæ temporibus, item poëticæ, aut à conſuetudine remotæ, in eo locum non habent.

Σχῆμα, ſeu *conformatio* recta eſſe debet, ita ut oratio incipiat à nominativo, aut verbo indicativi modi. Vocatur ὀρθότης *a*, cui opponitur πλαγιασμός *b*. Quamquam, ſi ἀκριβέστερον *c* loquamur, nec hic, nec illa, rectè ab Hermogene inter ſchemata reponatur: cùm nulla iis inſit laudabilis orationis immutatio à communi conſuetudine recedens. Verùm latiùs videtur Hermogenes uſurpâſſe ſchêmatis nomen, ut quamlibet ſignet τῆς λέξεως qualitatem, ac modum.

a *rectitudo.*
b *obliquatio.*
c *accuratiùs.*

Membra ea optima ſunt, quæ ſententiam explent. Sed commendantur maximè, quæ ob brevitatem magis μέρη *d* ſunt, quàm μέλη *e*. Μέρη cum Julio Scaligero voco, quæ vulgo κόμματα; μέλη nomino cum Ariſtotele, quæ aliis κῶλα. Verùm, quod Hermogenes ſcribit de membris perſpicuæ dictionis, id non rarò ab Oratoribus negligitur: ut è Demoſthene, Thucydide, ac Marone, oſtendit Scaliger *f*; cujus ſcrinia non compilabo.

d *partes.*
e *mẽbra.*
f *l. 4. de re poët. c. 1.*

Compoſitionis nomine comprehendo συνθήκην, καὶ σύνθεσιν: quamquam illa propriè reſpiciat elementorum ac vocum collationem extra numerum; hæc verò conſideret diſpoſitionem numeroſam.

lin- Porrò εὐκρίνεια a nec juncturæ, nec numeri magnopere rationem habet. Neque enim in hâc neceſſe habemus vitare vocalium concurſum, aut orationis hiatum; cujus rei exempla ſuperiùs ex Cicerone, ac Virgilio etiam, adduximus, cùm de magnifici characteris compoſitione ageremus. Nec numeri majorem habet curam: verùm tota oratio eſt λογοειδεςέρα, h. e. ſermoni quotidiano ſimilis: eóque non iambica quidem, aut trochaica, (nam hoc pacto verſus foret) verumtamen iambicæ aut trochaicæ compoſitioni ſimilis eſſe debet. Id futurum eſt, ſi in totá periochâ, ac inprimis in initio ejus, & fine, magis iambos, ac trochæos etiam, frequentemus, quàm pedes alios, & maximè oppoſitos; velut dactylos, anapæſtos, ſpondeos.

Quemadmodum autem in reliquâ compoſitione, ita & in *ἀναπαύσει*, ſive *clauſulâ*, facilitate ac lenitate opus eſt. Quin magis quoque in hâc vitandi pedes heroici; curandúmque, ut in iambos, aut trochæos, terminetur oratio; ita tamen, ut ne affectationem res iſthæc redoleat. Et hæc de virtute eâ, quâ purus dicitur ſermo.

Hujus pediſequa & cuſtos eſt ΕΥΚΡΙΝΕΙΑ. Quam Trapezuntius *elegantiam* vocat. Verùm ea aliud eſt, ut nomen indicat. Sturmius, ac complures alii, nominant *perſpicuitatem*. At σαφήνεια, quæ εὐκρινείας genus eſt, *perſpicuitatem* ſonat. Sanè cùm εὐκρίνεια conſiſtat in rebus partiendis, collocandiſque; appoſitè eam dixerimus *orationem diſtinctam*, ſive *orationis diſtinctionem*. Ejus munus eſt, removere, quæ obſtant facilitati. Nam diſtinctioni ineſſe ſolet ſubtilitas, quæ ab ingeniis parum perſpicacibus minimè intelligitur. Eoque opus, illam in clariori luce conſtitui, ut res, pulſis tenebris, perſpici poſſit. Exemplo eſto exordium pro Cluentio: *Quæ res in civitate duas plurimum poſſunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore: ſumma gratia, & eloquentia. Quarum alteram, C. Aquilli, vereor, alteram metuo.* Hæc *verendi*, & *metuendi* diſtinctio acutior erat, quàm apertior. Itaque illi ἐπιδήλωσιν b hu-
eclara- nem. juſmodi ſubjicit, ut ſe explicet: *Eloquentia Q. Hortenſii ne me dicendo impediat, nonnihil commoveor: gratia Sex. Nævii ne P. Quinctio noceat, non mediocriter pertimeſco.* Nec ſuffecit oratori, ſi doceret, hæc plurimùm differre: ſed adjecit etiam τὸ πόσον, ſive quantum differrent. Sic enim ait: *Neque hoc tantopere querendum videretur, hæc ſumma in illis eſſe, ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria: verùm ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer: P. Quinctius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ ſunt, cum adverſario gratioſiſſimo contendat.*

Porrò etſi in cæteris dicendi formis inprimis ſit habenda ratio ſenten-

ſententiarum: tamen in εὐκρινείᾳ maximè ſpectamus methodum. Comprehendit verò hæc tria: διάκρισιν, ſive *ſecretionem*, quæ indicat, quid inter vicina interſit; διαίρεσιν, hoc eſt, *diviſionem*, quâ ſimpliciter rem in partes diducimus; & διάταξιν, ſive *digeſtionem*, quâ oſtendimus, quid primò, quid deinde, quid poſtremò, dicturi ſimus.

Pertinent igitur huc ſententiæ illæ, quibus oſtendimus, quid dictum ſit, & ad quæ porrò ſermonem referre oporteat. Iſtiuſmodi ſunt propoſitio, tranſitio, partium ſingularum epilogi, univerſæque orationis ἀνακεφαλαίωσις.

Schemata ei compluria inſerviunt: interque alia ἄθροισις ὡρισμένη, *oratio notata, definitaque*. ut in Cluentianâ: *Animadverti, Iudices, omnem accuſatoris orationem in duas diviſam eſſe partes*. Item μερισμὸς, ſive *diſcriminatio*, quâ orationem probè diſtinguimus particulis præpoſitivis, & poſtpoſitivis, uti ſunt, μὲν, δὲ, etſi, tamen, ac ſimiles. Nec parùm conferet interrogatio cum ſubjectione, itemque epanalepſis.

Dictio, membra, compoſitio, ac *clauſula*, ſeſe habent, quemadmodum in puritate, ut eam vocant technici. Habemus de primâ orationis ideâ.

XIV. De altera ideâ, quæ et magnitudo, ac speciatim de prima ejus parte, ſive gravitate.

At neutiquam ſatis eſt, ut ſermo ſit perſpicuus. Neque enim omne auferet punctum, qui humi repit: verùm is demum egregiam laudem reportabit, cujus inſuper & ſententiarum gravitate, & verborum granditate, extolletur oratio. Quare meritò perſpicuitatem altera excipit idea, quæ ΜΕΓΕΘΟΣ ſive *magnitudo* appellatur. Ejus partes ſunt ſex: σεμνότης, ſive *gravitas*, τραχύτης, ſive *aſperitas*, σφοδρότης, ſive *vehementia*, λαμπρότης, ſive *ſplendor*, ἀκμὴ, ſive *vis*, & περιβολὴ, ſive *oratio cumulata*.

ΣΕΜΝΟΤΗΣ autoritatem ac dignitatem parit. In hâc *ſententiæ* ſunt quadruplices. Primæ ſunt de Deo. Verùm harum non una eſt ratio. Neque enim σεμνότητα pariunt ſententiæ, quæ de Diis ſunt, prout de illis fabulantur Poëtæ. Nam Homerus ſanè de iis, tanquam de ſuibus, loquitur: ut Pythagoras optimo jure cenſuerit, eum hacpropter apud inferos torqueri. Idem quoque à Platone, Iſocrate, Tullio, Longino, Proclo, atque aliis, hoc nomine reprehenditur; ut oſtendimus lib. de Poëticâ. Quare non hujuſmodi quidem de Diis

ſententiæ gignent gravitatem: verùm (Hermogenis verbis utor) *αἱ περὶ Θεῶν λεγόμεναι*, h. e. veræ, ac, quemadmodum decet, de Deo prolatæ. Iſtiuſmodi autem Hermogenes eſſe ait, quæ deſumuntur ex Timæo Platonis. Eſt quoque tale hoc Plauti *a*: (apud quem tamen ab hujuſmodi ſententiis ſolitudo eſt)

aptivis .2.ſc.2.

Eſt profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque, & videt.

Alterum genus ſententiarum eſt Phyſicum; ut de motu cœleſti, fulmine, terræ motu &c.

Tertium eſt de rebus divinis, at quarum homines ſint compotes; ut de virtute, immortalitate animorum &c.

Quartum eſt hiſtoricum. Agit enim de actionibus humanis; ut de pugnâ Marathoniâ, aut prœlio ad Salaminem geſto.

Ex hiſce quatuor generibus duo prima magis remota ſunt ab oratore: ac gravem quidem efficiunt orationem; at non oratoriam, niſi quà tractantur *ἐμφερῶς ῥητορικῇ b*: ita ut mentionem quidem faciamus rerum iſtiuſmodi; at neutiquam nos in latebroſas abditaſque cauſſas penetremus. Tertium verò, & quartum, planè pertinent ad oratorem: ac illud quidem inſtituitur per *θέσιν*, ſive locum communem; hoc verò habet *ἐξεργασίαν παραδειγματικήν*, quia inflammat animos ad imitationem eorum, qui præclarè aliquid egerunt.

confor- atione atoria.

Methodus triplex eſt. Prima eſt *ἀπόφασις*, ſive aſſeveratio, quâ abſque dubitatione aliquid affirmamus, aut negamus, atque interdum etiam contrarium aſſerentes vituperamus. Altera eſt *ἀλληγορία*, per quam alii ab Hermogene intelligi putant continuatas metaphoras; quales videre eſt apud Tullium in Somnio Scipionis, ubi diſputat de cœlorum concentu: alii, alluſionem ad ſententias philoſophorum, graviorumque ſcriptorum; vel ad publici alicujus monumenti inſcriptionem, ut cùm Paullus cap. XVII. Actor. ait, ſe Athenienſibus velle oſtendere illum *ἄγνωστον Θεόν c*. Nam Athenis fuiſſe aram τοῦ Θεοῦ *ἀγνώστου*, (utcunque id neget B. Hieronymus in cap. I. ep. ad Titum) vel fidem fecerit ſcriptor Philopatridos, qui perperam creditur Lucianus. Tertia eſt *ἔμφασις*, ſive occulta ſignificatio judicii, prudentiæ, experientiæ, aut eruditionis.

Deum gnotum.

Dictio contexenda eſt è vocalibus magis ſonantibus; ut in quibus eſt A, vel O longum. Hujuſmodi ferè ſunt apud Latinos verbalia in O, ut *conſolatio*; obliqui nominum in As, ut *dignitate*; ac comparativi, ut *majora*. Conveniunt quoque *σεμνότητι* voces modificatæ, modò ſint *μέτριοι*, hoc eſt, moderatæ, ac verecundæ. Nam duriores, ac longiùs

giùs

giùs petitæ, non gravem, ſed τραχεῖαν, ſive aſperam reddunt orationem; quæ alia eſt μεγέθους pars.

Σχήματα, quæ σεμνότητι inſerviant, duo ſunt. Unum eſt ὀρθότης, ſive oratio recta, quæ cujuſmodi ſit, paullo antè diximus. Alterum eſt ἐπίκρισις, ſive approbatio, quâ Orator ſuū apponit judicium: ut cùm Cicero pro Archiâ comprobat judicium Alexandri Magni: *Et verè,* inquit. *nam, niſi Ilias extitiſſet illa, idem tumulus, qui corpus contexerat, nomen etiam obruiſſet.* At ſi non adfirmatè, ſed μετ' ἐνδοιάσεως, h. e. cum dubitatione aliquid adſeramus; non ad σεμνότητα, ſed τὸ ἠθικὸν, ea res pertinebit. Nam, ut verecundiam noſtram teſtamur, ita autoritati derogamus. Eſt & tertium ἐπικρίσεως genus, τὸ εἰς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἀναφέρειν τι τῶν ἐνθυμουμένων· *cùm orator ea, quæ dicentur, refert ad ſenſum ſuum.* Eſtque nihil aliud, quàm expreſſa Oratoris ſententia; ut in Manilianâ: *Ego ſic ſtatuo, in optimo Imperatore quatuor has res ineſſe oportere.* Ac hoc quoque genus σεμνότητα habet, quia æquè ac primus ἐπικρίσεως modus, fit ἄνευ ἐνδοιάσεως a. Vitandæ autem in hoc genere ἀποστροφαί, & ἐπιστροφαί, quæ duo relata ſunt: illis aliò avertitur ſermo, quàm primò ac per ſe inſtituta requirat oratio: his revenit ad eum, à quo ſermo fuerat averſus. Cur verò hæ σεμνότητα tollant, ea cauſſa eſt, quòd oratio iis interrumpatur ac demittatur ad commune ac populare dicendi genus: atque id ipſum in cauſſâ eſt, cur hîc quoque fugere oporteat ὑπέρβατα. Scaliger tamen negat ἀποστροφὰς adverſari orationis gravitati. Id enim abunde refelli ait vel unâ Adherbalis oratione apud Salluſtium b: *Iamjam, frater animo meo chariſſime &c.*

a *abſque dubitatione.*

b *in Iugurth.*

Κῶλα brevia ac mediocria hîc præſtant oblongis. Verùm hoc quoque leviter ab Hermogene adſertum eſſe, ait Scaliger.

Compoſitio non multùm laborat de vitando hiatu: amat dactylos, anapæſtos, pæanas, epitritos, ſpondeos, ac quandoque iambum; utqui ad inſpectandum ac reprehendendum conducat. At fugit trochæos, & ionicos; ut qui mollem reddant orationem. Cicero tamen dichoræum probat, ut alibi diximus.

Clauſula tum pedes ſpectat, quos cum ideâ σεμνότητος communes habet: tum ſyllabas, quarum ultimas tres longas eſſe præſtat, quàm breves: tum vocales, è quibus maximè aucupatur A, & O, aliaſque magis ſonoras.

XV. DE

XV. DE ALTERA MAGNITUDINIS PARTE, QUÆ EST ASPERITAS.

PAUCIS dedimus, quæ ad gravitatem pertinent. Ea autem adhibenda eſt ad emendationem Reipublicæ. Itaque ut ſuperiores reprehendamus, requiritur τραχύτης, ſive aſperitas; quæ altera eſt pars μεγέθους.

Eſt autem τραχύτης duplex: una ψιλὴ καὶ ἁπλῆ, h.e. nuda, ac ſimplex, in quâ aſperitas nullo lenitur remedio: altera διορθωτικὴ, καὶ ὑποθετικὴ, h.e. mixta ſive temperata, quæ certas habet conditiones, orationis acerbitatem quaſi edulcantes. Prioris generis eſt in Perſio; poſterioris in Horatio, qui *vitium ridenti amico*, ut apud Satyricum eſt,

Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit.

Atque hinc conſequitur, duplices quoque eſſe aſperitatis ſententias; quaſdam ſimplices, ac ſine correctione; quaſdam mixtas, ac cum correctione. Prioris ſolùm generis ſententiæ huc pertinent.

Methodus eſt, ut liberè dicantur ſententiæ ex perſonâ noſtrâ; non alienâ, neque cum dubitatione, aut ullo eorum remediorum, quibus παῤῥησίαν leniri ſuperiori libro commonſtravimus.

Verba, aſpera eſſe debent. Ejuſmodi ſunt metaphoræ duriores. Ut illud Philipp. XII: *Qui ex naufragio luculenti patrimonii in hæc Antoniana ſaxa projectus.* Duriùs ſanè dixit, *Antoniana ſaxa:* quamquam non parùm eo mollitur, quòd antecesſerit, *naufragio patrimonii.* Nec modificata tantùm, ut κατὰ χρήσεις, καὶ ὑπαλλαγαὶ, aſperitatem adferunt; ſed etiam voces naturâ ſuâ aſperæ: ſive id fiat propter ſonum: ut Philippicâ quinctâ: *Hoc qui non videt, excors; qui cùm videt, non decernit, impius:* ſive ob ſignificationem; ut ſiquem proditorem, aut civem ſceleratum appelles: quamquam & in his concurrat ſoni aſperitas, & in illis ſignificationis.

Σχήματα aſperitatis ſunt potiſſimùm tria. I. Apoſtrophe ad eum, quem increpamus. II. Interrogationes breves, atque acres. III. Δεῖξις ἐλεγκτικὴ, ſive ἐπιτιμητικὴ: ut, *Hic ille eſt, qui præſentem omnibus nobis intentavit necem.*

Κῶλα ſunt brevia, & κομματικά.

Compoſitio admittit hiulcos vocalium concurſus; nec ullam eorum rationem habet, quæ ſuavem venuſtamque efficiunt orationem.

Clau-

Clauſula planè incondita eſt, ac nunc in hunc, nunc in illum deſinit pedem.

XVI. De tertia magnitudinis parte, sive de vehementia.

Diximus de aſperitate, quâ reprehendimus eos, qui antiſtant nobis. Verùm non ſolùm uſu venit, ut neceſſe habeamus culpare ſuperiores; verùm etiam, ac ſæpius quidem, ut habenda ſit oratio in pares, ac inferiores; velut in cives ſceleratos. Adverſus tales requiritur ΣΦΟΔΡΟΤΗΣ, ſive vehementia. Ea admodum cognata eſt aſperitati. Siquidem illo conveniunt, quòd utrâque reprehendatur alius: eo diſconveniunt, quòd illâ reprehendatur ſuperior; hâc aut par, aut inferior: niſi fortè auditores ex reprehenſione capiant voluptatem; ut cùm apud Athenienſes Demoſthenes Philippum vexat: quod genus Hermogenes quoque ſubjicit vehementiæ. At diſpar ratio, cum Orator invehitur in Senatum, aut populum apud quem dicit.

Sententiæ σφοδρότητος aſperiores quoque eſſe poſſunt, quàm τραχύτητος. Sanè videre eſt Oratores ſæpe, quaſi Bupaliam pugnantes pugnam, omnes irarum habenas effundere in adverſarium, ac tantopere animo ſuo morigerari, ut & alter alterum Dionyſiacis ſcommatibus inceſſant. *Methodus* quoque liberior. *Dictio*, ut in aſperitate: imò hîc quoque vocabula fingere licet, quod in aſperitate conceſſum non eſt. *Figuræ* cùm eædem ſunt, quæ in aſperitate; tum inſuper λέξις ἐλεγκτική, ſive ἐπιτιμητική, quæ fit per pronomina demonſtrativa, hic, ille, &c. *Membra*, ut in aſperitate; atque adeò breviora quoque, ita ut ſingula verba efficiant inciſum: ut a; *Abiit, exceſſit, evaſit, erupit*. Propter eandem cauſſam, quemadmodum obſervavit Euſtathius, aſyndera hîc quoque locum habent: ut in Ligarianâ; *Quid enim tuus ille diſtrictus in acie* &c. *Quæ tua mens? manus? oculi? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* *Compoſitio*, ac *clauſula*, ſeſe habent, ut in aſperitate. a Catil. 2.

XVII. De quarta magnitudinis parte, sive de splendore.

Vidimus, quomodo reprehendi poſſint, tum ſuperiores, tum pares, inferioreſque. At, ne oratio, quâ alios inceſſimus, planè

Digitized by Google

aſpera ſit, horridaque, τραχύτης excipit quarta μεγέθει pars, quam λαμπρότης, h. e. feſtivitatem, vel, quando vox hæc ambigua eſt, ſplendorem vocare poſſumus. Pertinent ad eam *ſententiæ*, quibus maximè confidit orator. Eæ in quatuor claſſes diſpeſcuntur. Prima eſt rerum divinarum; aut naturalium, ſed illuſtrium. Quare huc refer ſententias de providentiâ Dei, ejuſdem bonitate, ac ſimilibus. Altera eſt rerum à nobis, aut majoribus noſtris, præclarè geſtarum: ut cùm Cicero agit de oppreſſo à ſe Catilinâ. Atque hic videndum, ne, Suffenorum inſtar, inepti ſimus laudum noſtrarum curiones. Tertium eſt rerum iſtarum, quas auditores cum voluptate audiunt: ut de Philippo apud Græcos, de Catilinâ apud Romanos. Quartum continet ſimilitudines, comparationes, perſonarum locorumque deſcriptiones: cujuſmodi mirificè ad illuſtrandum valent.

Methodi eſt, ſimpliciter, & abſque rebus aliunde aſſumtis, proferre ſententias; narrare fidenter, ac ſine dubitatione; uti narratione continuâ, h. e. abſque ἐπεμβολαῖς ἢ ἀπερβάσεσι; ac denique probabilia probabiliter referre.

Dictio ſe habet, ut in gravitate.

Figuræ ſplendidæ eſſe debent. Ejuſmodi ſunt αἱ ἀναιρέσεις, i. ablationes ſive negationes; ut, *Sine tumultu* &c. Item αἱ ἀποστάσεις, h. e. ſeparationes ſive deflexiones à continuatione verborum ac ſententiarum; quales exprimuntur, cùm rem à capite ipſo repetimus, atque ita quaſi novam ordimur ſententiam. Interdum tamen ἀπόστασις nullum adfert ſplendorem. Quippe ſi continua ſit ὀρθότης, fit καθαρότης, ſive ſermo purus. Verùm hoc vitabimus, ſi rectam orationem continuò excipiat περιβολὴ, ἢ πλαγιασμὸς, *complexio, aut obliquatio.*

Κῶλα, ſi Hermogenem audimus, longiora eſſe debent. At meritò repugnat Scaliger, quandoquidem nihil illuſtrius Salluſtianâ dictione, cujus κῶλα penè omnia κομματικὰ, id eſt, præciſa.

Compoſitio, ac *clauſula*, eadem, quæ in gravitate. Quamquam hîc in mediâ compoſitione unus alterque trochæus ſcitè interſeri poſſit, modò clauſula ſit congruens ſplendori.

XVIII. DE

XVIII. DE QUINCTA MAGNITUDINIS PARTE, SIVE DE VIGORE.

ATQUE ex his cognoſcere fuit, quomodò aſpera ac vehemens oratio ſplendorem acquirat. At cùm ea non ſenilis, atque exſanguis, ſed vegeta ac fortis eſſe debeat: neceſſaria quoque eſt orationis ἀκμή, ſive vigor; quo fit, ut oratio non langueat; ſed quaſi juveniles habeat lacertos, quibus validè tela mittat in adverſarios.

Sententiæ, ac *methodus*, ſe eodem habent modo, quo in aſperitate, & vehementiâ. Sed & *verba* eadem ſunt, quæ aſperitatis: eo tantùm differunt, quòd hîc voces aſperæ leniri debeant verbis gravitatis, ac ſplendoris. *Figuræ* quoque ſunt eædem, quæ in ſplendore, & vehementiâ. Quin *reliquarum* etiam *partium* tractatio peti debet ex iis, quæ ex Hermogene decerpſimus de ſplendore. Ex quibus omnibus planum fit, ἀκμὴν non habere præcepta propria; ſed ſuperiorum conſtare præceptis. Id quo magis appareat, viſum apponere illuſtre ἀκμῆς exemplum è Divinatione Cic. in Verrem. ubi Q. Cæcilii facultatem oratoriam hoc pacto perſtringit: *Putáſne, te poſſe de maximis, acerbiſſimiſque rebus, cùm cauſſam ſociorum, fortunaſque provinciæ, jus populi R., gravitatem judicii, legumque, ſuſceperis, tot res, tã graveis, tam varias, voce, memoriâ, conſilio, ingenio, ſuſtinere? Putáſne, te poſſe, quæ C. Verres in quæſturâ, quæ in legatione, quæ in præturâ, quæ Romæ, quæ in Italiâ, quæ in Achaiâ, Aſiâ, Pamphyliâque patrârit, ea, quemadmodum locis temporibuſque diviſa ſint, ſic criminibus & oratione diſtinguere? Putáſne, te poſſe, id quod in ejuſmodi reo maximè neceſſarium eſt, facere, ut, quæ ille libidinosè, quæ nefariè, quæ crudeliter fecerit, ea æquè acerba & indigna videantur eſſe iis qui audient, atque illis viſa ſunt qui ſenſerunt?*

XIX. DE SEXTA MAGNITUDINIS PARTE, SIVE DE ORATIONE CUMULATA.

TEMPUS eſt, ad extremam proficiſci μεγέθης partem. Ea eſt ΠΕΡΙΒΟΛΗ΄. Quam non ineptè mihi videor dicturus *orationem cumulatam*, aut *circumducentem*. Trapezuntius interpretatur *circumductionem*. At, ut bene inquit Scaliger *a*, non circumducitur res, ſed circum ipſam res aliæ. Nam rei additur aut genus, aut ſpecies, aut præſcriptio, aut totum, aut pars, aut perſona, aut locus, aut tempus, aut modus, aut inſtrumentum, aut cauſſa: quæ quia περιβολή cum re

a de re poët. lib. 4. cap. 1.

ibidem. nudâ complectitur, propterea nec incommodè à Scaligero *a* complexio vocatur.

Περιβολῆς hoc major habenda eſt ratio, quòd abſque aſperitate, vehementiâ, vigore, ac ſplendore, oratio magna eſſe poſſit; at non item ſine περιβολῇ.

Sententiæ περιβολῆς ſunt προσληπτικαὶ, h. e. idoneæ ad cumulandam, atque, ut veteres loquebantur, augificandam orationem. Res autem, quæ aſſumi debent, ſunt quadruplices. Nempe vel genus ad ſpeciem, vel infinitum ad finitum, vel totum ad partem, vel ad rem ipſam accedunt τὰ παρακολουθοῦντα, h. e. circumſtantiæ ejus ac conſequentia; cujuſmodi ſtatuuntur perſonæ, loca, cauſſæ, occaſio, tempus, ac modus.

Μέθοδος conficitur τῇ ἀναστροφῇ vel naturæ, vel orationis. *Naturæ*, cùm in rebus geſtis priora poſtponuntur. *Orationis*, cùm probationes ponuntur ante id, quod probatur.

Περιβολὴ non habet proprium verborum genus; verùm locum in eâ habent aliarum formarum verba: aut ſiquod genus proprium eſt, id erit ἐπιμονή, quâ diutius in eâdem commoramur ſententiâ. Verùm Hermogenes cenſet, eam potiùs ad prudentiæ methodum, quàm orationis circumducentis dictionem, pertinere.

Σχήματα περιβολῆς ſunt πάντα τὰ ἐφελκόμενα, h. e. quæcunque non efficiunt per ſe perfectam ſententiam; ſed alteram tertiamque ſententiam ſecum trahunt: quomodo, cùm audivimus *primò*, exſpectamus *deinde*. Ejuſmodi primo loco eſt ἀπαρίθμησις, ſive enumeratio; quam tamen rectiùs *ordinem* appellabimus. Hæc non tantùm ob partium ordinem perſpicuam reddit orationem; ſed etiam animum auditorum ſuſpendit rerum exſpectatione. Secundum eſt προτίμησις, ſive oratoris electio, cùm ita recenſentur aliqua, ut unum cæteris præponatur. Tertium, ὑπόθεσις, cùm pendet oratio ex conjunctione. Quartum, πλαγιασμός, ſive oratio obliqua, de quâ ſæpius dictum nobis. Quinctum, τὸ ἐπιτρέχον, ſive ſententiæ inſertio inter ſubjectum & prædicatum. Sextum, ὑπόστασις, ſive ſubjectio particularum, quarum una alteri reſpondet. Septimum, μερισμὸς, ſive digeſtio, quâ oratio diſtinguitur particulis; cujuſmodi ſunt, quamquam, tamen; quidem, verùm. Quędam etiam περιβολῆς σχήματα ſunt μὴ ἐφελκόμενα: velut ἄρσις καὶ θέσις, h. e. ablatio inferens: ut cùm unum tollitur, atque alterum aſſeritur: E. G. *non hoc, ſed illud.* Deinde τὸ ἐξ ἀναιρέσεως συμπλεκτικὸν, copulatio dirimens, ſive per negationem; ut cùm duobus propoſitis, non magis unum, quàm alterum, conſequi oſtenditur: E.G.

non

non hoc ſolùm, ſed illud quoque. Præterea συστροφὴ, ſive converſio, vel, ut Trapezuntius vertit, convolutio; quâ periocha ita membris inciſiſque pluribus colligatur, ut intelligi nequeat, antequam ad finem fuerit perducta. Denique ἐπεμβολὴ, ſive ἀποστροφὴ, h.e. aliarum ſententiarum interpoſitio longior, adeò ut fiat ὑπέρβατον. Nam ſi brevius ſit, quod interjicitur; non circumducens, ſed velox fuerit oratio. Et hæc de figuris περιβολῆς.

Κῶλα, *compoſitio*, ac *clauſula* περιβολῆς, aſſumuntur ex aliis formis, ſolâ exceptâ puritate. Cur verò hæc excipiatur, cauſſa eſt, quòd in puritate res ponantur nudæ ac ſimplices: at in περιβολῇ omnia dilatentur, atque exaggerentur.

Ad περιβολὴν ex Hermogenis ſententiâ pertinet quoque ἡ μεσότης, h.e. oratio plena ac referta. Quippe quæ nihil aliud ſit, quàm περιβολὴ περιβεβλημένη ἢ πλεονάζουσα ἐν ἑαυτῇ, quod Trapezuntio ſit, *circumductio circumducta, ſive in ſe redundans.* Hanc potiſſimùm effici ait, quando frequentantur σχήματα περιβλητικὰ, h.e. quibus gignitur περιβολή. Verùm, ut ſolidè comprobat Scaliger, ἡ μεσότης περιβολῆς propria non eſt, cùm extra περιβολὴν inveniatur, ac in humilem quoque cadat characterem.

XX. DE TERTIA IDEA, QUÆ EST PULCHRITUDO.

DE magnitudine ſatis dictum: tranſeamus ad pulchritudinem. Neque enim laudabilis eſt magnitudo, cùm

--- nulla venuſtas,

Nulla eſt in magno corpore mica ſalis:

ut de Quinctiâ ſcripſit poëta Veronenſis [a]. Eſt autem pulchritudo *a epig. 87.*
duplex. Una eſt ἐν ὡραϊσμῷ, ſive καλλωπισμῷ, h.e. calamiſtrato ſive extanti ac nimio, eoque magis conſpicuo decôre. Ab hoc oratio dicitur affectata: qualis eſt dictio Appuleii, atque olim Gorgiana, aliorumque ſophiſtarum fuit. Altera eſt ἐν ἀξιώματι, i. dignitate; à quâ oratio dicitur ſplendida. Eſt enim ſplendor, orationis cultus cum gravi dignitate conjunctus. Iſtiuſmodi inprimis eſt Demoſthenica ac Tulliana dictio. Inter hanc ἀξιωματικὴν, & illam ὡραϊστικὴν, ſive κομμωτικὴν orationem, interjectum eſt τὸ γλαφυρὸν, ſive floridum, quod & dicitur φαιδρὸν, h. e. hilare dicendi genus. Hujuſmodi inter alios eſt in Catullo, Velleio, Petronio. Item Herodoto, Luciano, Syneſio; cujus epiſtolæ χάριτος [b] καὶ ἡδονῆς ἀποστάζουσι, & quidem

b venuſtate ac dulcedine fluunt.

dem μετὰ τῆς ἐν τοῖς νοήμασι ἰσχύος καὶ πυκνότητος, ut Photius de eo in myriobiblo ait *b*.

Orationibus generis demonſtrativi magis convenit florida ac hilaris dictio. At eæ, quæ in deliberativo, aut juridiciali verſantur, magis gaudent pulchritudine cum dignitate conjunctâ.

Inprimis autem genus hoc ἀνθηρὸν, ut eſt apud Proclum in Chreſtomathia, ἁρμόζει ταῖς τοπογραφίαις, καὶ λειμώνων, ἢ καὶ ἀλσῶν ἐκφράσεσιν. Sanè poëtæ ab hujuſmodi deſcriptionibus carmini ornatum quærere ſolent. Unde Horatius epiſt. ad Piſ.

Inceptis gravibus plerumque, & magna profeſſis,
Purpureus, latè qui ſplendeat, unus & alter
Aſſuitur pannus: cùm lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius deſcribitur arcus.

Et Perſius ſat. 1:

Dicere res grandes noſtro dat Muſa poëtæ.
Ecce modò heroas ſenſus adferre videmus
Nugari ſolitos Græcè; nec ponere lucum
Artifices; nec rus ſaturum laudare, ubi corbes,
Et focus, & porci, fumoſa palilia fumo.

Quamquam poëta hoc loco non tam veram deſcripſit grandiloquentiam, quàm affectatam.

Pulchritudo nullas habet peculiares *ſententias*, niſi acutè dicta ei ſubjicere lubeat. Sed neque *methodum* propriam habet. Tota verò conſiſtit in genere dicendi aures demulcente. Gaudet magis *verbis* propriis, quàm tranſlatis; domeſticis, quàm peregrinis; brevibus, quàm longis. Nec tamen poëtica adſpernatur; ſed parcè ea adhibet. Unde Photius, in Philoſtorgii hiſtoriâ τὸ κόμψον *d* laudans, ait, eum uti poëticis, ſed οὔτε κατακόρως, οὐδ' ἀχαρίτοις λέξεσι.

Σχήματα potiſſima ſunt decem. Primum ſunt παρισώσεις, h. e. ſyllabarum ſimilitudo, ſive in initio, quæ ὁμοιόαρκτον dicitur; ſive in fine, quæ ὁμοιοκατάληκτον vocatur. Neutra tamen affectata eſſe debet, ſed occulta temperataque. Occultatur autem utraque tum διακόψει, cùm inter primum ac poſtremum membrum, quæ inter ſe ſimilia ſunt, aliquid interſeritur, atque ita membra interſcinduntur: tum ἐναλλαγῇ, ſive tranſpoſitione, cùm membra ſimilia ponuntur in medio: tum ἰσώσει τοῦ κώλου, cùm duobus membris paribus ſubjicitur impar. Alterum σχῆμα eſt ἐπαναφορὰ, ſive repetitio in initio diverſorum membrorum. Tertium, ἀντιστροφὴ, ſeu converſio, quâ idem iteratur in fine.

Quar-

Quartum, ἐπαναστροφή, cùm idem eſt prioris membri finis, ac ſequentis initium. Quinctum eſt, τὸ κλιμακωτὸν, ſive gradatio. Sextum, μερισμὸς κατὰ συζυγίαν, ſive partitio patium. Septimum, τὸ ὑπερβατὸν, quo verbum in extremam differtur ſententiam. Octavum, τὰ καινοπρεπῆ, ſive innovatio: ut prolepſis, ſyllepſis, enallage, aliæque Grammaticorum figuræ. Nonum, αἱ διὰ δύο ἀποφάσεων γενόμεναι καταφάσεις, duæ negationes pro unâ affirmatione. Decimum eſt, τὸ πολύπτωτον, quo eadem vox mutatis effertur caſibus.

Κῶλα vel mediocriter longa eſſe debent, vel brevia quidem, ſed continuata, connexaque, ita ut alia ex aliis pendeant.

Compoſitionis hîc inprimis habenda ratio eſt. Vitandi in eâ hiatus, & aſper conſonantium concurſus. Propiùs à poëtarum compoſitione abeſt, quàm reliquæ ideæ. Quippe ita confici debet, ut nec verſum efficiat, nec longè abſit à verſu. Itaque & cognatos pedes amat, cujuſmodi ſunt dactyli, anapæſti, ſpondei; quamquam Rythmici obſervant, anapæſtos ac ſpondeos differre ob diſſimilem percuſſionem. Verba denique, quibus conſtant periodi, non debent eſſe ἰσοσύλλαβα, ὁμοιότονα, καὶ ὁμοιόχρονα, h.e. pari ſyllabarum numero, aut accentu, vel quantitate ſimilia. Nihil enim venuſtati accommodatius varietate.

Clauſulæ ne ſint ſtabiles, ſive inſiſtentes; ſed pendulæ; ita ut aut penultima brevis ſit, ultima longa, aut contrá. Sed & monoſyllaba in fine collocata venuſtatem adferunt; uti argumento eſt illud Tullii in Manilianâ: *Itaque non mihi tam copia, quàm modus in dicendo quærendus eſt:* & Horatianum [a] iſthoc: a *in Arte.*

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Refugit hæc idea brevitatem, quia obſcuritatem parit; quæ crucem potiùs figit, quàm voluptatem gignit. Itaque Photius [b], cùm in aliis laudet hiſtoriam Nicephori Conſtantinopolitani: tamen unum hoc culpat, quòd nimiùm brevis ſit. Hoc enim in cauſſa eſſe ait, quòd non omnes expleat partes venuſtatis. b *cod.* 66.

Etiam venuſtati adverſatur anxia cura, quam περιεργίαν vocant. Quæ quia aberat ab hiſtoria Sergii Confeſſoris, ab eodem Photio [c] laudari hoc nomine meruit. Nimirum florida dictio debet exſurgere naturali venuſtate: quod non intelligunt, qui anxiè ſectantur floſculos declamatorum. Nam hoc pacto oratio fit affectata: quod grande eſt vitium, utcunque eo nonnulli, & ſibi, & aliis placeant. c *cod.* 67.

XXI. DE

Digitized by Google

XXI. DE QUARTA IDEA, SIVE DE ORATIONE CONCITATA.

HABEMUS, quomodo oratio fiat perſpicua, magna, pulchra; quorum primum eſt neceſſitatis, alterum dignitatis, tertium jucunditatis. Nunc, ut inſtituimus, reliquas affectiones ordine perſequamur. Neque enim ſufficit, amplitudinem eſſe pulchram; quia nec oratio debet eſſe ignava, cùm non comparetur aquæ ſtagnanti, ſed flumini; nec ſtatuam debeat referre, aut Tityrum ſub fago recubantem; ſed juvenem, & animo alacrem, & corpore vegetum. Id verò præſtat ἡ ΓΟΡΓΟΤΗΣ; quam rectiùs incitatum, ſive concitatum, aut præceps dicendi genus appellabimus, quàm celeritatem; cùm non ἁπλῶς velocitatem notet, ſed quandam quaſi fulmineam celeritatem. Fit ea, cùm res, ac ſententias, alias aliis ſuperaddimus. Convenit autem cuilibet characteri. Sanè humilis exemplum habemus in iſto Maronis *a*:

a Ecl. 1.

Inſere nunc, Melibœe, piros, pone ordine vites.

Quemadmodum medii in hoc *b*:

b 1. Georg.

Nudus ara, ſere nudus: hyems ignava colono.

Proprias *ſententias* non habet; niſi cuipiam ſit viſum ei ſubjicere illa, quæ argutè dicuntur; cujuſmodi multa petere eſt ex clarorum virorum apophthegmatis.

Methodus ejus eſt, ut brevibus objectiunculis breves ſubdantur ſolutiones. Eſtque triplex. Primùm, ἀπάντησις ἢ ἐναντίωσις, noſtrorum argumentorum objectio. Deinde ἀντίθεσις, ſive πρόληψις, quâ adverſarii objectionem anticipamus, atque diluimus. Præterea συνδρομὴ, ſive συγχώρησις, quâ unum concedimus, at alterum opponimus: ut vulgato illo Iſocratis *c*: τῆς παιδείας τὴν ῥίζαν πικρὰν εἶναι, γλυκεῖς δὲ τοὺς καρπούς. *Literarum quidem radices amaras eſſe, ſed fructus dulces.*

c ad Demonicū.

Admittit omne genus *verborum*: attamen maximè gaudet brevibus, quia celeriùs abſolvuntur.

Σχήματα ejus ſunt triplicia. Quædam reddunt orationem inciſam, nec tamen id facere videntur. Ejus eſt generis πλαγιασμὸς, ſive oratio obliqua, & συστροφὴ, ſive periodus involuta, quam converſionem, aut convolutionē dicere poſſumus: item πολύπτωτον, ſi fiat inciſim. Quædam videntur orationem reddere inciſam, nec tamen id præſtant. Ejuſmodi eſt τὸ καθ᾽ ἀποστροφὴν, quo poſt factam declinationem ad perſonam redimus, quam primariò ſpectet oratio: item τὸ ἐπιτρέχον, ἢ τὸ

ἢ τὸ κατ' ἀπόδρομον, quo ita aliquid concedimus, ut aliud opponamus. Inter ea autem hoc diſcriminis eſt, quòd ἀντιστροφὴ ſemper efficiat γοργότητα: τὸ ἀπιτεῖχον tum tantùm, cùm membra ſunt longiora. Quædam denique ejus ſunt orationis, quæ & inciſa eſt, & talis videtur: ut ἀσύνδετον κομματικὸν, quod à Cornificio articulus, ab aliis diſſolutum vocatur. Item ἐπαναφορὰ, ἀντιστροφὴ, & συμπλοκὴ, ſive πολυσύνδετον.

* *Compoſitio* non debet eſſe hiulca; gaudet maximè trochæis, quia pes hic celeritatem habet.

Clauſula quoque eandem ob cauſſam trochaïca plurimùm eſſe debet.

XXII. De quincta idea, sive de oratione morata generatim, ac speciatim de prima ejus ſpecie, nempe simplicitate.

SUMMA eorum capita delibavimus, quæ ab Hermogene dicuntur de incitato ac præcipiti dicendi genere: conſequi videtur, ut conſiderationem intendamus in ſermonem moratum. Nec enim ſatis eſt, orationem eſſe perſpicuam, grandem, jucundam, ac concitatam: ſed etiam requiritur, ut habeat τὸ ΗΘΟΣ, h. e. motum ac virtutum ſignificationes: quippe eâ re magnum pondus accedit ad animos impellendos. Vt autem oratio ſit iſtiuſmodi, non verſutiloqua eſſe debebit, ſed ſimplex. Inſuper jucundam ac ſuavem eſſe convenit; quia horrida incultaque ſimplicitas nauſeam adfert. Acutam quoque eſſe oportet; quia ludibrio aliis eſſe ſolent, quibus nihil eſt aceti in pectore. Modeſtia etiam, & verecundia, multùm confert; quia odio habentur homines pompatici, qui ſibi putant vel ad digituli crepitum ſilentium deberi, omneſque præ ſe fenum eſſe oportere. Requiritur quoque, ut, quæ dicuntur, ab animo proficiſci, vereque dici videantur. Quamquam hoc quidem ſub ſimplicitate complecti liceat. Sed eò adjicitur, quia eſt & quædam ſimplicitas ſimulata. ut illa Sinonis II. Aen. qua perſuaſit, ut equus in urbem adduceretur. Denique gravitate opus eſt in reprehendendo, atque expoſtulando. Itaque ſex in univerſum Hermogeni partes ſunt τοῦ ἤθους: ἀφέλεια, ſeu ſimplicitas, γλυκύτης, ſive ſuavitas, δριμύτης, ſive acrimonia, ἐπιείκεια, ſive modeſtia, ἀλήθεια, ſive veritas, & βαρύτης, ſive gravitas in objurgando.

ἈΦΕΛΕΙΆΣ, ſive ſimplicitatis ſententiæ ſunt quadruplices. *Primò* enim hujus ſunt loci ſententiæ καθαρότητος, ſive puritatis, puris tamen aliquanto communiores. *Deinde*, quæ conveniunt hominibus ſimplicibus; cujuſmodi in Bucolicis Maronis, ac inprimis Theocriti, legimus. E Bucolicis eſt iſtoc Tityri Ecl. 1:

Vrbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego huic noſtræ ſimilem: quò ſæpe ſolemus
Paſtores ovium, & teneros depellere fœtus.

a act. 1. ſc. 1. Similiter in Comœdiis: ut hoc Simonis in Andria *a*:

--- Placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: Hic, parvæ conſuetudinis
Cauſſâ, mortem hujus tam fert familiariter.
Quid ſi ipſe amâſſet? quid mihi hic faciet patri?

b *orat. pro Roſcio Amerino.* Talem & Cicero *b* deſcribit Sextum Roſcium initio narrationis: *C. Quinctius, cæterarum rerum paterfamilias ſat diligens, in una re non ſatis prudens.* Simplex quoque illa Didonis oratio:

Anna, (fatebor enim) miſeri poſt fata Sichæi
Solus hic inflexit ſenſus.

Præterea, cùm multa exempla ab animalibus, aut ſtirpibus, petuntur. Nam ſi unum tantùm, alterumque, adducatur; ſuavitatem potiùs, quàm ſimplicitatem, adferet ea res orationi. *Denique*, cùm vel adverſarium, vel auditores, jurejurando nobis obſtringimus, aut jurejurando parvâ de re aliquid affirmamus. At cùm ex enthymemate facimus jusjurandum, ita ut jusjurandum habeat vim argumenti: non tam illud ſimplicitatem, quàm ſplendorem, ac magnitudinem parit.

Methodus ſe ferè habet, ut in oratione purâ: tantùm hîc addimus, idem nos conſequi, ſi ſingula narremus minutatim, aut res graves nudè & abſque circuitione proponamus.

Dictio tum eadem eſt, quæ καθαρότητος, de quâ egimus; tum quæ δριμύτητος, ſive acrimoniæ, de quâ infrà dicturi ſimus.

Σχήματα, *verborum compoſitio*, ac *clauſula*, ſeſe habent, ut in oratione purâ. Atque hæc de ſimplicitate.

XXIII. DE

XXIII. De secunda moratæ orationis parte, quæ eſt suavitas.

ΓΛΥΚΥΤΗΣ, ſive ſuavitas, differt plurimum à venuſtate. Nam huic turpe opponitur; illi aſperum. Omnia Ciceronis (niſi de iis quis controverſiã moveat, quæ languidiùs in exilio ſcripſit) venuſta ſunt; at non item ſuavia: & meritò, cùm in invectivis aſpera requiratur oratio.

Maximè autem conſiſtit ſuavitas in ſententiis. Inter has principem locum obtinent fabulæ poëticæ, quarum licet meſſem metere maximam è Metamorphoſi Antonini Liberalis, ac inprimis Ovidianâ.

Proximus debetur iis, quæ hiſtoriis quidem inferciuntur, attamen pro fabulis habentur: velut quod de Romulo, & Remo, à lupâ nutritis, ſcribit Livius.

Tertius continet illa, quibus nonnihil fabuloſi admixtum: quomodo vera quidem fuit pugna Marathonia; at à fabulâ eſt, quod de Panos augurio Herodotus *a* in ejus deſcriptione commemorat. *a lib. 6.*

Quartus eſt eorum, quæ ſenſus maximè adficiunt; ut res naturales. Cujuſmodi ſuavitatis exemplum ſuppeditabit illa aquæ ac platani deſcriptio, quam ex Phædro Platonis in primum de Oratore retulit Tullius. Nihil quoque ſuavius iſtis lib. II. de Oratore: *Ac principio terra univerſa cernatur, veſtita floribus, herbis, arboribus, frugibus. Quorum omnium incredibilis multitudo inſatiabili varietate diſtinguitur. Adde huc fontium gelidas perennitates, liquores perlucidos amnium, riparum veſtitus viridiſſimos, ſpeluncarum concavas altitudines, ſaxorum aſperitates, impendentium montium altitudines, immenſitateſque camporum.* Huc etiam pertinent amatoria, honeſtis quidem honeſta, ſed turpibus turpia, & Latinè apertéque prolata. Ac horum quidem exempla non commemorabo; tum quia pudor noſter averſatur verba nupta, ignotaque in Veſtalium ſacris; tum quòd Catonibus theatro noſtro interdicere, ac Florales inſtituere, animus non ſit. Honeſta verò exempla abunde inter alia ſuggeret Heliodori de Theagenis & Charicleæ amoribus mythiſtoria. Nec ſatis eſt, ut ſermones ſint honeſti, & lepidi; ſed oportet etiam ſint tempeſtivi: h.e. non affectati, ſed ex occaſione velut ſemine enati. Quas tres in convivali ſermone conditiones, pro tribus Gratiis, jure optimo in Como ſuo requirit vetus condiſcipulus & amicus, Erycius Puteanus, vir mirâ ingenii,

morum, doctrinæque elegantiâ: cujus hoc loco quo de ſuavitatis ideâ agimus, eo lubentiùs memini, quia dictione ejus nihil floridius, ſuavius, ac illecebroſius.

Quinctus ſuavium ſententiarum locus tribuitur laudi noſtri. Itaque, Tullio teſte a, *Themiſtoclem, illum ſummum Athenis virum, dixiſſe aiunt, cùm ex eo quæreretur, quod acroama, aut cujus vocem libentiſſimè audiret: ejus, à quo ſua virtus optimè prædicaretur.* Nec noſtri ſolùm, ſed noſtrorum etiam laudem lubentiſſimè audimus. Vnde Athenienſem Athenis laudare haut difficile erat: ut eſt apud Platonem in Menexeno, & Ariſtotelem primo Rhetor. Etiam jucunda eſt nobis laus rerum earum, quas maximi facimus. Velut picturarum, vel hortorum, ſi talibus impenſiùs capiamur.

a pro Archia.

Sextus locus continet proſopopœias, apoſtrophas ad res inanimas, ac quicquid iſtiuſmodi eſt. Cicero pro Marcello: *Parietes, medius fidius, C. Cæſar, ut mihi videtur, hujus curiæ, tibi gratias agere geſtiunt.*

Μέθοδος habet ſe, ut in oratione purâ, ac ſimplici.

Dictionem vult Hermogenes eſſe puram, ac ſimplicem. Attamen, ut Maronis loco probat Scaliger, major ſuavitas à pictâ oratione oritur, quàm ſimplici. Quamquam id fortaſſe haut adverſetur Hermogeni, quia is per puram ac ſimplicem orationem intelligit eam, quæ conflatur partim è propriis, partim è metaphoris non longè petitis. Imò idem quoque agnoſcit, poëtica ad ſuavitatem conferre, modò in iis non excedamus modum. Sed & epitheta ſuavitatem părere ait; quæ utique non minùs modificata, quàm propria eſſe poſſunt. Ac nequid temere hîc ab Hermogene adſertum putes, ejus de epithetis ſententiam confirmat, quòd Steſichorus iccirco dulciſſimus ſit habitus, quoniam epithetis abundabat.

Σχήματα, ut in puritate, ſimplicitate, & pulchritudine.

Compoſitio, ut in pulchritudine. Etiam ſuavitatem interdum parit vocalium concurſus. Sanè quid ſuavius iſto b:

b Ecl. 3.

Phyllida amo ante alias.

Sed de eo etiam in magnifico charactere dictum.

Clauſula affecta eſt, ut in ideâ dignitatis, ac pulchritudinis.

XXIV. DE PARTE TERTIA ORATIONIS MORATÆ, SIVE DE ACRIMONIA.

ΔΡΙΜΥΤΗΣ, ſive acrimonia, duobus conſtat ſententiarum generibus. Nam vel ſententiæ acutæ ſimpliciter pronunciantur; cujus exempla ſuppeditat ſermo Cyri à Tullio in extremo Catone è Xenophonteâ Cyri pædiâ converſus: vel contrà ſententiæ ſimplices acutè explicantur: quod quadrifariam fit. Primùm, quoniam ludimus ὁμωνυμίᾳ: ut cùm vocabulum quodpiam novâ uſurpamus ſignificatione, ſed cum vocis ἐτυμολογίᾳ conſentiente: ut ſi ſcortum voces φίλανδρον. Deinde, propter ὁμοιότητα, ſive ſoni ſimilitudinem: quò refer τὸ περὶ γράμμα. Hinc ob παρονομασίαν; per quam Hermogenes intelligit ἀντίθεσιν, ſive ἀλλοίωσιν, quâ vox aliqua repetitur, ſed mutatâ ſignificatione. Noviſſimè, propter conjunctas duas μεταφοράς, quarum prior mollior, altera durior eſt: ut in Manilianâ; *Corinthum patres veſtri totius Græciæ lumen exſtinctum eſſe voluerunt.* Durius foret, ſi ἁπλῶς dixiſſet, Corinthum exſtinctam: nunc mitigatur, cùm præmittit, *lumen.*

XXV. DE QUARTA ORATIONIS MORATÆ PARTE, QUÆ EST MODESTIA SIVE ÆQUANIMITAS.

ΕΠΙΕΙΚΕΙΑΝ Trapezuntius *modeſtiam* nominat. At rectiùs cum Terentio *a æquanimitatem* appellabimus. Nam *modeſtia*, quę Græcis σωφροσύνη, latiùs patet; ut quæ ἐπιείκειαν ipſam comprehendat. *a prologo Andr. & Phorm.*

Hæc idea omnia cum puritate, ac ſimplicitate orationis, communia habet, præter ſententias, ac methodum. *Sententiæ* ejus ſunt quatuor generum. Primò, cùm noſtra extenuamus: ut initio orat. pro Archiâ: *Siquid eſt in me ingenii, judices, quod ſentio quàm ſit exiguum* &c. Hic modus in exordiis inprimis locum obtinet. Deinde, cùm omittimus, quæ pro nobis dicere poteramus. Ita Demoſthenes, cùm à Midia colaphum accepiſſet, etſi crimen illud aggravabat, quòd fuiſſet τριηράρχης *b*, præclareque de Rep. meritus: non tamen his inſiſtit; ſed ait ſe ea tantùm velle adferre, quæ quivis è populo in tali cauſsâ diceret. Præterea modeſtiæ eſt, cùm orator ait, ſe, adverſarii importunitate coactum, cauſſam dicere: at maluiſſe ſe rem per arbitros tranſi- *b triremiũ præfectus.*

tranſigere. Facit hoc Cicero in Quinctianâ. Item, cùm reprehenſuri laudamus: ut in confutatione Manilianæ; *At enim vir clariſſimus, reipublicæ, & veſtris beneficiis ampliſſimis affectus, Q. Catulus; itemque ſummis ornamentis honoris, fortunæ, virtutis, ingenii, præditus Q. Hortenſius, ab hac ratione diſſentiunt: quorum ego auctoritatem multis locis apud vos plurimum valuiſſe, & valere oportere, confiteor* &c.

Μέθοδος modeſtæ orationis eſt triplex. Primus modus eſt ἐλάττωσις ἢ μείωσις τῶν αὐτοῦ χρηστῶν, noſtrorum bonorum ac commodorum extenuatio. Fit ea ἡ μετ' ἐνδείξεως *a*, quæ aperta eſt extenuatio; vel ἄνευ τῆς ἐνδείξεως *b*, qui extenuationis modus ut occultior eſt, ita majorem quoque verecundiam ac modeſtiam indicat. Ratio altera eſt παράλειψις, ſive præteritio; quæ vel nullam planè commemorationem habet, vel nomine tenus præteritio eſt; ut cùm quis ſe præteriturum ait, quod tamen curſim delibat. Tertius modus eſt ἀφήγησις, quâ res nudas breviter & ordine narramus, nec quicquam foris aſſumimus.

a cũ quadam ſignificatione.
b abſque indicatione.

XXVI. DE QUINCTA PARTE MORATÆ ORATIONIS, SIVE DE IDEA SEXTA, NIMIRUM VERITATE.

ET hæc περὶ ἐπιεικείας *c*. Deinceps docet Hermogenes, quomodo conſequamur, ut oratio videatur ἐνδιάθετος, καὶ ἈΛΗΘΗ'Σ *d*. Nam, licet initio veritatem fecerat unam è ſeptem primariis ideis: tamen, cùm ad moratam pervenit orationem, agnoſcit, τὸ ἀληθὲς *e* quoque ei ſubjici. Quod ſi eſt, ſex tantùm, vel ipſius Hermogenis confeſſione, fuerint ideæ. Imò quinque fortean, cùm eidem δεινότης *f* nihil aliud ſit, quàm aliarum omnium idearum ὀρθὴ χρῆσις *g*. Nos nihilominùs ordini Hermogenis inſiſtemus.

Sententiæ quævis in veritatis formâ locum habent, ac inprimis τῆς ὠφελείας *h*. Nam, ut ſcenicus Philoſophus in Phœniſſis ſcribit:

Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ *i*.

Ad *methodum* hæc pertinent. Primò, τὸ μὴ προλέγειν, h. e. non prædicere animi affectionem: ut cùm ſine ullâ præmunitione juramus, admiramur, optamus &c. Deinde objectiones adverſariorum non diſſimulare; ſed verè proponere, atque ad eas reſpondere abſque ullâ præmunitione. Præterea, cùm ex abrupto aliquid aggredimur: nam initium videtur orationis ſubitæ, nec domi præmeditatæ. Inſuper, cùm orationis σχῆμα immutamus: ut cùm à judicibus tranſimus ad adverſarium, ab hoc ad nos, à nobis ad quæſitorem &c.

c de modeſtia.
d ex animo profecta, veraque.
e veritatem.
f vis dicendi.
g rectus uſus.
h ſimplicitatis.
i Sermo eſſe ſimplex veritatis ſolet.

Denique

Denique huc pertinet *παρομολογία*, ſive *confeſſio*. Ut illo Didonis:

Anna, (fatebor enim) miſeri poſt fata Sichæi,
Solus hic inflexit ſenſus.

Præterea *μετάνοια*, ſive dicti *pœnitentia*; item *ἐπανόρθωσις*, verbi *emendatio*; *ἀνάμνησις*, ſui ipſius *admonitio*; *λύπη*, *dolor*, propter verbum quodpiam, quod exciderit &c.

Λέξις variat pro affectuum varietate. Sanè in irâ verba eſſe debent aſpera, ac vehementia: miſericordia ſuavem exigit dictionem. atque ita in aliis.

Σχήματα huc pertinent, quæ oſtendunt, orationem ex animo proficiſci. cujuſmodi ſunt iſta. I. *αἱ ἀποστροφαὶ* ad adverſarium. II. *ἀποστροφαὶ μετ' ἐρωτήσεως a*. III. *τὸ δεικτικὸν*, ſive demonſtratio; cuius & ſuprà meminimus. IV. *διαπόρησις*, ſive dubitatio. V. *ἀποσιώπησις*, ſive reticentia. VI. *ἐπίκρισις*, ſive judicium Oratoris de perſonâ, facto, aut re. VII. *ἐπιδιόρθωσις*, ſeu correctio. VIII. *ἀναπόλυτος μερισμὸς*, diſtributio non abſoluta. Nam abſoluta, perfectaque, meditationem indicat.

a oratio-nis averſionescum interrogatione.

Κῶλα, *compoſitio*, ac *clauſula*, ſeſe habent, ut in formâ vehementiæ; hoc uno excepto, quòd in miſericordiâ, ac oratione lugubri, ea habent locum, quæ de ſimplici oratione diximus.

XXVII. DE GRAVITATE, SEXTA PARTE ORATIONIS MORATÆ.

SUPERSUNT *βαρύτης*, ſive gravitas, & *δεινότης*, ſive dicendi vis. De vi dicendi mox: de gravitate nunc videamus.

ΒΑΡΥΤΗΣ eſt oratio gravis moleſtáque animo auditorum: ut quâ orator cum auditoribus expoſtulat. *Sententiæ* ſunt *ὀνειδιστικαὶ*, ſive exprobrantes. Eæ applicantur vel ad res, vel ad perſonas. Ad res, ut cùm quis ait, ſe pro meritis in Remp. aut nulla accepiſſe beneficia, aut pro maximis minima &c. Ad perſonas, ut ſi dicat quis, ſe ob id in exilium ejici, ob quod alius ſit honoribus auctus ampliſſimis, maximiſque.

Μέθοδος eſt quadruplex. I. diſſimulanter de ſe, aut adverſario, loqui. II. res confeſſas interrogando ad dubitationem revocare. III. dubitanter affirmare res confeſſas. IV. judicare aliquid eſſe neceſſarium, quod tamen velit indicare non eſſe neceſſarium.

Cæteras partes habet cum aliis formis communes, ac inprimis cum ſimplicitate modeſtiâque.

XXVIII. DE

XXVIII. De poſtrema idea, quæ eſt dicendi vis.

DE ſex ſive ideis, ſive affectionibus, ſatis. Quare, quod reliquum eſt, dicamus de recto earum uſu. Id verò præſtat ΔΕΙΝΟΤΗΣ, quam meliùs *dicendi vim* appelles, quàm, ut multi, *aptam gravitatem*. Quippe non ſolùm aptitudinem ſignificat, ſed efficacem aptitudinem. Petrus Nunneſius *prudentiam* appellat. Non malè: attamen nec optimè, cùm ea propriè, ut egregiè ait Scaliger, ſit *vis orationis, quæ oritur ex illâ prudentiâ, quâ partes ſuæ cuique attribuuntur.* At falluntur, qui δεινότητα ſoli characteri magnifico ineſſe putant; cùm conſiſtat in recto omnium idearum uſu.

Sunt autem tria quodammodo genera δεινῆ λόγου. Quædam oratio δεινὴ & eſt, & videtur; ut illa Demoſthenis περὶ παραπρεσβείας. Quædam eſt, non tamen videtur; ut de lege Leptinæ, cui occulta ineſt δεινότης. Quædam videtur δεινὴ, nec eſt; ut illa Cyclici ſcriptoris a:

a apud Horat. in Arte.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.

Talis quoque erat ſophiſtarum oratio, quæ ob verborum gravitatem δεινὴ videbatur, cùm tamen nulla rebus, aut ſententiis, ineſſet gravitas.

Tum vera, tum apparens δεινότης, quatuor habet ſententiarum genera. I. τὸ παράδοξον, quod contra omnium, vel maximæ hominum partis, opinionem eſt. II. τὸ βαθὺ, quod eſt obſcurius, ita ut à paucis, ac eruditis ſolùm, intelligatur. III. τὸ βίαιον, quo adverſarii argumenta in ipſum retorquentur. IV. περιενενοημένον, quod fit omiſſione propoſitionis alterutrius in ſyllogiſmo.

Μέγεθος, *cæteraque*, petantur è formis μεγέθους, ſive magnitudinis.

XXIX. Doctrinæ de ideis, ac simul elocutionis oratoriæ, epilogus.

ATque hæc eſt Hermogenis de Ideis doctrina; cujus conſpectum dare, quàm univerſam convaſare ſupellectilem, magis curæ pretium duxi. Nam quis futurus eſt ſcriptionis noſtræ modus, ſi nobis lubido ſit, omnia ab aliis bene dicta colligere, ut hodie fartores ſolent, qui unum hoc agunt, ut aliorum fetus de manibus extrudant? Equidem, cùm mihi ſemper cautio fuerit, ut ab hâc ſcabie ungues tenerem: nunc quoque contentus ero hâc qualicunque ad ſacra-

Digitized by Google

ſacraria Hermogenis manuductionē: ac ne quidem addere animus eſt judicium Hermogenis de clariſſimis ſcriptoribus, quod ſuis ille præceptionibus de Ideis examuſſim accommodavit. Ipſa Hermogenem adeat juventus: ac cum eo conferat, quæ ante illum de ideis cùm alii tradidere, tum Halicarnaſſenſis, (cujus melior pars deperiit) & Ariſtides, qui fusè de eâ ſcripſit, at confusè. Quod ſicui aqua hærebit, cùm Græcum adeat enarratorem, tum Trapezuntii Rhetoricorum libros quinque, ſcholia Ioa. Sturmii in Hermogenē, Petrum Nunneſium Valentinū libro quarto Rhetoricarum Inſtitutionum, Ludovicum Carbonem libro III. de Elocutione. Sed & quædam ſuper Hermogenis ideis Italicè ſcripſit Julius Camillus. Pretium quoque fuerit Hermogeni ſuccenturiare eam doctrinæ Hermogenicæ, ac Trapezuntianæ, cenſuram, quam ſcripſit vir maximus, Jul. Scaliger cap. I. Paraſceues. Tantùm optem, ſimul lectori ſuccurrat id quod ſuprà dicebam, cùm excuterem, quæ Demetrius, ac Hermogenes, de characterū numero ſcriptis conſignarunt. Id verò iſtiuſmodi eſt: Quamvis hi commentationes ſuas non tam ad philoſophorum, quàm rhetorum, ſcripſerint lucernam: haut dubiè tamen cùm poëticæ, tum oratoriæ artis amantes, maximum ex iis fructum capere poſſe; modò uſum eorum, quem aſſidua dabit veterum lectio, cognorint. Sanè poëta præcipuè ſectatur magnitudinem, & dulcedinem, præterquam in Comœdiâ, ac Bucolicis; quamquam hæc interdum aſſurgunt, ut argumento eſt Maronis Pollio; ut ſuperiùs retuli. Orator autem in judiciali genere inprimis ſectatur perſpicuitatem, περιβολὴν, & orationem moratā: hinc aſperitatem, vehementiam, & γοργότητα: ac deniq; reliquas magnitudinis formas. In deliberativo hoc diſcriminis eſt, quòd hîc ex ideis moratis moderatè adhibeat objurgationem, ac gravitatem quoque amet. Panegyrica potiſſimùm requirit dulcedinē, & venuſtatem: at repugnat ei cùm aſperitas, ac vehementia, tum inprimis γοργότης. Nec partium orationis par ratio eſt. Quippe in exordiis maximè commendantur περιβολή, & modeſtia; in narrationibus, cùm veritas, tum γοργότης, quæ & ipſa plurimùm in cōtentione atque epilogo pollet. In παθητικῇ quoque oratione regnat aſperitas: in ἠθικῇ verò elucēt omnes moratæ orationis formæ, prętèr objurgationem. Verùm hæc, uti dixi, meliùs aſſiduâ cognoſcentur antiquorum lectione. Quare iis non inſiſto: ſed bonis avibus accedo ad *a cap. I.*
poſtremam officii oratorii partem, quæ eſt pronunciatio. Nam cur *ſect. 3.*
ab iis diſſentiam, qui memoriam faciunt quartam Rhetoricæ par- *b cap. ſeq.*
tem, ſtrictim oſtendi libro primo *a*, ac inferius *b* etiam attingam: fu- *ſect. prima.*

ſiùs autem δολοπιὸν ac pertinacem multorum errorem eluere ſum conatus libro de natura ac conſtitutione Rhetorices. Nec propterea penitùs præterire eſt animus, quæ de memoria ſcire intereſt oratoris: ſed præcipua de eâ exponā capite IX. in pronunciationis præceptis. Neque futurum ignoro, ut, quia non veremur recedere à veterum nonnullis, eo inſtituto huic odioſi ogganniant ſophiſtæ. Sed ſi à nobis quidem ſteterit veritas, ut cenſeo: tandem illa exoleſcet opinio; non ſecus atque Salamandræ (quas ignem frigore ſuo exſtinguere, ex aliorum relatu prodidit Ariſtoteles *a*, eumque potiùs, quàm experientiam, ſecuti Antigonus *b* & Aelianus *c*) aliquantiſper in igne illæſæ conſiſtunt ob terreæ cutis duritiem; at diutiùs admotæ comburuntur.

CAPUT VIII.

DE PRONUNCIATIONE GENERATIM.

PRONUNCIATIO, *ſive actio, eſt vocis corporiſque apta pro rerum affectuumque varietate conformatio.*

I. QUANTA PRONUNCIATIONIS VIS SIT.

PRONUNCIATIO, ſive actio, nihil aliud eſt, quàm, *ex rerum & verborum dignitate, vocis, & corporis moderatio:* pront Cicero definit 1. de Invent. Quanta ſit ejus virtus, cùm Iſocrates oſtendit orat. ad Philippum, & Dionyſius lib. de charactere Demoſthenis: tum vel illud argumento eſt, quòd, ut ait Tullius in orat. ad Brutum, *infantes actionis dignitate eloquentiæ ſæpe fructum tulerunt, & diſerti, deformitate agendi, multi infantes putati ſunt.* Hinc idem inibi hanc quandam corporis eloquentiam; & lib. III. de orat. quaſi ſermonem corporis appellat. Aſconius quoque eam appellavit vitam orationis, quia ſine eâ orationis membra ſunt velut emortua, ſine ſenſu, ſine motu. Et Philiſco Rhetori dicebat Antoninus Imperator *d*, τὸν μὲν ἄνδρα δείκνυσιν ἡ κόμη· τὸν δὲ ῥήτορα ἡ φωνή *e*. Itaque meritò Demoſthenes tribuit ei primas, ſecundas, tertias; ut præter alios *f* ſcribunt Photius in bibliothecâ ſuâ, & B. Auguſtinus epiſt. LVI. ad Dioſcurum. Sed & olim dictum fuit, in Demoſthenis orationibus magnam Demoſthenis abeſſe partem. unde Aeſchines *g*, cùm rogatus à Rhodiis, pridie iis legiſſet ſuam in Cteſiphontem orationem, ac poſtridie ſuaviſſimâ & maximâ voce præle-

a l. 5. Hiſt. animal. c. 19: ſive ex diſtinctione Cæſaris Scaligeri c. 18. ſect. 230.

b ſmemate 91. mirabilium narrationum.

c l. 2. Hiſt. animal. cap. 31.

d Philoſtratus lib. 2. de vitis ſophiſtarū.

e Virum argui comâ, at Rhetorem voce.

f Cic. 3. de orat. & in orat. perfecto. Fab. lib. 11. cap. ult.

g Cic. 3. de Orat. ad Quinctū. Et Plinius Veronenſis lib. 7. c. 30. Val. Max. l. 8. c. 10. Philoſtratus in vitis Sophiſt. & Photius initio biblioth.

prælegiſſet illam, quæ erat à Demoſthene edita pro Cteſiphonte: illis admirantibus ſubjecit, *Quanto magis admiraremini, ſi audiviſſetis ipſum!* ſive, ut Plinius junior *a* refert, τί *b* εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος ἀκηκόειτε; Nempe ſe Demoſtheni imparem agnovit Aeſchines; quem tamen ipſe inimicus Demoſthenes à vocis magnitudine appellat *c* μεγαλοφωνότατον. Grammaticus quoque is, qui è variis nobis Virgilii vitam concipilavit conſarcinavitque, autor eſt, Virgilium maximâ cum ſuavitate recitâſſe, miriſque lenociniis. Et Seneca *d* tradidit, *Iulium Montanum poëtam ſolitum dicere, involaturum ſe quædam Virgilio, ſi & vocem poſſet, & os, & hypocriſin: eoſdem enim verſus, eo pronunciante, bene ſonare; ſine illo, inareſcere quaſi mutos.* Etiam Statium Papinium à bonâ voce commendat vetus Juvenalis ſcholiaſtes *e*; ubi refert, quantâ cum voluptate vulgò audiretur.

II. QUIBUS AD PRONUNCIATIONEM COMPARANDAM SIT OPUS.

COMPARATUR pronunciatio tribus illis, quibus ad univerſam diſciplinam opus eſſe, dicere ſolitus eſt Ariſtoteles; ut ſcribit Laërtius *f*. Ea ſunt, φύσις, *g* μέθοδος, γυμνασία. quæ Ariſtoteles diſertim requirit III. Rhet. cap. XII. Alii appellant, φύσιν, τέχνην, καὶ ἄσκησιν. Ut auctor libelli de liberis educandis, qui vulgò creditur Plutarchus. Ἡ φύσις, inquit, ἄνευ μαθήσεως τυφλόν, ἡ δὲ μάθησις ἄνευ φύσεως ἐλλιπές, ἡ δὲ ἄσκησις χωρὶς ἀμφοῖν ἀτελές. h. e. *natura ſine diſciplinâ cæca eſt; diſciplina ſine natura mutila; exercitatio autem ſine utrâque imperfecta.*

Ac primò φύσει, ſeu naturâ, opus eſt. Sunt enim, quos deterreat frontis mollicies, pudorque naturâ inſitus; ut de Iſocrate legimus. Alios deterret vox ipſa, ſive ea pro λευκῇ καὶ ἐκκεκαθαρμένῃ, hoc eſt, candidâ clarâque, ſit μέλαινα, id eſt, fuſca, prout appellat Tranquillus: ſive ſit tenuis ac feminea, qualis eſt, quam Græci χοινίνην, vel etiam χοινίλην, Heſychio teſte, vocant: nempe ἀπὸ τοῦ χοινίζεσθαι, quod eſt inſtar junci flectere: Titinnius eam; ſive à Græco κρότος, ſive à crotalo, *ſuccrotilam* vocat. Nonnulli quoque vel τραυλοὶ ſunt, qui litteram certam efferre nequeunt; vel ψελλοί, qui literam ſyllabámve in ſermone prætereunt; vel ἰσχνόφωνοι, qui nequeunt celeriter ſyllabam connectere ſyllabæ. Niſi potiùs ſic vocantur, qui ita gracili ſunt voce, ut non niſi de proximo audiatur. Sanè ἰσχνόφωνοι ſunt pueri, juxta Ariſt. *h* Talis etiam Battus, Herodoto *i*, Moſes, juxta LXX *k*: ſed Hebræa ſonant, *Non ſum vir verborum:* ut ſe εὔλαλον neget, prout Symmachus accepit. Plura autem ſi de naturalibus vocis & virtutibus, & vitiis, ve-

a l. 2 ep. 3.
b *quid ſi illā ipſam belluam ſua verba vociferantem audiviſſetis?*
c *maximè vocalem.*
d *apud ſcriptorè vita Maronis. Hodie in Seneca nō legas.*
e *ad ſat.* 7.
f *In vita Ariſt.*
g *natura, ars, exercitatio.*
h *in problem.*
i *in Terpſichora.*
k Exod. 4. 10.

lis, Julium Pollucem adi onomaſtici ſui lib. II. cap. XXVI.

Quamquam autem hæc ita ſint: non tamen ideo eſt, quòd animum deſpondeant, qui aliquo naturæ vitio laborant. Notum, quomodo Demoſthenes, cùm primam artis ſuæ litteram pronunciare nō poſſet, inſuperque ſpiritus anguſti eſſet, timidiorque quàm ut populi ferret clamores; ipſos canes acceſſerit, ut iis magiſtris hanc literam diſceret; itemque tophis ſubter linguam poſitis, magnam vim dictionum, in quibus R eſſet, idemtidem pronunciârit; ac in littore quoque, cùm maximè mare tempeſtuoſum eſſet, orationem recitârit, quo aſſueſceret contemnere fremitum inſanæ multitudinis. Vide Plutarchum in vitâ Demoſthenis; cujus hâc de re verba emendat Paullus Leopardus lib. XII. cap. VI. Adi & librum de X. Oratoribus; qui & ipſe vulgò adjudicatur Plutarcho, cùm ei plurima inſint, quæ Plutarcho repugnent. Item Photium vide in Bibliotheca cod. CCLXV. E Latinis conſule Ciceronem I. de Orat. II. de Divinat. & V. de Fin. item Valerium Max. lib. VIII. cap. VII. & Fabium lib. II. cap. ult. Quare

Ἁλωτὰ ἅ γίγνετ' ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ
Ἅπαντα: a

a Labore curaque adſequi quidvis datum eſt.

ut Menander inquit apud Stobæum. Atque ut Calaſiris (ſed mente ac ſine alio) apud Heliodorum ait tertio Aethiop. libro: τέχνη καὶ φύσιν οἶδε βιάζεσθαι b. Ac olim quidem corrigendæ voci habebant φωνασκοὺς, ex quorum præſcripto, inter alia remedia, utebantur liquidis plaſmatis, h. e. medicamentis. unde Perſius ſat. I:

b ars & naturam ſcit frangere.

--- Liquido cùm plaſmate guttur
Mobile collueris.

Vox, quæ hoc modo emendata non eſt, ἄπλαστος Plutarcho dicitur.

Etſi verò inprimis artis præceptis indigent, qui minùs à naturâ ſunt felices: non tamen, quibus natura omnia ſuggeſſit, refugere debent limam diſciplinæ. Quippe hæc una efficit, ut non caſu, ſed certo conſilio bene agamus. Atque hoc eſt, quod ait poëta Venuſinus c:

c lib. 4. od. 4.

Doctrina ſed vim promovet inſitam.

Denique uſu opus eſt. Sunt enim, qui ſemper conſideant in angulis, ſecretiſque librorum; nunquam verò, deſertis parietum umbris, in lucem fori prodeant: cujuſmodi Cato ſalsè dicebat hærere in Iſocraticis diatribis, quaſi cogitarent apud inferos reis patrocinari.

Quemadmodum igitur ad uberem meſſis proventum tum arvum requi-

requiritur fertile, tum humana cura ac ſubactio, ſine quâ dumos gignit, & ſente ſqualleque obducitur: ita ad comparandam actionis dignitatem, atque adeò universè in diſciplinis quoque capiendis, tum facili naturâ opus eſt, tum (ſine quibus ingenium ſylveſcit) artis culturâ & uſu, non quidem continuo, ſed aliis nonnunquam negotiis diſtincto: ut Porcii Latronis exemplo conſtat; qui quoties ex intervallo diceret, longè dicebat acriùs, ac violentiùs; ut auctor eſt M. Seneca *a*. Nempe, ut ſcitè ait Statius in IV. Sylv. *b*

--- Major poſt otia virtus.
Talis, cantatâ Briſeide, venit Achilles
Acrior, & poſitis erumpit in Hectora plectris.

a *Præfat. lib.* 1. *controverſ.*
b *carm. ad Marcell.*

CAP. IX.

DE DISCRIMINE PRONUNCIATIONIS EX SCRIPTO, ET ABSQUE COMMENTARIO.

FIT *pronunciatio vel de ſcripto, vel memoriter.*

Sed longè præſtat, ut ſine ſcripto dicamus; tum quia lectione multum deperit de vi, & gratiâ actionis; tum quia orator, qui legit; minùs eſt admirationi, eoq́ minùs movet.

Viris tamen principibus, & in Rep. occupatiſſimis, vitio verti nequit, ſi dicant è commentario.

Idem conceditur, cùm ægrotis, tum ſenibus, ac pueris, omnibuſq́ue qui demum ſe exercere incipiunt in oratoriâ facultate.

Etſi autem non pertinet ad munus Rhetoris, docere, quæ memoriam juvent: plurimùm tamen oratori proſunt præcepta, quæ traduntur ad firmandam memoriam.

I. DE DUPLICI PRONUNCIANDI MODO, ET QUIBUS E SCRIPTO DICERE SIT CONCESSUM, ET AN RHETORIS SIT AGERE DE MEMORIA.

EORUM, qui orationem habent, alii è commentario recitare ſolent, alii memoriter. Cæſar Auguſtus, ne periculum memoriæ adiret, vel in ediſcendo abſumeret tempus, fere de ſcripto recitabat: ut auctores ſunt Tranquillus *c*, & Dio *d*. Etiam Carolus Quinctus, patrum noſtrorum memoriâ, ad Belgicæ proceres orationem è

c *l.* 2. *cap.* 84.
d *initio libri* 53.

 ſcripto

Digitized by Google

ſcripto recitavit, cùm terræ hujus imperium traderet filio ſuo, Philippo. Nec ſolis illud viris principibus conceditur: ſed omnibus iis hoc permitti ſolet, quos aut morbus impedit, aut ætas. Imò nec eos urgere nimiùm oportet, qui ſe demum exercere incipiunt in arte oratoriâ. Nam quia rudia ſunt initia, atque impolita; non expedit, ut aliquis talibus ad verbum ediſcendis tempus abſumat. Quippe ſic fiat, ut non admodum bona tenaciter nimis memoriæ inhæreant. Quamobrem rectiùs impendetur tempus, partim melioribus componendis; partim ediſcendis Demoſthenis, Tullii, atque aliorum ſcriptis.

At diſpar eorum ratio eſt, qui egregios in hâc arte progreſſus fecerint, aut ſerias agant cauſſas; nec, quo minùs memoriter dicant, vel occupationibus impediantur, vel morbo, vel ætate, vel imbecillitate memoriæ, vel pudore, aut metu. Nam nimium quantum gratiæ ac viſium de pronunciatione deperit, dum quis in recitando lectioni vacat, neque oculos, ac vultum, à commentario valet referre. Quod & B. Bernardus obſervat epiſt. LXVI. ad Gaufridum abbatem. Sed totâ hac de re vide dialogum Cælii Calcagnini, quem de memoriâ inſcripſit.

Oratori itaque memoriâ planè felici opus eſt: ut qui non rerum modò debeat meminiſſe, ſed etiam verborum: unde Tullius *a* in eo Juriſconſultorum memoriam requirit.

a lib. 1. de Oratore.

Falluntur interim, qui memoriam ſtatuunt quartam Rhetorices partem. Nam longè aliud eſt, præcipere oratori, ut memoriter dicat: aliud tradere præcepta firmandæ memoriæ. Prius illud Rhetoris eſt monere. Poſterius hoc ad artem pertinet μνημονευτικήν: quæ cùm memoriam dirigat, ac perficiat, oratori quidem utiliſſima eſt: at non magis, quàm Logice, quæ rationem dirigit, de oratoriæ eſt artis οὐσίᾳ.

Nec propterea improbandum eſt eorum ſtudium, qui aliqua de hac in Rhetoricis delibant: ſed eos falli putamus, qui in quinquepartitâ ſuâ hujus artis diviſione, etiam memoriæ meminerunt, quaſi juſta ac ſegrega eſſet pars hujus facultatis.

Quamobrem etſi animus non eſt infercire hoc loco totam memoriæ artem, quod à nonnemine operosè factum video: puto tamen, non fore alienum ab inſtituto noſtro, ſi ἐκ παρόδου *b* præcipua attulero in eorum gratiam, quibus needum licuit arti integræ vacare.

b obiter.

II. Qui

II. QUI MEMORIA VALEANT, QUI MINUS: ET QUÆ MEMORIAM AUGEANT, QUÆ IMMINUANT.

AC prima quidem cerebri cura eſſe debet. Nam cerebrum humidum, & frigidum, memoriæ eſt inimicum. Pueri ſanè, & ebrii, ſunt oblivioſi; quia cerebrum iis nimio eſt humore oppletum. At ſenes oblivioſi ſunt ob frigidum temperamentum. Nam rarum planè eſt, quod de ſe Simonides ait apud Ariſtidem *a* ἐν τῷ περὶ τοῦ παραφθέγματος·

> Μνήμῃ *b* δ' οὔτινά φημι Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν,
> Ὀγδωκονταέτει παιδὶ Λεωπρεπέος.

Rarius quoque, quod de Apollonio Tyaneo ſcripſit Philoſtratus lib. 1. de vita ejus: ubi illum ait, cùm annum attigiſſet centeſimum, præſtitiſſe eâ parte Simonidæ ipſi: addit &, propterea hymnum ceciniſſe, in quo omnia dicat tempore marceſſere: ſolum tempus, memoriæ munere, eſſe ſenii expers, atque immortale. Verùm hæc planè ſingularia ſunt, cùm experientiâ ſatis illud cônſtet, quàm inimica ſit memoriæ ſenectus: adeò quidem, ut etiam ſint reperti, quos eâ ætate rerum planè omnium ceperit oblivio. Sanè Orbilius Beneventanus, is quem plagoſum appellat Horatius *c*, jampridem ante mortem (ad annum autem penè centeſimum pervenit) memoriam amiſit; ut teſtis eſt Tranquillus *d* apud quem & hoc Furii Bibaculi de eo legere eſt:

Orbilius ubinam eſt literarum oblivio?

Imò Meſſalla, vir diſertiſſimus, ut eum appellat Seneca *e*, &, quorundam judicio *f*, ipſo Cicerone dulcior, mitior, magiſque in verbis elaboratus, anno ætatis ſeptuageſimo, biennio ante mortem, omnium, ac proprii quoque nominis, oblitus fuit: ut teſtatur Plinius lib. VII. cap. XXIV. Sunt etiam, qui juniores, aliâque de cauſsâ, amiſere memoriam. In peſtilentiâ illâ horribili, quam Thucydides refert lib. II, qui ab ea convaluerant, non modò neceſſarios ignorabant; verùm nec recordabantur, qui antea fuiſſent, vel quod eſſent ſecuti vitæ genus. Hermogenes quoque (is ipſe, qui annos tantùm natus duodeviginti, Rhetoricas illas inſtitutiones ſcripſit, quæ cum admiratione ab omnibus leguntur) anno ætatis vigeſimo quarto mente captus fuit, nullâ evidenti de cauſsâ: ut diu poſtea inglorius vixerit, & tanquam unus è multis. Itaque ſcitè in eum dicebat Antiochus

a *orat. de intempeſtivè dicto.*
b *Memoriâ neminem aio Simonidæ æquiparandum, octoginta annos nato, filio Leoprepis.*
c *lib. 2. epiſt.*
d *libro de claris grammaticis.*
e *in Apocolocynthoſi.*
f *auctor dialogi de cauſſis corruptæ eloquêtiæ.*

chus ſophiſta: Ἑρμογένης ἐν παισὶ γέρων· ἐν δὲ γέρουσι παῖς *a*. Auctor Philoſtratus Lemnius in Sophiſtis, Suidas in Ἑρμογένης, & ex iis Cælius Rhodiginus lib. XXI. cap. VI. Brevitatis cauſsâ mitto, quod Severinus Boëthius *b* commemorat de oratore, qui febri amiſerat doctrinam: (quamquam is fortaſſe haut alius eſt à Meſſalla; de quo diximus) mitto item, quod de clariſſimo juriſconſulto Decio, præceptore ſuo, narrat Corraſius *c*. Hujuſmodi vix aliam habuere cauſſam, quàm vitiatum cerebri temperamentum, ſive id calore ac ſiccitate nimiâ contigerit, ut in peſtilentiâ Atticâ: ſive frigore, atque humore, ut in Hermogene. Nam, ut vulgò dici ſolet, frigus oblivionis mater. In humido autem ſiquid ſcribitur, id ſtatim diffluit. Quare ii, quibus eſt cerebrum mediocriter calidum, & ſiccum, conſervationi ejus ſtudere debent: contrà ſi exceſſu illud, aut defectu, laboret, vitio huic corrigendo danda eſt opera. Modus & via, quâ id conſequimur, conſiſtit in moderatione exercitii, cibi, ſomni. Nã humidam ac frigidam temperiem emendant moderatum corporis exercitium ante cœnam, victus temperatus, & cui in cœna paullum addatur vini, vacatio meditationis à cœna, ſomnus mediocris, quique in alterutro potiùs latere fiat, quàm in occipitio. Labor enim inutiles conſumit humores. Immoderatus cibus, ac potus, corpus replet crudo humore. Studia à cœna avocant calorem à ſtomacho, eoque concoctionem impediunt. Somnus diuturnus humectat nimium: nimis exiguus immoderatè exſiccat. Unde illud poëtæ *d*:

Attenuant juvenum vigilatæ corpora noctes.

Qui verò in occipitio fit, facit, ut humores occiput petant. Sunt & medicamenta, quæ memoriam juvent. Sed periculo non carent illa, quæ interius aſſumunt; inprimis juvenes, qui calido ſunt temperamento; eoque remediis ejuſmodi vehementer lædunt imaginationem, quam humidam eſſe convenit. Et ſæpe illud compertum, qui à medicamentis id genus remedium memoriæ quærunt, in acres incidiſſe febres, ac interdum etiam in delirium. Atque ut mala iſta evitemus; tamen ſic quoque cogitandum, plus eum damni facere, quàm boni, qui cum detrimento imaginationis juvet memoriam, cum hæc famula ſit imaginationis, & rationis. Non dubium igitur, quin tutiora ſint remedia topica ſive externa: ut ſunt frictiones occipitis, lotiones certis factæ herbis, moderatæ inunctiones: quæ legere licet apud Marſilium Ficinum libro de ſanitate ſtudiorum, Grataroluin de memoria, atque alios.

Plurimùm quoque memoriæ prodeſt animi quies. Cui repugnat nego-

a *Hermogenes inter pueros ſenex, & inter ſenes puer.*

b *lib. 3. in prædicamenta Ariſtotelis, quo loco de habitu & diſpoſitione tractat.*

c *in explicatione arreſti Toloſani.*

d *Ovid. 1. de Arte.*

negotiorum gravitas, ac multitudo. Nam ſanguinem ea, ac ſpiritum, accendit: unde provenit imaginum ſive ſpecierum commiſtio, atque obliteratio.

Eâdem de cauſsâ nocent affectus: qui non immeritò πάθη, ſive paſſiones, vocantur. Nam conturbando ſanguinem, & ſpiritum, ſpecies pariter perturbant. Cujus rei in Theophraſto exemplum habemus, & Demoſthene: ut retulit Agellius lib. VIII. cap. VIII. Liber ille periit: ſed reſidua argumenta, quæ ab ipſo Agellio ſunt, ſatis id docent. Verba ejus ſunt: *Quòd Theophraſtus philoſophus, omnium ſuæ ætatis facundiſſimus, verba pauca ad populum Athenienſem facturus, deturbatus verecundiâ obticuerit: quódque idem hoc Demoſtheni apud Philippum regem verba facienti evenerit.* Hoc ipſum uſu venit juriſconſultiſſimo Bartholomæo Sozino, Senenſium ſuorum nomine gratulaturo Papæ Alexandro VI: atque iterum, cùm dicendum ei eſſet apud Auguſtinum Barbadicum, Venetæ Reip. principem. Idem contigit quoque doctiſſimo & diſertiſſimo Franciſco Barbaro, dicturo apud Philippum, Mediolanenſium ducem. Auctor de utroque Crinitus *a*. Quare, qui orationem habiturus eſt, graves variaſque occupationes ad tempus omittat. Quod ſi pudor, aut metus, à dicendo deterreant; cogitet de humanitate audientium; nec tam univerſos ſibi proponat, quàm ſingulos.

a lib. 5. de honeſta diſciplina, cap. 3.

III. Quo pacto oratio faciliùs ediſcatur; et an ad verbum ediſcere eam oporteat.

Nunc videamus, quæ orationem ipſam tangunt. Ut, ante omnia eſt commoda ejus diſpoſitio; quâ memoriam plurimùm juvari, etiam Tullius ait in ſecundo de oratore. Ejus rei ſcitè hanc rationem adducit Ariſtoteles *b*, quòd unum meliùs retineamus, quàm plura. At quemadmodum ex pluribus annulis fit catena: ita in oratione ex multis aptè connexis unum fit. Quare ut faciliùs catenam cuſtodias, quàm complures annulos disjunctos: ita etiam faciliùs retineas aptè cohærentia, quàm ubi nullus eſt ordo. Ut omnino, ſive noſtra ediſcimus, ſive aliena; ſeriem inprimis ſpectari oporteat.

Expedit etiam, ut oratio ſcribatur. Nam ita fit, ut animus diutius rei immoretur: ac dum aliquid chartæ inſcribitur, ſimul inſcribatur animo. Quâ ipſâ de cauſsâ rex Hebræorum manu ſuâ librum Legis deſcribebat: ut præcipitur Deuter. XVII. 18: ac fuſiùs enarrat R. Moſes Maimonides *c*.

b lib. de memoria, & reminiſcentia.

c Halach Melech cap 3. & Halach Tephillin cap. 7. inde Schickardus de regio jure c. 2.

VVV Præ-

Præterea conducit, ut ad ſcripti oram memoratu dignioribus nota aliqua apponatur; cujus monitu fiat, ut faciliùs, citiùſque, animo ſe res offerat. Placuit id Fabio *a* quoque, cùm ait: *Non eſt inutile, quo faciliùs hæreant, aliquas apponere notas; quarum recordatio commoveat & quaſi excitet memoriam.* Et paullo pòſt, exemplo id illuſtrans, ponere jubet *anchoram, ſi de nave dicendum eſſet; ſpiculum, ſi de prælio.*

a lib. 9. cap. 2.

Nec aſpernanda eſt admonitio, quam apud eundem inibi legere eſt. *Si*, inquit, *longior complectenda memoriâ fuerit oratio; proderit per partes ediſcere. Laborat enim maximè onere. Et hæ partes non ſint exiguæ. Alioqui nimis multæ erunt, & eam diſtinguent, atque concîdent.*

Multùm etiam refert, quo loco & tempore ediſcas. Præſtat locus ſolitarius; partim, ne ea, quæ in ſenſus ſe foris ingerunt, memoriam impediant; partim ut clarâ voce recitari poſſit oratiò.

Tempus commendatur matutinum poſt digeſtos cibos. Quamquam nec inutile ſit, ſub ſomnum ediſcere; quo in ſomnis, ut cibus ſtomacho, ita oratio cerebro velut concoquatur, & quaſi in ſanguinem vertatur, & ſuccum.

Hæc, paucaque alia id genus, magis conducunt oratori, quàm illa locorum imaginumque doctrina, quam tradidere Carneades, & Metrodorus Scepſius, atque è junioribus Raimundus Lullus: cujus doctrina magis eſt ad oſtentationem, quàm ad fructum; ut oſtendimus libro de Natura Rhetorices.

Supereſt illa quæſtio, utrùm ſatius ſit, orationem ediſci ad verbum; an ut, rebus animo comprehenſis, neutiquam ad verba nos alligemus. Sanè adoleſcentibus, atque omnibus, quibus nondum ſuppetit elegans Latinæ dictionis ſupellex, magis expedit ediſcere ad verbum, ne inornatè dicere cogantur. At diſpar eſt ratio eorum, qui in dicendo ſunt exercitati. Quales ſi verbis ſe alligare velint; fieret ſubinde, ut oblivione unius verbi turpiter hæſitarent, dum verbum illud quærunt, nec inveniunt.

CAP. X.

Digitized by Google

CAP. X.

DE DIVISIONE PRONUNCIATIONIS, AC SPECIATIM DE VOCIS MODERATIONE.

DIVIDITUR *pronunciatio in moderationem vocis, & corporis motum.*

Vox diſtinguitur quantitate, & qualitate. Vtraque variat pro rebus, & affectibus.

Contentâ a *voce atrociter dicimus; ſummiſsâ, leniter: inclinatâ oportet videri gravem: inflexâ miſerabilem.* a Cic. in Orat.

I. PRONUNCIATIONIS PARTES, ET UTRÙM MAGIS MOVEAT MODERATIO VOCIS, AN CORPORIS MOTUS.

PARTES pronunciationis, ut Halicarnaſſenſis *b* verbis utar, ſunt τὰ πάθη τὰ τῆς φωνῆς, καὶ τὰ σχήματα τοῦ σώματος· *affectiones vocis, & corporis configuratio:* illa aures, hæc oculos movet; per quos ſenſus ad animum penetrant affectus. b περὶ τῆς Δημοσθ. δεινότ.

A voce dicitur hæc Rhetorices pars *pronunciatio:* à geſtu autem appellatur *actio*. Quæritur, utrùm in dicendo plus actio valeat, an pronunciatio. Fuere, qui majorem putarent geſtuum habendam eſſe rationem, quàm vocis. Sic ipſe Tullius ſenſit in tertio de Oratore: *In iis omnibus,* inquit, *quæ ſunt actionis, ineſt quædam vis à naturâ data. Quare etiam hâc imperiti, hâc vulgus, hâc denique barbari maximè commoventur. Verba enim neminem movent; niſi eum, qui ejuſdem linguæ ſocietate conjunctus eſt: ſententiæque ſæpe acutæ non acutorum hominum ſenſus prætervolant. actio, quæ præ ſe motum animi fert, omnes movet: iiſdem enim omnium animi motibus concitantur, & eos iiſdem notis, & in aliis agnoſcunt, & in ſe ipſi judicant.* Sed in pleriſque horum verear Tullio ſubſcribere. Video enim, ut οἱ τοῦ θείου *c* λόγου κήρυκες, qui vocem habent ſuavem, ac gratam, multo audiantur libentiùs, ac magis etiam moveant; quàm qui geſtibus quidem præſtant, ſed voce ſunt abſonâ, atque abſurdâ. Imò olim etiam multi, qui geſtibus carerent, modeſtiæ ac verecundiæ nomine commendabantur. Sanè de Demoſthene ipſo illud proditum eſt, ne manum quidem in dicendo protuliſſe c *divini verbi præcones.*

a cap. 5. ſect. 12. extra pallium; ut libro III a diximus. Ratio etiam pro hac ſententiâ facit. Cùm enim oratio ad auditum, non ad viſum referatur: magis ei vim addet bonitas vocis, quàm geſtuum. Nec movere illud debet, quòd Tullius pro ſe adfert, geſtus ab omnibus intelligi; vocem non item. Nam ut geſtus ab omnibus videntur; ita ſuavitas vocis ab omnibus auditur. Nec magis delectat geſtus citra vocem, quàm vox ſine geſtibus. Argumento eſt cantus luſciniæ, ac eorum quoque, qui linguâ canunt aliis ignotâ. Atque ut hæc non eſſent, cogitare Tullius debuit, cùm vocis & geſtuum vis confertur, ſermonem eſſe de voce, quæ intelligatur. Nam oratorem informat ipſe; qui cum ſit vir prudens, nunquam linguâ utetur ignotâ iis, apud quos dicit. Sin notâ loquatur, nihil magnopere requiret auditor, quàm ut vox rebus apta ſit: geſtus verò, quamcunque convenientes, abſque vocis bonitate exiguã vim habent. Quare etſi magis movebitur auditor, ſi ad vim vocis etiam geſtus acceſſerint: tamen ſine voce jacet omnis corporis motus; at vox ſine corporis motu magnam vim habet.

II. DE VOCE, QUATENUS AD TOTAM ORATIONEM PERTINET.

QUARE de voce priùs agemus: ac ut à generaliſſimis ordiamur, καθολικὸν præceptum eſt, vocem & geſtum ita temperari debere, ut geſtus voci, vox rebus conſentiat.

Præcepta, quæ ad ſolam vocem pertinent, vel totam reſpiciunt orationem, vel certas ejus partes.

In totâ oratione conſideratur tum quantitas vocis, tum qualitas.

Quantitate vox eſt grandis, vel exigua; tarda, vel præceps.

Qualitate eſt plena, exilis; levis, aſpera; candida, fuſca; acuta, gravis &c.

In quantitate tria ſunt obſervanda. Primum eſt, ut ſoni magnitudinem pro loci moderemur amplitudine.

Deinde, ut ſingula cum morâ aliquâ proferantur. Nam præceps ſermo eſt indecorus, minùs etiam intelligitur: numerus quoque ejus incaſſum aures prætervolat, ſine voluptate ullâ, aut fructu.

Tertium eſt, ut cui vox ſit imbecillior, rariùs attollat, ſæpe deprimat, ſæpe flectat. Eſt autem vox ſimilis nervis: nam quo remiſſior, hoc gravior eſt: quo intentior, hoc eſt acutior.

In qualitate inprimis conſideranda ſunt, claritas, & ſuavitas. Ad clarita-

claritatem pertinet, ut planè loquamur, & articulatè; non turbidè, & adhæſè. Conferunt ad claritatem quatuor illa, quæ ad firmitudinem vocis requirit autor ad Herennium. Nempe primò, ut in exordio ſedatâ utamur oratione. Nam læduntur arteriæ, ſi clamore exaſperentur, priuſquam leni fuerint voce permulſæ. Et quid magis agreſte, quàm incipere cum clamore? Deinde ut intervallis longiuſculis diſtinguatur ſermo. Siquidem vox recreatur reſpiratione, & arteriæ reticendo quieſcunt. Incivile etiam, non relinquere auditori ſpatium cogitandi. Tertium eſt, ut vox crebrò immutetur, quia hâc ratione fit, ut omni voce integri ſimus. Nihil etiam *μονοτονίᾳ* & jacenti oratione ingratius. Ideoque —— & a *citharœdus* a *Horat. in Arte.*

Ridetur, chordâ qui ſemper oberrat eâdem.

Denique, ut vitemus exclamationes acutas. Nam & his vulneratur oratio dicentis, & aures læduntur auditoris. Neque quicquam magis illiberale, quàm vociferatio.

Hâc in re ne peccarent veterum nonnulli, phonaſcos habebant, qui vocis modos, ac tenores, regerent. Atque id vel notum è Gracchi *fiſtulâ concionatoriâ*, quemadmodum Ammianus *b* vocat; quam b *lib.30.* Quinctilianus *tonarium*, Hero in Pneumaticis *phthongarium* appellat. Vide de eâ Agellium lib. I. cap. XI: ubi aliquanto aliter hâc de re ſcribit, quàm alii. Vult enim, eos, qui compertiùs hanc rem memoriæ tradiderunt, fiſtulatorem dicere in circumſtantibus ſtetiſſe; non autem ponè Gracchum, ut voluere Cicero III. de Oratore, Quinctilianus lib. I. cap. XVI, Valerius lib. VIII. cap. XVI, itemque Plutarchus in vitâ Gracchorum.

Suavitatem comparamus imitatione eorum, qui ſuaviter loquuntur, eâque ſoni moderatione, quâ ad finem uſque firmitudinem & mollitudinem retinet. Et hæc quidem de voce, quatenus ad univerſam pertinet orationem.

III. DE VOCE, QUATENUS PRO ORATIONIS PARTIBUS ALIA EST, ATQUE ALIA.

SED & ſonus mutatur pro partibus orationis tum majoribus, tum minoribus. Majores voco, in quas rhetores dividunt orationem: uti ſunt exordium, narratio, & cæteræ. Minores appello, partium harum partes pro affectu variantes.

Ut à majoribus ordiar, non debet orator, ſimulac dicturus prodiit, erumpere in verba: ſed oportet, ut prius paullùm cogitabun-

dus moretur; idque tum quia auditores hæc oratoris cura delectat; tum quia interea ipſe ſe colligat, atque ad dicendum componat. Ita Ulyſſes apud Naſonem *a* paulliſper conſiſtit, oculis in terram defixis, ſceptróque immoto, priuſquam eloquentiam ſuam, torrentis inſtar, effundat. Quod illa indicant:

a 13. *Met.*

--- Atque oculos paullùm tellure moratos
Extulit ad proceres, exſpectatoſq́; reſolvit
Ore ſonos.

In exordiis tamen abruptis ſubitò licet erumpere. Quale illud Ciceronis *b*: *Quouſque tandem abutêre, Catilina, patientiâ noſtrâ?*

b *in Catil.* 1.

Præterea in exordio, niſi indignatione conſtet, voce utendum ſubmiſsâ, ac verecundâ. Nam ad animos hoc conciliandos facit. Cæteroquin futurum, ut feroculum illum oratorem omnes averſentur. Adde quòd ſic magis conſulitur vocis firmitati; ut antea dicebamus.

Ab exordio paullatim inſurgit vox. Ac in narrando quidem voce utimur apertâ, ac ſimplici; ferè iſtiuſmodi, qualis eſt in ſermone familiari.

In confirmatione vox eſt varia. In argumentatione ea eſt ſeverior; niſi argumenta adeò ſint levia, ut ea rideamus, eoque ironicè aliquid ſit pronunciandum.

In peroratione, quaſi partâ victoriâ, vox ſolet eſſe excitatior; ut ita oſtendat orator, ſe niti bonitate cauſſæ, magnamque fiduciam in probitate & prudentiâ auditorum collocare.

Venio nunc ad partes minores: quæ partim reſpiciunt verba; partim res, & affectus.

Verba ſunt vel ſimplicia, vel conjuncta. In ſimplicibus curandum, nequa abſorbeatur ſyllaba: item ut ἐμφατικά ἐμφατικῶς proferantur: omniaque, quibus venuſtas aut vis ineſt, longiori dicantur tractu. E. G. metaphoræ, & ironiæ; item comparativi, & ſuperlativi; adhæc quæ quantitatem ſignificant; ut tantus, quantus &c.

In conjunctis videndum, ut quæ numeroſè ſcripta ſunt, etiam obſcuriori quâdam modulatione efferantur. De cantu hoc ita Tullius in Oratore: *Eſt*, inquit, *in dicendo etiam cantus quidam obſcurior, non hic è Phrygia, & Caria; ſed ille, quem ſignificant Demoſthenes, & Aeſchines, cùm alter alteri objicit vocis flexiones.* Et Quinctilianus lib. XI. cap. III: *Tales ſunt illæ declinationes vocis, quas invicem Demoſthenes, atque Aeſchines, exprobrant, non ideo improbatæ. Cùm enim uterque alteri objiciat, palàm eſt, utrumque feciſſe.*

Denique

Denique etiam rerum, & affectuum, habetur ratio. Unde Auſonius oratione, quâ Gratiano pro conſulatu gratias egit: *Quis tenor vocis, cùm incitata pronuncias! quæ inflexio, cùm remiſſa! quæ temperatio, cùm utraque diſpenſas! Quis oratorum læta jucundiùs, facunda cultiùs, pugnantia denſiùs, denſata glomeratiùs, aut dixit, aut, quod eſt liberum, cogitavit?* Quare, ut oratio rebus conveniat, grandia recitabimus cum majeſtate quadam, atrocia concitatè, triſtia flebiliter, mediocria temperatè.

In ſuadendo, & monendo, utemur voce gravi; in laudando, magnificâ ac ſublimi.

Proſopopœiam fictâ voce efferemus; reticentiam conciſè. Denique obſervabimus, quæ vox propria ſit mirantibus, interrogantibus, indignantibus, irridentibus, & alio quovis motu affectis.

CAP. XI.

DE MOTU CORPORIS.

VULTUS *imago eſt animi, indices oculi: quorum intentione, remiſſione, conjectu, aut bilaritate, motus animi ſignificabimus. Oris ſpeciem non nimis mutabimus, ne ad pravitatem aut ineptias deferamur. Status ſit rectus, & celſus; nulla mollitia cervicum, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens: trunco magis toto ſe ipſum moderans; & virili laterum flexione, brachiorum projectione, in contentionibus; contractione in remiſſis.*

I. NON OMNIA, QUÆ VETERES PRÆCIPIUNT DE ACTIONE, AD RHETOREM PROPRIE PERTINERE: NEC OMNIA, QUÆ PERTINENT, SECULO NOSTRO CONVENIRE.

HACTENUS de voce: ſequitur de corporis motu. Et varias quidem geſtuum ſignificationes è ſacris literis ſedulò collegit Benedictus Arias Montanus libro VIII. Antiquitatum Judaicarum, qui inſcribitur Jeremias, ſive De actione. At, quia ille partem eam accuratè ſatis eſt perſecutus, ferè continebimus nos intra gentium ſcriptores. Ordiemur autem à diviſione hujus doctrinæ. Nam actionis præcepta partim universè vitam ſpectant; ut quæ pertinent ad

ad actionem gravem, & veracem; atque hujuſmodi propriè ad Ethica pertinent, quorum pars eſt morum civilitas: partim propriè magis reſpiciunt actionem ad perſuadendum accommodatam; nec ab alio, quàm Rhetore, traduntur. Poſteriora hæc duûm ſunt generum. Multa enim à veteribus præcipiuntur parùm convenientia moribus noſtris. imò ejuſmodi planè, ut ſi nunc iis utamur, riſum magis cieant, quàm cauſſam juvent. Quocirca non omnia, quæ hac de re in veterum monumentis leguntur, albâ ſignare lineâ oportet: ſed ſuæ quiſque ætatis, ac gentis, rationem habere debet. Itaque ea potiſſimùm adferemus, quæ accommodata ſunt ſeculo noſtro. Ex iis verò, quæ jam deſita ſunt, pauca ſolùm delibabimus, idque vix alio fine, quàm quia inde lucis aliquid accedat ſcriptoribus antiquis. Nec planè negligam ea, quæ dicebam ex fontibus Ethicis derivari: quandoquidem iſtiuſmodi erunt, ut liberalem eruditionem alant: & ita fere fit, ut ad ſacraria hujus artis etiam admitti ſoleant qui moralem philoſophiam nondum guſtarunt.

II. DE STATU AC SESSIONE ORATORIS.

PRÆCEPTA de corporis motu partim totum reſpiciunt corpus, partim aliquod ejus membrum.

Ad univerſum corpus pertinent ſtatus, & ſeſſio.

Seſſio fit ſuperiori corporis parte erectâ, inferiori immotâ. Sed etſi hac quoque uſi ſint veteres in cauſſis minoribus; quemadmodum ex Quinctiliano, & Plinio, conſtat: tamen id rarum fuit, ac hodie quoque vix habet locum extra orationes ſenatorias. Quare, eâ præteritâ, agere rhetores ſolent de corporis ſtatu; qui & nunc obtinet, & antiquiſſimis etiam temporibus in uſu fuit. Olim enim & reges, & quicunque ad populum verba facerent, ſtare ſolitos, ſcribit Euſtathius *a* ad Homericum illud Iliad. A:

a pag. 46. edit. Rom.

Τοῖσι *b* δ᾽ ἀνιστάμενος μετέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς.

b His conſurgens dixit pedibus celer Achilles.

Ad conſuetudinem hanc reſpexit Plautus Moſtellariâ *c*:

TH. *Hercle mihi tecum cavendum eſt: nimis quàm es orator catus.*

CA. *Sine me dum iſtuc judicare: ſurge, ego iſti aſſedero.*

c act. 5. ſc. ult.

Nam ſenem aſſurgere ait, quo oratoris ſuſtineat partes adverſus ſervum: ſe ſedere velle, tanquam cauſſæ judicem inter ſenem, & ſervum. Idem indicat Ciceronis locus Catil. III. de Lentulo: *Siquid de his rebus dicere vellet, feci poteſtatem. atque ille quidem primò negavit:*

gavit: poſt autem aliquanto, toto jam indicio expoſito, atque edito, ſurrexit: quæſivit à Gallis, quid ſibi eſſet cum iis &c. Ovidius de Cæſare Germanico lib. II. de Ponto *a*:

Dumque ſilens adſtat, ſtatus eſt vultuſque diſerti.

Et de Aiace XIII. Met.

Surgit ad hos dominus clypei ſeptemplicis Aiax.

Atque ibidem de Ulyſſe:

--- donec Laërtius heros
Adſtitit, atque oculos paullum tellure moratos
Suſtulit ad proceres.

Ad ſtationem etiam pertinet inceſſus: à quo nihil periculi eſt iis, qui de umbone dicunt; uti in Eccleſiâ, vel Academiâ fit. Sed longè alia oratorum ratio olim fuit. Itaque præcipiunt antiqui, ut inceſſus ſit rarus, ac tantummodo in cauſſis publicis, ubi opus habet orator ſingulis rem inculcare. At huc illuc curſitare, &, quod de Manlio Surâ dixit Domitius *b* Afer, ſatagere, vitioſum erat: unde & Flavius Virginius *c*, cùm adverſarius multum diſcurriſſet, venuſtè eum rogavit, quot millia paſſuum declamâſſet. Caſſius quoque Severus *d* adverſus oratores, qui circumcurſitarent, lineam poſcebat, quæ eos contineret.

a eleg. 7.
b Fab. lib. 6. cap. 4. & lib. 11. cap. 3.
c Fab. lib. 11. cap. 3.
d Fab. ibidem.

III. DE VULTU, AC TOTIUS CAPITIS GESTU.

CAPITE utemur recto, non obſtipo, inque cervicem reflexo: non caſanti, ſive demiſſo dejectoque; quod diſcipulo convenit apud magiſtrum. Unde B. Hieronymus in Jerem. cap. 11: *Quando magiſter præcipit, obedientis indicium, ſi demiſſo contrà audiat capite.* Idem triſtium eſt. Appuleius lib. III. Metam. *Et quamquam capite in terram dejecto mæſtus incederem.* Imò & Plautus Bacch. *e*

--- triſtes illico
Cùm extemplo à portu ire nos cum auro vident;
Subducunt lembum capitibus caſantibus.

Ut quidem Lambinus legit. Ubi in MSS. *quaſſantibus;* quod eſt iratorum. Unde Odyſſ. P de Ulyſſe, cùm ab Antinoo eſſet pulſatus:

Ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη, κακὰ βυσσοδομεύων.

Sic Virgil. VII. Aen.

Tum quaſſans caput hæc effudit pectore dicta.

Imò Plauti ipſius eſt Aſinariâ *g*:

Atque hercle ipſum adeò contuor. quaſſanti capite incedit.

e act. 2. sc. 3.
f At tacitus concuſſit caput, mala animo interius moliens.
g act. 2. sc. 3.

Digitized by Google

Vbi *caſanti*, quod Lambino placuit, locum non habet, cùm minabundi deſcriptio ſit.

Sed neque capite erimus rigido, & immobili; quod barbarum eſt: erecto interim; ſed hîc quoque modus ſervandus, ne audaciæ videatur. Tertullianus de Orat. cap. XIII: *Ne vultu quidem in audaciam erecto.* Neque caput è contrario crebrò inflectemus: quomodo, ut

a carm. de Berecynt. & Aty. Catullus *a* ait,

--- capita Mænades vi jaciunt bederigeræ.

b apud Noniũ in jactare. Varro de eâdem re in Eumenidibus *b*:

--- Tibi nunc ſemiviri,

Teretem comam volantem jactant tibi Galli.

Item Tacitus XI. Annal. *Ipſa crine fluxo, thyrſum quatiens, juxtaque Sillius ederâ vinctus, gerere cothurnos, jacere caput.*

Variat vultus pro rei natura: cui, ut diximus, conformanda eſt ipſa actio, ne rideamur cum rhetore illo, quem Philoſtratus ſcripſit, cùm

c ô Iupiter. dixiſſet, ὦ Ζεῦ *c*, in terram conjeciſſe vultum; cùm addidiſſet, ὦ γῆ *d*,

d ô terra. oculos in cœlum ſuſtuliſſe; cùm rerum natura contrarium dictet. Quare, ne ſimilem committamus ſolœciſmum, ſi res fuerint lætæ, vultum induemus hilarem; ſi triſtes, mœſtitiam noſtram vultu teſtabimur; atque ita in aliis. Horatius in Arte:

--- Triſtia mæſtum

Vultum verba decent; iratum, plena minarum;

Ludentem, laſciva; ſeverum, ſeria dicta.

Perſius ſat. I:

--- Verum, nec nocte paratum

Plorabit, qui me volet, incurvâſſe querelâ.

Hoc eſt, verè ei, non fictè ut ploret, opus; πεφυκότως, οὐ πεπλασμένως.

e And. act. 4. ſc. 4. Nec enim paullum intereſt, ut Davus apud Comicum *e* ait,

--- ex animo omnia,

Vt fert natura, facias; an de induſtriâ.

Itaque Cicero pro S. Roſcio Amerino jubet judices conſiderare

f pro Galbo. Erucii negligentiam in accuſando. Et alibi *f*, ut infrà pleniùs liquebit: *Tu*, inquit, *iſtuc, M. Callidi, niſi fingeres, ſic ageres?*

De fronte, ac ſuperciliis, ita Plinius lib. XI. cap. XXXVII: *Frons & aliis; ſed homini tantùm triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeveritatis index. In adſcenſu ejus ſupercilia homini, & pariter, & alternè mobilia, & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia alibi conceptaculum; ſed hîc ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.* Hæc

exemplis

Digitized by Google

exemplis illuſtriora fient. Ac primùm de triſtitia quod ait, id capiendum de fronte corrugatâ: quod Plauto eſt *caperare a* frontem, vel *conſulcare b*, vel etiam *contrahere c*: quod & Cicero *d*, & Horatius *e*, uſurpant. Ac Græci ſimiliter hanc frontis & ſuperciliorum contractionem vocant *συνοφρυοῦσθαι*: unde *συνωφρυωμένοι* apud Euripidem *f* exponitur *λυπούμενοι*: & Sophocles in Antigone, *νεφέλην ὀφρύων*, dixit pro adſpectu mœſto, ac triſti.

Neque hæc de ſuperciliis doctrina nihil ad rem facit. Nam, ut Fortunatianus *g* ait, *Supercilia & oculos formant, & fronti imperant. His enim vultus, & contrahitur, & attollitur, & remittitur.*

Addit Plinius de hilaritate: cujus indicium præbet frons exporrecta, & diffuſa; item ſupercilium compoſitum, ac remiſſum. Sic ſanè *exporrigere* frontem dicunt Plautus *h*, & Terentius *i*: *explicare* frontem Horatius *k*. Pindarus Pyth. od. IX:

> *Ἀγανᾷ l χλιαρὸν γελάσσαις ὀφρύϊ.*

Et Euripides Iphigeniâ in Aulide:

> *Μέθες m νῦν ὀφρῦν, ὄμμά τ' ἔκτεινον φίλον.*

Appuleius lib. III. Met. *Sui longè diſſimilis advenit, non ex læta facie, nec ſermone dicaculo; ſed vultuoſam frontem rugis inſurgentibus aſſeverabat.*

Sequitur apud Plinium de clementia; quam fronte oſtendi, ſatis liquet ex eo, quod de hilaritate diximus. Nam hilares, ac læti, ſolent eſſe clementes; ut, cùm de lenitate ageremus *n*, ex Ariſtotele monebamus. Addit deinde Plinius de ſeveritate: quæ indicatur fronte contractâ, & ſuperciliis ſubductis, vel etiam inæqualibus. Vt argumento eſt, quòd Tullius Piſonem *o*, interrogatum, quid ſentiret de conſulatu ſuo, reſpondiſſe ait: *altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, Crudelitatem ſibi non placere.* Ejuſdem eſt pro P. Sextio: *Tanta erat gravitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio, tanquam Rhadamanthus ille, niti videretur.* Ita enim optimè emendarunt. Etiam Euripidis eſt in Rheſo:

> *Λῦσον p βλεφάρων γοργωπὸν ἕδραν.*

Atque ex his liquet, cur ſupercilium accipiatur pro ſeveritate, vel gravitate. Vt in carmine Ithyphallico:

> *Conveniens Latio pone ſupercilium.*

Cui geminum hoc apud Martialem lib. I. ep. V:

> *Contigeris noſtros, Cæſar, ſi forte libellos,*
> *Terrarum dominum pone ſupercilium.*

Etiam apud Valerium Max. lib. VI. cap. II Stephanus Pighius reperit

a *Epid. act. 5 ſc. 1.*
b *prolog. Bacch.*
c *prol. Amph.*
d *pro Cluent.*
e *ſat. 2. lib. 2.*
f *Alceſtide.*
g *lib. 3. cap. ult.*
h *Caſinâ.*
i *Adelph.*
k *lib. 3. od. 29. & ſat. 2. lib. 2.*
l *hilari ſupercilio lene ridens.*
m *Remitte nunc ſupercilium, & charum ſive latũ exporrige oculum.*
n *l. 2. cap. 3. ſect. 2.*
o *orat. in Piſon.*
p *Solve trucem ſedem palpebrarũ.*

in ſeptem codd. MSSis: *Horridum C. quoque Sulpicii Galli martiale ſupercilium.* Ubi in vulgatis eſt, *ſupplicium.*

Ad ſeveritatem quoque refero illud Diphili apud Athenæum lib. 11:

Τὸν a τὰς ὀφρῦς αἴροντα, συμπείθης γελᾷν.

Ubi non de mœſto agitur, ut putarunt; ſed de ſevero ac triſti, h.e. tetrico, ac qui (ut Appuleius loquitur) *ſenili triſtitie ſtriatam gerat frontem.* Qualis flore Liberi patris largiùs exceptus (nam ad Bacchum fiunt verba Diphili) hilariter diffluet in riſum. Tales & *conſtrictæ*, vel *adſtrictæ frontis* dicuntur. Petronius:

Quid me ſpectatis conſtrictâ fronte, Catones?

Martialis lib. XI. ep. XL:

Et numeras noſtras adſtrictâ fronte trientes.

Hoc de tetrico, & ſevero dici, indicat, quod ſubjungit:

Deſine: non poſſum libertum ferre Catonem.

Porrò ſequitur apud Plinium, ſuperciliis etiam annui, & renui. Ut Il. A:

Ἦ, b καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Nec iis modò annuimus, vel renuimus: ſed etiam innuimus; qui admonentis eſt geſtus. Vt Od. Π:

Ἡ δ' c ἄρ' ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε· νόησε δὲ δῖος Ὀδυσσεύς.

Et Od. Σ:

Οὐχ d ἀΐεις, ὅτι δή μοι ἐπιλλίζουσιν ἅπαντες;

Terent. Adelph. e

Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in malâ hæreat.

Horatius in ſatyris f:

--- Nutans,
Diſtorquens oculos, ut me eriperet. malè ſalſus,
Ridens diſſimulare.

Poſtremò oſtendit Plinius, ſuperbiæ eſſe in ſuperciliis ſedem. Vnde Petronius in Satyrico: *Poſtquam ſe amari ſenſit, ſupercilium altiùs ſuſtulit.* Lucianus in Bis accuſato: Τὰς ὀφρῦς ἐπαίρεις, καὶ μεγαλοφρονήσεις, ὅμως μὲν ἠμέλησε, μᾶλλον δὲ πλέον εἴασεν g. Idem in Timone inducit philoſophum ἐκπεπετάσαντα h τὸν πώγωνα, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνατείναντα. Vbi notat gravitatem affectatam, & faſtus plenam.

Quod verò Plinius præteriit, etiam frons pudoris eſt index; uti & ſupercilium iræ. De fronte arguit, quòd impudentes dicuntur τρίψαι, vel ἀποτρίψασθαι τὸ μέτωπον, ac Latinis item *perfricuiſſe frontem:* ut illo Calvi in Vatinium i: *Perfrica frontem, & dic te digniorem, qui prætor fieres.*

a *Ei, qui ſupercilia attollit, perſuaſeris, ut rideat.*
b *Dixit, & nigris ſuperciliis annuit Saturnius.*
c *Illa verò ſupercilio innuit: intellexit autem divinus Vlyſſes.*
d *Non intelligis, oculis mihi omnes innueret*
e *act. 2. ſc. 1.*
f *l. 1 ſat. 9.*
g *Superciliis ſublatis, & magnum quid ſpirans, me quidem cõtemſit, imò planè miſſum fecit.*
h *promiſsâ barbâ, ſublatiſque ſuperciliis.*
i *apud Fab. l 9.*

fieres, quàm Catonem. Atque inde *frons* pro pudore. Vt apud Perſium ſat. v:

--- Exclamet Melicerta, periiſſe
Frontem de rebus.

Iratos autem ſupercilium tollere, arguit illud Catulli:

Præterea addebat quendam, quem dicere nolo
Nomine, ne tollat rubra ſupercilia.

Inprimis verò oculi teſtes ſunt animi: unde ſcitè apud Photium *a* Damaſcius ait in Iſidori philoſophi vitâ: Ἀγάλματα *b* ἦσαν ὀφθαλμοὶ τῆς ψυχῆς ἀκριβῆ. Quod non de Iſidoro modò, ſed cæteris etiam veriſſimum eſt. Ac oculorum quidem ardor ſignificat iram. Vt Il. Α de Achille;

- - Μένεος *c* δὲ μέγα φρένες ἀμφιμέλαιναι
Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην.

Cicero lib. v. accuſat. in Verrem: *Ipſe inflammatus ſcelere, & furore, in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas emicabat*.

a cod. 242.
b *oculi erant perfecta animæ ſimulachra.*
c *Irâ autem mens nigra valde implebatur: oculi verò ei igni lucenti ſimiles erant.*

Oranti Deum, oculos convenire in cœlum ſublatos, ſatis eſt apertum. Atque inde II. Aen.

Ad cælum tendens ardentia lumina fruſtra.

Oculi averſi indicium ſunt odii, faſtidii, aut negligentiæ. Vnde Maro de Didonis umbrâ, poſtquam conſpexerat Aeneam, ait:

Illa ſolo fixos oculos averſa tenebat.

Vbi videmus & illud, ut oculi dicantur fuiſſe in terram defixi. Nempe quia animus planè eſſet ab Aenea averſus. Sed oculi ejuſmodi etiam conveniunt iis, quos pudet, eoque intueri alios non audent. Vt Amphis Comicus, & Euripides, oſtendunt iis locis, quos dixi libro ſecundo *d*. Nempe vetus adagio eſt, ἐν *e* ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ. Quam Ariſtoteles *f* cauſſam eſſe ait, cur magis apud eos pudeat, qui ſemper adſunt, & ad omnia, quæ agimus, attendunt. Etiam cùm Alcæus amator dixiſſet Sapphoni, ſe velle quippiam ei loqui; ſed præ pudore non eſſe auſum id effari: reſpondit acuta mulier: Nec lingua trepidaret, nec pudor oculos occuparet, niſi turpis te rei deſiderium teneret. Verba ipſa Alcæi, & Sapphûs, habes apud unum Ariſtotelem in primo Rhetoricorum.

d cap. 8. ſect. 3.
e *in oculis eſſe pudorem.*
f lib. 2. Rhet. c. de pudore.

Præterea oculos in terram defigunt, qui præ admiratione planè ſtupent. Vt I. Aen.

Dum ſtupet, obtutuque hæret defixus in uno.

Et lib. VIII:

Digitized by Google

Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora.

Inſuper id indicium eſt hominis de re quapiam vehementiſſimè cogitantis. Apollonius penè initio tertii Argonauticôn:

Ἦ, a καὶ ἐπ' οὔδεος αἶψε ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξαν,
Ἄνδιχα πορφύρουσαι ἐνὶ σφίσιν.

Præterea oculi aperti ſignificant favorem; at nimis diducti, fatuitatem: clauſi odium; at ſemiclauſi, adulationem, & inſidias: rigidi ſtuporem, aut ἔκστασιν; ut torpentes ſegnitiem; at vagi & natantes, corporis laſciviam & libidinem. Quorum ſingula ſi probare ex antiquis velim, metuo ne juſto longior fiam.

Buccæ demiſſæ notant deſperationem; inflatæ faſtum, atque arrogantiam, aut etiam ſuperbiam. Imò quandoque & iram. Horatius ſat. 1. lib. 1:

Quid cauſſæ eſt, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet?

At tum ſuperbiam, tum irã, indicat in illo Demoſthenis περὶ παραπρ. Καὶ b διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθους φυσῶν.

Labra mordent non irati modò, ſed & admirantes. Odyſſ. Α:

Ὣς c ἔφατ'· οἱ δ' ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες,
Τηλέμαχον θαύμαζον, ὃ θαρσαλέως ἀγόρευε.

Quos ipſos verſus legas Od. Υ.

Mentum ne ſit pectori adfixum: quod & monet Fortunatianus.

Cauſſam mox dicam.

IV. DE GESTU CERVICIS, AC MEMBRORUM, QUÆ AD CORPORIS TRUNCUM PERTINENT.

CERVIX motum capitis ſequitur. Quare erecta ſit, non tamen rigida. Nam ſi rigida ſit, vox levigatur; ſi mentum pectori affigatur, minùs ſit clara, ob preſſum guttur.

Sed & clara immodicè cervix eſt faſtus indicium. Quidam ſanè, quo cæteris ſint admirationi, incedunt quaſi veru deglutiiſſent, ut Epictetus apud Arrianum ait. Verba ejus adpono è lib. I. cap. XXI: τί d ὑμῖν ὀβελίσκον καταπιὼν περιπατεῖς; ἤθελον, ἵνα με καὶ οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσι. Iſtiuſmodi homines Græcis dicuntur ὑψαύχενες. Poſſis ad verbum *alticervices*, vel *alticervicos* dicere, ſi non diſplicet Paccuvii illud de

a Dixit, atque in terrã illa ante pedes fixere oculos, Duas in partes inter ſe fluctuantes ac diſtracti.

b Et per forum ambulat veſte ad talos demiſſa, æquè incedens ac Pythocles, & buccas inflans.

c Sic ait: illi verò omnes labiis compreſſis Telemachũ admirabantur, qui audacter eſſet locutus.

d Quid nobis obambulas, quaſi veru deglutiiſſes? Velim, ut obvii me admirentur.

de piſcibus, *incurvicervicum pecus*. Ingenuè tamen libereque erecta cervix, ingenui nulloque ſcelere attaminati animi ſignum eſt. Contrà, qui caput demittunt, ſoloque oculos figunt, hi aut pudore ruſtico peccant, aut malè factorum conſcientiâ lancinantur. Vnde & is eſt geſtus eorum, qui ſe ſupplices ſiſtunt ſuperiori, inprimis Deo. Nam & Chriſtianæ demiſſionis eſt ſignum. Vnde S. Remigius Clodovæo, Francorum regi, ad baptiſmum aquas ingreſſo, aiebat, *Mitis depone colla, Sicamber*. Quemadmodum eſt apud Gregorium Turonenſem lib. II. Hiſtor. Franc. cap. XXXI.

Humeri non alleventur nimis, aut contrahantur; qui geſtus ſervilis eſt. Demoſthenes quidem, cùm crebrò jactaret humeros, id vitium ita emendâſſe creditur, ut, cùm in anguſto ſtans pulpito diceret, haſta dependens humero immineret, quo, ſi calore dicendi vitare id excidiſſet, offenſatione illâ moneretur. Plutarchus, Libanius, & Quinctilianus lib. XI.

Brachia modicè projiciantur, maximè in affectibus vehementioribus. Continere autem brachia eſt pudoris. Cicero pro Cœlio: *Nobis olim annus erat unus ad cobibendum brachium togâ conſtitutus, ut exercitatione, ludoque campeſtri, tunicati uteremur.*

Manus non modò loquentem adjuvant: ſed ipſæ, (ut de oculis Tullius a ait) *quemadmodum animo affecti ſimus, loquuntur*. Vnde Demetrius Cynicus, qui Neronis tempore vixit, cùm pantomimum vidiſſet Martis & Veneris adulterium ſaltantem; Δοκεῖς b, inquit, αὐταῖς χερσὶν λαλεῖν. Huc pertinet illud Petronii in analectis:

Manu puer loquaci
Aegyptius choreutes.

Et hoc B. Cypriani libro de ſpectaculis: *Vir ultra muliebrem mollitiem diſſolutus, cui ars ſit verba manibus expedire*. Ac ſimiliter Claudianus lib. de conſulatu Mallii Theodori:

Qui nutu, manibuſque loquax.

Nihil etiam elegantius illo Nonni lib. VII. Dionyſiacôn:

Νεύματα c μῦθον ἔχων, παλάμην στόμα, δάκτυλα φωνήν.

Caſſiodorus quoque ſcitè lib. IV. epiſt. ult. de eâdem pantomimorum arte verba faciens: *His ſunt*, inquit, *additæ orcheſtarum* d *loquaciſſimæ manus, linguoſi digiti, ſilentium clamoſum, expoſitio tacita, quam muſa Polymnia reperiſſe narratur, oſtendens, homines poſſe, & ſine oris affatu, ſuum velle declarare.*

Manu olim oratores, & alii, qui ad populum dicturi erant, audientiam faciebant. Perſ. ſat. IV:

a *lib. 1. de Legg.*

b *Videris ipſis manibus loqui.*

c *Nutum pro ſermone habens, manum pro ore, digitos pro voce.*

d ὀρχηστῶν *ſive pantomimorum. Vulgo editū.* horciſtarum.

Fert animus calidæ feciſſe ſilentia turbæ
Majeſtate manus.

Lucanus lib. I. de Cæſare: --- *Tumultum*
Compoſuit vultu, dextrâque ſilentia juſſit.

a *Act.* 26. 1. Imò in Actis etiam Apoſtolicis dicitur Paulus verba facturus a ἐκ-
b *manum extendere.* τεῖνας b τὴν χεῖρα, & c κατασείων d τῇ χειρί. Pluraque de hoc ritu Ca-
c *Act.* 13. 16. & 21. 40. ſaubonus annotavit ad ſuperiorem Perſii locum.
d *manu motâ annuere.*

Solet Cicero, antequam diceret, barbam demulcere. Quod hodieque nonnulli ſolent. Sunt & qui aut lacunar intueantur, vel frontem fricent, aut muſtaca trahant. Sed hæc vitioſa ſunt.

Porrò manus in exordio non extenditur; at, ubi oratio magis incaluerit, cum ſententiâ exſeri incipit, & cum eâdem deponitur. Hæc pectori admovetur, cùm quis de ſe loquitur: at cùm alium alloquimur, ad eum extenditur. Hac ſublatâ, inflexâq;, alium ad nos allicimus: reflexâ à nobis, eundem averſamur. Admirantium etiam eſt, manus tollere. Cicero in Academ. *Hortenſius autem vehementer admirans, quod quidem perpetuò, Lucullo loquente, fecerat, ut etiam manus ſæpe tolleret.* Et ad Cæſarem lib. VII. epiſt. *Suſtulimus manus, ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quid, non fortuitum, ſed divinum videretur.* Catullus epig. LIV:

Admirans ait hæc, manuſque tollens:
Di magni! ſalaputium diſertum.

Horat. ſat. V. lib. II:

Importunus amat laudari, donec, Ohe, jam
Ad cœlum manibus ſublatis, dixerit.

Video eodem ab eruditiſſimis viris referri illud Livii lib. XXIV: *Ad quam vocem cùm clamor ingenti alacritate ſublatus eſſet, ac nunc complexi inter ſe, gratulanteſque, nunc manus ad cœlum tollentes, bona omnia populo Romano, Gracchoque ipſi, precarentur.* Sed volones hi manus ſuſtulere, ut Deos orarent bona omnia pro pop. Rom. & Graccho, à quo libertate donati eſſent planè inſperatâ. Nec dubito tamen, quin quòd manus attollunt admirantes, id inde exortum ſit, quòd admiratione rei novæ acceptæque gratias Deo agerent pro beneficentiâ. Quemadmodum &, quòd jurantes olim manus tollerent, ex eo eſt, quòd cœleſte numen teſtarentur. Hodie eâdem de cauſſâ duos attollunt digitos, indicem, & medium.

Olim in dicendo digitum medium contrahebant in pollicem, reliquis tribus explicitis. Ejus lenis motus conveniebat procemiis, productior erat in narratione, longiſſimè exertus in contentione.

Preſſo

Digitized by Google

Preſſo quoque pollice veteres favorem teſtati; verſo contrarium indicabant: quo de more Politianus Miſcell. cap. XLII, & Lipſius in Saturnal. lib. II. cap. XXII.

Etiam Hortenſius in digitis partiebatur cauſſam. Olim enim in digitis computabant: cujus moris antiquitatem arguit, quòd ejus quoque meminit Herodotus in Thaliâ; ubi id vocat ἐπὶ δακτύλων συμβάλλεσθαι. Quibus autem figuris totum hoc conſtiterit, è Græcis explicuit Nicolaus Smyrnæus Aſtabaſdas, libello *a*, qui inſcribitur, ἔκφρασις τοῦ δακτυλικοῦ μέτρου. E Latinis idem docuit Beda, commentario de ratione computandi per digiros. E junioribus vide ſis Lilium Gyraldum dialogiſmo ſecundo, & Joannem à Wouwer tractationis de polymathia cap. VII. Porro Hortenſii, quem dixi, morem aliqui hodieque non infeliciter imitantur. Sed cavendum à nimia digitorum geſticulatione, ob quam idem ille ab oratoribus ſui ævi reprehenſus fuit. Docet hoc nos Agellius lib. I. cap. V: *Ad eundem, inquit, modum Hortenſius, omnibus ferme oratoribus ætatis ſuæ, niſi M. Tullio, clarior, quòd multâ munditiâ, & circumſpectè compoſiteque indutus, & amictus eſſet, manuſque ejus inter agendum forent argutæ admodum, & geſtuoſæ, maledictis, compellationibuſque probroſis jactatus eſt: multaque in eum, quaſi in hiſtrionem, in ipſis cauſſis, atque judiciis, dicta ſunt.* Qui locus planè à gloſſemate laborat. Nempe cùm dicitur, *omnibus ferme oratoribus, niſi M. Tullio, clarior.* Sanè *ferme* dixerat, quòd Tullium clariorem putaret. Quare non dubium, quin verba illa, *niſi M. Tullio*, ab aliquo ad oram, vel ſuperiùs, fuerint adſcripta, quæ poſtea in ſermonis contextum irrepſere.

Frontem quoque, vel caput, manu percutiebant. Quod Cicero laudat in Bruto: at Quinctilianus lib. XI. improbat, tanquam ſcenicum magis, quàm oratorium. Fiebat autem id in ſummo dolore. Unde Homerus Il. χ:

Ὤιμωξεν b δ' ὁ γέρων, κεφαλὴν δ' ὅγε κόψατο χερσί.

Et Herodotus in Thaliâ: Ὁ c δὲ Ψαμμήνιτος, ὡς εἶδεν, ἀνακλαύσας μέγα, καὶ καλέσας ὀνομαστὶ τὸν ἑταῖρον, ἐπλήξατο κεφαλήν. Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. X. Antiq. Rom. Παίοντες d τὰ μέτωπα, καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες. Eſt & indignantis. Cicero ad Att. lib. I: *Puto, te in hoc aut riſiſſe, aut ingemuiſſe, ut frontem ferias.*

Etiam præ nimio mœrore capillos vellebant. Vt Od. Κ:

Ἑζόμενοι e δὲ κατ' αὖθι γόων, τίλλοντό τε χαίτας.

Attius de Agamemnone apud Cicer. *f*

Scindens dolore identidem intonſum caput.

a *Edidit Fred. Morellus.*

b *Lamentatus eſt ſenex, & caput manibus percuſſit.*

c *Pſammenitus verò, ut id vidit, magnum edidit ploratum, ac amico ſuo nominatim compellato, caput feriit.*

d *Percutientes frontes, & adſpectus triſtes præ ſe ferẽtes.*

e *Sedentes autẽ illic gemebãt, & evellebant pilos.*

f *lib. 3. Tuſc. Quæſt.*

Ac quemadmodum caput in dolore, ita & pectus feriebant. Quod apud Homerum Achillis ancillæ feciſſe dicuntur *a*, cùm audiſſent necem Patrocli. Ciceronis quoque eſt Tuſc. III: *Muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percuſſio.* Quandoque etiam eſt ſeſe reprimentis. Ut Odyſſ. Υ:

Στῆθος *b* δὲ πλήξας, κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ.

Denique, ut caput & pectus, ita femur quoque percutiebant præ dolore. Quæ tria Tullius complexus eſt Tuſcul. III, ut jam vidimus.

De femore eſt & hoc Homeri Il. M:

Δή *c* ῥα τότ' ᾤμωξέν τε, καὶ ὢ πεπλήγετο μηρὼ
Ἄσιος Ὑρτακίδης.

Ac ſimiliter Plutarchus, libro, An ſufficiat vitioſitas ad hoc, ut aliquis ſit infelix: Οὔτε *d* πείσας δυσφοροῦντα μετανοίᾳ, μὴ βοῆσαι, μηδὲ τῶν τειχῶν λαβέσθαι, ἢ τὸν μηρὸν κρούσαι. Vnde lucem capit hoc Plauti Truculento *e*:

--- me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre ſuſpirium. hoc vide, dentibus
Frendit: icit femur.

Vbi & indignatio. Primus verò, qui in orando præ indignatione femur feriret, Athenis fuit Cleo: ut ſcribit Plutarchus in Nicia.

Pectus venterque ne projiciantur, quod ſupinitatem arguit.

Genua miſericordiæ dicata. De quo ita Servius in illud III. Aen.

Dixerat, & genua amplexus, genibuſque volutans
Hærebat.

Phyſici, inquit, *dicunt eſſe conſecratas numinibus ſingulas corporis partes, ut aurem Memoriæ, frontem Genio, dextram Fidei, genua Miſericordiæ.* Sanè ſupplices non ipſi modò in genua provolvebantur, cujus cauſſa ſatis eſt aperta; ſed etiam eorum, quibus ſupplicabant, genua contrectabant: nec genua modò, ſed & mentum; qui mos eſt ſupplicum Homericorum. De utroque ita Plinius lib. XI. cap. XLV: *Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſervatione gentium. Hæc ſupplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant, fortaſſis, quia ineſt iis vitalitas. Namque in ipſa genu utriuſque commiſſura, dextrâ lævâque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt: quâ perfoſſâ, ceu jugulo, ſpiritus fugit. Antiquis Græciæ in ſupplicando mentum attingere mos erat.* Vtrumque, quem Plinius ait, morem complexus Homerus Il. Α de Thetide:

a Il. Σ.

b *Pectore autẽ percuſſo, animum increpuit ſermone.*

c *Tum lamentatus eſt, & ſua femora percuſſit Æſius Hyrtacides.*

d *Neque perſuaſeris ob pœnitentiam ægro, ut ne clamet, vel in capillos involet, vel feriat femur.*

e act. 2. ſc. 7.

Καί

Καί a ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων
Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ' ὑπ' ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα.

Vtrumque etiam tangit Euripides in Hecuba:

Ἀγάμεμνον b, ἱκετεύω σε τῶνδε γουνάτων,
Καὶ σοῦ γενείου, δεξιᾶς τ' εὐδαίμονος.

Vbi & dextræ meminit, quia non genua modò contrectabant, ſed & oſculabantur manus. Vnde Iliad. Ω:

--- Ἄγχι c δ' ἄρα στὰς
Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας.

Oſculorum ejuſmodi meminit & Tacitus xv. Annal. *Agere gratias Diis, ad genua ipſius advolvi, & dexteram oſculis fatigare.* Et Appuleius in Apologia: *Pontianus ante pedes noſtras advolutus, veniam & oblivionem præteritorum omnium poſtulat, flens, & manus noſtras oſculabundus.*

a *Ante eã cõſidebat, & prehẽdit genua ejus Levâ, dextrâ autem mentum contigit.*
b *Agamemnon, ſupplico tibi per hæc tua genua, & mentum tuum, & dexteram beatam.*
c *Prope adſtans, manibus prehendit genua Achillis, & oſculatus eſt manus.*

Ne cruribus conſiſtatur divaricatis, quod deforme eſt, & obſcenum: neque item pedibus junctis, quod femineum eſt. Sed & hominis anxii, valdeque ſolliciti: de quali Appuleius initio lib. III. Metam. *Complicitis denique pedibus, ac palmulis in alternas digitorum viciſſitudines uſque genua convexis.*

Ne pes dexter porrigatur, ſed ſiniſter, quia vitioſum eſt, eundem proferre pedem, & manum. Ne crebra ſit pedum inter ſe commutatio. Pedis tamen ſupploſio à Cicerone commendatur in incipiendis finiendiſque ſententiis. Sed præcipuè terram pedibus feriunt vel magno dolore preſſi, vel magnopere indignantes. Od. Σ. de Iro:

--- Σὺν d δ' ἤλασ' ὀδόντας,
Λακτίζων ποσὶ γαῖαν.

d *Cõpreſſit autem dentes, Pede terram calcitrando feriẽs.*

Cicero lib. I. de orat. *Quid multa? pedem nemo illo in judicio ſupploſit.* Hoc in adverſario ſuo, M. Callidio oratore, deſideravit Cicero oratione pro Q. Gallio: quæ quidem periit; ſed meminere ejus Valerius Max. lib. VIII. cap. X. & Nonius Marcellus in *Logi:* ipſéque Tullius hæc verba ex eâ planè luculenta citat in Bruto ſuo: *Tu iſtuc, M. Callidi, niſi fingeres, ſic ageres? præſertim cùm iſtâ eloquentiâ alienorum hominum pericula defendere acerrimè ſoleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi, qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces & querelas ſolet. nulla perturbatio animi, nulla corporis; frons non percuſſa, non femur; pedis, quod minimum eſt, nulla ſupploſio. Itaque tantùm abfuit, ut inflammares noſtros animos: ſomnum iſto loco vix tenebamus.* Ex quibus verba illa de frontis & femoris percuſſione, ac pedum ſupploſione, etiam à

Digitized by Google

a lib.11. cap.3. Fabio *a* citantur, ut oſtendat, hæc indignatos decere, & excitare auditorem.

Atque hæc de actione: in quâ ſedulò curandum, tum ut ita eam inſtituamus, ne artem redolere videamur: tum ut τὸ πρέπον *b* ubique in perſonâ obſervetur, quia aliud juvenem decet, aliud ſenem; aliud decorum ſummatibus viris, aliud privatis. (b *decorū.*)

EPILOGVS OPERIS VNIVERSI.

HÆc ſunt, benevole Lector, quæ de oratoriâ arte tradenda judicavi. Juxtà autem mecum ſcis, inter pœnas mortalitati à Deo ſummo impoſitas, eſſe mentium caliginem, & errandi *c* neceſſitatem; ita ut Tullio interdum Demoſthenes, & Horatio Homerus, dormitare videatur. Itaque cùm humani nihil à me alienum putem, facilè patior, atque etiam exopto, ut quivis erroribus noſtris *d*

--- allinat atrum
Tranſverſo calamo ſignum.

Non me magis pudebit errores corrigere, quàm puduit medicorum Deum Hippocratem *e* revocare ſententiam ſuam de capitis ſuturis. Tantùm te rogatum volo, ut etiam ἀθετήσεις, ac culpas, lubens condones; quando Sanatibus idem jus eſt, quod fortibus; & velle hominem ob errorem dicteriis laceſſere, ac velut pipulo differre, id eſt univerſo hominum generi injuriam facere. Præſertim quando uti aliis ſuum, ita & mihi meum judicium ſit; ac quemadmodum non ego omnia mea aliis, ita neque alii omnia ſua mihi ſint probaturi. Imò fors mihi in proclivi ſit, multa quæ tantopere averſantur, ſi rationibus putemus, argumentis validis evincere, ac reprehenſores iſtos, quod præfiſcine dixerim, ad incitas redigere. Sed ita fit, ut plerique omnes, quas opiniones à pueris imbibimus, tanquam claudus pilam, mordicus retineamus; ut nihil demirandum ſit, Sophiſtæ nupero ſuccreſcere indies turbam pro ejus λήροις *f*, tanquam pro aris, & focis,

g *Miſcentem pugnas, & inania bella gerentem.*

Nam quemadmodum viæ neſcii cuilibet eam monſtranti fidem habent: ita illi veritatis ignari quidvis cujuſvis ſtatim, idque ἀβασανίστως *h*, ut cum Thucydide loquar, arripiunt, atque univerſo vitæ curriculo

c *Salomō Prov.* 28. *M. Seneca lib.* 4. *decl.* 3. *Iuvenal. ſat.* 8. *& Demonax apud Lucianum.*
d *Horat. in Arte.*
e *De morbis vulgaribus libro quincto, & ex eo Cornelius Celſus.*
f *nugis.*
g *Sillius lib.* 1.
h *eo necdū diſcuſſo.*

riculo reſervant; quia, ut bene olim dictum, nemo non didiciſſe mavult, quàm diſcere. Adde quòd auribus juventutis, naturâ à labore ad otium & deſidiam proclivis, nihil gratius accidere poteſt, quàm ſi intelligat, paucis poſſe paginis comprehendi, paucíſque adiſci diebus, artes longè difficillimas. Quid enim aliud in cauſsâ eſt, cur ramum, frondoſum quidem, at infelicem tamen, à Sophiſtâ illo plantatum in diſpendioſis compendiis, majoris faciant, quàm arborem ipſam occulto creſcentẽ ævo, à philoſopho τῆς ἀληθείας *a* in pinguibus poſitam latifundiis? Ego verò, & juxta mecum optimus ac doctiſſimus quiſque mirum ſemper in modum abhorruit ab hominum iſtiuſmodi inſtituto; ut qui, nobis σκελετὸν *b* fortaſſe artis, at non σῶμα *c* juſtum monſtrantes, pauculis definitionibus, ac diviſionibus, artis nomen indunt; cùm, juxta dicendi ſapiendíque magiſtrum, per cauſſas tantùm rerum indipiſcamur notitiam. Impiè quidem olim Galenus *d*, qui Moſis & Chriſti doctrinam reſpuit, tanquam nullis ſubnixam demonſtrationibus; quemadmodum & idem conſtantiam martyrum, veritatem religionis ſanguine quoque ſuo obſignantium, hoc nomine ſugillare ac perſtringere auſus. Sic enim loquitur *e*: Θᾶττον *f* γὰρ ἄν τις τοὺς ἀπὸ Μωυσοῦ καὶ Χρηστοῦ μεταδιδάξειεν, ἢ τοὺς ταῖς αἱρέσεσι προστετηκότας ἰατρούς τε καὶ φιλοσόφους. Ac ſimili poſtea impietate ille fidei deſertor Julianus *g*: Ὑμῶν *h* ἡ ἀλογία, καὶ ἡ ἀγροικία, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὸ Πίστευσον τῆς ὑμετέρας ἐστὶ σοφίας. Verùm nobis quidem in religione ſatis eſt illud Αὐτὸς ἔφα *i*, neque rationes ullas exigimus, ubi conſtat, eam eſſe vocem Spiritus S. quem Chriſtus promiſit nos ducturum in omnem veritatem. In artibus verò, ac diſciplinis, longè aliter comparatum eſt; in quibus neutiquam aſſertionibus illorum jejunis, &, aridis, nullâque ſuffultis ratione, acquieſcimus. Verùm ita fit, ut quemadmodum Antipodes ex Platonici ſpecus tenebris gratam Solis lucem repudiant, ac degere in priſtinâ caligine præoptant: illi quoque illaudatiora, quibus aſſuevere, mordicus retineant, neque ſuſtineant ad meliora ſe deduci. Quid agamus? Rideamúſne, an ſtomachemur? Rideamus potiùs. Nam quid commune cani cum balneo? Itaque per me licet ſcita ſua, quibus juventutis ingenia pituitâ obruunt, in templis donaria inter ſuſpendant, aut æri inſcribi curent: ut lubet etiam, Ariſtotelem, Tullium, Fabium, tanquam cerritos, conviciis inceſſant. Iamdudum ſcimus, iis, velut animali iſti Veneri inviſo, cœnum gratius eſſe, quàm amaracinum; quomodo & vultures *k* intereunt unguentis inuncti, & ſcarabæi odore roſæ *l*.

a *veritatis.*
b *cadaver aridum.*
c *corpus.*
d *lib. 2. de pulſuum differ.*
e *lib. 3. de pulſuum different.*
f *Citius Moſis aſſecla, & Chreſti,* (ita gentiles Chriſtũ vocabãt) *ſua deſerãt, quàm qui ſectis addicti ſunt, tum medici, tum philoſophi.*
g *apud Gregoriũ Nazianzenum adverſus Iulianũ.*
h *Vos adeò ratio deſtituit: veſtra hac ruſticitas eſt, ut nihil præter hoc ipſum,* FIDEM HABE, *veſtra ſit ſapientia.*
i *ipſe dixit.*
k *Ælianus lib. 3. de Animal. cap. 7.*
l *Ariſt. vel quiſquis auctor libri de Admir. Audit.*

Sed iſtos mitto: atque ad eos potiùs venio, quibus vitii hujus fugâ, ob geminatam nunc commentariorum molem, videri poſſim in contrarium nimiæ prolixitatis vitium incidiſſe. Equidem non diffiteor, magnæ eſſe laudis, artes præclaras, ut plenè, ita ſuccinctè tractare. Sed illis brevitatis tantopere amantibus, partim eo à me ſatisfactum oportuit, quòd capita doctrinæ univerſæ univerſo hoc opere typis diſtincta præmiſerim: partim quia ſeorſim etiam de hac arte, & ſtrictè ſatis, egerim opere eo, quod inſcribitur *Rhetorica contracta*, vel *Partitiones oratoriæ*: quibus illuſtres Hollandiæ & Weſt-Friſiæ proceres in cunctis ſuæ ditionis ſcholis juventutem imbui juſſerunt. At non ſolùm hujus brevitatis ſtudioſis conſulendum fuit: ſed prætereà, tum doctoribus juventutis, tum aliis, qui pleniùs fuſiùſque tractari à me omnia voluerunt. In horum igitur gratiam alter hic labor à me ſuſceptus fuit. Non autem quaſi animus foret, ſparſim, & quaſi per ſaturam, congregare ingentem præceptorum atque exemplorum copiam; ut, quibus bonitate operis non poſſem, iis magnitudine ejus induſtriam noſtram comprobarem. Siquidem etſi Plinii hoc non ignorem, *Vt aliæ bonæ res, ita bonus liber melior eſt quiſque, quo major*: tamen nec damno illud Callimachi grammatici [a]: τὸ [b] μέγα βιβλίον ἴσον εἶναι μεγάλῳ κακῷ. Quare ſi longior fuero, vindemiolarum dum mearum hîc oratoriarum partem meliorem unam in penum congero, id plurimùm rerum potiùs naturâ factum eſt, quàm meâ: vel ſaltem non venti atque oſtentationis cauſsâ, ſed ſtudio bene de aliis merendi. Primùm paginas aliquot ſoluci ſtylo decreveram, ac vix aliud quàm Ariſtotelis conſpectum, qui [c] εἰσαγωγῆς eſſet juventuti. Quippe exiſtimabam, ab Ariſtotele non minùs irreverenter, & temere, initium fieri, quàm olim pueri, ut Attilium dixiſſe Plinius [d] ſcribit, ab Homero in ſcholis, à centumviralibus cauſſis in foro, auſpicabantur. Itaque, ne iis, qui Rhetoribus ac Scholaſticis ſacramento ſe obligaſſent, primum eſſet, quod maximum erat; artem ante oculos ponere adumbratim conſtituebam, eoque (ut cum Comico dicam) curriculo omnia percurrebam. Deinde in mentem veniebat, quàm præclara multa apud alios etiam legerentur: inprimis Demetrium, Dionyſium Halicarnaſſenſem, Hermogenem, Longinum: & ne Latinos ſuâ laude ſpoliem, Tullium, Fabium, alios. Quare quod in Ariſtotele feceram, idem in his mihi faciendum putavi. Pòſt cùm quædam, brevitatis ſtudio, obſcuriùs à me dicta eſſe, paſſim animadverterem: ea & minore verborum parcimoniâ, & exemplorum faculâ, illuſtrare viſum fuit. Denique nec inutile viſum eſt, ſi aliunde etiam, ſed præcipuè

a *apud Athen. l. 3.*
b *magnũ librum conferi poſſe magno malo.*
c *introductio.*
d *lib. 2. ad Maximum.*

cipuè ex iis, quæ ad variam eruditionem pertinerent, aliqua adſpergerem; tum ad levandum faſtidium, quod in tractatione artium facilè obrepit; tum ut eâdem lucis nonnihil adferrem ſcriptoribus antiquis. Accrevit ita ſub manibus labor, dum anſa trahit anſam, & quaſi varam vibia ſequitur. Uſque dum tandem opus, quod non alio ſcripſeram fine, quàm ut juventuti eſſet manuductio ad rhetores oratoreſque antiquos, juſtus eſſe commentarius potiùs cœpit, partim in Partitiones noſtras Oratorias, partim in ea, quæ veteres, tam Græci, quàm Latini, de arte Oratoriâ tradidiſſent. Et in tantâ tamen varietate, ac copiâ, non deerunt, credo, qui vitio vertant, quòd quędam à nobis prætерita, quæ ex re, & ad rem. Verùm, quo jure, ipſi viderint. Siquidem *alius alio plura invenire poteſt, nemo omnia*, ut inquit Auſonius *a*. Et *nemo reprehenſus, qui è ſegete ad ſpicilegium reliquit ſtipulam*, ut rectè Varro *b*. Et quid attinebat eorum ſcrinia compilare, qui multa prodiderunt, non illa quidem mala, aut falſa, ſed parva dictu, *Prendere quæ poſſis oculorum lumine operto c*: in quibus Ariſtotelem *d* audio, Ἀδολεσχία τὰ φανερὰ λέγειν *e*. Quanquam nonnulla etiam omiſſa nobis, non tam quòd cuivis eſſent manifeſta, quàm quòd judicaremus, ea eſſe magis curioſa, quàm utilia: ut de iſtiuſmodi dicere liceat, Quædam eſſe, quæ ſatius ſit ignorare, quàm diſcere. Rectè Craſſus apud Ciceronem *f*: *Omnes artes aliter ab iis tractantur, qui eas ad uſum transferunt: aliter ab iis, qui ipſarum artium tractatu delectati, nihil in vitâ ſunt aliud acturi.* Verè quoque Antonius apud eundem *g*: *Cùm tradita ſunt cujuſque artis difficillima, reliqua, quia aut faciliora aut ſimilia ſint, tradi non neceſſe eſt: neque eſt omnino ars ulla, in quâ omnia, quæ illâ arte effici poſſunt, à doctore tradantur: ſed qui primarum, & certarum rerum genera ipſa didicerunt, reliqua non incommodè perſequuntur.*

Verùm fortaſſe videar apologiam operis hujus ſcribere voluiſſe, priuſquam dica ei ſcripta ſit. Quare finem hic facio, Deoque gratias ago, quòd mihi non vitam modò & valetudinem, ſed otium etiam conceſſerit ad commentarios hoſce iterum in manus ſumendos, eoſque limandos & augendos, tertio & vigeſimo anno, ex quo primùm viderant lucem. Vale, benevole Lector, ac apud Deum, qui hanc mihi gratiam conceſſit, etiam mei in precibus tuis ſis memor.

a *epiſtol. ad Symmachum.*
b *extremo lib. 6. de L. L.*
c *In pleriſque omnibus edit. etiã Giffanianâ, legitur* aperto. *Sed malim* operto: *ut editum in illa Iunta anni 1512. Nempe ut reſpexerit proverbium.* Vel cœco appareat.
d 2. *Rhet.*
e *Nugatorium, dicere manifeſta.*
f 3. *de Orat.*
g 2. *de Orat.*

FINIS LIBRI SEXTI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Google

Digitized by Google

oogle

Google

Digitized by Google